SİRET-İ İBN-İ HİŞAM

İSLAM TARİHİ

3

KAHRAMAN YAYINLARI

SİRET-İ İBN-İ HİŞAM

İSLAM TARİHİ

KAHRAMAN YAYINLARI

İSLÂM TARİHİ

ŞİRET-İ İBN-İ HİŞAM TERCEMESİ

Üçüncü Cild

Terceme Eden :
Hasan EGE
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliğinden
Emekli

NEŞREDEN :
KAHRAMAN YAYINLARI

Baskı
Selin Ofset
Davutpaşa Cd. 75/345 Topkapı-İst.
0212.577 63 48
•
İstanbul
2006
•
Cilt
Kahraman Cilt Sanayi

KAHRAMAN YAYINLARI
Merkez:
Davutpaşa Cd. TİM-2 12/322 Topkapı-İst.
Tel: 0212 613 83 05 Fax: 0212 565 25 84
info@kahramanyayinlari.com
Şube:
Çatalçeşme Sk. 19/1 Kat: 4 Cağaloğlu-İst.
Tel: 0212. 512 32 69

السيرة النبوية

لابن هشام

İSLAM TARİHİ

SÎRET-İ İBN-İ HİŞAM TERCEMESİ

Üçüncü Cild

Terceme Eden :
Hasan EGE
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliğinden
Emekli

NEŞREDEN :
KAHRAMAN YAYINLARI

BEDİR'DE, KUREYŞ'TEN ESİR DÜŞENLER

Beni Hâşim'den :

İbn-i İshâk dedi ki :

Bedir gününde Kureyş'ten Beni Hâşim b. Abd-i Menâf'dan olan müşriklerden : Akil (1) b. Ebi Tâlib b. Abdulmuttalib b. Hâşim ve Nevfel (2) b. Hâris b. Abdulmuttalib b. Hâşim (3) esir edildiler.

---

(1) Akil, Hudeybiye yılında müslüman oldu ve İslâmı güzelce yaşadı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona şöyle buyurdu :

— Ey Ebû Yezid, ben seni iki sevgi ile seviyorum : Biri senin bana akraba oluşundan, diğeri amcamın sana olan sevgisini bilmemden ötürü...

Akil, Basra'da ikamet etti. Muaviye'nin hilâfeti döneminde Şam'da öldü.

(2) Nevfel, Hendek yılında müslüman oldu. Ve hicret etti. Denildiğine göre, o esir düştüğü sırada müslüman olmuştur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :

«Kendi fidyeni ver», diye buyurduğunda :

«Benim malım yoktur ki fidye vereyim», demişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :

Cidde'de olan mızraklarını fidye olarak ver, buyurmuş. O da şöyle demişti:

«Vallahi, Cidde'de mızraklarımın olduğunu Allah'dan başka hiçbir kimse bilmezdi. Ben şehâdet ederim ki : Sen Allah'ın Resûlüsün.»

Bu adam, Huneyn gününde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sabit kadem olan kimselerdendi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e oraya çıkışında üç bin mızrak ile yardım etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi de ona şöyle buyurdu :

Beni Muttalib'den :

Beni Muttalib b. Abd-i Menâf'dan : Sâib b. Ubeyd b. Abd-i Yezid b. Hâşim b. Muttalib ve Numan b. Amr b. Alkame b. Muttalib esir edildiler. Bunlar, iki erkekdirler.

Beni Abd-i Şems ve haliflerinden :

Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menaf'dan : Amr b. Ebi Süfyan b. Harb b. Ümeyye b. Abd-i Şems ve Hâris b. Ebi Vecze b. Ebi Amr b. Ümeyye b. Abd-i Şems esir edilenlerdi. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre; O, İbn-i Ebi Vehre'dir .

İbn-i İshâk dedi :

Ve Ebu'l-Âs b. Rebi b. Abdiluzzâ b. Abd-i Şems ve Ebu'l-Âs b. Nevfel b. Abd-i Şems vardı.

Ve onların haliflerinden esir düşenler ise : «Ebû Rişe b. Ebû Amr; Amr b. el-Ezrak ve Ukbe b. Abdul-Hâris b. el-Hadrami.» (Bunlar yedi kişidirler.)

Beni Nevfel ve haliflerinden olanlar

Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'dan şunlar vardı :

Adiyy b. Hiyâr b. Adiyy b. Nevfel; Osman b. Abd-i Şems b. Ahi Ğazvan b. Câbir — ki bu Beni Mazin b. Mansur'dan olup onların halifidir. — Bir de Ebû Sevr vardı ki bu onların halifidir. Bunlar üç kişidirler.

Beni Abdüddâr ve haliflerinden :

Beni Abdüddâr b. Kusayy'dan esir edilenler şunlardır :

Ebû Aziz b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abdüddar ve Esved b. Amir — ki bu onların halifidir. — Bunlar, «Biz, Beni Esved b. Amir b .Amr b. Hâris b. Sebbak'ız», dediler. (İki kişidir) .

«Sanki ben senin şu süngülerinin müşriklerin sırtlarını kırdığını görüyorum.»

Nevfel. Medine'de Hicretin on beşinci senesinde öldü. Onun namazını Ömer b. el-Hattab (Radiyallâhü anh) kıldı.

(3) Ebû Zer dedi ki : «İbn-i İshak. Abbas b. Abdulmuttalib'i esirlerle birlikte zikretmedi. Çünkü o. müslüman olmuştu. Sadece kavminin korkusundan İslâmını gizliyordu.

Beni Esed ve haliflerinden :

Beni Esed b. Abduluzza b. Kusayy'dan esir düşenler şunlardır: Saib (4) b. Ebi Hubeyş b. Muttalib b. Esed ve Huveyris b. Abbad b. Osman b. Esed.

İbn-i Hişâm dedi ki:
O, Hâris b. Aiz b. Osman b. Esed'dir.
İbn-i İshâk dedi ki:
Salim b. Şemmah vardı. Onların halifidir. Üç kişidirler.

Beni Mahzûm'dan :

Beni Mahzum b. Yakza b. Mürre'den esir edilenler şunlardır: Hâlid b. Hişam b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum (5) ve Ümeyye b. Ebi Huzeyfe b. Muğire ve Velid b. Velid b. Muğire ve Osman b .Abdullah b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum ve Sayfi b. Ebi Rifâe b. Âbid b. Abdillah b. Ömer b. Mahzûm ve Ebû Münzir (6) b. Ebi Rifâe b. Âbid b. Abdillah b. Ömer b. Mahzûm ve Ebû Atâ Abdullah b. Ebi Sâib b. Âbid b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum ve Muttalib b. Hantab b. Hâris b. Ubeyd b. Ömer b. Mahzum ve Halid b .el-Alem — ki bu onların halifidir — ve zikr ettiklerine göre yenilgiye uğrayıp kaçarak yüz çevirenlerin ilki idi. O şöyle diyordu:

وَلَسْنَا عَلَى الْأَدْبَارِ تَدْمَى كُلُومُنَا   وَلَكِنْ عَلَى أَقْدَامِنَا يَقْطُرُ الدَّمْ

«Yaralarımız kan akıtarak geridekiler olmadık.
Fakat kanın ayaklarımızın üzerine döküldüğü kişiler olduk.»

---

(4) Bu Sâib, Fâtıma binti Ebi Hubeyş'in kardeşidir. Bu, Ömer b. el-Hattab'ın onun hakkında :

«Bu, adamda bir ayıp görmüyorum. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra ayıplamadığım hiç kimse yoktur», dediği kişidir. Bir rivâyette Ömer bu sözü Abdullah b. Sâib'in hakkında söylemiştir. (Ravzul-Ünüf'e mürâcaat et).

(5) Süheyli dedi ki: Bazıları onu yani Hâlid'i Müellefe-i Kulub içinde zikr ederler.

(6) Ebû Zer dedi ki: «Münzir b. Ebi Rifâe diye de rivâyet olunur. Mûsa b. Ukbe de Meğâzi'de onun hakkında böyle dedi.»

Bunlar dokuz kişilerdir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

« لَسْنَا عَلَى الأَعْقَابِ »

«Arkalarda olmadık», diye rivâyet olunur.

Hâlid b. El-Alem, Huzaa'dandır. Denilir ki bu, Ukeyli'dir.

Benî Sehm'den:

İbn-i İshâk dedi ki:

Benî Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb'den: Ebû Vedâe b. Dubeyre b. Suayd b. Sa'd b. Sehm vardı. Bu, Bedir'de esir edilenlerden fidyesi ödenen ilk esir idi. Onun fidyesini oğlu Muttalib b. Ebi Vedae ödedi. Onlardan biri de Ferve b .Kays b. Adiyy b. Huzâfe b. Sa'd b. Sehm'dir. Birisi de Hanzala b. Kabise b. Huzâfe b. Sa'd b. Sehm'dir. Bir diğeri Haccâc (7) b. Hâris b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm'dir. Bunlar dört kişidirler.

Benî Cumeh'den:

Benî Cumeh b. Amr b. Husays b. Kâb'den: Abdullah (8) b. Übeyy b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh ve Ebû İzze Amr b. Abd b. Osman b. Vüheyb b. Hüzâfe b. Cumeh ve Fakih vardı. Bu Ümeyye b. Halef'in mevlâsıdır. Ondan sonra Rebah b. Muğterif kendisinin olduğunu iddia etti ve dedi ki:

O Benî Şemmah b. Muhârib b. Fihr'dendir. Bir rivâyette: Fâkih, Cervel b. Hizyem b. Avf b. Ğadb b. Şemmah b. Muharib b. Fihr'in oğludur. Ve Vehb (9) b. Umeyr b. Vehb b. Halef b. Vehb b. Huzafe b. Cumah ve Rebie b. Derrac b. Anbes b. Ühbân b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh de bunlardandır. Bunlar beş kişidirler.

---

(7) Süheylî dedi ki: «Burda Haccâc'ın yanlışlıkla zikr olunduğunu zan ediyorum. Çünkü o Habeşe mühâcirlerindendir. Uhud'dan sonra Medine'ye gelmiştir. O halde nasıl olur da Bedir günündeki müşriklerin esirleri içerisinde sayılır!»

(8) Bu Abdullah Fetih gününde müslüman oldu ve Cemel gününde Sıffin'de katl olundu.

(9) Vehb, babası Umeyr onun fidyesi için geldiğinde ikisi beraberce müslüman oldular.

Benî Âmir'den :

Beni Âmir b. Luayy'dan : Süheyl (10) b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Amir vardı. Onu, Beni Sâlim b. Avf'ın kardeşi Mâlik b. Dühşüm esir etti. Bir de Abd (11) b. Zemea b. Kays b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Amir vardı. Yine Abdurrahman b. Meşnu b. Vekdan b. Kays b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b Mâlik b. Hisl b. Amir vardı. (Bunlar üç kişidirler)

Beni Hâris'den :

Beni Hâris b. Fihr'den, Tufeyl b. Ebi Kuney ve Utbe b. Amr b. Cehdem vardı. Bunlar iki kişidirler.

İbn-i İshâk dedi ki :

Hatırımıza gelen esirlerin bütünü, kırk üç er kişidir.

İbn-i İshâk'ın zikredemediği kimseler :

Kırk üç kişi içinde sayılıp ismi zikredilmeyen biri vardır. Ayrıca İbn-i İshâk'ın, ismini zikr etmediği esirlerden şunlar vardı :

Beni Hâşim'den :

Beni Hâşim b .Abd-i Menaf'dan : Utbe vardı. Bu onların halifidir. Beni Fihr'dendir.

Beni Muttalib'den :

Beni Muttalib b. Abd-i Menaf'dan : Akil b. Amr vardı. Bu onların halifidir. Ve onun kardeşi Temim b. Amr vardı. Bir de onun oğlu vardı. (Bunlar üç kişidir.)

Beni Abd-i Şems'den :

Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menaf'dan : Hâlid b. Esid b. Ebi'l-As ve Ebul-Ariz Yecar vardı. Bu Âs b. Ümeyye'nin mevlâsıdır. Bunlar iki er kişidirler.

---

(10) Süheyl müslüman oldu ve Şam'da şehid olarak öldü. O Kureyş'in hatîbidir.

(11) Bu Sevde binti Zemea'nın kardeşidir. Müslüman oldu.

Benî Nevfel'den :

Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'dan : Nebhan vardır. Bu, onların mevlâsıdır. Bir kişidir.

Benî Esed'den :

Beni Esed b. Abduluzza'dan : Abdullah (12) b. Humeyd b. Züheyr b. Hâris vardı.

Benî Abduddar'dan :

Beni Abduddar b. Kusayy'dan, Akil vardı. Bu onların Yemen'den olan halifidir. Bir kişidir.

Benî Teym'den :

Beni Teym b. Mürre'den, Müsâfi' b. İyâz b. Sahr b. Âmir b. Kâb b. Sa'd b. Teym ve Câbir b. Zübeyr vardır. Câbir onların halifidir. Bunlar iki kişidirler.

Benî Mahzûm'dan :

Benî Mahzûm b. Yakaza'dan; Kays b. Sâib vardı. Bir adamdır.

Benî Cumeh'den :

Beni Cumeh b. Amr'dan; Amr b. Übey b. Halef vardı. Bir de Ebû Rühm b. Abdullah vardı. Bu onların halifidir. Onların bir halifi de vardı ki ismi hatırıma gelmiyor. Yine Ümeyye b. Halef'in iki mevlâsı vardı. Bunlardan biri Nistâs'dır. (13) Ve Ebû Râfi' vardı ki, bu Ümeyye b. Halef'in kölesidir. Bunlar altı kişidirler.

Benî Sehm'den :

Beni Sehm b. Amr'dan; Eslem vardı. Bu Nübeyh b. Haccac'ın mevlâsıdır. Bir adamdır.

Benî Âmir'den :

Beni Âmir b. Luayy'dan : Habib b. Câbir ile Sâib b. Mâlik vardı. Bunlar iki kişidirler.

---

(12) Süheylî şöyle dedi : «Onun hakkında bilinen : Onun Ubeydullah b. Hamid olduğudur. İbn-i Kuteybe, Ebû Amr el-Kilâbâzî ve Ebû Nasr — ki bu Hâtıb b. Ebî Beltaa'nın mevlâsıdır — böyle zikrettiler.»

(13) Nidas, denildiğine göre, Uhud vak'asından sonra müslüman oldu.

Benî Hâris'den :

Beni Hâris b. Fihr'den; Şaafi' ve Şefi' vardı. Bunlar onların Yemen'den olan halifleridirler.

BEDİR GÜNÜ HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİRLER

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bedir günü hakkında söylenen ve milletin kendi aralarında o gün olan savaş için birbirine söyledikleri şiirlerden biri de Hamza b. Abdulmuttalib'in (Allah ona rahmet etsin) şu sözüdür :

(İbn-i Hişâm dedi ki : Şiir ilminin erbabı olan kimselerin çoğunluğu, Hamza'nın böyle bir şiiri olduğunu ve ona karşıt olarak verilen cevâbi şiirleri inkâr ederler, tanımazlar).

أَلَمْ تَرَ أَمْرًا كَانَ مِنْ عَجَبِ الدَّهْرِ   وَلِلْحَيْنِ أَسْبَابٌ مُبَيِّنَةُ الأَمْرِ
وَمَا ذَاكَ إِلَّا أَنَّ قَوْمًا أَفَادَهُمْ   فَحَانُوا تَوَاصٍ بِالْعُقُوقِ وَبِالْكُفْرِ
عَشِيَّةَ رَاحُوا نَحْوَ بَدْرٍ بِجَمْعِهِمْ   فَكَانُوا رُهُونًا لِلرَّكِيَّةِ مِنْ بَدْرِ
وَكُنَّا طَلَبْنَا الْعِيرَ لَمْ نَبْغِ غَيْرَهَا   فَسَارُوا إِلَيْنَا فَالْتَقَيْنَا عَلَى قَدْرِ
فَلَمَّا الْتَقَيْنَا لَمْ تَكُنْ مَثْنَوِيَّةٌ   لَنَا غَيْرُ طَعْنٍ بِالْمُثَقَّفَةِ السُّمْرِ
وَضَرْبٍ بِبِيضٍ يَخْتَلِي الْهَامَ حَدُّهَا   مُشَهَّرَةِ الأَلْوَانِ بَيِّنَةِ الأَثْرِ
وَنَحْنُ تَرَكْنَا عُتْبَةَ الْغَيِّ ثَاوِيًا   وَشَيْبَةَ فِي الْقَتْلَى تُجَرْجَمُ فِي الْجَفْرِ
وَعَمْرٌو ثَوَى فِيمَنْ ثَوَى مِنْ حُمَاتِهِمْ   فَشُقَّتْ جُيُوبُ النَّائِحَاتِ عَلَى عَمْرِو
جُيُوبُ نِسَاءٍ مِنْ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبٍ   كِرَامٍ تَفَرَّعْنَ الذَّوَائِبَ مِنْ فِهْرِ
أُولَئِكَ قَوْمٌ قُتِّلُوا فِي ضَلَالِهِمْ   وَخَلَّوْا لِوَاءً غَيْرَ مُحْتَضَرِ النَّصْرِ
لِوَاءَ ضَلَالٍ قَادَ إِبْلِيسُ أَهْلَهُ   فَخَاسَ بِهِمْ، إِنَّ الْخَبِيثَ إِلَى غَدْرِ
وَقَالَ لَهُمْ، إِذْ عَايَنَ الأَمْرَ وَاضِحًا :   بَرِئْتُ إِلَيْكُمْ مَا بِيَ الْيَوْمَ مِنْ صَبْرِ

فَإِنِّي أَرَى مَالَا تَرَوْنَ وَإِنَّنِي أَخَافُ عِقَابَ اللهِ وَاللهُ ذُو قَسْرِ
فَقَدَّمَهُمْ لِلْحَيْنِ حَتَّى تَوَرَّطُوا وَكَانَ بِمَا لَمْ يَخْبُرِ الْقَوْمُ ذَا خُبْرِ
فَكَانُوا غَدَاةَ الْبِئْرِ أَلْفًا وَجَمْعُنَا ثَلَاثُ مِئِينَ كَالْمُسَدَّمَةِ الزُّهْرِ
وَفِينَا جُنُودُ اللهِ حِينَ يُمِدُّنَا بِهِمْ فِي مَقَامٍ ثَمَّ مُسْتَوْضَحِ الذِّكْرِ
فَشَدَّ بِهِمْ جِبْرِيلُ تَحْتَ لِوَائِنَا لَدَى مَأْزِقٍ فِيهِ مَنَايَاهُمْ تَجْرِي

«Zamanın acayip işlerinden olan bir işi ve helâk olmak için durumu açıklayan bir takım sebepler olduğunu görüp bilmedin mi?

Bu, ancak isyanı ve küfrü birbirine tavsiye eden bir kavmin onları helâk etmesinden onların da bu yüzden helâk olmalarından ötürüdür.

Bir akşam üzeri hep birlikte Bedr'e doğru yürüdüler ve Bedr'in örülmemiş su kuyusuna rehine oldular.

Biz kafileyi taleb ediyor onu arıyorduk, ondan başkasını istemiyorduk.

Onlar bize doğru yürüdüler ve kadere göre birbirimizle karşılaştık.

Karşılaştığımız zaman bizim için esmer dümdüz süngülerle vurmaktan başka dönüş ve ayrılış olmadı.

Yine renklerle bezenmiş, yüzünün cevheri ve rengi açık-seçik, başları kesen demiri keskin bir kılıç ile vurmaktan gayrı olmadı.

Biz helâk olmuş Utbe'yi ve Şeybe'yi maktullerin içinde geniş su kuyusuna düşmüş olarak kalmaya terkettik.

Amr da orada kalan himayecilerinin içinde kaldı.

Ve ağlayıp dövünenlerin göğüsleri Amr'ın üzerine yarılıp açıldı.

Luay b. Gâlib'den olan kadınların göğüsleri, Fihr'den olup yükseklere yükselen kerim kadınların göğüsleri yarılıp açıldı.

Onlar sapıklıkları uğruna katl olunan ve görünürde muzafferiyeti bulunmayan sancak açan bir kavimdirler.

Bir sapıklık ve dalâlet sancağı ki İblis onun ehlini çekti ve onlara ihanet etti.

Çünkü habisin yolu ğadre (ihanete) doğru gider.

İşi açık seçik bir vaziyette gördüğü zaman onlara dedi ki:

Sizden beri oldum, artık bu gün benim sabrım kalmadı.

Çünkü ben sizin göremediklerinizi görüyorum.

Ben Allah'ın azabından korkuyorum.

Allah kahr etmeğe ve gâlib gelmeğe mâliktir.

Böylece onları helâka sürükledi, onlar da helâke düştüler.

O ise kavmin haberi olmadığı şeyde haberdar idi.
Su kuyusunun sabahında onlar bin kişi idiler.
Bizim toplamımız ise tıpkı beyaz erkek develer gibi üç yüz idi.
Bizim içimizde Allah'ın askerleri var idi.
Allah bize onlarla bir makamda imdad ettiği zaman, orada açıkca zikr olunmuştu.
Cebrâil o askerleri, bizim sancağımızın altında, onların ölülerinin içinde yüzdüğü harp mevziinde takviye etti.»

Hâris b. Hişâm b. Muğire de ona cevap vererek şöyle dedi :

أَلاَ يَا لَقَوْمِي (١) لِلصَّبَابَةِ (٢) وَالْهَجْرِ   وَلِلْحُزْنِ مِنِّي وَالْحَرَارَةِ فِي الصَّدْرِ
وَلِلدَّمْعِ مِنْ عَيْنَيَّ جَوْدًا كَأَنَّهُ   فَرِيدٌ هَوَى مِنْ سِلْكِ نَاظِمِهِ يَجْرِي
عَلَى الْبَطَلِ الْحُلْوِ الشَّمَائِلِ إِذْ ثَوَى   رَهِينَ مَقَامٍ لِلرَّكِيَّةِ مِنْ بَدْرِ
فَلاَ تَبْعَدَنْ يَا عَمْرُو مِنْ ذِي قَرَابَةٍ   وَمِنْ ذِي نِدَامٍ كَانَ ذَا . اقٍ غَمْرِ
فَإِنْ يَكُ قَوْمٌ صَادَفُوا مِنْكَ دَوْلَةً   فَلاَ بُدَّ لِلأَيَّامِ مِنْ دُوَلِ الدَّهْرِ
فَقَدْ كُنْتَ فِي صَرْفِ الزَّمَانِ الَّذِي مَضَى   تُرِيهِمْ هَوَانًا مِنْكَ ذَا سُبُلٍ وَعْرِ
فَإِلاَّ أَمُتْ يَا عَمْرُو أَتْرُكْكَ ثَائِرًا   وَلاَ أُبْقِ بُقْيَا فِي إِخَاءٍ وَلاَ صِهْرِ
وَأَقْطَعُ ظَهْرًا مِنْ رِجَالٍ بِمَعْشَرٍ   كِرَامٍ عَلَيْهِمْ مِثْلَ مَا قَطَعُوا ظَهْرِي
أَغَرَّهُمُ مَا جَمَّعُوا مِنْ وَشِيظَةٍ   وَنَحْنُ الصَّمِيمُ فِي الْقَبَائِلِ مِنْ فِهْرِ
فَيَالَ لُؤَيٍّ ذَبِّبُوا عَنْ حَرِيمِكُمْ   وَآلِهَةٍ لاَ تَتْرُكُوهَا لِذِي الْفَخْرِ
تَوَارَثَهَا آبَاؤُكُمْ وَوَرِثْتُمُ   أَوَاسِيَهَا وَالْبَيْتَ ذَا السَّقْفِ وَالسِّتْرِ
فَمَا لِحَلِيمٍ قَدْ أَرَادَ هَلاَكَكُمْ   فَلاَ تَعْذِرُوهُ آلَ غَالِبٍ مِنْ عُذْرِ
وَجِدُّوا لِمَنْ عَادَيْتُمُ وَتَوَازَرُوا   وَكُونُوا جَمِيعًا فِي التَّأَسِّي وَفِي الصَّبْرِ
لَعَلَّكُمُ أَنْ تَثْأَرُوا بِأَخِيكُمُ   وَلاَ شَيْءَ إِنْ لَمْ تَثْأَرُوا بِذَوِي عَمْرِو

مُطَّرِدَاتٍ فِي الْأَكُفِّ كَأَنَّهَا وَمِيضٌ تُطِيرُ الْهَامَ بَيِّنَةِ الْأَثْرِ
كَأَنَّ مَدَبَّ الذَّرِّ فَوْقَ مُتُونِهَا إِذَا جُرِّدَتْ يَوْمًا لِأَعْدَائِهَا الْخُزْرِ

«Ey kavmim, ey bendeki şevkin inceliği, ayrılık, hüzün ve göğüsteki hasret.

Ve gözlerimden bolca akan yaş, sanki o yaş dizicisinin ipliğinden çıkan, Bedir'de örülmemiş bir su kuyusundan bir yerde rehine olarak kaldığı zaman şemaili tatlı bir bahadırın üzerine akan bir incidir.

Ey Amr, hısımlıktan uzaklaşma, geniş huylu olup içki arkadaşlığına sahib olan kimseden de uzaklaşma.

Eğer bir kavim senden bir devlete rastlarsa, elbette günler için zamanın devletlerinin bulunması lâzım gelir.

Geçen zamanın değişmesinde, onlara dehşetli yollara sahib bir zillet ve hakaret gösteriyordun.

Yok eğer böyle olmazsa ey Amr, ölürüm, seni intikam alıcı olarak bırakırım.

Kardeşlikte ve sıhriyet akrabalığında hayırlı bir kişi olarak bırakmam.

Benim sırtımı kestikleri gibi onların üzerine üstün bir topluluktaki adamlardan bir arkayı keserim.

Kavmin hâlis olmayanlarından topladıkları kimseler onları aldattılar.

Halbuki biz Fihr'den olan kabilelerin içinde hâlisleriz...

Ey Lucy, hareminizi savunun!

Fahirlenen, öğünen kimseye ilâhları bırakmayınız.

O ilâhlara sizin babalarınız vâris olup geldiler ve siz dahi onların temellerine, damlı ve perdeli olan Beyt'e vâris oldunuz.

Bir akıllıya ne olmuş ki sizin helâk olmanızı istemiştir.

O halde ey Galib soyu, ondan hiçbir özür kabul etmeyiniz!

Size tecavüz edip saldıranlara karşı katı ve şiddetli olunuz, birbirinize yardım ediniz ve sabır göstermekte, hep birlikte olunuz.

Umulur ki, kardeşinizin intikamını alırsınız ...

Eğer avuçlardaki titreyen kılıçlarla Amr'ın sahiplerinin intikamını almazsanız bir şey yapılmamış olur

Sanki o kılıçlar başları uçuran, cevheri ve renkleri açık-seçik bir yıldırım ziyası gibidir.

Sanki bir gün hakaret gözüyle bakan düşmanları için, kınlarından sıy-

rıldıkları zaman tepeler haline gelen, yuvalarının üstünde küçük karıncaların akıp gittikleri yerler gibidir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Bu kasideden, İbn-i İshâk'ın rivâyet ettigi iki kelimeye bedel iki kelimeyi koyduk. Bunlar beytin sonundaki ذى الفخر = «öğünen» kelimesi ile beytin evvelindeki فما للحليم = «akıllı kişiye ne olmuş ki» kelimesidir. Çünkü o, evvelkilerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e çatmıştı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ali b. Ebi Tâlib, Bedir gününde şu aşağıdaki şiiri söyledi :

İbn-i Hişâm dedi ki :

(Şiir ilmi ehlinden hiçbir kimsenin Ali'nin bu şiiri söylediğini ve onun cevabı olan karşıt şiiri kabul ettiğini bilmiyorum. Biz o iki şiiri şunun için yazdık ki, Amr b. Abdullah b. Cüd'ân, Bedir gününde katl olunduğu söylendiği halde İbn-i İshâk onu maktuller içinde zikr etmedi. Bu şiirde ise onu zikretmiştir.)

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللهَ أَبْلَى رَسُولَهُ ... بَلَاءَ عَزِيزٍ ذِي اقْتِدَارٍ وَذِي فَضْلِ
بِمَا أَنْزَلَ الْكُفَّارَ دَارَ مَذَلَّةٍ ... فَلَاقَوْا هَوَانًا مِنْ إِسَارٍ وَمِنْ قَتْلِ
فَأَمْسَى رَسُولُ اللهِ قَدْ عَزَّ نَصْرُهُ ... وَكَانَ رَسُولُ اللهِ أُرْسِلَ بِالْعَدْلِ
فَجَاءَ بِفُرْقَانٍ مِنَ اللهِ مُنْزَلٍ ... مُبَيَّنَةٍ آيَاتُهُ لِذَوِي الْعَقْلِ
فَآمَنَ أَقْوَامٌ بِذَاكَ وَأَيْقَنُوا ... فَأَمْسَوْا بِحَمْدِ اللهِ مُجْتَمِعِي الشَّمْلِ
وَأَنْكَرَ أَقْوَامٌ فَزَاغَتْ قُلُوبُهُمْ ... فَزَادَهُمُ ذُو الْعَرْشِ خَبْلًا عَلَى خَبْلِ
وَأَمْكَنَ مِنْهُمْ يَوْمَ بَدْرٍ رَسُولَهُ ... وَقَوْمًا غِضَابًا فِعْلُهُمْ أَحْسَنُ الْفِعْلِ
بِأَيْدِيهِمُ بِيضٌ خِفَافٌ عَصَوْا بِهَا ... وَقَدْ حَادَثُوهَا بِالْجِلَاءِ وَبِالصَّقْلِ
فَكَمْ تَرَكُوا مِنْ نَاشِئٍ ذِي حَمِيَّةٍ ... صَرِيعًا وَمِنْ ذِي نَجْدَةٍ مِنْهُمُ كَهْلِ
تَبِيتُ عُيُونُ النَّائِحَاتِ عَلَيْهِمُ ... تَجُودُ بِإِسْبَالِ الرَّشَاشِ وَبِالْوَبْلِ

نَوَائِحَ تَنْعَى عُتْبَةَ الْغَيِّ وَابْنَهُ ... وَشَيْبَةَ تَنْعَاهُ وَتَنْعَى أَبَا جَهْلِ
وَذَا الرِّجْلِ تَنْعَى وَابْنَ جُدْعَانَ فِيهِمُ ... مُسَلَّبَةً حَرَّى مُبَيَّنَةَ الثُّكْلِ
ثَوَى (١) مِنْهُمْ فِي بِئْرِ بَدْرٍ عِصَابَةٌ ... ذَوِي نَجَدَاتٍ فِي الْحُرُوبِ وَفِي الْمَحْلِ
دَعَا الْغَيُّ مِنْهُمْ مَنْ دَعَا فَأَجَابَهُ ... وَلِلْغَيِّ أَسْبَابٌ مُرَمَّقَةُ الْوَصْلِ
فَأَضْحَوْا لَدَى دَارِ الْجَحِيمِ بِمَعْزِلٍ ... عَنِ الشَّغْبِ وَالْعُدْوَانِ فِي أَشْغَلِ الشُّغْلِ

«Görmez misin ki Allah, Resûlünü, iktidar sâhibi, hatta fâzıl ve lûtuf sâhibi Aziz'in nimetlendirmesiyle nimetlendirdi.

Şununla ki, kâfirleri zillet yurduna indirdi, onlar da esâret ve kâtil gibi zillet ve hakaretle karşılaştılar.

Resûlüllah güçlü muzafferiyete ermiş olduğu halde akşamladı.

Resûlüllah adalet ile gönderilmişti.

O da Allah tarafından indirilmiş, âyetleri akıl sâhibi için beyan edici olan Furkanla, hakkı bâtıldan ayırd eden bir kitapla geldi.

Birtakım kavimler ona iman ettiler ve onu tereddütsüz kabullendiler.

Böylece onlar, Allah'a hamd olsun ki dağınıklıkları gitmiş bir toplum hâline geldiler.

Bir takım kavimler ise inkâr ettiler ve onların kalbleri hakdan uzaklaştı.

Böylece arşın Sâhibi onlara fesâd üstüne fesâd artırdı.

Bedir gününde güçlü olan, onlara karşı, Resûlüne kudret ve imkân verdi.

Onların ellerinde hafif birtakım kılıçlar vardı ki, onlarla vurdular ve onları cilâ ile yenilediler.

Çok neşet eden hamiyyetli kimseleri ve onlardan şecaat sahibi gençleri dahi yıkılmış olarak terkettiler.

Ağlayıp dövünenlerin gözleri onların üzerlerine geceliyorlar, zayıf yağmurlar ve bol yağmurlar gibi çokca yağıyorlardı.

Şu dövünüp ağlayan kadınları kasd ediyorum ki, onlar azgın Utbe ile onun oğlunun ölüm haberini veriyorlar ve Şeybe'nin de, Ebû Cehl'in de ölüm haberini veriyorlar.

Ayak sahibi (14) *haber verir ki :*

---

(14) «Ayak sahibi» tâbiriyle Hamza'nın havuzun yanında, ayağını kestiği El-Esved'i kastediyor.

İbn-i Cüd'an onların içinde siyah hırkayı giyinmiş, kayboluşu açık seçik olarak hüzünden içi yanmıştır.

Harplerde, kıtlık ve yoklukta onlardan şecaatlı bir cemaat Bedir kuyusunda kaldılar.

Onlardan azgın kişi, çağırdığı kimseyi çağırdı.

O da onun çağrısına icabet etti.

Azgınlık için birleşmesi için ilişkisi zayıf birçok sebepler vardır.

Cehennem yurdunun yanında, nizadan, cidal ve ayıplmadan ve büyük meşguliyet içinde düşmanlıktan kurtuluşa eremediler.»

Hâris b. Hişâm b. Muğire de ona cevap vererek şöyle dedi :

عَجِبْتُ لِأَقْوَامٍ تَغَنَّى سَفِيهُهُمْ   بِأَمْرِ سَفَاهٍ ذِي اعْتِرَاضٍ وَذِي بُطْلِ

تَغَنَّى بِقَتْلَى يَوْمَ بَدْرٍ تَتَابَعُوا   كِرَامَ الْمَسَاعِي مِنْ غُلَامٍ وَمِنْ كَهْلِ

مَصَالِيتَ(٧) بِيضٍ مِنْ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبٍ(٨)   مَطَاعِينَ فِي الْهَيْجَا مَطَاعِيمَ فِي الْمَحْلِ

أُصِيبُوا كِرَامًا لَمْ يَبِيعُوا عَشِيرَةً   بِقَوْمٍ سِوَاهُمْ نَازِحِي الدَّارِ وَالْأَصْلِ

كَمَا أَصْبَحَتْ غَسَّانُ فِيكُمْ بِطَانَةً(١)   لَكُمْ بَدَلًا مِنَّا فَيَالَكَ مِنْ فِعْلِ

عُقُوقًا وَإِثْمًا بَيِّنًا وَقَطِيعَةً   يَرَى جَوْرَكُمْ فِيهَا ذَوُو الرَّأْيِ وَالْعَقْلِ

فَإِنْ يَكُ قَوْمٌ قَدْ مَضَوْا لِسَبِيلِهِمْ   وَخَيْرُ الْمَنَايَا مَا يَكُونُ مِنَ الْقَتْلِ

فَلَا تَفْرَحُوا أَنْ تَقْتُلُوهُمْ فَقَتْلُهُمْ   لَكُمْ كَائِنٌ خَبْلًا مُقِيمًا عَلَى خَبْلِ

فَإِنَّكُمْ لَنْ تَبْرَحُوا بَعْدَ قَتْلِهِمْ   شَتِيتًا(٢) هَوَاكُمْ غَيْرَ مُجْتَمِعِي الشَّمْلِ

بِفَقْدِ ابْنِ جُدْعَانَ الْحَمِيدِ فَعَالُهُ   وَعُتْبَةَ وَالْمَدْعُوِّ فِيكُمْ أَبَا جَهْلِ

وَشَيْبَةَ فِيهِمْ وَالْوَلِيدُ وَفِيهِمُ   أُمَيَّةُ مَأْوَى الْمُعْتَرِينَ وَذُو الرَّجْلِ

أُولَئِكَ فَابْكِ ثُمَّ لَا تَبْكِ غَيْرَهُمْ   نَوَائِحُ تَدْعُو بِالرَّزِيَّةِ وَالثُّكْلِ

وَقُولُوا لِأَهْلِ الْمَكَّتَيْنِ تَحَاشَدُوا   وَسِيرُوا إِلَى آطَامِ يَثْرِبَ ذِي النَّخْلِ

جَمِيعًا وَحَامُوا آلَ كَعْبٍ وَذَبِّبُوا   بِخَالِصَةِ الْأَلْوَانِ مُحْدَثَةِ الصَّقْلِ

وَإِلاَّ فَبِيتُوا خَائِفِينَ وَأَصْبِحُوا أَذَلَّ لِوَطْءِ الْوَاطِئِينَ مِنَ النَّمْلِ
عَلَى أَنَّنِي وَاللاَّتِ يَا قَوْمُ فَاعْلَمُوا بِكُمْ وَاثِقٌ أَنْ لاَ تُقِيمُوا عَلَى تَبْلِ
سِوَى جَمْعِكُمْ لِلسَّابِغَاتِ وَلِلْقَنَا وَلِلْبَيْضِ وَالْبِيضِ الْقَوَاطِعِ وَالنَّبْلِ

«Sefihleri, sefih itirazlı ve yalanlı bir iş ile teğanni eden bir takım kavimlere şaştım.

Bedir gününün maktullerine teğanni etti, çocuk ve genç, üstün gayretli kimseler, birbirini takib ettiler .

Harpte süngülerini çokça dürten, kıtlık zamanında ise insanları çokca doyuran, Luayy b. Gâlib'den kılıçlarla seçi ve bahadır kişiler olarak...

Bir aşiret olarak, kendilerinden başka yurtları ve asılları uzak olan bir kavme bey'at etmeyen üstün bir takım kişilere musibetler eriştirildi.

Nitekim sizin içinizde Ğassan, bizim yerimize sizin güzidelcriniz olmuştu.

Bu ne acayip iştir!

Açıkca bir isyan, bir günah ve alâkayı kesme olarak ki, rey ve akıl sahibleri onlardaki zulmünüzü görür bilir.

Eğer bir kavim yollarına gitmişlerse, ölümün hayırlısı katil ile olandır.

O halde onları katletmekle sevinmeyiniz ki, onların katl olunmaları sizin için fesad üstüne kalan bir fesad olmaktadır.

Çünkü siz onların katl edilmelerinden sonra dağınıklığını toplayamamış olarak, hevanızda devam edip gideceksiniz.

Bu, yaptığı işler öğülmüş İbn-i Cud'ân'ın, Utbe'nin ve sizin içinize dâvet edilmiş olan Ebû Cehl'in kaybiyledir.

Şeybe ve Velîd onların içindedir.

Yoksul ve muhtaçların barınağı Ümeyye ve ayak sahibi de onların içindedir.

Onlara ağla, onlardan başkasına ağlama.

Ağlayıp dövünenler, onları, musibetlere uğrayıp ziyan olmakla ve kayb olunmakla çağırırlar.

İki Mekke'nin (15) *halkına deyiniz ki :*

---

(15) İki Mekke ile Mekke ve Tâif kastedilmektedir.

Toplanınız ve hurmalıklı olan Yesrib yani Medine'nin kalelerine yürüyünüz.
Hep birlikte Kâb' soyunu himaye ediniz ve hâlis renkli, yeni ve taze cilâlatıp parlatılmış kılıçlarla onların düşmanlarını def ediniz ve onlardan men edip onları koruyunuz.
Yok eğer böyle yapmazsanız, korkaklar olarak yatıp geceleyiniz ve ayakkabısiyle basıp çiyneyenlerin çiynemesinden dolayı en zelil bir hâle geliniz.
Şuna binaen ki, ey kavmim, Lat'a yemin ederim ve biliniz ki ben size düşmanlık ve intikam almayı istemenizde devam edip kalmamanız için bir güvence ve dayanağım!
Ancak zırhları, miğferleri, keskin süngü ve kılıçları ve onları toplamanız bundan müstesnadır.»

Dırâr b. Hattab b. Mirdâs — ki bu, Beni Muharib b. Fihr'in kardeşidir — Bedir günü hakkında şöyle dedi :

عَجِبْتُ لِفَخْرِ الْأَوْسِ وَالْحَيْنُ دَائِرٌ عَلَيْهِمْ غَداً وَالدَّهْرُ فِيهِ بَصَائِرُ
وَفَخْرُ بَنِي النَّجَّارِ إِنْ كَانَ مَعْشَرٌ أُصِيبُوا بِبَدْرٍ كُلُّهُمْ ثَمَّ صَابِرُ
فَإِنْ تَكُ قَتْلَى غُودِرَتْ مِنْ رِجَالِنَا فَإِنَّا رِجَالٌ (١) بَعْدَهُمْ سَنُغَادِرُ
وَتَرْدِي بِنَا الْجُرْدُ الْعَنَاجِيجُ وَسْطَكُمْ بَنِي الْأَوْسِ حَتَّى يَشْفِيَ النَّفْسَ ثَائِرُ
وَوَسْطَ بَنِي النَّجَّارِ سَوْفَ نَكُرُّهَا لَهَا بِالْقَنَا وَالدَّارِعِينَ زَوَافِرُ
فَنَتْرُكُ صَرْعَى تَعْصِبُ الطَّيْرُ حَوْلَهُمْ وَلَيْسَ لَهُمْ إِلَّا الْأَمَانِيَّ نَاصِرُ
وَتَبْكِيهِمْ مِنْ أَهْلِ يَثْرِبَ نِسْوَةٌ لَهُنَّ (٥) بِهَا لَيْلٌ عَنِ النَّوْمِ سَاهِرُ
وَذَلِكَ إِنَّا لَا تَزَالُ سُيُوفُنَا بِهِنَّ دَمٌ مِمَّنْ (٦) يُحَارِبْنَ مَائِرُ
فَإِنْ تَظْفَرُوا فِي يَوْمِ بَدْرٍ فَإِنَّمَا بِأَحْمَدَ أَمْسَى جَدُّكُمْ وَهُوَ ظَاهِرُ
وَبِالنَّفَرِ الْأَخْيَارِ هُمْ أَوْلِيَاؤُهُ يُحَامُونَ فِي اللَّأْوَاءِ وَالْمَوْتُ حَاضِرُ
يُعَدُّ أَبُو بَكْرٍ وَحَمْزَةُ فِيهِمُ وَيُدْعَى عَلِيٌّ وَسْطَ مَنْ أَنْتَ ذَاكِرُ
وَيُدْعَى أَبُو حَفْصٍ وَعُثْمَانُ مِنْهُمُ وَسَعْدٌ إِذَا مَا كَانَ فِي الْحَرْبِ حَاضِرُ

أُولَئِكَ لَا مَنْ نَتَّجَتْ فِى دِيَارِهَا ... بَنُو الْأَوْسِ وَالنَّجَّارِ حِينَ تَفَاخَر

وَلَكِنْ أَبُوهُمْ مِنْ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبٍ ... إِذَا عُدَّتِ الْأَنْسَابُ كَعْبٌ وَعَامِرُ

هُمُ الطَّاعِنُونَ الْخَيْلَ فِى كُلِّ مَعْرَكٍ ... غَدَاةَ الْهِيَاجِ الْأَطْيَبُونَ الْأَكَاثِرُ

«Evs'in övünüp böbürlenmesine şaştım! Halbuki ölüm, başlarına gelecektir.

Beni Neccar'ın övünüp böbürlenmesine de şaşarım ki, eğer bir topluluk Bedir'de musibete uğradılarsa onların hepsi orada sabırlı idiler.

Eğer bizim adamlarımızdan olan maktuller terk olundularsa, onlardan sonra biz bırakılacağız.

Yüksek vasıflı, kısa tüylü, süratli uzun atlar bizi, ey Benî Evs, sizin ortanıza süratle götürüyor ve böylece intikamcı intikamını alıyor.

Benî Neccar'ın içinde de götürüyor.

Yakında o üstün vasıflı atlarla yük taşıyıcıları oldukları halde onlara süngülerle ve zırhlarla hamle yapıp saldırırız.

Onları, etraflarında kuşlar bölük bölük toplanmış oldukları ve onlar için bâtıl arzulardan başka bir yardımcı olmadığı halde yıkılmış olarak terkederiz.

Yesrib halkından bir takım kadınlar onlara ağlıyorlardı ki, o kadınlar için orada uykusuz geçen bir gece vardır.

Çünkü bizim kılıçlarımız o kadınlarla, onların harp edenlerinden bir kan akar olduğu halde devam eder.

Eğer Bedir gününde zafer bulduysanız, cehd ve gayretiniz ancak Ahmed ile oldu, bu açıktır.

Yine hayırlı bir topluluk ile oldu ki, onlar onun dostlarıdırlar ki onu şiddet zamanı ölüm de gelmiş olduğu halde himaye ederler.

Ebû Bekr ve Hamza onların içindedir. Ali ise senin hatırında olan kimselerin içinde çağırılır.

Ebû Hafs da çağırılır.

Osman da onlardandır.

Sa'd de harpte hazır bulunduğu zaman onlardandır.

İşte onlar, Benî Evs ve Benî Neccâr övündükleri zaman onların diyarında doğan kimseler değillerdir.

Nesebler sayıldığı zaman, onların babaları, Luayy b. Gâlib'den Kâb ve Amir'dir.

Harbin kuşluk vaktinde her bir harp yerinde atları dürtenler, en güzel ve temiz olan çoğunlukta bulunanlar onlardır.»

Kâ'b b. Mâlik — ki bu Beni Seleme'nin kardeşidir — ona cevaben şöyle dedi :

عَجِبْتُ لِأَمْرِ اللهِ وَاللهُ قَادِرٌ   عَلَى مَا أَرَادَ ، لَيْسَ لِلهِ قَاهِرُ
قَضَى يَوْمَ بَدْرٍ أَنْ نُلَاقِيَ مَعْشَرًا   بَغَوْا وَسَبِيلُ الْبَغْيِ بِالنَّاسِ جَائِرُ
وَقَدْ حَشَدُوا وَاسْتَنْفَرُوا مَنْ يَلِيهِمُ   مِنَ النَّاسِ حَتَّى جَمْعُهُمْ مُتَكَاثِرُ
وَسَارَتْ إِلَيْنَا لَا تُحَاوِلُ غَيْرَنَا   بِأَجْمَعِهَا كَعْبٌ جَمِيعًا وَعَامِرُ
وَفِينَا رَسُولُ اللهِ وَالْأَوْسُ حَوْلَهُ   لَهُ مَعْقِلٌ مِنْهُمْ عَزِيزٌ وَنَاصِرُ(1)
وَجَمْعُ بَنِي النَّجَّارِ تَحْتَ لِوَائِهِ   يُمَشُّونَ(2) فِي الْمَاذِيِّ وَالنَّقْعُ ثَائِرُ(3)
فَلَمَّا لَقِينَاهُمْ وَكُلٌّ مُجَاهِدٌ   لِأَصْحَابِهِ مُسْتَبْسِلُ النَّفْسِ صَابِرُ
شَهِدْنَا بِأَنَّ اللهَ لَا رَبَّ غَيْرُهُ   وَأَنَّ رَسُولَ اللهِ بِالْحَقِّ ظَاهِرُ
وَقَدْ عُرِّيَتْ بِيضٌ خِفَافٌ كَأَنَّهَا   مَقَابِيسُ يُزْهِيهَا(4) لِعَيْنَيْكَ شَاهِرُ
بِهِنَّ أَبَدْنَا جَمْعَهُمْ فَتَبَدَّدُوا   وَكَانَ يُلَاقِي الْحَيْنَ مَنْ هُوَ فَاجِرُ
فَكُبَّ أَبُو جَهْلٍ صَرِيعًا لِوَجْهِهِ   وَعُتْبَةُ قَدْ غَادَرْنَهُ وَهْوَ عَاثِرُ
وَشَيْبَةَ وَالتَّيْمِيَّ غَادَرْنَ فِي الْوَغَى   وَمَا مِنْهُمُ(7) إِلَّا بِذِي الْعَرْشِ كَافِرُ
فَأَمْسَوْا وَقُودَ النَّارِ فِي مُسْتَقَرِّهَا   وَكُلُّ كَفُورٍ فِي جَهَنَّمَ صَائِرُ
تَلَظَّى عَلَيْهِمْ وَهْيَ قَدْ شَبَّ حَمْيُهَا   بِزُبَرِ الْحَدِيدِ وَالْحِجَارَةِ سَاجِرُ
وَكَانَ رَسُولُ اللهِ قَدْ قَالَ أَقْبِلُوا   فَوَلَّوْا وَقَالُوا : إِنَّمَا أَنْتَ سَاحِرُ
لِأَمْرٍ أَرَادَ اللهُ أَنْ يَهْلِكُوا بِهِ   وَلَيْسَ لِأَمْرٍ حَمَّهُ اللهُ زَاجِرُ

«Allah'ın işine hayret ettim.
Allah murad ettiği şeye kâdirdir.

Allah'a gâlib hiç bir kimse yoktur.
Bedir gününde azmış, hayrette kalan bir insan topluluğu ile karşılaşmamızı takdir etti.
Toplantılar ve onlara dostluk eden insanlardan yardım istediler ve nihayet onların toplamı çok oldu.
Hepsi birlikte bize doğru yürüdüler, bizden başkasına yürümek istemediler.
Kâb ve Âmir de onlarla birlikte idiler.
Bizim içimizde Resûlullah vardı.
Evs ise onun etrafında onun için bir sığınaktır.
Onlardan güçlü olanlar, yardımcılar vardır.
Benî Neccâr'ın hepsi, onun sancağının altında beyaz yumuşak zırhlarının içinde yürütülürler, toz da kopmaktadır.
Onlarla karşılaştığımız zaman, her mücâhid karşısına çıkanlar için şecaatlı bir nefistir ve sabırlıdır.
Şehâdet ettik ki; Allah'dan başka hiçbir Rab yoktur.
Ve Resûlullah hak ile ortaya çıkmıştır.
Onlar çevik, beyaz, kınından çıkarılmış kılıçlardır.
Sanki teşhir edicinin sana gösterdiği ölçülerdir.
Onların topluluklarını o kılıçlarla helâk ettik, onlar da dağıldılar.
Facir, fasık, yaramaz olanlar böylece helâka mülâki oluyordu.
Ebû Cehl yıkılmış olarak yüzüstü bırakıldı.
Utbe'yi de düşmüş olarak bıraktılar.
Şeybe ve Teymî'yi harpte bıraktılar.
Onlar kâfirlerden başka bir şey değildirler.
Onlar cehennemin karar kıldığı yerinde, ateşin yakıtı oldular.
Bütün kâfirler ceheneme düşmeye mâildirler.
Cehennem onların üzerlerine alevlendi.
Halbuki o cehennemin harareti demir parçalarını ve taşları yakıcı olarak kızgındır.
Resûlullah onlara «Bize dönünüz» dediğinde onlar yüz çevirip «Sen ancak bir sihirbazsın», demişlerdi.
Bu, Allah'ın onların helâk olmalarını kendisiyle murad ettiği bir emirden dolayıdır.
Allah'ın takdir ettiği bir işe hiçbir kimse engel olamaz.»

Abdullah b. ez-Zib'eri es-Sehmi, Bedir'de ölen Kureyş maktullerine ağlayarak şöyle dedi :

İbn-i Hişâm dedi ki:

(Bu şiirin A'şâ b. Zürâre b. Nebbâş'a âit olduğu rivâyet olunur. Bu, Beni Üseyd b. Amr b. Temim'den biridir. Beni Nevfel b. Abd-i Menaf'ın halifidir. İbn-i İshâk da dedi ki: Beni Abdud'dar'ın halifidir)

مَاذَا عَلَى بَدْرٍ وَمَاذَا حَوْلَهُ   مِنْ فِتْيَةٍ بِيضِ الْوُجُوهِ كِرَامِ
تَرَكُوا نُبَيْهًا خَلْفَهُمْ وَمُنَبِّهًا   وَابْنَيْ رَبِيعَةَ خَيْرَ خَصْمِ فِئَامِ
وَالْحَارِثَ الْفَيَّاضَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ   كَالْبَدْرِ جَلَّى لَيْلَةَ الْإِظْلَامِ
وَالْعَاصِيَ بْنَ مُنَبِّهٍ ذَا مِرَّةٍ   رُمْحًا تَمِيمًا غَيْرَ ذِي أَوْصَامِ
تَنْمِي بِهِ أَعْرَاقُهُ وَجُدُودُهُ   وَمَآثِرُ الْأَخْوَالِ وَالْأَعْمَامِ
وَإِذَا بَكَى بَاكٍ فَأَعْوَلَ شَجْوَهُ   فَعَلَى الرَّئِيسِ الْمَاجِدِ بْنِ هِشَامِ
حَيَّا الْإِلَهُ أَبَا الْوَلِيدِ وَرَهْطَهُ   رَبُّ الْأَنَامِ وَخَصَّهُمْ (٦) بِسَلَامِ

«Nedir bu Bedr'in etrafında yüzleri beyaz, üstün gençler?
Nübeyh'i, Münebbih'i ve insanların hayırlı hasmı Rebîe'nin iki oğlunu arkalarında bıraktılar.
Çok bahşiş veren, ayın on dördü gibi yüzü parıldayan, karanlık geceyi aydınlatan Hâris'i de terkettiler.
Kuvvet ve şiddet sahibi, uzun bir süngü olan, ayıpları olmayan Âsi b Münebbih'i de bırakıp gittiler.
Onun kökleri, dedeleri, dayıları ve amcalarının iyi işleri onunla yükselir.
Bir ağlayan, ağladığı ve ağlarken hüzünle sesini yükselttiği zaman Reis Mâcid b. Hişâm'ın üzerine ağlamış demektir.
İlâh, Ebu'l-Velid'i ve onun kavmini yaşatsın.
Ve halkın Rabbı onları selâmete has kılsın.»

Hassân b. Sâbit el-Ensâri de ona cevap vererek şöyle dedi:

اِبْكِ بَكَتْ عَيْنَاكَ ثُمَّ تَبَادَرَتْ   بِدَمٍ تُعَلُّ غُرُوبُهَا سَجَّامِ
مَاذَا بَكَيْتَ بِهِ الَّذِينَ تَتَابَعُوا (٨)   هَلَّا ذَكَرْتَ مَكَارِمَ الْأَقْوَامِ

وذكرت منا ماجدا ذا همة   سمح الخلائق صادق الإقدام
أعني النبي أخا المكارم والندى   وأبر من يولي على الإقسام
فلمثله ولمثل ما يدعو له   كان الممدح ثم غير كهام

«Ağla, gözlerin ağlaşın.
Sonra, göz yaşının mecrasından kan aksın.
Kendi kendilerini ölüme atanlara ne sebeple ağlarsın?
Kavimlerin kerimlerini hatırlasan ya!
Bizden mâcidi, şeref sâhibi olanı, himmetli kişiyi, mahlûkatın cömerdini, doğru atılımda bulunanı hatırlasan ya!
Üstün kimselerin ve fazıl sahiplerinin kardeşi, yemin edenlerin en iyisi olan Peygamberi kasd ediyorum!
Kendi şahsi ve çağırdığı dâvası için övülmüş ve güçlüdür.»

Bedir hakkında Hassân'ın diğer bir şiiri:

Hassân b. Sâbit El-Ensâri yine şöyle dedi:

تبلت فؤادك في المنام خريدة   تسقى(٢) الضجيع ببارد بسام
كالمسك تخلطه بماء سحابة   أو عاتق كدم الذبيح مدام
نفج الحقيبة بوصها متنضد   بلهاء غير وشيكة الأقسام
بنيت على قطن أجم كأنه   فضلا إذا قعدت مداك رخام
وتكاد تكسل أن تجيء فراشها   في جسم خرعبة وحسن قوام
أما النهار فلا أفتر ذكرها   والليل توزعني بها أحلامي
أقسمت أنساها وأترك ذكرها   حتى تغيب في الضريح عظامي
يا من لعاذلة تلوم سفاهة   ولقد عصيت على الهوى لوامي
بكرت علي بسحرة بعد الكرى   وتقارب من حادث الأيام
زعمت بأن المرء يكرب عمره   عدم لمعتكر من الأصرام

إن كنت كاذبة الذى حدثتنى　　فنجوت منجى الحارث بن هشام
ترك الأحبة أن يقاتل دونهم　　ونجا برأس طمرة ولجام
تذر العناجيج الجياد بقفرة　　مر الدموك بمحصد ورجام
ملأت به الفرجين فارمدت به　　وثوى أحبته بشر مقام
وبنو أبيـــه ورهطه فى معرك　　نصر الإله به ذوى الإســلام
طحنتهم ، والله ينفذ أمره ،　　حرب يشب(٥) سعيرها بضرام
لولا الإله وجــريها لتركنه　　جزر السباع ودسنه بحوامى
من بين مأسور يشد وثاقه　　صقر إذا لاقى الأسنة حامى
ومجدل لا يستجيب لدعوة　　حـــتى تزول شوامخ الأعـلام
بالعار والذل المبين إذ(١) رأى　　بيض السيوف تسوق كل همام
بيدى أغــر إذا انتمى لم يخزه　　نسب القصار سميدع مقدام
بيض إذا لاقت حـــديدا صممت　　كالبرق تحت ظلال كل غمام

«Uykuda, gönlünü güzel yumuşak bir câriye hasta etti.
O câriye, yanında yatan kimseye bir soğuk su içirir.
Bir misk gibi ki, o câriye onu bir bulut suyu veya şarab ile karıştırır.
Kesilen bir hayvanın kanı gibi devam edilen bir şarabdır.
Terkisi yükselmiş ve birbiri üzerine yığılmış gâfil bir câriye, süratli yemin eden değildir.
Perti ile sırtı arasında kurulmuş etten kemikler sanki bir fazlalıkmış gibi kaybolmuş.
O câriye oturduğu zaman, sanki üzerinde güzel koku dövülen bir mermer taşıydı.
Yatağına gelmeğe tenbellik ediyor.
Yumuşak, güzel bir yaratılış ve hüsn-i kıvam içinde.
Gündüze gelince, onu zikr etmeyi bir an bırakmam.
Geceye gelince, benim karışık rüyalarım onunla beni teşvik ediyor,

Yemin ettim ki, o câriyeyi unutayım ve onun zikrini terkedeyim.
Ta, kabir çukurunda kemiklerim kayboluncaya dek.
Ey (kınayan) câriye, sefahet için kınıyorsun!
Hevaya karşı levm edenlerime isyan etmişimdir.
Uykudan ve savaşların birbirine yakın hadis olmasından sonra, fecir sökmeden önceki seherde, erkenden benim yanıma geldin.
Dedin ki: Kişi ömrü boyunca hüzün eder.
Bu, deve bölüklerinin dönüp birbirine kavuşması sebebiyle sayılmasının mümkün olmaması demektir.
Ey câriye, eğer bana haber verdiğin şeyde yalancı isen, Hâris b. Hişâm'ın kurtulduğu yerde kurtulursun.
Ahbablarını yani kavm-ü kabîlesinden katl olunan ve esir edilen kimseleri onların kendileri olmaksızın harp etmek üzere terk etti ve hızlı atın başı ve yularıyla kurtuldu.
Uzun, süratli iyi atları otsuz-susuz bir yerde bırakır.
Sağlam bir ipe bağlı kovanın kuyuya dalışı gibi...
Ellerinin ve ayaklarının arasını onunla doldurdu ve onunla süratle gitti.
Ve onun ahbabları şerli bir yerde kaldılar.
Babasının oğulları ve aşireti ise bir harp yerindedir.
Allah onun sebebiyle İslâm sahiblerine yardım etti.
Bir yakacakla yakılan harbin ateşi yakarak onları öğüttü.
Allah emrini infaz eder.
Şayet ilâh olmasaydı ve o atlar koşmasaydı, elbette o atlar onu yırtıcı hayvanlara yem olarak bırakırlardı ve tırnaklarının önleriyle onu basıp çiğnerlerdi.
Yolu tutulmuş esir ile kılıçları kıran doğan kuşu arasında ve yüksekden düşmeden, yere düşmüş insan arasında.
Kılıçların parlaklığını gördüğü zaman, açıkca bir utanç ve alçalma ile bir şeyi yapmayı istediğinde yapan, her efendiyi sevk eder.
Beyaz iki elle intisab ettiği zaman, Kaasırların nesebi onu efendi ve öncünün ellerinde küçük düşürmez.
Kılıçlar bir demirle karşılaştığı zaman, her bulutun gölgesi altındaki yıldırım gibi sağır edici olur.»

Hâris'in, Hassan'a karşı söylediği şiiri

İbn-i Hişâm'ın zikr ettiğine göre, Hâris b. Hişâm da ona şöyle cevab verdi:

اللهُ أعلمُ ما تركتُ قتالَهم … حتّى حَبَوْا مُهْرِي بأشقرَ مُزْبِدِ
وعرفتُ أنّي إنْ أقاتلْ واحداً … أُقتَلْ ولا يَنْكِي (٥) عدوّي مَشْهَدِي
فصددتُ عنهم والأحبّةُ فيهمُ … طمعاً لهمْ بعقابِ يومٍ مُفْسِدِ

«Allah en iyi bilicidir ki, tayımı (atımın yavrusunu) kaymağı yükselmiş kanla himaye etmelerine kadar onların savaşını terketmedim.
Eğer ben bir kimse ile savaşırsam katl olunacağımı, halime düşmanımın acımayacağını biliyorum.
Dostlar onların içinde iken onlara ifsad edici bir günün azabını onlardan giderdim.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Hâris b. Hişâm, Bedir gününde kaçışından özür dileyerek bu şiiri söyledi.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hassan'ın kasidesinin sonundan üç beyti bıraktık. Çünkü onlarda kötü sözler söylenmişti.

Hassan'ın ona karşı şiiri

İbn-i İshâk dedi ki: Hassan b. Sâbit yine şöyle dedi:

لقدْ علِمتْ قريشٌ يومَ بدرٍ … غداةَ الأسْرِ والقتلِ الشّديدِ
بأنّا حينَ تشتجرُ العوالي … حُماةُ الحربِ يومَ أبي الوليدِ
قتلْنا ابنَيْ ربيعةَ يومَ ساروا … إلينا في مُضاعفةِ الحديدِ
وفرَّ بها حكيمٌ يومَ جالتْ … بنو النّجّارِ تخطرُ كالأسودِ
وولّتْ عندَ ذاكَ جموعُ فهرٍ … وأسلمَها الحُويرثُ منْ بعيدِ
لقدْ لاقيتُمُ ذُلّاً وقتلاً … جهيزاً نافذاً تحتَ الوريدِ
وكلُّ القومِ قدْ ولّوا جميعاً … ولمْ يلْوُوا على الحسبِ التّليدِ

«Muhakkak Bedir gününde Kureyş, sabahın esirliğini ve şiddetli savaşı anladılar.

Biz, süngülerin üst uçları birbiriyle çatıştığı zaman, Ebu'l-Velid gününde harbin kızıştırıcılarıyız.
İki kat zırhın içinde oldukları halde, bize doğru yürüdükleri zaman, Rebîa'nın iki oğlunu katlettik.
O kat kat zırhlarla Hakîm olan Benî Neccar'ın arslanlar gibi, düşmanlarına karşı gelmek üzere hareket eder ve yerlerinden fırlar oldukları halde, cevelan ettiği günde kaçtı.
İşte o esnada Fihr'in toplulukları geri döndü ve Huveyris onları uzaktan yardımsız, yüzü koyun bıraktı.
Zillete ve şah damarının altına geçen süratli bir ölüm ile karşılaştınız.
Kavminin tümü hep birlikte yüz çevirdiler, eski tarz üzere meyl ettirmediler.»

Yine Hassân b. Sâbit şöyle dedi:

يا حارِ قد عوّلتَ غيرَ معوِّلِ — عِندَ الهياجِ وساعةَ الأحسابِ
إذ تمتطي سُرُحَ اليدينِ نجيبةً — مَرطى الجِراءِ طويلةَ الأقرابِ
والقومُ خلفَكَ قد تركتَ قتالَهم — ترجو النَّجاءَ وليسَ حينَ ذهابِ
ألا عطفتَ على ابنِ أمِّكَ إذ ثوى (٦) — قَعصَ الأسنّةِ ضائعَ الأسلابِ
عجِلَ المليكُ له فأهلكَ جمعَهُ — بشَنارِ مُخزيةٍ وسُوءِ عذابِ

«Ey Hâris, harp esnasında ve hasebîlerin sayılıp döküldüğü zaman azım edici olmadığın halde azım etmiş oldun.
Necib, koşması süratli, böğürleri uzun bir ata biniyorsun.
Kavmin ardında onların savaşını terkettin, kurtuluşu umuyordun.
Halbuki kurtuluş gitmekte değil.
Süngü ile ölen teçhizatını kaybeden anan oğluna acısın ya!
Melik onun için acele etti ve onun hepsini zillet ve hakarete düşüren bir utanç ile helâk etti.»

İbn-i Hişâm dedi ki:
İçinde sövmeyi ihtiva eden bir beyti almadık.

Hassan b. Sabit, yine şöyle dedi:

(**İbn-i Hişâm dedi ki** : Denildiğine göre; bilâkis bu şiiri Abdullah b. Hâris es-Sehmi söylemiştir.)

مُتَشَمِّرِي حَلَقِ الْمَاذِيِّ يَقْدُمُهُمْ   جَلْدُ النَّحِيزَةِ مَاضٍ غَيْرُ رِعْدِيدِ
أَعْنِي رَسُولَ إِلَهِ الْخَلْقِ (٢) فَضَّلَهُ   عَلَى الْبَرِيَّةِ بِالتَّقْوَى وَبِالْجُودِ
وَقَدْ زَعَمْتُمْ بِأَنْ تَحْمُوا ذِمَارَكُمْ   وَمَاءُ بَدْرٍ زَعَمْتُمْ غَيْرُ مَوْرُودِ
ثُمَّ وَرَدْنَا وَلَمْ نَسْمَعْ لِقَوْلِكُمْ   حَتَّى شَرِبْنَا رَوَاءً غَيْرَ تَصْرِيدِ
مُسْتَعْصِمِينَ (٤) بِحَبْلٍ غَيْرِ مُنْجَذِمٍ (٥)   مُسْتَحْكِمٍ مِنْ حِبَالِ اللهِ مَمْدُودِ
فِينَا الرَّسُولُ وَفِينَا الْحَقُّ نَتْبَعُهُ   حَتَّى الْمَمَاتِ وَنَصْرٌ غَيْرُ مَحْدُودِ
وَافٍ وَمَاضٍ شِهَابٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ   بَدْرٌ أَنَارَ عَلَى كُلِّ الْأَمَاجِيدِ

«Zırhların halkalarını çıplak bedenlerine giyen kimseleri, tabiatı salabetli, kılıçlı, korkak olmayan önlerinde gider.

Bununla, Allah'ın Resûlünü kasd ediyorum ki, onu mahlûkat üzerine takva ve cömerdlik ile üstün kıldı.

Korumanız gereken kimseleri koruduğunuzu iddia ettiniz; Bedir suyunun geri gelinmeyeceğini iddia ettiniz.

Sonra geldik, fakat, sizin sözlerinizi işitmedik ve hatta az sayılmayacak şekilde kana kana içtik.

Allah'ın ,kesilmeyen, sağlamlaştırılmış, uzatılmış iplerinden bir ipe sarılmış olduğumuz halde.

Bizde Resul ve hak vardır.

Ölünceye kadar da, ona tabi oluruz. Onun için, önlenmeyen bir yardım ve bir muzafferiyyet vardır.

O; vefalıdır, yoluna devam eder.

Bedr'in, kendisiyle ışıklandırıldığı bir şuledir; bütün şereflileri aydınlatır.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

مُسْتَعْصِمِينَ بِحَبْلٍ غَيْرِ مُنْجَذِمٍ

beyti, Ebû Zeyd el-Ensari'dendir.

İbn-i İshâk'ın dediğine göre; yine Hassan b. Sâbit şöyle dedi:

خَابَتْ( ) بَنُو أَسَدٍ وَآبَ غَزِيُّهُمْ ... يَوْمَ الْقَلِيبِ بِسَوْءَةٍ وَفُضُوحِ
مِنْهُمْ أَبُو الْعَاصِي تَجَدَّلَ مُقْعَصاً ... عَنْ ظَهْرِ صَادِقَةِ النَّجَاءِ سَبُوحِ
حَيْناً لَهُ مِنْ مَانِعٍ بِسِلَاحِهِ ... لَمَّا ثَوَى بِمَقَامِهِ الْمَذْبُوحِ
وَالْمَرْءُ زَمْعَةُ قَدْ تَرَكْنَ وَنَحْرُهُ ... يَدْمَى بِعَانِدٍ مُعْبَطٍ مَسْفُوحِ
مُتَوَسِّداً حُرَّ الْجَبِينِ مُعَفَّراً ... قَدْ عُرَّ مَارِنُ أَنْفِهِ بِقُبُوحِ
وَنَجَا ابْنُ قَيْسٍ فِي بَقِيَّةِ رَهْطِهِ ... بِشَفَا الرَّمَاقِ مُوَلِّياً بِجُرُوحِ

«Benû Esed matlubuna ermedi, ümidsizliğe düştü.

Ve onların savaşçıları yevm-i kalîb'de, yani Bedir kuyularına düştükleri zaman, kötün durumda rezil ve rüsvay oldukları halde döndüler.

Onlardan Ebû'l-Âs, süratli atın sırtından maktûl olarak yere düştü.

Boğazlanmış olduğu yerde kaldığı zaman, silâhlı bir asker tarafından helâk olsun.

O atları, Zema'yi, boğazı durmadan akan, taze dökülmüş kan ile kanar olduğu halde terkettiler.

Şakağının hararetini yastık ederek, burun yumuşağı pislikleri bulaşmış ve toprağa yapışık olarak .

İbn-i Kays, kavminin sağ kalanları içinde, yaralarla geri dönerek, hayatın kalan son kısmının kenarında kurtuldu.»

Yine, Hassan b. Sâbit şöyle dedi:

أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَتَى أَهْلَ مَكَّةٍ ... إِبَارَتُنَا الْكُفَّارَ فِي سَاعَةِ الْعُسْرِ
قَتَلْنَا سَرَاةَ الْقَوْمِ عِنْدَ مَجَالِنَا ... فَلَمْ يَرْجِعُوا إِلَّا بِقَاصِمَةِ الظَّهْرِ
قَتَلْنَا أَبَا جَهْلٍ وَعُتْبَةَ قَبْلَهُ ... وَشَيْبَةَ يَكْبُو لِلْيَدَيْنِ وَلِلنَّحْرِ
قَتَلْنَا سُوَيْداً ثُمَّ عُتْبَةَ بَعْدَهُ ... وَطُعْمَةَ أَيْضاً عِنْدَ(٧) ثَائِرَةِ الْقَتَرِ
فَكَمْ قَدْ قَتَلْنَا مِنْ كَرِيمٍ مُرَزَّإٍ ... لَهُ حَسَبٌ فِي قَوْمِهِ نَابِهِ الذِّكْرِ

تَرَكْنَاهُمُ لِلْعَاوِيَاتِ يَنُبْنَهُمْ وَيَصْلَوْنَ نَاراً بَعْدُ حَامِيَةَ الْقَعْرِ
لَعَمْرُكَ مَا حَامَتْ فَوَارِسُ مَالِكٍ وَأَشْيَاعُهُمْ يَوْمَ الْتَقَيْنَا عَلَى بَدْرِ

«Keşke bir bilsem, Mekke halkına, zor zamanda kâfirleri helâk ettiğimiz haberi gelmedi mi?
Meydanlarda dolaşmamız esnasında kavmin liderlerini ve hayırlı kişilerini katlettik.
Böylece onlar, ancak sırtları kırılmış olarak döndüler.
Ebû Cehl'i katlettik; ondan önce de Utbe'yi katlettik.
Şeybe de elleriyle boğazlamak için düşüyor.
Süveyd'i katl ettik; onun ardından da Utbe'yi katl ettik.
Yine Tum'e'yi de tozların saçılıp yükseldiği bir sırada katl ettik.
Çok kerim, cömerd kimseleri katlettik ki onların kavimleri içinde hasebi sayılır durumları vardır.
Zikri meşhur şerefli kişilerdir.
Onları kurtlara ve yırtıcı hayvanlara bıraktık.
Onlar sırasiyle gelip onları yerler.
Hayatına kasem olsun ki, Melik'in süvarileri ve onların tabiileri Bedr'in yanında karşılaştığımız zaman onu himaye edip kurtaramadılar.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Zeyd el-Ensari bana şu beytini söyledi:

قَتَلْنَا أَبَا جَهْلٍ وَعُتْبَةَ قَبْلَهُ وَشَيْبَةَ يَكْبُو لِلْيَدَيْنِ وَلِلنَّحْرِ

«Ebû Cehl'i katlettik, ondan önce Utbe'yi katlettik.
Şeybe ise elleri ve boynu üzerine düşüyor.»

İbn-i İshâk'ın dediğine göre, Hassan b. Sabit yine şöyle dedi:

نَجَّى حَكِيماً يَوْمَ بَدْرٍ شَدُّهُ كَنَجَاءِ مُهْرٍ مِنْ بَنَاتِ الْأَعْوَجِ
لَمَّا رَأَى بَدْراً تَسِيلُ جِلَاهُهُ بِكَتِيبَةٍ خَضْرَاءَ مِنْ بَلْخَزْرَجِ
لَا يَنْكُلُونَ إِذَا لَقُوا أَعْدَاءَهُمْ يَمْشُونَ عَائِدَةَ الطَّرِيقِ الْمَنْهَجِ
كَمْ فِيهِمُ مِنْ مَاجِدٍ ذِي مَنْعَةٍ(*) بَطَلٍ بِمَهْلَكَةِ الْجَبَانِ الْمُحْرَجِ

وَمُسَوَّدٍ يُعْطِي الْجَزِيلَ بِكَفِّهِ ... حَمَّالِ أَثْقَالِ الدِّيَاتِ مُتَوَّجِ
زَيْنِ النَّدِيِّ مُعَاوِدٍ يَوْمَ الْوَغَى ... ضَرْبَ الْكُمَاةِ بِكُلِّ أَبْيَضَ سَلْجَجِ

«Koşması Hakîm'i Bedir gününde kurtardı.
E'vec denilen atın yavrularından bir tayın kurtulması gibi .
Bedr vâdisinin kenarlarını Belhazrec'ten siyah ordu birlikleriyle akar olarak gördüğü zaman.
Geniş yolun kenarında yürür oldukları halde, düşmanlariyle karşılaştıkları zaman bir şey yapmazlar.
İçlerinde nice güçlü şerifleri var ki, kovulmuş korkak gibidirler.
Avuciyle bol bahşişte bulunan, taç sahibi, diyetlerin yükünü çeken, efendi kılınmış çok kimseler vardır.
Meclisin zineti, harp gününde, bütün keskin kılıçlarla mantara vurmakta mahir bir kimsedir.»

İbn-i Hişâm dedi ki : «Selcec» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

İbn-i İshâk'ın dediğine göre, Hassân yine şöyle dedi :

فَمَا نَخْشَى بِحَوْلِ (٨) اللهِ قَوْمًا ... وَإِنْ كَثُرُوا وَأُجْمِعَتِ الزُّحُوفُ
إِذَا مَا أَلَّبُوا جَمْعًا عَلَيْنَا ... كَفَانَا حَدَّهُمْ رَبٌّ رَءُوفُ

سَمَوْنَا يَوْمَ بَدْرٍ بِالْعَوَالِي ... سِرَاعًا مَا تُضَعْضِعُنَا الْحُتُوفُ
فَلَمْ تَرَ عُصْبَةً فِي النَّاسِ أَنْكَى ... لِمَنْ عَادَوْا إِذَا لَقِحَتْ كَشُوفُ
وَلَكِنَّا تَوَكَّلْنَا وَقُلْنَا ... مَآثِرُنَا وَمَعْقِلُنَا السُّيُوفُ
لَقِينَاهُمْ بِهَا لَمَّا سَمَوْنَا ... وَنَحْنُ عِصَابَةٌ وَهُمُ أُلُوفُ

«Allah'ın kuvvet ve kudretiyle hiçbir kavimden korkmayız.
Her ne kadar çoğalsalar ve cemaatlar toplansa da.
Hep birlikte bizim üzerimize toplandıkları zaman, Rabb-i Reuf onları men etmek için bize kâfidir.
Bedir gününde yüce dağlara, süratlice yükseldik.

Ölüm bizden bir şeyi noksanlatmadı ve bizi zelil etmedi.
Harpler sükun bulup, yeniden başladığı zaman insanların içinde hiçbir topluluğu, tecavüz edenlere karşı daha yenik ve daha kahr olunmuş bulamazsın.
Fakat biz tevekkül ettik ve dedik ki; bizim iyiliklerimiz ve dayanağımız kılıçlardır.
Biz, yükselip yüceldiğimiz zaman bir bölük insan idik.
Onlar ise binlerce oldukları halde, onlara karşı o kılıçlarla karşılaştık.»

Hassan b. Sâbit, Benû Cumeh'i ve onlardan musibete duçar olanları hiciv ederek yine şöyle dedi:

جَمَحَتْ بَنُو جُمَحٍ لِشِقْوَةِ جَدِّهِمْ   إِنَّ الذَّلِيلَ مُوَكَّلٌ بِذَلِيلِ
قُتِلَتْ بَنُو جُمَحٍ بِبَدْرٍ عَنْوَةً   وَتَخَاذَلُوا سَعْيًا بِكُلِّ سَبِيلِ
جَحَدُوا الْكِتَابَ وَكَذَّبُوا بِمُحَمَّدٍ   وَاللَّهُ يُظْهِرُ دِينَ كُلِّ رَسُولِ
لَعَنَ الْإِلَهُ أَبَا خُزَيْمَةَ وَابْنَهُ   وَالْخَالِدَيْنِ ، وَصَاعِدَ بْنَ عَقِيلِ

«Benû Cumeh, bahtsızlıklarından dolayı yüz üzerine düştüler ve bir daha geri dönmediler.
Çünkü zelil, zelil ile müvekkeldir, birbirlerine ısmarlanmışlardır.
Benû Cumeh, Bedir gününde kahren ve yenilgiye uğratılarak katl olundular.
Her bir yolsa sây ve gayret yönünden, hüsran ve ziyana uğradılar.
Kitabı ve Muhammed'i yalanladılar.
Halbuki Allah her bir resûlün dinini gâlib kılar.
İlâh, Ebû Huzeyme'ye, onun oğluna, iki Halid'e ve Said b. Akil'e lânet etsin.»

Ubeyde b. Hâris'in, ayağının kesilmesi hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ubeyde b. Hâris b. Muttalib, Bedir gününde, Hamza ve Ali, düşmanlariyle mübareze edip karşı karşıya savaştıkları zaman, bunlar-

lar mübarezesinde musibete duçar olduğu zaman, ayağının kesilmesi hakkında şöyle dedi:

(İbn-i Hişâm dedi ki: Şiir ilminin erbabı, onun Ubeyde'ye âit olduğunu kabul etmezler).

ستبلغ عنّا أهل مكّة وقعة … يهبّ لها من كان عن ذاك نائيا
بعتبة إذ ولّى وشيبة بعده … وما كان فيها بكر عتبة راضيا
فإن تقطعوا رجلي فإنّي مسلم … أرجّي بها عيشا من الله دانيا
مع الحور أمثال التماثيل أخلصت … مع الجنّة العليا لمن (١) كان عاليا
وبعت بها عيشا تعرّقت صفوه … وعالجته حتّى فقدت الأدانيا
فأكرمني الرحمن من فضل منّه … بثوب من الإسلام غطّى المساويا
وما كان مكروها إليّ قتالهم … غداة دعا الأكفاء من كان داعيا
ولم يبغ إذ سالوا النبيّ سواءنا … ثلاثتنا حتّى حضرنا المناديا
لقيناهم كالأسد تخطر بالقنا … نقاتل في الرحمن من كان عاصيا
فما برحت أقدامنا من مقامنا … ثلاثتنا حتّى أزيروا المنائيا

«Yakında bizden Mekke halkına bir vak'anın haberi varır ki, oradan uzak olan kimse, o vak'a için uyanır.

Yüz çevirdiği zaman Utbe'ye ve ondan sonra Şeybe'ye ve orada razı olan Utbe'nin iki oğluna varacaktır.

Eğer benim ayağımı keserseniz ben müslümanım.

O ayağımla Allah'a yakın bir geçim temenni ederim.

Sağlam ve en güzel şekilde yapılmış suretler misâli hurilerle beraber ve yücelere mahsus cennet-i âla ile beraber.

O ayakla bir geçim, sade bir yaşam satın aldım.

Ve yakınları kaybedinceye kadar onun için çalıştım.

Rahman, lütfunun fazliyle, İslâm elbisesini bana ikram etti.

O elbise çirkinlikleri örttü.

Onlarla savaşmak, bana nâhoş olmadı.

Çağıran kişi, sabahleyin büyükleri çağırdı.

Peygamberden ikimizi, üçümüzü istedikleri zaman, vermemezlik etmedi ve biz çağıran kimsenin yanında bulunduk.
Süngümüzle arslan gibi yerinden fırlar olduğumuz halde onlarla karşılaştık.
Rahman'ın yolunda âsi olan kimse ile savaşırız.
Üçümüzün bulunduğu yerden ayaklarımız ayrılmayıp sabit oldu.
Tâ ölüleri ziyaret etmemize kadar.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ubeyde'nin ayağı yara aldığı zaman şöyle dedi: İşte vallahi şayet Ebû Tâlib bu güne kavuşsaydı elbette benim onun dediği şeye ondan daha lâyık olduğumu bilirdi. Ebû Tâlib şöyle demişti:

كَذَبْتُمْ وَبَيْتِ اللهِ نُبْزَى مُحَمَّدًا ... وَلَمَّا نُطَاعِنْ دُونَهُ وَنُنَاضِلِ
وَنُسْلِمُهُ حَتَّى نُصَرَّعَ حَوْلَهُ ... وَنَذْهَلَ عَنْ أَبْنَائِنَا وَالْحَلَائِلِ

«Allah'ın Beytine yemin ederim ki, yalan söylüyorsunuz.
Muhammed'e kurban oluruz; onsuz vuruşmadık, onsuz hiç savaşmadık ve onu hiç yardımsız bırakıp terk etmedik.
Ta onun etrafında yıkılıp yerlere serilinceye ve çocuklarımızdan ve hanımlarımızdan uzaklaşıncaya kadar.»

Bu iki beyt, Ebû Tâlib'in bir kasidesindedir. Bu kitapta o kasideyi zikr etmiştik.

•

Kâb'ın, Ubeyde b. Haris için mersiyesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Ubeyde b. Haris Bedir gününde ayağına isabet eden yaradan öldüğü zaman, Kâb b. Mâlik el-Ensâri ona ağlayarak şöyle dedi:

أَيَا عَيْنَ جُودِي وَلَا تَبْخَلِي ... بِدَمْعِكَ حَقًّا وَلَا تَنْزُرِي
عَلَى سَيِّدٍ هَدَّنَا هُلْكُهُ ... كَرِيمِ الْمَشَاهِدِ وَالْمَعْصِرِ
جَرِيءِ الْمُقَدَّمِ شَاكِي السِّلَاحِ ... كَرِيمِ الثَّنَا طَيِّبِ الْمَكْسِرِ

عُبَيْدَةُ أَمْسَى وَلَا نَرْتَجِيهِ لِعُرْفٍ عَرَانَا وَلَا مُنْكَرِ
وَقَدْ كَانَ يَحْمِي غَدَاةَ الْقِتَا لِ حَامِيَةَ الْجَيْشِ بِالْمِبْتَرِ

«Ey gözüm! Yaşını bolca, hakkıyle akıt, cimrilik etme, yaşını azaltma.
Bir seyyid üzerine ki, onun yok olması bizi yaktı, görünümü ve aslı kerimdir.
Öne koşan, silâhı keskinleten bahsi kerim, aslı hâlis kimsedir.
Ubeyde akşamladı onun bize gelen ne bir iyiliğini ne de kötülüğünü ummuyoruz.
Savaşın kuşluk vaktinde askerin kılıç ile himayesi gibi himâye etmişti.»

Kâb'ın Bedir hakkında şiiri

Yine Kâb b. Mâlik Bedir günü hakkında şöyle dedi:

أَلَا هَلْ أَتَى غَسَّانَ فِي نَأْيِ دَارِهَا وَأَخْبَرُ شَيْءٍ بِالْأُمُورِ عَلِيمُهَا
بِأَنْ قَدْ رَمَتْنَا عَنْ قِسِيٍّ عَدَاوَةً مَعَدٌّ مَعًا جُهَّالُهَا وَحَلِيمُهَا
لِأَنَّا عَبَدْنَا اللهَ لَمْ نَرْجُ غَيْرَهُ رَجَاءَ الْجِنَانِ إِذْ أَتَانَا زَعِيمُهَا
نَبِيٌّ لَهُ فِي قَوْمِهِ إِرْثُ عِزَّةٍ (٦) وَأَعْرَاقُ صِدْقٍ هَذَّبَتْهَا أُرُومُهَا
فَسَارُوا وَسِرْنَا فَالْتَقَيْنَا كَأَنَّنَا أُسُودُ لِقَاءٍ لَا يُرَجَّى كَلِيمُهَا
ضَرَبْنَاهُمُ حَتَّى هَوَى فِي مَكَرِّنَا لِمَنْخَرِ (٩) سَوْءٍ مِنْ لُؤَيٍّ عَظِيمُهَا
فَوَلَّوْا وَدُسْنَاهُمْ بِبِيضٍ صَوَارِمٍ سَوَاءٌ عَلَيْنَا حِلْفُهَا وَصَمِيمُهَا

«Biliniz ki Maad, bize düşmanlıktan dolayı oklarını atınca, onun câhilleri ve aklı başındakileri hep birlikte yaptılar.
Çünkü biz Allah'a ibâdet ettik, onun gayrını ummadık.
Çünkü cennetin kefili bize gelmiştir.
Bir nebidir ki, onun kavmi içinde irsi izzeti vardır.
Ve asılları doğruluktur.
Böylece onlar yürüdüler biz de yürüdük ve nihayet karşılaştığımızda sanki biz arslanlar gibiydik.

Bir karşılaşma ile ki, onun yaralısının kurtuluşu umulmaz.
Onlara vurduk ve bizim hamle yerimizde Luay'dan büyüğünün boynu havaya uçtu.
Böylece onlar geri döndüler, biz ise onları keskin kılıçlarla ayaklarımızın altında çiğnedik. Bize karşı ister onların halifleri gelmiş olsun ister kendileri.»

Yine Kâb b Mâlik dedi ki :

لِعَمْرِ أَبِيكُمَا يَابَنِي لُؤَيٍّ ... عَلَى زَهْوٍ لَدَيْكُمْ وَانْتِخَاءِ
لَمَا حَامَتْ فَوَارِسُكُمْ بِبَدْرٍ ... وَلَا صَبَرُوا بِهِ عِنْدَ اللِّقَاءِ
وَرَدْنَاهُ بِنُورِ اللهِ يَجْلُو ... دُجَى الظَّلْمَاءِ عَنَّا وَالْغِطَاءِ
رَسُولُ اللهِ يَقْدُمُنَا بِأَمْرٍ ... مِنْ أَمْرِ اللهِ أُحْكِمَ بِالْقَضَاءِ
فَمَا ظَفِرَتْ فَوَارِسُكُمْ بِبَدْرٍ ... وَمَا رَجَعُوا إِلَيْكُمْ بِالسَّوَاءِ
فَلَا تَعْجَلْ أَبَا سُفْيَانَ وَارْقُبْ ... جِيَادَ الْخَيْلِ تَطْلُعُ مِنْ كَدَاءِ
بِنَصْرِ اللهِ رُوحُ الْقُدْسِ فِيهَا ... وَمِيكَالٌ ، فَيَاطِيبَ الْمَلَاءِ

«Ey Luayy oğulları babanızın ömrüne and olsun, yanınızda övünmeğe ve kibirlenip büyüklenmeğe karşı...
Atlılarınız Bedir'de korunmaya geçtikleri zaman, karşılaşma esnasında orada sabır göstermediler.
Oraya Allah'ın nuriyle geldik ki, o nur karanlığı ve perdeleri bizden açtı.
Resûlullah, Allah'ın emri ile bizi ileri sürdü, hükmedip sağlamlaştırdı.
Sizin süvarileriniz Bedir'de zafere ermedi ve size de tamamen geri dönmediler.
Ey Ebû Süfyan! Acele etme ve atların iyilerini gözetle ki Kedâ (16)' *dan çıkarlar.*
Allah'ın yardımiyle.
Ki Ruhul-Kudüs oradadır ve Mîkâil de oradadır.
Ey kavmin eşrafı ve efendileri!»

(16) Kedâ Mekke'de bir yerin adıdır .

Tâlib b. Ebû Tâlib'in, Resûlullah'ı medh ederek söylediği şiiri

Tâlib b .Ebi Tâlib, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i medh ederek ve Bedir gününde Kureyş'den ashab-ı kalib'e, yani Bedir kuyularına atılanlara ağlayarak, şöyle dedi:

أَلَا إِنَّ عَيْنِي أَنْفَدَتْ دَمْعَهَا سَكْبًا — تُبَكِّي عَلَى كَعْبٍ وَمَا إِنْ تَرَى كَعْبَا
أَلَا إِنَّ كَعْبًا فِي الْحُرُوبِ تَخَاذَلُوا — وَأَرْدَاهُمُ ذَا الدَّهْرُ وَاجْتَرَحُوا ذَنْبَا
وَعَامِرُ تَبْكِي لِلْمُلِمَّاتِ غُدْوَةً — فَيَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَرَى لَهُمَا قُرْبَا
هُمَا أَخَوَايَ لَنْ يُعَدَّا لِغَيَّةٍ — تُعَدُّ وَلَنْ يُسْتَامَ جَارُهُمَا غَصْبَا
فَيَا أَخَوَيْنَا عَبْدَ شَمْسٍ وَنَوْفَلًا — فِدًا لَكُمَا لَا تَبْعَثُوا بَيْنَنَا حَرْبَا
وَلَا تُصْبِحُوا مِنْ بَعْدِ وُدٍّ وَأُلْفَةٍ — أَحَادِيثَ فِيهَا كُلُّكُمْ يَشْتَكِي النَّكْبَا
أَلَمْ تَعْلَمُوا مَا كَانَ فِي حَرْبِ دَاحِسٍ — وَجَيْشِ أَبِي يَكْسُومَ إِذْ مَلَئُوا الشِّعْبَا
فَلَوْلَا دِفَاعُ اللهِ لَا شَيْءَ غَيْرُهُ — لَأَصْبَحْتُمُ لَا تَمْنَعُونَ لَكُمْ سِرْبَا
فَمَا إِنْ جَنَيْنَا فِي قُرَيْشٍ عَظِيمَةً — سِوَى أَنْ حَمَيْنَا خَيْرَ مَنْ وَطِئَ التُّرْبَا
أَخَا ثِقَةٍ فِي النَّائِبَاتِ مُرَزَّأً — كَرِيمًا ثَنَاهُ لَا بَخِيلًا وَلَا ذَرِبَا
يُطِيفُ بِهِ الْعَافُونَ يَغْشَوْنَ بَابَهُ (٣) — يَؤُمُّونَ (٤) بَحْرًا لَا نَزُورًا وَلَا صَرْبَا
فَوَاللهِ لَا تَنْفَكُّ نَفْسِي حَزِينَةً — تَمَلْمَلُ حَتَّى تَصْدُقُوا الْخَزْرَجَ الضَّرْبَا

«Biliniz ki, gözümün yaşı akarak tükendi.
Kâ'b'a ağlıyoruz, gözüm Kâb'i göremiyor.
Biliniz ki, Kâb harplerde yardımsız kaldı ve bu dehr onları helâk etti ve onlar günah kazandılar.
Âmir de dünya musibetlerine ağlıyor, keşke bilseydim ki, onların yakınlığını görecek miyim?
O ikisi benim kardeşlerimdir, gayrı meşrû ve elbette nesebsiz sayılmazlar ve elbette onların komşusu, gasb edilmez.

Ey Abd-i Şems ve Nevfel, kardeşlerimiz size feda olunsun.
Aramıza savaşı sokmayınız!
Dostluk, muhabbet ve ülfetten sonra onların içinde birtakım hâdiseler çıkartan olmayınız.
Hepiniz zamanın açtığı yaralardan şikâyet ediyorsunuz.
Dâhis (17) *harbinde, Ebû Yeksûmun karargâhında olanları bilmiyor musun.*
Onlar boğazı doldurmuşken...
Şâyet Allah'ın def etmesi olmasaydı, elbette kavminizi kurtaramazdınız...
Kureyş'in içinde toprağa ayak basanların hayırlısını himaye etmemizden başka bir cinayet işlemedik.
Musibetlerde güvenilir bir kardeştir, kerimdir, ne cimri ne de bozuktur.
İyi işler yapmak isteyenler, onun etrafında dolaşsınlar, onun kapısının etrafını çevirsinler.
Deniz gibi ne azalma, ne de kesilme olmaz.
Allah'a yemin ederim ki, nefsim hüzünlü olarak ayrılmaz, yatağında da karar kılmaz.
Tâ doğruca Hazrec'i dövsünler.»

Dırâr'ın Ebû Cehl'e mersiyesi

Dırâr b. Hattâb el-Fihrî, Ebû Cehl'e mersiye söyleyerek yani ağıt yakarak şöyle dedi:

أَلاَ مَنْ لِعَيْنٍ بَاتَتِ اللَّيْلَ لَمْ تَنَمْ ... تُرَاقِبُ نَجْماً فِي سَوَادٍ مِنَ[٧] الظُّلَمْ
كَأَنَّ قَذًى فِيهَا وَلَيْسَ بِهَا قَذًى ... سِوَى عَبْرَةٍ مِنْ جَائِلِ الدَّمْعِ تَنْسَجِمْ
فَبَلِّغْ قُرَيْشاً أَنَّ خَيْرَ نَدِيِّهَا ... وَأَكْرَمَ مَنْ يَمْشِي بِسَاقٍ عَلَى قَدَمْ
ثَوَى يَوْمَ بَدْرٍ رَهْنَ خَوْصَاءَ رَهْنُهَا ... كَرِيمُ الْمَسَاعِي غَيْرُ وَغْدٍ وَلَا بَرَمْ
فَآلَيْتُ لَا تَنْفَكُّ[١١] عَيْنِي بِعَبْرَةٍ ... عَلَى هَالِكٍ بَعْدَ الرَّئِيسِ أَبِي الْحَكَمْ

---

(17) Dâhis: Bir atın ismidir ki, onun sebebiyle harp olmuştu. Ebû Yeksûm ise Habeş meliklerinden bir meliktir. Bu kitâbın birinci cildinde onun bahsi geçmşti.

عَلَى هَالِكٍ أَشْجَى لُؤَيَّ بْنَ غَالِبٍ　　أَتَتْهُ الْمَنَايَا يَوْمَ بَدْرٍ فَلَمْ يَرِمِ
تَرَى كِسَرَ الْخَطِّيِّ فِي نَحْرِ مُهْرِهِ　　لَدَى بَائِنٍ مِنْ لَحْمِهِ بَيْنَهَا خِذَمِ
وَمَا كَانَ لَيْثٌ سَاكِنٌ بَطْنَ بِيشَةٍ　　لَدَى غَلَلٍ يَجْرِي بِبَطْحَاءَ فِي أَجَمْ
بِأَجْرَأَ مِنْهُ حِينَ تَخْتَلِفُ الْقَنَا　　وَتُدْعَى نَزَالِ فِي الْقُمَاقِمَةِ الْبُهَمْ
فَلَا تَجْزَعُوا آلَ الْمُغِيرَةِ وَاصْبِرُوا　　عَلَيْهِ وَمَنْ يَجْزَعْ عَلَيْهِ فَلَمْ يُلَمْ
وَجِدُّوا فَإِنَّ الْمَوْتَ مَكْرُمَةٌ لَكُمْ　　وَمَا بَعْدَهُ فِي آخِرِ الْعَيْشِ مِنْ نَدَمْ
وَقَدْ قُلْتُ إِنَّ الرِّيحَ طَيِّبَةٌ لَكُمْ　　وَعِزَّ الْمَقَامِ غَيْرَ شَكٍّ لِذِي فَهَمْ

«Ey gece yatıp da uyumayan kimsenin gözü, karanlıkta bir karartıda bir yıldızı gözetlersin.

Sanki o göze bir şey düşmüştür, halbuki ona dökülen göz yaşının bir damlasından gayrı bir şey düşmemiştir.

Kureyş'e bildir ki onun hayırlı meclisi ve ayak üstünde baldırıyle yürüyen kimsenin en kerimi,

Bedir gününde daracık bir kuyuda haps olunup kalır.

Kavmin ne alçağı, ne de cimrisi olmayan kerim tabiatlısı.

Yemin ettim ki, gözüm, reis Ebul-Hakem'den sonra hiç bir ölene göz yaşı dökmeyecek.

Ölen birine üzülürüm ki, onunla Luay b. Gâlib'i kasd ederim.

Ona Bedir gününde ölüm geldi ve o ölüm onda sâbit kaldı.

Ok kalıntılarını onun atının boğazında görürsün.

Etinden parçalarla çıkartılıyordu.

Kara yılanın bulunduğu yerin vâdisinde sakin olan arslan, girift ağaçların içinde vâdide akan akar suyun yanında,

Süngüler karıştığı, şecaatli kerim efendi kişilerin içerisine çağırıldığı zaman ondan daha cüretli olmadı.

Ey Muğire âilesi, sabırsızlık göstermeyin, ona karşı sabr edin.

Ona karşı sabr etmeyen kimse ise kınanmaz.

Çalışınız, çünkü ölüm sizin için ikram edilmiş bir nimettir.

Yaşamın sonunda pişmanlık yoktur.

Demiştim ki yardım size hoş gelir ve aziz makam hiç şübhesiz anlayış sahipleri içindir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiir ilminin ehli olan bazıları, onun Dırâr'a âit olduğunu kabul etmezler.

Haris b. Hişâm'ın Ebû Cehl'e ağıt yakarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Haris b. Hişâm, kardeşi Ebû Cehl'e ağlayarak şöyle dedi:

ألا يالهف نفسي بعد عمرو ... وهل يغني التلهف من قتيل
يخبرني المخبر أن عمرا ... أمام القوم في جفر (٦) محيل
فقدما كنت أحسب ذاك حقا ... وأنت لما تقدم غير فيل
وكنت بنعمة ما دمت حيا ... فقد خلفت في درج المسيل
كأني حين أمسي لا أراه ... ضعيف العقد ذو هم طويل
على عمرو إذا أمسيت يوما ... وطرف من تذكره كليل

«Ey nefsim, Amr'dan sonra yazıklar olsun sana!
Hasret çekmek, acaba maktulden bir şey geri getirir mi?
Bir haberci bana haber verir ki Amr, kavmin önünde değişmiş, köhne bir kuyunun içindedir.
Önceden bunu hak zannetmiştim.
Halbuki sen, önce geçen şeyde fâsid görüşlü değilsin.
Sen hayatta oldukça bir nimet içindeydim.
Şimdi ise zillet ve kahr vatanında geri bırakıldım.
Sanki ben akşamladığım zaman, onu göremiyorum.
Azmi ve görüşü zayıf, hüznü uzun kimseyimdir.
Amr'ın yanında bir gün kaldığımda, hüznümden gözlerim yoruluyor.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiir ilminin ehlinden bazıları o şiirin Haris b. Hişâm'a âid olduğunu kabul etmezler. «Fi cefrin» sözü ise İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

İbnül-Esved'in Bedr'in maktullerine ağlaması

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Bekr b. el-Esved b. Şüûb el-Leysi — ki bu Şeddad b. el-Esved'dir — dedi ki:

تُحَيِّي بِالسَّلَامَةِ أُمُّ بَكْرٍ وَهَلْ لِي بَعْدَ قَوْمِي مِنْ سَلَامِ
فَمَاذَا بِالْقَلِيبِ قَلِيبِ بَدْرٍ مِنَ الْقَيْنَاتِ وَالشَّرْبِ الْكِرَامِ
وَمَاذَا بِالْقَلِيبِ قَلِيبِ بَدْرٍ مِنَ الشِّيزَى تُكَلَّلُ بِالسَّنَامِ
وَكَمْ لَكَ بِالطَّوِيِّ طَوِيِّ بَدْرٍ مِنَ الْحَوْمَاتِ وَالنَّعَمِ الْمُسَامِ
وَكَمْ لَكَ بِالطَّوِيِّ طَوِيِّ بَدْرٍ مِنَ الْغَايَاتِ وَالدُّسُعِ الْعِظَامِ
وَأَصْحَابِ الْكَرِيمِ أَبِي عَلِيٍّ أَخِي الْكَأْسِ الْكَرِيمَةِ وَالنِّدَامِ
وَإِنَّكَ لَوْ رَأَيْتَ أَبَا عَقِيلٍ وَأَصْحَابَ الثَّنِيَّةِ مِنْ نَعَامِ
إِذًا لَظَلِلْتَ مِنْ وَجْدٍ عَلَيْهِمْ كَأُمِّ السَّقْبِ جَائِلَةَ الْمَرَامِ
يُخَبِّرُنَا الرَّسُولُ لَسَوْفَ نَحْيَا وَكَيْفَ لِقَاءُ أَصْدَاءٍ وَهَامِ؟

«Bekr'in anası selâmet ile selâm verir, acaba benim kavmimden sonra benim için selâm var mıdır?

Bedr'in kuyusuna atılan ve kızların onlara ağladığı kerim olanlar, ne haldedirler?

Kalib'de Bedr'in kalîbinde yani maktullerin atıldıkları su kuyularında devenin sırt etleriyle gülümseyen çanakdan yiyenlerden kimler vardır?

Deve sürülerinden ve onların meraya bırakılanlardan, Bedir kuyusunda nelerin vardır.

Bedri'n kuyusunda senin için ne kadar menfaat ve büyük bahşişler vardır.

Kadehler kardeşi, Ali'nin babası, iyi olan adamın arkadaşlarından kim vardır.

Şâyet sen Ebû Akil'i görseydin ve Neam'dan olan iki dağ arasındaki boşluğun ashabını bilseydin,

Bu takdirde onlara karşı vecde gelirdin.

Tıpkı yavruusnu arayan yeni doğurmuş dişi devenin vecdi gibi.
Muhammed bize haber verir ki kabirde yaşayacağız.
Sâdâ kuşlarıyla hâm kuşları nasıl karşılaşırlar?» (18)

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Ubeyde en-Nahvi bana şu şiiri rivâyet etti:

يُخَبِّرُنَا الرَّسُولُ بِأَنْ سَنَحْيَا وَكَيْفَ حَيَاةُ أَصْدَاءٍ وَهَامِ

«Resul bize haber verir ki biz kabirde yaşayacağız.
Esdâ ve hâm kuşlarının hayatı nasıl olacak?»

Ve dedi ki: «Bunu söyleyen şâir müslüman olmuş fakat sonra mürted olmuştur. (dinden dönmüştür.)»

Ümeyye b. Ebi's-Salt'ın Bedr'in maktullerine ağıtı

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ümeyye b. Ebi's-Salt, Bedir gününde katl olunan ve yaralananlara ağıt yakarak şöyle dedi:

أَلاَ بَكَيْتِ عَلَى الْكِرَا م بَنِى الْكِرَامِ أُولِى الْمَادِحْ
كَبُكَا الْحَمَامِ عَلَى فُرُوُ عِ الْأَيْكِ فِى الْغُصُنِ الْجَوَانِحْ
يَبْكِينَ حَرَّى مُسْتَكِينَاتٍ(٢) يُرِحْنَ مع(٣) الرَّوَائِحْ
أَمْثَالُهُنَّ الْبَاكِيَا تُ الْمُعْوِلَاتِ مِنَ النَّوَائِحْ
مَنْ يَبْكِهِمْ يَبْكِ عَلَى حُزْنٍ وَيَصْدُقْ كُلُّ مَادِحْ

---

(18) Metinde geçen esdâ, sâdâ'nın cemidir. Bu ölünün kabirde kalan kısmıdır. Ve kuş mânasına da gelir. Derler ki: O baykuşun erkeğidir.

Hâm da hâme'nin cem'idir. Arablar derler ki: Bu bir kuştur, maktulun başı ucunda durur ve: Bana su verin, bana su verin, diye bağırır. Ölünün intikamı alınıncaya kadar böyle devam eder.

مَاذَا بِبَذْرٍ فَالْعَقَنْقَلُ مِنْ مَرَازِبَةٍ جَحَاجِحِ
فَمَدَافِعُ الْبَرْقَيْنِ فَالْحَنَّانُ مِنْ طَرَفِ الْأَوَاشِحِ
شُمْطٍ وَشُبَّانٍ بَهَا لِيلٍ مَغَاوِيرٍ وَحَاوِحِ
أَلَا تَرَوْنَ لِمَا أَرَى وَلَقَدْ أَبَانَ لِكُلِّ لَامِحِ
أَنْ قَدْ تَغَيَّرَ بَطْنُ مَكَّةَ فَهْيَ مُوحِشَةُ الْأَبَاطِحِ
مِنْ كُلِّ بِطْرِيقٍ لِبِطْرِيقٍ نَقِيِّ اللَّوْنِ وَاضِحْ
دُعْمُوصِ أَبْوَابِ الْمُلُوكِ وَجَائِبٍ لِلْخَرْقِ فَاتِحِ
مِنَ السَّرَاطِمَةِ[2] الْخَلَاجِمَةِ الْمَلَاوِثَةِ الْمَنَاجِحِ
الْقَائِلِينَ الْفَاعِلِينَ الْآمِرِينَ بِكُلِّ صَالِحِ
الْمُطْعِمِينَ الشَّحْمَ فَوْقَ الْخُبْزِ شَحْمًا كَالْأَنَافِحِ
نُقُلُ الْجِفَانِ مَعَ الْجِفَانِ إِلَى جِفَانٍ كَالْمَنَاضِحِ
لَيْسَتْ بِأَصْفَارٍ لِمَنْ يَعْفُو[7] وَلَا رُحٍ رَحَارِحِ
لِلضَّيْفِ ثُمَّ الضَّيْفِ بَعْدَ [الضَّيْفِ][8] وَالْبُسُطِ السَّلَاطِحِ
وُهُبُ الْمِئِينَ مِنَ الْمِئِينَ إِلَى الْمِئِينَ مِنَ اللَّوَاقِحِ
سَوْقَ الْمُؤَبَّلِ لِلْمُؤَبَّلِ صَادِرَاتٍ عَنْ بَلَادِحِ
لِكِرَامِهِمْ فَوْقَ الْكِرَامِ مَزِيَّةٌ وَزْنَ الرَّوَاجِحِ
كَتَثَاقُلِ[1] الْأَرْطَالِ بِالْقِسْطَاسِ[2] فِي الْأَيْدِي[3] الْمَوَائِحْ
خَذَلَتْهُمُ فِئَةٌ وَهُمْ يَحْمُونَ عَوْرَاتِ الْفَضَائِحِ
الضَّارِبِينَ التَّقْدُمِيَّةَ بِالْمُهَنَّدَةِ الصَّفَائِحِ
وَلَقَدْ عَنَانِي صَوْتُهُمْ مِنْ بَيْنِ مُسْتَسْقٍ وَصَائِحِ

لِلّهِ دَرُّ بَنِي عَلِيٍّ   أَيِّمٍ مِنْهُمْ وَنَاكِحِ
إِنْ لَمْ يُغِيرُوا غَارَةً   شَعْوَاءَ تُجْحِرُ(٨) كُلَّ نَابِحِ
بِالْمُقْرَبَاتِ الْمُبْعِدَا   تِ، الطَّامِحَاتِ مَعَ الطَّوَامِحِ
مُرْدًا عَلَى جُرْدٍ إِلَى   أُسْدٍ مُكَالِبَةٍ كَوَالِحِ
وَيُلَاقِ قِرْنٌ قِرْنَهُ   مَشْيَ الْمُصَافِحِ لِلْمُصَافِحِ
بِزُهَاءِ أَلْفٍ ثُمَّ أَلْـ   ـفٍ بَيْنَ ذِي بَدَنٍ وَرَامِحِ

«Kerim oğlu, Kerim oğullarına, medh edilmişlere ağlamaz mısın?
Giriјt ağaçların üst kısımlarındaki güvercinlerin, eğilmiş dallardaki ağlaması gibi...
Tevazüden başını eğen hüzünlü kadınlar akşamla beraber yürürler.
Onların emsâli yüksek sesle ağlayan kadınlardır.
Onlara ağlayan kimse hüzün üzerine ağlar ve her medh edeni doğrulukla haber verir.

Bedir'de ne vardır?
Efendilerin reislerinden akd olunmuş kum tepeleri.
Sellerin def olunduğu yerler, Evâşih tarafından olan kumluk tepeler.
Kendilerine beyaz saçların karıştığı kimseler, efendi kişiler, çok akınlar yapan, demir gibi canlı kimseler.

Benim gördüğüm şeyleri görmez misiniz? her kılıcı kesmiştir.
Mekke'nin karnı değişmiştir, o vâdiler boş kalmıştır.
Her bir patrik'den temiz renkli, açık bir patrik'e,
Meliklerinin kapılarından suya dalan kurtcuklar ve sahrayı kat eden fatih.
Geniş boğazlılardan, şişman uzunlardan, efendilerden, işlerinde, güçlerinde başarılı olanlardan,
Her iyi şeyi konuşup yapanlar ve emredenlerden,
Ekmeğin üstünde köknar gibi bir iç yağını yedirenlerden,
Tıpkı havuzlar gibi büyük çanaktan büyük çanağa naklediciler.
İyiliği isteyenler için derin olmaksızın geniştir.
Misafir için, sonra yine bir misafir ve uzun geniş kilimler için...

Yüklü develerden yüzlercesini yüzlercesine hibe edenler.
Belâdih'den dönen bir çok develeri yerlerine sevk etmek için.
Kerim kimselerin üstünde kerim kimseler için, ağır basan tartıların ağırlığınca meziyetler vardır.
Ellerde meyl eden büyük terazilerle ritılların ağırlıklarını ölçmek gibi.
Onlar açılıp saçılmış, avret mahallerini himaye ederlerken bir topluluk onları yardımsız bıraktı.
Geniş Hind kılıçlariyle ordunun önünde yürüyenler.
Onların, su isteme ve çağırmak arasında çeşitli durumlardaki sesleri bana meşakkat verdi.
Benî Ali'nin yaptıkları, Allah için çok iyidir.
Onların ister evli olmayanları olsun, ister evli olanları,
Eğer her ulayanı deliğine tıkayacak bir şekilde evlere yakın ve uzak mesafelere giden ve başlarını kaldıran atlarla dağınık ve uzatılmış akınlar yapmazlarsa,
Genç atlardan başlarını kaldıran atlara kadar, suratları asık ve köpeklere benzeyen arslanlara kadar.
Musafaha yapanın, musafaha yapana doğru yürümesi gibi, harpte güçlü bir kimse, güçlü bir kimseyle karşılaşır.
Zırhlılar ile süngülüler arasında olan biner kişilik böbürlenmeli bir karşılaşma ile.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

O şiirden, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına çattığı iki beyti çıkardık. Şiir ilmi ehlinden bir çok kimseler onun şu beytini bana söylediler :

وَيُلاَقِ قِرْنٌ قِرْنَهُ مَشْيَ الْمُصَافِحِ لِلْمُصَافِحِ

«Güçlü kişinin, güçlüye el sıkanın, el sıkana doğru yürümesi gibi, mülaki olur.»

Ve yine şöyle söylediler :

وَهَبُ الْمِئِينَ مِنَ الْمِئِينَ إِلَى الْمِئِينَ مِنَ اللَّوَاقِحِ
سَوْقَ الْمُؤَبَّلِ لِلْمُؤَبَّلِ صَادِرَاتٍ عَنْ بَلاَدِحِ

«Yüklü develerden yüzlercesini hibe edenler.
Beladih'den dönenlerden bir çok develeri yerlerine sevk edilmesi için...»

İbn-i İshâk dedi ki :

«Yine Ümeyye b. Ebi's-Salt Zemea b. el-Esved'e ve Beni Esed'in maktullerine ağlayarak şöyle dedi» :

عَيْنُ بَكِّي بِالْمُسْبِلاتِ أَبَا الْحَا ... رِثِ لا تَذْخَرِي عَلَى زَمَعَهْ
وَابْكِي عَقِيلَ بْنَ أَسْوَدٍ أَسَدَ الْبَا ... سِ لِيَوْمِ الْهِيَاجِ وَالدَّفَعَهْ
تِلْكَ بَنُو أَسَدٍ إِخْوَةُ الْجَوْ ... زَاءِ لا خَانَةٌ وَلا خَدَعَهْ
هُمُ الْأُسْرَةُ الْوَسِيطَةُ مِنْ كَعْـ ... ـبٍ وَهُمْ ذِرْوَةُ السَّنَامِ وَالْقَمَعَهْ
وَهُمْ أَنْبَتُوا مِنْ مَعَاشِرٍ شَعَرَ الرَّأْ ... سِ وَهُمْ أَلْحَقُوهُمُ الْمَنَعَهْ
أَمْسَى بَنُو عَمِّهِمْ إِذَا حَضَرَ الْبَأْ ... سُ أَكْبَادُهُمْ عَلَيْهِمْ وَجِعَهْ
وَهُمُ الْمُطْعِمُونَ إِذْ قَحَطَ الْقَطْـ ... ـرُ وَحَالَتْ فَلَا تَرَى قَزَعَهْ

«Ey gözüm, akan göz yaşlariyle Ebul-Hâris'e ağla, Zeme'a üzerine göz yaşlarını saklayıp istif etme, ona da ağla.
Harp ve def edicilerin günü için, şiddetin arslanı Akîl b. Esved'e de ağla.
İşte onlar, Benû Esed'dirler, Cevzâ yıldızının kardeşleridirler.
Ne hâindirler, ne de aldatıcıdırlar.
Onlar, cemaatlardan başları yükselttiler ve onlara koruma kuvvetini ulaştırdılar.
Onların amca oğulları, kendilerine sıkıntı geldiği zaman, ciğerleri ağrı çeker.
Yağmurlar yağmaz olduğu ve araya perde geçip dağınık bulutları görmez olduğun bir sırada onlardır doyurucular.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

«Bu şiirin bu rivâyeti karışıktır. Doğru bir yapıya sahip değildir.» Fakat Ebû Muhriz Halefül-Ahmer ve başkası bana bildirdi ki : Bazı şiir âlimleri bazılarının rivâyet etmediği şu şiirleri rivâyet ettiler :

عَيْنِ بَكِّي بِالْمُسْبِلاتِ أَبَا الْحَا ... رِثِ لا تَذْخَرِي عَلَى زَمَعَهْ

وَعَقِيلَ بْنَ أَسْوَدٍ أَسَدَ الْبَأْسِ لِيَوْمِ الْهِيَاجِ وَالدَّفْعَهْ

فَعَلَى مِثْلِ هُلْكِهِمْ خَوَتِ الْجَوْزَاءُ، لَا خَانَةٌ وَلَا خُدَعَهْ

وَهُمُ الْأُسْرَةُ الْوَسِيطَةُ مِنْ كَعْبٍ، وَفِيهِمْ كَذِرْوَةِ الْقَمَعَهْ

أَنْبَتُوا مِنْ مَعَاشِرٍ شَعَرَ الرَّأْسِ، وَهُمْ أَلْحَقُوهُمُ الْمَنَعَهْ

فَبَنُو عَمِّهِمْ إِذَا حَضَرَ الْبَأْسُ عَلَيْهِمْ أَكْبَادُهُمْ وَجِعَهْ

وَهُمُ الْمُطْعِمُونَ إِذْ قَحَطَ الْقَطْرُ وَحَالَتْ فَلَا تُرَى قَزَعَهْ

«Ey gözüm akan göz yaşlariyle Ebu'l-Haris'e, Zemca üzerine göz yaşlarını saklayıp yığma ,ona da ağla.

Harp ve def edicilerin günü için, şiddetin arslanı Akil b. Esved'e de ağla.

Yıldızların kardeşleri olan onların helâk olması üzerine ağla.

Onlar kâin ve aldatıcı değillerdir.

Onlar cemaatların başlarını yükselttiler ve onlara koruma kuvvetini kavuşturdular.

Onların amca oğulları, kendilerine şiddet ve harp geldiği zaman ciğerleri ağrı çeker.

Yağmurlar yağmaz olduğu ve araya perde geçip dağınık bulutları görmez olduğun bir sırada onlardır doyurucular.»

Ebû Üsame'nin şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebû Üsâme Muâviye b. Züheyr b. Kays b. Hâris b .Sa'd b. Dubeye b. Mazin b. Adiyy b. Cüşem b. Muâviye, ki bu Beni Mahzum'un halifidir, şu aşağıdaki şiiri söyledi.

(İbn-i Hişâm dedi ki : O müşrik idi. Bedir gününde yenilmiş oldukları halde Hubeyre b. Ebi Vehb'e vardı. Hübeyre yorulmuştu, kalktı onun zırhını çıkarttı. Sonra da onu yüklenip götürdü.

İbn-i Hişâm dedi ki : Bu Ehl-i Bedr'in şiirlerinin en sahihidir.)

وَلَمَّا أَنْ رَأَيْتُ الْقَوْمَ خَفُّوا وَقَدْ زَالَتْ (٢) نَعَامَتُهُمْ لِنَفْرِ

وَأَنْ تُرِكَتْ سَرَاةُ الْقَوْمِ صَرْعَى . كَأَنَّ خِيَارَهُمْ أَذْبَاحُ عِتْرِ

وَكَانَتْ جُمَّةٌ (١) وَافَتْ حِمَامًا وَلُقِّينَا الْمَنَايَا يَوْمَ بَدْرِ

نَصُدُّ عَنِ الطَّرِيقِ وَأَدْرَكُونَا كَأَنَّ زُهَاءَهُمْ غَطَيَانُ بَحْرِ

وَقَالَ الْقَائِلُونَ : مَنِ ابْنُ قَيْسٍ؟ فَقُلْتُ : أَبُو أُسَامَةَ ، غَيْرَ فَخْرِ

أَنَا الْجُشَمِيُّ كَيْمَا تَعْرِفُونِي أُبَيِّنُ نِسْبَتِي نَقْرًا بِنَقْرِ

فَإِنْ تَكُ فِي الْغَلَاصِمِ مِنْ قُرَيْشٍ فَإِنِّي مِنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ بَكْرِ

فَأَبْلِغْ مَالِكًا لَمَّا غُشِينَا وَعِنْدَكَ مَالِ - إِنْ نَبَّأْتَ - خُبْرِي

وَأَبْلِغْ إِنْ بَلَغْتَ (٦) الْمَرْءَ عَنَّا هُبَيْرَةَ ، وَهُوَ ذُو عِلْمٍ وَقَدْرِ

بِأَنِّي إِذْ دُعِيتُ إِلَى أُفَيْدٍ كَرَرْتُ وَلَمْ يَضِقْ بِالْكَرِّ صَدْرِي

عَشِيَّةَ لَا يُكَرُّ عَلَى مُضَافٍ وَلَا ذِي نَعْمَةٍ مِنْهُمْ وَصِهْرِ

فَدُونَكُمُ بَنِي لَأْيٍ أَخَاكُمْ . وَدُونَكِ مَالِكًا يَا أُمَّ عَمْرِو

فَلَوْلَا مَشْهَدِي قَامَتْ عَلَيْهِ مُوَقَّفَةُ الْقَوَائِمِ أُمُّ أَجْرِي

دَفُوعٌ لِلْقُبُورِ بِمَنْكِبَيْهَا كَأَنَّ بِوَجْهِهَا تَحْمِيمَ قِدْرِ

فَأُقْسِمُ بِالَّذِي قَدْ كَانَ رَبِّي وَأَنْصَابٍ لَدَى الْجَمَرَاتِ مُغْرِ

لَسَوْفَ تَرَوْنَ مَا حَسَبِي إِذَا مَا تَبَدَّلَتِ الْجُلُودُ جُلُودَ نِمْرِ

فَمَا إِنْ خَادِرٌ مِنْ أُسْدِ تَرْجٍ مُدِلٌّ عَنْبَسٌ فِي الْغِيلِ مُجْرِي

فَقَدْ أَحْمَى الْأَبَاءَةَ مِنْ كُلَافٍ (٥) فَمَا يَدْنُو لَهُ أَحَدٌ بِنَقْرِ

بِخَلٍّ تَعْجِزُ الْحُلَفَاءُ عَنْهُ يُوَاثِبُ كُلَّ هَجْهَجَةٍ وَزَجْرِ

بِأَوْشَكَ سَوْرَةً مِنِّي إِذَا مَا حَبَوْتُ لَهُ بِقَرْقَرَةٍ وَهَدْرِ

بِبِيضٍ كَالْأَسِنَّةِ مُرْهَفَاتٍ كَأَنَّ ظُبَاتِهِنَّ جَحِيمُ جَمْرِ

وَأَكْلَفَ مُجْنَأٍ مِنْ جِلْدِ ثَوْرٍ … وَصَفْرَاءِ الْبُرَايَةِ ذَاتِ أَزْرِ
وَأَبْيَضَ كَالْغَدِيرِ ثَوَى عَلَيْهِ … عُمَيْرٌ بِالْمَدَاوِسِ نِصْفَ شَهْرِ
أُرَفِّلُ فِي حَمَائِلِهِ وَأَمْشِي … كَمِشْيَةِ خَادِرٍ لَيْثٍ سِبَطْرِ
يَقُولُ لِي الْفَتَى سَعْدٌ هَدِيًّا … فَقُلْتُ: لَعَلَّهُ تَقْرِيبُ غَدْرِ
وَقُلْتُ أَبَا عَدِيٍّ لَا تَطُرْهُمْ … وَذَلِكَ إِنْ أَطَعْتَ الْيَوْمَ أَمْرِي
كَدَأْبِهِمُ بِفَرْوَةَ إِذْ أَتَاهُمْ … فَظَلَّ يُقَادُ مَكْتُوفًا بِضَفْرِ

«Kavmi kaçmaktan dolayı karartılarının yok olmuş olduğu halde hafiflediklerini gördüğüm zaman,

Kavmin hayırlı kişileri yere yıkılmış olarak terk olundukları zaman, onların hayırlıları sanki Itr putunun kesilen kurbanlarıdırlar.

İnsanlardan bir cemaat ölümle nihayet bulmuşlardır.

Bedir gününde ölülerle karşılaştık.

Yolu savunuyorduk, bize kavuştular, sanki onların mikdarı denizin taşması idi.

Dediler :

İbn-i Kays kimdir?

Ben de övünmeyerek dedim ki :

Ebû Üsâme'dir.

Ben Cüşm'liyim.

Beni tanımanız için nesebimi didik didik beyan ederim.

Eğer Kureyş'den yüksek nesebli kimselerden isen, ben de Muâviye b. Bekr'denim.

Akşamladığımız zaman Mâlik'e bildir.

Ey Mâlik, eğer benim haberimi aldın ise.

Eğer ona vardın ise, bildir ki :

Hübeyre bizi zengin kıldı, ki o, ilim ve kadir sahibidir.

Ben bir heyete dâvet olunduğum zaman, hamle yaparım, benim göğsüm hamle ile daralmaz.

Ne akşamleyin korkan kişi üzerine, ne de onlardan nimet sahibi üzerine ve akrabasına hamle yapılmaz.

Beni Luey'i tutunuz, ki o sizin kardeşinizdir, ey Amr'ın anası, Mâlik'i tut.

Şâyet görmeseydim, ayakları siyah, çizgili sırtlan yavrularının anası başında olacaktı.
Kabirleri omuzlariyle kazıcıdır.
Sanki onun yüzünde kazanın isi vardır.
Rabbim'e ve kanlarla bulanmış taşların yanında kendileri için kurban kesilen taşlara kasem ederim ki,
Yakında deriler kaplanların derileriyle değiştiği zaman, benim hasebimi bileceksiniz.
Terc mahallinin arslanları girift ağaçların içerisinde, yavruları yanında olduğu halde, yüzü asık, avına yukardan bakıcıdır.
Ağaçtan olan yuvasını koruluk kılmıştır ve hiçbir kimse ona ses ederek yaklaşamaz.
Bir kumluk yoldaki birbirine sarılan tutunan kimseler ondan âciz olur.
Her, hec hec deyişinde ve başka seslerle çağırmada yerinden fırlayarak atılır.
Ona deve sesiyle yaklaştığım zaman o bana atılır, çıkar.
Sanki onların demirleri, közlerin ateşi gibidir.
Öküz derisinden eğilimli bir kalkan ve ilikli bir yay.
Bir kılıç ki Umeyr, onun üzerinde parıldatma âletiyle yarım ay durdu.
Onun kılıç bağına uzanırım ve uzun yuvasında gezen bir arslan gibi gezerim.
Genç Sa'd bana der ki kurban kıl.
Ben de ona dedim ki :
Belki de o, ihaneti gadri yaklaştırmaktır.
Ebu Adiyye dedim ki :
Onlara yaklaşma, eğer bu gün benim emrime itaat edersen.
Onların, Ferve adlı şahsın kendilerine geldiği zamanki âdetleri gibi, o da örülmüş kalınca bir iple omuzlarına bağlı olarak çekilmeğe devam eder.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Ebû Muhriz Halefül-Ahmer bana şu şiiri söyledi :

نَصُدُّ عَنِ الطَّرِيقِ وَأَدْرَكُونَا كَأَنَّ سِرَاعَهُمْ تَيَّارُ بَحْرِ

«Yolu savunurduk, sanki onlar denizin dalgası gibi sür'atle bize eriştiler.»

مُـدِلٌّ عَنْبَسٌ فِي الْغِيلِ مُجْرِي

Onun bu sözü, İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.
İbn-i İshâk dedi ki :
«Yine Ebû Üsâme şöyle dedi» :

أَلَا مَنْ مُبْلِغٌ عَنِّي رَسُولًا ... مُغَلْغَلَةً يُثَبِّتُهَا لَطِيفُ
أَلَمْ تَعْلَمْ مَرَدِّي يَوْمَ بَدْرٍ ... وَقَدْ بَرَقَتْ بِجَنْبَيْكَ الْكُفُوفُ
وَقَدْ تُرِكَتْ سَرَاةُ الْقَوْمِ صَرْعَى ... كَأَنَّ رُءُوسَهُمْ حَدَجٌ نَقِيفُ
وَقَدْ مَالَتْ عَلَيْكَ بِبَطْنِ بَدْرٍ ... خِلَافَ الْقَوْمِ دَاهِيَةٌ خَصِيفُ
فَنَجَّاهُ مِنَ الْغَمَرَاتِ عَزْمِي ... وَعَوْنُ اللهِ وَالْأَمْرُ الْحَصِيفُ
وَمُنْقَلَبِي مِنَ الْأَبْوَاءِ وَحْدِي ... وَدُونَكَ جَمْعُ أَعْدَاءٍ وُقُوفُ
وَأَنْتَ لِمَنْ أَرَادَكَ مُسْتَكِينٌ ... بِجَنْبِ كُرَاشَ مَكْلُومٌ نَزِيفُ
وَكُنْتُ إِذَا دَعَانِي يَوْمَ كَرْبٍ ... مِنَ الْأَصْحَابِ دَاعٍ مُسْتَضِيفُ
فَأَسْمَعَنِي وَلَوْ أَحْبَبْتُ نَفْسِي ... أَخٌ فِي مِثْلِ ذَلِكَ أَوْ حَلِيفُ
أَرُدُّ فَأَكْشِفُ الْغُمَّى وَأَرْمِي ... إِذَا كَلَحَ الْمَشَافِرُ وَالْأُنُوفُ
وَقِرْنٍ قَدْ تَرَكْتُ عَلَى يَدَيْهِ ... يَنُوءُ كَأَنَّهُ غُصْنٌ قَصِيفُ
دَلَفْتُ لَهُ إِذَا اخْتَلَطُوا بِحَرَّى ... مُسَحْسَحَةٍ لِعَانِدِهَا حَفِيفُ
فَذَلِكَ كَانَ صُنْعِي يَوْمَ بَدْرٍ ... وَقَبْلُ أَخُو مُدَارَاةٍ عَزُوفُ
أَخُوكُمْ فِي السِّنِينَ كَمَا عَلِمْتُمْ ... وَحَرْبٍ لَا يَزَالُ لَهَا صَرِيفُ
وَمِقْدَامٌ لَكُمْ لَا يَزْدَهِينِي ... جَنَانُ اللَّيْلِ وَالْأَنِسُ اللَّفِيفُ
أَخُوضُ الصَّرَّةَ(2) الْجَمَّاءَ(3) خَوْضًا ... إِذَا مَا الْكَلْبُ أَلْجَأَهُ الشَّفِيفُ

«Dikkat, dikkat!
Kim benden bir mektubu yerine ulaştıracaktır.
Ki, iyi birisi onu okuyacaktır.
Bedir gününde benim dönüşümü bilmiyormusun ki, senin iki yanında avuçlar parıldamıştı.
Kavmin hayırlı kişileri yere yıkılmış oldukları halde terk olundu, sanki başları kırılmış bir zakkumdur.
Bedr'in vâdisinde senin üzerine kavmin peşine çeşitli musibetler geldi.
Azmim ve Allah'ın yardımı ve sağlam iş, onu şiddetli durumlardan kurtardı.
Ebvâ'dan yalnız olduğum halde dönmem esnasında, senin önünde düşman topluluğu durmaktaydı.
Sen ise, sana kast eden kimseye karşı mütevazisin, Kürâş dağının yanında tüm kanı akan bir yaralısın.
Kederli bir günde, beni arkadaşlardan bir çağırıcı çağırdığı zaman melce oldum.
Beni dinle, her ne kadar nefsimi sevsem de.
Bunun gibisinde ben bir kardeşim veya bir halifimdir.
Geri çeviririm, kederimi açarım ve pençeli hayvanlara galebe çalanlar yüzlerini astıkları gibi atarım.
Şecâattaki örnekler onun elinde terk edilmiş düşüyorlar, sanki o kırılmış bir daldır.
Karıştıkları zaman ona acı veren bir dürtme ile yaklaştım, kanı kesilmeyen damardan çok kanın akmasiyle.
İşte bu benim Bedir gününde yaptığım şey oldu.
Daha önce idareli, yasak şeylerden kaçınan bir kardeştim.
Bildiğiniz gibi kıtlık senelerinde ve sesi kesilmeyen, devam eden bir harpte sizin kardeşinizim.
Önde oluşunuz, gecenin karanlığı ve insan cemaatlarından çokları beni şaşırtmaz.
Çok şiddetli bir dalışla soğuğa daldım.
Öyle ki şiddetli soğuk ve rüzgâr, köpeği zor durumda bıraktığı zaman.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebû Üsâme'nin lâm ile biten bir kasidesini terkettim ki onda birinci ve ikinci beyitten başka Bedr'in bahsi yoktu. Konuyu fazla uzatmaktan hoşlanmadığım için terkettim.

Utbe'nin kızı Hind'in şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Hind binti Utbe b. Rebie, Bedir gününde babasına ağlayarak şöyle dedi:

أعيني جودا بدمع سرب ... على خير خندف لم ينقلب
تداعى له رهطه غدوة ... بنو هاشم وبنو المطلب
يذيقونه حد أسيافهم ... يعلونه بعد ما قد عطب
يجرونه وعفير التراب ... على وجهه عاريا قد سلب
وكان لنا جبلا راسيا ... جميل المراة كثير العشب
وأما(٦) بري فلم أعنه ... فأوتى من خير ما يحتسب

«Ey gözlerim!

Akan göz yaşlarını, artık dönmeyecek olan, yürüyenlerin hayırlısı üzerine çokca dökünüz.

Onun âilesi, kavmi, onun için sabahleyin çağrışırlar.

Bunlar Benû Hâşim ve Benû Muttalib'dir.

Ona kılıçlarının keskinliğini taddırırlar, onu yere düşürmüş olduktan sonra yukarı kaldırırlar.

Onu, çıplak elbiseleri soyulmuş vaziyette, toprakta güneşte kurutulan et gibi yüzü üstüne çekerler.

Bizim için yüksek köklü bir dağ idi.

Güzel meraları bulunan ve çok otlak ve sulak olan bir dağ.

Amma Berâ'ya gelince onu kasd etmedim, böylece o hesab edilen şeyin hayırlısından getirildi.»

Yine Hind şöyle dedi :

يَرِيبُ عَلَيْنَا دَهْرُنَا فَيَسُوءُنَا ... وَيَأْبَى فَمَا نَأْتِي بِشَيْءٍ يُغَالِبُهْ
أَبَعْدَ قَتِيلٍ مِنْ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبٍ ... يُرَاعُ امْرُؤٌ إِنْ مَاتَ أَوْ مَاتَ صَاحِبُهْ
أَلَا رُبَّ يَوْمٍ (١) قَدْ رُزِئْتُ مُرَزَّأً ... تَرُوحُ وَتَغْدُو بِالْجَزِيلِ مَوَاهِبُهْ
فَأَبْلِغْ أَبَا سُفْيَانَ عَنِّي مَأْلُكًا ... فَإِنْ أَلْقَهُ يَوْمًا فَسَوْفَ أُعَاتِبُهْ
فَقَدْ كَانَ حَرْبٌ يُسْعِرُ الْحَرْبَ إِنَّهُ ... لِكُلِّ امْرِئٍ فِي النَّاسِ مَوْلًى يُطَالِبُهْ

«Bizim için zaman şüpheli geliyor ve bize kötülük yapıyor, bizden imtina ediyor.

Biz ise ona gâlib gelecek bir şeyi yapamıyoruz.

Luayy b. Gâlib'den başka hiç bir ölüye veya ölü sahibine böyle hürmet edilecek midir?

Bil ki çok günler, herkesin ziyaretine geldiği kişiyi ziyaret ettim.

İhsanlar, sabah akşam ona yağardı.

Benden Ebû Süfyan'a bir mektub ilet ki, eğer bir gün onunla karşılaşırsam yakında ona tâbi olacağım.

Harb, (19) harbi kızıştırıyordu.

Çünkü milletin içinde, o her bir kişi için mürâcaat edilen son sahip idi.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilminin ehlinden bazıları bu şiirin Hind'e âit olduğunu kabul etmezler.

İbn-i İshâk'ın rivâyetine göre; yine Hind şöyle dedi :

لِلَّهِ عَيْنَا مَنْ رَأَى ... هُلْكًا كَهُلْكِ رِجَالِيَهْ
يَا رُبَّ (٤) بَاكٍ لِي غَدًا ... فِي النَّائِبَاتِ وَبَاكِيَهْ

---

(19) Harb: Ebû Süfyan'ın babasıdır.

كَمْ غَادَرُوا يَوْمَ الْقَلِيبِ غَدَاةَ تِلْكَ الْوَاعِيَهْ
مِنْ كُلِّ غَيْثٍ فِي السِّنِينَ إِذَا الْكَوَاكِبُ خَاوِيَهْ
قَدْ كُنْتُ أَحْذَرُ مَا أَرَى فَالْيَوْمَ حَقٌّ حَذَارِيَهْ
قَدْ كُنْتُ أَحْذَرُ مَا أَرَى فَأَنَا الْغَدَاةَ مُوَامِيَهْ
يَا رُبَّ(1) قَائِلَةٍ غَدًا يَا وَيْحَ أُمِّ مُعَاوِيَهْ

«Allah için söyle, kimin gözü iki adamın ölümü gibi bir ölüm gördü?
Ey benim için ağlayan kadınların içinde çok ağlıyanlar!
Kalib gününde, işte o bağırtılı sabahta, çokları bıraktılar.
Yıldızlar boşaldıklarında senelerde yağan yağmurdan.
Gördüğüm şeylerden kaçınıyordum. Bu gün haktır, ondan kaçınınız.
Gördüğüm şeylerden kaçınıyorum.
Ben o sabah deli idim.
Yarın, vah sana, ey Muâviye'nin anası, diyen kimseler çok olacakdır.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiir ilminin ehlinden bazıları onun Hind'e âid olduğunu kabul etmezler.

Yine İbn-i İshâk'ın rivâyetine göre Hind şöyle dedi:

يَا عَيْنُ بَكِّي عُتْبَهْ شَيْخًا شَدِيدَ الرَّقَبَهْ
يُطْعِمُ يَوْمَ الْمَسْغَبَهْ يَدْفَعُ يَوْمَ الْمَغْلَبَهْ
إِنِّي عَلَيْهِ حَرِبَهْ مَلْهُوفَةٌ مُسْتَلَبَهْ
لَنَهْبِطَنَّ يَثْرِبَهْ بِغَارَةٍ مُنْثَعِبَهْ
فِيهَا الْخُيُولُ مُقْرَبَهْ كُلُّ جَوَادٍ سَلْهَبَهْ

«Ey gözüm!
Utbe'ye ağla.
Bir şeyh'e ki boynu kuvvetli, şiddetlidir.
Açlık ve şiddet zamanında yedirir, mağlûbiyet zamanında ise düşmanı def eder.

Ben onun üzerine hüzünlüyüm, öfkeliyim, hasretliyim, aklı alınmış haldeyim.
Süratle akan bir akın ile onun Yesrib'ine elbette ineriz.
Orada evlere yakın uzun, iyi atlar vardır.»

Safiyye'nin şiiri

Safiyye binti Müsâfir b. Ebi Amr b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menaf, Bedir gününde Kureyş'den musibete uğramış, kuyuya atılmışlara ağlayarak ve onların musibetlerini hatırlatarak şöyle dedi :

يَا مَنْ لِعَيْنٍ قَذَاهَا عَائِرُ الرَّمَدِ — حَدَّ النَّهَارِ وَقَرْنُ الشَّمْسِ لَمْ يَقِدِ
أُخْبِرْتُ أَنَّ سَرَاةَ الْأَكْرَمِينَ مَعاً — قَدْ أَحْرَزَتْهُمْ مَنَايَاهُمْ إِلَى أَمَدِ
وَفَرَّ بِالْقَوْمِ أَصْحَابُ الرِّكَابِ وَلَمْ — تَعْطِفْ غَدَاتَئِذٍ أُمٌّ عَلَى وَلَدِ
قَوْمِي صَفِيٌّ وَلَا تَنْسَيْ قَرَابَتَهُمْ — وَإِنْ بَكَيْتِ فَمَا تَبْكِينَ مِنْ بُعُدِ
كَانُوا سُقُوبَ(1) سَمَاءِ الْبَيْتِ فَانْقَصَفَتْ — فَأَصْبَحَ السَّمْكُ مِنْهَا غَيْرَ ذِي عَمَدِ

«Gündüzün sınırında, güneşin üst tarafının henüz ziyasını vermediği bir sırada, ey gözüne göz ağrısı düşen kimse!
Haber aldım ki, en kerim kimseler hayırlı kişilerin ölülerini bir uzağa götürüp saklamışlar.
Binekliler kavmi kaçırdılar ve işte o sabah hiçbir ana çocuğuna şefkat etmedi.
Kavmim saftır, yakınlarını unutmazlar.
Eğer ağlarsan, bundan sonra neye ağlarsın.
Onlar, evin damının direkleri idiler, kırıldılar ve böylece o evin çatısı, damı direksiz hale geldi.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Şiir ilmini bilen bazıları bana bunu rivâyet ettiler.

İbn-i İshâk dedi ki:
Safiyye binti Müsâfir yine şu şiiri inşat etti.

أَلَا يَا مَنْ لِعَيْنٍ لِلتَّبَكِّي دَمْعُهَا فَانٍ
كَفَرْبَيْ دَالِجٍ يَسْقِي خِلَالَ الْغَيْثِ الدَّانِ
وَمَا لَيْثٌ غَرِيفٌ ذُو أَظَافِيرٍ وَأَسْنَانِ
أَبُو شِبْلَيْنِ وَثَّابٌ شَدِيدُ الْبَطْشِ غَرْثَانُ
كَحِبِّي إِذْ تَوَلَّى وَ وُجُوهُ الْقَوْمِ أَلْوَانُ
وَبِالْكَفِّ حُسَامٌ صَا رِمٌ أَبْيَضُ ذَكْرَانُ
وَأَنْتَ الطَّاعِنُ النَّجْلَا ءِ مِنْهَا مُزْبِدٌ آنٍ

«Ey gözü ağlamaktan dolayı, yaşı kanla karışmış olan kimse!
Bir yağmur esnasında kuyu ile bahçe arasında su kovasiyle sulayan kimse,
Tırnaklara ve dişlere sahip arslan yatağında olan bir arslan,
İki yavru babası, atılgan, şiddetli yakalayan aç arslan,
Döndüğü zaman, tıpkı yere yaklaşan yoğun bulut gibi.
Kavmin yüzleri çok renklidirler.
Avuç ile demirine su verilmiş beyaz keskin kılıç ile.
Sen onlardan geniş uzun enli kılıç ile dürtücüsün.
O kaymaklı bir kan kadehidir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

وَمَا لَيْثٌ غَرِيفٌ

sözü, sonuna kadar ondan önceki iki beytten ayrı olarak rivâyet olunur.

Hind bint-i Üsâse'nin şiiri

Hind binti Üsâse b. Abbâd b. Muttalib, Ubeyde b. Hâris b. Muttalib'e ağıt yakarak şöyle dedi:

لَقَدْ ضَمَّنَ الصَّفْرَاءُ مَجْداً وَسُودَدًا وَحِلْماً أَصِيلاً وَافِرَ اللُّبِّ وَالْعَقْلِ
عُبَيْدَةَ فَابْكِيهِ لِأَضْيَافِ غُرْبَةٍ وَأَرْمَلَةٍ تَهْوِي لِأَشْعَثَ كَالْجِذْلِ
وَبَكِّيهِ لِلْأَقْوَامِ فِي كُلِّ شَتْوَةٍ إِذَا احْمَرَّ آفَاقُ السَّمَاءِ مِنَ الْمَحْلِ
وَبَكِّيهِ لِلْأَيْتَامِ وَالرِّيحُ زَفْزَفٌ(٤) وَتَشْبِيبُ(٥) قِدْرٍ طَالَمَا أَزْبَدَتْ تَغْلِي
فَإِنْ تُصْبِحِ النِّيرَانُ قَدْ مَاتَ ضَوْءُهَا فَقَدْ كَانَ يُذْكِيهِنَّ بِالْحَطَبِ الْجَزْلِ
لِطَارِقِ لَيْلٍ أَوْ لِمُلْتَمِسِ الْقِرَى وَمُسْتَنْبِحٍ(٨) أَضْحَى لَدَيْهِ عَلَى رِسْلِ

«Mekke ile Medine arasındaki Safra, şeref ve efendiliği, asil hilmi ve kâmil aklı içine almıştır.
Ubeyde'ye, gurbetin konukları ve yüzü yokluktan değişmiş kimseye âşık olan dul kadınlardan dolayı ağla.
O tıpkı sabit köklü ağaç gibidir.
Ona göğün ufukları kıtlıktan kızardığı zaman, her kıtlık zamanı ağla.
Yine ona şiddetli ve süratli yürüyen rüzgârların olduğu ve uzun zaman kaynayıp kaymağını atan çömleğin altının yakıldığı bir sırada yetimler için ağla.
Ateşlerin ziyası sönmüş hâle geldiğinde, kalın odunla onları yakıyordu.
Gece yürüyen veya konuğa takdim edileni bulmaya çalışan ve yolunu bulmak için köpekler gibi havlayan ve kuşluk vakti onun yanında yumuşaklık üzere olan için ağla.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilim ehlinin ekserisi, o şiirin Hind'e âid olduğunu kabul etmezler

Kuteyle bint'il-Hâris'in şiiri

İbn-i İshâk dedi :

Kuteyle binti Hâris, (ki bu, Nadr b. Hâris'in kız kardeşidir — kardeşine ağlayarak şöyle dedi :

يَا رَاكِباً إِنَّ الْأُثَيْلَ مَظِنَّةٌ مِنْ صُبْحِ خَامِسَةٍ وَأَنْتَ مُوَفَّقُ
أَبْلِغْ بِهَا مَيْتاً بِأَنَّ تَحِيَّةً مَا إِنْ تَزَالُ بِهَا النَّجَائِبُ تَخْفِقُ

مني إليك وعبرة مسفوحة ... جادت بواكفها وأخرى تخنق
هل يسمعني النضر إن ناديته ... أم كيف يسمع ميت لا ينطق
أمحمد يا خير ضنء كريمة (٤) ... في قومها والفحل فحل معرق
ما كان ضرك لو مننت وربما ... من الفتى وهو المغيظ المحنق
أو كنت قابل فدية فلينفقن ... بأعز ما يغلو به ما ينفق
فالنضر أقرب من أسرت قرابة ... وأحقهم إن كان عتق يعتق
ظلت سيوف بني أبيه تنوشه ... لله أرحام هناك تشقق
صبرا (٩) يقاد إلى المنية متعبا ... رسف المقيد وهو عان موثق

«Ey binici, Üseyl, (20) beşinci seferin sabahında muvaffakiyet için bir yerdir!

Orada bir ölüye bildir ki, selâm olsun, orada iyi vasıflı sür'atli giden develer eksilmezler.

Benden sana akmasıyla çoğalan diğer bir kere de boğaz tıkayan, yere dökülmüş kanlı göz yaşı akar.

Eğer kendisine nida edersem acaba Nadr beni işitir mi?

Konuşmayan bir ölü nasıl işitir!

Ey Muhammed!

Kavmi içinde asil, kerimlerin hayırlısı ve kerim olan bir adamı!

Şâyet lütfunla bıraksaydın, sana zarar vermezdi.

Çok kere genç kişi, şiddetli bir öfke içinde olduğu halde, lûtfeder, öldürmez, bırakır.

Veyâ fidye kabul etmez miydin ki vereceği fidyenin en aziziyle infak edip verseydi.

Eğer azad olunacak bir azad etme varsa, Nadr, yakınlık yönünden âiledekilere en yakın ve onların en haklısıdır.

Kardeşlerinin kılıçları, onu ele aldılar.

Allah için orada kesilen çok rahimler (21) vardır.

Eli kolu bağlı olarak, yorgun bir vaziyette, bağlı bir esir olarak ağır bir yürüyüşle ölüme çekilir bir hale sokuldu.

---

(20) Üseyl: Medine'ye yakın bir yerdir. Bedir ile Safra va'dileri arasındadır.

(21) Rahim, arkabalık bağı demektir.

İbn-i Hişâm dedi :

Denilir ki, Bu şiir, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardığı zaman, dedi ki : Şâyet bu katl edilmesinden önce bana varsaydı elbette onu korurdum. Yani lûtufta bulunur onu katlettirmezdim.

Bedr'in savaşının bitiş tarihi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bedir işini bitirmesi, Ramazan ayının sonunda veya Şevval'de oldu.

KÜDR'DE BENİ SÜLEYM GAZVESİ

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldiği zaman orada ancak yedi gece kaldı. Kendisi gazveye çıktı: Beni Süleym'i kasd ediyordu.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Sibâ' b. Urfuletü'l-Gıfarî'yi veya İbn-i Mektûm'u Medine'ye âmil tâyin etti.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların sularından bir suya vardı. Ona «Küdr» denilir. Orada üç gece kaldı. Sonra Medine'ye geri döndü. Bir hile ve aldatma ile karşılaşmadı. Şevval'ın kalan kısmını ve Zul-Kade'yi orada geçirdi. İşte o kalışında, Kureyş'den alınan esirlerin büyük kısmını fidye karşılığı olarak serbest bıraktı.

SEVİK GAZVESİ

Ebû Süfyan'ın düşmanlığı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onun izine düşmesi

Ebû Muhammed Abdül-Melik b. Hişâm bize dedi ki : Ziyad b Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Muttalibi'den onun şöyle dediğini haber verdi :

Sonra Ebû Süfyan b. Harb Zil-Hicce'de Sevik Gazvesine çıktı. İşte o senenin Zilhiccesinde müşrikler geri döndüler. Muhammed b. Câfer b. Zübeyr, Yezid b. Rûmân ve ittiham etmediğim bir kimsenin Abdullah b. Kâb b. Mâlik'den naklen bana haber verdiklerine göre — ki bu Abdullah Ensar'ın en âlimi idi — Ebû Süfyan, Mekke'ye döndüğü ve hezimete uğrayan Kureyş kavmi Bedir'den döndüğü zaman, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile savaşıncaya kadar, cenabetten (22) başına su değdirmemeğe yemin etti. Kureyş'den ikiyüz binekli kişi ile birlikte, yemininde durmak için yola çıktı ve yüksek yerlerden yola devam etti. Medine'den bir berid veya buna yakın bir mesafe ötede Seyb denilen bir dağa doğru kazılmış bir çukurun başında indi. Sonra gece yola çıktı ve gecenin karanlığı altında Beni Nâdir'e geldi. Huyey b. Ahtab'a geldi ve onun kapısını çaldı. O ise ona kapısını açmaktan imtina etti ve ondan korktu. Bunun üzerine ondan ayrılarak Sellam b. Mişkem'e doğru gitti. Bu Sellâm, o zaman Beni Nâdir'in lideri ve onların ihtiyaç anında kullanmak üzere topladıkları mallarının bakıcısı idi. Ondan izin istedi. O da ona izin verdi ve onu yedirip içirdikten sonra milletin haberlerine dâir olan gizledikleri sırları ona bildirdi. Sonra gecenin sonlarına doğru çıktı, arkadaşlarına geldi. Kureyş'den birtakım adamları Medine'ye gönderdi. Onlar da oraya yakın bir yere geldiler ve bir hurmalıktaki birtakım hurma ağaçlarını yaktılar. Orada Ensar-dan bir adamı ve onun bir halifini kendilerine mahsus bir ekili tarlada bulunca katlettiler. Sonra dönerek oradan ayrıldılar. Medine halkı durumlarını etrafa bildirdiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları aramaya çıktı ve Medine üzerine Beşir b. Abdul-Münzir'i Âmil bıraktı. (O, İbn-i Hişâm'ın dediğine göre, Ebû Lübâbe'dir) ve Karkaretü'l-Küdr'e vardı. Sonra Ebû Süfyan ve onun arkadaşlarını kaçırtmış olarak geri döndü. Onların azıklarından bir mikdar azık gördüler. Sür'atli kaçmak için yüklerini hafifletmiş, onu tarlaya atmışlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlarla birlikte geri döndüğü zaman onlar :

«— Yâ Resûlallah, bizim için bir gazvenin olmasını arzulamıyor musun?» dediler. O da : «Evet», dedi.

---

(22) Süheyli dedi ki : «Câhiliye zamanında İbrahim ve İsmail'in dininden bir kalıntı olarak cenabetten gusül ile amel edilirdi. Nitekim hac ve nikâh da onlarda bâki kalmıştı.

Bu gazvenin Sevik gazvesiyle isimlendirilmesinin sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebû Ubeyde'nin bana haber verdiğine göre, Sevik (23) gazvesi diye isimlendirilmesi ancak şunun içindir ki:

O kavmin azıklarından attıkları şeylerin ekserisi sevik idi. (Sevik, kavut demektir). Müslümanlar sevik üzerine hücum ettiler böylece Sevik Gazvesi ile isimlendirildi.

Ebû Süfyan'ın Sevik gazvesi hakkında şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ebû Süfyan ayrılması sırasında Sellam b. Mişkem'in ona yaptığından dolayı şöyle dedi:

وَإِنِّي تَخَيَّرْتُ الْمَدِينَةَ وَاحِدًا ... لِحِلْفٍ فَلَمْ أَنْدَمْ وَلَمْ أَتَلَوَّمِ

سَقَانِي فَرَوَّانِي كُمَيْتًا مُدَامَةً(۲) ... عَلَى عَجَلٍ مِنِّي سَلَامُ بْنُ مِشْكَمِ

وَلَمَّا تَوَلَّى الْجَيْشُ قُلْتُ وَلَمْ أَكُنْ ... لِأُفْرِحَهُ : أَبْشِرْ بِعِزٍّ وَمَغْنَمِ

تَأَمَّلْ فَإِنَّ الْقَوْمَ سِرٌّ وَإِنَّهُمْ ... صَرِيحُ لُؤَيٍّ لَا شَمَاطِيطُ جُرْهُمِ

وَمَا كَانَ إِلَّا بَعْضُ لَيْلَةِ رَاكِبٍ ... أَتَى سَاعِيًا(٦) مِنْ غَيْرِ خَلَّةِ مُعْدِمِ

«Ben Medine'den bir kimseyi haliflik için seçtim ve pişman da olmadım.

Kınanacak bir duruma da düşmedim.

Sellâm b. Mişkem bana, hemen bir konuk sofrası olarak kümeyt ve müdame denilen şarabı kana kana içirdi.

---

(23) Sevik. Türkçede kavut demektir. Soy ismi kavut olan kimselerin bile Türkiyemizde kavutun ne demek olduğunu bilmediğine rastladık. Kavut. o zaman araplarda: buğdayı, arpayı veya bunların benzerini sacın üzerinde kavurup öğütmek ve süt ile veya bal ve tereyağı ile karıştırıp üçlü bir karışımla yemektir. Eğer bunlardan bir şey bulunmazsa su ile karıştırılırdı. Bizdeki yapılış şekli böyle olmakla beraber bazı yörelerde kabın içinde eritilmiş ve içine bal veya şeker katılmış tereyağı konulmak suretiyle kaşıklarla ondan alınarak o yağa batırılıp yenilir.

Ordu geri döndüğü zaman tabii ona sıkıntı verecek değilim ya!
Dedim ki:
İzzet ve ganimetle sana müjde olsun!
Düşün, çünkü kavim hâlistir ve onlar Luayy'ın süzülmüşleridirler.
Cürhüm'ün karışıkları değillerdir.
Gecenin bir yarısında binekli kişi hâcet ve yokluk izhar etmeksizin koşarak geldi.»

Zİ-EMR GAZVESİ

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sevik gazvesinden döndüğü zaman Zil-Hicce'nin kalan kısmı süresince veya ona yakın bir zaman Medine'de ikamet etti. Sonra Necd'e, savaşa çıktı. Ğatafan'ı murad ediyordu. Bu savaş, Zi Emr gazvesidir. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre; Medine'ye de Osman b. Affan'ı âmil kıldı.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Safer ayı boyunca veya buna yakın bir zaman Necd'de kaldı. Sonra Medine'ye geri döndü ve bir hile ile karşılaşmadı. Orada Rebiül-evvel ayı süresince veya ancak bir gece hariç bütün ay orada kaldı.

BEHRAN'DAN FURU' GAZVESİ

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kureyş'i kast ederek gazaya çıktı. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre; Medine'ye İbn-i Mektum'u âmil kıldı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Tâ Behran'a Furu' (24) cihetinden Hicaz'daki bir merkeze vardı. Orada Rebiül-âhir ve Cumadil-ula ayında ikamet etti. Sonra Medine'ye geri döndü. Orada üzücü bir durumla, bir hile ile karşılaşmadı.

(24) Furu' Medine tarafında bir köydür.

BENİ KAYNUKA'NIN DURUMU

Resûlullah'ın onlara nasihatı ve onların da onu red etmeleri

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in savaşları arasında Beni Kaynuka hâdisesi oldu. Olay şöyle olmuştu:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onları Beni Kaynuka çarşısında topladı. Onlara şöyle buyurdu:

Ey Yahudi topluluğu! Allah'ın Kureyş'in başına indirdiği şiddet ve cezalardan sakınınız ve müslüman olunuz. Çünkü siz, benim gönderilen bir peygamber olduğumu biliyorsunuz. Bunu, sizin kitabınızda ve Allah'ın size gönderdiği ahidde buluyorsunuz.

Onlar dediler ki:

— Ey Muhammed! Sen bizi kendi kavmin mi zan ediyorsun? Kendilerinde harb ilmi olmayan bir kavimle karşılaşman seni aldatmasın. Onlardan bir fırsata nâil oldun. Vallahi biz eğer seninle harb edersek, elbette bizim nasıl insanlar olduğumuzu öğrenirsin.

Onların hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Zeyd b. Sâbit soyuna âid bir azadlı köle bana Said b. Cubeyr'den veya İkrime'den naklen, onun da İbn-i Abbas'dan nakline dayanarak şöyle haber verdi:

İşte bu âyetler, onların hakkında nâzil olmuştur:

«قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ.
قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا»

«Ey Muhammed! İnkâr edenlere de ki: «Yenileceksiniz, toplanıp cehenneme sürüleceksiniz orası na kötü döşektir. Karşı karşıya gelen iki topluluğun durumlarında sizin için ibret vardır.» O iki topluluk, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından Bedir ashâbı ile Kureyş'dirler.

«فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ وَاللَّهُ
يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ»

«Biri Allah yolunda savaşanlardır, diğeri inkârcılardır ki, bunlar karşı tarafı gözleriyle kendilerinin iki misli olarak görüyorlardı. Allah dilediğini yardımiyle destekler. Bunda görebilenler için ibret vardır.» (Bu âyetler Al-i İmrân sûresinin 12. ve 13. âyetleridir).

Ahdini ilk bozan kimseler

İbn-i İshâk dedi ki

Bana, Âsım b. Ömer b. Katâde şöyle haber verdi:

Beni Kaynuka, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile kendi aralarındaki ahdi bozan ve Bedir ile Uhud harbleri arasında harb eden yahudilerin ilki oldular.

Onlarla müslümanların arasındaki harbin sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Abdullah b. Câfer b. Misver b. Mahreme, Ebû Avn'den naklen zikr etti ki o Beni Kaynuka'nın durumu hakkında şöyle dedi:

Arabdan bir kadın çarşıda bir mal satmak üzere gelmişti. O kadın o malını Beni Kaynuka çarşısında sattı. Bir kuyumcunun yanında oturdu. Onlar onun yüzünü açmasını ondan istediler. O ise bundan kaçındı. Bunun üzerine kuyumcu o kadının elbisesinin ucundan tuttu ve kadının sırtına attı. Kadın ayağa kalktığı zaman, avreti açıldı. Onlar ise ona güldüler Bunun üzerine kadın bağırdı. Böylece müslümanlardan bir adam kuyumcunun üzerine atıldı ve onu katletti. O kuyumcu yahudi idi. Yahudiler de o müslümana hiddetlenip onu katlettiler. Bunun üzerine müslümanın sâhibleri, yahudilere karşı bağırarak müslümanları çağırdılar. Böylece Beni Kaynuka arasında savaş vâki oldu.

İbn-i Übey ile Resûlullah arasında olan hâdise

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana, Âsım b. Ömer b. Katâde şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e itaat edinceye kadar O, onları muhasara altına aldı. Bunun üzerine Abdullah b. Übey b. Selûl, Allah ona imkân verdiği zaman, kalktı Resûlullah'a doğru gitti ve şöyle dedi:

«Ey Muhammed, mevâlim (25) hakkında ihsanda bulun!» Yahudiler, Hazrec'in halifleri idiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) susup bekledi. O da şöyle dedi:

«Ey Muhammed mevâlim için ihsan et!» Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan yüz çevirdi. Bu sefer o elini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zırhının cebine soktu.

İbn-i Hişâm dedi ki: O zırha, Zatül-Fuzul denilirdi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona: Beni bırak, dedi. Gazablandı ve hatta yüzünde bir siyahlık gördüler. Sonra dedi ki:

Yazık! Beni bırak. O dedi ki: Hayır vallahi dört yüz zırhsız, üç yüz zırhlı kişi olan mevlâlarımı bırakıncaya kadar seni bırakmam. Onlar beni, beyazdan ve siyahdan korumuşlardır. Sen ise onları bir sabahta hasad etmek = katletmek istiyorsun. Şüphesiz ben musibetlerin meydana gelmesinden korkuyorum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— İşte onlar senin olsun.

Muhasaralarının müddeti

İbn-i Hişâm dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları muhasara ettiği zaman Medine üzerine Beşir b. Abdul-Münzir'i âmil kıldı. Onun onları muhasarası on beş gece sürdü.

İbn-i Sâmit'in yahudilerin halifi olmaktan beri olması, onun ve İbn-i Übeyy'in hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana, babam İshâk b. Yesar, Ubâde b. Velid b. Ubâde b. Sâmit'den naklen haber verdi ki, o şöyle dedi:

---

(25) Mevali, azadlı köleler mânasına gelir. Bundan ise onun tebeası olan yahudileri kastediyor.

Benû Kaynuka, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile harp ettikleri zaman Abdullah b. Übeyy b. Selul onların işleriyle ilgilendi ve onların önüne geçti. Ubâde b. Sâmit de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına yürüdü. O Beni Avf'den biri idi. O da Abdullah b. Übeyy gibi yahudilerin halifi = müttefiki idi. Onlardan vazgeçti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tarafına geçti. Allah ve O'nun Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onların halifliğinden beri olarak geldi. Dedi ki:

Yâ Resûlallah! Allah'ı ve O'nun Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve mü'minleri dost ediniyorum. Ve işte o kâfirlerin halifi olmaktan ve onların dostluklarından kendimi beri kılıyorum. Onun ve Abdullah b. Übeyy'in hakkında Mâide sûresinden şu kıssa nâzil oldu:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ.

«Ey inananlar! Yahûdi ve hıristiyanları dost edinmeyin ,onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onlara dost olursa, o da onlardandır. Allah zulmeden kimseleri doğru yola eriştirmez. Kalblerinde hastalık olanların...»

Abdullah b. Übeyy ve onun: «Ben musibetlerin inmesinden korkuyorum», sözü için:

«يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُصْبِحُوا عَلَى مَا أَسَرُّوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ . وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ»

«Bize bir felâket gelmesinden korkuyoruz» diyerek onlara koştuğunu görürsün. Umulur ki Allah bir zafer verir veya katından bir emir getirir de, kalblerinde gizlendiklerine, içleri yananlara dönerler. İnananlar; «Sizinle beraber olduklarına bütün güçleriyle Allah'a yemin edenler bunlar mıdır?» derler.. (Mâide sûresinin 52 - 53. âyetlerinden). Kıssa Allah Teâlâ'nın şu kavline kadardır:

«إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ
رَاكِعُونَ»

«Sizin dostunuz ancak Allah, O'nun peygamberi ve namaz kılan, zekât veren, rükû eden mü'minlerdir.» (Mâide sûresi, âyet 55).

Ubâde b. Samit'in Allah'a, O'nun Resûlüne ve iman edenlere dostluğunu, Beni Kaynuka'dan, onların halifliğinden ve onların dostluğundan beri olmasından dolayı şu âyet zikr olundu:

« وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ »

«Kim Allah'ı, Peygamberini ve inananları dost edinirse bilsin ki, şüphesiz Allah'tan yana onlar üstün gelirler.» (Mâide sûresi ,âyet 56).

ZEYD B. HÂRİSE'NİN KADRE'YE SERİYYESİ

Zeyd'in kâfileyi ele geçirmesi ve adamların kaçıp kurtulmaları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Zeyd b. Hârise'nin seriyyesi (ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu o seriyyede gönderdi) Karde'de Kureyş'in kâfilesine, Ebû Süfyan da içinde olduğu halde kavuştu. Burası Necd'in sularından bir sudur. Onun hakkında şöyle denilir: Kureyş, Bedir vak'asından sonra, daha önce Şam'a gittikleri yollarında gitmekten korktular, Irak'ın yolunu tuttular. Onlardan birtakım tüccarlar yola çıktılar ki içinde, Ebû Süfyan b. Harb var idi. Onunla birlikte de çok gümüş var idi. Bu gümüş onların ticâret mallarının büyük bir kısmını teşkil ediyordu. Beni Bekr b. Vâil'den bir adamı kiraladılar. Ona Furat b. Hayyan denilir. Onlara bu hususta yol gösteriyordu.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Furat b. Hayyan, Beni İcl'dendir. Beni Sehm'in halifidir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyd b. Hârise'yi gönderdi O da onlarla işte o suyun yanında karşılaştı. O kâfileyi ve ellerindekini ele geçirdi. Adamlar elinden kaçtılar. O da o aldıklarını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına getirdi.

Kureyş'i ayıplayan Hassân'ın şiiri

Hassan b. Sâbit Uhud'dan sonraki Bedir gazvesinden sonra işte o yolu tuttukları için Kureyş'i levm ederek şöyle dedi:

دَعُوا فَلَجَاتِ الشَّامِ قَدْ حَالَ دُونَهَا   جِلَادٌ كَأَفْوَاهِ الْمَخَاضِ الْأَوَارِكِ
بِأَيْدِي رِجَالٍ هَاجَرُوا نَحْوَ رَبِّهِمْ   وَأَنْصَارِهِ حَقًّا وَأَيْدِي الْمَلَائِكِ
إِذَا سَلَكَتْ لِلْغَوْرِ مِنْ بَطْنِ عَالِجٍ   فَقُولَا لَهَا: لَيْسَ الطَّرِيقُ هُنَالِكِ

«Şam'ın akar pınarlarını bırakınız.
Onların arasına, erâk ağaçlariyle otlayan yüklü develerin ağızları gibi buzlar girmiştir.
Rablerine hicret eden bir takım adamların, gerçek ensârın ve meleklerin elleriyle.
Alic'in vâdisinden çukur yerlere yürüdükleri zaman, o kâfileye deyiniz ki: Yol orada değildir.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beytler Hassan b. Sâbit'e âid beyitler içindedir. Ebû Süfyân b. Hâris b. Abdulmuttalib onları nakz eder mâhiyette cevâbî şiirler söylemiştir ki, o beyitleri ve onların nakz eden cevaplarını inşaallah yakında zikr edeceğiz.

KÂB B. EL-EŞREF'İN KATL OLUNMASI

Onun Resûlullah'ın iki elçisinin müşriklerin katl olunmasına dâir verdikleri habere inanmaması

İbn-i İshâk dedi ki:

Kâb b. el-Eşref'in hakkında şöyle denilir: Bedir ashâbına felâket isabet ettiği ve Zeyd b. Hârise Ehl-i Sâfile'ye, Abdullah b. Revâhe de Ehl-i Âliye'ye müjdeciler olarak gitmek için hazırlandıkları zaman

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları Medine'deki müslümanlara, Allah (Azze ve Celle)'nin ona fethetmesi ve müşriklerden katl olunanların katlini haber vermesi için gönderdi. Nitekim bana Abdullah b. Muğis b. Ebi Bürde El-Zaferi, Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, Âsım b. Ömer b. Katade ve Sâlih b. Ebi Ümâme b. Sehl haber verdiler. Onların her biri bu olayın bir kısmını bana haber vermiştir. Onlar şöyle dediler:

Kâb b. El-Eşref — ki Tayy'den bir adam idi. Beni Nebhân'dandır. Onun anası Beni Nadir'den idi. Ona haber vardığı zaman — şöyle dedi: Bu hak mıdır? Bu iki adamın Zeyd ile Abdullah b. Revahe'nin isimlerini zikr ettiği işte o kimseleri Muhammed'in katl ettiğine kanaat getiriyor musunuz? Nasıl olur? Onlar Arab'ın eşrafı ve milletin melikleridirler! Vallahi eğer Muhammed o kavme musibet eriştirdi ise elbette yerin altı üstünden hayırlıdır.

Kâb'ın Resûllulah'a karşı kışkırtıcı şiiri

Allah'ın düşmanı haberin kesinliğini anlayınca yola çıktı ve Mekke'ye geldi. *Muttalib b. Ebi Vedâe b. Dubeyre es-Sehmi'nin* yanına indi. Onun yanında Âtike binti Ebil-İs b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menaf vardı. O kadın onu konuk etti ve ona ikram etti. O ise Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı kışkırtan şiirler okumaya ve Kureyş'den olan Bedir'de kuyulara atılan Ashab-i Kalîb'e ağlamaya başladı. Ve şöyle dedi:

طَحَنَتْ رَحَى بَدْرٍ لِمَهْلِكِ أَهْلِهِ ... وَلِمِثْلِ بَدْرٍ تَسْتَهِلُّ وَتَدْمَعُ
قُتِلَتْ سَرَاةُ النَّاسِ حَوْلَ حِيَاضِهِمْ ... لَا تَبْعَدُوا إِنَّ الْمُلُوكَ تُصَرَّعُ
كَمْ قَدْ أُصِيبَ بِهِ مِنْ أَبْيَضَ مَاجِدٍ ... ذِي بَهْجَةٍ يَأْوِي إِلَيْهِ الضُّيَّعُ
طَلْقِ الْيَدَيْنِ إِذَا الْكَوَاكِبُ أَخْلَفَتْ ... حَمَّالِ أَثْقَالٍ يَسُودُ وَيَرْبَعُ
وَيَقُولُ أَقْوَامٌ أُسَرُّ بِسُخْطِهِمْ ... إِنَّ ابْنَ الْأَشْرَفِ ظَلَّ كَعْبًا يَجْزَعُ
صَدَقُوا فَلَيْتَ الْأَرْضَ سَاعَةَ قُتِّلُوا ... ظَلَّتْ تَسُوخُ بِأَهْلِهَا وَتُصَدَّعُ
صَارَ الَّذِي أَثَرَ الْحَدِيثَ بِطَعْنَةٍ ... أَوْ عَاشَ أَعْمَى مُرْعَشًا لَا يَسْمَعُ

نُبِّئْتُ أَنَّ بَنِي الْمُغِيرَةِ كُلَّهُمْ خَشَعُوا لِقَتْلِ أَبِي الْحَكِيمِ وَجُدِّعُوا
وَابْنَا رَبِيعَةَ عِنْدَهُ وَمُنَبِّهٌ مَا نَالَ مِثْلَ الْمُهْلَكِينَ وَتُبَّعُ
نُبِّئْتُ أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامِهِمْ فِي النَّاسِ يَبْنِي الصَّالِحَاتِ وَيَجْمَعُ
لِيَزُورَ يَثْرِبَ بِالْجُمُوعِ وَإِنَّمَا يَحْمِي عَلَى الْحَسَبِ الْكَرِيمِ الْأَرْوَعُ

«Bedr'in değirmeni, ölüm için ahalisini öğüttü.
Bedir gibisi için göz yaşları akıtırsın ve göz yaşlariyle ağlarsın.
Havuzlarının etrafında insanların hayırlısı katl olundu.
Uzak sanmayın.
Melikler de yere serilirler.
Şerefli güzel yüzlü, fakirlerin kendisine sığındığı çok kimseler musibetle katl olundu.
Yıldızlarda yağmur olmadığı zamanda (26) çok iyilik eden, ağırlıkları yüklenen, efendilik eden ve reis olduğu için ganimetin dörttebirini alan kimse.
Gazablarını gizlemiş birtakım kavimler derler ki muhakkak Kâb b. Eşref sabırsızlık ediyor.
Doğru söylediler, keşke yer onların katl oldukları saat yarılmaya, oranın ehline yarılıp içine çekmeğe devam etseydi.
Hadisi yanlış nakleden veya gözleri görmez olarak yaşayan, işitmeyen titrek biri haline geldi.
Haber aldım ki :
Ebû Hâkim'in katlinden ötürü Benî Muğire'nin hepsi korktular ve azimleri gitti.
Onun yanındaki Rabîe'nin iki oğlu ve Münebbih ve Tübbe (27) helâk olanların nâil olduğuna nâil olmadılar.
Haber aldım ki onların Hâris b. Hişâm'ları, milletin içinde iyi işler yapıyor ve topluyor.
Elbette Yesrib'i topluluklarla ziyaret eder ve ancak haseb üzere kerim ve güzelliği hayrete düşüren kimse himâye eder.»

İbn-i Hişâm dedi ki : «Tübbe» sözü ve «üserrü bi suhtihim» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

---

(26) Araplar yağmurun yıldızlardan geldiğine inanıyorlardı. Yıldızlarda yağmurun olmadığı zaman kıtlık zamanıdır.

(27) Tübbe : Yemen meliklerinden bir meliktir.

Hassan'ın ona karşı reddiyesi

İbn-i İshâk dedi ki:
Hassân b. Sâbit el-Ensâri de ona şöyle cevap verdi:

أبكى لكعب (٤) ثم عُلّ (٥) بعبرة ... منه وعاش مجدّعاً لا يسمع؟
ولقد رأيت ببطن بدر منهم ... قتلى تسحّ لها العيون وتدمع
فابكِ فقد أبكيت عبداً راضعاً ... شبه الكليب إلى الكليبة يتبع
ولقد شفى الرحمن منّا سيّداً ... وأهان قوماً قاتلوه وصُرّعوا
ونجا وأفلت منهم من قلبه ... شغف (٧) يظلّ لخوفه يتصدّع

«Kâb için ağladı mı, sonra göz yaşını bir kez daha içti mi, yani ağlamaktan sonra ağladı mı?
O, azmi gitmiş işitmez olarak yaşadı.
Bedr'in vâdisinde onlardan birçok maktuller görmüşüm ki onlar için gözler yaş dökerler ve ağlarlar.
O halde ağla, çünkü süt emen bir köleye ağlıyorsun.
Köpek yavrusunun köpeğe tâbi olup ardından gitmesi gibi.
Şüphesiz Rahman, bizden bir seyyide şifâ verdi.
Onunla savaşın ve yere serilen bir kavmi hakir kıldı.
Kalbi yanmış onlardan bir kimse kaçarak kurtulmuştur ki onun yüreği, korkusundan halen atmaya devam ediyor.»

İbn-i Hişâm dedi ki:
Şiir ilmi ehlinin ekserisi, onun Hassan'a âid olduğunu kabul etmezler. «Ebka li kâbin» sözü ise İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

Meymune'nin Kâb'e karşı reddiyesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:
Müslüman Benî Müreyd'den olan bir kadın şu aşağıdaki şiiri Kâb'e cevap olarak söyledi. Beni Müreyd, Beli'den bir koldur. Bunlar Beni Ümeyye b. Zeyd'in de halifleri idiler. Onlara Ceâdire denilir. İbn-i İshâk dedi ki o şiiri söyleyen o kadının ismi Meymûne binti Abdullah'dır. Şiir ilmi ehlinin ekserisi, bu beyitlerin o kadına âid

olduğunu ve onun karşıtının da Kâb'e âid olduğunu kabul etmezler. O şiir şudur :

نَحَنَّ هَـٰذَا الْعَبْدُ كُلَّ تَحَنُّنٍ ... يُبَكِّي عَلَى قَتْلَى وَلَيْسَ بِنَاصِبِ
بَكَتْ عَيْنُ مَنْ يَبْكِي لِبَدْرٍ وَأَهْلِهِ ... وَعُلَّتْ بِمِثْلَيْهَا لُؤَيُّ بْنُ غَالِبِ
فَلَيْتَ الَّذِينَ ضُرِّجُوا بِدِمَائِهِمْ ... يَرَى مَا بِهِمْ مَنْ كَانَ بَيْنَ الْأَخَاشِبِ
فَيَعْلَمَ حَقًّا عَنْ يَقِينٍ وَيُبْصِرُوا ... مَجَرَّهُمُ فَوْقَ اللِّحَى وَالْحَوَاجِبِ

«Bu kul, tam bir acıma ile acıdı, bir takım maktullerin üzerine ağlıyarak.
Halbuki bu işin yorulmuşu da değildir.
Bedir ve ehli için ağlayanın gözü ağladı, Luayy b. Gâlib ise onun iki misli ağladı da ağladı.
Keşke onların kanlarına bulaşanlar, Ehâşibin (28) arasında olan kimselerin onlarla olan durumunu bilselerdi.
Böylece gerçek olarak yakinen ve kesinlikle sakal ve kaşların üstünde süründükleri yerleri bilir ve görürlerdi.»

Kâb'ın Meymûne'ye karşı reddiyesi

Kâb b. Eşref de o kadına cevap vererek şöyle dedi :

أَلَا فَازْجُرُوا مِنْكُمْ سَفِيهًا لِتَسْلَمُوا ... عَنِ الْقَوْلِ يَأْتِي مِنْهُ غَيْرَ مُقَارِبِ
أَتَشْتُمُنِي أَنْ كُنْتُ أَبْكِي بِعَبْرَةٍ ... لِقَوْمٍ أَتَانِي وُدُّهُمْ غَيْرَ كَاذِبِ
فَإِنِّي لَبَاكٍ مَا بَقِيتُ وَذَاكِرٌ ... مَآثِرَ قَوْمٍ مَجْدُهُمْ بِالْجَبَاجِبِ
لَعَمْرِي لَقَدْ كَانَتْ مُرَيْدٌ بِمَعْزِلٍ ... عَنِ الشَّرِّ فَاحْتَالَتْ(٥) وُجُوهَ الثَّعَالِبِ
فَحُقَّ مُرَيْدٌ أَنْ تُجَدَّ(٦) أُنُوفُهُمْ ... بِشَتْمِهِمُ حَيَّيْ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبِ
وَهَبْتُ نَصِيبِي مِنْ مُرَيْدٍ لِجَعْدَرٍ ... وَفَاءً وَبَيْتُ اللَّهِ بَيْنَ الْأَخَاشِبِ

---

(28) Ehâşib ile ahşebeyni yani iki ahşebi kasteder. Bunlar Mekke'de iki dağdır. Cemi olarak burada getirmesi etraftaki tepeleri kastettiği içindir.

«Sizden bir sefihi (29) tutunuz ki, alâkasız, getirdiği bir sözden sâlim olasınız.

Doğru dost olan bir kavm için ağladığımdan dolayı beni mi sövecek.

Ben hayatta kaldıkça ağlayacağım ve Cebâcibdeki (30) şerefleri olan bir kavmin iyi haslet ve yaptıkları güzel şeyleri hatırlayacağım.

Ömrüme kasem ederim ki elbette Müreyd batnı, şerden kurtulmuş değildir.

Böylece tilkilerin yüzleri gibi değiştiler.

Müreyd'e vâcib olmuştur ki, Luayy b. Gâlib'in iki kabîlesine sövmekle burunları kesilsin.

Nasibimi Mureyd'den olan Câdire bir vefa olsun diye hibe ettim.

Allah'ın Beyti de Ehâşib'in arasındadır.»

Kâb'in, müslümanların kadınlarına süslü püslü kasideler söylemesi ve onun tuzak ile katledilmesi

Sonra Kâb b. Eşref Medine'ye döndü ve müslümanların kadınlarına süslü püslü kasideler söylemeğe başladı ve onlara eziyet verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de —Bana Abdullah b. Muğis b. Ebi Burde haber verdiğine göre— «İbn-i Eşref'i haklayacak kim var?» dedi. Muhammed b. Mesleme —ki bu Beni Abdil-Eşhel'in kardeşidir— «onu haklayacak ben varım, ben onu katlederim», dedi. Dedi ki:

«Eğer buna gücün yeterse yap.» Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme döndü ve üç gün bekledi. Yemiyor içmiyordu. Kalbi bir şeye takılı kalıyordu. Bu durum Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zikr olundu. O da onu çağırdı ve şöyle dedi :

«Niçin yemeyi içmeyi terkettin?» O da dedi ki:

«Yâ Resûlallah, sana bir söz söyledim, bilmiyorum ki acaba onu senin için yerine getirebilir miyim yoksa getiremez miyim?» O da buyurdu ki:

«Sana ancak cehd etmek düşer.» O da dedi ki:

«Yâ Resûlallah, mutlaka dememiz gereken bazı şeyler vardır.» Dedi ki:

---

(29) Erkek sığasiyle sefih deyip sefihe dememesi şahs kelimesinin ikisine de denildiği içindir.

(30) Cebâcib Mekke konaklarıdır.

«Aklınıza gelen şeyi söyleyiniz, siz bu hususta serbestsiniz.»

Bunun üzerine onu öldürmek için Muhammed b. Mesleme, Silkân b. Selâme b. Vakş (ki bu Ebû Nâile'dir, Beni Abdil-Eşhel'den biridir ve Kâb b. El-Eşref'in de süt kardeşidir) ve Abbâd b. Bişr b. Vakş (ki bu, Beni Abdil-Eşhel'den biridir) Hâris b. Evs b. Muaz (ki bu Beni Abdil-Eşhel'den biridir) ve Ebû Abs b. Cebr (ki bu da Beni Hârise'den biridir) birleştiler. Sonra Ebû Nâile Silkan b. Selâme'yi önceden ona gönderdiler. O da ona geldi ve onunla beraber bir zaman konuştu ve karşılıklı şiirler söylediler. Ebû Nâile şiir söylüyordu. Sonra dedi ki:

«Yazık, ey İbn-i Eşref! Ben sana bir hâcetten dolayı geldim. Sana onu söylemek istiyorum. Onu gizli tut.» Dedi ki:

«Yaparım.» Dedi ki:

«Bu adamın (Muhammed'in) bizim yanımıza gelmesi belâlardan bir belâ oldu. Onun yüzünden Arablar bize muhâsım oldular ve bir tek yaydan bize hücum ettiler, bizden yolları kestiler. Ailelerimiz dağıldı, güçlüğe düştük.» (31) Kâb dedi ki:

Ben Eşref'in oğluyum. Vallahi, ey İbn-i Selâme, sana haber vermiş olayım ki, muhakkak iş ilerde benim dediğime gelecektir.» Silkân da ona şöyle dedi:

«Ben istedim ki bize bir yiyecek satasın biz de sana rehin bırakalım ve senin için bir vesika kılalım. Bu hususta bize ihsanda bulunasın.» Bunun üzerine o da şöyle dedi:

«Oğullarınızı bana rehin verir misiniz?» O da dedi ki:

«Bizi rüsvay etmek istedin, çünkü benimle birlikte benim görüşüm üzere olan bir takım arkadaşlarım vardır. İstedim ki onları sana getireyim ve onlara satasın ve bu hususta ihsan edesin ve sana zırhlılardan borcu ifa etmeğe kâfi gelecek şeyi rehin edelim.» Silkân istedi ki:

«Arkadaşları silâhla geldikleri zaman silâhlar onu ürkütmesin onları yadırgamasın.» O dedi ki:

«Cemaatte vefâ vardır.»

---

(31) Süheyli dedi ki: Bu kıssanın fıkhi yönü şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e söven kimsenin katli vâcibdir. Her ne kadar ahidli yani zimmi vatandaş olsa bile. Ebû Hanife (Rahimehullah)'ın buna muhalefeti vardır. O bu gibi durumlarda zimminin katlini hak görmez.

Bunun üzerine Silkân arkadaşlarına döndü ve onlara onun durumunu haber verdi ve onlara silâhları almalarını sonra gitmelerini ve onun yanında toplanmalarını emretti. Onlar önce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında toplandılar.

İbn-i Hişâm dedi:

Denilir ki; o şöyle dedi:

«Kadınlarınızı bana rehin eder misiniz?» O da cevaben şöyle dedi:

«Kadınlarımızı sana nasıl rehin ederiz, sen Yesrib halkının en gencisin ve onların en güzel kokulususun.» O da bu cevabı aldıktan sonra şöyle dedi:

«Bana oğullarınızı rehin eder misiniz?»

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bana Sevr b. Zeyd, İkrime'den, o da İbn-i Abbas'dan naklen haber verdi ki, o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarla birlikte Bakiül-Garkad'a kadar yürüdü. Sonra onları gönderdi. Ve şöyle dedi:

«Allah'ın ismi ile gidiniz. Ey Allah'ım onlara yardım et.» Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evine döndü. O zaman ay aydınlığı olan bir gece idi. Onlar gititler ve nihayet onun kalesine vardılar. Ebû Nâile ona seslendi. O ise daha yeni damat olmuştu. Ve hemen yorganının içinden fırladı. Bunun üzerine karısı yorganın te çıkmazlar.» Dedi ki:

«Şüphesiz sen muhârib bir kişisin. Harbci kişiler ise işte bu saatte konuk olup gelmezler.» Dedi ki:

«O Ebû Nâile'dir. Şayet beni uykuda bulsaydı elbette beni uyandırmazdı.» Karısı da şöyle dedi:

«Vallahi ben onun sesinde bir şer olduğunu anlıyorum.» Kâb karısına şöyle diyordu:

«Şâyet bir yiğit süngülenmek için çağırılsa elbette cevab verir.» Bunun üzerine o, orada indi ve onlara bir müddet konuştu onlar da onunla birlikte konuştular. Sonra Ebû Nâile şöyle dedi:

«Ey İbn-i Eşref! Şi'b-i Acûz'u (32) bizimle gezmek istemez misin? Orada bu gecemizin kalan kısmını konuşma ile geçirelim?» Dedi ki:

«Nasıl dilerseniz?»

---

(32) Şi'bül-Acûz: Medine'nin dış tarafıdır.

Bunun üzerine çıkıp gezerek yola çıktılar ve bir müddet yürüdüler. Sonra Ebû Nâile elini onun başının alın tarafından yana gelen saçlarına soktu. Sonra elini kokladı ve şöyle dedi:

«Bu gece gibi güzel kokan bir gece hiç görmedim.» Sonra bir müddet daha yürüdü. Sonra o yaptığı şeyin mislini tekrarladı ki kalb mutmain olsun. Sonra bir müddet daha yürüdü sonra yine öyle yaptı ve onun başının yana gelen saçını tuttu sonra dedi ki:

Allah'ın düşmanına vurunuz!» Onlar da ona vurdular ve onların kılıçları onun üzerine ard arda geldiler fakat bir kâr etmedi.

Muhammed b. Mesleme dedi ki:

Bunun üzerine kılıçlarımızm bir şe yelde etmediklerini gördüğüm zaman, kılıcımdaki bir bıçağı hatırladım ve onu aldım. Allah'ın düşmanı bir bağırışla bağırdı ki etrafımızda ateşin yakılmadığı hiçbir kale kalmadı. Dedi ki:

«O bıçağı, hemen onun kasığı ile göbeği arasma koydum. Sonra, onun üzerine yüklendim ve nihayet bıçağı onun kasığına getirdim. Allah'ın düşmanı düştü. Hâris b. Evs b. Muâz da isâbet almıştı. Başından veya ayağından yaralanmıştı. Bizim kılıçlarımızdan biri ona isâbet etmişti. Biz çıktık. Beni Ümeyye b. Zeyd üzerinden yola düştük. Sonra Beni Kureyze sonra da Buâs üzerinden giderek nihâyet Ureyz (33) harresine yükseldik. Arkadaşımız Hâris b. Evs bizim yanımıza gelmekte gecikmişti. Ve kan onu zayıf düşürmüştü. Biz onun için bir zaman durduk. Sonra bize geldi bizim izimizi tâkib ediyordu.» Dedi ki:

«Biz onu yüklendik ve gecenin sonunda onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdik ki o ayaktaydı namaz kılıyordu. Ona selâm verdik. O da bizim yanımıza çıktı. Biz ona Allah'ın düşmanının katledilmesini haber verdik. Arkadaşlarımızın yarası üzerine tükrüğünü sürdü ve döndü. Biz de evimize döndük. Sabahleyin yahudiler Allah düşmanına yaptığımız şeyden dolayı korkmuştular. Orada hiç bir yahudi yoktu ki kendisi için korkmasın.»

Kâb b. Mâlik'in, İbn-i Eşref'in katledilmesi hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki: Kâb b Mâlik şu şiiri söyledi:

---

(33) Ureyz: Medine'nin vâdisidir.

فَغُودِرَ مِنْهُمُ كَعْبٌ صَرِيعاً   فَذَلَّتْ بَعْدَ مَصْرَعِهِ النَّضِيرُ
عَلَى الْكَفَّيْنِ ثَمَّ وَقَدْ عَلَتْهُ   بِأَيْدِينَا مُشَهَّرَةٌ ذُكُورُ
بِأَمْرِ مُحَمَّدٍ إِذْ دَسَّ لَيْلاً   إِلَى كَعْبٍ أَخَا كَعْبٍ يَسِيرُ
فَمَاكَرَهُ فَأَنْزَلَهُ بِمَكْرٍ   وَمَحْمُودٌ أَخُو ثِقَةٍ جَسُورُ

«Onlardan Kâb yere düşmüş olarak ğadr olundu.
Onun yere düşmesinden sonra Nadîr kabîlesi zelil oldular.
Elleri üzerine yere düştü.
Orada ellerimizle, meşhur salebetli, metin kılıçlarla kaldırıldı.
Muhammed'in emriyle o gece Kâb'in kardeşi gitti.
Kâb'e karşı hile kurdu.
Ona hile etti ve onu hile ile indirip konuk etti.
O öğülmüştür, güvenilir ve cesur bir kardeştir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:
Bu beytler onun Beni Nâdir günü hakkındaki (34) bir kasidesindedirler. İnşaallah o günün bahsinde yakında onları zikr edeceğiz.

İbn-i Eşref'in ve İbn-i Ebi Hukayk'ın katledilmeleri hakkında Hassân'ın şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:
Hassan b. Sâbit, Kâb b. Eşref'in ve Sellâm b. Ebil-Hukayk'ın katlini zikr ederek şöyle dedi:

لِلّٰهِ دَرُّ عِصَابَةٍ لَاقَيْتَهُمْ   يَا ابْنَ الْحُقَيْقِ وَأَنْتَ يَا ابْنَ الْأَشْرَفِ
يَسْرُونَ بِالْبِيضِ الْخِفَافِ إِلَيْكُمُ   مَرَحاً كَأُسْدٍ فِي عَرِينٍ مُغْرِفِ
حَتَّى أَتَوْكُمْ فِي مَحَلِّ بِلَادِكُمْ   فَسَقَوْكُمُ حَتْفاً بِبِيضٍ ذُفَّفِ
مُسْتَنْصِرِينَ لِنَصْرِ دِينِ نَبِيِّهِمْ   مُسْتَصْغِرِينَ لِكُلِّ أَمْرٍ مُجْحِفِ

(34) Günden kasıt, savaş gibi önemli olayların içlerinde olduğu günlerdir.

«Ey İbn-i Hukayk ve sen ey İbn-i Eşref!
Kendileriyle karşılaştığınız adamların topluluğu, Allah için çok hayırlı işler yapmışlardır.
Size, ormandaki arslanlar gibi şiddetli bir şekilde hafif hareketli kılıçlarla gece yürüdüler.
Nihâyet kalelerinize geldiler.
Ve size şiddetli katl edici kılıçlarla, ölüm şerbetini içirdiler.
Peygamberlerinin dininin muzaffer olması için yardım dileyerek ve helâk edici her işi küçümseyerek.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Sellâm b. Ebil-Hukayk'ın katlini yakında inşaallah yerinde zikr edeceğim.»

«Züffif» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

MUHAYYİSE VE HUVEYYİSE'NİN DURUMU

Huveyyise'nin, kardeşi Muhayyise'yi, bir Yahudiyi katl etmesinden dolayı kınaması ve sonra onun İslâma girmesi

İbn-i İshâk nakletti ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

«Yahudilerin adamlarından kendisini ele geçirip muzaffer olduğunuz kimseleri katlediniz.» Bunun üzerine Muhayyise b. Mesûd İbn-i Hişâm dedi ki: Mahise denilir. (Bir rivâyette, Muhayyise b. Mesûd b. Kâb b. Âmir b. Adiyy b. Mecdee b. Hârise b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'dir) İbn-i Süneyne'nin üzerine atıldı. (İbn-i Hişâm dedi ki: Sübeyne denilir. O yahudilerin tüccarlarından bir adamdır. Onlarla ilişki kurar ve onlarla alış veriş yapardı. O, onu katletti. Huveyyise b. Mesûd da o zaman müslüman olmamıştı. Muhayyise'den daha yaşlı idi. Onu katlettiği zaman Huveyyise ona vurmaya ve şöyle demeğe başladı:

«Ey Allah'ın düşmanı onu katl mi ettin? Vallahi senin karnında onun malından çok iç yağ vardır.» Muhayyise dedi: Ben de dedim ki:

«Vallahi onun katlini bana öyle bir kimse emr etti ki, şayet seni katletmeyi bana emretseydi elbette senin boynunu vururdum.» Vallahi Huveyyise'nin İslâma girmesinin ilk sebebi bu oldu. Dedi ki:

«Acep! Şâyet Muhammed benim katlimi sana emretse beni katleder misin?» Ben:

Evet vallahi şayet bana senin boynunu vurmayı emretseydi elbette onu vururdum.» Huveyyise:

«Vallahi seni bu duruma getiren bir din çok acaiptir.» dedi ve müslüman oldu.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bu haberi, bana Beni Hârise'ye âid bir mevlâ Muhayyise'nin kızından naklen, onun da babası Muhayyise'den naklen haber verdi.

Muhayyise'nin, kardeşinin kendisini levmetmesi hakkındaki şiiri

Muhayyise bu hususta şöyle dedi:

يَلُومُ ابْنُ أُمِّى لَوْ أُمِرْتُ بِقَتْلِهِ   لَطَبَّقْتُ ذِفْرَاهُ بِأَبْيَضَ قَاضِبِ
حُسَامٍ كَلَوْنِ الْمِلْحِ أُخْلِصَ صَقْلُهُ   مَتَى مَا أُصَوِّبْهُ فَلَيْسَ بِكَاذِبِ
وَمَا سَرَّنِى أَنِّى قَتَلْتُكَ طَائِعاً   وَأَنَّ لَنَا مَا بَيْنَ بُصْرَى وَمَأْرِبِ

«Şâyet katliyle emr olunsaydım, elbette onun kulaklârının ardındaki çıkık kemikleri keskin kılıçla keserdim, diye anamın oğlu beni kınıyor.

Bir keskin kılıç ile ki onun rengi tuzun rengi gibidir.

Onun parlaklığına özeniyorum, onu doğrulttuğum zaman yalancı çıkmıyor.

Seni isteyerek katl etmem beni sevindirmez.

Halbuki bizim Busra ile Me'rib arasında geçen günlerimiz vardır.»

Huveyyise'nin İslâmı hakkında diğer bir rivâyet

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana Ebû Ubeyde, Ebû Amr el-Medeni'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yahudi olan Beni Kureyze'ye muzaffer olduğu zaman onlardan dörtyüz civarında adam yakaladı. Bunlar Hazrec'e karşı Evs'in halifleri idiler. Resûlul-

lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların boyunlarının vurulmasını emretti. Hazrec de onların boyunlarını vurmaya başladı. Bu onları sevindiriyordu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hazrec'e baktı ki onların yüzleri güleç sevinçlidir. Evs'e baktı; onlar da bunu göremedi. Zan etti ki bu, Evs ile Beni Kureyze'nin arasındaki haliflikten yani andlaşmadan dolayıdır. Beni Kureyze'den, on iki erkek kalmıştı. Onları Evs'e verdi. Böylece Evs'den her iki adama Beni Kureyze'den bir adam verdi. Ve dedi ki:

«Falan vursun falan da öldürsün.» Onlara verilenlerden biri Kâb b. Yahuzâ idi. Bu, Beni Kurayza'nın içinde büyük bir kimse idi. Onu Muhayyise b. Mesûd'a ve Ebû Bürde b. Neyyâr'a verdi. (Ebû Bürde ise kendisine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in altı aylık keçi yavrusunu uhdiye kurbanı kesmeğe izin verdiği kimsedir) Ve dedi ki. «Ona Muhayyise vursun, Ebû Bürde de onu öldürsün.» Bunun üzerine Muhayyise ona bir darbe vurdu ki bu darbe onu kesmedi. Ebû Bürde de onun üzerine atladı ve onu süratle öldürdü. Bunun üzerine Huveyyise —ki o zaman kâfir idi— kardeşi Muhayyise'ye dedi ki:

«İşte vallahi onun malından senin karnında bitmiş birçok iç yağları vardır, şüphesiz sen alçaksın bayağısın ey Muhayyise!» Muhayyise de ona dedi ki:

«Muhakkak öyle biri onun katlini bana emr etmiştir ki şayet o bana senin katl edilmeni emretseydi elbette seni katl ederdim.» O da onun sözüne teaccüb etti sonra teaccüblü bir vaziyette ondan ayrılıp gitti. Zikr ettiler ki: O gece uyumadı ve kardeşi Muhayyise'nin sözünden teaccüb etmeye başladı. Ve şöyle diyerek sabahladı:

«Vallahi elbette bu bir dindir.» Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve müslüman oldu. Bunun üzerine Muhayyise bu hususta birtakım beytler söyledi ki onları yazdık.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Behran'a gelmesiyle Uhud gazvesi arasındaki müddet

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Behran'dan gelmesinden sonra ikameti Cumadil-âhir, Receb, Şâban ve Ramazan ayında oldu. Kureyş onunla Uhud'da, Şevval ayında Hicret'in 3. senesinde savaştı.

UHUD GAZVESİ

Bana, Muhammed b. Müslim ez-Zühri, Muhammed b. Yahya b. Hibban, Asım b. Ömer b. Katade, Husayn b. Abdurrahman b. Amr b. Sad b. Muaz ve ulemamızdan onların gayrıları haber verdiklerine göre Uhud hâdisesi şudur:

Onların her birisi Uhud gününün bir kısmını bana haber verdiler. Hepsinin bana söyledikleri şu aşağıda serd ettiğim hâdiselerdir.

Kureyş'in Resûlullah'a karşı savaşma için teşvik etmeleri

Bedir gününde Kureyş'in küffarından Ashab-ı Kalib (kuyulara atılanlar) musibete duçar olduğu ve onların yenilgiye uğrayıp kaçıp kurtulanları Mekke'ye döndüğü ve Ebû Süfyan b. Harb, kafilesiyle döndüğü zaman Abdullah b. Ebi Rebie, İkrime b. Ebi Cehl ve Safvân b. Ümeyye, Kureyş'ten babaları ve oğulları ve kardeşleri Bedir gününde musibete uğrayanlarla yürüdüler; Ebû Süfyan b. Harb ve o kafilede kendisi için ticaret malı bulunan Kureyşlilerle konuştular ve şöyle dediler:

«Ey Kureyş topluluğu! Şüphesiz Muhammed size musibet eriştirmiştir ve sizin hayırlılarınızı katletmiştir. O halde bu mal ile ona karşı yapılacak harbte bize yardım ediniz. Umulur ki bizden kendilerine musibet eriştirdiği kimselere mukabil ondan intikam alırız.» Onlar da bunu yaptılar.

Bu hususta nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Onların hakkında, bir ehli ilim bana zikr ettiğine göre, Allah Teâlâ şu âyet-i kerimesini inzal etti:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنفِقُونَهَا
ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ

«Doğrusu inkâr edenler, Allah'ın yolundan insanları alıkoymak için mallarını sarf ederler ve daha da sarfedeceklerdir; Ama sonra

içleri yanacak, hem de mağlûp olacaklardır. İnkâr edenler cehenneme toplanacaklardır.»

Kureyş'in harp için toplanması

Ebû Süfyân b. Harb, Mekkelilerden başka kendilerine katılanlar ve Kinâne kabilelerinden Kureyş'e itâat edenler ve Tihâme halkı, savaşı kabul ettikleri zaman; Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile harb etmek için toplandılar. Ebû Azze Amr b. Abdullah el-Cumehî ise Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir gününde onun canını bağışlamıştı. İyal ve hâcet sahibi fakir bir kimse idi. Esirlerin içinde idi ve şöyle demişti:

«Ben fakir, iyal ve hacet sahibi bir adamım, Allah sana salât ve selâm indirsin, sen bunu biliyorsun. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu öldürmekten af etti. Safvan b. Ümeyye ona şöyle dedi:

«Ey Ebû Azze şüphesiz sen şâir bir kişisin. O halde lisanınla bize yardım et ve bizimle beraber çık.» O da dedi ki:

«Şüphesiz Muhammed bana minnet etti ölümden beni af etti. Ona karşı görünmeyi istemiyorum.» Safvan «Peki» öyle ise kendin ile bize yardım et. Eğer ben dönersem Allah benim üzerime seni zengin etmemi vâcib kılsın. Eğer sana bir şey olursa senin kızlarını benim kızlarımla beraber kılmamı vâcib kılsın, onlara isabet eden varlık ve darlık onlara da isâbet eder.»

Bunun üzerine Ebû Azze Tihâme içine gitti. Beni Kinâne'yi savaşa dâvet ederek şöyle diyordu :

إيهاً (٢) بني عبدِ مناةَ الرُّزَّامْ   أنتمْ حماةٌ وأبوكمْ حامْ
لا تعِدوني نصرَكمْ بعدَ العامْ   لا تُسلِموني لا يحِلُّ إسلامْ

«Ey sâbit kadem olan yenilmek bilmeyen Abd-i Menât oğulları, siz himâyecilersiniz, babanız da himâyecidir.

Bana bu seneden sonra yardımınızı terketmeyin, beni yardımsız bırakmayın, çünkü yardımsız bırakmak doğru değildir.»

Müsâfi' b. Abd-i Menâf b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh de Beni Mâlik b Kinâne'ye doğru yola çıktı, onları teşvik ediyor, onları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı dâvet ediyordu. Ve şöyle dedi :

يَا مَالِ ، مَالِ الْحَسَبِ الْمُقَدَّمِ أُنْشِدُ ذَا الْقُرْبَى وَذَا التَّذَمُّمِ

مَنْ كَانَ ذَا رُحْمٍ وَمَنْ لَمْ يَرْحَمِ الْحِلْفَ وَسْطَ الْبَلَدِ الْمُحَرَّمِ

• عِنْدَ حَطِيمِ الْكَعْبَةِ الْمُعَظَّمِ •

«Ey Mâlik, önde gelen haseb ve karabet ve ahid sahibi! Sana sesleniyorum.

Hısımlığa sahib olan kimseye.

Haram kılınmış beldenin ortasında Kâbe-i Muazzama'nın hatîminin yanında olan andlaşmaya kim sahip çıkmaz.»

Cübeyr b. Mutim de kendisinden olan bir Habeşli köleyi (Vahşi'yi) çağırdı. O, mızrağını Habeşlilerin attığı gibi atardı. O mızrak ile çok az hatâ ederdi. Ona dedi ki :

«Milletle birlikte çık, eğer sen Muhammed'in amcası Hamzayı, amcam, Tuayme b. Adiyy'in mukabilinde katledersen sen azadsın.»

Kureyş'in çıkışı

Bunun üzerine Kureyş bıçaklariyle, azıklariyle, keskin kılıçlariyle, onlardan başka onlara katılanlarla ve Beni Kinâne ve ehl-i Tihâme'den onlara tâbi olanlarla çıktılar. Gayret almak ve kaçmamak için develerinin üstündeki hevdeçleriyle birlikte kadınlarını da kendileriyle beraber çıkardılar. Ebû Süfyan b. Harb — ki milletin lideri idi — Hind bint-i Utbe ile çıktı. İkrime b. Ebi Cehl, Ümm-i Hakim bint-i Hâris b. Hişâm b. Muğire ile çıktı. Hâris b. Hişâm b. Muğire, Fâtıma bint-i Velid b. Muğire ile çıktı. Safvân b. Ümeyye, Berze bint-i Mesûd b. Amr b. Umeyr es-Sekafiyye ile birlikte çıktı. Bu Berze, Abdullah b. Safvan b. Ümeyye'nin anasıdır.

İbn-i Hişâm dedi ki : Safvan bin Rukiyye de denilir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Amr b. Âs, Rayta binti Münebbih b. Haccac ile çıktı. Bu kadın Abdullah b. Amr'ın anasıdır. Talha b. Ebi Talha ve Ebû Talha Abdullah b. Abdul-Uzza b. Osman b. Abduddar, Sülâfe binti Sad b. Şüheyd el-Ensariye ile birlikte çıktılar. Bu kadın, Talha'nın oğulları olan Müsâfi, Cülâs ve Kilâb'ın anasıdır. Uhud'da onlar ve onların babası katl olundular. Hunâs binti Mâlik b. Mudrib — ki bu, Beni Mâlik b. Hisl'in kadınlarından birisidir — oğlu Ebû Aziz b. Umeyr ile birlikte çıktı. Bu kadın Mus'ab b. Umeyr'in anasıdır. Amre binti Alkame de — ki bu kadın Beni Hâris b. Abd-i Menât b. Kinâne'nin kadınlarından biridir — çıktı. Hind binti Utbe Vahşi'ye her rastladığında veya Vahşi ona rastladığında Vahşi'ye şöyle derdi:

«Baksana, ey Ebû Desme, intikam al, intikam almaya çalış. (Vahşi = Ebû Desme ile künyelenirdi.)»

Böylece gittiler ve nihayet Medine'nin karşı tarafında vâdinin kenarına bakan çorak çukur bir yerde iki çeşmenin yanında indiler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rüyası

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve müslümanlar onların gelmiş olduklarını öğrendiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlara şöyle dedi:

«Şüphesiz ben vallahi bir hayır rüya gördüm. Bir öküz gördüm. Kılıcımın vurulan tarafında bir kırık gördüm. Ve gördüm ki elimi muhkem bir zırha sokmuşum. Bu zırhı Medine ile tevil ettim.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana bir ehl-i ilim haber verdi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

Bana âid olan bir öküzün kesildiğini gördüm. Buyurdu ki: Öküze gelince o ashabımdan birtakım kişilerdir ki katl olunurlar. Kılıcımın ağzındaki gördüğüm kırığa gelince bu ehl-i Beytimden katl olunacak bir adamdır.

Resûlullah'ın sahâbeleriyle, çıkma veya kalma hakkındaki müşaveresi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Müşrikleri indikleri yerde bırakıp Medine'de kalmanızı uygun görürseniz; eğer orda kalırlarsa şerli bir kalışla kalmış olurlar. Eğer onlar bizim üzerimize sokulurlarsa onlarla şehir içinde savaşırız.» Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün reyi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in reyine uyuyordu. Bu hususta onun uygun gördüğünü o da uygun buluyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkmayı hoş görmüyordu. Bunun üzerine Bedr'i kaçırmış olan kimselerden Uhud ve başka günlerde şehidlikle Allah'ın kendilerine ikrâm ettikleri müslümanlar şöyle dediler:

«Yâ Resûlallah, bizi düşmanlarımız karşısına çıkart. Bizim onlardan korktuğumuzu ve zaif olduğumuzu sanmasınlar.» Bunun üzerine Abdullah b. Übeyy b. Selûl dedi ki:

Yâ Resûlallah, Medine'de kal, onlara karşı çıkma. Vallahi Medine'den hiçbir zaman düşmanlarımıza doğru çıkmadık ki onlar bizi musibete uğratmış olmasınlar ve onda durup üzerimize de hiç bir zaman sokulmadılar ki biz onları musibete uğratmış olmayalım. O halde, yâ Resûlallah, onları terket! Eğer kalırlarsa şerli bir kalışla haps olunmuş bir vaziyette kalmış olurlar. Eğer sokulurlarsa adamlarımız onlarla yüz yüze savaşırlar, kadınlar ve çocuklar da onların üstlerinden taşları onlara atarlar. Eğer geri dönerlerse umudları kırılmış olarak geldikleri gibi döner giderler.»

Millet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından ayrılmıyordu. Bunlar içlerinde Kureyşle karşılaşma sevgisi olan kimselerdi. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evine girdi. Ve zırhını giyindi. O gün Cuma günü idi. Namazı bitirdiği zaman bunu yaptı. O günde Ensârdan bir adam ölmüştü. Ona Mâlik b. Amr denilirdi. Beni Neccar'dan birisi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun namazını kıldırdı ve sonra milletin huzuruna çıktı. Onlar pişman olmuştular. Kendilerine dediler ki:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hoşuna gitmeyen bir şeyi yaptık. Halbuki bizim bunu yapmaya hakkımız yoktur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların yanına çıktığı zaman şöye dediler:

Yâ Resûlallah, senin hoşuna gitmeyen bir şeyi yaptık, halbuki bizim buna hakkımız yoktu. Eğer dilersen kal gitme, Allah sana salât ve selâm indirsin.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

«Bir nebiye lâyık olmaz ki zırhını giydiği zaman savaşmadan onu yere koysun.»

Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbından bin kişi ile birlikte yola çıktı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

İnsanlara namaz kıldırması için İbn-i Ümm-i Mektum'u vâli yaptı.

Münafıkların, müslümanlara yardım etmeyi terketmeleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Nihayet Medine ile Uhud arasında bir düzlüğe vardıkları zaman Abdullah b. Übeyy b. Selûl ordunun üçtebiriyle Resûlullah'tan ayrıldı. Ve şöyle dedi:

«Muhammed onlara itaat etti bana ise isyan etti. Ey insanlar bilmiyoruz ki niçin kendilerimizi orada katl edeceğiz!» Sonra kavminden ehl-i nifak ve ehl-i şüphe olan ve kendisine tabi olanlarla birlikte geri döndü. Beni Seleme'nin kardeşi Abdullah b. Amr b. Haram, onların peşine düştü. Şöyle diyordu:

«Ey kavmim! Kavminizi ve peygamberinizi düşmanlariyle karşı karşıya geldikleri zaman yardımsız bırakmamanızı Allah size hatırlatmadı mı?» Onlar da dediler ki:

«Şâyet sizin savaşacağınızı bilseydik elbette ki sizi yardımsız bırakmazdık. Fakat bir kıtâlın olacağını zan etmiyoruz.» Ona karşı isyan edip onun sözünü dinlemedikleri ve imtina edip ancak onlardan ayrıldıkları zaman Abdullah b. Amr onlara dedi ki:

«Ey Allahın düşmanları! Kahr olunuz... Allah, Peygamberini size muhtaç etmeyecektir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ziyâd'dan başkası, Muhammed b. İshâk'dan, o da Zühri'den zikr etti ki:

Uhud gününde Ensar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dediler ki:

«Yâ Resûlallah! Yahudilerden olan haliflerimizden (35) yardım istemez miyiz?» Buyurdu ki:

«Bizim onlara ihtiyacımız yoktur.»

---

(35) *Müttefiklerimizden, demektir.*

Resûlullah'ın tefe'ül ettiği, hayra yorduğu bir hadise

Ziyad dedi ki: Muhammed b. İshâk bana haber verdi şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devam etti. Ta Beni Hâris arazisine girdi. Bir at kuyruğunu salladı ve bir kılıcın kabzesindeki bir çiviye takıldı ve o kılıcı yerinden çekip çıkarttı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Kilâb-i seyf denilir. (Metinde Kellab-i seyf diye geçti. Kılıcın kabzesi demektir).

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de — fe'l'i yani uğur getirmeye yormayı seviyor, tatayyur yani uğursuzluğu kabul etmiyordu. — İşte o vakit kılıcın sahibine şöyle dedi:

«Kılıcım kınına sok. Ben görüyorum ki, kılıçlar yakında kınlarından çıkacaklardır.»

Müslümanlar Mirbe'in bahçesine yürüdükleri zaman onun yaptığı şey

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına şöyle dedi:

«Bizi kavmin yanına götürecek kim var. Kim bizi onlara rastlatmayacak yakın bir yoldan götürecek?» Buna cevaben Ebû Hayseme, — ki bu, Beni Hârise b. Hâris'in kardeşidir. —

«Ben, yâ Resûlallah», dedi. Ve onları Beni Hârise arazisi içinde onların malları arasında geçirdi. Nihâyet Mirbe b. Kayzi'nin malının yanına gitti. Mirbe' gözü görmeyen münafık bir adam idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve onunla birlikte olan müslümanların sesini işitince kalktı onların yüzlerine toprak atmaya başladı. Ve şöyle diyordu:

«Eğer Resûlullah isen ben sana benim bahçeme girmeni helâl etmiyorum.» Bana zikr olundu ki o, o topraktan bir avuç eline aldı sonra şöyle dedi:

«Vallahi ey Muhammed, şâyet bilsem ki bu toprağı senden başka bir kimseye isabet ettirmem, elbette onu senin yüzüne vururum.» Bunun üzerine sahâbeler, onu katletmek için hemen harekete geçtiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise:

«Onu katletmeyiniz. Bu kör bir adamdır. Kalbi de kör gözü de», dedi. Fakat Sa'd b. Zeyd — ki Beni Abdul Eşhel'in kardeşidir — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ondan nehy etmesinden önce erken davrandı, onun başına bir yay ile vurup başını yardı.

Resûlullah'ın boğaza inmesi ve savaş için hazırlık yapması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devam etti ve nihayet Uhud'dan olan boğaza vadinin dağa doğru olan yakasına indi. Sırtını ve askerini ordugâhını Uhud'a dayadı. Dedi ki:

«Sizden hiçbir kimse biz kendisine kıtal ile emr etmeden savaşmasın.» Kureyş ise develerini ve atlarını müslümanların hurmalık çukurlarından Samğa'daki (36) ekin tarlalarına serbest bırakmışlardı. Bu durumda, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) savaştan nehy ettiği zaman, Ensâr'dan bir adam şöyle dedi:

«Beni Kayle (37)'nin ekinlerini atlarına otlatsınlar biz de hiç vuruşmayalım!» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) savaşa hazırlık yapıyordu. O yediyüz kişi ile birlikte idi. Okçuların üzerine Abdullah b. Cubeyr'i emir = kumandan yaptı. Bu Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir. Bu o zaman beyaz bir elbise ile üniformalı idi. Okcular elli kişi idiler. Resûlullah ona şöyle buyurdu:

«Atlıları bizden oklarla def et ki ardımızdan gelmesinler. İster lehimize olsun ister aleyhimize olsun, yerinde sâbit kal ki senin tarafından bize gelmesinler.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki zırhı üst üste giyindi ve sancağı Mus'ab b. Umeyr'e verdi. Bu Beni Abdiddar'ın kardeşidir. (38)

Kendileri on beş yaşında oldukları halde Resûlullah'ın Onlara izin verdiği kimseler

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zaman savaş için Se-

---

(36) Samğe: Uhud'un yakınında bir yerdir.

(37) Benû Kayle: Bunlar Evs ve Hazrec'dir. Kayle: Ensârın analarından bir anadır ki onlar o kadına nisbet edilirlerdi.

(38) O zamanki Araplarda sürekli savaşlar olduğu için, kabilecilik ve aşiretçilik yetmiyormuş gibi, başkalarla haliflik (müttefiklik) ve kardeşlik bağlarını kuruyorlardı.

müre b. Cündeb el-Fezâri ile Râfi b. Hadic'e izin verdi. Bunlar Benî Hârise'nin kardeşleridirler. On beş yaşlarında idiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları geri çevirmişti. Ona denildi ki:

«Yâ Resûlallah, Râfi ok atıcısıdır.» Bunun üzerine ona izin verdi. Râfi'e izin verdiği zaman ona denildi ki:

«Yâ Resûlallah, Semüre Râfi'i yıkıyor.» Bu sefer ona da izin verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Üsâme b. Zeyd, Abdullah b. Ömer b. Hattab ve Zeyd b. Sâbit'e de izin verdi. Bu Benî Mâlik b. Necacar'dan bir kişidir. Berâ b. Âzib'e de izin verdi. Bu Benî Hârise'den biridir; Amr b. Hazm'a da izin verdi. Bu Beni Mâlik b. Neccar'dan biridir; Üseyd b. Zuheyr'e de izin verdi. Bu Beni Hârise'den biridir. Sonra da Hendek gününde on beş yaşlarında oldukları halde onlara savaş için izin verdi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Kureyş harbe hazırlandı. Onlar üç bin kişi idiler. Onlarla birlikte iki yüz at vardı. Yanlarında getirmişlerdi. Hâlid b. Velid'i atlıların sağ koluna kumandan koydular, sol kolun başına da İkrime b. Ebi Cehl'i koydular.

Ebû Dücâne'nin durumu

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Kim bu kılıcı hakkiyle alacak?» deyince birtakım adamlar ona doğru kalktılar. O ise kılıcı onlara vermedi. Nihayet Ebû Dücâne Simâk b. Hareşe, (ki bu Benî Sâide'nin kardeşidir) kalkıp ona gitti ve şöyle dedi:

«Bu kılıcın hakkı nedir, yâ Resûlallah?» Dedi ki:

«Eğilinceye kadar onunla düşmana vurmandır.» Dedi ki:

«Ben onu hakkiyle alırım, yâ Resûlallah.» Resûlallah kılıcı ona verdi. O şecaatlı, harb esnasında tekebbür eden bir adam idi. Kırmızı sarığını sardığı zaman millet, yakında savaş olacağını bilirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elinden kılıcı aldığı zaman işte o sarığını çıkarttı ve başına sardı ve iki saf arasında salınmağa başladı.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Câfer b. Abdullah b. Eslem, — ki bu Ömer b. el-Hattâb'ın mevlâsıdır, — Ensâr'dan Beni Seleme'den bir adamdan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Dücâne'yi tekebbürlenirken gördüğü zaman şöyle dedi:

«Bu gibi yerlerde hariç o Allah'ın gazablandığı bir yürüyüştür.»

Fâsık Ebû Âmir'in durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Asım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki:

Ebû Âmir, Beni Dubeye'den biri olan Amr b. Sayfi b. Mâlik b. Numan'ın kölesidir. Evs'den elli genç ile beraber, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den uzak kalmak için çıkmıştı. Bazıları «onların onbeş kişi olduğunu» derler. Ebû Âmir, Kureyş'e şöyle vaidde bulunuyordu: Kavmimle karşılaşırsam hiç kimse bana karşı gelmeyecek.

Müşriklerle sahâbeler karşılaştıkları zaman, müşriklerden ilk karşılaşanlar, Mekke dışından onlara katılanlar ve Mekke halkının kölelerinden olan kimselerle birlikte Ebû Âmir idi. O şöyle nidâ etti:

«Ey Evs topluluğu, Ben Ebû Âmirim.» Onlar dediler ki:

«Ey fâsık Allah sana göz nimetini vermesin.» (Ebû Âmir'e, Câhiliyyede Râhib denilirdi.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu «fâsık» diye isimlendirdi. O, kavmi olan Evs'in kendisine karşı red cevaplarını işitince şöyle dedi:

«Benden sonra kavmime şer isâbet etmiştir.» Sonra onlarla şiddetli bir şekilde savaştı. Sonra onlara taşlarla çatıştı.

Ebü Süfyan'ın Kureyş'i teşvik etmekteki üslûbu

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ebû Süfyan Beni Abdiddar'dan olan sancak sahiblerine, onları kıtâla teşvik ederek şöyle dedi:

«Ey Beni Abdiddar, şüphesiz Bedir gününde sancağımızı siz üstlendiniz. Gördüğünüz gibi, o musibet bize isabet etti. Milletler, bayraklariyle yaşarlar. Bayrakları zâil olduğu zaman onlar da zâil olurlar. Ya sancağımızı siz taşırsınız veya bizim ile onun arasından çekilirsiniz, biz onu taşırız.»

Bunun üzerine onlar bununla ilgilendiler, vaidleştiler ve şöyle dediler:

«Biz sancağımızı sana teslim ediyoruz, karşılaştığımız zaman nasıl yapacağımızı yarın göreceksin.» Ebû Süfyan da zâten bunu istiyordu.

Hind ve beraberindeki kadınların teşvikleri

Millet karşılaştıkları ve birbirine yaklaştıkları zaman, Hind binti Utbe kendisiyle beraber bulunan kadınlarla kalktı ve erkeklerin ardından defleri çalmaya ve onları teşvik etmeğe başladılar ve söyledikleri arasında şöyle diyordu:

وَيْهاً بَنِي عَبْدِ الدَّارْ وَيْهاً حُمَاةَ الأَدْبَارِ
ضَرْباً بِكُلِّ بَتَّارِ (٢)

«Ey Beni Abdiddar ve ey arkadan gelenlerini himaye eden kimseler. Her kesici şey ile vurun!»

Ve yine şöyle diyordu:

إِنْ تُقْبِلُوا نُعَانِقْ وَنَفْرِشُ النَّمَارِقْ
أَوْ تُدْبِرُوا نُفَارِقْ فِرَاقَ غَيْرَ وَامِقْ

«Eğer bu tarafa dönerseniz boyun boyuna sarılırız ve küçük kilimlerimizi sereriz.
Veya eğer arka çevirirseniz birbirimizden ayrılırız, tıpkı dost olmayan bir kimsenin ayrılışı gibi...»

Müslümanların şiârı = (parolası)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının Uhud günündeki şiârı şu idi: «Öldür, öldür.» İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.

Ebû Dücâne'nin kıssasının tamamı

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Millet savaştı. Nihayet harb kızıştı ve Ebû Dücâne vuruştu. Ta karşı tarafın içine girdi.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bana ehli ilimden birden çok kimseler haber verdiler ki Zübeyr b. el-Avvam şöyle dedi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den kılıcı istediğimde onu bana vermeyip Ebû Dücâne'ye verdiği zaman, içimde bir şüphe geldi ve dedim ki :

«Ben onun halası Safiyye'nin oğluyum. Kureyştenim. Halbuki ben kalkıp ondan önce kılıcı ondan istedim, o ise kılıcı ona verdi ve beni terketti. And olsun Ebû Dücane'nin ne yapacağına bakıyordum ve onun peşine gidiyordum. Kırmızı sarığını çıkarttı ve onu başına sardı. Ensar şöyle dedi :

Ebû Dücâne ölüm sarığını çıkarttı. O sarığı başına bağladığı zaman ona işte böyle diyorlardı. Ben onu takip ederken o şöyle der olduğu halde çıktı :

أَنَا الَّذِي عَاهَدَنِي خَلِيلِي وَنَحْنُ بِالسَّفْحِ لَدَى النَّخِيلِ
أَلَّا أَقُومَ الدَّهْرَ فِي الْكَيُّولِ . اضْرِبْ بِسَيْفِ اللهِ وَالرَّسُولِ

«Ben bir kişiyim ki dostum hurmalıkların yanında kan dökmek. Harpte safların arkasında asla kalmamak üzere benden söz aldı. Ne harikadır, Allah'ın ve Resûlünün kılıcı.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Şiirde, harbin safları arkasında mânasına olan keyûl, bağlar mânasına olan kübûl diye rivâyet olunur.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Nihayet, Ebû Dücane karşısına çıkan herkesi kılıçtan geçirmeğe başladı. Müşriklerin içinde bir adam var idi ki bizim yaralılarımızdan hiç bir kimseyi öldürmeden bırakmıyordu. Böylece o ve Ebû Dücâne birbirine yaklaştılar. Allah'a duâ ettim ki ikisinin arasını birleştirsin. Nihayet karşılaştılar ve sıra ile birbirine iki darbe vurdular. Müşrik Ebû Dücane'ye vurdu. O da kendisini öküz derisinden yapılmış kalkaniyle sakındırdı ve o kalkan onun kılıcını ayırıp attı. Ebû Dücane ona vurdu ve onu katletti. Sonra onu gördüm ki kılıcı Hind binti Utbe'nin başına dikmiş. Sonra kılıcı o kadından uzaklaştırdı. Bunun üzerine dedim ki :

«Allah ve Onun Resûlü herkesten daha iyi bilendir!»

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Dücane Simak b. Hareşe dedi ki:

«Bir insan gördüm ki insanları şiddetli bir şekilde tırmalıyor. Ben, ona doğru yürüdüm kılıcımı başına diktiğim zaman feryad etti, figan kopardı bir de baktım ki o bir kadındır. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kılıcıyla bir kadına vurmaya kıyamadım.»

Hz. Hamza'nın şehid düşmesi

Hamza b. Abdulmuttalib savaştı ve Erta b. Abd-i Şürehbîl b. Hâşim b. Abd-i Menaf b. Abdiddar'ı katletti. Bu Erta, sancağı taşıyan kişilerden biri idi. Sonra ona Sibâ b. Abdul-Uzza el-Ğubşanî rastladı. Bu, Ebû Niyâr ile künyelenirdi. Hamza ona dedi ki:

«Bana doğru gel ey dılakları kesen kadının oğlu!» Onun anası Ümm-i Enmâr Şerîk b. Amr b. Vehb Es-Sekafi'nin azadlısı idi.

İbn-i Hişâm dedi ki: Şerik b. el-Ahnes b. Şerik'dir. O kadın Mekke'de sünnetci idi. İkisi karşılaştıkları zaman Hamza ona vurdu ve onu da katletti.

Cubeyr b. Mutim'in kölesi Vahşi şöyle dedi · Vallahi ben Hamza'ya bakıyordum. Milleti kılıçtan geçiriyor ve dokunduğu hiçbir şeyi bırakmıyordu. Tıpkı bozalak erkek deve gibi. O sırada ona benden önce Sibâ' b. Abduluzza gitti. Hamza da ona dedi ki:

«Bana doğru gel ey dılakları kesici kadının oğlu!» Ve ona bir darbe indirdi. Vurmakla kesmek bir oldu. Sanki kılıç hiç şaşmadı. Ben mızrağımı salladım nihayet ona isabet edeceğine tam kanaat getirdiğim zaman onun üzerine gönderdim. Onun göbeği ile kasığı arasına düştü ta iki ayağının arasından çıktı ve o bana döndü mecalsiz bir şeyilde yere düştü. Onu biraz bekledim. Nihayet öldü. Ben de geldim, süngümü aldım. Sonra ordugâha doğru uzaklaştım. Artık ondan başka hiç bir şeye ihtiyacım yoktu.

Vahşî'nin Damrîye ve İbn-i Hiyâr'a Hamza'yı nasıl öldürdüğünü anlatması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Fazl b. Abbas b. Rebie b. Hâris, Süleyman b.

Yesar'dan naklen, o da Cafer b. Amr b. Ümeyye ed-Damri'den naklen bana haber verdi ki o şöyle dedi:

Ben ve Ubeydullah b. Adiyy b. Hiyâr — ki bu Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'ın kardeşidir. Muâviye b. Ebi Süfyan zamanında çıktık ve millet ile beraber yolları geçtik. Döndüğümüz zaman Hıms'a uğradık. Cubeyr b. Mutim'in azadlısı Vahşi orada yerleşmiş ve orada ikamet ediyordu. Oraya geldiğimiz zaman bana Ubeydullah b. Adiyy dedi ki:

— Vahşi'ye gelip ona Hamza'nın katlini, onu nasıl katlettiğini sormaya var mısın? Ona dedim ki:

— Nasıl dilersen.

Böylece ondan sormak üzerine Hıms'a gittik. Biz Vahşi'yi sorarken bir adam bize şöyle dedi:

— Siz muhakkak onu yakında evinin avlusunda bulacaksınız. O üzerine şarabın gâlib olduğu bir adamdır. Eğer onu sarhoş değilken bulursanız Arabi bir kıyâfet içinde onu bulursunuz ve onun yanında istediğiniz şeyleri bulursunuz ve kendisinden soracağınız haberlerden dilediğinize nâil olursunuz. Eğer onu, kendisini bazı haller ile bulursanız ondan ayrılıp uzaklaşın. Dedi ki:

— Biz de çıktık yürüyorduk, nihâyet ona geldik bir de baktık ki o evinin avlusunda bir hasırın üzerinde duruyor. Yaşlanmış kuşlar gibi yıkılmıştı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

— Buğâs: Siyaha çalan kuşlardan bir nevidir.

Bir de baktık ki zararsız bir vaziyette sarhoş olmadığı bir haldedir. Onun yanına vardığımız zaman ona selâm verdik. O başını Ubeydullah b. Adiyye doğru kaldırdı ve şöyle dedi:

— Adiyy b. Hiyâr'ın oğlu musun sen? Dedi ki:

— Evet. Dedi ki:

— Vallahi seni, Zu Tuvâ'da sana süt emziren anan Sadiye'ye verdiğim zamandan beri seni görmedim. Ben seni o kadına o devesi üzerinde olduğu halde verdim, o seni bezlerin içinde aldı. Ayakların bana göründü. Vallahi yanımda durduğun zaman o ayaklar ile seni tanıdım.

Onun yanında oturduk ve ona şöyle dedik:

— Sana geldik ki senin Hamza'yı nasıl katlettiğinden haber alalım, onu nasıl katlettin? O da dedi ki:

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bundan bana sorduğu zaman haber verdiğim gibi, size de haber vereceğim:

— Ben Cübeyr b. Mut'im'in bir kölesi idim. Onun amcası Tuame b. Adiyy, Bedir gününde musibete uğramıştı. Kureyş Uhud'a yürüdüğü zaman Cübeyr bana şöyle dedi:

«Eğer Muhammed'in amcası Hamza'yı amcam mukabilinde katledersen sen azadsın.» Ben de milletle birlikte yola çıktım. Ben Habeşli bir adam idim. Mızrakı Habeşlilerin atışı gibi atardım. Az kere onunla bir şeye vurmakta hata ederdim. Millet, karşı karşıya geldikleri zaman çıktım Hamza'yı gözetliyor ve ona bakıyordum. Nihâyet onu topluluğun yanında gördüm. Bozalak erkek deve gibi idi. Milleti kılıçtan geçiriyordu. Hiçbir şey ona dayanmıyordu. Ben onun için hazırlanıyor onu kastediyor ve ondan bir ağaç ile veya bir taş ile gizleniyordum ki bana yaklaşsın. Bu ara Sibâ' b. Abdul-Uzzâ benden önce ona doğru gitti. Hamza onu gördüğü zaman ona:

«Gel bana ey dılakları kesen kadının oğlu!» dedi. Ve hemen ona bir darbe vurdu. Vurmayı ve kesmeyi öyle süratle yaptı ki sanki kılıç hiç hedeften şaşmadı. Ben mızrağımı salladım .Nihâyet ona tam kanaat getirdiğim zaman mızrağı onun üzerine gönderdim. Onun göbeği ile kasığı arasına düştü, hatta iki ayağının arasından çıktı. Ağır ağır bana doğru kalkmaya başladı ve oraya yığıldı. Ben onu ve mızrağımı terkettim. O orada öldü. Sonra ona geldim ve mızrağımı aldım. Sonra ordugâha geri döndüm ve orada oturdum. Artık hiç bir şeye ihtiyacım yoktu. Çünkü onu ancak azad olunayım diye katlettim. Mekke'ye geldiğim zaman azad edildim. Sonra Mekke'de ikamet ettim nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'yi feth ettiği zaman Tâif'e kaçtım ve orada bekledim. Tâif'in elçi heyeti Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına müslüman olmak için gittikleri zaman bütün yollar bana kapandı. Dedim ki:

«Şam'a veya Yemen'e veya beldelerden birine kavuşurum. Vallahi ben bu düşüncede iken bir adam bana dedi ki:

«Yazık sana! Vallahi O, dinine giren ve onun şehadetini getiren hiçbir kimseyi katletmiyor.»

Vahşi, Resûlullah'ın önünde müslüman oluyor

Adam, bunu bana söylediği zaman çıktım ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına Medine'ye geldim. Onun baş ucun-

da ancak ayakta hak şehâdetiyle şehâdet getiriyor olmamdan başkasını işitmedi. Beni görünce dedi ki:

«Vahşi sen misin?» Dedim ki:

«Evet yâ Resûlallah.» Dedi ki:

«Otur bana Hamza'yı nasıl katlettiğini anlat.» Ben de onu size anlattığım gibi anlattım. Sözümü bitirdiğim zaman dedi ki:

«Yazık sana! Huzurumdan kaybol ve ben seni görmeyeyim.» Dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den her nerede olursa uzak kaçıyordum ki beni görmesin. Ta Allah O'nun (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ruhunu kabz edinceye kadar.

Vahşi'nin Müseyleme'yi katletmesi

Müslümanlar, Yemâme'nin sahibi Müseylemetül-Kezzâb'a savaş açtıkları zaman onlarla beraber çıktım ve onunla Hamza'yı katlettiğim mızrağımı aldım. Millet, birbiriyle karşı karşıya geldikleri zaman Müseylemetül-Kezzâb'ı elinde kılıç olduğu halde ayakta dururken gördüm, Onu tanıyordum. Hazırlandım. Diğer taraftan da Ensar'dan bir adam da hazırlandı. Her ikimiz de onu kast ediyorduk. Mızrağımı oynattım. Nihayet tam hedefe gideceğine kanaat getirdiğim zaman mızrağımı onun üzerine attım, mızrak ona saplandı. Ensari de onun üzerine atıldı ve ona kılıç ile vurdu. Artık, hangimizin katlettiğini Allah daha iyi bilir. Eğer onu ben katletmişsem, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra insanların en hayırlısı (olan Hamza'yı) ve insanların en şerlisi olan (o kâfiri) katlettim, sayılır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Fazl, Süleyman b. Yesâr'dan naklen, o da Abdullah b. Ömer b. el-Hattab'dan (ki bu, Yemâme'de hazır bulunmuştu) naklen bildirdi ki o şöyle dedi:

Vahşi, Müseylime'yi öldürdüğü zaman birisi yüksek sesle «Müseylime'yi Siyah bir köle katletti» diyordu.

Vahşi divandan atıldı

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana şu haber vardı ki: Vahşi'ye şarab içtiği için tekrarla had

vuruluyordu. Ta İslâm nüfus kütüğünden (divandan) çıkarıldı. Ömer b. el-Hattab şöyle diyordu: Bildim ki Allah Teâlâ Hamza'nın kâtilinin yakasını bırakacak değildir.

Mus'ab b. Umeyr'in katl edilmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Mus'ab b. Umeyr Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde savaştı nihayet katl olundu. Onu katleden, İbn-i Kame el-Leysî idi. Zan ediyordu ki:

O Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Sonra Kureyş'e döndü ve şöyle dedi: «Muhammed'i katlettim..» Mus'ab b. Umeyr katl olununca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sancağı Ali b. Ebî Tâlib'e verdi. Ali b. Ebi Tâlib ve bir cemaat müslüman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde savaştılar.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Müseyleme b. Alkame el-Mazeni haber verdi, şöyle dedi:

Uhud gününde savaş şiddetlendiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensar'ın bayrağının altında oturdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib (Rıdvanullahi Aleyh)'e haber gönderdi ki bayrağı öne geçirsin. Ali de öne geçti ve şöyle dedi:

«Ben Ebû Fusem'im. Kırıp dökerim.» İbn-i Hişâm'ın dediğine göre Ebû Kusam denilir.) Ebû Sa'd b. Ebi Talha — ki bu müşriklerin sancağının sahibi idi. — şöyle çağırdı:

«Ey Ebul-Kusam karşılaşmak istiyor musun?» Dedi ki:

«Evet.»

Bunun üzerine ikisi iki saffın arasında karşılaştılar ve birbirine ard arda darbeler indirdiler. Ali ona vurdu, onu yere serdi. Sonra ondan ayrıldı. Direkt öldürmesini istemedi. Ali'nin arkadaşları ona dediler ki:

«Üzerine atılıp süratle onu katletsen ya?» O da dedi ki:

O beni avretiyle karşıladı. Akrabalık şefkatımı çekti. Allah (Azze ve Celle)'nin onu katlettiğini anladım.»

Denilir ki: Ebû Sa'd b. Ebi Talha iki saffın arasına çıktı ve şöyle ünledi: «Ben Kasım'ım (kırıcıyım) mübareze edecek var mı?» Ona hiçbir kimse çıkmadı. Bunun üzerine şöyle dedi:

«Ey Muhammed'in ashâbı! Maktullerinizin cennette, maktullerimizin ise cehennemde olduklarını sanıyorsunuz. Lâta and olsun ki, yalan söylüyorsunuz. Şâyet bu meselenin gerçek olduğunu bilseydiniz bana sizden birisi çıkardı.» Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib ona doğru çıktı ve birbirine sıra ile darbeler vurdular. Ali ona vurdu ve onu katletti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Sad b. Ebî Talha'yı, Sad b. Ebî Vakkas katletti...

Asım b. Sâbit'in durumu

Asım b. Sâbit b. Ebî Akleh savaştı. Müsâfi' b. Talhâ ve onun kardeşi Cülâs b. Talha ile savaştı. Onların her birine bir ok isabet ettirdi. Bunun üzerine onlar, anaları Sülafe'ye gelir, başını onun kucağına koyarlardı. Sülâfe şöyle derdi:

«Ey oğulcuğum, kim sana vurdu?» O da şöyle derdi:

«Biri bana vurduğu zaman; «Al bunu benden. Ben İbn-i Ebu Aklehim» dediğini işittim.» Bunun üzerine Sülafe adadı ki:

«Eğer Allah Âsım'ın başını onun eline geçirirse onun içinde şarab içecek. Asım ise Allah'tan istemişti ki, hiçbir müşrike asla el sürmesin ve hiçbir müşrik de ona el sürmesin.»

Osman b. Ebi Talha, müşriklerin sancağını taşıyarak şöyle dedi:

إنْ عَلَى أَهْلِ اللِّوَاءِ حَقًّا   أَنْ يَخْضِبُوا الصَّعْدَةَ أَوْ تَنْدَقَّا

«Sancak ehlinin üzerine hakdır ki, süngüyü kana batırsınlar veya onu kırsınlar.»

Bunun üzerine Hamza b. Abdul-Muttalib onu katletti.

Meleklerin yıkadığı Hanzala

Hanzala b. Ebi Âmir ile Ebû Süfyan karşı karşıya geldiler. Hanzala b. Ebi Âmir onun üzerine çıktığı zaman Şeddâd b. Esved, — ki bu İbn-i Şeûb'dur, onu Ebû Süfyan'ın üstüne çıkmış gördü. Şeddad ona vurdu ve onu katletti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Şüphesiz melekler arkadaşınızı, yani Hanzala'yı yıkıyorlar. Bunun üzerine onun ailesinden durumunu sordular. Ailesi dedi ki:

O savaş çağrısını (Hatifi) işittiği zaman yıkanamadı, cünüb olarak çıktı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

(Hatif) yerine (şiddetli bir ses mânasında) Häia denilir. Hadiste şöyle gelmiştir:

«İnsanların hayırlısı atının yularından tutan ki düşmandan, korkulur bir ses (hatifi) işittiği zaman o sese doğru uçar.»

Tırrımâh b. Hakim et-Tâi, (ki Tırrımah erkeklerden uzun olan kişi demektir) şöyle dedi:

أَنَا ابْنُ حُمَاةِ الْمَجْدِ مِنْ آلِ مَالِكٍ إِذَا جَعَلَتْ خُورُ الرِّجَالِ تَهِيعُ

«Ben, adamların korkak ve zayıfları, korkudan bağırmaya başladıkları zaman Mâlik soyundan şerefin himâyecilerinin oğluyum.»

Hey'e: İçinde korku olan sayha = korkulu bağırmaktır.

İbn-i İshâk dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki: İşte bundan dolayı melekler onu yıkadılar.

Esved ile Ebû Süfyan'ın Hanzala'yı katletmeleri hakkındaki şiirleri

Şeddâd b. el-Evsed Hanzala'nın katli hakkında şöyle dedi:

لَأَحْمِيَنَّ صَاحِبِي وَنَفْسِي بِطَعْنَةٍ مِثْلِ شُعَاعِ الشَّمْسِ

«Güneşin parıltısı gibi bir vurma ile arkadaşımı ve kendimi elbette himaye ederim.»

Ebû Süfyan b. Harb, Uhud gününde yakaladığını ve İbn-i Şeûb'un Hanzala'ya karşı ona yardım etmesini zikr ederek şöyle dedi:

وَلَوْ شِئْتُ نَجَّتْنِي كُمَيْتٌ طِمِرَّةٌ ... وَلَمْ أَحْمِلِ النَّعْمَاءَ لِابْنِ شَعُوبِ
وَمَازَالَ مُهْرِي مَزْجَرَ الْكَلْبِ مِنْهُمُ ... لَدُنْ غُدْوَةٍ حَتَّى دَنَتْ لِغُرُوبِ
أُقَاتِلُهُمْ وَأَدَّعِي يَا لَغَالِبٍ ... وَأَدْفَعُهُمْ عَنِّي بِرُكْنٍ صَلِيبِ
فَبَكِّي وَلَا تَرْعَى مَقَالَةَ عَاذِلٍ ... وَلَا تَسْأَمِي مِنْ عَبْرَةٍ وَنَحِيبِ
أَبَاكِ وَإِخْوَانًا لَهُ قَدْ تَتَابَعُوا ... وَحُقَّ لَهُمْ مِنْ عَبْرَةٍ بِنَصِيبِ
وَسَلَّى الَّذِي قَدْ كَانَ فِي النَّفْسِ أَنَّنِي ... قَتَلْتُ مِنَ النَّجَّارِ كُلَّ نَجِيبِ
وَمِنْ هَاشِمٍ قَرْمًا كَرِيمًا وَمُصْعَبًا ... وَكَانَ لَدَى الْهَيْجَاءِ غَيْرَ هَيُوبِ
وَلَوْ أَنَّنِي لَمْ أَشْفِ نَفْسِيَ مِنْهُمُ ... لَكَانَتْ شَجًا فِي الْقَلْبِ ذَاتَ نُدُوبِ
فَآبُوا وَقَدْ أَوْدَى الْجَلَابِيبُ مِنْهُمُ ... بِهِمْ خَدَبٌ مِنْ مُعْطَبٍ وَكَئِيبِ
أَصَابَهُمُ مَنْ لَمْ يَكُنْ لِدِمَائِهِمْ ... كِفَاءً وَلَا فِي خُطَّةٍ بِضَرِيبِ

«Şâyet ben dileseydim at beni kurtarırdı İbn-i Şeûb'a karşı minnetdar olmazdım.

Benim at tayım, onlardan, köpeğin seslenmekle kovulacağı bir mekânda sabahtan güneş batmaya yaklaşıncaya kadar devamla kaldı.

Ordan uzaklaşdım.

Onlarla savaşıyorum, kim' üstündür diye söylüyorum, salabetli bir kavmim ile onları benden def ediyorum.

O halde ağla hayal kırıklığına uğrayan kimsenin sözüne bakma ona aldırış etme ve göz yaşından ve avaz ile ağlamaktan melâlet getirip hayal kırıklığına düşme.

Baban ve onun kardeşleri birbir peşine gittiler ve onlar için pay olarak göz yaşı gerekli oldu.

Neccâr'dan her bir kerim cömerd kişiyi katlettiğime dair içimdeki şeyi unutturmaya başlamıştı.

Hâşim'den de kerim bir erkek deveyi (yâni Hamza'yı ve Musab'ı (katlettiğimi.

Halbuki bu harb esnasında korkulur bir kişi değildir.

Şayet ben onlardan nefsimin intikamını alıp yüreğimi soğutmasaydım elbette kalbde yaraların izleri bir hüzün olurdu.

Cilbablar içinde (39) içlerine işlemiş darbe yaraları olduğu halde kanı akan ve hüzünlü kimseler helâk oldukları halde çekindiler.
Onlara, kanları için bir emsal olmayan ve yüksek haslette de benzeri bulunmayan kimseler isabet ettirdiler.»

Ebû Süfyan'a karşı reddiye olarak Hassan'ın şiiri

İbn-i Hişâm'ın zikrettiğine göre Hassan b. Sâbit de ona şöyle cevab verdi :

ذَكَرْتَ الْقُرُومَ الصِّيدَ مِنْ آلِ هَاشِمٍ ... وَلَسْتَ لِزُورٍ قُلْتَهُ بِمُصِيبِ
أَتَعْجَبُ أَنْ أَقْصَدْتَ حَمْزَةَ مِنْهُمُ ... نَجِيبًا وَقَدْ سَمَّيْتَهُ بِنَجِيبِ
أَلَمْ يَقْتُلُوا عَمْرًا وَعُتْبَةَ وَابْنَهُ ... وَشَيْبَةَ وَالْحَجَّاجَ وَابْنَ حَبِيبِ
غَدَاةَ دَعَا الْعَاصِي عَلِيًّا فَرَاعَهُ ... بِضَرْبَةِ عَضْبٍ بَلَّهُ بِخَضِيبِ

«Haşim soyundan avcı develeri zikrettin.
Halbuki senin söylediğin elbette yalandır, isâbet eden değilsin.
Necip dediğin Hamza'yı öldürdüğüne mi güveniyorsun.
Amr'ı, Utbe'yi, onun oğlunu, Şeybe'yi, Haccâc'ı ve İbn-i Habîb'i öldürmediler mi?
Asi'nin, Ali'yi dâvet ettiği sabahı, o da ona keskin bir kılıçla onun dâvetine riâyet etti, onu kan ile suladı.»

İbn-i İshâk dedi ki :
Ibn-i Şeûb, Ebû Süfyan'a yaptığı yardımı zikrederek şöyle dedi :

وَلَوْلَا دِفَاعِي يَا ابْنَ حَرْبٍ وَمَشْهَدِي ... لَأُلْفِيتَ يَوْمَ النَّعْفِ غَيْرَ مُجِيبِ
وَلَوْلَا مَكَرِّي الْمُهْرَ بِالنَّعْفِ (٦١) قَرْقَرَتْ ... ضِبَاعٌ عَلَيْهِ أَوْ ضِرَاءُ كَلِيبِ

«Ey İbn-i Harb şâyet benim müdafaa etmem ve hazır bulunmam olmasaydı dağın alt yanındaki günde sen elbette cevab veremeden ölürdün.

(39) Burada şiirin metninde geçen celâbib sert kumaştan yapılmış şalvardır. Mekke halkının müşrikleri, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte müslüman olan kimselere celâbib ismini veriyorlardı.

Şâyet dağın alt yanında, at tayına hamle yaptırmam olmasaydı sırtlanlar seni yemek için üzerine süratle koşup yiyeceklerdi.»

İbn-i Hişâm dedi ki: «Aleyhi ev dirâün» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

Yine Ebû Süfyân'a karşı reddiye olarak söylenen Hâris'in şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:
Hâris b. Hişâm, Ebû Süfyan'a cevap vererek şöyle dedi:

جَزَيْتُهُمْ يَوْمًا بِبَدْرٍ كَمِثْلِهِ ... عَلَى سَابِحٍ ذِي مَيْعَةٍ وَشَبِيبِ
لَدَى صَحْنِ بَدْرٍ أَوْ أَقَمْتَ نَوَائِحًا ... عَلَيْكَ وَلَمْ تَحْفِلْ مُصَابَ حَبِيبِ
وَإِنَّكَ لَوْ عَايَنْتَ مَا كَانَ مِنْهُمُ ... لَأُبْتَ بِقَلْبٍ مَا بَقِيتَ نَخِيبِ

«Bedir gününde onlara neşeli ve ön iki ayağını da kaldıran, şahlanan, yüzüyor gibi yürüyen atın üstünde bunun gibi karşılık verdiniz.
Bedr'in sahnı yanında veya üzerine birtakım ağlayıcıları koydun ve hiçbir dostun maktulüne üzülmedin.
Ve sen şâyet onlardan olan şeyleri gözünle görseydin elbette sen hayatta olduğun müddetçe korkan bir kalb ile dönerdin.»

İbn-i Hişâm dedi ki:
Hâris b. Hişâm, Ebû Süfyân'a ancak şunun için cevap verdi. O zannetti ki, Ebû Süfyan şu sözünde, kendisine târizde bulunmuş.

وَمَا زَالَ مُهْرِي مَزْجَرَ الْكَلْبِ مِنْهُمُ

«Benim at tayım, onlardan köpeklerin seslenerek kovulacağı bir mesâfede uzaklaşıp ayrılmadı.»
Çünkü Hâris, Bedir gününde kaçmıştı.

Zübeyr'in, hezimetin sebebinden bahsetmesi

İbn-i İshâk dedi ki:
Sonra Allah müslümanlara yardımını indirdi ve onlara vâdini doğru çıkardı. Müşrikleri kılıçlarla katlettiler. Nihayet onları ka-

rargâhtan sıyırdılar. Artık mağlûp olduklarında hiç şübhe kalmamıştı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr, babası Abbad'dan naklen, o da Abdullah b. Zübeyr'den, o da Zübeyr'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Vallahi baktım bir de ne göreyim! Hind binti Utbe'nin hizmetcileri ve onların kanları az çok ne almışlarsa süratle yürüyerek kaçmaktadırlar. Karargâhı boşalttığımız zaman okcular, karargâha doğru yöneldiler ve arkamızı atlılara boş bıraktılar. Böylece ardımızdan geldiler. Bu ara bir çağırıcı şöyle çağırdı: «Dikkat dikkat, Muhammed öldürülmüştür.» Bunun üzerine sancaktarlarını musibete uğratmamızdan sonra döndük. Onlardan hiçbir kimse o sancağa yaklaşamadı. Sonra üzerimize döndüler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Metinde geçen Sarih (yâni çağırıcı kişi) Ezebbül-akabe... Yani şeytândır.

Sancak (müşriklerin sancağı) yere düşmüş olduğu halde öylece kaldı. Nihayet Amre binti Alkame el-Hârisiyye onu aldı ve Kureyş'e götürdü. Onlar da bunun yanında toplandılar. Sancak Suâb ile birlikte idi. Bu, Beni Ebi Talha'nın kölesidir. Habeşlidir. Kureyşlilerden sancağı alanların son kişisi idi. O sancakla savaştı nihayet onun elleri kesildi. Sonra onun üzerine kapandı ve sancağı göğsü ve boynu ile tuttu. Nihâyet sancak üzerinde katl olundu. O: «Ey Allahım artık mazur oldum mu?» diyordu.

Hassân b. Sâbit de bu hususta şöyle dedi:

فَخَرْتُمْ بِاللِّوَاءِ وَشَرُّ فَخْرٍ ... لِوَاءٌ حِينَ رُدَّ إِلَى صُؤَابِ
جَعَلْتُمْ فَخْرَكُمْ فِيهِ بِعَبْدٍ ... وَأَلْأَمِ مَنْ يَطَا عَفْرَ التُّرَابِ
ظَنَنْتُمْ، وَالسَّفِيهُ لَهُ ظُنُونٌ ... وَمَا إِنْ ذَاكَ مِنْ أَمْرِ الصَّوَابِ
بِأَنَّ جِلَادَنَا(1) يَوْمَ الْتَقَيْنَا ... بِمَكَّةَ بَيْعُكُمْ حُمْرَ الْعِيَابِ
أَقَرَّ الْعَيْنَ أَنْ عُصِبَتْ يَدَاهُ ... وَمَا إِنْ تُعْصَبَانِ عَلَى خِضَابِ

«Sancakla fahirlendiniz, Şuab'a verildiği zaman iftiharın en şerlisi sancaktır.

Onda fahrinizi bir köle ile ve toprağa basanların en yaramazı ile kıldınız.
Zannettiniz! Sefihler ancak zan ederler.
Halbuki bu doğru bir işten değildi.
Şunu zan ettiniz ki:
Kuvvetiniz, Mekke'de karşılaştığımız zaman heybelerin altunlarını satmanızdır.
Ellerinin bağlanması gözü dindirmedi.
O eller boya üzerine bağlanmazlar.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Onun son beytinin Ebû Hirâş el-Huzeli'ye âid olduğu rivâyet olunur. Halefü'l-Ahmer o şiirleri bana şöyle okudu.

أَقَرَّ الْعَيْنَ أَنْ عُصِبَتْ يَدَاهَا ‏ ‏ وَمَا إِنْ تُعْصَبَانِ عَلَى خِضَابِ

«Ellerinin bağlanması gözü dindirmedi.
Eller boya üzerine bağlanmazlar.»

Bu beyitlerde, Uhud'dan başka bir yerde, karısının ellerinin bağlandığını kast ediyor.

Bu beytlerin yine Ma'kil b. Huveylid el-Hüzeli'ye âid oldukları da rivâyet olunur.

Amretül-Hârisi'ye hakkında Hassan'ın şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Hasan b. Sâbit Amre bint-i Alkame'nin sancağı kaldırması hakkında şöyle dedi:

إِذَا عَضَلٌ سِيقَتْ إِلَيْنَا كَأَنَّهَا ‏ ‏ جِدَايَةُ شِرْكٍ مُعْلَمَاتُ الْحَوَاجِبِ
أَقَمْنَا لَهُمْ طَعْنًا مُبِيرًا مُنَكِّلًا ‏ ‏ وَحُزْنَاهُمْ بِالضَّرْبِ مِنْ كُلِّ جَانِبِ
وَلَوْلَا لِوَاءُ الْحَارِثِيَّةِ أَصْبَحُوا ‏ ‏ يُبَاعُونَ فِي الْأَسْوَاقِ بَيْعَ الْجَلَائِبِ

«Adel (40) bize doğru sanki o kaşları belirlenmiş Şürk geyiklerinin yavruları imiş gibi sevk olundukları zaman.

(40) Adel: Huzeyme'den bir kabilenin ismidir. Şürk bir yerin ismidir. Burası Beni Esed'den Beni Mukzi b. A'yâ'ya âid Kanan dağının ötesinde bir sudur.

Onlara helâk edici kahredici yok edici darbeler kaldırdık ve vurma ile onları her bir canibden topladık.
Şayet Hârisiyye kadının sancağı olmasaydı onlar çarşılarda getirilmiş satılık malların satışı gibi satılırlardı.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi:
Bu beyitler ona âid beytler içindedirler.

Uhud gününde Resûlullah'ın başına gelen şeyler

İbn-i İshâk dedi ki:
Müslümanlar çekildiler. Düşman onlara musibet eriştirdi. O gün imtihan ve tecrübe günü idi. Allah o günde müslümanlara şehâdet ikram etti. Hattâ düşman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kadar yol buldu ve taşları ona isâbet ettirdiler. Taş dörtlü dişine isâbet etti. Yüzünde yara meydana geldi. Dudağı yaralandı. Ona isâbet ettiren kimse Utbe b. Ebi Vakkâs idi.

İbn-i İshâk dedi ki:
Bana Humeyd et-Tavil, Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dörtlü dişi Uhud gününde kırıldı. Yüzünde yara açıldı, kan yüzü üzerine akmaya başladı. Kanı silmeğe başladı, şöyle diyordu:
«Peygamberinin yüzünü kana boyayan bir kavim nasıl felâh bulur! Halbuki o onları Rablerine dâvet ediyor!» Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) bu hususta şu âyetini inzâl buyurdu:

« لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ »

«Allah'ın, onların tebvelerini kabul veya onlara azab etmesi işiyle senin bir alâkan yoktur. Çünkü onlar zâlimlerdir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:
Rübeyh b. Abdurrahman b. Ebi Said el-Hudri, babasından naklen, o da Ebû Said el-Hudri'den naklen şöyle zikr etti:
Utbe b. Ebi Vakkas, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e işte o günde ok attı ve üst sağ dörtlü dişini (yâni ön dişlerle azı diş

arasındaki dişini) kırdı. Alt dudağını da yaraladı. Abdullah b. Şihâb ez-Zühri de onun alnını yardı. İbn-i Kamie de yanağının üst tarafını yaraladı. Miğfer'in halkalarından iki halka yanağının üst tarafına girmişti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Âmir'in, müslümanların içine düşmesi için yaptığı çukurlardan bir çukura düştü. Müslümanlar ise bu çukurları bilmiyorlardı.

Ali b. Ebi Tâlib, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elinden tuttu; Talha b. Ubeydullah onu kaldırdı ve ayağa kalktı. Mâlik b. Sinân Ebû Said el-Hudri'nin babası, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünden kanı dudaklariyle ağzına çekti sonra yuttu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

«Kanımın kanına dokunduğu kimseye ateş isâbet etmez.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Abdulaziz b. Muhammed ed-Derâverdi şöyle zikr etti:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

«Kim yer yüzünde yürüyen bir şehidi görmek isterse, Talha b. Ubeydullah'a baksın.»

Abdulaziz ed-Derâverdi dedi ki: İshâk b. Yahyâ b. Talha'dan naklen, o da İsâ b. Talha'dan naklen, o da Aişe'den naklen, o da Ebû Bekr es-Sıddık'dan rivâyet etti ki:

Ebû Ubeyde b. el-Cerrah iki halkadan birini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünden çıkarttı, böylece onun ön dişi düştü. Sonra diğer halkayı çıkarttı. Bu sefer diğer bir ön dişi de düştü. Böylece ön dişlerinin ikisi düşmüş oldu.

Hassan'ın Utbe hakkında ve onun sebebiyle Resûlullah'a isâbet eden şey hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Hassân b. Sâbit, Utbe b. Ebi Vakkas'a dedi ki:

إِذَا اللهُ جَازَى مَعْشَرًا بِفِعَالِهِمْ وَضَرَّهُمُ (١) الرَّحْمٰنُ رَبُّ الْمَشَارِقِ

فَأَخْزَاكَ رَبِّي يَا عُتَيْبَ بْنَ مَالِكٍ وَلَقَّاكَ قَبْلَ الْمَوْتِ إِحْدَى الصَّوَاعِقِ

بَسَطْتَ يَمِيناً لِلنَّبِيِّ تَعَمُّدًا ... فَأَدْمَيْتَ فَاهُ ، قُطِعَتْ بِالْبَوَارِقِ
فَهَلاَّ ذَكَرْتَ اللهَ وَالْمَنْزِلَ الَّذِى ... تَصِيرُ إِلَيْهِ عِنْدَ إِحْدَى الْبَوَائِقِ

*«Allah bir topluluğa fiilleri sebebiyle ceza verdiği ve **Rahmân olan** doğuların Rabbı onlara zarar verdiği zaman...*

*Ve ey Utcybe b. **Mâlik Rabbim** seni hor ve zelil etsin ve ölümden önce seni yıldırımlardan biri ile karşılaştırsın.*

*Kasden Peygamber için sağ elini açtın ve onun ağzını **kanattın, ellerin** kılıçlarla kesilsin.*

***Musibet** ve felâketlerden biri esnasında, Allahı ve kendisine varacağın menzili hatırlasaydın ya.»*

İbn-i Hişâm dedi ki :

O beytlerden iki beyti terkettik. Çünkü onlarda kötü sözler vardı.

İbn-i Seken ve Uhud gününde çektiği zorluk

İbn-i İshâk dedi ki :

Kureyşliler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in etrafını sardığı zaman buyurdu ki :

«Kim bizim için kendisini satacak?»

Bana Husayn b. Abdirrahman b. Amr b. Sad b. Muaz, Mahmud b. Amr'dan naklen haber verdi ki, o şöyle dedi :

Bunun üzerine Ziyad b. Seken, Ensardan beş kişi ile birlikte kalktı. — Bazılar derler ki : O ancak Umâre b. Yezid b. Seken'dir — Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde bir bir savaştılar. Birer birer önünde ölüyolardı. Nihâyet onların sonuncusu Ziyâd veya Umâre oldu. O da savaştı ve ona yara isâbet etti. Sonra müslümanlardan bir topluluk geldiler ve müşrikleri ondan izâle ettiler, onlara gâlib oldular.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Umare'yi bana yaklaştırın, dedi. Onlar da onu ona yaklaştırdılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayagını ona yastık etti. Böylece yanağı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayağı üstünde olduğu halde öldü.

Ümm-ü Sa'd'in, Uhud gününde cihâddaki nasibinden bahsetmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ümm-ü Umâre Nüseybe binti Kâ'b el-Maziniyye Uhud gününde savaştı.

Said b. Ebi Zeyd el-Ensâri zikr etti ki: Ümm-ü Sad binti Sad b. Rebi şöyle diyordu:

Ümm-ü Ümâre'nin yanına girdim ve ona dedim ki:

«Ey teyze, haberini bana bildir.» O da dedi ki:

«Gündüzün evvelinde insanların ne yapacaklarına bakmak için çıktım. Benimle birlikte içinde su olan bir su kabı bulunuyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına, o, ashabı içinde olduğu halde vardım. Devlet ve muzafferiyet müslümanlar içindi. Müslümanlar yenilgiye uğradıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gittim ve savaşa bizzat katıldım. Ve ondan kılıçla düşmanı def etmeye ve yaydan ok atmaya başladım. Ta bana yara isabet edinceye kadar.» Ümm-ü Sad dedi ki:

Onun üzerine yani Ümm-ü Umâre'nin vücudunda derin bir yara gördüm ve ona dedim ki:

«Sana bunu kim isâbet ettirdi.» Dedi ki:

İbn-i Kaime, Akmeehullah! (yâni, Allah onu zelil etsin). İnsanlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den geri kaldıkları zaman geldi şöyle diyordu: Bana Muhammed'i gösterin, eğer o kurtulursa ben kurtulmam. Bunun üzerine, ben ve Musab b. Umeyr ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sâbit olan kimselerden birtakım sahâbeler, onun önüne geçtik. İşte o darbeyi bana vurdu. Ben de ona birtakım darbeler indirdim. Fakat Allah düşmanının üzerinde iki zırh vardı.

Ebû Dücâne ve İbn-i Ebî Vakkas, Resûlullah'tan düşmanı def edip onu koruyorlarken

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Dücâne, kendisini, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne kalkan yapıyor, oklar onun sırtına düşüyordu. O da öylece Peygamberin üzerine eğiliyordu. Oklar onun üzerinde birik-

ti. Sad b. Ebi Vakkas da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde ok atıyordu. Sad dedi ki:

— O bana okları veriyor ve şöyle diyordu: «At, babam anam sana feda.» Nihâyet o bana kanadsız bir oku verdi ve şöyle dedi: Bunu da vur.

Katâde'nin çektikleri ve gözünün durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Asım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yayından oku attı ve o yayın bir tarafı kırıldı. Katâde b. Numan onu aldı ve o yay, onun yanında kaldı. O günde Katâde b. Numan'ın gözüne isabet olunmuş ve o göz onun yanağının üzerine düşmüştü.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gözü eliyle yerine koydu. O göz, onun gözlerinin en güzeli ve en keskini oldu.

Enes b. Nadr'ın durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Kasım b. Abdurrahman b. Râfi, ki bu Beni Adiy b. Neccar'ın kardeşidir, haber verip şöyle dedi:

Enes b. Nadr, ki bu Enes b. Mâlik'in amcasıdır. Muhâcirlerden ve Ensardan birtakım adamlarla beraber bulunan Ömer b. el-Hattab ve Talha b. Ubeydullah'ın yanına gitti. Baktı ki ellerini savaştan çekmişler. Sizi oturtan nedir? diye sordu. Dediler ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katl olundu. Dedi ki:

Ondan sonra hayatta ne yapacaksınız! Kalkınız ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolunda öldüğü dâva üzere ölünüz. Sonra kavmi karşıladı ve onlarla savaştı nihayet katl olundu. Enes b. Mâlik onunla isimlendi. Yani amcasının ismini aldı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Humeyd et-Tavil, Enes b. Mâlik'den haber verdi ki o şöyle dedi:

Enes b. Nadr'da o günde yetmiş darbe bulduk. Kimse onu tanıyamadı. Ancak kız kardeşi parmak uçlarından onu tanıdı.

İbn-i Avf'ın aldığı yaralar

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana bir ehli ilim haber verdi ki:

Abdurrahman b. Avf'ın ağzına, o gün ok isabet etti ve seniyye dişi kırıldı, yirmi veya daha fazla yara aldı. Yaralar ona ayağından isabet etti. Topal kaldı.

Hezimetten sonra Resûlullah'ı ilk tanıyan kişi

İbn-i İshâk dedi ki:

Hezimetten ve milletin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katl olundu, sözlerinden sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ilk tanıyan (Bana İbn-i Şihab ez-Zühri zikr etti) Kâb b. Mâlik'-dir. O, dedi ki:

Peygamberin gözlerinin miğferin altından ışıldadığını gördüm ve sesimin en yükseği ile şöyle nida ettim:

— Ey müslümanlar topluluğu, işte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Bunun üzerine, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana sus, diye işaret verdi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Müslümanlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bildikleri zaman onu ayağa kaldırdılar, onlarla birlikte boğaza doğru yürüdü. Onunla beraber Ebû Bekr es-Sıddık, Ömer b. el-Hattab, Ali b. Ebi Tâlib, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. el-Avvam ve Hâris b. Sime ve müslümanlardan bir topluluk (Rıdvanullahi Aleyhim) vardı.

Übeyy b. Halef'in sözü

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) boğaza yükseldiği zaman Übey b. Halef ona kavuştu ve şöyle diyordu:

«Ey Muhammed eğer sen kurtulursan ben kurtulmam.» Bunun üzerine sahâbeler dediler ki:

Yâ Resûlallah onun üzerine bizden bir adam atılsın mı?» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

«Onu bırakınız.» Yaklaştığı zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hâris b. Sime'den süngüyü aldı. Bana zikr edildiğine göre kavminden biri şöyle diyordu:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o süngüyü ondan aldığı zaman, onu öyle bir salladı ki, devenin sırtından şerâ denilen bir sineğin deve sırtını salladığı zaman ondan uçması gibi biz de ondan kaçtık.» (İbn-i Hişâm dedi ki: Şerâ ısıran bir sinektir.) Sonra onu karşıladı ve onun boynuna bir dürtme ile dürttü ki o dürtmeden dolayı atından sarkılıp düştü ve yere yuvarlandı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Tede'dee» atından düştü ve yuvarlandı, demektir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Übey b. Halef, Mekke'de (Bana Sâlih b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf haber verdiğine göre) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile karşılaşırken şöyle diyordu:

Ey Muhammed! Bir silâhım var. Bir atım var ki ona her gün bir ferak (41) darı yem veriyorum. O atın üstünde seni katledeceğim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Hayır bilâkis ben inşaallah seni katledeceğim. Uhud'da boynunda büyük olmayan bir tahriş içine kan dolmuş olduğu halde Kureyş'e döndüğü zaman dedi ki:

— Vallahi Muhammed beni katletti. Ona dediler ki:

— Vallahi senin yüreğin gitmiş. Vallahi sende bir şey yok. Dedi ki:

O Muhammed bana Mekke'de demişti ki: Ben seni katledeceğim, vallahi şayet benim üzerime tükürse, elbette beni katleder. Bunun üzerine Allah düşmanı, onlar onunla Meke'ye dönmüş gelirlerken, Seref'de öldü. (42)

Übeyy b. Halef'in katl olunması hakkında Hassan'ın şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Hassân b. Sâbit bu hususta şu şiiri söyledi:

لقد ورث الضلالة عن أبيه أبيٌّ يوم بارزه الرسول

أتيت إليه تحمل رمّ عظم وتوعده وأنت به جهول

(41) Ferak on altı rıtıl alan bir ölçektir.

(42) Seref: Mekke'ye altı millik mesâfede bir yerdir.

وَقَدْ قَتَلَتْ بَنُو النَّجَّارِ مِنْكُمْ — أُمَيَّةَ إِذْ[2] يُغَوِّثُ : يَا عَقِيلُ
وَتَبَّ ابْنَا رَبِيعَةَ إِذْ أَطَاعَا — أَبَا جَهْلٍ، لِأُمِّهِمَا الْهَبُولُ
وَأَفْلَتَ حَارِثٌ لَمَّا شَغَلْنَا — بِأَسْرِ الْقَوْمِ، أُسْرَتُهُ قَلِيلُ

«Übeyy, Resûlullah onunla mübareze ettiği zaman, babasından dalâlete vâris oldu.

Onun yanına çürümüş kemikleri taşır olarak geldin, onu korkutuyordun, halbuki sen o konuda câhildin.

Benû Neccar, sizden Ümeyye'yi «Ey Akîl» diye imdad dilediği zaman katletmişti.

Rebiâ'nın iki oğlu, onlar Ebû Cehl'e itaat ettikleri zaman helâk olsunlar.

O ikisinin anasına da, oğullarını kaybetme olsun.

Biz kavmin en semizi ile meşgul olduğumuz için Hâris kabîlesi az olduğu halde kaçıp kurtuldu.»

İbn-i Hişâm dedi ki :
Onun üsresi, demek, onun kabilesi demektir.

Yine Hassan b. Sâbit bu hususta şöyle dedi :

أَلَا مَنْ مُبْلِغٌ عَنِّي أُبَيًّا — لَقَدْ أُلْقِيتَ فِي سُحْقِ السَّعِيرِ
تَمَنَّى بِالضَّلَالَةِ مِنْ بَعِيدٍ — وَتُقْسِمُ أَنْ قَدَرْتَ مَعَ[6] النُّذُورِ
تَمَنِّيكَ الْأَمَانِيَّ مِنْ بَعِيدٍ — وَقَوْلُ الْكُفْرِ يَرْجِعُ فِي غُرُورِ
فَقَدْ لَاقَتْكَ طَعْنَةُ ذِي حِفَاظٍ — كَرِيمِ الْبَيْتِ لَيْسَ بِذِي فُجُورِ
لَهُ فَضْلٌ عَلَى الْأَحْيَاءِ طُرًّا — إِذَا نَابَتْ مُلِمَّاتُ الْأُمُورِ

«Acaba benden Übeyye bir bildiren varmıdır ki, muhakkak cehennemin derinine ve uzağına atılmışsındır.

Uzaktan dalâleti temenni ediyorsun ve eğer kaadir olursan nezirlerle birlikte kasem de ediyorsun.

Uzaklardan batıl temennileri temenni ediyorsun, halbuki küfrün sözü aldanmaya döner.

Gazablının dürtmesi sana mülâki olmuştur. O dürten evin kerimidir, fücur sâhibi değildir.

O ki, işlerin felâketleri insanlara nâzil olup indiği zaman, onun için bütün dirilerin üzerine fazilet üstünlük vardır.»

Resûlullah'ın Uhud boğazına varması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) boğaz'ın ağzına vardığı zaman Ali b. Ebi Tâlib çıktı ve kalkanını Mihrâs (53) suyundan bir su ile doldurdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdi ki ondan içsin. O ise onda bir koku buldu ve ondan hoşlanmadı. İçmedi onunla yüzünden kanı yıkadı. Ve başına döktü ve o şöyle diyordu: Allah'ın gazabı, peygamberinin yüzünü kanatana şiddetlidir.

İbn-i Ebi Vakkas'ın, Utbe'yi öldürmeye hırs göstermesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana, Sâlih b. Keysân, ona Sad b. Ebi Vakkas'dan naklen haber verenden naklen o şöyle diyordu:

Vallahi şimdiye kadar Utbe b. Ebi Vakkâs'ın katli üzerine hırsım gibi hiç bir adamın katli üzerine hâris olmadım. Her ne kadar O kötü huylu ve kavmi içinde sevilmeyen buğz edilen bir kişi değilse de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **«Allah'ın azabı Resûlünün yüzünü kanatan kimsenin üzerine şiddetlendi»** sözü artık bana kâfi geldi.»

Kureyş'in dağa çıkmaları ve Hz. Ömer'in onlarla savaşması

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onunla beraber bulunan sahâbeler ile dağın boğazında iken Kureyş'ten bir grup dağa çıktılar.

İbn-i Hişâm dedi ki: O atlı grubun başında Hâlid b. Velid bulunuyordu.

---

(53) Ebû Zer dedi: «Ebul-Abbâs dedi ki: Mihrâs Uhud'daki bir sudur. Başkası ise şöyle dedi. Mihrâs: Bir yontulan taştır, kuyunun yanına konulur ve onun içine su dökülür ki insanlar ondan yararlansınlar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

«Onların üstümüzde olmaları yakışmaz.» Bunun üzerine Ömer b. El-Hattab ve onunla birlikteki muhâcirlerden bir topluluk onlarla savaştılar. Nihâyet onları dağdan aşağı indirdiler.

Resûlullah'ın kalkamayacağı kadar zayıf düşmesi ve Talha'nın ona yardımı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dağdan bir kaya parçasına doğru yerinden kalktı ki o taşın üzerine yükselsin. Fakat zayıflamıştı. Üst üste iki zırh giyinmişti. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkmaya başlayınca takat getiremedi. Talha b. Ubeydullah altına oturdu, onu kaldırdı. Ta taşın üzerine çıktı. Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr babası Zübeyr'den naklen şöyle dediğini haber verdi:

O zaman işittim: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), «Talha, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yardım yaptığında cennet ona vacip odu.» diye buyurdu.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Bana İkrime'den naklen ona da İbn-i Abbâs'dan naklen gelen habere göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) boğazda yapılmış merdivenlere ulaşmadı.

Resûlullah'ın oturarak namaz kılması

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ğufre'nin azadlısı Ömer zikr etti ki:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud gününde öğle namazını, kendisine isabet eden yaradan dolayı, oturarak kıldı ve müslümanlar da onun ardında oturarak namaz kıldılar.

Yeman ve İbn-i Vakş'ın katl olunması

İbn-i İshâk dedi ki:

Millet, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ayrılıp dağılmışlardı. Bir kısmı A'ves'in (54) önündeki yolun üzerine çıkmışlardı.

---

(54) Medine'de bir yerdir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Asım b. Ömer b. Katade, Mahmud b. Lebid'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud'a gittiği zaman, Hüseyl b. Câbir (Huzeyfe'nin babası Yeman) Sâbit b. Vakş ve çocuklarla birlikte yüksek evlerin damına çıktılar ve onlardan biri diğerine (ki ikisi de ihtiyar idiler) şöyle dedi:

«Seni anlamıyorum, neyi bekliyorsun? Vallahi ikimizden birimizin ömründen, ancak iki su içimi arası kadar bir zaman kalmıştır. Biz ancak bu günün ve yarının ölüleriyiz. Kılıçlarımızı alsak ya. Sonra da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavuşsak ya. Belki umulur ki Allah bizi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte şehâdetle rızıklandırır.» Böylece ikisi kılıçlarını aldılar sonra çıktılar ve ordunun içine dâhil oldular. Fakat orduya girdikleri bilinmedi. Müşrikler Sâbit b. Vakş'ı katlettiler. Hüseyl b. Câbir'e gelince, müslümanların kılıçları onu tanımayarak (55) katlettiler. Bunun üzerine Huzeyfe dedi ki:

«O benim babamdır.» Onlar da dediler ki:

«Vallahi biz onu tanımadık.» Ve doğru söylediler. Huzeyfe dedi ki:

«Allah sizi af eder. Allah Erhamür-Râhimindir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) istedi ki onun fidyesini ödeye. Huzeyfe ise onun diyetini müslümanlara bağışladı. Bu da, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e göre onun (Radiyallâhü anh) sevabına yazıldı.

Hatıb'ın oğlunun katl olunması ve babasının sözü

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki:

Onlardan bir adam vardı ki, o Hâtıb b. Ümeyye b. Râfi diye çağırılırdı. Onun bir oğlu vardı ki ona Yezid b. Hâtıb denilirdi. Uhud gününde ona bir yara isabet etti. Akrabalarının evine getirildi. Ölüme yaklaşmıştı. Ev halkı, onun yanına toplandılar. Müslümanların

---

(55) Bir rivâyette: Onu hatâen katleden, Utbe b. Mes'ud'dur. Bu, Abdullah b. Mes'ud'un kardeşidir. Ve Fakih Abdullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud'un dedesidir. Bu Utbe, Kur'an'ı Mushaf ismiyle isimlendirenlerin ilkidir.

erkekleri ve kadınları ona «Ey Hâtıb'ın oğlu Yezid, cennet ile müjdelen!» demeğe başladılar. Babası Hâtıb ihtiyardı, câhiliyette yaşlanmıştı. İşte o zaman onun nifakı zahir oldu. O şöyle dedi:

«Hangi şey ile onu müjdeliyorsunuz? Harmel'den (56) olan cenneti ile mi?»

Vallahi bu çocuğu aldattınız.

Resûlullah'ın haber verdiği gibi Kuzman'ın münafık olarak katl olunması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Asım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki o şöyle dedi:

İçimizde garib bir adam vardı. Onun kimlerden olduğu bilinmezdi. Kendisine Kuzman denilirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e o zikr olunduğunda şöyle derdi:

«O muhakkak cehennem ehlindendir.» Uhud günü olduğu zaman şiddetli bir şekilde savaştı ve yalnız olduğu halde müşriklerden sekiz veya yedi kişiyi katletti. Kuvvetli ve şiddetli biri idi. Ona yara isabet etti. Beni Zafer evine taşındı. Müslümanlardan birtakım adamlar ona şöyle demeğe başladılar:

«Vallahi bu gün ey Kuzman sen imtihan verdin. Sana müjdeler olsun.» Dedi ki:

«Ne ile müjdeleniyorum? Vallahi ancak kavmimin şerefi için savaştım. Şayet bu anlattığınız için olsaydı savaşmazdım.» Sonra yarası şiddetlenince okluğundan bir ok aldı ve kendisini okla katletti.

Muhayrik'in katl olunması

İbn-i İshak dedi ki:

Uhud gününde katl olunanlardan biri de Muhayrik idi. Beni Salebe b. Fityun'dan biri idi. Uhud günü olduğu zaman şöyle dedi: «Ey Yahudiler topluluğu! Vallahi biliyorsunuz ki, Muhammed'in yardımı üzerinize hakdır.» Dediler ki:

---

(56) Süheyli dedi ki: «Harmel'den» sözü ile Zeyd'in kendisinde defn olunduğu yeri kast ediyor. Harmel bitkisi o yerde biterdi.

«Bu gün sebt günüdür.» O: «Sizin için sebt yoktur», dedi, kılıcını ve cebhanesini aldı ve şöyle dedi:

«Eğer öldürülürsem bana olan Muhammed'e olur, onda dilediği şeyi yapar.» Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına sabahleyin gitti. Onunla birlikte savaştı ve katl olundu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bize gelen habere göre — dedi ki: «Muhayrik yahudilerin hayırlısıdır.»

Hâris b. Süveyd'in durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Hâris b. Süveyd b. Sâmit münafık idi. Uhud gününde müslümanlarla birlikte çıktı ve millet onunla karşılaştığı zaman Mücezzer b Ziyâd el-Belevi ile Beni Dubeye'den birisi olan Kays b. Zeyd'in üzerine saldırdı ve onları katletti. Sonra Mekke'de Kureyş'e katıldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zikr ettiklerine göre; Ömer b. el-Hattâb'a, eğer onu ele geçirirse onu katletmesini emr etmişti o ise onu kaçırtmıştı. O Mekke'de idi. Sonra kardeşi Cülâs b. Süveyd'e, kavmine dönmesi için tevbe eder olduğu halde haber gönderdi Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında İbn-i Abbâs'dan bana gelen habere göre şu âyeti kerimesini indirdi:

« كَيْفَ يَهْدِي اللهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ
وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ، وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ »

«İnandıktan, peygamberin hak olduğuna şehâdet getirdikten kendilerine belgeler geldikten sonra inkâr eden bir milleti Allah nasıl doğru yola eriştirir? Allah zâlimleri doğru yola eriştirmez..» Kısanın sonuna kadar.

İbn-i Hişâm'ın, Mücezzer'i katledenin hakkındaki tahkiki

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana ehli ilimden kendisine güvenip itimad ettiğim bir kimse haber verdi ki:

Hâris b. Süveyd, Mücezzer b. Ziyâd'ı katletti. Fakat Kays b. Zeyd'i katletmiş değildir. Bunun delili ise:

İbn-i İshak'ın onu Uhud'un maktulleri içinde zikr etmemesidir. Ona göre Hâris ancak Mücezzer'i katletti. Çünkü Mücezzer b. Ziyad, onun babası Süveyd'i Evs ile Hazrec'in arasında vâki olan harplerden birinde katl etmişti. Biz bu kitaptan geçen bir yerde bu konuyu zikr etmiştik.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbından bir topluluk içinde iken Hâris b. Süveyd Medine'nin bahçelerinden birinden çıktı. Üzerinde kırmızı bir elbise vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Osman b. Affân'a onun öldürülmesini emretti, o da onun boynunu vurdu. Bir rivâyette ona vuran Ensardan birisi idi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Muâz b. Afrâ, Süveyd b. Sâmit'i aldatıp bir yere götürmek süretiyle savaştan başka bir zamanda katletti. Ona bir ok attı ve onu öldürdü. Bu Buâs gününden önce idi

Usayrem'in durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Husaym b. Abdurrahman b. Amr b. Sad b. Muâz'dan (ki bu Ebû Süfyan İbn-i Ebi Ahmed'in mevlâsıdır) o da Ebû Hureyre'den onun şöyle dediğini söyledi:

«Bana bir adamdan haber verin ki hiç namaz kılmadığı halde cennete girmiş olsun.» Kimse ona cevap veremeyince ona sordular ki «O sorduğun kimdir?» O da şöyle dedi:

«O Usayrem Beni Abduleşhel Amr b. Sâbit b. Vakş'dır.» Husayn dedi; Mahmud b. Esed'e dedim ki:

«Üsayrem'in durumu nasıl idi?» Dedi ki:

Kavminin İslâma girmesine razı olmayan biri idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Uhud'a çıkma günü olduğu zaman İslâm hakkında onun için bir şey zâhir oldu, o da müslüman oldu. Sonra kılıcını aldı, yürüdü ve ordunun içine dahil oldu. Savaştı ve yaralandı. Bir ara Beni Abdul-Eşhel'den birtakım adamlar harp meydanında maktüllerini ararlarken bir de baktılar ki o Usayrem maktuller içindedir. Dediler ki:

«Muhakkak bu Useyrem'dir. O nasıl buraya geldi? O İslâmı inkâr ederken onu bırakmıştık. Ona sorunuz ki onu buraya getiren nedir?» Sordular:

«Ey Amr, seni buraya getiren nedir? Senin kavmine karşı bir acımadan şefkatten mi yoksa İslâm'a rağbetinden mi?» Dedi ki:

«Hayır bilâkis İslâm'a rağbetimden. Allah'a ve onun Resûlüne iman ettim ve müslüman oldum. Sonra kılıcımı aldım. Kuşluk vaktinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte çıktım. Sonra savaştım. İşte başıma gelen geldi. Bunları dedikten sonra çok geçmeden onların elinde öldü.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onu zikr ettiler, O da buyurdu ki:

«Şüphesiz o cennet ehlindendir...»

Amr b. Cemûh'un katl olunması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana babam İshâk b. Yesar, Beni Seleme'den birtakım ihtiyarlardan naklen haber verdi ki:

Amr b. Cemûh ağır bir şekilde topal idi. Onun dört tane oğlu vardı. Arslan gibiydiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber savaşlarda hazır bulundular. Uhud günü, oğulları onun Medine'de kalmasını istediler. Ve ona dediler ki:

«Şüphesiz Allah (Azze ve Celle) seni mazur görüyor.» Bunun üzerine o Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi:

Benim oğullarım bu yüzden beni Medine'de bırakmayı istiyorlar ve seninle birlikte savaşa çıkmaktan beni men ediyorlar. Vallahi ben bu topallığımla cennete basmayı umuyorum.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

«Sana gelince, Allah seni mazur görmüştür. Artık üzerine cihad farz değildir.» Onun oğullarına da şöyle dedi:

«Sizin de onu men etmeniz gerekmez. Umulur ki Allah onu şehâdetle rızıklandırır.» Böylece o onunla birlikte çıktı ve Uhud gününde katl olundu.

Hind'in Hz. Hamza'yı parçalaması

İbn-i İshâk dedi ki:

Sâlih b. Keysân'ın bana haber verdigi gibi, Hind binti Utbe ve

onunla beraber olan kadınlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından maktulleri parçalamaya başladılar. Onların kulaklarını ve burunlarını kesiyorlardı. Hatta Hind, onların kulaklarından ve burunlarından halhallar ve gerdanlıklar edindi. Hind o halhalları, gerdanlıkları ve küpeleri Cübeyr b. Mutim'in kölesi Vahşî'ye verdi. Sonra Hind Hamza'nın ciğerini yardı ve onu ağzında çiğnedi. Fakat yutmaya takat getiremedi, dışarı attı. Sonra yüksek bir kayanın üzerine çıktı, yüksek sesiyle bağırdı ve şöyle dedi :

نَحْنُ جَزَيْنَاكُمْ بِيَوْمِ بَدْرِ   وَالْحَرْبُ بَعْدَ الْحَرْبِ ذَاتُ سُعْرِ
مَا كَانَ عَنْ عُتْبَةَ لِي مِنْ صَبْرِ   وَلَا أَخِي وَعَمِّهِ وَبَكْرِي
شَفَيْتُ نَفْسِي، وَقَضَيْتُ نَذْرِي   شَفَيْتَ وَحْشِيُّ غَلِيلَ صَدْرِي
فَشُكْرُ وَحْشِيٍّ عَلَيَّ عُمْرِي   حَتَّى تَرِمَّ أَعْظُمِي فِي قَبْرِي

«Biz Bedir gününe karşı size ceza verdik, harpten sonra harp alevlenicidir.
Utbe'den benim için sabır olmadı.
Ne kardeşimden ne onun amcasından ve ne de Bekr'imden.
Yüreğimi soğuttum ve nezrimi yerine getirdim, ey Vahşî göğsümün susuzluğunu giderdin.
Vahşî'nin teşekkürü üzerime ömrüm boyuncadır, hatta kabrimde kemiklerimin çürüyüp dağılmasına kadardır.»

Hind binti Utbe'ye karşı reddiye olarak,
Hind binti Üsâse'nin şiiri

Hind binti Üsâse b. Abbâd b. Muttalib de ona cevap verdi ve ı yle dedi :

خَزِيتِ فِي بَدْرٍ وَبَعْدَ بَدْرِ   يَا بِنْتَ وَقَّاعٍ عَظِيمِ الْكُفْرِ
صَبَّحَكِ اللهُ غَدَاةَ الْفَجْرِ   مِلْهَاشِمِيِّينَ الطِّوَالِ الزُّهْرِ
بِكُلِّ قَطَّاعٍ حُسَامٍ يَفْرِي   حَمْزَةُ لَيْثِي وَعَلِيٌّ صَقْرِي

إذ رامَ شَيبُ وأبوكَ غدرى ... فخضَّبا منهُ ضواحي النَّحرِ

• ونذرُكَ السُّوءُ فشرُّ نذرِ •

«Ey alçaklıklara çok düşen büyük küfürlünün kızı, Bedir'de ve Bedir'den sonra zelil ve hakir oldun.
Allah seni beyazlığı uzun olan Hâşimîlerin fecrinin sabahında,
Kesen her kesici ile keskin kılıç ile başını yarsın.
Hamza benim arslanımdır ve Ali ise doğanım.
O zamanda ki, Şeybe ve senin baban bana ğadr olsun diye attılar ve ondan göğüsten zahir olan şeyleri kanla boyadılar.
Senin kötü adağın, adakların en şerlisidir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

O beytlerden üç tanesini terkettik. Çünkü onlarda kötü sözler söylemişti.

Hind binti Utbe'nin bir şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Yine Hind binti Utbe şöyle dedi:

شفَيتُ مِن حمزةَ نفسي بأحُدِ ... حتَّى بقرتُ بطنَهُ عن الكبِدْ

أذهبَ عنِّي ذاكَ ما كنتُ أجِدْ ... مِن لذعةِ الحزنِ الشَّديدِ المعتمِدْ

والحربُ تعلوكُم بشؤبوبٍ برِدْ ... تقدمُ إقدامًا عليكُم كالأسَدْ

«Uhud'da nefsim Hamza'dan intikam şifasını aldı, hattâ onun karnını ciğerinden deldim.
Bu, benden kasd edici elem verici şiddetli hüzün ateşinin eleminden bulmakta olduğum şeyi benden götürdü.
Harb, şiddetli ve soğuk yağmurun atılmasiyle sizin üzerinize yükseldi
Sizin üzerinize arslan gibi saldırdı.»

Ömer'in Hassan'ı Hind binti Utbe'nin hicvine karşı teşvik etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Sâlih b. Keysân haber verdi ki, ona şöyle haber verilmiş:

Ömer b. el-Hattâb, Hassân b. Sâbit'e dedi ki:

«Ey İbn-i Fürey'e» (İbn-i Hişâm dedi ki: Fürey'e binti Hâlid b. Huneys'dir. Denilir ki: Huneys, İbn-i Hârise b. Levzân b. Abd-i Vudd b. Zeyd b. Salebe b. Hazrec b. Sâide b. Kâb b. Hazrec'dir) Hind'in dediğini işitseydin ve onun kaya üzerinde ayakta bize ürcüzeler okuyarak ve Hamza'ya yaptığı şeyi zikrederek böbürlenmesini bir görseydin! Hassan ona dedi ki:

«Vallahi bir tepenin üstünde bir mızrağı gördüm.» Ve dedim ki:

«Vallahi bu öyle bir silâhdır ki, Arabın silâhı değildir.» Sanki o mızrak ancak Hamza'ya doğru havalanıp uçuyordu. Bilemiyorum. Fakat o kadının bazı sözlerini bana söyle, ona karşı koyayım. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb o kadının dediklerinin bazısını ona söyledi. Bunun üzerine Hassan b. Sâbit şu şiiri söyledi:

أَشِرَتْ لَكَاعِ وَكَانَ عَادَتُهَا ۞ لُؤْمًا إِذَا أَشِرَتْ مَعَ الْكُفْرِ

«Alçak kadın, ziyade sevindi ve tekebbürlendi.
Onun âdeti küfür ile birlikte sevinip öğündüğü zaman alçaklıktır, yaramazlıktır.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindendir ki biz o beytleri terkettik. Yine onun (Hassan'ın) dal üzerine olan ve zal üzerine olan iki kısım beyitlerini terkettik. Çünkü onlarda kötü sövmüştü.

Hüleys'in Ebû Süfyân'a karşı, onun Hamza'yı parçalamasını iğrenç görmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Benû Hâris b. Abd-i Menât'ın kardeşi Huleys b. Zebbân Uhud gününde (ki o, o zaman Ehabiş'in lideri idi) Ebû Süfyan'a rastladı. Ebû Süfyan Hamza b. Abdulmuttalib'in ağzının yanlarına süngünün dip demiri ile vuruyor ve şöyle diyordu:

«Tad, ey âsi!» Bunun üzerine Hüleys şöyle dedi:

«Ey Benî Kinâne, bu, Kureyş'in efendisidir, gördüğünüz gibi kar-

şı koymaya kâdir olmayan bir ölüye, amcasının oğluna ne yapıyor?» Bunun üzerine o dedi ki :

«Yazık sana benden bunu gizli tut. Çünkü bu kendime hakim olamayıp yaptığım bir hatadır.»

Ebû Süfyân'ın, Uhud'dan sonra müslümanlara sevincinden gülmesi ve Ömer ile konuşması

Sonra Ebû Süfyan b. Harb ayrılmayı kast ettiği zaman dağın üstüne çıktı sonra en yüksek sesiyle bağırdı ve kendi kendine şöyle dedi :

«Ey Ebû Süfyan! Çok ileri gittin, haydi kalk, çünkü harb bir günün bir günle nöbetleşe karşılaşmasıdır. Ey Hübel yücel. Yani dinine yardım et.» Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi :

— Ey Ömer kalk ve ona cevap ver ve şöyle de : Allah Alâ ve Ecelldir = en yüce ve en büyüktür, savaşımız eşit değildir. Bizim maktullerimiz cennettedir. Sizin maktulleriniz ise cehennemdedir.» Ömer Ebû Süfyan'a cevap verdiği zaman, Ebû Süfyan ona şöyle dedi :

«Ey Ömer hele bana doğru gel!» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Ömer'e dedi ki :

«Ona git ve bak ki onun durumu nedir.» O da ona geldi ve Ebû Süfyan ona şöyle dedi :

«Ey Ömer Allah senin iyiliğini versin. Muhammed'i biz katletmedik mi?» Ömer dedi ki :

«Allah Allah hayır, böyle bir şey yok. Ve şimdi o senin sözünü dinliyor.» Dedi ki :

«Sen benim katımda İbn-i Kamie'den daha doğru sözlü ve daha iyi bir adamsın. Çünkü İbn-i Kamie onlara şöyle demişti : **Ben Muhammed'i katlettim.»**

İbn-i Hişâm dedi ki : İbn-i Kaime'nin ismi Abdullah'dır.

Ebû Süfyan'ın müslümanları tehdid etmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Sonra Ebû Süfyan şöyle seslendi : Maktullerinize hakaret olarak burun ve kulakları kesilmiştir. Vallahi ben buna ne razı oldum, ne kızdım, ne nehyettim ne de emrettim.

Ebû Süfyan ve onunla birlikte olanlar ayrılıp uzaklaştıkları zaman şöyle nida etti:

«Gelecek sene buluşma yerimiz Bedir'dir.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ashâbından bir adama «Evet gelecek sene Bedir'de buluşalım söyle» diye buyurdu.

Ali'nin müşriklerin izlerini takip etmesi

Sonra Resûlullah (Sallallah ü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib'i gönderdi ve dedi ki: «Onların izlerini takip et ve ne yaptıklarına ve ne kast ettiklerine bak. Eğer atları yanlarına alıp develere binmişlerse onlar Mekke'ye gitmeye kast ediyorlardır. Eğer atlara binmişler develeri önlerinde sürüyorlar ise onlar Medine'ye gitmeyi kast ediyorlardır. Nefsim yedinde olan zata yemin ederim ki, eğer Medine'ye gitmeyi kast ediyorlar ise elbette oraya yürüyeceğim. Sonra elbette onlarla savaşacağım.» Ali dedi ki:

«Ben de onların izlerine çıktım gittim ki bakayım ne yapıyorlar? Onlar atları yanlarına aldılar ve develeri binek edindiler ve Mekke'ye doğru yöneldiler.»

(Uhud) Savaş'ın sonu

Millet maktulleri ile meşgul olurken (Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebi Sa'saa el-Mazeni = Beni Naccâr'ın kardeşinin bana haber verdiğine göre) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

«Sa'd b. Rebi'in ne yaptığını (diriler içinde midir yoksa ölüler içinde midir?) benim yerimde ona bakacak bir kişi var mıdır?» Ensar'dan bir adam dedi ki: «Yâ Resûlallah, senin için Sa'd'in ne yapmakta olduğuna ben bakarım.» Gitti, baktı ve onu ölmek üzere maktullerin içinde yaralı olarak bu'du. Adam dedi ki: Ona dedim: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana emr etti ki:

— Sen dirilerin içinde misin yoksa ölülerin içinde misin diye bakayım? Dedi ki:

Ben ölülerin içindeyim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e benden selâm ilet ve ona de ki: Sa'd b. Rebi sana şöyle diyor:

Allah bizden yana seni ümmetinden bir peygamber olarak en hayırlı mükâfatla mükâfatlandırsın. Kavmine de benden selâm ilet ve onlara de ki:

«Sa'd b. Rebi size şöyle diyor: Bir an Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e düşmanlar tarafından yol bulunursa, Allah katında sizin için bir özür bulunmaz.» Dedi ki: Sonra ölmesine kadar orada kaldım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim ve onun haberini ona bildirdim.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Ebû Bekr ez-Zübeyri haber verdi ki:

Bir adam Ebû Bekr es-Sıddık'ın yanına girdi, onun kucağında Sa'd b. Rebi'in bir kızı vardı. Küçük bir kız çocuğu idi. Ağzını ve dudaklarını öpüyordu. Adam ona dedi ki:

«Bu kimdir?» Ebû Bekir dedi ki:

«Bu benden hayırlı olan bir adamın kızıdır. Bu adam Sa'd b. Rebi'dir. Akabe gününde nukabadandı. (57) Bedir'de hazır bulundu ve Uhud gününde ise şehid düştü.»

Resûlullah'ın Hamza'ya mahzun olması

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana gelen habere göre, Hamza b. Abdulmuttalib'i aramaya çıktı. Onu vâdinin çukurunda karnı ciğerinin hizasından delinmiş ve kendisine hakaret edilmiş burnu ve kulakları kesilmiş bir vaziyette buldu.

Bana Muhammed b. Câfer b. Zübeyr haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

«Gördüğüm şeyleri gördüğüm zaman, Safiyye'yi hüzünlendirmek ve benden sonra bir sünnet olur korkusu olmasaydı, elbette Hamza'yı öyle terkederdim. Ta yırtıcı hayvanların karınlarına ve kuşların da kursaklarına girsin. Ve and olsun! Eğer Allah, Kureyş'e karşı herhangi bir yerde beni muzaffer kılarsa, elbette onlardan otuz adamın ölüsünün başına böyle getireceğim.

---

(57) Nakip, başkan demektir. Akabe Bey'atinde kendi kabilesine başkanlık yapmıştı.

Müslümanlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hüznünü ve amcasına üzüldüğünden dolayı kızdığını gördükleri zaman dediler ki:

«Vallahi eğer Allah bizi her hangi bir zamanda onlara gâlib kılarsa Arab'dan hiçbir kimseye yapılmadığı bir şekilde burun ve kulaklarını keseceğiz.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hamza'nm yanında durduğu zaman şöyle dedi:

«Senin bu durumun gibi hiç bir musibet başıma gelmiş değildir. Ve burası gibi hiç bir yer bana bu kadar sıkıntılı gelmemiştir.» Sonra şöyle buyurdu:

«Cebrail bana geldi ve haber verdi ki: Hamza b. Abdulmuttalib yedi gök ehli içinde «Hamza b. Abdulmuttalib Allah'ın ve Resûlünün arslanıdır» diye yazılıdır.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hamza ve Ebû Seleme b. Abdul-Esas süt kardeş idiler. Ebû Leheb'in câriyesi (58) onlara süt emzirmişti.

Uzuvlarını kesmek sûretiyle öç almaktan nehi hakkında nâzil olan âyet

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Bureyde b. Süfyan b. Ferve el-Eslemi, Muhammed b. Kâb el-Kurezi'den naklen ve itham etmediğim bir kimse İbn-i Abbas'dan naklen bana haber verdiler ki:

Allah (Azze ve Celle) bu hususta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve ashâbının sözünden dolayı şu âyetini inzal buyurdu:

«وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ، وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ
وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ، وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ، وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ»

«Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın ayniyle mukabele edin. Sabrederseniz and olsun ki bu, sabredenler için daha iyidir. Sab-

(58) O câriyenin ismi Süveybe'dir.

ret, senin sabrın ancak Allah'ın yardımiyledir. Onlara üzülme, kurdukları düzenlerden de endişe etme.»

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) af etti ve sabr etti ve ölülere işkence etmekten de nehy etti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Humeyd et-Tavil, Hasan'dan o Semüre b. Cündeb'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şimdiye kadar bir duracak yerde durup da oradan ayrılmadı ki bize sadaka vermekle emreder ve işkenceden de nehyeder olmasın.» (59)

Resûlullah'ın, Hamza ve diğer şehidlerin üzerine namaz kılması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana itham etmediğim biri, Miksem'den naklen — ki bu Abdullah b. Hâris'in mevlâsıdır — o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hamza'nın getirilmesini emretti. Üzeri bir kumaş ile örtüldü. Sonra Resûlullah onun üzerine namaz kıldı ve yedi tekbir getirdi. Sonra diğer maktuller birer birer getirildi. Hamza'nın yanına konuluyorlardı. Resûlullah (Sallal-

---

(59) Süheylî dedi ki: Bu işkence etmekten nehy etmekte sahih bir hadistir. Eğer denilirse ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aranîlere işkence etti, ellerini ve ayaklarını kesti, gözlerini çıkarttırdı, onları kırda bıraktı. Deriz ki: Bunda iki cevap vardır. Onlardan biri: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem bunu kısas olarak yaptı. Çünkü onlar çobanların ellerini ve ayaklarını kesmiştiler ve gözlerini çıkartmıştılar. Bir kavle göre de bu, işkencenin haram kılınmasından önce idi. Eğer denilirse ki onları su ister oldukları halde su vermeden terketti ve nihayet onlar susuzluktan öldüler. Deriz ki: O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları susuz bıraktı. Çünkü onlar o gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ehl-i Beytini susuz bırakmıştılar.

lahü Aleyhi ve Sellem) onların ve onlarla beraber Hamza'nın namazını kıldı. Neticede Hamza'nın üzerine yetmiş iki namaz kılındı. (*)

Safiyye'nin Hamza'ya mahzun olması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana gelen habere göre Safiyye binti Abdulmuttalib Hamza'ya bakmak' için geldi. Hamza onun baba-ana bir kardeşi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o Safiyye'nin oğlu Zübeyr b. el-Avvam'a dedi ki:

Ananı karşıla ve onu geri çevir, kardeşinde olan durumu görmesin.» O da ona dedi ki:

«Ey anacığım, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sana geri dönmeni emr ediyor.» Safiyye dedi ki:

«Niçin? İşittim ki kardeşimin ölüsüne hakaret edilmiştir. Bu ise Allah yolunda olan bir şeydir. Biz buna razıyız! Ecrini Allah'dan beklerim ve inşaallah sabdereceğim.»

Zübeyr, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiği ve anasının durumunu Ona haber verdiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Onun yolunu serbest bırak», dedi.

Bunun üzerine Safiyye geldi, Hamza'ya baktı, ona dua etti, istirca (60) ve istiğfar etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun defn olunmasını emretti ve defn olundu.

(*) Süheyli dedi ki: Hicaz fukahâsı ve Evzai iki nokta için bu hadisle amel etmediler. O iki noktadan biri: Bu hadisin isnadının zayıf olmasıdır. İbn-i İshâk dedi ki: Bana ittiham etmediğim biri hadis nakletti. Zikr ettiklerine göre, Hasan b. Umâre'yi kasd ediyor. Hasan b. Umare'nin hadis ehli indinde zayıflığında hilâf yoktur. Hadiscilerin çoğu ondan hiçbir şey rivâyet etmezler. Eğer İbn-i İshâk'ın; İtham etmediğim biri bana haber verdi, diye söylediği kimse, Hasan'dan başkası ise, bu mechuldür, mechullük ise onu itibardan düşürür.

İkinci nokta: Bu hadis, ameli sünnet değildir. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hiç bir savaşta şehitlerin üzerine namaz kıldı diye bundan başka bir rivâyet yoktur. İki halifenin müddetinde de durum böyledir. Ancak şehid savaş meydanından mürtes olarak yani onda hayat belirtileri bulunursa müstesnadır.

(60) İstirca: «Biz Allah içiniz ve biz ona dönücüleriz» demektir.

Abdullah b. Cahş'ın Hamza ile birlikte defn olunması

Bana Abdullah b. Cahş'ın soyu, iddia ettiler ki, Ümeyme binti Abdulmuttalib'in kızı Hamne vardı. Dayısı Hamza'ya işkence edildiği gibi kardeşi Abdullah'a da işkence edilmişti. Ancak onun ciğerleri yarılmamıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Hamza kabrine defn etti. Bunu başkasından işitmedim ancak onun ehlinden işittim.

Şehidlerin defn olunması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bir kısım müslümanlar maktullerini Medine'ye taşıyıp onları orada defn etmişlerdi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu nehy etti ve şöyle dedi:

«Onları yıkılmış oldukları yerde defn ediniz.»

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed b. Müslim ez-Zühri, Abdullah b. Sa'lebe b. Suayr el-Uzri'den — ki bu Beni Zühre'nin halifidir — naklen haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud gününün maktullerine vardığı zaman şöyle dedi:

«Ben bunlara şâhidim ki, Allah yolunda yaralanan hiçbir yaralı yoktur ki Allah onu kıyamet gününde yarası kan akıtır olarak diriltmesin. O kanın rengi kan rengidir, kokusu misk kokusudur. Bakınız hangileri daha çok Kur'an'ı okumuşsa onu öne koyun, arkadaşlarına imam olsun.» Bir tek kabirde iki ve üç kişiyi defn ediyorlardı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana amcam Mûsa b. Yesâr haber verdi ki, o, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini işitmiş:

Ebul-Kâsım (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

«Hiçbir yaralı yoktur ki, Allah yolunda yaralansın da Allah onu kıyâmet gününde yarası kan akıtır olduğu halde haşr etmesin. O kanın rengi kan rengidir, kokusu ise misk kokusudur.»

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana babam İshâk b. Yesâr, Beni Seleme'den bazı ihtiyar kişilerden naklen haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zaman maktullerin defn olunmasını emrettiği zaman dedi ki:

«Amr b. Cemûh ve Abdullah b. Amr b. Haram'a bakınız, çünkü onlar dünyada aynı safta omuz omuza bulundulardı. Onları bir tek kabre koyunuz.»

Hamne'nin, Hamza için üzülmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye doğru gitmek üzere ayrıldı. Hamne binti Cahş ona rastladı. Bana zikr olunduğuna göre Hamne millet ile karşılaştığı zaman ona kardeşi Abdullah b. Cahş'ın ölüm haberi verildi. O da istirca etti ve onun için istiğfâr etti. Sonra ona dayısı Hamza b. Abdulmuttalib'in ölüm haberi verildi, onun için de istirca ve istiğfar etti. Sonra ona kocası Mus'ab b. Umeyr'in ölümü haberi verildi. Bunun üzerine o bağırdı ve vaveylayı kopardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

«Her şey bir tarafa, kocası da kadın için bir taraftadır. Çünkü kardeşinin ve dayısının ölüm haberi esnasında durdu, kocasının ölüm haberi esnasında ise bağırdı.»

Ensar'ın kadınlarının Hamza'nın üzerine ağlamaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benû Abdul-Eşhel ve Zafer'den Ensar'ın evlerinden bir evin yanından geçti. Maktullerinin üzerine ağlayan kadınları dinledi. Bunun üzerine Onun (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) göz yaşları aktı ve ağladı. Sonra şöyle dedi:

«Fakat Hamza için ağlayan kadınlar yoktur!» Sa'd b. Muâz ve Üseyd b. Hudayr, Beni Abdul-Eşhel'in evlerine döndükleri zaman onların kadınlarına emr ettiler ki bellerinin iplerini bağlasınlar, sonra gitsinler ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcasına ağlasınlar.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Hakîm b. Hakim b. Abbâd b. Huneyf, Beni Abdul-Eşhel'in adamlarından birinden naklen haber verdi ki, o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyh ve Sellem) onların Hamza'ya ağlamalarını işitince, onlar mescidin kapısı önünde ona ağlar oldukları halde, onların yanma çıktı ve şöyle dedi:

«Dönünüz, Allah size rahmet etsin, bize kendinizle teselli verdiniz.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

O gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) feryad edip avaz ile ağlamaktan nehyetti.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Ebû Ubeyde haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların ağlamalarını işitince dedi ki: «Allah Ensara rahmet etsin. Bilindiğine göre eskiden beri böyle tesellicidirler. O kadınlara emrediniz ayrılıp gitsinler.»

Beni Dinârlı kadının durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdulvâhid b. Ebi Avn, İsmâil b. Muhammed o da Sa'd b. Ebi Vakkas'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Dinâr'dan bir kadına rastladı ki onun kocası, kardeşi ve babası Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Uhud'da musibete mâruz kalmışlardı. Onların ölüm haberleri ona verildiği zaman o kadın şöyle dedi:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ne oldu?» Dediler ki:

«Ey falanın anası o, iyidir. O, Allah'a hamd olsun senin istediğin gibidir.» Dedi ki:

«Onu bana gösterin de ona bakayım?»

Peygamber ona gösterildi. Onu gördüğü zaman dedi ki:

«Senden sonra her musibet küçük kalır. (celeldir.)»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Celel: Az ve çok mânasına gelir. Burada ise az mânasınadır. İmriül-Kays celel hakkında şöyle dedi:

لِقَتْلِ بَنِي أَسَدٍ رَبَّهُمْ   أَلَا كُلُّ شَيْءٍ سِوَاهُ جَلَلْ

«Beni Esed, meliklerini katletmeleri için.

Dikkat ediniz ki, onun gayrı her şey celeldir (küçüktür).»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şâirin (ki bu şâir Hâris b. Va'le el-Ceri'dir) şu sözüne gelince:

وَلَئِنْ عَفَوْتُ لَأَعْفُوَنْ جَلَلاً وَلَئِنْ سَطَوْتُ لَأُوهِنَنْ عَظْمِى

«And olsun ki şayet af etseydim elbette celeli (yani büyük şeyleri af ederdim.
And olsun ki eğer atılıp hamle etseydim elbette ki kemiğimi zayıflatırdım.»
Burdaki (celel çokluk mânasınadır.)

Kılıçları yıkamak

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ehline vardığı zaman kılıcını, kızı Fâtıma'ya verdi ve şöyle dedi:

«Ey kızcağım, bundan kanı yıka. Allah'a kasem ederim, bu kılıcım bu gün bana sadık çıktı.» Ali b. Ebi Tâlib de kılıcını Fâtıma'ya verdi ve şöyle dedi:

«Yine bunun da kanını yıka. Allah'a yemin ederim, o bana sadık çıktı.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi:

«And olsun, eğer doğru savaşmışsan seninle birlikte Sehl b. Huneyf ve Ebû Dücâne de doğru savaşmıştır.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kılıcına (61) Zülfikâr denilirdi.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana bir ehli ilim haber verdi ki: İbn-i Ebî Nüceyd şöyle dedi: Biri Uhud gününde şöyle seslendi:

لاَ سَيْفَ إِلاَّ ذُو الْفِقَا رِ، وَلاَ فَتَى إِلاَّ عَلِى

«Zülfikârdan başka kılıç yoktur.
Ali'den başka yiğit yoktur.»

---

(61) Zülfikâr, Âsî b. Münebbih'in kılıcı idi. Bedir gününde o kâfir olarak katl olununca, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem')e geçti. Sonra Ali b. Ebî Tâlib'e verildi.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana ehli ilimden biri şu haberi verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib'e şöyle dedi:

«Allah bize feth yolunu açıncaya kadar müşrikler artık bu Uhud gibisini başımıza getirmezler.»

İbn-i İshâk dedi ki:

Uhud günü sebt günü idi, Şevval ayının yarısında idi.

Resûlullah'ın düşmanları korkutmak için onların izini takip etmesi

Şevvâl'den on altı gecenin geçtiği bir sırada, Uhud gününden ertesi gün, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini millet içinde düşmanı yakalamayı ilân etti. O müezzin, «Dün bizimle beraber olanlardan başka kimse çıkmasın» diye nida etti. Câbir b. Abdullah b. Amr b. Haram da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu ve şöyle dedi:

«Yâ Resûlallah, muhakkak benim babam beni yedi kız kardeşimin başında geri bıraktı» ve dedi ki:

«Ey oğulcuğum, ne benim için ne de senin için onların içlerinde bir erkek olmadığı halde bırakmamız lâyık olmaz ve seni, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte cihatta kendi üzerime tercih edecek değilim. O halde sen kız kardeşlerinin başında geri kal.» Böylece onların başlarında geri kaldım.

Bu konuşmadan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona izin verdi o da onunla birlikte çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak düşmanı korkutmak ve onları yakalamak için çıktığını bildirmek ve onda bir kuvvet olduğunu zan etmeleri onlara isabet eden şeyin onları düşmanlarından korkutmadığını bildirmek için çıktı.

Resûlullah'a yardım için müslümanların ölümü istemelerinden bir örnek

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Hârice b. Zeyd b. Sâbit, Ebû Sâib'den, (ki bu Âişe binti Osman'ın mevlâsıdır) naklen haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından, Beni Abdil-Eşhel'den bir adam Uhud'a Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birikte hazır bulundu. Dedi ki:

«Uhud'da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte ben ve benim bir kardeşim hazır bulunduk. Biz yaralı olarak döndük. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nidacısı düşmanı kovalamak hakkında çıkmaya çağırınca kardeşime dedim ki veya o bana dedi ki:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte olan bir gazveyi kaçırır mıyız? Vallahi bizim için binecek bir binek hayvan da yoktur. Biz ağır yaralıyız!» Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte çıktık ve ben daha az yaralı idim. Yarası ağırlık verdiği zaman, onu kâh sırtımda taşıdım, kâh yürüdü. Nihâyet müslümanların, vardıkları yere vardık.

İbn-i Ümm-i Mektûm'un Medine üzerine âmil kılınması

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı, nihayet Hamra-ı Esed'e vardı. Burası Medine'ye sekiz mil mesâfededir. Medine üzerine de İbn-i Ümm-i Mektum'u âmil kıldı. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve orada Pazartesi, Salı ve Çarşamba günleri kaldı, sonra Medine'ye döndü.

Ma'bed el-Huzâî'nin yaptığı

Bana Abdullah b. Ebi Bekr'in haber verdiği gibi, Ona, Mâbed b. Ebi Mâbed el-Huzâi rastladı. Huzaa müslümanları ve müşrikleriyle, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Tihâme'deki sırdaşları idiler. Onunla beraber ittifak ettiler ki, Tihâme'de olan hiçbir şeyi ondan gizlemeyeler.

Ma'bed o zaman müşrikti. Ve o şöyle dedi:

«Ey Muhammed, vallahi başına gelen bu hal bize zor geldi. Biz Allah'ın onlar içinde seni kurtarmasını istiyorduk.» Sonra Ma'bed, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hamrâ-i Esed'de bulunduğu bir sırada çıkıp gitti. Nihayet Revhâda Ebû Süfyan b. Harb ve onun-

la birlikte olanlara rastladı. Onlar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve ashâbına doğru geri dönme üzerine azmetmişlerdi. Ve (kendi kendilerine) şöyle diyorlardı:

«Biz onun ashâbının sınırına ve onların eşrafına ve yiyeceklerine isâbet etmiş iken onların köklerini kurutmadan önce döndük gidiyoruz, and olsun ki onların kalanlarının üzerine saldıracağız ve onlardan kurtulacağız.» Ebû Süfyan Ma'bed'i görünce dedi ki:

«Ey Ma'bed, senin ardında ne vardır?» Dedi ki:

«Muhammed, ashâbiyle birlikte çıkmış, öyle bir cemaatla sizi arıyor ki, şimdiye kadar onun mislini hiç görmedim. Size karşı kızgınlık ateşiyle yanıyorlar. Öyle bir şekilde ki, onunla birlikte sizin gününüzde ondan geriye kalan kimseler toplanmış ve yaptıklarına pişman olmuşlar. Onlarda size karşı mislini görmediğim şiddetli bir kızgınlık vardı.» Ebû Süfyan dedi ki:

«Yazık sana ne söylüyorsun?» Dedi ki:

Vallahi atlar alınlarını göstermeden senin yola çıkmanı bırakmıyorum.» Ebû Süfyan dedi ki:

«Vallahi onlara saldırmaya azmettik ki onların kalanlarının kökünü kazıyayım.» Ma'bed dedi ki:

«Ben seni bundan nehyederim.» Sonra dedi ki:

«Vallahi gördüğüm şey, beni onların hakkında birkaç beyt şiir söylemeye sürüklemiştir.» Ebû Süfyan dedi:

«Ne söyledin?» O dedi ki:

«Şöyle dedim:»

كَادَتْ تُهَدُّ مِنَ الأصواتِ رَاحِلَتِي ... إِذْ سَالَتِ الأَرْضُ بِالْجُرْدِ الأَبَابِيلِ
تَرْدِي بِأُسْدٍ كِرَامٍ لا تَنَابِلَةٍ ... عِنْدَ اللِّقَاءِ وَلا مِيلٍ مَعَازِيلِ
فَظَلْتُ عَدْواً أَظُنُّ الأَرْضَ مَائِلَةً ... لَمَّا سَمَوْا بِرَئِيسٍ غَيْرِ مَخْذُولِ
فَقُلْتُ وَيْلَ ابْنِ حَرْبٍ مِنْ لِقَائِكُمْ (1) ... إِذَا تَغَطْمَطَتِ الْبَطْحَاءُ بِالْجِيلِ
إِنِّي نَذِيرٌ لأَهْلِ الْبَسْلِ ضَاحِيَةً ... لِكُلِّ ذِي إِرْبَةٍ مِنْهُمْ وَمَعْقُولِ
مِنْ جَيْشِ أَحْمَدَ لا وَخْشٍ قَنَابِلُهُ ... وَلَيْسَ يُوصَفُ مَا أَنْذَرْتُ بِالْقِيلِ

«Nerde ise binek hayvanım, seslerden askerin seslerinden ve onun çokluğundan korktuğu için düşüyordu.

Zira yer iyi vasıflı atlarla ve toplulukların atlılariyle akıyordu.
Karşılaşma esnasında ne kısa olan ne süngüsü veya kalkanı olan ve ne de kendileriyle beraber silâhı olan üstün vasıflı arslanlarla koşuyorlar.

Bu sebeple, yardımsız bırakılmayan bir reis ile yükselip yukarı kalktıkları zaman, yerin eğildiğini zannederolduğum halde yürümeye devam ettim.
Ve dedim ki: Sizinle karşılaşan İbn-i Harbe (Ebû Süfyan'a) yazık vay başına, yerin enginleri bir sınıf insanlarla hareket ettiği zaman.
Güneşe çıkan Mekke halkını ben korkutucuyum, onlardan aklı olan ve makul olan her kimse için korkutucuyum.
İnsanların rezili, onların kıssaları olmayan, Ahmed'in askerlerinden korkutucuyum.
Korktuğu şeyler söz ile vasıflanır olacak gibi değil.»

Ebû Süfyan'ın, bir kafilenin dili ile Resûlullah'a haber göndermesi

Ebû Süfyan'a Abdülkays'dan bir kafile rastladı ve şöyle dedi:
— Nereye gitmek istiyorsunuz? Dediler ki:
— Medine'ye gitmek istiyoruz. Dedi ki:
— Niçin? Dediler ki:
— Yiyecek almak istiyoruz. Dedi ki:
— Acaba siz benden Muhammed'e, sizinle göndereceğim bir haberi ona iletir misiniz. Onu yerine getirdiğiniz zaman yarın size Ukkaz'da sizin için develere kuru üzüm yüklerim.

Onlar bunu kabul ettiler. Bunun üzerine Ebû Süfyan dedi ki:
— Bu haberi yerine ulaştırdığınız zaman Muhammed'e haber veriniz ki biz onun ve ashabının üzerine gelmeye azm ettik ki, kalanlarını da imha edelim.

Bunun üzerine kafile Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, o Hamrâ-i Esed'de iken rastladı ve ona Ebû Süfyan'ın dediğini haber verdiler. O da dedi ki:

— Hasbünellahü ve Nimel Vekil! Allah bize kâfidir ve ne güzel Vekildir.

Safvân'ın, Ebû Süfyân'ı tekrar savaşmaktan men etmesi

İbn-i Hişâm dedi: Bize Ebû Ubeyde haber verdi ki:

Ebû Süfyan b. Harb Uhud gününde, ayrıldığı zaman Medine'ye dönüp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının kalanlarını yok etmek için geri dönmek istedi. Bunun üzerine Safvân b. Ümeyye b. Halef onlara dedi ki: «Bunu yapmayınız. Çünkü onlar kızmışlar. Korkarız ki savaşmadıkları bir şekilde savaşırlar. Bunun için geri dönünüz.» Onlar da geri döndüler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hamrâ-i Esed'de olduğu halde ona onların geri dönmeye azmettikleri haberi geldiği zaman dedi ki:

«Nefsim kudret elinde olan Zat-i Ecelle kasem ederim ki, onlar için taşlar azap alâmeti olarak hazırlanmıştı. Şayet orada sabahlasalardı geçmiş gün gibi silinip giderlerdi.»

Ebû Azze ve Muâviye b. Muğire'nin katl olunması

Ubeyde dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o cihette Medine'ye dönmeden önce Muâviye b. Muğire b. Ebil-As b. Ümeyye b. Abd-i Şems'i yakaladı. O, Abdulmelik b. Mervan'ın dedesidir. Yani anası Âişe binti Muâviye'nin babasıdır. Bir de Ebû Azze el-Cumehi'yi yakaladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Bedir'de esir etmişti. Sonra ona lûtuf ile öldürmemişti. O da şöyle dedi:

«Yâ Resûlallah beni bırak.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi:

«Vallahi bundan sonra artık sen Mekke'de ellerini okşayıp Muhammed'e iki kere hile ettim demeyeceksin, ey Zübeyr boynunu vur. O da onun boynunu vurdu.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Said b. Müseyyib'den gelen habere göre şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona dedi ki:

«Muhakkak mü'min bir delikten iki kere ısırılmaz. Ey Asım b. Sâbit onun boynunu vur.»

O da onun boynunu vurdu.

Muâviye b. Muğire'nin katl olunması

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Denilir ki Zeyd b. Hârise ve Ammar b. Yâsir, Hamra-i Esed'den sonra Muâviye b. Muğire'yi katlettiler. Osman b. Affan'a sığınmıştı. O onun için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den eman diledi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona eman verdi. Şu şart üzerine ki, üç günden sonra bulunursa katl olunur. O da üç günden sonra kaldı ve gizlendi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara haber gönderdi ve şöyle dedi:

«Şüphesiz siz yakında onu şöyle bir yerde bulacaksınız.»

Onlar da onu buldular ve onu katlettiler.

Abdullah b. Übeyy'in bundan sonra durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiği zaman, (İbn-i Şihab ez-Zühri'nin bana haber verdiği gibi) Abdullah b. Übey b. Selûl için bir makam vardı ki, her Cuma günü hiç kimseden itiraz gelmeksizin orada oturuyordu. Onun için kavmi için bir şeref payesi olarak böyle yapılırdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü insanlara hutbe okur olduğu halde oturduğu zaman (Abdullah) kalkar ve şöyle derdi:

«Ey insanlar, bu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Sizin aranızdadır. Allah sizi onunla kerim kıldı ve onunla aziz kıldı. O halde ona yardım ediniz ve ona muavenette bulununuz, onu tazim ediniz ve onu dinleyiniz ve ona itaat ediniz.» Sonra otururdu. Nihayet Uhud günü olduğu zaman kötülüğü yaptı. Milleti Uhud'dan çevirdi. Ve eskiden yaptığını yaptı. Bunun üzerine müslümanlar, elbiselerinin uçlarından tuttular ve şöyle dediler:

«Otur, ey Allah düşmanı, sen buna ehil değilsin. Sen yapacağını yapmışsındır.» O da insanların boyunlarına basarak çıktı ve o şöyle diyordu:

«Vallahi sanki büyük bir şey söyledim. Kalktım onun işini takviye ettim.» Bunun üzerine Ensardan bir adam mescidin kapısı önünde ona rastladı ve şöyle dedi:

«Sana ne oldu? Yazık sana!» Dedi ki:

«Kalktım onun işini takviye ediyordum. Onun ashabından birtakım adamlar yerlerinden fırlayıp beni çekiyorlar ve beni levm ediyor

ve bana itab ediyorlar. Sanki ben kötü bir söz söyledim. Kalktım ki onun işini takviye edeyim.» Dedi ki:

«Yazık sana! Dön Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) senin için istiğfar ediyor.» Dedi ki:

«Vallahi benim için istiğfar etmesini istemiyorum.»

Uhud günü mihnet günü idi

İbn-i İshâk dedi ki:

Uhud günü belâ, musibet ve imtihan günü oldu. Allah onunla mü'minleri denedi, tecrübe etti. Kalbindeki küfür ile istihfaf ettiği halde lisaniyle imanı izhar eden kimselerden olan münafıkları ise onunla imtihan etti. Ve öyle bir gün oldu ki onda Allah, dostlarından şehâdet ve keramet vermek istediklerine rahmet etti.

ALLAH'IN UHUD HAKKINDA İNDİRDİĞİ ÂYETLERİN BAHSİ

Bize (*) Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm haber verdi şöyle dedi: Bize Ziyad b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Muttalibî'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın Uhud gününde Kur'ân'dan indirdikleri içinde Al-i İmrân sûresinden altmış âyet vardır. O âyetlerde, onların o günde başlarına gelen şeylerin evsafı vardır. Onlardan kendisine itab ettiği kimselerin itabı vardır. Allah Tebâreke ve Teâlâ, Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için şöyle buyurur:

«وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ»

«Ey Muhammed! Sen inananları savaş için duracakları yerlere yerleştirmek üzere, erkenden evinden ayrılmıştın. Allah işitir ve bilir.»

(*) Bu kitabın uslubundan anlaşılan, bizzat İbn-i Hişâm tarafından te'lif edilmediğidir. Onun talebeleri, onun ve İbn-i İshâk'ın sözlerini te'lif etmişler.

Yani sizin dediklerinizi hakkiyle işiticidir; gizledikleriniz şeyleri de hakkiyle bilicidir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Tubevviul-muminine» Onlar için oturacak yerler ve konacak yerler kılardın, demektir. Kümeyt b. Zeyd şöyle dedi:

لَيْتَنِي كُنْتُ قَبْلَهُ قَدْ تَبَوَّأْتُ مَضْجَعَا

«Keşke ben ondan önce yatacak bir yer edinmiş olsaydım.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir.

«إذ همّت طائفتان منكم أن تفشلا»

«Sizden iki takım bozulup geri çekilmek üzere idi.» Gevşemişlerdi. İki taife = iki takım, Benû Seleme b. Cuşem b. Hazrec ile, Evs'den Benû Hârise b. Nebt idiler. Bunlar iki kanad idiler. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

«وَاللّهُ وَلِيُّهُمَا»

«Oysa Allah onların dostu idi?» Yani o iki tâifeden kendisiyle bozulmaya yüz tuttukları şeyleri def edicidir. Muhakkak ki bu, onlara isabet eden zayıflık ve mecalsizlikten oldu. Dinleri hakkında bir şübhe vermez. Böylece bunu onlardan rahmetiyle ve merhametiyle def etmeyi üzerine aldı. Öyle ki bu sayede onlar mecalsizliklerinden ve zayıflık ve bi-tablıklarından selâmete erdiler ve Peygamberleri (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavuştular (bu iki taife = iki takım).

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Esd' kabilesinden olan ehl-i ilimden bir adam haber verdi ki, o şöyle dedi:

İki tâife şöyle dediler: Kendisinde bozulmaya yüz tuttuğumuz savaşı mühimsemediğinizi sevmiyoruz. Allah bizi bu hususta himayesi altına aldı.

İbn-i İshâk dedi ki:
Allah Teâlâ şöyle der:

«وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ»

«İnananlar yalnız Allah'a güvensinler.» Yani mü'minlerden kendisinde zaf olan kimse, bana tevekkül etsin ve benden yardım dilesin ki ona onun işi üzerine yardım edeyim ve onu müdafaa edeyim ve onu umduğuna erdireyim ve korktuğunu ondan def edeyim ve onu niyyeti üzerine takviye edeyim.

«وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ، فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ»

«And olsun ki, siz düşkün bir durumda iken, Bedr'de, Allah size yardım etmişti; Allah'dan sakının ki şükredebilesiniz.» Yani benden sakınınız, çünkü sakınmak benim nimetimin şükrüdür.

«وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ»

«And olsun ki, size Bedr'de yardım etmişti.» Halbuki siz adedce azdınız ve kuvvetce en zayıf bir haldeydiniz.

«إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزَلِينَ . بَلَى إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هَٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ»

«Mü'minlere: «Rabbinizin size gönderilmiş üç bin melekle yardım etmesi size yetmeyecek mi?» diyordun. Evet, eğer sabrederseniz, sakınırsınız ve onlar da hemen üzerinize gelirlerse Rabbiniz size, nişanlı beş bin melekle imdad edecektir.» Yani eğer benim düşmanıma karşı sabr ederseniz ve benim emrime itaat ederseniz ve o müşrikler de bu tarzda size gelseler Allah size beş bin melekle imdad ve yardım kılar.

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Müsevvemine: Mu'lemine = alâmetlenmiş = üniformalı olarak demektir. Hasan b. Ebil-Hasan el-Basri'den naklen bize gelen habere göre o şöyle dedi: O melekler, atlarının kuyrukları ve alınlarına dökülen saçları üzerine beyaz yün ile alâmetler yaptılar. İbn-i İshâk'a gelince o, şöyle dedi:

«Bedir gününde onların simaları beyaz sarıklar idi. Bu, Bedr vak'asının anlatılmasında zikr olunmuştur. Sima ise alâmet demektir. Allah (Azze ve Celle)'nin kitabında:

« سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ »

«Onlar yüzlerindeki secde izi ile tanınırlar.» Yani secde izi onların alâmetidir.

« وَحِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ مُسَوَّمَةً »

«Üzerinde Rabbinin katından, işâretlenmiş olarak yığın yığın sert taş yağdırdık.» Hasan b. Ebil Hasan el-Basri'den naklen bize gelen haberde, o şöyle dedi:

«O taşlarda alâmet vardır. Onlar dünyanın taşlarından değillerdir. Onlar azab taşlarıdır.» Reûbe b. el-Accâc şöyle dedi:

فَالْآنَ تُبْلِي بِيَ الْجِيَادُ السُّهَّمُ وَلَا تُجَارِينِي إِذَا مَا سَوَّمُوا
« وَشَخَصَتْ أَبْصَارُهُمْ وَأَجْذَمُوا »

«Şimdi harbin şiddetinden değişmiş asık suratlı iyi vasıflı atlar beni deniyorlar.
Alâmetlendirildikleri zaman benimle beraber koşmuyorlar.
Gözleri açıldı ve süratlendiler.»

Bu beyitler onun bir urcûzesindedir. Müsevveme, yine otlatılmış hayvan demektir. Allah Teâlâ'nın kitâbında:

« وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ »

«Otlatılmış atlar», diye geçer.

« شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ »

«Bir ağaç ki onunla otlatırsınız.»

Arablar şöyle derler: «Sevveme haylehu ve ibilehu ve Esâmehâ = yani atları ve develeri otlattı.» Kümeyt b. Zeyd şöyle dedi:

رَاعِياً كَانَ مُسْجِحًا فَفَقَدْنَا ۞ وَفَقْدُ الْمُسِيمِ هُلْكُ السَّوَامِ

«İyi siyâset güden bir çoban oldu. Biz ise onu kaybettik. Otlatanın kaybı demek, otlayanların helâkı demektir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Müscih; siyâseti yumuşak olan, koyunlara ihsan eden kimsedir. Bu beyt onun bir kasidesindedir.

«وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَى لَكُمْ، وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ، وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ»

«Allah bunu, ancak size müjde olsun ve böylece kalbleriniz yatışsın diye yaptı. Yardım ancak güçlü ve hakim olan Allah katından olur.»

Yani sizin için meleklerimin askerlerinden ancak sizlere bir müjde olsun ve bununla kalbleriniz yatışsın diye gönderdim. Çünkü biliyordum ki zayıfsınız. Yardım başkasından değil ancak bendendir. Çünkü benim hakimiyetim, kuvvetim ve kudretim vardır. Çünkü izzet ve hüküm bana âiddir. Sonra şöyle buyurdu:

« لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ »

«İnkâr edenlerin bir kısmını kesmek veya ümidsiz olarak geri dönecek şekilde bozguna uğratmak için.» Yani müşriklerden bir kıs-

mını onlardan intikam aldığı bir katil ile kesmek için veya onları ümidsizler olarak geri çevirmek için. Yani onlardan geri kalanları, umar oldukları şeylerden hiçbir şeye nâil olmadıkları halde ümidsizlikle kaçarak geriye dönmeleri için.

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Yekbitehüm: Onlara şiddetli bir ğam verir ve onları istedikleri şeylerden men eder demektir. Zû Rime şöyle dedi:

مَا أَنْسَ مِنْ شَجَنٍ لَا أَنْسَ مَوْقِفَنَا ... فِي حَيْرَةٍ بَيْنَ مَسْرُورٍ وَمَكْبُوتِ

«Hüzün ve kederleri unutsam da mesrûr ve mekbût arasında şaşkınlıktaki durumumuzu hiç unutmuyorum.»

«Yekbituhum» şu mânaya da gelir: Onları yüz üstü sürer.

İbn-i İshâk dedi: Sonra Allah (C.C.) şöyle buyurdu:

« لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ »

«Allah'ın, onların tevbelerini kabul veya onlara azab etmesi işiyle senin bir ilişiğin yoktur. Çünkü onlar zâlimlerdir.» Yani sana emrettiğimden başka kullarımın hakkında senin için bir hüküm yoktur. Eğer dilersem günahları ya rahmetimle siler kaldırırım veya günahları sebebiyle onlara azab ederim ki bu benim hakkımdır.

« فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ »

«Çünkü onlar zâlimdirler.» Yani onların bana karşı isyanları sebebiyle bunu hak etmiştirler.

« وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ »

«Allah Ğafurdur, Rahimdir.» Yani günahı bağışlar af eder ve kullara içinde bulundukları hal üzere rahmet eder. (62)

FÂİZİN YASAK EDİLMESİ

Sonra Allah şöyle buyurdu:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً»

«Ey inananlar! Kat kat faizi yemeyin.» Yani İslâm'da yemeyiniz. Daha önce yediklerinizden ise sorumlu değilsiniz.

«وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»

«Allah'tan sakının ki başarıya erişesiniz.» Yani Allah'a itaat ediniz ki Allah'ın korktuğunuz azabından kurtulasınız. Ve istediğiniz sevabına kavuşasınız.

«وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ»

«İnkâr edenler için hazırlanmış ateşten sakının.» Yani bana küfr eden kimseler için kılınan cehennemden sakının.

Allah'ın ibâdete teşvik etmesi

Sonra Allah şöyle buyurdu:

«وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ»

---

(62) Süheyli, Allah Teâlâ'nın: «Senin (onlara hükümde) bir ilişiğin yoktur» meâlindeki âyet hakkında şöyle dedi: Tirmizî'nin tefsirinde bir merfu hadis vardır: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Süfyan, Hâris b. Hişâm ve Amr b. el-Âs'a bed duâda bulundu. Nihayet «Senin için bir ilişkin yoktur» kavlini Allah Teâlâ inzal etti. Dedi ki: «Bunun üzerine onlar tevbe ettiler ve müslüman oldular. Ve İslâmiyeti yaşadılar. Bu konuda bu hadis sabittir. Bu-

«Size merhamet edilmesi için, Allah'a ve Peygamber'e itaat edin.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, o günde ve başka savaşlarda onlara emr ettiği zaman, isyan edenlere itab için bu âyetleri buyurdu. Sonra şöyle dedi:

« وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِـــدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ »

«Rabbinizin mağfiretine ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış eni gökler ve yer kadar olan cennete koşuşun.» Yani bana ve Resûlüme itaat edenlerin yurduna.

« الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ »

«Onlar bollukta ve darlıkta nafaka verirler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever.»

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللّٰهُ، وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ

«Onlar fena bir şey yaptıklarında veyâ kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı anarlar, günahlarının bağışlanmasını dilerler. Allah'tan başka günahları bağışlayan kim var? Onlar bile bile yaptıklarında direnmezler.» Yani fena bir iş yapmışlarsa veya bir masiyet sebebiyle nefislerine zulm etmişlerse Allah'ın o şeyi haram ve yasak ettiğini anarlar. Onlardan dolayı ona istiğfar ederler ve bilirler ki günahları başkası değil ancak O affeder.

« وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ »

---

nun gayrını iddiâ eden kimse buna muhâliftir. Hâris b. Hişâm'a gelince onun İslâmının güzelliğinde ve Şam'da şehid olarak ölümünde hilâf yoktur. Amr b. el-Âs'a gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun hakkında şöyle dedi: «İnsanlar İslâm oldu, Amr ise mü'min oldu.»

«Onlar yaptıklarında bile bile direnmezler.» Yani onlar bana karşı gelmeye devam etmezler. Yani şirk koşup küfürde direnen, kâfirler gibi değiller.

» قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِى الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ «

«Onların hareketlerinin karşılığı, Rablerinden bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde temelli kalacakları cennetlerdir. Çalışanların ne güzel karşılıkları vardır.» Yani itaat edenler için sevab vardır.

Müslümanların başlarına gelen musibetler ve Allah'ın onlara tesellisi

Sonra devamında müslümanlara inen musibet ve belâyı ve onların içinde bulundukları şeyleri (günahları) noksanlatıp temizlediğini ve onlardan şehidler edindiğini zikr etti. Ve onları taziye için ve yaptıkları şeyleri ve kendisinin onlara yaptığı şeyi onlara bildirmek için şöyle dedi:

» أُولٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ « أى ثواب المطيعين.

«Sizden önce neler gelip geçmiştir. Yeryüzünde gezin de, yalancıların sonunun ne olduğuna bir bakın.» Yani Resullerimi yalanlayan ve bana şirk koşanlara ceza vakıaları gelmiştir. Bunlar Ad, Semud, Lût kavmi ve Ashâb-ı Medyen'dir. Onlar, kendilerine ve onların üzerinde bulundukları bu gibi fena şeyler üzere bulunanlara benden, ibretamiz azab ve cezaları gördüler. Çünkü ben onlara tuzak hazırladım. Ki, onlar benim ve sizin düşmanlarınız olan onlara azabımın kesildiğini sanmasınlar. Çünkü daha önce onları size üstün kılmıştım ki, sizi imtihan edeyim ve elinizdeki gerçekleri size bildireyim.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

« هٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ »

«Bu Kur'an, insanlara bir açıklama, sakmanlara yol gösterme ve bir öğüttür.» Yani bu Kur'an insanlar için eğer hidayeti kabul ederlerse bir tefsirdir, açıklamadır .

«وهدًى وموعظة»

«Sakınanlara yol gösterme ve bir öğüttür.» Yani muttakiler için, yani bana itaat eden ve benim emrimi tanıyan kimseler için bir nur ve bir edeptir.

« وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا »

«Gevşemeyin, üzülmeyin.» Yani zayıflamayın ve size isabet eden şeye karşı üzülmeyin.

« وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ »

«Mutlaka siz üstünsünüzdür.» Yani âkibet ve gâlibiyet sizin için olur.

« إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ »

«İnanmışsanız.» Yani eğer benim peygamberimi benden size getirdiği şeyde tastik etmişseniz.

« إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ »

«Eğer siz bir yara aldıysanız, şüphesiz o topluluk da benzeri bir yara almıştır. İnsanlar arasında bu günleri bazan lehe, bazan aleyhe döndürür dururuz:» Yani imtihan ve tecrübe için böyle yaparız.

« وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ، وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ »

«Allah'ın gerçek mü'minleri bilmesi ve içinizden şehidler edinmesi için... Allah zulmedenleri sevmez.» Yani mü'minler ile münafıkların arasını ayırd etmek için ve ehli imandan şehâdet ile ikram etmek istediği kimselere ikramı için.

« وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ »

«Allah zulmedenleri sevmez.» Yani lisanlariyle mü'min ve müslim görünüp kalbleri masiyet üzerine israr eden münafıkları sevmez.

« وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا »

«Allah'ın inananları arıtması için.» Yani iman edenleri deneyip kendilerine inen belâ ile onları hâlis kılıp temizlemesi için ve sabırlarının ve yakinlerinin nasıl olduğunu denemek için.

« وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ »

«Ve inkâr edenleri yok etmesi için.» Yani münafıklardan kalblerinde olmayan şeyi lisanlariyle söylemelerini ibtal için... Ki, gizledikleri küfürleri açığa çıkarsın.

Mücâhitlerin cennete çağrılışı

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ
وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ »

«Yoksa içinizden Allah cihad edenleri ve sabredenleri belirtmeden cennete gireceğinizi mi sanıyordunuz?» Yani cennete girmenizi ve benim sevabımdan keramete nâil olmanızı, sizi şiddet ile denemediğim halde ve hoşa gitmeyen şeylerle imtihan etmemiş olduğum halde ve sizden bana iman ile doğruluğunu ve benim yolumda size

isabet eden şeye karşı sabrınızı bilinceye kadar cennete girip benim sevabımdan keramete nâil olacağınızı mı sanıyorsunuz. Halbuki siz düşmanlarınızla karşılaşmadan önce üzerinde bulunduğunuz hak üzere şehitliği temenni ediyordunuz. Yani Bedir'e katılmayı kaçıranları, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, savaşa çıkmasını isteyen kimseleri kasd ediyor.

Ve şöyle buyurdu:

« وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ »

«And olsun ki ölümle karşılaşmadan önce onu temenni ediyordunuz.»

« فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ »

«İşte onu gözlerinizle bakarak gördünüz.» Yani karşı karşıya geldiğiniz adamların ellerindeki kılıçlarla ölümü siz onlara bakar olduğunuz halde gördünüz. Sonra onları sizden men etti.

« وَمَا مُحَمَّدٌ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ، أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ، وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا، وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ »

«Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmiştir. Ölür veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz? Geriye dönen, Allah'a hiçbir zarar vermez. Allah şükredenlerin mükâfatını verecektir.» Yani milletin «Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katl olundu» sözünden ve bu esnâda onların hezimete uğramalarından ve düşmanlarından kaçmalarından dolayı böyle buyurdu.

« أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ »

«Ölür veya öldürülürse» kâfirler olarak mı dininizden dönersiniz. Düşmanlarınızla da cihadı mı terkedersiniz. Allah'ın kitabını da mı terkedersiniz... Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanınızda geriye bıraktığı dinini mi terkedersiniz. Halbuki benden size getirdiği bilgileri beyan etmiş. O mutlaka ölecektir ve sizden ayrılacaktır.

« وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ »

«Kim geriye dönerse.» Yani dininden dönerse;

« فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْئًا »

«Allah'a hiç bir zarar vermez.» Yani bu Allah Teâlâ'nın ne izzetine ne mülküne ne otoritesine ne kudretine eksiklik vermez.

« وَسَيَجْزِى اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ »

«Allah şükredenlerin mükâfatını verecektir.» Yani kim ona itaat eder ve onun emriyle amel ederse... (63)

Ölümün Allah'ın izniyle (emriyle) olması

Sonra Allah şöyle dedi:

« وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا »

«Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadan ölmez; o, belli bir vakte bağlanmıştır.» Yani Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir ecel vardır ki, o ona bâliğ olacaktır. O halde Allah (Azze ve Celle) bu hususta izin verdiği zaman olur.

---

(63) Süheyli dedi ki: Bu âyet şu olaya işaret eder: «Riddet ehli dinden geri döndüler. Allah'ın dinine ve peygamberinin ümmetine bir zarar olmadı. Bundan dolayı Ebû Bekr şükredenlerin emiri ismini aldı... Bu âyette onun hilâfetinin sıhhatına bir delil vardır. Çünkü o, mürtedleri dine geri çevirmek için onlarla savaştı.»

«وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا
وَسَنَجْزِى الشَّاكِرِينَ»

«Kim dünya nimetini isterse ona ondan veririz ve kim âhiret nimetini isterse ona ondan veririz. Şükredenlerin mükâfatını vereceğiz.» Yani sizden bir kimse dünyayı isterse kendisinde âhirete rağbet olmasa ona taksim olunan mukadder rızkından başka vermeyiz. Artık onun için âhirette bir pay olmaz. Kim âhiretin sevabını murad ederse, âhiretten kendisine vad olunanı, dünyada ona verilecek olan rızkiyle beraber veririz. Bu, şükredenlerin yani muttakilerin mükâfatıdır.

Eski mücâhidlerin, peygamberlerle beraber şecaatlerinin bahsi

Sonra Allah şöyle dedi:

«وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قُتِلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ، فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ
فِى سَبِيلِ اللهِ، وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا، وَاللهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ»

«Nice peygamberlerin yanında Rabb'e kul olmuş pek çok kimse savaşmıştır. Allah yolunda başlarına gelenlerden ötürü gevşememişler ve boyun eğmemişlerdi. Allah sabredenleri sever.» Yani peygamberlerden çok kimseler vardır ki ona kâtil isabet etmiştir ve onlarla beraber olan cemaatleri, Peygamberlerinin kaybolmasından dolayı gevşememişler ve düşmanlarından zaafa düşmemişlerdir. Allah ve dinleri yolunda cihâd etmelerinden başlarına gelenlerden yılmadılar. Sabır işte budur. Allah sabr edenleri sever.

«وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلاَّ أَنْ قَالُوا: رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا، وَإِسْرَافَنَا فِى أَمْرِنَا
وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا، وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ»

«Dedikleri ancak şu idi: Rabbimiz! Günahlarımızı, işimizdeki aşırılıklarımızı bize bağışla, sebatımızı arttır, inkârcı topluluğa karşı bize yardım et.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ribbiyyûn'un müfredi Ribbidir. Arapların «ribâb» sözleri, İbn-i İlyas'ın çocukları Abd-i Menât b. Edd b. Tâbiha ve Dabbe kabilesi için söylenmiştir. Çünkü onlar birleşip ve yeminleştiler, bir cemaat olmuştular. Burda «Ribâb»tan kasıt cemaatlerdir. Ribâb'ın müfredi: Ribbe ve ribâbedir. Bunlar oklar veya bastonlar ve benzerlerinin cemaatlarıdır. Burda kişiler oklara benzetilmişler. Ebû Zueyb el-Hüzelî şöyle dedi:

وَكَأَنَّهُنَّ رَبَابَةٌ وَكَأَنَّهُ يَسَرٌ يُفِيضُ عَلَى الْقِدَاحِ وَيَصْدَعُ

«Sanki onlar rebâbedir ve sanki o yumuşar, okların üzerine akar ve meyleder.»

Bu beyt onun beyitleri içindedir. Ümeyye b. Ebis-Salt şöyle dedi:

حَوْلَ شَيَاطِينِهِمْ أَبَابِيلُ رِبِّيُّونَ شَدُّوا سَنَوَّرًا مَدْسُورًا

«Şeytanlarının etrafında cemaatlar halinde çok ebâbil kuşları olduğu halde mısmarlı zırhlarını bağladılar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ribâbe yine içlerinde okların sarıldığı bir bez parçasıdır.

İbn-i Hişâm dedi ki: Senevver zırhlardır. Düsür ise halkalardaki çivilerdir.

Allah (Azze ve Celle) şöyle der:

وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ »

«Onu tahtadan yapılmış mıhla çakılmış bir gemiye bindirdik.»

Şair Ebû el-Ahzer el-Himmani el-Temimi şöyle dedi:

دُسْرًا بِأَطْرَافِ الْقَنَا الْمُقَوَّمِ

«Düzeltilmiş süngülerin uçlarında çiviler olarak.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Âyetin mânası şudur: Onların dedikleri gibi deyiniz. Biliniz ki bu mağlûbiyetiniz ancak sizden birtakım günahlar sebebiyledir. Onun için istiğfar ediniz. Eskiler günahları için istiğfar ettikleri gibi. Dininiz üzerine devam ediniz, onlar dinler üzerine devam ettikleri gibi. Geri dönenler olarak tabanlarınızın üzerine geri dönmeyiniz. Allah'tan sebat istedikleri gibi siz de Allah'tan sebat isteyin. Allah'tan yardım dileyiniz. Onlar Allah'tan yardım diledikleri gibi. Onlar böyle demişlerdi. Peygamberleri katl olunmuştu ve onlar yaptığınız gibi yapmadılar. Böylece Allah onlara düşmanlarına karşı galib gelmeleriyle dünyanın sevabını ve âhiretin sevabının güzelini ve orada Allah'ın vad ettiği şeyleri verdi. Allah iyilik edicileri sever.

Allah'ın müslümanları kâfirlere itaat etmekten men etmesi

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ
فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ »

«Ey inananlar! İnkâr edenlere itaat ederseniz, sizi geriye döndürürler de kayba uğrarsınız.» Yani düşmanlarınızdan gelen bir kayba uğrarsınız. Böylece sizin hem dininiz hem âhiretiniz gider.

« بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ »

«Sahibiniz Allah'dır. O, yardımcıların en iyisidir.» Eğer lisanlarınızla söyledikleriniz şeyler kalblerinizdeki ile eşit ise ona sarılınız

ve başkasından yardım talebinde bulunmayınız. Ve Onun dininden irtidad ederek tabanlarınızın üzerine geri dönmeyiniz.

« سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ »

«İnkâr edenlerin kalbine korku salacağız.» Yani bir delil olmadan bana şirk koştuklarından dolayı onlara karşı size yardım ettim. Onların kalblerine korku koydum. Bunun için bana bağlı olduğunuz ve emrime itaat ettiğiniz müddetçe onların size üstün geleceklerini sanmayın. Şimdiki mağlûbiyetiniz ise sizin kusurlarınızdandır. Peygamberimize karşı geldiğinizdendir.

« وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ ، حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ ، وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ ، مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا ، وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ(١) ، ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ، وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ ، وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ »

«And olsun ki, Allah, size verdiği sözde durdu. Onun izniyle kâfirleri kırıp biçiyordunuz, ama Allah size arzuladığınız zaferi gösterdikten sonra gevşeyip bu hususta çekiştiniz ve isyan ettiniz; sizden kimi dünyayı, kimi âhireti istiyordu (64) derken denemek için Allah sizi geri çevirip bozguna uğrattı. And olsun ki O, sizi bağışladı. Allah'ın inananlara nimeti boldur.» Yani sizin için size vad etmiş olduğum yardımı muzafferiyeti yerine getirdim. Zira benim iznimle ve sizi onlara musallat kılmamla ve onların ellerini sizden men etmemle siz onları kılıçlarla yani katil ile kırıp biçiyordunuz.

---

(64) Süheyli şöyle nakletti: «İbn-i Abbâs dedi ki: O Abdullah b. Cübeyr'dir, O okçuların başında emir idi. Onlara yerlerinde sâbit kalmalarını ve peygamberlerinin emrine muhâlefet etmemelerini emr etti. Onunla birlikte bir takımı sâbit kaldı. O ve arkadaşları şehid düştüler. İşte, onlardır âhireti murad edenler.» Bir takım ise ganimetlere ve düşmanın bıraktıkları eşyayı almaya yöneldiler. Böylece düşman onların üzerine hamle yapıp saldırdı ve onları musibete uğrattılar.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

His: İstisal, yani kökünden koparıp atmak demektir. Arapçada bir şeyi hissettim demek onu kılıç ve gayriyle kopardım demektir. Cerir şöyle dedi:

تَحُسُّهُمُ السُّيُوفُ كَمَا تَسَامَى حَرِيقُ النَّارِ فِي الأَجَمِ الحَصِيدِ

«Kılıçlar onları biçerler, nitekim ağaçları kesilmiş sık ormanda ateşin yakarak alevin yükseldiği gibi.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Ruûbe b. el-Accac dedi ki:

إِذَا شَكَوْنَا سَنَةً حَسُوسَا
تَأْكُلُ بَعْدَ الأَخْضَرِ اليَبِيسَا

«Kesip koparıcı bir seneden şikâyet ettiğimiz zaman, yeşilden sonra kuru otu yersin.»

Bu iki beyt onun bir urcuzesindedir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Nihayet bozulduğunuz yani hizlana uğradığınız ve iş hakkında münazaaya düştüğünüz yani benim emrimde ihtilâf ettiğiniz yani peygamberinizin emrini ve size ahd ettiği şeyi terkettiğiniz zaman, (okçuları kasd ediyor:

« مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ »

«Allah isze arzuladığınız zaferi gösterdikten sonra.» Yani kesin fethi ve Kureyş'in kadınlarından ve mallarından hezimete uğradıklarını size gösterdikten sonra...

« مِنكُم مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا »

«Sizden dünyayı isteyen kimseler vardı.» Yani o kimseler ki onlar dünyada kalmayı istediler ve âhiretin sevabının ona bağ olduğunu anladılar ve emr olundukları taatı terkettiler.

« وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ »

«Sizden âhireti murad eden kimseler.» Yani o kimseler ki, Allah yolunda mucâhede ettiler ve kendisinden nehy olundukları şeye, dünya metaından dolayı muhâlefet etmediler. Âhirete rağbet için ve âhirette Allah katındaki güzel sevabı umarak bunları yaptılar. Yani din yolunda mucahede edenler ve dünya metaı için kendisinden nehy olundukları şeye karşı muhalefet etmeyenlerdir bunlar. Böyle oldu ki Allah sizi deneye... Bu sizin bazı günahlarınız sebebiyledir. Allah, bunların büyük kısmını af etti ki peygamberinize masiyetten dolayı yaptığınız şeyler sebebiyle sizi helâk etmesin. Fakat sizin üzerinize fazlım ile bunlardan vaz geçip sizi af ettim.

« وَكَذٰلِكَ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ »

«Allah inananlara iyilikte bulundu. Günahların bazısiyle dünya âcilinde (şimdi de) terbiye etmek ve öğüt vermek için ikab etti. Onlardaki imandan dolayı onlara rahmet ve merhamet için, Allah'a karşı masiyete düşmeleri sebebiyle onların üzerinde olan bütün haklarını kökünden yok edici değildir, bazan ceza verir.»

Allah'ın, Peygamberinden kaçmalarından dolayı mü'minleri levm etmesi

Sonra, Peygamberleri (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den kaçmaları sebebiyle onları levm etti. Çünkü onlar çağrılırlarken onun çağırısına dönmüyorlardı. Şöyle buyurdu:

« إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُونَ عَلَىٰ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ »

«Peygamber arkanızdan sizi çağırırken, kimseye bakmadan kaçıyordunuz. Kaybettiğinize ve başınıza gelene üzülmeyesiniz diye, Allah sizi kederden kedere uğrattı.» Yâni kardeşlerinizden katl olu-

nan kimselerin katli sebebiyle ve düşmanlarınızın size üstün gelmesiyle ve «Peygamberiniz katl olundu» diyen kimsenin sözünde içinize düşen korku sebebiyle sizi kederden sonra kedere uğrattı, düşmanlarınıza gâlib olmayı kaybetmenize — onu gözlerinizle görmenizden sonra — ve yine kardeşlerinizin katli ile size isabet eden şeye üzülmeyesiniz diye. Bu kadarı sizden giderdim.

«وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ»

«Allah yaptığınız işleri pek iyi bilendir.» İçinde bulundukları kederi ve onlara isabet eden ğammı, onlardan kaldırması şu idi:

Allah şeytanın onların peygamberlerinin katl olunmasına dair verdiği haberin yalanını, ortaya çıkardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aralarında sağ olarak gördükleri zaman, kendilerine gâlibiyetten ve kardeşleri hakkında kendilerine isabet eden musibetten sonra, o kavme karşı yapmaları gereken şeyi kaçırdıklarını anladılar.

«ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ، يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ، قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ، يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا، قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ، وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ، وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ»

«Kederden sonra, bir takımınızı kendinden geçirecek şekilde size huzur ve emniyet indirdi; oysa bir takımınız da kendi derdlerine düşmüşlerdi. Allah hakkında, câhiliye devrinde olduğu gibi yanlış biliyorlar. «Bu işte bizim bir fikrimiz var mı?» diyorlardı; Ey Muhammed! De ki: «Buyruğun hepsi Allah'ındır.» Sana açmadıklarını içlerinde gizliyorlar, «Bu işte bizim fikrimiz alınsaydı, burada öldürülmezdik» diyorlar. De ki: «Evlerinizde olsaydınız, haklarında ölüm yazılı olan kimseler, yine de devrilecekleri yere varırlardı.» Bu, Al-

lah'ın, içinizde olanı denemesi, kalblerinizde olanı arıtması içindir. Allah gönüllerde olanı bilir.»

Bunun üzerine Allah kendisini yakin ile bilen kimseler üzerine kendinden geçirecek şekilde huzur ve emniyet indirdi. Böylece onlar uykuda olup korkmuyorlardı. Oysa bir takım ehli nifak = münafık kimseler, katilden korktukları için haksız yere Allah hakkında, câhiliye devrinde olduğu gibi inanıyorlardı. Çünkü onlar âhireti istemiyorlar. Böylece Allah, başlarına gelenlerden dolayı birbirini levm etmelerini ve kendilerine isabet eden şeyden hasret çektiklerini zikr etti. Sonra Allah Sübhanehu, Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ne şöyle dedi :

« قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ »

«De ki : Evlerinizde de olsaydınız.» Allah'ın sizden sizin sırlarınızdan izhar ettiği şeyi izhar ettiği bu yere gelmeseydiniz de;

« لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ »

«Haklarında ölüm yazılı olan kimseler, yine de devrilecekleri yere varırlardı.» Devrilecekleri başka bir yere varırlardı. Ta ki onların içlerinde olanı denesin.

« وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ ، وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ »

«Kalblerinde olanı arıtması için Allah gönüllerde olanı bilir.» Yani münafıkların kalblerinde olup sizden gizledikleri şeyler Allah'a gizli kalmaz.

Allah yolunda ölümden korkanlardan olmaktan Allah'ın sakındırması

Sonra şöyle buyurdu :

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا، لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ، وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ، وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ»

«Ey inananlar! Yolculuğa çıkan veya savaşa giden kardeşleri hakkında: «Onlar yanımızda olsalardı ölmezler ve öldürülmezlerdi» diyen inkârcılar gibi olmayın ki, Allah bunu onların kalblerinde bir hasret olarak bıraksın. Dirilten de öldüren de Allah'dır. Allah işlediklerinizi görür.»

Yani şu münafıklar gibi olmayınız ki, onlar kardeşlerini Allah yolunda cihaddan ve Allah ve Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in taatında yürümekten nehy ederler ve öldükleri veya katl olundukları zaman şöyle derler: Şayet bize itaat etselerdi, ölmezlerdi.

«لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ»

«Allah bunu onların kalblerinde bir hasret olarak bıraksın.» Rablerine yakinlerinin azlığından dolayı.

«وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ»

«Dirilten de öldüren de Allah'dır.» Yani kudretiyle onların ecellerinden dilediğini acil kılar, dilediğini ise tehir eder.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

«وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»

«Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, size Allah'tan, onların topladıklarından daha hayırlı bir mağfiret ve rahmet vardır.»

Yani ölüm elbette olacaktır ondan kurtuluş yoktur. O halde Allah yolunda ölüm veya katl olunma daha hayırlıdır. Şayet onun için cihâddan geri durdukları ve dünyadan topladıkları şeylerden daha hayırlı olduğunu bilseler ve yakin hâsıl etseler! Bun-

lar ölümden ve katilden korktukları için âhiretten yüz çevirip dünya servetinden cem ettikleri şeylere aldanarak yakin getirmiyorlar.

«وَلَئِنْ مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ»

«And olsun ki ölseniz de, öldürülseniz de» bunların hangisi olursa olsun,

«لَإِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ»

«Allah katında toplanacaksınız.» Yani dönüş ancak Allah'adır. O halde dünya sizi aldatmasın ve siz onunla aldanmayınız. Cihâd ve Allah'ın sizi rağbet ettirdiği sevab, sizin katınızda (dünyadan) daha üstün olsun.

Resûlullah'ın onlara olan acımasının bahsi

Sonra Allah Tebareke ve Teâlâ şöyle buyurdu :

« فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ، وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا
مِنْ حَوْلِكَ »

«Allah'ın rahmetinden dolayı, ey Muhammed, sen **onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalbli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi.»** Yani elbette seni terkederlerdi.

« فَاعْفُ عَنْهُمْ »

«Onları af et.» Yani günahlarından dolayı onları cezalandırmaktan vaz geç.

« وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ، وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ، فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ،
إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ »

«Onlara mağfiret dile, iş hakkında onlara danış, fakat karar verdin mi Allah'a güven, doğrusu Allah güvenenleri sever.» Böylece Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'nin onlara yumuşaklığını ve zayıflıklarından katılığa karşı sabırlarının azlığından dolayı onlara olan sabrını zikr etti. Eğer farz kılman şeylerde Peygamberine karşı geldikleri her şeyde Peygamber onlara karşı sert davransaydı etrafından kaçarlardı.

Sonra Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurdu :

«فَاعْفُ عَنْهُمْ»

«Onları af et.» Yani onların günahlarından vaz geç.

وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ

«Onlara mağfiret dile.» Onlardan ehli iman olan kimselerden günah işleyen o günaha giren kimseler için...

«وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ»

«İş hakkında onlarla danış.» Yani senin onları dinlediğini ve onlara yardım dilediğini onlara göstermen için... Her ne kadar onlardan ğani olsan bile. Bununla dinleri üzerine onları telif etmek ülfet ettirmek için...

«فَإِذَا عَزَمْتَ»

«Fakat karar verdin mi.» Yani cihatta ne sana ne onlara yaramayan fakat din için iyi olan benden sana gelen bir iş üzerine azm ettiğin zaman, emrolunduğunu yap. Sana muvafakat etseler de etmeseler de...

«وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ»

«Allah'a güvenip dayan.» Yani kullar yerine onunla razı ol.

« إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ . إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ، وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ »

«Çünkü Allah kendine güvenip dayananları sever.» Allah size yardım ederse artık sizi yenecek yoktur. Sizi yardımsız bırakırsa ondan size yardım edebilecek kimse yok.» Yani emrimi insanlar için terketmeyesin. İnsanların işini bana bırak.

Ğulûl hakkında nâzil olan âyetler

Sonra Allah şöyle buyurdu:

« وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ ، وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ »

«Bir peygamber için emanete (ganimet malına) hainlik etmek? (Bu) olur şey değil. Kim böyle hâinlik eder (ganimet ve ammeye âid hâsılattan bir şey aşırır, gizler)se kıyâmet günü hâinlik ettiği o şey(in günahını) yüklenerek gelir. Sonra herkes ne etti, ne kazandıysa (mücâzat veya mükâfatı) eksiksiz ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.»

Yani bir peygamber için gerek insanları kaçındıracağı ve gerekse rağbet ettireceği şeylerden emredildiklerini gizleme hakkı yoktur. Kim bunu yaparsa kıyâmet gününde ortaya getirilir sonra da kesbiyle zulmedilmeksizin ve haddi aşılmaksızın cezâlandırılır.

« أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ »

«Allah'ın rızasına tabi olan kimse ise» Allah'ın rızasını insanlarınkinden üstün tutan kimse,

« كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ »

«Allah'ın hışmına uğrayan kimse gibi midir» insanların rızasını veya onların hışmını esas aldığı için...

Bana itaat üzere olan ve sevabı cennet ve Allah'ın rızası olan kimse Allah'tan hışma uğrayan ve onun hışmına müstehak olan böylece durağı cehennem olan, (adam) gibi mi olacaktır)? O, ne kötü dönüş yeridir. İkisi birbirine müsavi midir? Artık düşününüz.

« هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ »

«Onlar (Allah'ın rızasına tâbi olanlar) **ise Allah indinde derece derecedirler. Allah** (Emin olanları da, hâinlik edenleri de) **ne yaparlarsa hakkiyle görür.»** Herkes için amel ettikleri şeylerden cennette ve cehennemde dereceler vardır. Yani ona itaat eden ve ona karşı gelenler Allah'a gizli kalmaz.

Resûlleri göndermekle Allah'ın insanlara lütfetmesi

Sonra Allah şöyle buyurdu :

« لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ »

«Andolsun ki mü'minler daha evvel apaçık ve kati bir sapıklık içinde bulunuyorlarken Allah, içlerinden ve kendilerinden onlara âyetlerini okur, onları tertemiz yapar, onlara Kitâb ve hikmeti öğretir bir peygamber göndermiş olduğu için büyük bir lûtufda bulunmuşdur.»

Yani ey ehli iman, Allah size lütufda bulundu, zira kendinizden size bir resul gönderdi. O ihdas ettiğiniz ve amel ettiğiniz şeyler hakkında onun âyetlerini size okuyor. Böylece o size hayrı ve şerri öğretiyor ki, hayrı bilesiniz ve onunla amel edesiniz, şerri de bilesiniz ki ondan sakınasınız. Allah'a itaat ettiğiniz zaman sizden razı olacağını size haber veriyor. O halde onun taatını çok ediniz ve onun ma-

siyetinden size hışm ettiği şeylerden de kaçınınız, ki bununla onun azabından kurtulasınız ve bununla onun cennetinden sevabına kavuşasınız.

« وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ »

«Her ne kadar bundan önce apaçık bir sapıklık içinde oldunuz ise de.» Yani câhiliyyenin körlüğünde ne bir hasene bilmiyordunuz ne de bir seyieden istiğfar etmiyordunuz, hayırdan sağırdınız, hakdan dilsizdiniz, doğru yoldan kördünüz.

Onlara isabet eden musibetin bahsi

Sonra onlara isabet eden musibeti zikr etti ve şöyle dedi:

« أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ: أَنَّى هٰذَا؟ قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ، إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ »

«Size (Bedir'de) onlara iki katını başlarına getirdiğiniz bir belâ (Uhud'da) kendinize çatmış olduğu için mi? «Bu, nereden (geldi)» dediniz? De ki: «O, kendi katınızdadır.» Şüphesiz ki Allah her şeye hakkiyle kaadirdir.»

Yani eğer size kardeşlerinizin ölümü olarak günahlarınız sebebiyle bir musibet isabet etmiş ise bundan önce Bedir'de olan günde düşmanlarınıza katl olunma ve esir edilme yönünden o musibetin iki mislini isabet ettirdiniz. Siz masiyetinizi ve Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in size emr ettiği şeye muhâlefet etmenizi unuttunuz. Siz muhalefeti kendilerinize helâl kılmıştınız.

« إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ »

«Şüphesiz ki Allah her şeye hakkiyle kaadirdir.» Yani Allah kullarına ukubet veya af olarak istediği şeylere hakkiyle kaadirdir.

« وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللّٰهِ، وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ »

«İki ordu karşılaştığı gün size gelen musibet Allah'ın emriyle idi. (Bu, Allah'ın) mü'minleri ayırd etmesi içindi.»

Yâni siz ve düşmanınız karşılaştığınız zaman size isabet eden şey benim iznimledir. Bu benim yardımım size geldikten ve vaadimi size doğru çıkartmamdan sonra yaptığınız şeyleri yaptığınız zaman oldu ki mü'minlerle münafıkların arası ayırd olunsun ve sizden münafıklık edenler bilinsin yani onlardaki münafıklık zahir olsun.

« وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ ادْفَعُوا »

«Berikilere: «Gelin. Allah yolunda muharebe edin, yahud (hiç olmazsa düşmanın kendinize ve âilelerinize saldırmasını) önleyin» denildi.» Yani Uhud'da, müşrik düşmanlarına yürüdüğü zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ordusundan geri dönen Abdullah b. Übey ile onun ashâbını kasd ediyor. Onlar şöyle demiştiler: «Şayet sizin savaşacağınızı bilseydik elbette sizinle beraber yürürdük ve müşrikleri def ederdik fakat bir savaşın olacağını zan etmiyorduk.» Böylece Allah onlardan içlerinde gizlemiş oldukları şeyi izhar etti.

Allah (Azze ve Celle) şöyle der:

« هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ، يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ »

«Onlar o gün imandan ziyade küfre yakındılar. Ağızlariyle kalblerinde olmayanı söylüyorlardı.» Yani sana imanı izhar ediyorlar, halbuki onların kalblerinde iman yoktu.

« وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ »

«Onlar ne gizlerlerse Allah çok iyi bilicidir.» Yani gizledikleri şeyleri bilir.

« الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ »

«Kardeşlerine» sizinle beraber aşiretlerinden ve kavimlerinden isabet olan kimselere;

« لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا، قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ »

«Eğer bizi dinleselerdi ölmeyeceklerdi, diyen o adamlara de ki: «Öyle ise kendi nefislerinizden ölümü geri çevirin, eğer doğru (adam)larsanız!» Yani ölümden elbette kurtuluş yoktur. Eğer onu kendinizden def etmeğe takatınız var ise yapınız. Bu kaçışları onların ancak münafıklık etmelerinden ve dünyada kalmaya hırslarından ve ölümden kaçmalarından dolayı ve Allah yolunda cihadı terketmeleri sebebiyleydi.

Cihada terğib ve teşvik

Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mü'minleri cihada teşvik ederek ve katli onlara küçük göstererek şöyle buyurdu:

« وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ . فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ، وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ »

«Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilâkis onlar Rableri katında diridirler. (Öyle ki Allah'ın) lutf-ü inayetinden, kendilerine verdiği (şehidlik mertebesi) ile hepsi de şad olarak (cennet nimetleriyle) rızıklanırlar. Arkalarından henüz onlara katılamayan (şehid dindaş)lar(ı) hakkında da: «Onlara hiç bir korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir» diye müjde vermek isterler.»

Yâni Allah yolunda öldürülenleri ölüler zannetmeyiniz.

Yâni onları diriltmişimdir. Onlar benim katımda cennetin nimetleri içinde rızıklanırlar. Allah'ın onlara ondan yana cihadları karşılığı verdiği ihsan ve lutfu ile mesrur olarak ve arkalarından onlara kavuşamayan kimselerle müjdeleniyorlar. Yani üzerine devam ettikleri cihada karşılık kendilerine lahik olan kardeşlerinin kavuşmalarına seviniyorlar ki kendilerinin içinde bulundukları Allah'ın kendilerine vermiş olduğu sevaba onları ortak etsinler. Allah onlardan korku ve kederi gidermiş olduğu halde...

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

« يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ »

«Onlar Allah'dan (gelen) bir nimetle, (hatta) daha fazlasiyle ve Allah'ın mü'minlere olan mükâfatını zâyi etmeyeceği müjdesiyle de sevinirler.» Çünkü artık onlara vaad olunan şeyin yerine getirildiği ve sevabın büyüğü ayan olmuştur.

Uhud şehidlerinin varış yeri

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana İsmail b. Ümeyye, Ebû Zübeyr'den, o İbn-i Abbas'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Kardeşlerinize Uhud'da musibet eriştiği zaman, Allah onların ruhlarını yeşil kuşların içlerine koydu. Cennetin ırmaklarına gelirler ve oranın meyvalarından yerler. Arş'ın gölgesinde altından kandillere yerleşir otururlar. İçtiklerinin ve yediklerinin temiz ve güzelliğini ve lisanlarının güzelliğini buldukları zaman derler ki:

Keşke kardeşlerimiz de Allah'ın bize yaptığını bilselerdi de cihâddan yüz çevirmeseydiler ve harpten dönmeselerdi.» Bunun üzerine Allah Teâlâ buyurur ki: «Ben sizden bunu onlara tebliğ ederim.»

Sonra Allah Ona (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **«Zan etmeyiniz ki...»** ile başlayan âyetlerini inzal buyurdu.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Hâris b. Fuzeyl, Mahmud b. Lebid el-Ensârî'den naklen, o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki; o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

— **Şehidler cennetin kapısındaki bir nehir olan bârık üzerindedirler. Yeşil bir kubbenin içinde, onlara sabah akşam cennetten rızıkları çıkar.**

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana kendisini itham etmediğim birisi Abdullah b. Mesud'dan naklen haber verdi ki;

« وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ »

«Allah yolunda öldürülenleri sakın ölürler sanma. Bilâkis onlar Rableri katında diridirler. (Öyle ki Allah'ın) lutf-u inayetinden rızıklanırlar.» meâlindeki âyetler ona sorulduğunda dedi ki:

Biz onları sorduk bize denildi ki:

Uhud'da kardeşlerinize musibet eriştiğinde Allah onların ruhlarını yeşil kuşların içlerine koydu. Onlar cennetin nehirlerine gelirler ve cennet meyvalarından yerler ve arşın gölgesi altında olan altun kandillere konarlar. Böylece Allah (Azze ve Celle) onlara bir bakışla bakar ve şöyle der:

Ey kullarım, iştahınız neyi çekerse ben ziyade edeyim. Onlar da derler ki:

Ey Rabbimiz bize verdiğin şeyin üstünde bir şey yoktur. Ondan dilediğimiz gibi yiyoruz. Sonra Allah onlara bir bakışla bakar ve şöyle buyurur:

Ey kullarım iştahınız neyi çeker ben ziyade edeyim? Onlar da derler ki:

Ey Rabbimiz bize verdiğin şeyin üstünde bir şey yok. Cennetten dilediğimiz şekilde yiyoruz. Sonra Allah onlara görünür ve der ki:

Ey kullarım, iştahınız ne istiyor ben size ziyade edeyim. Onlar da derler ki:

Rabbimiz bize verdiğin şeyin üstünde birşey yok. Cennetten dilediğimiz şekilde yiyoruz. Biz yalnız şunu istiyoruz ki ruhlarımızı cesedlerimize geri koyasın, sonra dünyaya gönderilelim, senin yolunda savaşalım ve bir kere daha katl olunalım.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana bir arkadaşımız, Abdullah b. Muhammed b. Akil'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi: Câbir b. Abdullah'dan işittim o şöyle diyordu:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dedi ki:

Ey Câbir, seni müjdeleyeyim mi?

Dedim ki: Evet yâ Nebiyyallah. Dedi ki:

Muhakkak senin baban Uhud'da musibete uğradığı zaman Allah

(Azze ve Celle) onu diriltti. Sonra ona dedi ki: Ey Abdullah b. Amr, sana ne yapmamı istersin.

Dedi ki: Ey Rabbim beni tekrar dünyaya göndermeni ve benim senin yolunda savaşmamı ve bir kere daha katl olunmamı istiyorum.

İbn-i İshak dedi ki:

Bana Amr b. Ubeyd, Hasan'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

«Nefsim kudret elinde olan Zât-ı Ecell-ü Alâ'ya kasem ederim; şehit hariç hiçbir mü'min yoktur ki dünyadan ayrılsın da bütün dünya ve içindekileri karşısında gündüzden bir saat kadar dünyaya dönmeyi arzu etsin. Çünkü şehit dünyaya geri gelip Allah yolunda savaşmayı ve bir kere daha katl olunmayı ister.

Hamrâ-i Esed'de Resûlullah'a karşı çıkanların bahsi

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ »

«Kendileri savaşta yara aldıktan sonra Allah ve Peygamberin çağrısına koşanlar...» Bunlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Uhud gününün sabahında erkenden kendileri üzerinde yaralanmanın elemi olmasına rağmen, Hamrâ-i Esed'e yürüyen mü'minlerdir.

« لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ . الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ، فَزَادَهُمْ إِيمَانًا، وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ ، وَنِعْمَ الْوَكِيلُ »

«Onlardan iyilik edip sakınanlara büyük ecir vardır. Halk onlara: Düşmanınız size karşı bir ordu olarak toplandılar, onlardan korkun, dediler. Bu, onların imanını artırdı. «Allah bize yeter, O ne

güzel Vekil'dir» dediler.» Mü'minlere korkun diyenler, Abdul-Kays'-den bir topluluk idi ki Ebû Süfyan'ın onlara dediğini sahâbelere naklettiler. Dediler ki.

Ebû Süfyan ve beraberindekiler size doğru üzerinize geliyorlar. Allah (Azze ve Celle) şöyle diyor:

« فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ ، وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِ ، وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ »

«Bu yüzden kendilerine bir fenalık dokunmadan, Allah'tan nîmet ve bollukla geri döndüler. Allah'ın rızasına uydular. Allah büyük, bol nimet sahibidir.» Çünkü Allah onlardan, düşmanlariyle karşılaşmayı bertaraf etti.

إنما ذلكم الشيطان

«İşte o şeytan.» (Şeytan ve ona uyanları kastediyor.)

« يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ »

«Ancak kendi dostlariyle korkutur.» Yani şeytan dostlariyle sizi korkutur.

« فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ . وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ »

«İnanmışsanız onlardan korkmayın. Benden korkun. Ey Muhammed, küfürde yarışanlar (münafıklar) seni üzmesin.»

« إِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْئًا ، يُرِيدُ اللّٰهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ ،

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ. إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ. وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا، وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ «

«Şüphesiz onlar Allah'a bir zarar veremezler. Allah âhirette onlara bir pay vermemek istiyor. Onlara büyük azab vardır. İmam inkâra değişenler, şüphesiz Allah'a bir zarar veremiyeceklerdir. Elem verici azab onlaradır. İnkâr edenler, kendilerine vermiş olduğumuz mühletin sakın kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Biz onlara ancak günahları çoğalsın diye mühlet veriyoruz. Küçültücü azab onlaradır. Allah inananları sizin durumunuzda bırakacak değildir, temizi pisten (münafıkları) ayıracaktır.»

» وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ «

«Allah size gaybı bildirecek değildir.» Yani kendisiyle sizi imtihan etmeyi istediği şeyde size gaybı bildirmiyor ki; kulluğu öğrenesiniz.

» وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ «

«Fakat Allah peygamberlerinden dilediğini seçip,» yani bunu ona bildirir.

» فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ، وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا «

«Artık Allah'a ve peygamberlerine inanın; inanır ve sakınırsanız.» Yani dönerseniz ve tevbe ederseniz.

» فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ «

«Size büyük ecir vardır.»

UHUD'DA MUHÂCİRLERDEN ŞEHİD OLANLAR

Beni Hâşim'den :

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Uhud gününde müslümanlardan Kureyş'den Beni Hâşim b. Abd-i Menaf'dan olan muhâcirlerden Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bulunup şehid düşenlerden; Hamza b. Abdul-Muttalib b. Hâşim (Radiyallâhü anh) vardı. Onu Vahşi katletti. Vahşi, Cübeyr b. Mut'im'in kölesidir.

Beni Ümeyye'den :

Beni Ümeyye b. Abd-i Şems'den; Abdullah b. Cahş vardı. Bu, Beni Esed b. Huzeyme'den, onların halifidir.

Beni Abduddar'dan :

Beni Abduddar b. Kusayy'dan, Mus'ab b. Umeyr vardı. Onu İbn-i Kamie el-Leysi katletti.

Beni Mahzum'dan :

Beni Mahzum b. Yakaza'dan, Şemmâs b. Osman vardı. Bunlar dört kişidir.

Ensar'dan :

Ensar'dan olan Beni Abdil-Eşhel'den, Amr b. Muaz b. Numan, Hâris b. Enes b. Râfi ve Umâre b. Ziyâd b. Seken vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Seken, Râf i b. İmriül-Kays'ın oğludur. Sekn denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Seleme b. Sâbit b. Vakş ve Amr b. Sâbit b. Vakş da vardı. Bunlar iki kişidir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Asım b. Ömer b. Katade iddia etti ki :

O ikisinin babası Sâbit o günde katl olundu ve Rifâe b. Vakş ve Ebû Hüzeyfe Huseyl b. Câbir, (ki bu Yeman'dır müslümanlar savaş meydanında bilmeden onu öldürdüler. Bunun üzerine Huzeyfe onun

diyetini katillerine bağışladı) ve Sayfi b. Kayzi ve Hebâb b. Kayzi ve Abbâd b. Sehl ve Hâris b. Evs b. Muaz da vardı. Bunlar on iki erkektir.

(Râtic (66)'den

Ehl-i Râtic'den, İyas b. Evs b. Atik b. Amr b. Abdul-Alem b. Zeura b. Cuşm b. Abdul-Eşhel ve Ubeyd b. Teyyihan vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ona Atik b. Teyyihan denilir.

Bir de Habib b. Yezid b. Teym vardı. Bunlar üç kişidirler.

Beni Zafer'den:

Beni Zafer'den: Yezid b. Hatıb b. Ümeyye b. Râfi vardı. Bir kişidir.

Beni Dubey'e'den:

Beni Amr b. Avf'dan olan Beni Dubey'e b. Zeyden, Ebû Süfyan b. Hâris b. Kays b. Zeyd ve Hanzala b. Ebi Amir b. Sayfi b. Numan b. Mâlik b. Eme vardı (ki bu, meleklerin yıkamış olduğu kimsedir) onu Şeddâd b. Esved b. Şeûb el-Leysi katletti. Bunlar iki kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Kays, İbn-i Zeyd b. Dubey'e, Mâlik de, İbn-i Eme b. Dubeye'dir.

Beni Ubeyd'den:

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Ubeyd b. Zeyd'den, Üneys b. Katade vardır. Bir kişidir.

Beni Sa'lebe'den:

Beni Sa'lebe b. Amr b. Avf'dan, Ebû Hayye vardı (ki o, Sad b. Hayseme'nin ana bir kardeşidir.)

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebû Hayye de vardı (ki o İbn-i Amr b. Sâbit'tir.)

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Abdullah b. Cübeyr b. Numan da vardı. Bu okçuların emiriydi. Bunlar iki kişidir.

---

(66) Ratic: Medine'nin kalelerinden bir kaledir.

Benî Selm'den :

Benî Selm b. İmriül-Kays b. Mâlik b. Evs'den, Hayseme Ebû Sad b. Hayseme vardı. Bir kişidir.

Benî Aclân'dan :

Onların halifleri olan Beni Aclan'dan : Abdullah b. Selem vardı. Bir kişidir.

Beni Muâviye'den :

Benî Muâviye b. Mâlik'den, Sübey b. Hatib b. Hâris b. Kays b. Heyşe vardı. Bir kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Süveybik b. Hâris b. Hatıb b. Heyşe denilir.

Benî Neccar'dan :

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Neccâr'dan olan Beni Sevad b. Mâlik b. Ğanm'den; Amr b. Kays ve onun oğlu Kays b. Amr vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Amr b. Kays, İbn-i Zeyd b. Sevâd'dır.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ve Sâbit b. Amr b. Zeyd ve Amir b. Mahled vardı. Bunlar dört kişidir.

Benî Mebzûl'dan :

Benî Mebzul'dan;

Ebû Hubeyre b. Hâris b. Alkame b. Amr b. Sakf b. Mâlik b. Mebzûl ve Amr b. Mutarrif b. Alkame b. Amr vardı. İki kişidirler.

Benî Amr'dan :

Benî Amr b. Mâlik'den;

Evs b. Sâbit b. Münzir vardır. Bir kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Evs b. Sâbit, Hassan b. Sâbit'in kardedişidir.

Beni Adiy'den :

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Adiyy b. Neccar'dan;

Enes b. Nadr b. Zamzam b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Amir b. Ğanm b. Adiyy b. Neccar vardı. Bir kişidir.

İbn-i Hişam dedi ki : Bu Enes b. Nadr Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hizmetcisi Enes b. Mâlik'in amcasıdır.

Beni Mazin'den :

Beni Mâzin b. Neccar'dan;

Kays b. Muhalled ve Keysân vardı. Bu Keysan onların kölesidir. İki kişidirler.

Beni Dinâr'dan :

Beni Dinar b. Neccar'dan;

Süleym b. Hâris ve Numan b. Abd-i Amr vardı. İki kişidirler.

Beni Hâris'den :

Beni Hâris b. Hazrec'den; Hârice b. Zeyd b. Ebî Züheyr, Sad b. Rebi b. Amr b. Ebi Züheyr vardı. (Bunlar bir tek kabre defn olundular) ve Evs b. el-Erkam b. Zeyd b. Kays b. Numan b. Mâlik b. Salebe b. Kâb vardı. Bunlar üç kişidirler.

Beni Ebcer'den :

Beni Ebcer'den ki bunlar Hudre Oğullarıdırlar. Mâlik b. Sinân b. Ubeyd b. Salebe b. Ubeyd b. Ebcer vardı. Bu, Ebû Said el-Hudri'nin babasıdır.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ebû Said el-Hudri'nin ismi Sinân'dır. Sa'd da denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Said b. Süveyd b. Kays b. Amir b. Abbad b. Ebcer ve Utbe b. Rebi b. Râfi b. Muâviye b. Ubeyd b. Salebe b. Ubeyd b. Ebcer vardı. Bunlar üç kişidirler.

Benî Saide'den :

Benî Sâide b. Kâb b. Hazrec'den; Salebe b. Sad b. Mâlik b. Hâlid b. Salebe b. Hârise b. Amr b. Hazrec b. Sâide ve Sakf b. Ferve b. el-Bediyy vardı. Bunlar iki kişidir.

Benî Tarif'den :

Sa'd b. Ubâde'nin kavmi Benî Tarif'den; Abdullah b. Amr b. Vehb b. Sa'lebe b. Vakş b. Sa'lebe b. Tarif ve Damre vardır. Damre, Benî Cüheyn'den onların halifidir. İki kişidirler.

Benî Avf'den :

Benî Avf b. Hazrec'den olan Benî Sâlim'den olan Benî Mâlik b. Aclân b. Zeyd b. Ğanm b. Salim'den :

Nevfel b. Abdullah ve Abbâs b. Ubâde b. Nadle b. Mâlik b. Aclan ve Numan b. Mâlik b. Salebe b. Fihr b. Ğanm b. Salim ve Mücezzer b. Ziyâd ki bu, Beli'den onların halifidir ve Ubâde b. Heshas vardı.

Numân b. Mâlik, Mücezzer ve Ubâde bir tek kabre defn olundular. Bunlar beş kişidir.

Benî Hublâ'dan :

Beni Hublâ'dan Rifâe b. Amr vardı. Bir kişidir.

Benî Seleme'den :

Beni Seleme'den olan Benî Haram'dan;

Abdullah b. Amr b. Haram b. Salebe b. Haram ve Amr b. Cemûh b. Zeyd b. Haram vardı. Bunlar bir tek kabirde defn olundular ve Hallad b. Amr b. Cemuh b. Zeyd b. Haram ve Ebû Eymen vardı. (Bu Amr b. Cemuh'un azadlısıdır) Bunlar dört kişidir.

Benî Sevâd'dan :

Benî Sevâd b. Ğanm'dan :

Süleym b. Amr b. Hadide ve onun mevlâsı = azadlı kölesi Antere, ve Sehl b. Kays b. Ebî Kâb b. el-Kayn vardı, üç kişidirler.

Benî Züreyk'den :

Benî Züreyk b. Amir'den :

Zekvân b. Abd-i Kays ve Ubeyd b. Muallâ b. Levzan vardı, iki kişidirler.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Ubeyd b. Muallâ, Beni Habib'dendir.

Şehidlerin sayısı:

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Muhâcir ve Ensar'dan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte olan müslümanlardan Uhud'da şehid düşenler altmış beş kişidir.

Beni Muâviye'den:

İbn-i Hişâm dedi ki:

Zikr ettiğimiz yetmiş şehidden İbn-i İshâk'ın zikr etmediklerinden Evs'den olan Benû Muâviye b. Mâlik'den:

Mâlik b. Nümeyle vardı. Bu onların Müzeyne'den olan halifidir.

Beni Hatme'den:

Beni Hatme'den — ki Hatme'nin ismi Abdullah b. Cuşem b. Mâlik b. Evs'dir —; Hâris b. Adiyy b. Hareşe b. Ümeyye b. Amir b. Hatme vardı.

Beni Hazrec'den:

Hazrec'den olan Beni Sevâd b. Mâlik'den; Mâlik b. İyâs vardı.

Beni Amr'dan:

Beni Amr b. Mâlik b. Neccâr'dan; İyâs b. Adiyy vardı.

Beni Sâlim'den:

Beni Sâlim b. Avf'dan; Amr b. İyâs vardı.

UHUD GÜNÜNDE MÜŞRİKLERDEN KATL OLUNANLAR

Beni Abduddar'dan:

İbn-i İshâk dedi ki:

Uhud gününde müşriklerden, Kureyş'den olan ve sancaktar Beni Abduddar b. Kusayy'dan katl olunanlar:

Talha b. Ebi Talha (ki Ebû Talha'nın ismi Abdullah b. Abdül-Uzza b. Osman b. Abduddar'dır) Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti ve Ebû Said b. Ebi Talha vardı. Onu da Sad b. Ebi Vakkas katletti.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Denilir ki : Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Osman b. Ebi Talha ki bunu Hamza b. Abdulmuttalib katletti ve Müsâfi b. Talha ve Cülas b. Talha ki bunları Asım b. Sâbit b. Ebil Aklah katletti ve Kilâb b. Talha ve Hâris b. Talha vardı ki bunları da Kuzman katletti. Kuzman, Beni Zafer'in halifidir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Denilir ki : Kilâbı Abdurrahman b. Avf katletti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve Artâ b. Abd-i Şürehbil b. Hâşim b. Abd-i Menaf b. Abdud-dar vardır ki bunu Hamza b. Abdulmuttalib katletti. Ve Ebû Yezid b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menaf b. Abduddar vardı ki bunu da Kuzman katletti. Ayrıca onun kölesi olan Habeşi Suab vardı. Onu Kuzman katletti.

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Denilir ki : Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti. Yine denilir ki : Onu Sad b. Ebi Vakkas katletti bir kavle göre de Ebû Dücâne katletti.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve Kasıd b. Şüreyh b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abduddar vardı ki bunu Kuzman katletti. Bunlar on bir kişidirler.

Beni Esed'den :

Beni Esed b. Abduluzza b. Kusay'dan :

Abdullah b. Humeyd b. Züheyr b. Hâris b. Esed vardı. Bunu Ali b. Ebi Tâlib katletti. Bir kişidir.

Benû Zühre'den :

Beni Zühre b. Kilâb'dan :

Ebû Hakem b. Ahnes b. Şerik b. Amr b. Vehb es-Sekafi vardı. Bu onların halifidir. Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti. Ve Siba b. Abdul-uzza — ki Abduluzzâ'nın ismi; Amr b. Nadle b. Ğubşan b. Selim b. Melekan b. Aksa'dır — onların Huzaa'dan olan halifidir, onu Hamza b. Abdulmuttalib katletti. Bunlar iki kişidir.

Benû Mahzum'dan:

Beni Mahzum b. Yakaza'dan:

Hişâm b. Ebi Ümeyye b. el-Muğire vardı. Bunu Kuzman katletti. Ve Velid b. As b. Hişâm b. Muğire, ki bunu Kuzman katletti. Ve Ebû Ümeyye b. Ebi Huzeyfe b. Muğire vardı. Bunu da Ali b. Ebi Tâlib katletti. Bir de Hâlid b. A'lem vardır. Ki bu, onların halifidir. Onu Kuzman katletti. Bunlar dört kişidir.

Beni Cumeh'den:

Beni Cumeh b. Amr'dan:

Amr b. Abdullah b. Umeyr b. Vehb b. Huzafe b. Cumeh vardı. Bu Ebû Azze'dir. Bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hapsederek katletti. Ve Übeyy b. Halef b. Vehb b. Huzafe b. Cumeh vardı. Bunu da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katletti. İki kişidirler.

Beni Amir'den:

Beni Amir b. Luay'dan:

Ubeyde b. Câbir ve Şeybe b. Mâlik b. Mudarrib vardı. Bunları Kuzmân katletti. İki kişidirler.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Denilir ki: Ubeyde b. Câbir'i Abdullah b. Mesud katletti.

Müşriklerin maktullerinin sayısı:

İbn-i İshâk dedi ki:

Uhud gününde Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın müşriklerden katlettiği kimselerin hepsi yirmi iki kişidir.

UHUD GÜNÜ HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİRLER

Hubeyre'nin şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Uhud günü hakkında söylenen şiirlerden biri de Hubeyre b. Ebi Vehb b. Amr b. Âiz b. Abd b. İmran b. Mahzum'un şu aşağıdaki sözüdür:

— İbn-i Hişâm dedi ki: Âiz, İbn-i İmrân b. Mahzum'dur —:

مَابَالُ هَمٍّ عَمِيدٍ بَاتَ يَطْرُقُنِي   بِالْوُدِّ مِنْ هِنْدٍ إِذْ تَعْدُو عَوَادِيهَا
بَاتَتْ تُعَاتِبُنِي هِنْدٌ وَتَعْذُلُنِي   وَالْحَرْبُ قَدْ شُغِلَتْ عَنِّي مَوَالِيهَا
مَهْلاً فَلاَ تَعْذُلِينِي إِنَّ مِنْ خُلُقِي   مَا قَدْ عَلِمْتِ وَمَا إِنْ لَسْتُ أُخْفِيهَا
مُسَاعِفٌ لِبَنِي كَعْبٍ بِمَا كَلِفُوا   حَمَّالُ عِبْءٍ وَأَثْقَالٍ أُعَانِيهَا
وَقَدْ حَمَلْتُ سِلاَحِي فَوْقَ مُشْتَرِفٍ   سَاطٍ سَبُوحٍ إِذَا تَجْرِي يُبَارِيهَا
كَأَنَّهُ إِذْ جَرَى عَيْرٌ بِفَدْفَدَةٍ   مُكَدَّمٌ لاَحِقٌ بِالْعُونِ يَحْمِيهَا
مِنْ آلِ أَعْوَجَ يَرْتَاحُ النَّدِيُّ لَهُ   كَجِذْعِ شَعْرَاءَ مُسْتَعْلٍ مَرَاقِيهَا
أَعْدَدْتُهُ وَرِقَاقَ الْحَدِّ مُنْتَخَلاً   وَمَارِناً لِخُطُوبٍ قَدْ أُلاَقِيهَا
هَذَا وَبَيْضَاءَ مِثْلَ النَّهْيِ مُحْكَمَةً   نِيطَتْ عَلَيَّ فَمَا تَبْدُو مَسَاوِيهَا
سُقْنَا كِنَانَةَ مِنْ أَطْرَافِ ذِي يَمَنٍ   عُرْضَ الْبِلاَدِ عَلَى مَا كَانَ يُزْجِيهَا
قَالَتْ كِنَانَةُ أَنَّى تَذْهَبُونَ بِنَا؟   قُلْنَا: النُّخَيْلُ، فَأَمُّوهَا وَمَنْ فِيهَا
نَحْنُ الْفَوَارِسُ يَوْمَ الْجَرِّ مِنْ أُحُدٍ   هَابَتْ مَعَدٌّ فَقُلْنَا نَحْنُ نَأْتِيهَا
هَابُوا ضِرَاباً وَطَعْناً صَادِقاً خَذِماً   مِمَّا يَرَوْنَ وَقَدْ ضُمَّتْ قَوَاصِيهَا
ثُمَّتَ رُحْنَا كَأَنَّا عَارِضٌ بَرِدٌ   وَقَامَ هَامُ بَنِي النَّجَّارِ يَبْكِيهَا
كَأَنَّ هَامَهُمُ عِنْدَ الْوَغَى فِلَقٌ   مِنْ قَيْضِ رُبْدٍ نَفَتْهُ عَنْ أَدَاحِيهَا
أَوْ حَنْظَلٌ ذَعْذَعَتْهُ الرِّيحُ فِي غُصُنٍ   بَالٍ تَعَاوَرَهُ مِنْهَا سَوَافِيهَا
قَدْ نَبْذُلُ الْمَالَ سَحًّا لاَحِسَابَ لَهُ   وَنَطْعَنُ الْخَيْلَ شَزْراً فِي مَآقِيهَا
وَلَيْلَةٍ يَصْطَلِي بِالْفَرْثِ جَازِرُهَا   يَخْتَصُّ بِالنَّقَرَى الْمُثْرِينَ دَاعِيهَا
وَلَيْلَةٍ مِنْ جُمَادَى ذَاتِ أَنْدِيَةٍ   جَرْبَا جُمَادِيَّةٍ قَدْ بِتُّ أَسْرِيهَا
لاَيَنْبَحُ الْكَلْبُ فِيهَا غَيْرَ وَاحِدَةٍ   مِنَ الْقَرِيسِ وَلاَ تَسْرِي أَفَاعِيهَا

أوْقَدْتُ فِيهَا لِذِى الضَّرَّاءِ (١) جَاحِمَةً (١) كَالْبَرْقِ ذَاكِيَةَ الأرْكَانِ أجْمِيهَا

أوْرَثَنِي ذَاكُمُ عَمْرٌو وَوَالِدُهُ مِنْ قَبْلِهِ كَانَ بِالْمَثْنَى يُغَالِيهَا

كَانُوا يُبَارُونَ أنْوَاءَ النُّجُومِ فَمَا دَنَّتْ عَنِ السُّورَةِ الْعُلْيَا مَسَاعِيهَا

«Elem virici kederin durumu nedir ki beni gece Hind'in dostlarına götürür oldu.

İşler Hind'i meşgul ederken.

Hind gece beni kınadı ve kınamakta da devam etti.

Halbuki harb'den beni onun mevâlisi alıkoydular.

Biraz bekle, beni ayıplama.

Çünkü benim huyumun ne olduğunu sen bilirsin, ki ben onu gizleyecek değilim.

Ben, çok sevmeleri sebebiyle Benî Kâbe itâatkârım, onlara muvafık ve mutabıkım.

Ağır yükün (67) *hammalıyım ve kendilerini zahmet ve meşakkatle taşıdığım ağır yüklerin de...*

Kendisine, güzelliğinden dolayı herkesin bakıp beğendiği uzun adımlar atan, koştuğu zaman sanki yüzer gibi olan atlarla yarışan, bir atın üstünde silâh taşıdım.

Sanki o koştuğu zaman geniş bir sahradaki vahşi bir eşektir de, vahşi eşekler topluluklarına kavuşmuş onları himaye ediyor.

Avec, atın soyundan olup onun için meclis sevinç duyar.

Tıpkı tepeleri yükselmiş dalları çok olan bir hurma ağacının dalları gibidir.

Kılıcı ve sallanan süngü ile karşılaştığım hâdiselere karşı hazırladım.

Bu ve zırh, derin su gibi muhkemce bana bağlandı ve böylece ayıpları görünmüyor.

Kinâne'yi sağ yandaki topraklardan geniş beldeler boyunca onun sevkettiği yerlere sevkettik.

Kinâne dedi ki :

Bizi nereye götürüyorsun? Dedik ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in Medinesi'ne* (yani Medine'nin yakınındaki bir çeşmenin yanına.)

---

(67) Ağır yükleri yüklenmek, mecâzen meşakkatli işleri üzerine almak demektir.

Bunun üzerine oraya ve oradakilere yöneldiler.
Biz o günde Uhud dağının dibindeki at binicileri idik.
Maad korktu, biz dedik ki oraya geliyoruz.
Gördükleri vuruşmadan, süratli kesen kılıçtan ve bunların parçalarından korktular.
Sonra biz, sanki buzlu bir bulut olarak yürüdük.
Benî Neccar'ın maktul kuşu kalkmış onlara ağlıyordu. (68)
Sanki onların başları, harp esnasında, deve kuşlarının yumurtalarının üst kabuklarından parçalardır ki deve kuşları onu yumurtlama yerlerinden öte ederler.
Veya bir hanzaldır ki rüzgâr onu eskimiş dallar üstünde hareket ettirir,
toprağı ve kumları yerinden söken rüzgârlar onun bir sağından bir solundan bir arkasından bir önünden esmektedir.
Malı hisabsız olarak bolca döküp bezletmişizdir.
Ve atları, sağından ve solundan gözlerinin yaş mecrasından dürteriz.
Bir gecede ki onları boğazlayan işkembe ile ısınıyor, dâvet edici zenginlere mahsus verilmiş bir dâvet veriyor.
Yağmurlu bir cumâdi gecesinde cumâdi bir kıtlıkta gece yürür olduğum halde. (69)
O gecede soğuktan köpek bir kereden başka havlamaz ve yılanlar da bir kereden başka yerde sürünmezler.
O gecede ihtiyaç sahibleri için alevli bir ateş yaktım.
Tıpkı bir yıldırım gibi ki himaye ettiğim büyük işlere ışık tutucu oldu.
İşte Amr ve ondan önce onun babası bunu bana miras bıraktı, onları kat kat pahalı kılıyordu.
Yıldızların batmaya meylettikleri yerlere muaraza ederler, onlarla yarışırlardı, onların çalışmaları, iyi işleri yüksek menzilelerden geri kalmazdı.»

---

(68) Maktul kuşu: Arapların inandığı ve maktulün kabri ucunda intikamı alınıncaya kadar durup öten kuştur.

(69) Şiirde geçen cumâdiyye ile, cumâdi ayı kastedilmektedir. Bu isim, bu ayın üzerine suyun donması zamanında vâki olmuş idi. Sonra hilâllerle belirlenen aylara intikal etti ve o isim o aya kaldı. Her ne kadar yazda ve hararetli bir zamanda olsa da.

Arabî ayların ekserisi sene-i şemsiyenin hallerinden alınmış isimlerle isimlenmişler. Sonra o isimler devam etmiş. Her ne kadar hicri senesi dönüp o vakitlerden çıksalar da. (Ravz'e mürâcaat et).

Hassan'ın Hubeyre'ye karşı söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Bunun üzerine Hassan b. Sâbit ona şöyle cevab verdi:

سُقْتُمْ كِنَانَةَ جَهْلًا مِنْ سَفَاهَتِكُمْ ... إِلَى الرَّسُولِ فَجُنْدُ اللهِ مُخْزِيهَا
أَوْرَدْتُمُوهَا حِيَاضَ الْمَوْتِ ضَاحِيَةً ... فَالنَّارُ مَوْعِدُهَا، وَالْقَتْلُ لَاقِيهَا
جَمَّعْتُمُوهَا أَحَابِيشًا بِلَا حَسَبٍ ... أَئِمَّةُ الْكُفْرِ غَرَّتْكُمْ طَوَاغِيهَا
أَلَا اعْتَبَرْتُمْ بِخَيْلِ اللهِ إِذْ قَتَلَتْ ... أَهْلَ الْقَلِيبِ وَمَنْ أَلْقَيْنَهُ فِيهَا
كَمْ مِنْ أَسِيرٍ فَكَكْنَاهُ بِلَا ثَمَنٍ ... وَجَزِّ نَاصِيَةٍ كُنَّا مَوَالِيهَا
وَلَيْلَةٍ يَصْطَلِي بِالْفَرْثِ جَازِرُهَا ... يَخْتَصُّ بِالنَّقَرَى الْمُثْرِينَ دَاعِيهَا

«Kinâne'yi sefihliğinizden, bilmeyerek Resûle doğru sürdünüz, Allah'ın askeri ise onu zelil yapacaktır.
Güneşin doğduğu bir sırada onu ölüm havuzlarının başına getirdiniz.
Ateş onun vad olunduğu yerdir, katil ise ona rastlayandır.
Onları şerefi olmayan, soyu Arap olmayan kimselerden topladınız.
Onlar küfrün önderleridirler ki onların mütekebbirleri ve azgınları sizi aldattılar.
Ehl-i kalîb'i (70) *katlettikleri zaman Allah'ın atlıları ile ve ehl-i kalib'i o kuyulara atanlardan ibret almadınız mı?*
Çok esirler vardır ki biz onların bağlarını fidyesi alınmaksızın ve boyunlarını vurmaksızın çözdük.
Biz onların veli nimetleri olduk.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu şiiri, bana Ebû Zeyd el-Ensari, Kâb b. Mâlik'e âid olarak haber verdi.

İbn-i Hişâm dedi ki: Hubeyre b. Ebi Vehb'in içinde söylediği şu beyti, Cenûb'a âid olduğu rivâyet olunur. Bu cenûb, Amr Zül-Kelb'in

---

(70) Ehl-i kalib, Bedr harbinde müşriklerden katl olunup su kuyularına atılanlardır.

kız kardeşidir. Uhud'dan başka bir gün hakkında o kadına âid olan beyitler içinde geçmektedir.

Kâ'b'in Hubeyre'ye karşı söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :
Kâb b. Mâlik yine Hubeyre b. Ebi Vehb'e şöyle cevab verdi :

ألا هل أتى غسان عنا ودونهم … من الأرض خرق سيره متنعنع
صحار وأعلام كأن قتامها … من البعد نقع هامد متقطع
تظل به البزل العراميس رزحا … ويخلو به غيث السنين فيمرع
به جيف الحسرى يلوح صليبها … كما لاح كتان التجار الموضع
به العين والآرام يمشين خلفة … وبيض نعام قيضه يتقلع
مجالدنا[1] عن ديننا كل فخمة … مدربة فيها القوانس تلمع
وكل صموت في الصوان كأنها … إذا لبست نهي من الماء مترع
ولكن ببدر سائلوا من لقيتم … من الناس والأنباء بالغيب تنفع
وإنا بأرض الخوف لو كان أهلها … سوانا لقد أجلوا بليل فأقشعوا
إذا جاء منا راكب كان قوله … أعدوا لما يزجي ابن حرب ويجمع
فمهما يهم الناس مما يكيدنا … فنحن له من سائر الناس أوسع
فلو غيرنا كانت جميعا تكيده الـ … ـبرية قد أعطوا يدا وتوزعوا
نجالد لا تبقى علينا قبيلة … من الناس إلا أن يهابوا ويفظعوا
ولما ابتنوا بالعرض قال سراتنا … علام إذا لم تمنع العرض نزرع؟
وفينا رسول الله نتبع أمره … إذا قال فينا القول لا نتطلع
تدلى عليه الروح من عند ربه … ينزل من جو السماء ويرفع
نشاوره فيما نريد وقصرنا … إذا ما اشتهى أنا نطيع ونسمع

وقال رسول الله لما بدوا لنا ... ذروا عنكم هول المنيات واطمعوا
وكونوا كمن يشري الحياة تقربا ... إلى ملك يحيا لديه ويرجع
ولكن خذوا أسيافكم وتوكلوا ... على الله إن الأمر لله أجمع
فسرنا إليهم جهرة في رحالهم ... ضحيا علينا البيض لا نتخشع
بملمومة فيها السنور والقنا ... إذا ضربوا أقدامها لا تورع
فجئنا إلى موج من البحر وسطه ... أحابيش منهم حاسر ومقنع
ثلاثة آلاف ونحن نصية ... ثلاث مئين إن كثرنا وأربع
نغاورهم تجري المنية بيننا ... نشارعهم حوض المنايا ونشرع
تهادى قسي النبع فينا وفيهم ... وما هو إلا اليثربي المقطع
ومنجوفة حرمية صاعدية ... يذر عليها السم ساعة تصنع
تصوب بأبدان الرجال وتارة ... تمر بأعراض البصار تقعقع
وخيل تراها بالفضاء كأنها ... جراد صبا في قرة يتريع
فلما تلاقينا ودارت بنا الرحى ... وليس لأمر حمه الله مدفع
ضربناهم حتى تركنا سراتهم ... كأنهم بالقاع خشب مصرع
لدن غدوة حتى استفقنا عشية ... كأن ذكانا حر نار تلفع
وراحوا سراعا موجفين كأنهم ... جهام هراقت ماءه الريح مقلع
ورحنا وأخرانا بطاء كأننا ... أسود على لحم ببيشة ظلع
فنلنا ونال القوم منا وربما ... فعلنا ولكن ما لدى الله أوسع
ودارت رحانا واستدارت رحاهم ... وقد جعلوا كل من الشر يشبع
ونحن أناس لا نرى القتل سبة ... على كل من يحمي الذمار ويمنع

جلاذٌ على رَيْبِ الحوادثِ لا تَرى … على هالكٍ عيناً لنا الدهرَ تدمعُ

بنو الحربِ لا نَعيا⁽٤⁾ بشيءٍ نقولُهُ … ولا نحنُ ممّا جرّتِ الحربُ نجزعُ

بنو الحربِ إنْ نظفرْ فلسنا بفُحَّشٍ … ولا نحنُ مِنْ أظفارِها نتوجّعُ

وكنّا شِهاباً يتّقي الناسُ حرَّهُ … ويَفرُجُ عنهُ مَنْ يَليهِ ويَسفعُ

فخرتَ على ابنِ الزِّبعرى وقد سرى … لكمْ طلبٌ مِنْ آخرِ الليلِ متبعُ

فسلْ عنكَ في عُليا معدٍّ وغيرِها … من الناسِ مَنْ أخزى مقاماً وأشنعُ

ومَنْ هو لمْ تتركْ له الحربُ مفخراً … ومَنْ خدُّهُ يومَ الكريهةِ أضرعُ

شددنا بحولِ اللهِ والنصرِ شدّةً … عليكمْ وأطرافُ الأسنّةِ شُرّعُ

تكرُّ القنا فيكمْ كأنَّ فروعَها … عزالي مَزادٍ ماؤها يتهزّعُ

عمدنا إلى أهلِ اللواءِ ومَنْ يطرْ … بذكرِ اللواءِ فهو في الحمدِ أسرعُ

فخانوا وقدْ أعطَوا يداً وتخاذلوا … أبى اللهُ إلا أمرَهُ وهو أصنعُ

«Acaba Ğassan ve başkalarına bizden sarsıntılı bir rüzgâr gelmedi mi.

Sahralar ve yüksek dağlar gibi, sanki onların uzaktan siyaha çalan renkleri sakin kesintili bir tozdur.

Onunla kuvvetli ve şiddetli develer zayıflanır ve onunla senelerin yağmuru boşalır ve bollaşır.

Onunla hasretlilerin, kokmuş ölü cesedlerinin kemiklerindeki ilikleri gözükür.

Tüccarın yayılmış nakışlı ketenleri göründüğü gibi.

Onunla vahşî sığır ve karınları beyaz, sırtları siyah öküzler bölük bölük yürürler ve deve kuşunun yumurtasının üst kabuğu yarılır.

Dinimizi müdafaa için kılıç vurucularımız, kendilerinde uçları parıldayan kılıçların ve silâhların bulunduğu her bir mâhir becerikli büyük askerî kıtalardır.

Dokunuşu muhkem, halkaları küçük ve birbirine yakın, sesleri işitilmeyen, saklandığı yerlerindeki her zırhı, giyildikleri zaman sanki içleri su ile dolu derin çukurlardır.

Fakat Bedir'de sordular ki, insanlardan kimlerle karşılaştınız, gaybî haberler menfaat verirler.

Biz korkunç bir yerde idik ki, şâyet başkaları oranın ehli olsaydı, elbette gece çekilip kaçarlardı.

Bizden bir binekli geldiği zaman, onun sözü şu olurdu:

İbn-i Harb'in sevk ettiklerine ve topladıklarına hazırlanınız.

Bize yaptıkları insanları ilgilendiriyorsa biz diğer insanlardan fazla onun yaptıklarına gücümüz yeter.

Şayet bizden başkasına yer halkı hile yapsalar, toplanıp ayrılsınlar.

Kılıçlarla vuruşuruz.

Korkutulmadan hiç bir kabile bize üstün kalamaz.

(Medine'nin dışındaki) *Irz da binalarını kurdukları zaman, bizim hayırlılarımız dediler ki:*

Irzı korumadan niçin ekiyoruz?

İçimizde Resûlullah var ki, bir sözü söylediği zaman hiç beklemeden onun emrine uyarız.

Onun yanına Rabbi'nin katından Ruh (Yani Cebrail) *gökten iner ve yükselir.*

Yapmak istediğimiz şeyler hakkında onunla müşavere ederiz, bizim gayemiz ise emrettiği zaman ona itaat etmemiz ve dinlememizdir.

Göründükleri zaman, Resûlullah bize dedi ki, korkunç ölümleri bırakınız, hayrı umunuz.

Katında yaşanacak ve katına dönülecek olan Melik'ine yaklaşmak için hayatını satanlar gibi olunuz.

Fakat kılıçlarınızı alınız ve Allah'a tevekkül ediniz.

Çünkü tüm işler Allah'a âiddir.

Böylece aşikâr bir vaziyette kuşluk vaktinde onlara göç eşyalarının yanında dururlarken yürüdük ve üzerimizde kılıçlar olup korkmaz olduğumuz bir halde...

Toplanmış bir ordu birliği ile ki onun içinde silâh süngü vardı.

Ayaklarını yere vurdukları zaman dağılmazlardı.

Böylece denizden bir dalgaya geldik ki onun ortasında Arap olmayan karışık soydan kimseler vardır.

Onlardan üzerinde zırh ve miğfer olmayanlar ve başında miğfer bulunanlar vardı.

Üç bin kişi idiler biz ise kavimden seçkin kişiler olarak üç yüz kişiydik veya dörtyüz idik.

Onlarla nöbetleştik, ölüm aramızda cereyan ediyordu, onlara ölümlerin havzından içiriyorduk ve içiyorduk.

(Neb'a ağacından yapılan) *yaylar bizim içimizde ve onların içinde hediye olarak verilirdi.*

Onlar Medine oklarıdır.

Haremli, Sâidli oklardı ki, yapıldıkları zaman zehirlendirilirler.

Adamların bedenlerine düşer, bazan da yumuşak taşların yanları üzerine varıp ses çıkartırlar.

Bir takım atları görürsün ki; fezadadırlar.

Sanki onlar çekirgelerdir ve soğuk saba rüzgârı, (yani şarktan esen rüzgâr) *gibi gelip gitmektedir.*

Karşılaştığımız ve değirmen bizleri döndürdüğü zaman, Allah'ın takdir ettiği işi def edecek bir şey yoktur.

Onlara kılıçlarımızla vurduk ve onların hayırlı kişilerini bıraktık, sanki onlar çukurlarda yerlere devrilmiş ağaçlar gibiydi.

Sabahtan itibaren akşama doğru ayrıldık.

Sanki harpteki alevlerimiz bir ateşin sıcağıdır ki o yaklaşan kimseyi ısıtacak kadar şule şule yanardı.

Onlar süratle yürüdüler, sanki yerinden kopmuş, rüzgâr suyunu akıtmış da içinde su bulunmayan ince bir buluttur.

Biz de yürüdük ve geridekilerimiz yavaşça geliyorlardı.

Sanki et üzerine düşmüş ormandaki arslanlar idik.

Biz matlubumuza nâil olduk, o kavim de bizden matlublarına nâil oldular ve belki de yaptık, fakat Allah'ın katında olanlar daha geniştir.

Bizim değirmenimiz döndü, onların değirmenlerini de döndürdü, böylece onlar bütün şerlerden doymuş kılındılar.

Biz öyle insanlarız, namusunu koruyan hiç kimse için savaşı ar görmeyiz.

Zamanın hâdiseleri karşısında çok sabırlılarız, ölen için zaman boyu gözlerimizin yaş akıtmasını uygun bulmayız.

Biz harbin çocuklarıyız, söylediğimiz bir şeyi yapmaktan yorulmayız, ne de harbin çekip götürdüğü şeylerden sabırsızlık ederiz.

Biz harbin çocuklarıyız, eğer zafer bulursak kötüleşmeyiz ve biz harbin tırnaklarından elem duymayız.

Biz birtakım ateşleriz ki insanlar onun sıcağından sakınırlar, yanında duran ondan istifade eder.

Ey İbn-i Zibarâ bana karşı böbürlendin.

Halbuki geceleyin sizden bize bir rica geldi.

Meaddin üstünde ve başkaları içinde sonra kendini sor.

Acaba senden makamca daha hakir ve daha uğursuz olan kim var.
Sor ki harbin onun için bir mefharet bırakmadığı ve hoşa gitmeyen günde yanağı yerde zelil olan oldu.
Allah'ın kudreti, kuvveti ve yardımı ile sizin üzerinize öyle bir şiddetlendik ki mızrakların uç demirleri suya girmişti sanki.
Mızraklar size batar, sanki onların geniş dürttükleri azık konulan dağarcıkların ağızları gibidir ki, suları kesilir.
Sancak ehline gitmeyi kasd ettik o yöne yöneldik.
Kim sancağın zikriyle mutluluk hayır umarsa o kimse hamd etmekde daha süratlidir.
Onlar hiyânet ettiler.
Halbuki el vermişlerdi, fakat yardımlaşmasız kalmışlardır.
Allah kendi istediğinden başka hiçbir şeye razı olmaz.»

İbn-i Hişâm dedi ki :
Kâb b. Mâlik;

مُجَالِدُنَا عَنْ جِذْمِنَا (١) كُلُّ فَخْمَةٍ

«Aslımızı müdafaa ederek her büyük askerî birliği kılıçla vurucularız»

demişti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

«Dinimizi müdafaa eden kılıç vurucularımız» deseniz iyi olmaz mı? Kâb da dedi ki :

Evet. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

— **Bu daha güzeldir.** Kâb de :

«Dinimizi müdafaa eden kılıç vurucularımız...» diye değiştirdi.

İbn-i Zibarâ'ya âid bir şiir :

İbn-i İshâk dedi ki :
Abdullah b. Ziberâ Uhud gününde şöyle dedi :

يَا غُرَابَ الْبَيْنِ أَسْمَعْتَ فَقُلْ ... إِنَّمَا تَنْطِقُ شَيْئًا قَدْ فُعِلْ

إن للخير وللشر مدى ... وكلا ذلك وجه وقبل

والعطيات خساس بينهم ... وسواء قبر مثر ومقل

كل عيش ونعيم زائل ... وبنات الدهر يلعبن بكل

أبلغا حسان عني آية ... فقريض الشعر يشفي ذا الغلل

كم ترى بالجر من جمجمة ... وأكف قد أترت ورجل

وسرابيل حسان سريت ... عن كماة أهلكوا في المنتزل

كم قتلنا من كريم سيد ... ماجد الجدين مقدام بطل

صادق النجدة قرم بارع ... غير ملتاث لدى وقع الأسل

فسل المهراس من ساكنه؟ ... بين أقحاف وهام كالحجل

ليت أشياخي ببدر شهدوا ... جزع الخزرج من وقع الأسل

حين حكت بقباء بركها ... واستحر القتل في عبد الأشل

ثم خفوا عند ذاكم رقصا ... رقص الحفان يعلو في الجبل

فقتلنا الضعف من أشرافهم ... وعدلنا ميل بدر فاعتدل

لا ألوم النفس إلا أننا ... لو كررنا لفعلنا المفتعل

بسيوف الهند تعلو هامهم ... عللا تعلوهم بعد نهل

«Ey fesadın kargası, işittin o halde söyle.
Ancak yapılmış bir şeyi konuşursun.
Hayır ve şer için bir şan vardır.
Bunların her ikisi de insanın, kendisiyle karşılaşacağı şeylerdir.
Bahşişler, aralarında önemsiz hakîr durumdadır.
İster varlıklının kabri olsun, ister fakirin kabri olsun.

Her bir geçim ve nimetler zâildirler.
Zamanın kızları ise onların hepsiyle oynarlar.
Benden Hassân'a bir işaret ulaştır:
Şiirin kıtâsı, susuzluk harareti olanların susuzluğunu giderir.
Dağın dibinde çok kesilmiş kafa kemikleri, el ve ayak kemikleri görürsün.
Harb yerinde helâk olmuş çok, şacaatlılardan soyulmuş güzel zırhlar da görürsün.
Çok üstün efendi, iki taraftan dedeleri şerefli, bahadırlık öncülerini katlettik.
Kuvvet ve şecaatı doğru olan üstün erkek, başkasına karşı koyan mızrağın batmasında dayanıksız olmayanları...
Mihrâs'a sor ki onda oturan kimdir?
Büyüğünden küçüğüne kadar...
Keşke büyüklerim Bedr'de hazır bulunsalardı ne mızrağın batmasında Hazrec'i korkutsalardı.
Kubâ'da yamacı kazdığı ve katlin Abdueeşhelde şiddetlendiği zaman.
Sonra işte o esnada dağda yükselen küçük deve kuşlarının süratle yürümesi gibi süratli bir yürüyüşle ayrılıp gittiler.
Biz de onların eşrafından iki katını katlettik ve Bedr'in eğilmişini düzelttik o da düzeldi.
Nefsi kınamıyorum, ancak biz hamle yapsaydık elbette yapılmış olanı yapmış olurduk.
Hind kılıçlariyle ki onlar onların başlarına bir defadan sonra bir daha vururlar.»

Hassan'ın İbn-i Zibarâ'ya karşı red cevabı

Hassân b. Sâbit el-Ensari (Radiyallâhü anh) de ona şöyle cevap verdi:

ذَهَبَتْ يَابْنَ الزِّبَعْرَى وَقْعَةٌ   كَانَ مِنَّا الفَضْلُ فِيهَا لَوْ عَدَلْ
وَلَقَدْ نِلْتُمْ وَنِلْنَا مِنْكُمُ   وَكَذَاكَ الحَرْبُ أَحْيَانًا دُوَلْ
نَضَعُ الأَسْيَافَ فِي أَكْتَافِكُمْ(٥)   حَيْثُ نَهْوِي عَلَلًا بَعْدَ نَهَلْ
نُخْرِجُ الأَضْيَاحَ مِنْ أَسْتَاهِكُمْ(٦)   كَسُلَاحِ النِّيبِ يَأْكُلْنَ العَصَلْ

إِذْ تُوَلُّونَ عَلَى أَعْقَابِكُمْ   هُرَّبًا فِي الشِّعْبِ أَشْبَاهَ الرَّسَلْ

إِذْ شَدَدْنَا شَدَّةً صَادِقَةً   فَأَجَأْنَاكُمْ إِلَى سَفْحِ الْجَبَلْ

بِخَنَاطِيلَ ( ) كَأَشْدَافِ ( ) الْمَلَا   مَنْ يُلَاقُوهُ مِنَ النَّاسِ يُهَلْ

ضَاقَ عَنَّا الشِّعْبُ إِذْ نَجْزَعُهُ   وَمَلَأْنَا الْفَرْطَ مِنْهُ وَالرِّجَلْ

بِرِجَالٍ لَسْتُمُ أَمْثَالَهُمْ   أُيِّدُوا جِبْرِيلَ نَصْرًا فَنَزَلْ

وَعَلَوْنَا يَوْمَ بَدْرٍ بِالتُّقَى   طَاعَةِ اللهِ وَتَصْدِيقِ الرُّسُلْ

وَقَتَلْنَا كُلَّ رَأْسٍ مِنْهُمُ   وَقَتَلْنَا كُلَّ جَحْجَاحٍ رِفَلْ

وَتَرَكْنَا فِي قُرَيْشٍ عَوْرَةً   يَوْمَ بَدْرٍ وَأَحَادِيثَ الْمَثَلْ

وَرَسُولُ اللهِ حَقًّا شَاهِدٌ   يَوْمَ بَدْرٍ وَالتَّنَابِيلُ الْهُبُلْ

فِي قُرَيْشٍ مِنْ جُمُوعٍ جَمَعُوا   مِثْلَ مَا يُجْمَعُ فِي الْخِصْبِ الْهَمَلْ

نَحْنُ لَا أَمْثَالُكُمْ وُلْدَ اسْتِهَا   نَحْضُرُ النَّاسَ إِذَا الْبَأْسُ نَزَلْ

«Ey İbn-i Zibarâ!
Bir savaş oldu ki, o savaşta üstün bizden idi, şayet adalet olsa...
Siz elbette matlubunuza nâil oldunuz ve biz de sizden matlubumuza nâil olduk.
İşte böylece harb bazan bir öteye bazan bir beriye döner.
Kılıçları omuzlarınızın üstüne koyarız.
O şekildeki bir vuruştan sonra bir vuruşu da yukardan indiriniz.
Su ile karışmış olan sütü dübürlerinizden çıkartınız.
Tıpkı Asal (71)'ın yaşlı develerden çıktığı gibi.
Siz dağdaki boğazdan kaçarak tabanlarınızın üzerine geri dönerdiniz.
Tıpkı birbirinizin izini takib eden develerin kaçıp gitmesi gibi.
Biz doğru bir şekilde şiddetle şiddetlendik.
Böylece sizi dağın yanına sığınmaya zorladık.
Geniş yerlerin karartıları gibi topluluklar ile insanlardan kim onunla karşılaşırsa korkar.

---

(71) Asal, develerin yediği ve onlardan kırmızı olarak çıkan bir ottur.

Geçtiğimiz dağ yolu bize dar geldi, ondan yüksek ve alçak yerleri doldurduk.

Siz emsalleri olmadığınız bir takım adamlar ile ki, Cibril ile teyid edildiler. O da indi.

Bedir gününde takva ile, Allah'a taat ve resûlleri tasdik ile yükseldik.

O müşriklerden her bir başı kestik ve elbisesini kibirlikle sarkıtan her efendiyi katlettik.

Bedir gününde Kureyş'in içinde gedik bıraktık ve mesel olmaya değer sözleri bıraktık.

Bedir gününde Resûlullah hak ile şâhiddir.

Kureyş içinde topladıkları topluluklar et yığını gibidirler.

Ey oturak yerlerinden doğan kimseler!

Biz sizin emsâliniz değiliz, şiddet indiği zaman insanları hazır kılarız.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Ebû Zeyd el-Ensari haber verdi ki: «**Mesel olmaya değer sözleri**» sözü ve ondan önceki beyti ve «**Kureyş'in içinde topladıkları topluluklar**» sözü, İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

Kâb'ın Hamza'ya ve Uhud şehidlerine ağlayarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Kâb b. Mâlik, Hamza b. Abdulmuttalib'e ve Uhud'un müslüman maktullerine ağlayarak şöyle dedi:

نشجت وهل لك من منشج … وكنت متى تذكر تلجج
تذكر قوم أتاني لهم … أحاديث في الزمن الأعوج
فقلبك من ذكرهم خافق … من الشوق والحزن المنضج
وقتلاهم في جنان النعيم … كرام المداخل والمخرج
بما صبروا تحت ظل اللواء … لواء الرسول بذي الأضوج

غَدَاةَ أَجَابَتْ بِأَسْيَافِهَا ... جَمِيعاً بَنُو الأَوْسِ وَالْخَزْرَجِ
وَأَشْيَاعُ أَحْمَدَ إِذْ شَايَعُوا ... عَلَى الْحَقِّ ذِي النُّورِ وَالْمَنْهَجِ
فَمَا بَرِحُوا يَضْرِبُونَ الْكُمَاةَ ... وَيَمْضُونَ فِي الْقَسْطَلِ الْمُرْهَجِ
كَذَلِكَ حَتَّى دَعَاهُمْ مَلِيكٌ ... إِلَى جَنَّةٍ دَوْحَةِ الْمَوْلِجِ
فَكُلُّهُمُ مَاتَ حُرَّ الْبَلَاءِ ... عَلَى مِلَّةِ اللهِ لَمْ يَحْرَجِ
كَحَمْزَةَ لَمَّا وَفَى صَادِقاً ... بِذِي هَبَّةٍ صَارِمٍ سَلْجَجِ
فَلَاقَاهُ عَبْدُ بَنِي نَوْفَلٍ ... يُبَرْبِرُ كَالْجَمَلِ الأَدْعَجِ
فَأَوْجَرَهُ حَرْبَةً كَالشِّهَابِ ... تَلَهَّبُ فِي اللَّهَبِ الْمُوهَجِ
وَنُعْمَانُ أَوْفَى بِمِيثَاقِهِ ... وَحَنْظَلَةُ الْخَيْرِ لَمْ يُحْنَجِ
عَنِ الْحَقِّ حَتَّى غَدَتْ رُوحُهُ ... إِلَى مَنْزِلٍ فَاخِرِ الزِّبْرِجِ
أُولَئِكَ لَا مَنْ ثَوَى مِنْكُمُ ... مِنَ النَّارِ فِي أَدْرَكِ الْمُرْتَجِ

«Ağladın, acaba senin için bir ağlayan var mıdır?
Sen ne zaman hatırlarsan, ağlamaya devam edersin.
Bir kavmin hatırlaması gibi ki, bana onlara âid eğri büğrü zamanlrda haberler geldi.
Böylece senin kalbin onların zikrinden dolayı şevkten ve saçılan hüzünden muztaribdir.
Onların maktulleri, giriş ve çıkışları iyi olan Nâim cennetlerindedirler.
Vadinin yanında, Resûlün sancağının gölgesi altında, sabretmeleri sebebiyle...
Bir sabahta ki, Benî Evs ve Hazrec hep birlikte kılıçlariyle icâbet ettiler.
Ahmed'in etbaı nur ve vazıh yol sahibi bir hakka tabi oldukları zaman.
Şecâatlilere vurmakta ve kalkan tozda yürümekte devam edip kaldılar.
Yine böylece girişi çok dallı ağaç olan cennete Melik (Rab) *onları dâvet etti.*
Böylece onların hepsi Allah'ın milleti üzere güçlük çekmeden halis bir imtihanla öldüler.

O Benî Nevfel'in kölesi (Vahşi) *siyah erkek deve gibi bağırarak karşıladı.*
Hamza gibi ki, sâdık olarak vâdini vefâ etti, kemiğe dayanan ince keskin bir kılıçla katl olundu.
Alevlenen bir ateş parçası gibi bir mızrağı onun göğsüne dürttü.
Numan da ahdini yerine getirdi ve Hanzala-i Hayd'de hak bildiği ve hak olarak murad ettiği şeyden ayrılmadı.
Nihayet onun ruhu altunla bezenmiş bir menzil ve makama gitti.
İşte onlar sizden, ateşin derin alt tarafında yerleşen kimseler değillerdir.»

Kâb'e karşı Dırâr'ın red cevabı olan şiiri:

Dırâr b. Hattab el-Fihri de ona cevaben şöyle dedi:

أيجزع كعب لأشياعه	ويبكي من الزمن الأعوج
عجيج المذكي رأى إلفه	تروح في صادر محنج
فراح الروايا وغادرنه	يعجعج قسرا ولم يحدج
فقولا لكعب يثني البكا	وللنئ من لحمه ينضج
لمصرع إخوانه في مكر	من الخيل ذي قسطل مرهج
فياليت عمرا وأشياعه	وعتبة في جمعنا السورج
فيشفوا النفوس بأوتارها	بقتلى أصيبت من الخزرج
وقتلى من الأوس في معرك	أصيبوا جميعا بذي الأضوج
ومقتل حمزة تحت اللواء	بمطرد، مارن، مخلج
وحيث انثنى مصعب ثاويا	بضربة ذي هبة سلجج
بأحد وأسيافنا فيهم	تلهب كاللهب الموهج
غداة لقيناكم في الحديد	كأسد البراح (1) فلم نعنج
بكل مجلحة كالعقاب	وأجرد ذي ميعة مسرج
فدسناهم ثم حتى انثنوا	سوى زاهق النفس أو محرج

«Kâb etbaı için sabırsızlık eder mi ve eğri büğrü zamandan ağlar mı?
Yaşlı devenin bağırması ile dostunu gördü ki sudan çıkan bir topluhukta yüz çevirmiş rüzgârla serinlenmektedir.
Su taşıyıcı develer yürüdüler ve onu terkettiler, o kahren ses çıkarıyor ve onun üzerine hevdec (yani kadınların deve üzerindeki binek sandukunu) *yapmıyordu.*
Kâb'e söyleyiniz ki, ağlamayı tekrarlasın ve böylece onun pişmemiş eti pişsin.
Onun kardeşlerinin devrilme yerleri için atların hamle yaptıkları yerler de yükselen tozlardan bir yerde.
Ey alevlenen topluluğumuzun içindeki Amr ve onun etbaı ve Utbe.
Böylece nefisler Hazrec'e isabet eden maktullerle, taleb ettiklri intikamlariyle şifa bulurlar, susuzluklarının hararetlerini giderirler.
Yine vadinin yanında isabet ettikleri harp meydanındaki Evs'in maktulleriyle de...
Yine süratle dürtülen yumuşak mızrak ile sancağın altında Hamza'nın öldürülmesiyle de.
Yine Mus'ab'ın kemiğe dayanan ince keskin kılıç ile vurmakla kaldığı yerde.
Bir takım arslanlarla ve onlardaki kılıçlarımız, halis güzel alev gibi alevlenir.
Geniş bir yerde arslanlar gibi, Hadid'de sizinle karşılaştığımız sabah imtina etmedi.
Tavşancıl kuşu gibi olan her bir at ile, eğerlenmiş coşkun, iyi atlar ile.
Orada onları çiğnedik, öldürülen ve esir edilenler hariç ayrıldılar.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilim ehlinden bazıları o şiirin Dırâr'a âid olduğunu kabul etmezler. Kâb'in «nur ve menhec» sözü Ebû Zeyd el-Ensari'den menkuldür.

İbn-i Zibarâ'nın Uhud günü hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Abdullah b. Zibarâ Uhud gününde maktullere ağlayarak şöyle dedi :

ألا ذرفت من مقلتيك دموع — وقد بان من حبل الشباب قطوع
وشط بمن تهوى المزار وفرقت — نوى الحي دار بالحبيب فجوع
وليس لما ولى على ذي حرارة — وإن طال تذراف الدموع رجوع
فذر ذا(٨) ولكن هل أتى أم مالك — أحاديث قومي والحديث يشيع
ومجنبنا جردا إلى أهل يثرب — عناجيج منها متـــالد ونزيع
عشية سرنا في لهام(١) يقودنا(٢) — ضرور الأعادي للصديق نفوع
نشد علينا كل زغف كأنها — غدير بضـــوج الواديين نقيع
فلما رأونا خالطتهم مهابة — وعاينهم أمر هـــناك فظيع
وودوا لو ان الأرض ينشق ظهرها — بهم وصبور القوم ثم جزوع
وقد عريت بيض كأن وميضها — حـــريق ترقى في الأباء سريع
بأيماننا نعلو بها كل هامـــة — ومنها سمام للعـــدو ذريع
فغادرن قتلى الأوس عاصبة بهم(٦) — ضـــباع وطير يعتفين وقوع
وجمـــع بني النجار في كل تلعة — بأبدانهم من وقعهن نجيع
ولولا علو الشعب غادرن أحمدا — ولـــكن علا والسمهري شروع
كما غادرت في الـــكر حمزة ثاويا — وفي صدره ماضي الشباة وقيع
ونعمان قد غادرن تحت لوائه — على لحمه طـــير يجفن وقوع
بأحـــد وأرماح الكماة يردنهم — كما غال أشطان الدلاء نزوع

«Dikkat, dikkat!
İki gözünden yaş aktı.
Gençlik ipinden kesintiler görünmeye başladı.
Ziyareti seven ile uzaklaştı ve ayrıldı.
Kabilenin uzaklığı ve ayrılığı Habib'de esefli bir evdir.
Sıcak kişiye döndüğü zaman öyle değildir.
Göz yaşları dönüp dönüp dökülse de.

Bunu bırak, fakat Malik'in anasına kavminin haberleri geldi mi?
Haberler yayılır.
Ehli ve yaban atları Medineliler üzerine sürdük.
Akşama doğru büyük bir ordu ile yürüdük, bizi yediyor..
Düşmanların zararı, dost için menfaatdır.
Üzerimize her bir yumuşak zırhı bağlarız.
Sanki onlar iki vadinin su ile dolu derin göllerdir.
Bizi görlükleri zaman onlara bir korku karıştı.
Ve işte orada korkunç iş onlara göründü.
Arzu ettiler ki keşke yer onlara yarılsa kavmin sabırlıları orada sabırsızdılar.
Kılıçlar kınlarından soyulmuştu.
Sanki onların ziyası, dalları birbirine çitleşmiş, sık bir ormanda yükselen süratli bir yangındı.
Ellerimizle her başı alt ederiz.
O kılıçlarda düşman için süratle katleden zehirler vardır.
Onlar Evs'in maktullerini kendilerine yapışık olarak terkettiler.
Sırtlanlar ve kuşlar rızık taleb ederek onların üzerlerine konarlar.
Beni Neccar'ın hepsi, alçak yerlerin hepsinde bedenlerine vurulan yerlerinden kan akar.
Şâyet dağ yolu geçitinin yüksekliği olmasaydı, Ahmed'i terkederlerdi.
Fakat yükseldi ve mızraklar için eğilmişlerdi.
Nitekim Hamza'yı ölü olarak terkettiler ki onun göğsüne keskin sivri demir geçmişti.
Nu'manı sancağının altında terkettiler.
Öyle ki kuşlar, karın boşluğunu delmek için onun üzerine konmuşlardı.
Uhud'da böyledir ve şecaatlı kişilerin süngüleri onları kast ederler.
Su kovalarının iplerini, helâk ettiği gibi...»

Hassan'ın, İbn-i Zibarâ'yı red eden şiiri

Hassan b. Sâbit de ona cevaben şöyle dedi :

أَشَاقَكَ مِنْ أُمِّ الْوَلِيدِ رُبُوعُ ‏ ‏ بَلَاقِعُ مَا مِنْ أَهْلِهِنَّ جَمِيعُ
عَفَاهُنَّ صَيْفِيُّ الرِّيَاحِ وَوَاكِفٌ ‏ ‏ مِنَ الدَّلْوِ رَجَّافُ السَّحَابِ هَمُوعُ
فَلَمْ يَبْقَ إِلَّا مَوْقِدُ النَّارِ حَوْلَهُ ‏ ‏ رَوَاكِدُ أَمْثَالِ الْحَمَامِ كُنُوعُ

فدع ذكر دار بددت بين أهلها ... نوى لمتينات الحبال قطوع

وقل إن يكن يوم بأحد يعده ... سفيه فإن الحق سوف يشيع

فقد صابرت فيه بنو الأوس كلهم ... وكان لهم ذكر هناك رفيع

وحامى بنو النجار فيه وصابروا ... وما كان منهم في اللقاء جزوع

أمام رسول الله لا يخذلونه ... لهم ناصر من ربهم وشفيع

ووفوا إذ كفرتم يا سخين بربكم ... ولا يستوي عبد وفى ومضيع

بأيديهم بيض إذا حمش الوغى ... فلا بد أن يردى لهن صريع

كما غادرت في النقع عتبة ثاويا ... وسعدا صريعا والوشيج شروع

وقد غادرت تحت العجاجة مسندا ... أبيا وقد بل القميص نجيع

بكف رسول الله حيث تنصبت ... على القوم مما قد يثرن نقوع

أولئك قوم سادة من فروعكم ... وفي كل قوم (۱) سادة وفروع

بهن نعز الله حتى يعزنا ... وإن كان أمر يا سخين فظيع

فلا تذكروا قتلى وحمزة فيهم ... قتيل ثوى لله وهو مطيع

فإن جنان الخلد منزلة له ... وأمر الذي يقضي الأمور سريع

وقتلاكم في النار أفضل رزقهم ... حميم معا في جوفها وضريع

«Ey Velid'in oğlu!
Sana boş, ot bitmeyen topraklar ağır mı geldi?
Onların halkından bir topluluk yoktur.
Yaz rüzgârı onları değiştirdi ve eskitti.
Kovadan boşalırcasına akan yağmur ise, bulutun hareketidir ses çıkartmasıdır.
Ancak etrafında ateşin yakıldığı yer kaldı, görevciler gibi sabit taşlar yere bitişik durmaktadır.
Bir evin anısını terket ki o ev dağılmış, ehli uzaklaşmış.
Şiddetli kalın ipleri içinde kesintiler vardır.

De ki eğer Uhud'da bir sefihin kendisini sayacağı bir gün olursa, şüphesiz ki hak pek yakında yayılacaktır.
Orada Benû Evs'in hepsi sabredip dayanışma yapmıştır ve onlar için orada yüce bir hâtıra vardır.
Benû Neccâr orada himayesini yaptı ve sabrettiler.
Onlardan hiç bir kimse karşılaşmada sabırsız olmadı.
Resûlullah'ın önünde onu yardımsız bırakmaz oldukları halde.
Onlar için Rablerinden bir yardımcı ve şefaatci bulunmaktadır.
Ey kepeği alınmamış undan yapılmış ekmeğini yiyen kimse!
Siz Rabbinize küfr ettiğiniz zaman, onlar vefâ ettiler.
Vefa eden ile hakkı zayi eden kimse bir olmaz.
Harb şiddetlendiği zaman, ellerinde ak kılıçlar vardı.
Öyle ise elbette onlar için yıkılmış bir kimsenin helâk olması kaçınılmaz olur.
Nitekim tozun içinde Utbe'yi ölü olarak, Sa'd'i de yere yıkılmış olarak terkettiler.
Mızraklar ise vurmaya meyilli idiler.
Toprağın altında dağa çıkmış vaziyette hoşnut olmayan bir halde terkettiler.
Halbuki gömleği kan ile ıslanmıştı.
Resûllullah az az kan akıttı.
O sırada toz-toprak milletin başına yükseldi.
İşte o kimseler yok mu?
Onlar sizlerin dal budaklarınızdan efendilerdir.
Her bir kavim içinde efendiler ve dal budak kişiler vardır.
Onlarla Allah'a yardım ettik ki o da bize yardım etsin.
Her ne kadar iş korkunç olsa da, ey kaba öğütülmüş undan ekmek yiyen!
Maktulleri artık anmayınız, Hamza da onların içinde bir maktuldür.
Allah için muti olduğu halde ölmüştür.
Çünkü ebed cennetleri onun için bir makamdır.
İşleri iktiza eden emir ise seridir.
Sizin maktulleriniz cehennemdedir, onların en iyi rızıkları ise sıcak su ve zakkum onların karınlarını dolduracaktır.»

Amr b. El-Asi'nin Uhud günü hakkındaki şiiri

İbn-i Hişâm şöyle dedi:
Şiir ilmi ehlinden bazıları, bu şiirlerin Hassan ve İbn-i Zibe'ra'ya

âid olduğunu kabul etmezler. «Maziş-Şübâti ve tayrün yücifne» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

İbn-i İshâk dedi ki:

Amr b. el-Asi Uhud günü hakkında şöyle dedi:

خَرَجْنَا مِنَ الْفَيْفَا عَلَيْهِمْ كَأَنَّنَا ... مَعَ الصُّبْحِ مِنْ رَضْوَى الْحَبِيكُ الْمُنَطَّقُ
تَمَنَّتْ بَنُو النَّجَّارِ جَهْلًا لِقَاءَنَا ... لَدَى جَنْبِ سَلْعٍ وَالْأَمَانِيُّ تَصْدُقُ
فَمَا رَاعَهُمْ بِالشَّرِّ (1) إِلَّا فُجَاءَةً ... كَرَادِيسُ خَيْلٍ فِي الْأَزِقَّةِ تَمْرُقُ
أَرَادُوا لِكَيْمَا يَسْتَبِيحُوا قِبَابَنَا ... وَدُونَ الْقِبَابِ الْيَوْمَ ضَرْبٌ مُحَرِّقُ
وَكَانَتْ قِبَابًا أُومِنَتْ قَبْلَ مَا تَرَى ... إِذْ رَامَهَا قَوْمٌ أُبِيحُوا وَأُحْنِقُوا
كَأَنَّ رُءُوسَ الْخَزْرَجِيِّينَ غُدْوَةً ... وَأَيْمَانَهُمْ بِالْمَشْرَفِيَّةِ بَرْوَقُ

«Çorak topraktan, yanlarına gittik, sanki biz sabahla birlikte çıkmış Rudva dağında belinden gömleğinin ortasından kemer bağlamışlarız.

Benî Neccar bilgisizlikle, Sel' dağının yanında olduğumuz bir sırada bizimle karşılaşmak istediler.

Doğru çıkar.

Darlıklarda, çıkar at sürüleri ancak onları korkutabilir.

Kubbelerimizi paymal etmeye kast ettiler.

Bu gün kubbelerin önünde yakıcı bir dayak vardır.

Kanları helâl kılınan ve kızdırılan bir kavim onları attığını görmeden önce onlar emin kubbelerdi. (72)

Sanki sabahleyin Hazrecîlerin başları ve Müşrifi'deki kuvvetleri soğan gibi idi.»

Ka'b'in İbn-i Âsi'ye karşı redden söylediği şiiri

Kâb b. Mâlik de İbn-i Hişâm'ın zikr ettiğine göre ona şöyle cevap verdi:

أَلَا أَبْلِغَا فِهْرًا عَلَى نَأْيِ دَارِهَا ... وَعِنْدَهُمْ مِنْ عِلْمِنَا الْيَوْمَ مَصْدَقُ

(72) Burda kubbelerden kasıt çadırlardır.

بأنّا غداةَ السفحِ من بطنِ يثربٍ … صبرنا وراياتُ المنيّةِ تخفقُ

صبرنا لهم والصبرُ منّا سجيّةٌ … إذا طارتِ الأبرامُ نسمو ونرتقُ

على عادةٍ تلكمْ جرينا بصبرِنا … وقِدْمًا لدى الغاياتِ نجري فنسبقُ

لنا حومةٌ لا تُستطاعُ يقودُها … نبيٌّ أتى بالحقِّ عفٌّ مصدَّقُ

ألا هل أتى أفناءَ فهرِ بنِ مالكٍ … مقطَّعُ أطرافٍ وهامٌ مفلَّقُ

«Fihr'e, yurtları uzak olmasına rağmen bildiriniz ki, bildiklerimiz onlarda doğru çıktı.

Yesrib'in yani Medine'nin vâdisinden dağın yanındaki düzlükte sabrettik ve ölüm bayrakları dalgalanıyordu.

Onlara sabr ettik, sabır bizde bir seciyyedir, âdettir.

Kötüler kaçtıkları zaman biz yücelir ve otururuz.

İşte o âdetimiz üzere sabrımızla koştuk ve önceden hedeflere gider, müsabakayı kazanırız.

Öyle bir büyüklüğümüz var ki, ona güç getiremezsiniz.

Hak ile gelen, haysiyetli, tastik olunmuş bir peygamber onu kumanda eder.

Elleri ayakları kesilmiş, başı yarılmış kimseler Fihr b. Mâlik kabilesine uğradı mı?»

Dırâr'ın Uhud günü hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:
Dırâr b. Hattâb şöyle dedi:

إنّي وجدِّكَ لولا مُقدَمي فرسي … إذ جالتِ الخيلُ بينَ الجزعِ والقاعِ

ما زالَ منكم بجنبِ الجزعِ من أُحُدٍ … أصواتُ هامٍ تزاقى أمرُها شاعِ

وفارسٌ قد أصابَ السيفُ مفرقَه[6] … أفلاقُ هامتِه كفروةِ[7] الراعي

إنّي وجدِّكَ لا أنفكُّ منتطقًا … بصارمٍ مثلِ لونِ الملحِ قطّاعِ

على رحالةِ ملواحٍ مثابرةٍ … نحوَ الصريخِ إذا ما ثوّبَ الداعي

وما انتميتُ إلى خورٍ ولا كشفٍ … ولا لئامٍ غداةَ البأسِ أوراعِ

بَلْ ضَارِبِينَ حَبِيكَ الْبَيْضِ إِذْ لَحِقُوا ... شُمَّ الْعَرَانِينَ عِنْدَ الْمَوْتِ لُذَّاعِ
شُمٌّ بَهَالِيلُ مُسْتَرْخٍ حَمَائِلُهُمْ ... يَسْعَوْنَ لِلْمَوْتِ سَعْياً غَيْرَ دَعْدَاعِ

«Senin ceddine kasem ederim ki, şâyet vadinin yamacında atımın öncülüğü olmasaydı.

Uhud vadisinin yanında maktul kuşu (*) sizde devamla bağırıp dururdu.

Bir süvari ki, kılıç başını ortasından yarmıştır.

Başının yarıkları çobanın giyindiği keçe gibidir.

Ben senin ceddine yemin ederim ki, keskin kılıcı beline bağlamakta devam eder.

Kılıç tuzun rengi gibidir.

Çağırana iki sefer nazlandığı halde, bağırana birden giden dolgun atın sırtında.

Ne zayıflara ne harpte kalkanı olmayanlara ne de şiddet günü sabâhında yaramaz huylulara veya korkaklara müntesib olmadım.

Kavuştukları zaman beyaz yollu kılıçlarla burunlarının üstlerine vurucudurlar, ölüm esnasında ise yakıcıdırlar.

Burunları yüksektir, efendilerdir.

Hamaillerini, kılıç bağlarını sarkıtmışlardır.

Ölüm için süratli bir şekilde koşarlar.»

Yine Dırâr b. Hattab şöyle dedi:

لَمَّا أَتَتْ مِنْ بَنِي كَعْبٍ مُزَيَّنَةٌ ... وَالْخَزْرَجِيَّةُ فِيهَا الْبِيضُ تَأْتَلِقُ
وَجَرَّدُوا مَشْرَفِيَّاتٍ مُهَنَّدَةً ... وَرَايَةً كَجَنَاحِ النَّسْرِ تَخْتَفِقُ
فَقُلْتُ يَوْمٌ بِأَيَّامٍ وَمَعْرَكَةٌ ... تُنْبِي لِمَا خَلْفَهَا مَا هُزْهِزَ الْوَرَقُ
قَدْ عُوِّدُوا كُلَّ يَوْمٍ أَنْ تَكُونَ لَهُمْ ... رِيحُ الْقِتَالِ وَأَسْلَابُ الَّذِينَ لَقُوا
خَيَّرْتُ (٧) نَفْسِي عَلَى مَا كَانَ مِنْ وَجَلٍ ... مِنْهَا وَأَيْقَنْتُ أَنَّ الْمَجْدَ مُسْتَبَقُ

(*) Maktul kuşu Arapların, maktulun intikamını alınıncaya kadar, kabri başında bağırdığına inandıkları bir kuştur.

أكرهت مهري حتى خاض غمرتهم ... وبله من نجيع عانك علق

فظل مهري وسربالي جسيدهما ... نفخ العروق رشاش الطعن والورق

أيقنت أني مقيم في ديارهم ... حتى يفارق ما في جوفه الحدق

لا تجزعوا يا بني مخزوم إن لكم ... مثل المغيرة فيكم ما به زهق

صبرا فدى لكم أمي وما ولدت ... تعاوروا الضرب حتى يدبر الشفق

«Benî Kâb'den çeşitli silâhlara sahib olan bir askerî birlik geldiği zaman, Hazreclilerin içinde ışık veren ve parlayan kılıçlar geldiği,

(Şam köylerinden) *Meşâfrif'in keskin kılıçları kınlarından çıkartıp soydukları,*

Kerkes kuşunun kanadı gibi dalgalanan bir bayrağı da çıkarttıkları zaman,

Dedim ki, güne karşı gün olur.

Savaş kendi gerisindeki şeyleri, yaprak hareket ettiği müddetçe, haber verir.

Her gün savaşın rüzgârı ve karşılaştıkları kimselerin techizatları, kendileri için olmasını âdet haline getirmişlerdir.

Olan korku üzerine nefsimi muhayyer kıldım ve şunu kesinlikle bildim ki, şeref öne geçmiştir.

Tayımı zorladım, hatta onların cemaatlarının içerisine daldı da kırmızı ve alak kanla sulandı.

Böylece tayım ve elbisem boyaları damarların attığı, dürtmeden saçılan ve kesilen kan oldu.

Kesin olarak bildim ki, ben onların diyârında mukimim, hatta içindeki göz karası ayrılıncaya kadar.

Ey Benî Mahzûm!

Sabırsızlanmayınız.

Çünkü Muğire'ye olan size de olacaktır.

İçinizde ayıplı şeyler vardır.

Sabırlı olun!

Sizin için anam ve doğurduğu kimseler fedâ olsun.

Onlar şafak dönünceye kadar vuruşmayı sürdürdüler.»

Amr'ın, Uhud günü hakkında şiiri

Amr b. el-As şöyle dedi :

لما رأيت الحرب ينـــزو شرها بالرضف نزوا
وتناولت شهباء تلحو الناس بالضراء لحوا
أيقنت أن المــوت حق والحياة تكون لغوا
حملت أثوابي على عتد يبذ الخيل رهوا
سلس إذا نكبن في البيداء يعلو الطرف علوا
وإذا تنزل ماؤه من عطفه يزداد زهوا
ربذ كيعفور الصريمة راعه الرامون دحوا
شنج نساه ضابط للخيل إرخاء وعدوا
ففدى لهم أمي غداة الروع إذ يمشون قطوا
سيرا إلى كبش الكتيبة إذ جلته الشمس جلوا

«Harbin şerrini, ateşle kızdırılmış taşla yükseldiğini gördüğüm zaman,
Çok silâhlara sahib bir askerî birlik, milleti soyarak zarara soktukları zaman,
Kesin olarak bildim ki, ölüm hakdır ve hayat lağv olur.
Çamaşırlarımı, elbiselerimi sert rehvan, önde giden bir atın üzerine yükledim.
Biz sahrada musibete duçar olduğumuz zaman, o at hedeflere yükselmek üzere akar.
Yanında teri indiği zaman böbürlenir.
Kesintili kum geyiklerinin yavrusu gibi süratlidir, atıcılar önünü düşeyip onu korkuttular.
Uyluk başından tırnağa ulaşan damarı tıkanmıştır.
Gerek dört nala gerek rahvan yürüyüşle atları tutucudur.
Korku sabahı anam onlar için feda olsun ki onlar bağırtlak kuşu gibi böbürlenerek yürürler.

Güneşin görünmesi sırasında, askerî birliğin başkasına doğru bir yürüyüşle yürüdü.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiir ilmi ehlinden bazıları bunun Amr'a âid olduğunu kabul etmezler.

Amr b. el-Aṣ'a karşı Kâb'in söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Kâb b. Mâlik onlara cevaben şöyle dedi:

أَبْلِغْ قُرَيْشاً وَخَيْرُ الْقَوْلِ أَصْدَقُهُ   وَالصِّدْقُ عِنْدَ ذَوِي الْأَلْبَابِ مَقْبُولُ
أَنْ قَدْ قَتَلْنَا بِقَتْلَانَا سَرَاتَكُمْ   أَهْلَ اللِّوَاءِ فَفِيمَا يَكْثُرُ الْقِيلُ
وَيَوْمَ بَدْرٍ لَقِينَاكُمْ لَنَا مَدَدٌ   فِيهِ مَعَ النَّصْرِ مِيكَالٌ وَجِبْرِيلُ
إِنْ تَقْتُلُونَا فَدِينُ الْحَقِّ فِطْرَتُنَا   وَالْقَتْلُ فِي الْحَقِّ عِنْدَ اللهِ تَفْضِيلُ
وَإِنْ تَرَوْا أَمْرَنَا فِي رَأْيِكُمْ سَفَهاً   فَرَأْيُ مَنْ خَالَفَ الْإِسْلَامَ تَضْلِيلُ
فَلَا تَمَنَّوْا لِقَاحَ الْحَرْبِ وَاقْتَعِدُوا   إِنَّ أَخَا الْحَرْبِ أَصْدَى اللَّوْنِ مَشْغُولُ
إِنَّ لَكُمْ عِنْدَنَا ضَرْباً تَرَاحُ لَهُ   عُرْجُ الضِّبَاعِ لَهُ خَذْمٌ رَعَابِيلُ
إِنَّا بَنُو الْحَرْبِ نَمْرِيهَا وَنَنْتُجُهَا   وَعِنْدَنَا لِذَوِي الْأَضْغَانِ تَنْكِيلُ
إِنْ يَنْجُ مِنْهَا ابْنُ حَرْبٍ بَعْدَ مَا بَلَغَتْ   مِنْهُ التَّرَاقِي وَأَمْرُ اللهِ مَفْعُولُ
فَقَدْ أَفَادَتْ لَهُ حِلْماً وَمَوْعِظَةً   لِمَنْ يَكُونُ لَهُ لُبٌّ وَمَعْقُولُ
وَلَوْ هَبَطْتُمْ بِبَطْنِ السَّيْلِ كَافَحَكُمْ   ضَرْبٌ بِشَاكِلَةِ الْبَطْحَاءِ تَرْعِيلُ

تلقاكم عصب حول النبي لهم ... مما يعدون للهيجا سرابيل
من جذم غسان مسترخ حمائلهم ... لا جبناء ولا ميل معازيل
يمشون تحت(1) عمايات القتال كما ... تمشي المصاعبة الأدم المراسيل
أو مثل مشي أسود الظل ألثقها(3) ... يوم رذاذ من الجوزاء مشمول
في كل سابغة كالنهي محكمة(5) ... قيامها(6) فلج كالسيف بهلول
ترد حد قرام النبل خاسئة ... ويرجع السيف عنها وهو مفلول
ولو قذفتم بسلع عن ظهوركم ... وللحياة ودفع الموت تأجيل
ما زال في القوم وتر منكم أبدا ... تعفو السلام عليه وهو مطلول
عبد وحر كريم موثق قنصا ... شطر المدينة مأسور ومقتول
كنا نؤمل أخراكم فأعجلكم ... منا فوارس لا عزل ولا ميل
إذا جنى فيهم الجاني فقد علموا ... حقا بأن الذي قد جر محمول
ما نحن لا نحن(12) من إثم مجاهرة ... ولا ملوم ولا في الغرم مخذول

«Kureyş'e haber ver ki, sözün hayırlısı, onun en doğru olanıdır.
Doğruluk ise aklın hulâsasına sahib olanlar katında makbuldür.
Bizim maktullerimiz sebebiyle ey sancak ehli, sizin hayırlılarınızı katlettik.

Bu hususta söz çoktur.

Bedir gününde bizim için bir meded olduğu halde, sizinle karşılaştık, yardım edici olarak yanımızda Mikâil ve Cebrâil vardı.

Eğer siz bizi öldürürseniz, hak dini bizim fıtratımızdır.

Hak yolunda katl olunmak ise Allah katında üstün kılınmadır.

Eğer görüşünüzde işimizi bir sefihlik olarak görüyorsanız, İslâma muhalefet edenlerin görüşü sapıklığa nisbet edilmiştir.

Öyle ise harbin büyümesini, artmasını temenni etmeyiniz ve harp etmekten geri durunuz.

Çünkü harbin kardeşi, siyah ile kırmızılık arasında bir renktedir, tutuşur.

Sizin bizde bir vurmanız vardır.

Sırtlanların topallıkları onun için sevinir, kuyruk sallar.

Çünkü, onun için kesintili et parçaları vardır.

Biz harb ehliyiz, harbi çevirir ve idâre ederiz, onu verimli bir şekilde neticeye erdiririz.

Bizim katımızda düşmanlık sahibleri için elem verici tedbir ve azab vardır.

Eğer ölüm göğüs kemiklerine vardıktan sonra, İbn-i Harb ondan kurtulur mu?

Allah'ın emri yerine gelir.

Onun için nasihat ve öğüt vermiştir.

Kendisinde aklın özü olan kimse için.

Şayet derenin çukuruna inseydiniz, sizinle alçak yerlerin kenarında süratli bir vuruşma karşılaşırdı.

Peygamberlerinin etrafında birtakım topluluklar sizinle karşılaşır ki, savaş için hazırladıkları arasında elbiseler vardır.

Ğassan asıllı kılıçlarının hamâili sarkıtılmış, ne korkaktırlar ne kalkanları olmayan, kendileriyle beraber süngüleri olmayan kişilerdir.

Savaşın karanlıklarının altında yürürler, birbirinin izi sıra yürüyen beyaz develerin yürümesi gibi.

Veya izzet ve şevket arslanlarının yürümesi gibi, kendisinde şimâl rüzgârının estiği Cevzâ burcundan zayıf bir yağmur onları ıslattı.

Derin su gibi muhkem her mükemmel zırh içinde, emrini yerine getiren beyaz kılıç gibi...

Kumar okunun demiri zelil olarak geri döner ve kılıç da ondan gediklenmiş olarak döner.

Şâyet Sel' dağından, arkadan atsaydınız?

Hayat ve ölümün ertelenmesi için bir ecel vardır.
Kavmin içinde sizden intikam duygusu asla gitmez.
Taşlar intikamı alınmadan eskir ve değişirler.
Köle ve iyi bir hür Medine tarafında, bir av tutmuşlar.
Esir edilmiş ve öldürülmüştür.
Sizin en sonuncunuzu bekliyorduk, kalkansız ve süngüsüz olmayan atlılar acele edip üzerinize geldiler.
Onların içinde bir cinayetci cinayet işlediği zaman, onlar hakk ile bilmişlerdir ki, çeken, yüklenilir.
Bizler aşikâr bir şekilde işlenen günahtan yana olmadık ve olmalıyız da.
Kınanmayız ve borçta da kalmayız.»

Hassan'ın sancak sahipleri hakkındaki şiiri

Hassan b. Sabit, Uhud gününde sancak ashâbının sayısını zikr ederek şöyle dedi:

— İbn-i Hişâm dedi ki: Bu söylenenlerin en güzelidir. —

مَنَعَ النَّـــــوْمَ بِالْعَشَاءِ الْهُمُومُ ... وَخَيَالٌ إِذَا تَغُورُ النُّجُـــــومُ

مِنْ حَبِيبٍ أَضَافَ قَلْبَكَ مِنْهُ ... سَقَمٌ فَهُوَ دَاخِـــلٌ مَكْتُومُ

يَا لَقَوْمِي هَلْ يَقْتُلُ الْمَرْءَ مِثْلِي ... وَاهِنُ الْبَطْشِ وَالْعِظَامِ سَؤُومُ

لَوْ يَدِبُّ الْحَوْلِيُّ مِنْ وَلَدِ الذَّ ... رِّ عَلَيْهَـا لَأَنْدَبَتْهَـا الْكُلُومُ

شَأْنُهَا الْعِطْرُ وَالْفِرَاشُ وَيَعْـلُو ... هَا لُجَيْنٌ وَلُؤْلُؤٌ مَنْظُومُ

لَمْ تَفُتْهَا شَمْسُ النَّهَارِ بِشَيْءٍ ... غَيْرَ أَنَّ الشَّبَابَ لَيْسَ يَدُومُ

إِنَّ خَالِي خَطِيبُ جَابِيَةِ الْجَوْ ... لَانِ عِنْدَ النُّعْمَانِ حِينَ يَقُومُ

وَأَنَا الصَّقْرُ عِنْدَ بَابِ ابْنِ سَلْمَى ... يَوْمَ نُعْمَانَ فِي الْكُبُولِ سَقِيمُ

وَأُبَيٌّ وَوَاقِـــدٌ أُطْلِقَا لِي ... يَوْمَ رَاحَا وَكَبْلُهُمْ مَخْطُومُ

وَرَهَنْتُ الْيَدَيْنِ عَنْهُمْ جَمِيعاً   كُلُّ كَفٍّ جُزْءٌ لَهَا مَقْسُومُ
وَسَطَتْ نِسْبَتِي الذَّوَائِبَ مِنْهُمْ   كُلُّ دَارٍ فِيهَا أَبٌ لِي عَظِيمُ
وَأَبِي فِي سُمَيْحَةَ الْقَائِلُ الْفَا   صِلُ يَوْمَ الْتَقَتْ عَلَيْهِ الْخُصُومُ
تِلْكَ أَفْعَالُنَا وَفِعْلُ الزِّبَعْرَى   خَامِلٌ فِي صَدِيقِهِ مَذْمُومُ
رُبَّ حِلْمٍ أَضَاعَهُ عَدَمُ الْمَا   لِ وَجَهْلٍ غَطَّى(۹) عَلَيْهِ النَّعِيمُ
لَا تَسُبَّنَّنِي فَلَسْتَ بِسِبِّي   إِنَّ سِبِّي مِنَ الرِّجَالِ الْكَرِيمُ
مَا أُبَالِي أَنَبَّ بِالْحَزْنِ تَيْسٌ   أَمْ لَحَانِي بِظَهْرِ غَيْبٍ لَئِيمُ
وَلِيَ الْبَأْسَ مِنْكُمُ إِذْ رَحَلْتُمْ   أُسْرَةٌ مِنْ بَنِي قُصَيٍّ صَمِيمُ
تِسْعَةٌ تَحْمِلُ اللِّوَاءَ وَطَارَتْ   فِي رَعَاعٍ مِنَ الْقَنَا مَخْزُومُ
وَأَقَامُوا حَتَّى أُبِيحُوا جَمِيعاً   فِي مَقَامٍ وَكُلُّهُمْ مَذْمُومُ
بِدَمٍ عَانِكٍ وَكَانَ حِفَاظاً   أَنْ يُقِيمُوا إِنَّ الْكَرِيمَ كَرِيمُ
وَأَقَامُوا حَتَّى أُزِيرُوا شَعُوباً   وَالْقَنَا فِي نُحُورِهِمْ مَحْطُومُ
وَقُرَيْشٌ تَفِرُّ مِنَّا لِوَاذاً   أَنْ يُقِيمُوا وَخَفَّ مِنْهَا الْحُلُومُ
لَمْ تُطِقْ حَمْلَهُ الْعَوَاتِقُ مِنْهُمْ   إِنَّمَا يَحْمِلُ اللِّوَاءَ النُّجُومُ

«Hüzün ve kederler vé yıldızlar battığı zamanki hayal akşamleyin uykuyu kaçırttılar.

Kendisinden, kalbine hastalık inen bir sevgiliden ki, o içerde gizlenmiştir.

Ey kavmim, acaba benim gibi katleden olur mu?

Tutması ve kemikleri zayıf ve melul bir kişi olarak.

Şâyet küçük karınca yavrularından küçüğü o ikisinin üzerine basıp yürüse elbette yaralar onlarda iz bırakır.

Onun gereği güzel kokudur, yataktır üzerinde gümüş ve dizilmiş inci yükselir.

Gündüzün güneşi ondan hiçbir şey kaybetmez, şu kadar ki, gençlik devam etmez.

Şüphesiz dayım Şam'daki Cᵊlan Cabiyesinin hatibidir.
Kalktığı zaman, Numan'ın katındadır.
Ve biz İbn-i Selmâ'nın kapısı yanında bağlanmış olduğu bağ içinde hastalanmış bir doğan kuşuyuz.
Übeyy ve Vakid bağları kırılmış olarak yürüdükleri gün, benim için serbest bırakıldılar.
Onların hepsinden iki eli rehin aldım.
Her bir avuç için taksim olunmuş bir pay olduğu halde.
Benim nisbetim, nesebim onların yükseklerinin ortasında olmuştur, onlardaki her bir evde benim için büyük bir baba vardır.
Übey, Medine'deki su kuyusunda onun yanına hasımlar birleştiği günde konuşan ve hal ve fasl eden kimsedir.
İşte bizim yaptıklarımız ve Ziberâ'nın yaptığı...
O dostluğunda silik bir kişidir, mezmûmdur.
Çok akıllar vardır ki, malın olmayışı ve nimetlerin üzerini örten bilgisizlik onu zâyi' etmiştir.
Beni sövme, çünkü sen, beni sövecek kadar iyi değilsin.
Beni sövenler, iyi adamlardır.
İster bir teke hüzün ile bağırsın, ister bir yaramaz kişi beni ayıplayarak zikr etsin, aldırış etmem.
Göç ettiğiniz zaman sizden bana bir şiddet geldi.
Benî Kusayy'dan bir kavim olup nesebi hâlistir.
Dokuz kişi sancağı taşır ve sayıfların içinde Mahzûm süngüden kaçar.
Ayaklandılar hatta hepsi bir makamda ve hepsi de mezmumdurlar.
Kırmızı kan ile ki onlar kerimin kerim olduğunu ikame etmek için müdâfiler oldular.
Kalktılar ve ölüler olarak ziyaret olundular.
Onların göğüslerinde mızrak kırılmıştı.
Kureyşliler, ayağa kalkmaktan gizlenerek bizden kaçarlar ve ondan akılları hafifler.
Onlardan öyleler var ki omuzlar onu taşımaya takat getirmezler.
Sancağı ancak insanların meşhurları yüklenir, taşır.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Hassân;

مَنَعَ النَّوْمَ بِالْعِشَاءِ الْهُمُومُ

«Akşamları uykuyu hüzün ve kederler men etti»

kasidesini gece söyledi ve kavmini çağırıp onlara şöyle dedi:

Korktum ki: Sabaha varmadan ecelim gelir de benden rivâyet etmemiş olursunuz.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebû Ubeyde, Haccâc b. İlat es-Süllemi'ye âid olarak Emirül Mü'minin Ebul-Hasan'ı yani Ali b. Ebi Tâlib'i medh eden ve onun Talhâ b. Ebi Talha b. Abduluzza b. Osman b. Abduddar'ı, yani Uhud gününde müşriklerin sancaktarı olan bu kişinin katlini zikr eden, şu şiiri bana rivâyet etti:

لِلَّهِ أَيُّ مُذَبِّبٍ عَنْ حُرْمَةٍ   أَعْنِي ابْنَ فَاطِمَةَ الْمُعِمَّ الْمُخْوِلَا
سَبَقَتْ يَدَاكَ لَهُ بِعَاجِلِ طَعْنَةٍ   تَرَكَتْ طُلَيْحَةَ لِلْجَبِينِ مُجَدَّلَا
وَشَدَدْتَ شَدَّةَ بَاسِلٍ فَكَشَفْتَهُمْ   بِالْجَرِّ إِذْ يَهْوُونَ أَخْوَلَ أَخْوَلَا

«Allah için söylemeliyim ki hareminі savunan hiç kimse Fâtıma oğlu Ali b. Ebî Tâlib'i iyi amca ve dayılara sahib olarak geçer mi?
Ellerin âcilen ona saldırdı.
Tuleyhe'yi yanı üzerine yere bitişik olarak terketti.
Şecâatlı bir kimsenin bağlamasiyle bağladın ve onları dağın dibinde keşfettin ki, o zaman bir bir peşi sıra düşüyorlardı.»

Hassan'ın Uhud gününün (şehidleri) hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Hassân b. Sâbit, Hamza b. Abdulmuttalib'e ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Uhud gününde musibete uğrayan ashâbına ağlayarak şöyle dedi:

يَا مَيَّ قُومِي فَانْدُبِنْ   بِسُحَيْرَةٍ شَجْوَ النَّوَائِحِ
كَالْحَامِلَاتِ الْوِقْرَ بِالـ   ـثِّقْلِ الْمُلِحَّاتِ الدَّوَالِحِ
الْمُعْوِلَاتِ الْخَامِشَاتِ   وُجُوهَ حُرَّاتٍ صَحَائِحِ

وَكَأَنَّ سَيْلَ دُمُوعِهَا الْأَنْـ ـصَابُ تُخْضَبُ بِالذَّبَائِحْ

يَنْقُضْنَ أَشْعَاراً لَهُنَّ هُـ ـنَاكَ بَادِيَةَ الْمَسَائِحْ

وَكَأَنَّهَا أَذْنَابُ خَيْـ ـلٍ بِالضُّحَى شُمْسٍ رَوَامِحْ

مِنْ بَيْنِ مَشْزُورٍ وَمَجْـ ـزُورٍ يُذَعْذَعُ بِالْبَوَارِحْ

يَبْكِينَ شَجْواً مُسْلَبَا تٍ كَدَّحَتْهُنَّ الْكَوَادِحْ

وَلَقَدْ أَصَابَ قُلُوبَهَا مَجْلٌ لَهُ جُلَبٌ قَوَارِحْ

إِذْ أَقْصَدَ الْحِدْثَانُ مَنْ كُنَّا نُرَجِّي إِذْ نُشَايِحْ

أَصْحَابَ أُحْدٍ غَالَهُمْ دَهْرٌ أَلَمَّ[6] لَهُ جَوَارِحْ

مَنْ كَانَ فَارِسَنَا وَحَا مِيَنَا إِذَا بُعِثَ الْمَسَالِحْ

يَا حَمْـزَ، لَا وَاللهِ لَا أَنْسَاكَ مَا صُرَّ اللَّقَائِحْ

لِمُنَاخِ أَيْتَامٍ وَأَضْـ ـيَافٍ وَأَرْمَلَةٍ تُلَامِحْ

وَلِمَا يَنُوبُ الدَّهْرُ فِي حَرْبٍ لِحَرْبٍ وَهْيَ لَاقِحْ

يَا فَارِساً يَا مِـدْرَهًا يَا حَمْزَ قَدْ كُنْتَ الْمُصَامِحْ

عَنَّا شَدِيدَاتِ الْخُطُو بِ إِذَا يَنُوبُ لَهُنَّ فَادِحْ

ذَكَّرْتَنِي أَسَدَ الرَّسُو لِ، وَذَاكَ مِدْرَهُنَا الْمُنَافِحْ

عَـنَّا وَكَانَ يُعَدُّ إِذْ عُدَّ الشَّرِيفُونَ الْجَحَاجِحْ

يَعْلُو الْقَمَاقِمَ جَهْرَةً سَبْطَ الْيَدَيْنِ أَغَرُّ وَاضِحْ

لَا طَائِشٌ رَعِشٌ وَلَا ذُو عِلَّةٍ بِالْحِمْلِ آنِحْ

بَحْرٌ فَلَيْسَ يُغِبُّ جَا راً مِنْهُ سَيْبٌ أَوْ مَنَادِحْ

أَوْدَى شَبَابُ أُولِي الْحَفَا ئِظِ وَالثَّقِيلُونَ الْمَرَاجِحْ

المُطْعِمُــــونَ إِذَا المَشَا   تِي مَا يُصَفِّقُهُنَّ نَاضِحْ

لَحْمَ الجِـــلَادِ وَفَوْقَهُ   مِنْ شَحْمِهِ شُطَبٌ شَرَائِحْ

لِيُدَافِعُوا عَنْ جَارِهِمْ   مَارَامَ ذُو الضِّغْنِ المُكَاشِحْ

لَهْفِي لِشُــبَّانٍ رُزِئْـــنَاهُمْ كَأَنَّهُمُ المَصَابِحْ

شُمٌّ، بَطَارِقَـــةٌ، غَطَا   رِفَةٌ، خَضَارِمَةٌ، مَسَامِحْ

المُشْتَرُونَ الحَمْدَ بِالْـــأَمْوَالِ إِنَّ الحَمْدَ رَابِحْ

وَالجَازِرُونَ بِلُجْمِهِمْ   يَوْمًا إِذَا مَا صَاحَ صَائِحْ

مَنْ كَانَ يُرْمَى بِالنَّوَا(٢)   قِرِ مِنْ زَمَانٍ غَيْرِ صَالِحْ

مَا إِنْ تَزَالُ رِكَابُهُ   يَرْسِمْنَ فِي غُبْرٍ صَحَاصِحْ

رَاحَتْ تَبَارَى وَهُوَ فِي   رَكْبٍ صُدُورُهُمُ رَوَاشِحْ

حَـــتَّى تَئُوبَ لَهُ المَعَا   لِي لَيْسَ مِن فَوزِ السَّفَائِحْ

يَا حَمْزَ قَدْ أَوْحَــــدْتَنِي   كَالعُودِ شَذَّبَهُ الكَوَافِـحْ

أَشْكُو إِلَيْكَ وَفَوْقَكَ الـــتُّرْبُ المُكَوَّرُ وَالصَّفَائِحْ

مِنْ جَنْدَلٍ نُلْقِيهِ فَوْ   قَكَ إِذْ أَجَادَ الضَّرْحَ ضَارِحْ

فِي وَاسِعٍ يَحْشُــونَهُ   بِالتُّرْبِ سَوَّتْهُ المَاسِحْ

فَعَزَاؤُنَا أَنَّا نَقُو   لُ وَقَوْلُنَا بَرْحٌ بَوَارِحْ

مَنْ كَانَ أَمْسَى وَهُوَ عَمَّـــا   أَوْقَعَ الحِدْثَانَ جَانِحْ

فَلْيَأْتِنَا فَلْتَبْكِ عَيْـــنَاهُ لِهَلْكَانَا النَّوَافِـحْ

القَائِلِـــينَ الفَاعِلِيـــنَ ذَوِي السَّمَاحَةِ وَالمَادِحْ

مَنْ لَا يَزَالُ نَدَى يَدَيْـــهِ لَهُ طَوَالَ الدَّهْرِ مَائِحْ

«Ey anam!
Kalk, seher vakti, nâihe kadınların hüznüyle çağır,
Ağır yük yüklenen, ağırlık ile yerinden oynamayıp sabit kalan kadınlar gibi,
Sesli ağlayan ve yüzlerini tırmalayan kadınlar gibi, bağıran hür kadınlar gibi...
Sanki onların göz yaşlarının seli kendilerine kesilen kurbanların kanlarıyla bulaşan, boyanan taşlar gibidir.
Saçlarının örüklerini çözerler, orada zülüfleri aşikâre görünen kadınlar...
Sanki onlar kuşluk zamanında ayaklariyle kendilerine binmekten men eden atların kuyrukları gibidir.
Sağından, solundan dürtülmüşlerle, savaş meydanında yırtıcı hayvanlara terkedilmiş arasında şiddetli rüzgârlarla gark olunur.
Hüzün ve keder elbiselerini giymiş oldukları halde, o kadınlar hüzünden ağlarlar. Zamanın musibetleri o kadınlarda iz bırakır.
Onların kalblerine yara isabet etmiştir ki, onun için elem verici yara kabukları vardır.
Zamanın musibetleri isabet ettiği zaman, sakınıp umut bağlardık.
Uhud ashâbını zaman helâk etti, yırtıcı hayvanlar başlarına indiler.
Silâhları taşıyan bir kavim gönderildiği zaman, kim bizim süvarimiz ve himayecimiz olur.
Ey Hamza, hayır vallah, sütlü deve bağlandığı müddetçe seni unutmam.
Gözaltından, yetimlerin, müsafirlerin konağı için.
Bir de şerri artan bir harpte, zamanın musibeti indiği için.
Ey at binicisi, ey müdâfi, ey Hamza, sen savunucu idin.
Sert musibetler onlardan gelirken, sen bizi müdafaa ediyordun.
Resûlullah'ın arslanını bana hatırlattı ve kavme karşı bizim müdafiimiz, def edicimizdin.
Şerifler efendiler sayıldığı zaman, o bizden sayılırdı.
Efendiler üzerine âşikâr bir vaziyette yükselir, beyaz ve ziya veren kimsedir.
O, vekarsız hafif bir kişi değildir.
Korkak da değildir.
İllet sahibi de değildir.
Ağır yük yüklendiği zaman, göğsünden hırıltı sesi gibi bir ses çıkaran deve gibi de değildir.

O deniz gibidir, hiçbir bahşiş veya genişlik ondan başka bir komşuya gitmemiştir.
Gazab sahiblerinin gençliği helâk oldu ve hilimle üstün olanlarda.
Doymayan kişi deve ve davarları sağdığı müddetçe ihsan ederler.
Kuvvetli develerin etini yediricidirler.
Üstünde yollu kılıç olduğu halde, yağlarından çizilmişler ve parçalanmışlardır.
Tecâvüz eden düşmanlık sahibi kimse olduğu müddetçe komşularını müdafaa için.
Hüznüm o gençlere ki, bizden hayra nail oldular.
Sanki onlar birer lâmbadır.
Aziz, efendi ve bahşişleri çok olan cömerdlerdir.
Mallarla övgüyü, övgü satın alıcıdırlar, kâr edicidir.
Bir bağıran bağırdığı zaman, yularlariyle atılanlardır.
Sâlih olmayan bir zamanda insanı yontan zaman gailelerini atanlardır.
Onun develeri düz, tozlu bir yerde yol çizmeye devam ederler.
O, göğüsleri ter akıtan bir deve kâfilesinde olduğu halde, onlar birbiriyle yarışırcasına yürüdüler.
Hattâ yücelikler ona ve bu kumar oklarının kazandırdığından değil...
Ey Hamza, beni yalnız bıraktın.
Tıpkı dalı, budağı, dikeni kesilmekle bir (perişan) *hale gelen ağaç gibi.*
Sana şikâyet ediyorum, senin üstünde birbiri üstüne yığılmış topraklar ve geniş taşlar olduğu halde.
Kabir kazan kimse kabri kazdığı zaman, senin üstüne attığımız taşlı yerden şikâyet ederim.
Bir genişlik ki onu toprakla doldururlar.
Kürekler onu tesviye ederler.
Taziyemiz sözlerimizdir.
Sözlerimiz ise ağırıdır.
Zamanın hâdiselerinden kaçan bize gelsin ve gözleriyle, iyilik yapan ve helâk olanlarımıza ağlasın.
Ki onlar söyler ve yaparlar.
Cömerddirler, medh olunmuşlardır.
Öyleler ki ellerinin yaşı devam eder, kuyunun dibinde su az olduğu zaman kovasiyle kuyunun dibine iner su alır.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Şiir ilim ehlinin ekserisi, bu şiirin Hassan'a âid olduğunu kabul

etmezler. Onun; «الْمُطْعِمُونَ إِذَا الْشَاتِي» ve «الْجَابِرُونَ بِأَجْمِعِهِمْ» ve «مَنْ كَانَ يُرْمَى بِالنَّوَاقِرِ» İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

Hassan'ın, Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Yine Hassân b. Sâbit Hamza b. Abdulmuttalib'e ağlayarak şöyle dedi:

أَتَعْرِفُ الدَّارَ عَفَا رَسْمُهَا بَعْدَكَ صَوْبُ الْمُسْبِلِ الْهَاطِلِ
بَيْنَ السَّرَادِيحِ فَأُدْمَانَةٍ فَمَدْفَعِ الرَّوْحَاءِ فِي حَائِلِ
سَاءَلْتُهَا عَنْ ذَاكَ فَاسْتَعْجَمَتْ لَمْ تَدْرِ مَا مَرْجُوعَةُ السَّائِلِ؟
دَعْ عَنْكَ دَاراً قَدْ عَفَا رَسْمُهَا وَابْكِ عَلَى حَمْزَةَ ذِي النَّائِلِ
الْمَالِئِ الشِّيزَى إِذَا أَعْصَفَتْ غَبْرَاءُ فِي ذِي الشَّبِمِ الْمَاحِلِ
وَالتَّارِكِ الْقِرْنَ لَدَى لِبْدَةٍ يَعْثُرُ فِي ذِي الْخُرُصِ الذَّابِلِ
وَاللَّابِسِ الْخَيْلِ إِذَا أَجْحَمَتْ(١) كَاللَّيْثِ فِي غَابَتِهِ الْبَاسِلِ
أَبْيَضُ فِي الذِّرْوَةِ مِنْ هَاشِمٍ لَمْ يَمْرِ دُونَ الْحَقِّ بِالْبَاطِلِ
مَالَ شَهِيداً بَيْنَ أَسْيَافِكُمْ شُلَّتْ يَدًا وَحْشِيٍّ مِنْ قَاتِلِ
أَيَّ امْرِئٍ غَادَرَ فِي أَلَّةٍ مَطْرُورَةٍ مَارِنَةِ الْعَامِلِ
أَظْلَمَتِ الْأَرْضُ لِفِقْدَانِهِ وَاسْوَدَّ نُورُ الْقَمَرِ النَّاصِلِ
صَلَّى عَلَيْهِ اللهُ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ مُكْرَمَةِ الدَّاخِلِ
كُنَّا نَرَى حَمْزَةَ حِرْزاً لَنَا فِي كُلِّ أَمْرٍ نَابَنَا نَازِلِ
وَكَانَ فِي الْإِسْلَامِ ذَا تُدْرَإٍ يَكْفِيكَ فَقْدَ الْقَاعِدِ الْخَاذِلِ

لا تفرحي يا هند واستحلبي — دمعاً وأذري عبرة الثاكل
وابكي على عتبة إذ قطّه — بالسيف تحت الرهج الجائل
إذ خرّ في مشيخة منكم — من كلّ عات قلبه جاهل
أرداهم حمزة في أسرة — يمشون تحت الحلق الفاضل
غداة جبريل وزير له — نعم وزير الفارس الحامل

«Eseri değişmiş, eskimiş evi tanıyor musun?
Senden sonra yağmur çok akıcı olarak yağdı.
Vâdilerle, Üdmâne mevkii ile Tay'ın iki dağı arasındaki bir vâdide Revhâ denilen yerde, selin def olunduğu yerde.
Bundan bunu sordum, bir cevap vermedi.
Bilmezsin ki soranın cevabını çevirmek nedir?
Bir evi terket ki onun izi eskimiştir ve ihsan sahibi olan Hamza'ya ağla.
Soğuğun ve kıtlığın olduğu kurak bir zamanda toz kaldıran rüzgâr şiddetlendiğinde ağaçtan bir kab,
Keçelenmiş yünün yanında savaş menzillerini terkeden, ince demirli süngüde kayar.
Ateş şiddetlendiği zaman atlara ilişen kimse, meşesindeki şecaatlı arslan gibi,
Zirvede Hâşim'den daha beyazdır, hakkın önünde bâtıl ile cidâl etmez.
Sizin kılıçlarınızın arasında şehîd olarak eğildi, katili olan Vahşî'nin eli çolak olsun.
Üst tarafı yumuşak, keskinletilmiş, uzun bir uç demiri olan mızrak kimi bırakır.
Onun kaybolmasından dolayı yer karanlık oldu, buluttan çıkan ayın nuru karardı.
Allah, yüksek cennette ona ikram ve rahmet etsin.
Biz Hamza'yı, kendimiz için, bize inen her bir musibete karşı bir sığınak görüyorduk.
İslâmda müdafaa sâhibi idi, kaçanlar yerine o yeterdi.
Ey Hind, sevinme, bolca göz yaşı akıt ve yavrusunu kaybeden kimsenin göz yaşı gibi, bir yaş saç.

Utbe'ye ağla ki, hareket eden toz altında kılıç ile kesti.
Sizden kalbi mütekebbir, câhil olan ihtiyarların içinde düştü.
Uzun zırhlar altında yürüyen bir aile içinde Hamza onları helâk etti.
Cibril'in ona yardımcı olduğu günün sabahında..
O ne güzel süvaridir.
Ve ne güzel kılıç tutandır.»

Kâb'ın Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri :

Kâb b. Mâlik Hamza b. Abdulmuttalib'e ağlayarak şöyle dedi :

طَرَقَتْ هُمُومُكَ فَالرُّقَادُ مُسَهَّدُ   وَجَزِعْتَ أَنْ سُلِخَ الشَّبَابُ الْأَغْيَدُ
وَدَعَتْ فُؤَادَكَ لِلْهَوَى ضَمْرِيَّةٌ   فَهَوَاكَ غَوْرِيٌّ وَصَحْوُكَ مُنْجِدُ
فَدَعِ التَّمَادِيَ فِي الْغَوَايَةِ سَادِرًا   قَدْ كُنْتَ فِي طَلَبِ الْغَوَايَةِ تُفْنَدُ
وَلَقَدْ أَنَى لَكَ أَنْ تَنَاهَى طَائِعًا   أَوْ تَسْتَفِيقَ إِذَا نَهَاكَ الْمُرْشِدُ
وَلَقَدْ هُدِدْتُ لِفَقْدِ حَمْزَةَ هَدَّةً   ظَلَّتْ بَنَاتُ الْجَوْفِ مِنْهَا تَرْعَدُ
وَلَوَ أَنَّهُ فُجِعَتْ حِرَاءُ بِمِثْلِهِ   لَرَأَيْتَ رَاسِيَ صَخْرِهَا يَتَبَدَّدُ
قَرْمٌ تَمَكَّنَ فِي ذُؤَابَةِ هَاشِمٍ   حَيْثُ النُّبُوَّةُ وَالنَّدَى وَالسُّودَدُ
وَالْعَاقِرُ الْكُومَ الْجِلَادَ إِذَا غَدَتْ   رِيحٌ يَكَادُ الْمَاءُ مِنْهَا يَجْمُدُ
وَالتَّارِكُ الْقِرْنَ الْكَمِيَّ مُجَدَّلًا   يَوْمَ الْكَرِيهَةِ وَالْقَنَا يَتَقَصَّدُ
وَتَرَاهُ يَرْفُلُ فِي الْحَدِيدِ كَأَنَّهُ   ذُو لِبْدَةٍ شَثْنُ الْبَرَاثِنِ أَرْبَدُ
عَمُّ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ وَصَفِيُّهُ   وَرَدَ الْحِمَامَ فَطَابَ ذَاكَ الْمَوْرِدُ
وَأَتَى الْمَنِيَّةَ مُعْلِمًا فِي أُسْرَةٍ   نَصَرُوا النَّبِيَّ وَمِنْهُمُ الْمُسْتَشْهَدُ
وَلَقَدْ إِخَالُ بِذَاكَ هِنْدًا بُشِّرَتْ   لِتُمِيتَ دَاخِلَ غُصَّةٍ لَا تَبْرُدُ

مِمَّا صَبَحْنَا بِالعَقَنْقَلِ قَوْمَهَا ... يَوْمًا تَغَيَّبَ فِيهِ عَنْهَا الأَسْعَدُ

وَبِبِئْرِ بَدْرٍ إِذْ يَرُدُّ وُجُوهَهُمْ ... جِبْرِيلُ تَحْتَ لِوَائِنَا وَمُحَمَّدُ

حَتَّى رَأَيْتُ لَدَى النَّبِيِّ سَرَاتَهُمْ ... قِسْمَيْنِ: يَقْتُلُ مَنْ نَشَاءُ وَيَطْرُدُ

فَأَقَامَ بِالعَطَنِ المُعَطَّنِ مِنْهُمُ ... سَبْعُونَ، عُتْبَةُ مِنْهُمُ وَالأَسْوَدُ

وَابْنُ المُغِيرَةِ قَدْ ضَرَبْنَا ضَرْبَةً ... فَوْقَ الوَرِيدِ لَهَا رَشَاشٌ مُزْبِدُ

وَأُمَيَّةُ الجُمَحِيُّ قَوَّمَ مَيْلَهُ ... عَضْبٌ بِأَيْدِي المُؤْمِنِينَ مُهَنَّدُ

فَأَتَاكَ فَلُّ المُشْرِكِينَ كَأَنَّهُمْ ... وَالخَيْلُ تَثْفِنُهُمْ نَعَامٌ شُرَّدُ

شَتَّانَ مَنْ هُوَ فِي جَهَنَّمَ ثَاوِيًا ... أَبَدًا وَمَنْ هُوَ فِي الجِنَانِ مُخَلَّدُ

«Senin hüzünlerin gitti, yatanlar uyuyamıyor.

Yumuşak gençliğin izâle olunmasından korktum.

Damriyeli kadın kalbini hevaya çağırdı.

Hevan bataklıktır.

Ayıklığın kurtarıcıdır.

Şaşkın olarak azgınlıkta devam etmeyi terket, azgınlığın peşine gitmekte levm olunmuş, yalanlanmış oldun.

And olsun ki, senin için isteyerek vazgeçmek zamanı veya mürşid seni nehy ettiği ve ayılmanın zamanı geldi.

And olsun ki Hamza'nın kaybından dolayı öyle bir sarsılma ile sarsıldım ki, karın boşluğumdaki cihazlar hareket etmeğe başladı.

Şâyet onun misli, Hirâ'nın başına gelseydi, elbette onun kayalarının sâbit duranlarını dağılır görürdüm.

Bir seyyid şerif kişi ki, Hâşim'in yücelerinde (*) yerleşti, peygamberlik, cömertlik ve efendilik bakımından...

Suyu donduran rüzgâr estiği zaman, kuvvetli hörgüçlü develeri kesendir.

Savaş menzilini terkeden şecaatlı kişi, kerih ve mızrak gününde yere atılmış olarak kırılır.

Onu görürsün ki demirde salınarak yürür.

Sanki o toprak renginde kalın tırnaklara sahib omuzu kıllı bir arslandır.

(*) Yani Hâşim sülâlesinin en yücesi oldu.

Nebî Muhammed'in amcası ve onun güzîdesi ölüme geldi ve işte o geliş güzel bir şekilde oldu.
Peygambere yardım eden bir kavmin içinde, kendisini, harpte tanınacağı bir alâmetle teşhir ederek ölüme geldi.
Bununla Hind'in müjdelendiğini zan ederim, elbette boğazında kalan bir şey soğumadan ölecektir.
Kum tepelerinde bir gün Hind'in kavmiyle sabahladık ki, orada ondan Esad kayboldu.
Ve Bedr'in kuyusunda Cebrâil ve Muhammed bizim sancağımızın altında onların yüzlerini geri çevirmişti.
Hattâ Peygamberin katında onların hayırlılarını iki kısım olarak gördüm.
Dilediğimiz katl olunur, dilediğimiz salıverilirdi.
Böylece suyun etrafındaki deve yatağında onlardan yetmiş kişi kaldı.
Utbe ve Esved onlardandır.
İbn-i Muğîre de onlardandır.
Boynunun iki yanındaki damarın üstüne bir darbe indirdik ki, o darbe kaymak tutmuş üzerinde köpük yükselir.
Ümeyye el-Cumehî'ye gelince, onun eğriliğini mü'minlerin ellerindeki keskin Hind kılıcı düzeltti.
Böylece sana müşriklerin yenilgiye uğramış kavmi geldi.
Sanki onlar, atlılar onları kovmuş ve izlerine düşmüş, dağılmış deve kuşlarıdırlar.
Cehennemde ebedî kalacaklar ile, cennetlerde ebedî kalacaklar arasında ne kadar uzak bir mesâfe vardır?»

Yine Kâb, Hamza'ya ağlayarak şöyle dedi :

صَفِيَّةُ قُومِي وَلَا تَعْجِزِي وَبَكِّي النِّسَاءَ عَلَى حَمْزَةَ
وَلَا تَسْأَمِي أَنْ تُطِيلِي الْبُكَا عَلَى أَسَدِ اللهِ فِي الْهِزَّةِ
فَقَدْ كَانَ عِزًّا لِأَيْتَامِنَا وَلَيْثَ الْمَلَاحِمِ فِي الْبِزَّةِ
يُرِيدُ بِذَاكَ رِضَا أَحْمَدٍ وَرِضْوَانَ ذِي الْعَرْشِ وَالْعِزَّةِ

«Ey Safiyye, kalk ve âcizlik etme.
Kadınları Hamza'nın üzerine ağlat.

Harpteki hareketlerde ve karışmalarda Allah'ın Arslanı üzerine ağlamayı sürdürmen seni üzmesin.
O, bizim yetimlerimiz için bir izzet bir kuvvet olmuştur.
Kendisinde katlin çok olduğu silâhlı harplerde Arslandır.
Ahmed'in (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *rızasını, Arş ve izzetin sâhibinin rızasını kast ediyordu.*

Kâb'ın, Uhud hakkındaki şiiri

Yine Kâb, Uhud hakkında şöyle dedi:

إنك عمر أبيك الكريـم أن تسألي عنك من يجتدينا
فإن تسألي ثم لا تكذبي   يخبرك من قد سألت اليقينا
بأنا ليالي ذات العظا   م كنا ثمالا لمن يعترينا
تلوذ البجود(٢) بأذرائنا   من الضر في أزمات السنينا
بجدوى فضول أولي وجدنا   وبالصبر والبذل في المعدمينا
وأبقت لنا جلمات الحرو   ب ممن نوازي لدن أن برينا
معاطن تهوي إليها الحقو   ق يحسبها من رآها الفتينا
تخيس فيها عتاق الجما   ل صحما دواجن حمرا وجونا
ودفاع رجل كموج الفرا   ت يقدم جأواء جولا طحونا
ترى لونها مثل لون النجو   م رجراجة تبرق الناظرينا

فإن كنت عن شأننا جاهلا   فسل عنه ذا العلم ممن يلينا
بنا كيف نفعل إن قلصت   عوانا ضروسا عضوضا حجونا
ألسنا نشد عليها العصا   ب حتى تدر وحتى تلينا
ويوم له وهج دائم   شديد التهاول حامي الأرينا
طويل شديد أوار القتا   ل تنفي قواحزه المقرفينا
تخال الكماة بأعراضه   ثمالا على لذة منزفينا
تعاور أيمانهم بينهم   كئوس المنايا بحد الظبينا
شهدنا فكنا أولي بأسه   وتحت العماية والمعلمينا

بخرس الحسيس حسان رواء   وبصرية قد أجمن الجفونا
فما ينفللن وما ينحنين   وما ينتهين إذا ما نهينا
كبرق الخريف بأيدي الكماة   يفجعن بالطل هاما سكونا
وعلمنا الضرب آباؤنا   وسوف نعلم أيضا بنينا
جلاد الكماة، وبذل التلا   د، عن جل أحسابنا ما بقينا
إذا مر قرن كفى نسله   وأورثه بعده آخرينا
نشب وتهلك آباؤنا   وبينا نربي بنينا فنينا
سألت بك ابن الزبعرى فلم   أنبأك في القوم إلا هجينا
خبيثا تطيف بك المنديات   مقيما على اللؤم حينا فحينا
تبجست تهجو رسول المليك قاتلك الله جلفا لعينا
تقول الخنا ثم ترمي به   نقي الثياب تقيا أمينا

«Ey kadıncağız!
Kerim olan baban hakkı için, bizden yardım isteyeni sor.
Eğer orada sorarsan yalanlanmazsın, sorduğun kimse sana yakin olarak kesinlikle haber verir.

Biz, kemikli gecelerde yani kendisinde kemiklerin toplandığı ve kırılıp iliklerinin çıkartıldığı böylece katık yapılıp açlıklarının giderildiği bir gecede, bizi ziyaret edenlere imdad edenler idik.

İnsan toplulukları şiddetli zamanlarda, zarardan, darlıktan bizim bakımımıza sığınır.

Malı bol olan kimselerin bahşişlerinin fazlalığı ile ve varlıklı olmayanlarımıza da sabır ile ve mal bezletme ile.

Halk olunmamızdan beri, bizimle müsâvi olan kimselerden harp parçaları bize kaldı.

Develer ki, yavrular onlara gider, onları gören onları kara taşlı yer zan ederler.

Onlarda erkek develerin iyi vasıflıları tezellül ederler, kendilerinde siyahlık kalmaya devam ettiği halde kırmızı ve siyah oldukları halde...

İnsan seli, Fırat Nehri'nin dalgası gibidir.
Ezici, siyah bir bölük geliyor.

Onları, yıldızlar gibi bakanları hayrette bırakır bir şekilde birbiri üzerine gelen dalgalar halinde görürsün.
Eğer durumumuzdan bilgisiz isen, peşimizden gelen ilim sahiblerine sor.
Nasıl yapıyoruz?
Kendisinde bir kereden sonra bir kere daha kıtal olunan harbi nasıl bir şiddet ile şiddenlendiriyoruz, çok ısırıcı ve dişleri eğrilmiş olarak...
Biz, memelerini bağlamadık mı ki bize süt versin ve bize yaklaşsın.
Bir gün ki onda yaktığımız ateşleri kızdıran şiddetli, felâketli daimi bir harb vardır.
Savaş uzundur, harâreti şiddetlidir, onun kararsızlıkları sıkıntıları, kötüleri ortadan kaldırır.
Şecâatli kimseler, yanlariyle sarhoş ve şarab, akıllarını gidermiş olarak kendilerini lezzet üzere zan ederler.

Onların kuvvetleri, kendi aralarında ölüm şerbetlerini kılıcın demiriyle tedâvül ederler...
Hazır bulunduk ve onun şiddet sahipleri olduk, bulutun altında ve harpte bir alâmetle kendilerini alâmetlendirenler olduk.

Güzel, kanlı dolu sesi çıkmayan ve Busrâ'lı kılıçlarla kınları kerih gördüler.
Biz nehy olunduğumuz zaman yenilmediler, eğilmediler ve vazgeçmediler.
Şecâatli kişilerin ellerinde bahar mevsiminin yıldırımı gibi kılıçların gölgelerinde sabit kafaları füceten aldılar.
Babalarımız bile vurmayı öğrettiler.

Yakında biz de çocuklarımıza öğreteceğiz.
Kahramanların vuruşu, malların verilişi, baki kaldığımız müddetçe, şereflerimizi müdafaa için...
Bir savaş menziline insanlardan bir topluluğa vardığı zaman onun nesli yeterlidir ve diğerleri ondan sonra ona vâris olurlar.

Biz, genciz, babalarımız öldü.

Bu ara oğullarımızı fenciler olarak yetiştiririz.
Ey İbn-i Zibarâ, seni sordum ve kavim içinde senin melez olduğundan başka bir haber almadım...
Pis olarak sana pis şeyler âdi şeni şeyler rezaletler meyleder, helâktan helâka yaramazlık üzere kalıcı olduğun halde...
Melik'in (Rabbin) *resûlünü hicvederek konuştun ve çok hicvettin.*
Allah sana mel'un olduğun halde kuru olarak lânet etsin.
Fuhş sözler söylersin sonra pâk elbiseliye, mütteki ve emin olan kişiye atarsın...»

İbn-i Hişâm dedi ki:
Bana;

« بنا كيف نفعل »

beytini ve onun ardından gelen beyti ve üçüncü beyti ve onun ardından da dördüncü beytin başını ve ondan sonraki gelen beyt ve ondan üçüncü beyti, Ebû Zeyd el-Ensarî bana haber verdi.

İbn-i İshâk dedi ki:
Kâb b. Mâlik yine Uhud günü hakkında dedi ki:

سائل قريشا غداة السفح من أحد ... ماذا لقينا وما لاقوا من الهرب
كنا الأسود وكانوا النمر إذ زحفوا ... ما إن نراقب من آل ولا نسب
فكم تركنا بها من سيد بطل ... حامي الذمار كريم الجد والحسب
فينا الرسول شهاب ثم يتبعه ... نور مضيء له فضل على الشهب
الحق منطقه والعدل سيرته ... فمن يجبه إليه ينج من تبب
نجد المقدم، ماضي الهم، معتزم ... حين القلوب على رجف من الرعب
يمضي ويذمرنا عن غير معصية ... كأنه البدر لم يطبع على الكذب
بدا لنا فاتبعناه نصدقه ... وكذبوه فكنا أسعد العرب
جالوا وجلنا فما فاءوا وما رجعوا ... ونحن نثفنهم لم نأل في الطلب
ليسا سواء وشتى بين أمرهما ... حزب الإله وأهل الشرك والنصب

«Kureyş'e Uhud'un böğründe bizimle karşılaştıkları sabahı kaçışlarını sor.
Bizler arslanlar, onlar ise kaplanlar idiler.
Harp sathında karşı karşıya geldiğimiz zaman, ne bir soy ve nesebi gözetmedik...
Aslı, nesebi, kerim olan âilelerini koruyan, efendileri orada terkettik.
İçimizdeki Resûl bir şûle'dir, peşinde aydınlatıcı bir nur gelir.
O bütün nurlardan üstündür...
Onun konuşması hakdır, sireti adâlettir.
Kim ona icâbet ederse husrandan necât bulur.
Yüceliği önde gelen, himmeti köklü kalbler korkudan titreme üzere iken o azimlidir.
Yürür ve bizi saptırmadan himaye eder.
Sanki o bir aydır da yalan üzere yaratılmamıştır.
Bizim için zahir oldu ve biz de ona tâbi olduk.

Onu tasdik ederiz.
Onlar ise onu yalanladılar tekzib ettiler biz de Arabın en mesudu olduk.
Onlar harekete geçtiler, biz de harekete geçtik, onlar ne geriye döndüler ne geri durdular.
Biz ise onların peşine düşüp onları yakalamakta kusur etmedik.
İkisi bir değillerdir.
İkisinin işleri birbirinden uzaktır.
Biri İlâh'ın partisi diğeri ise şirk ve tapılan taşların ehlidir.»

Şu; « يَعْفَى وَيَذْمُرُنَا » sözünden sonuna kadar olan kısmı, Ebû Zeyd el-Ensari bana haber verdi.

İbn-i Revâhe'nin Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:
Abdullah b. Revahe, Hamza b. Abdulmuttalib'e ağlayarak şöyle dedi:
İbn-i Hişâm dedi ki:
Onu bana Ebû Zeyd el-Ensari, Kâb b. Mâlik'e âid olarak haber verdi:

بَكَتْ عَيْنِي وَحُقَّ لَهَا بُكَاهَا ... وما يُغْنِي الْبُكَاءُ وَلاَ الْعَوِيلُ
عَلَى أَسَدِ الإِلهِ غَدَاةَ قَالُوا ... أَحَمْزَةُ ذَاكُمُ الرَّجُلُ الْقَتِيلُ
أُصِيبَ الْمُسْلِمُونَ بِهِ جَمِيعاً ... هُنَاكَ وَقَدْ أُصِيبَ بِهِ الرَّسُولُ
أَبَا يَعْلَى لَكَ الأَرْكَانُ هُدَّتْ ... وَأَنْتَ الْمَاجِدُ الْبَرُّ الْوَصُولُ
عَلَيْكَ سَلاَمُ رَبِّكَ فِي جِنَانٍ ... مُخَالِطُهَا نَعِيمٌ لاَ يَزُولُ
أَلاَ يَا هَاشِمُ الأَخْيَارُ صَبْرًا ... فَكُلُّ فِعَالِكُمْ حَسَنٌ جَمِيلُ
رَسُولُ اللهِ مُصْطَبِرٌ كَرِيمٌ ... بِأَمْرِ اللهِ يَنْطِقُ إِذْ يَقُولُ
أَلاَ مَنْ مُبْلِغٌ عَنِّي لُؤَيًّا ... فَبَعْدَ الْيَوْمِ دَائِلَةٌ تَدُولُ
وَقَبْلَ الْيَوْمِ مَا عَرَفُوا وَذَاقُوا ... وَقَائِعَنَا بِهَا يُشْفَى الْغَلِيلُ

نَسِيتُمْ ضَرْبَنَا بِقَلِيبِ بَدْرٍ　　غَدَاةَ أَتَاكُمُ الْمَوْتُ الْعَجِيلُ
غَدَاةَ ثَوَى أَبُو جَهْلٍ صَرِيعاً　　عَلَيْهِ الطَّيْرُ حَائِمَةً تَجُولُ
وَعُتْبَةُ وَابْنُهُ خَرَّا جَمِيعاً　　وَشَيْبَةُ عَضَّهُ السَّيْفُ الصَّقِيلُ
وَمَتْرَكُنَا أُمَيَّةَ مُجْلَعِبّاً　　وَفِي حَيْزُومِهِ لَدْنٌ نَبِيلُ
وَهَامَ بَنِي رَبِيعَةَ سَائِلُوهَا　　فَفِي أَسْيَافِنَا مِنْهَا فُلُولُ
أَلاَ يَا هِنْدُ فَابْكِي لاَ تَمَلِّي　　فَأَنْتِ الْوَالِهُ الْعَبْرَى الْهَبُولُ
أَلاَ يَا هِنْدُ لاَ تُبْدِي شِمَاتاً　　بِحَمْزَةَ إِنَّ عِزَّكُمُ ذَلِيلُ

«Gözüm ağladı ki o göz için ağlamak vâcib olmuştu.
Onu ne ağlamak ne de sabahleyin yüksek sesle Allah'ın Arslanına figan etmek kurtarmaz.
Hamza, bu maktul adam mıdır?
Müslümanların hepsi onunla birlikte orada musibete duçâr olmuştu,
Resûl dahi onunla musibete duçâr olmuştu.
Ey Ebû Yala (Hamza) *senin için binanın duvarları yıkıldı.*
Sen ki şerifsin, iyisin, hakka vâsıl olan kimsesin.
Cennetlerde sana Rabbin selâmı olsun ki, o cennetlerin karışımı zâil olmayan, daimi nimetlerdir.
Haberin olsun ey Beni Hâşim, ey hayırlılar!
Sabredin, bütün işleriniz güzeldir ve cemîldir.
Resûlullah, sabredici ve kerimdir.
Konuştuğu zaman Allah'ın emriyle konuşur.
Haberin olsun, Luay'ya benden kim haber iletecektir ki bu günden sonra harb dönecektir.
Bu günden önce bilmediler ve ordaki vakıalarımızı taddılar.
Susamış hararetli kimsenin göğsünün sıcağı soğur.
Bedr'in kuyularında vuruşlarımızı unuttunuz.
Bir sabah ki size acele ölüm gelmişti.
Bir sabah ki Ebû Cehil yere devrilmiş kalmıştı, onun üzerinde ise halkalar halinde kuşlar gezerlerdi.

Utbe ve onun oğlu hep birlikte yere yıkıldılar ve Şeybe'yi parlak, keskin, ince bir kılıç ısırmıştı.

Ümeyye'yi upuzun yere terketmiştik, onun göğsünün alt tarafında büyük mızrak bulunmaktaydı.

Beni Rebia'nın maktul kuşuna sorunuz ki bizim kılıçlarımızda ondan eğrilikler olmuştu.

Haberin ola, ey Hind ağla, usanma.

Sen çok göz yaşlısın ve çok kaybedicisin.

Ey Hind, haberin ola, sevinç ile karşı tarafa Hamza'ya gülmeyi izhar etme.

Çünkü sizin iziniz zelildir.»

Kâb'ın Uhud hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:
Kâb b. Mâlik şöyle dedi:

أبلغ قريشا على نأيها ... أتفخر منّا بما لم تلِ
فخرتم بقتلى أصابتهم ... فواضل من نعم المفضل
فحلّوا جنانا وأبقوا لكم ... أسودا تحامي عن الأشبل
تقاتل عن دينها وسطها ... نبيٌّ عن الحق لم ينكل
رمته معدٌّ بعور الكلام ... ونبل العداوة لا تأتلي

«Kureyş'in uzak olmasına karşı, ona haber gönder ki, bize yaklaşamadıkları sebebiyle mi iftihar ederler?

Bir takım maktuller sebebiyle övünüyorsunuz ki onlara nimetleri bol veren Rabbin nimetlerinin fazılları isabet etmiştir.

Ve onlar cennetlere yerleşmişler ve sizin için geride arslanlar bırakmışlar ki arslanlar yavrularını korusunlar.

Onlar dinleri için savaşırlar ve onların ortasında ise Hakdan gönderilen peygamber vazifesinden vazgeçmedi.

Maad ona kelâmın fahişini ve düşmanlık okunu attı.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana; « لَمْ تَلِي » sözünü ve « مِنْ نِعَمِ الْفَضْلِ » sözünü Ebû Zeyd el-Ensari haber verdi.

Dırâr'ın Uhud hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:
Dırâr b. Hattab Uhud günü hakkında dedi ki:

مَا بَالُ عَيْنِكَ قَدْ أَزْرَى بِهَا السُّهُدُ — كَأَنَّمَا جَالَ فِي أَجْفَانِهَا الرَّمَدُ
أَمِنْ فِرَاقِ حَبِيبٍ كُنْتَ تَأْلَفُهُ — قَدْ حَالَ مِنْ دُونِهِ الْأَعْدَاءُ وَالْبُعُدُ
أَمْ ذَاكَ مِنْ شَغْبِ قَوْمٍ لَا جَدَاءَ بِهِمْ — إِذَا الْحُرُوبُ تَلَظَّتْ نَارُهَا تَقِدُ
مَا يَنْتَهُونَ عَنِ الْغَيِّ الَّذِي رَكِبُوا — وَمَا لَهُمْ مِنْ لُؤَيٍّ وَيْحَهُمْ عَضُدُ
وَقَدْ نَشَدْنَاهُمُ بِاللهِ قَاطِبَةً — فَمَا تَرُدُّهُمُ الْأَرْحَامُ وَالنَّشَدُ
حَتَّى إِذَا مَا أَبَوْا إِلَّا مُحَارَبَةً — وَاسْتَحْصَدَتْ بَيْنَنَا الْأَضْغَانُ وَالْحِقَدُ
سِرْنَا إِلَيْهِمْ بِجَيْشٍ فِي جَوَانِبِهِ — قَوَانِسُ الْبِيضِ وَالْمَحْبُوكَةُ السَّرَدُ
وَالْجُرْدُ تَرْفُلُ بِالْأَبْطَالِ شَازِبَةً — كَأَنَّهَا حِدَأٌ فِي سَيْرِهَا تُؤَدُ
جَيْشٌ يَقُودُهُمُ صَخْرٌ وَيَرْأَسُهُمْ — كَأَنَّهُ لَيْثُ غَابٍ هَاصِرٌ حَرِدُ
فَأَبْرَزَ الْحَيْنُ قَوْمًا مِنْ مَنَازِلِهِمْ — فَكَانَ مِنَّا وَمِنْهُمْ مُلْتَقَى أُحُدُ
فَغُودِرَتْ مِنْهُمُ قَتْلَى مُجَدَّلَةً — كَالْمَعْزِ أَصْرَدَهُ بِالصَّرْدَحِ الْبَرَدُ
قَتْلَى كِرَامٌ بَنُو النَّجَّارِ وَسْطَهُمُ — وَمُصْعَبٌ مِنْ قَنَانَا حَوْلَهُ قِصَدُ
وَحَمْزَةُ الْقَرْمُ مَصْرُوعٌ تُطِيفُ بِهِ — ثَكْلَى وَقَدْ حُزَّ مِنْهُ الْأَنْفُ وَالْكَبِدُ
كَأَنَّهُ حِينَ يَكْبُو فِي جَدِيَّتِهِ — تَحْتَ الْعَجَاجِ وَفِيهِ ثَعْلَبٌ جَسِدُ
حُوَارُ نَابٍ وَقَدْ وَلَّى صَحَابَتُهُ — كَمَا تَوَلَّى النَّعَامُ الْهَارِبُ الشُّرُدُ

مُجَلِّحِينَ وَلَا يَلْوُونَ قَدْ مُلِئُوا   رُعْبًا فَنَجَّتْهُمُ الْعَوْصَاءُ وَالْكُودُ
تَبْكِي عَلَيْهِمْ نِسَاءٌ لَا بُعُولَ لَهَا   مِنْ كُلِّ سَالِبَةٍ أَثْوَابُهَا قِدَدُ
وَقَدْ تَرَكْنَاهُمُ لِلطَّيْرِ مَلْحَمَةً   وَلِلضِّبَاعِ إِلَى أَجْسَادِهِمْ تَفِدُ

«Senin gözüne ne oldu ki onda uykusuzluk yerleşti.

Sanki göz kapaklarının içinde bir ağrı dolaşmaktadır.

Yoksa kendisiyle ülfet ettiğin bir sevgiliden ayrılıştan mıdır?

Ki onun önüne düşmanlar ve uzaklıklar çıktı.
Yoksa bu, kendilerinde bir menfaat ve kuvvet olmayan bir kavmin üzerine tahrik ettiği şerden midir?

Harblerin ateşleri yanıp alevlendiği zaman...
Bindikleri azgınlıktan vaz geçmezler.

Yazık onlara, Luay'den onlara olan kılıçtır.
Onların hepsini birlikte Allah'a yemin ettirdik.

Hısımlıklar, ve yeminler onları geri çevirmedi.
Savaştan başka hiç bir şey kabul etmediler ve aramızda kinleri sağlamlaştırdılar.

Onlara bir ordu ile gittik ki, yanlarında miğferler ve sert dokunmuş zırhlar vardır.

İyi vasıflı, zayıf fakat kavi etli atlar, şecaatlı, bahadır kişilerle salınarak yürürler.

Sanki onlar yürümelerinde dolangeç kuşları gibi yumuşakdırlar, mühlet verirler.

Bir ordu ki onları Sahr (Ebû Süfyan) *idare eder, onlara reislik yapar.*
Sanki o kırıcı, gazablı arslan yatağının bir arslanıdır.
Böylece ölüm, bir kavmi menzillerinden çıkarttı.
Bizden ve onlardan Uhud'da karşılaşan oldular.
Onlardan yere serilmiş maktuller terk olundular, tıpkı keçi gibi.
Soğuk kalın salb bir mekânda soğutmasında çok ileri gitti.

Kerim maktüller...

Benî Neccâr ise onların ortasındadır.

Musab da bizim mızraklarımızdan kırılmış parçalar olduğu halde duruyor.

Efendi Hamza'nın etrafında hüzünlü kadın tavaf etmekte ve ondan burun ve ciğer kesilmiştir.

Sanki o kanının yoluna düştüğü zaman, toz altında ve onda süngünün demirine giren yeri bulunmakta.

Onun üzerinde kan kurumuştur.

Yaşlı bir devenin yavrusu, onun arkadaşlığını üzerine almıştır.

Ürkmüş kaçkın deve kuşlarının üstlendikleri gibi.

Samîmiler olarak hiçbir kimsenin çeviremiyeceği bir vaziyette, büyüklenmezler, eğilip korku ile dolu olarak çetin ve sarp yokuşlu bir geçit onları kurtardı.

Onların üzerlerine kocaları olmayan kadınlar ağlıyorlar ki onlar elbiseleri parça parça olmuş, yerine elbiselerini giymişlerdir.

Biz onları maktullerin kendisinde harpte düştükleri yerde kuşlar için terkettik.

Bir de sırtlanlar için terkettik ki onlar onların cesedlerine gelironları ziyaret ederler.»

İbn-i Hişâm dedi ki :

Bazı şiir ilim ehli onun Dırâr'a âid oldugunu kabul etmezler.

Ebû Za'ne'nin Uhud günü hakkındaki urcûzesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Ebû Za'ne b. Abdullah b. Amr b. Utbe, ki bu, Benî Cuşem b. Hazrec'in kardeşidir, Uhud günü hakkında şöyle dedi :

أنا أبو زعنة يعدو بى الهزم   لم تمنع المخزاة إلا بالألم

• يحمى الذمار خزرجى من جشم (١) •

Ben Ebû Zane'yim, bana Huzem adlı at koşar, hakirliğe sebeb kimse ancak azap ile def edilir.

Cuşem'den Hazrec'li korunması gereken kimseyi korur.»

Uhud günü hakkında Ali'ye nisbet olunan urcuze

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ali b. Ebi Tâlib dedi ki:

(İbn-i Hişâm dedi ki: Bu şiiri Ali (Radiyallâhü anh)'den başka biri söylemiştir.) Şiir ilim ehlinden bazılarının bana zikrettiğine göre böyledir. Halbuki onlardan onun Ali'ye âid olduğunu bilen kimseyi görmedim.

لاهُمَّ إنَّ الحارثَ بنَ الصِّمَّهْ كانَ وفيًّا وبنا ذا ذِمَّهْ

أقبلَ في مَهامِهٍ مُهِمَّهْ كليلةٍ ظلماءَ مُدْلَهِمَّهْ

بينَ سُيوفٍ ورِماحٍ جَمَّهْ يَبغي رسولَ اللهِ فيما ثَمَّهْ

And olsun ki, Hâris b. Samme vefâlı idi ve bizimle de ahid sâhibi idi.
Mühim, otsuz, susuz, bitki bitmeyen topraklarda, geldi, tıpkı şiddetli siyah karanlık bir gece gibi.
Çok kılıçlar ile süngüler arasında orada Resûlullah'ı arıyordu.»

İbn-i Hişâm dedi ki; « كليلة » sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

İkrime'nin Uhud günü hakkındaki urcûzesi

İbn-i İshâk dedi ki:

İkrime b. Ebi Cehl Uhud günü hakkında dedi ki:

كلُّهُمُ يَزجُرُهُ أَرْحِبْ هَلَا ولن يَرَوْهُ اليومَ إلا مُقْبِلا

• يَحمِلُ رُمحًا ورئيسًا جَحفَلا (1) •

«Onların hepsi atlarını «erhib helâ» sözüyle çağırıyorlar.
Bu gün onlar dönmeden onu görmeyecekler.
Mızrağı ve büyük reisi taşıyarak...»

A'şa-i Temim'in Uhud günündeki Beni Abduddar'ın maktullerine ağlayarak söylediği şiiri

A'şâ b. Zürâre b. Nebbâş et-Temimi (İbn-i Hişâm dedi ki: Sonra Beni Esed b. Amr b. Temim) Uhud gününde Beni Abduddar'ın maktullerine ağlayarak şöyle dedi:

حُيِّيَ مِنْ حَيٍّ عَلَى نَأْيِهِمْ بَنُو أَبِي طَلْحَةَ لَا تُصْرَفُ
يَمُرُّ سَاقِيهِمْ عَلَيْهِمْ بِهَا وَكُلُّ سَاقٍ لَهُمُ يُعْرَفُ
لَا جَارُهُمْ يَشْكُو وَلَا ضَيْفُهُمْ مِنْ دُونِهِ بَابٌ لَهُمْ يُصْرَفُ

«Benû Ebî Talha bir kabileden uzaklıklarına rağmen bana selâm getirdi ki, o selâm red olunmaz.
Onların sucuları orada onların yanlarına varırlar. Onlara âid her bir sucu bilinir.
Ne onların komşusu ne de onların konukları şikâyet etmezler.
Onun önünde onlar için kitlenen bir kapı vardır.»

Abdullah b. Ziberâ Uhud günü hakkında şöyle dedi :

قَتَلْنَا ابْنَ جَحْشٍ فَاغْتَبَطْنَا بِقَتْلِهِ وَحَمْزَةَ فِي فُرْسَانِهِ وَابْنَ قَوْقَلِ
وَأَفْلَتَنَا مِنْهُمْ رِجَالٌ فَأَسْرَعُوا فَلَيْتَهُمُ عَاجُوا وَلَمْ نَتَعَجَّلِ
أَقَامُوا لَنَا حَتَّى تَعَضَّ سُيُوفُنَا سَرَاتَهُمُ وَكُلُّنَا غَيْرُ عُزَّلِ
وَحَتَّى يَكُونَ الْقَتْلُ فِينَا وَفِيهِمُ وَيَلْقَوْا صَبُوحًا شَرُّهُ غَيْرُ مُنْجَلِي

«İbn-i Cahş'ı katlettik ve onun katli ile sevindik.
Hamza'yı süvarileri içinde ve İbn-i Kavkal'i de katlettik.
Bizi onlardan bir takım adamlar kurtardı ve süratle gittiler.
Keşke onlar kalsalardı ve biz acele etmeseydik.
Bizim için kaldılar da nihayet bizim kılıçlarımız onların hayırlı kişilerini ısırdı.
Biz, kendileri için silâh olmayan kimseler değiliz.
Nihâyet katil, hem bizden, hem de onlardan oluyordu ve şerri bitmeyen bir ölüm şerbetini içmeğe kavuşurlardı.»

İbn-i Hişâm dedi ki : « وَكُلُّنَا » sözü ve « وَيَلْقَوْا صَبُوحًا » sözü İbn-i İshâk'ın gayrındandır.

Safiyye'nin Hamza'ya ağlayarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Safiyye binti Abdulmuttalib, kardeşi Hamza b. Abdulmuttalib'e ağlayarak şöyle dedi :

أسائلة أصحاب أحمد مخافة   بنات أبي من أعجم وخبير
فقال الخبير إن حمزة قد ثوى   وزير رسول الله خير وزير
دعاه إله الحق ذو العرش دعوة   إلى جنة يحيا بها وسرور
فذلك ما كنا نرجي ونرتجي   لحمزة يوم الحشر خير مصير
فوالله لا أنساك ما هبت الصبا   بكاء وحزنا محضري ومسيري
على أسد الله الذي كان مدرها   يذود عن الإسلام كل كفور
فياليت شلوي عند ذاك وأعظمي   لدى أضبع تعتادني ونسور
أقول وقد أعلى النعي عشيرتي   جزى الله خيرا من أخ ونصير

«Korkarak, Uhud ashâbını mı sorar?
Babamın kızlarından acemi ve bilgililer vardır.
Bilgilisi dedi ki:
Hamza öldü, o Resûlullah'ın hayırlı bir veziridir.
Arşın sahibi Hak İlâh onu bir dâvet ile cennete dâvet etti ki o, orada yaşar ve sevinir.
Yine Hamza'ya haşir gününde umduğumuz şey de hayırlı bir varış yeridir.
Allah'a yemin ederim ki, sabâ rüzgârı estiği müddetçe seni unutmam, hazerimde ve seferimde ağlamakla, kederle...
Allah'ın o arslanı ki, milleti koruyan idi, İslâmı da her bir kâfire karşı müdafaa ederdi...
Keşke bâki kalan kanım ve kemiklerim benimle anlaşan sırtlanların ve kuşların yanında kalsaydı.
Derim ki, ölüm haberini getiren kişi, aşiretimi yükseltti.
Allah hayırlı kardeşe ve yardımcıya hayır ihsan etsin, mükâfat versin.»

İbn-i Hişâm dedi ki:
Bana bazı şiir ilim ehli, onun şu sözünü haber verdiler:

* بكاء وحزنا محضري ومسيري *

Nu'm'un Şemmas'a ağlayarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Nu'm (ki bu Şemmâs b. Osman'ın karısıdır, Şemmâs Uhud gününde katl olunmuştu) ağlayarak şöyle dedi:

يا عين جودي بفيض غير إبساس   على كريم من الفتيان أبّاس
صعب البديهة ميمون نقيبته   حمّال ألوية ركّاب أفراس
أقول لمّا أتى الناعي له جزعا   أودى الجواد وأودى المطعم الكاسي
وقلت لمّا خلت منه مجالسه   لا يبعد الله عنّا قرب شمّاس

«Ey gözüm, yeter deme, sizin başkalarına gâlib olan, şiddetli kimselerin yiğitlerinden bir kerim üzerine, bol bol göz yaşı dök.
İlk işi çetin, yıldızı şirin ve mesud, sancakların taşıyıcısı, atların binicisi...
Ölüm haberini getiren kimse korkarak geldiği zaman ona derim ki:
Yedirici ve giydirici cömert kişi öldü.
Onun meclisleri ondan boş kaldığı zaman, dedim ki:
Allah bizden Şemmâs'ın yakınlığını uzak etmesin.»

Ebul Hakem'in, Nu'm'a tâziye olarak söylediği şiir

O kadının kardeşi, Ebûl Hakem b. Said b. Yerbu' onu taziye ederek şöyle cevab verdi:

إقنى حياءك في ستر وفي كرم   فإنّما كان شمّاس من الناس
لا تقتلي النفس إذ حانت منيّته   في طاعة الله يوم الروع والباس
قد كان حمزة ليث الله فاصطبري   فذاق يومئذ من كأس شمّاس

«Örtünmede ve keremde hayâna sahip çık, çünkü Şemmas ancak insanlardan birisi idi.
Savaş gününde Allah'ın taatında ölüm zamanı gelmiş idi.
Kendini yıpratma.
Hamza da Allah'ın arslanı idi, o halde sabret.
O da o gün Şemmâs'ın ölüm şerbetinden tadmıştı.»

Hind'in Uhud'dan döndükten sonra şiiri

Hind binti Utbe, müşrikler Uhud'dan ayrıldıkları zaman şöyle dedi:

رجعت وفي نفسي بلابل جمة ... وقد فاتني بعض الذي كان مطلبي

من اصحاب بدر من قريش وغيرهم ... بني هاشم منهم ومن أهل يثرب

ولكنني قد نلت شيئا ولم يكن ... كما كنت أرجو في مسيري ومركبي

«İçimde çok hüzünler olduğu halde döndüm, maksudum olan bazı şeyleri kaybettim, kaçırttım.
Bedir ashâbından, Kureyş'ten ve başkalarından Benî Hâşim ve Yesrib halkından...
Fakat bir şeye nâil olmuşumdur ki, yürüyüşümde ve binişimde umduğum gibi olmadı.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bâzı şiir ilim ehli bana onun şu sözünü haber verdiler:

Bazıları onun Hind'e âid olduuğnu kabul etmezler. Allah daha iyi bilir.

RECÎ GÜNÜ'NÜN BAHSİ

(Üçüncü senede)

Adel ve Kare kabilelerinin, kendilerine ilim öğretmek için birtakım kişileri taleb etmeleri, Resûlullah'ın da altı kişiyi göndermesi

Bize Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm şöyle haber verdi: Bize Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Muttalibî'den naklen şöyle haber verdi: Bana Asım b. Ömer b. Katade haber verdi, şöyle dedi:

Uhud'dan sonra, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına Adel'den ve Kare'den bir topluluk geldiler.

Adel ve Kaare'nin nesebi :

İbn-i Hişâm dedi ki :

Adel ve Kaare kabileleri, Havn b. Huzeyme b. Müdrike'dendir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Hûn denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Şöyle dediler : Yâ Resûlallah, biz müslümanız. Bizimle beraber ashâbından birtakım kimseler gönder ki, bize dini bilgi öğretsinler, bize Kur'an okuyup okutsunlar, bize İslâmın ahkâmını öğretsinler.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarla birlikte ashâbından altı kişi gönderdi. Bunlar :

Mersed b. Ebi Mersed b. Ebi Mersed el-Ğanevi'dir ki bu, Hamza b. Abdulmuttalib'in halifidir ve Hâlid b. Bükeyr el-Leysi ki bu da, Beni Adiyy b. Kâb'in halifidir. Ve Beni Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'in kardeşi olan Âsım b. Sâbit b. Ebi Akleh ve Beni Cahcaba b. Külfe b. Amr b. Avf'ın kardeşi olan Hubeyb b. Adiyy'dir. Altı kişiden biri de Zeyd b. Desinne b. Muâviye'dir ki, bu da Beni Beyâze b. Amr b. Züreyk b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğadb b. Cüşem b. Hazrec'in kardeşidir. Altıncısı ise Abdullah b. Târik'dir ki, bu Beni Zafer b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b Evs'in halifidir.

Adel ve Kaare'nin altı kişiye saldırması :

Resûlullah (S.A.V.) o heyetin üzerine Mersed b. Ebi Mersed el-Ganevi'yi emir kıldı. Onlarla birlikte Hicaz bölgesinde Hüzeyl kabilesine âid bir suya geldiler. Ordaki Hede'nin (73) yamaçlarına vardıklarında sahâbelere hıyanet ettiler. Sahâbeler, Huzeyl kabilesini imdada çağırdılar. Etrafdaki nöbetçilerden başka kimse farkına varmadı. Bunun üzerine gaddarlar kılıçlarını alıp sahâbeleri sardılar, dediler ki :

— Biz, sizi öldürmek istemiyoruz. Yalnız sizinle Mekke'lilerden bir şeyler almak istiyoruz. Sizi öldürmemek üzere Allah'a söz veriyoruz.

(73) Hed'e Usfan ile Mekke arasında bir vâdidir.

Mersed, İbn-i Bükeyr ve Âsım'ın katl edilmesi

Mersed b. Ebi Mersed, Hâlid b. Bükeyr ve Âsım b. Sâbit'e gelince, onlar şöyle dediler:

Vallahi biz hiç bir müşrikden aslâ ahid ve akid kabul etmeyiz. Âsım b. Sâbit şöyle dedi:

ما علتي وأنا جلد نابل   والقوس فيها وتر عنابل
تزل عن صفحتها المعابل   الموت حق والحياة باطل
وكل ما حم الإله نازل   بالمرء والمرء إليه آئل
• إن لم أقاتلكم فأمي هابل •

«Bana ne olmuş ki, ben okcu, salabetli bir adamım.
Okda ise kalın şiddetli bir kiriş vardır.
Onun yüzünden uzun geniş ok demiri gider, ölüm haktır, hayat ise bâtıldır.
İlâhın takdir ettiği her şey ise, kişiye gelicidir, kişi de ona varıcıdır.
Eğer sizinle savaşmazsam anam çocuğunu yitirmiş olsun.»

İbn-i Hişâm dedi ki: (Metinde geçen) hâbil, çocuğunu yitiren demektir.

Âsım b. Sâbit yine şöyle dedi:

أبو سليمان وريش المقعد   وضالة مثل الجحيم الموقد
إذا النواجي افترشت لم أرعد   ومجنأ من جلد ثور أجرد
• ومؤمن بما على محمد •

«Ebû Süleymân ve ok yontan bir adamın oku, yanmış bir cehennem gibi bir kavis,
Süratli develer gelip durdular, korkudan ürpermedim.
Kalkan ise düz öküz derisindendir.
Ben de Muhammed'in üzerine gelene inanıyorum.»

Yine Âsım b. Sâbit şöyle dedi:

أَبُو سُلَيْمَانَ وَمِثْلِي رَامٍ. وَكَانَ قَوْمِي مَعْشَراً كِرَامًا

«Ebû Süleyman ve benim gibisi atar.
Benim kavmim de şerefli olan bir topluluktur.»

Âsım b. Sâbit Ebû Süleyman diye künyelenir idi. Sonra Hüzeyl ile savaştı ve iki arkadaşı da katl olundu.

Arıların, Âsım'ı himaye etmesi

Âsım katl olunduğu zaman, Hüzeyl onun başını almayı istediler ki onu Sülâfe binti Sad b. Şüheyd'e satsınlar. Bu kadın Uhud gününde iki oğlu katl olunduğu zaman şöyle adamıştı :

Âsım'ın başını ele geçirirsem, elbette onun kafa tası içinde şarab içeceğim.

Ama arılar ondan bunu men ettiler. Arılar Âsım ile onların arasına girdikleri zaman, dediler ki :

«Onu bırakınız. Akşam olup arılar ondan gidince, biz onu alırız.»

Bunun üzerine Allah bir sel gönderdi ve o sel Âsım'ı yükleyip götürdü. Âsım Allah'a ahid vermişti ki, kendisine hiçbir müşrik dokunmasın ve kendisi de asla hiçbir müşrike, necâsetinden dolayı el sürmesin.

Ömer b. el-Hattab (Radiyallâhü anh) kendisine arıların onu men ettikleri haberi vardığı zaman, şöyle dedi :

«Allah, mü'min kulu hıfzeder. Âsım Allah'a nezr etmişti ki, hiçbir müşrik ona dokunmasın ve kendisi de hayatında hiçbir müşrike el sürmesin. Böylece Allah vefâtından sonra da onu korudu, hayatında onu koruduğu gibi.»

İbn-i Târik'in katl olunması ve Hubeyb ile İbn-i Desinne'nin satılışı

Zeyd b. Desinne, Hubeyb b. Adiyy ve Abdullah b. Taarik'a gelince, huyları yumuşadı, yaşamak istediler. Müşriklere telsim oldular. Onlar da bunları esir edip Mekke'ye götürdüler ki, onları orada

satsınlar. Nihayet Zahrân'da (74) oldukları zaman, Abdullah b. Taarık elini esir olarak bağlandığı ipten çıkarttı, sonra kılıcını tuttu. Hüzeyliler geri çekindiler, ona taş attılar, onu taşla katlettiler. Onun (Radiyallâhü anh) kabri Zahrân'dadır. Hubeyb b. Adiyy ve Zeyd b. Desinne'ye gelince onlarla birlikte Mekke'ye geldiler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hüzeyliler, bu ikisini, kendilerinin Mekke'de olan iki esiri karşılığında Kureyş'e sattılar.

İbn-i İshâk dedi ki:

Cübeyr b. İhâb et-Temimi, — ki bu Beni Nevfel'in halifidir — Ukbe b. Hâris b. Âmir b. Nevfel için Hubeyb'i satın aldı. Ebû İhab, Hâris b. Amir'in ana bir kardeşi idi. Cubeyr, babasının mukabilinde onu katletmek için satın aldı.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Hâris b. Amir, Ebû İhab'ın dayısıdır. Ebû İhab ise Beni Üseyyid b. Amr b. Temim'den birisidir. Beni Temim'den olan Beni Udes b. Zeyd b. Abdullah b. Dârüm'den biri olduğu da söylenir.

İbn-i Desinne'nin katledilmesi ve Resûlullah için gösterdiği vefakârlıktan bir misâl

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Zeyd b. Desinne'ye gelince, onu Safvân b. Ümeyye satın aldı ki, babası Ümeyye b. Halef mukabilinde onu katletsin. Safvân b. Ümeyye onu Nitâs denilen bir kölesi ile Ten'im'e (75) gönderdi. Onu katletmek için Harem'den çıkarttılar. Kureyş'ten bir grup toplandı. Onların içinde Ebû Süfyan b. Harb de vardı. Katl olunmak için geldiği zaman, Ebû Süfyan ona şöyle dedi:

---

(74) Zahran Mekke yakınında bir vadidir. (Mu'cem el-Buldan'dan).

(75) Ten'im, Mekke'de Hil bölgesinde bir mevki olup, Mekke ile Seref arasında iki fersah mesafededir. (Mu'cem el-Buldan'a bak).

— Ey Zeyd, Allah iyiliğini versin, Muhammed'in şimdi bizim yanımızda senin yerinde olup onun boynunu vurmamızı ve senin de âilen yanında olmanı ister misin? Dedi ki:

— Vallahi Muhammed'in şimdi bulunduğu mekânında ona eziyet veren bir dikenin isabet etmesini benim ise âilemin içinde oturur bulunmamı ne isterim, ne de severim. Ebû Süfyan şöyle diyordu:

— Muhammed'in ashâbının, Muhammed'i sevmesi gibi insanlardan hiçbir kimseyi görmedim. Sonra Nistâs onu katletti. (Allah ona rahmet etsin)

Hubeyb'in katl (şehid) edilmesi ve duâsının haberi

Hubeyb b. Adiyy'e gelince Abdullah b. Ebi Necih Mâviye'den naklen bana haber verdi ki: (Mâviye, Huceyr b. Ebi İhâb'ın câriyesidir ve müslüman olmuştu.) O câriye şöyle dedi:

Hubeyb benim yanımda idi. Benim evimde habs olunmuştu. Bir gün ona muttali oldum, baktım elinde adam başı kadar üzümden bir salkım var. Ondan yiyordu. Allah'ın topraklarında öylesine yenilen bir üzüm bilmiyorum.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Asım b. Ömer b. Katâde ve Abdullah b. Ebi Necih birlikte haber verdiler ki, o kadın şöyle dedi:

Katl olunmaya geldiği zaman bana şöyle dedi:

Bana bir bıçak gönder ki, onunla katil için temizleneyim. Ben de kabileden bir çocuğa bir ustura verdim ve dedim ki:

Onu evdeki şu adama götür. Vallahi çocuk hemen onu götürmeyi üzerine aldı. Bu sefer dedim ki:

Ben ne yaptım! Vallahi adam bu hizmetciyi katletmekle intikamını alır ve böylece kısasa karşı kısas olur. Bıçağı ona verdiği zaman usturayı onun elinden aldı, sonra da: «Ömrüne and olsun, anan bu bıçakla seni bana gönderirken benim ihanetimden korkmadı mı!» dedi ve onun yolunu serbest bıraktı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu çocuğun o kadının oğlu olduğu söylenir.

İbn-i İshâk dedi ki: Asım şöyle dedi:

Sonra Hubeyb'i çıkarttılar ve onu asmak için Ten'im'e götürdüler. Onlara dedi ki:

Eğer uygun görürseniz beni bırakın ki, iki rekât namaz kılayım. Onlar da:

Hay hay, namaz kıl! dediler.

O da iki rekât namaz kıldı. Namazını tadil-i erkân ile ve huzur ile kıldı. Sonra kavme dönüp şöyle dedi:

Vallahi, eğer sadece katilden korkarak uzattığımı zannetmeniz olmasaydı, elbette namazı çok kılardım. Hubeyb b. Adiyy katlolunma esnasında iki rekât namaz kılmayı müslümanlar için sünnet kılanların ilki oldu. Sonra onu bir ağaç parçasının üzerine kaldırdılar. Onu bağladıkları zaman şöyle dedi:

Ey Allah'ım! Şüphesiz biz senin resûlünün risâletini tebliğ ettik, o halde sabahleyin ona bize yapılan şeyi bildir.

Ey Allah'ım! Sayılarını tüket, onları dağıt. Onlardan hiç kimseyi yaşatma. Sonra onu katlettiler. (Allah ona rahmet etsin.)

Muâviye b. Ebi Süfyan şöyle diyordu:

O gün Ebû Süfyan ile birlikte orada hazır bulunan kimselerin içinde hazır bulundum. Hubeyb'in duâsından korkarak yere yattım. Onlar şöyle derlerdi:

Bir adamın üzerine bed dua edildiği zaman yan yatınca o bed dua ondan gider.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr, babası Abbad'dan, o da Ukbe b. Hâris'den naklen haber verdi. Dedi ki: Ondan işittim şöyle diyordu:

Vallahi Hubeyb'i ben katletmedim. Çünkü ben ondan daha küçük idim. Fakat Beni Abduddar'ın kardeşi Ebû Meysere mızrağı aldı elime koydu, sonra benim elimden ve süngüden tuttu, süngüyü ona dürttü, böylece onu katletti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana ashâbımızdan birisi şöyle haber verdi:

Ömer b. Hattab (Radiyallâhü anh), Said b. Âmir Huzeym el-Cumehi'yi Şam'ın bir kısmı üzerine vâli tâyin etmişti. Halk arasında iken bayıldı. Bu, Ömer b. Hattab'a anlatıldı ve denildi ki:

Adam hastalandı. Ömer de onun yanına gelişlerinden birinde sordu ve dedi ki:

Ey Said, nedir hâlin? O da dedi ki:

Vallahi ey Emirü'l-Mü'minin bende bir şey yoktur, fakat ben Hubeyb b. Adiyy'in katl olunması sırasında orada hazır bulunanların içindeydim. Onun bed duâsını dinledim, vallahi o bed duâ, ben bir mecliste olduğum halde hatırıma gelmez ki bana baygınlık gelmesin. Böylece Ömer'in yanında kıymeti arttı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hubeyb onların elinde kaldı. Nihayet Haram ayları son bulunca onu katlettiler.

Reci' seriyyesi hakkında Kur'an'dan nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki:

O seriyye hakkında Kur'an'dan şu gelen âyetler indi.

Zeyd b. Sâbit'in akrabalarına âid bir azadlı bana İkrime'den — ki bu İbn-i Abbas'ın mevlâsıdır — naklen veyâ Said b. Cübeyr'den naklen, o da İbn-i Abbas'dan naklen haber verdi ki, İbn-i Abbâs şöyle dedi:

Reci'de, içinde Mersed ve Âsım'ın bulunduğu seriyyeye isabet olunduğu zaman, münafıklardan birtakım adamlar şöyle dediler:

Vah vah, işte o meftûn kişilere ki, böylece helâk oldular, onlar ne âilelerinin yanında oturdular, ne de arkadaşlarının risâletini tebliğ ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta münâfıkların sözlerinden olarak o kişilere isabet eden hayır hakkında şöyle buyurdu:

« وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِى الْحَيَاةِ الدُّنْيَا »

«Dünya hayatına dâir konuşması senin hoşuna giden» çünkü lisaniyle İslâmı izhar etmektedir.

« وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِى قَلْبِهِ »

«Kalbinde olana Allah'ı şâhid tutan.» Halbuki o lisaniyle söylediği şeye muhaliftir.

« وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ »

«Pek azılı düşman iken» yâni seninle konuştuğu ve sana müracaat ettiği zaman cidal sâhibidir.

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi **ki**:

Eledd, o kimsedir **ki** şerri tahrik ve tehyic eder. Böylece düşmanlığı şiddetlenir. Onun cemi lüdd'dür. Allah (Azze ve Celle)'nin kitâbında:

وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا

«Ve inatcı milleti uyarman için» geçer. Mühelhel b. Rebie et-Tağlibi — ki onun ismi İmriül-Kays'dır, aşağıdaki şiiri söyledi:

Adiyy b. Rebie'nin söylediği de söylenir:

إن تحت الأحجار حدا ولينا وخصيما ألد ذا مغلاق

«Eğer taşların altında sertlik ve yumuşaklık ve hasmının hüccetine teallûk eden şiddetli bir hasım var ise.»

diye rivâyet olunur, İbn-i Hişâm'ın dediğine göre; Bu beyt, onun bir kasidesindedir. Tırrımah b. Hakim et-Tai, güneşe karşı duran keleri vasfederek şöyle dedi:

يوفي على جذم الجذول كأنه خصم أبر على الخصوم ألندد

«Asılların parçası üzerine yukardan bakar, sanki o hasımların üzerine gâlib sert bir savaşcı hasımdır.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« وَإِذَا تَوَلَّى »

«Arka verince.» Yani senin yanından çıktığı zaman;

« سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ »

«Yer yüzünde bozgunculuk yapmağa, ekin ve nesli yok etmeğe çabalayan insanlar vardır. Allah bozgunculuğu sevmez.» Yani yapılmasını sevmez ve ona râzı olmaz.

« وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ .
وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ »

«Ona, Allah'tan sakın« denince, gururu kendisine günah işletir, artık ona cehennem yetişir. Orası ne kötü yataktır! İnsanlar arasında, Allah.ın rızâsını kazanmak için canını verenler vardır. Allah kullarına karşı şefkatlidir.» Yani nefislerini ölünceye kadar Allah yolunda cihâd etmek ve onun hakkını yerine getirmek için, Allah'a satmışlardır. (O seriyyeyi kastediyor)

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Yeşri nefsehû: Nefsini satar demektir.

Şerev: sattılar, demektir. Yezid b. Rebie b. Muferriğ el-Himyeri **şöyle dedi**:

وَشَرَيْتُ بُرْدًا لَيْتَنِي مِنْ بَعْدِ بُرْدٍ كُنْتُ هَامَهْ

«Burd'u sattım.
Keşke Burd'dan sonra onun maktul kuşu (76) *olsaydım.»*

Burd, onun sattığı bir kölesidir. Bu beyt, onun bir **kasidesindedir.** Şerâ, iştira «satın alma» mânasına da gelir.

Şâir şöyle dedi:

---

(76) Maktul kuşu, Arapların inanışına göre: bir maktulun intikamı alınıncaya kadar onun kabri başında durup «bana su verin bana su verin» diyen bir kuştur.

فقلت لها لا تجزعي أم مالك ... على ابنيك إن عبد لئيم شراهما

«O kadına dedim ki: Ey Ümm-i Mâlik, iki oğlun üzerine, eğer onları yaramaz kötü bir kul satın aldı ise, sabırsızlık etme.»

Asılması istendiğinde Hubeyb'in söylediği şiir

İbn-i İshâk dedi ki:

Bu hususta söylenen şiirlerden biri de, Hubeyb b. Adiyy'in kendisini asmak için kavmin toplanmış olduğu haberini aldığı zamanki sözüdür:

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiir ilim ehlinin bir kısmı o şiirin Hubeyb'e âid olduğunu kabul etmezler.

لقد جمع الأحزاب حولي وألبوا ... قبائلهم واستجمعوا كل مجمع
وكلهم مبدي العداوة جاهد ... علي لأني في وثاق بمضيع
وقد جمعوا أبناءهم ونساءهم ... وقربت من جذع طويل ممنع
إلى الله أشكو غربتي ثم كربتي ... وما أرصد الأحزاب لي عند مصرعي
فذا العرش، صبرني على ما يراد بي (١) ... فقد بضعوا لحمي وقد ياس مطمعي
وذلك في ذات الإله وإن يشأ ... يبارك على أوصال شلو ممزع
وقد خيروني الكفر والموت دونه ... وقد هملت عيناي من غير مجزع
وما بي حذار الموت، إني لميت ... ولكن حذاري جحم نار ملفع
فوالله ما أرجو (١) إذا مت مسلما ... على أي جنب كان في الله مصرعي
فلست بمبد للعدو تخشعا ... ولا جزعا إني إلى الله مرجعي

«Hizipler etrafımda toplandılar.
Kabilelerini de topladılar.
Onların hepsi düşmanlığı izhar, bana karşı gayret edicidir.

Çünkü ben bağa vurulmuşum.
Oğullarını ve kadınlarını topladılar.
Çıkılmaz, uzun bir ağaca yaklaştırıldım.
Garibliğimi, hüzün ve kederimi ancak Allah'a şikâyet ederim ve hizib-lerin, yere devrilmem esnasında, benim için hazır olmasını da Allah'a şikâyet ederim.
Arşın sahibi, bana yapılmak istenen şeye karşı sabır ver.
Benim etimi parça parça ettiler ve benim umudum kesildi.
Bu ise Allah'ın elindedir, eğer dilerse kesilmiş kalanları birleştirmekle bana mübârek kılar.
Beni küfür ile ölüm arasında muhayyer kılmışlardır.
Halbuki benim gözlerim sabırsızlık göstermeksizin yaşlarını döküyordu.
Bende ölümden kaçınma yoktur, çünkü ben ölüyüm, fakat benim kaçınmam, her tarafı saran cehennemin alevli yanmış ateşi demektir.
Vallahi müslüman olarak öldüğüm zaman Allah yolunda yıkılış yerimin hangi tarafa olmasına umud bağlamam.
Ben düşmana ne bir zillet ne de bir korku izhar edici değilim.
Çünkü benim dönüşüm ancak Allah'adır.»

Hassan'ın Hubeyb'e ağlayarak söylediği şiiri

Hassan b. Sabit Hubeyb'e ağlayarak şöyle dedi :

ما بال عينك لا ترقا مدامعها ... سحا على الصدر مثل اللؤلؤ القلق
على خبيب فتى الفتيان قد علموا ... لا فشل حين تلقاه ولا نزق
فاذهب خبيب جزاك الله طيبة ... وجنة الخلد عند الحور في الرفق
ماذا تقولون إن قال النبي لكم ... حين الملائكة الأبرار في الأفق
فيم قتلتم شهيد الله في رجل ... طاغ قد اوعث في البلدان والرفق

«Senin gözüne ne oldu ki, onun yaşları, göğüs üzerine durmadan akar. Tıpkı düşen inciler gibi.
Yiğitler yiğidi olan Hubeyb'in üzerine.
Bildiler ki, o karşılaştığı zaman ne korkarlar, ne kuvvetli zaafe düşer; ne de kötü huyludur.

O halde ey Hubeyb, git! Allah seni güzel şeylerle ve Cenneti-Huld ile huriler katında, arkadaşlar içinde mükâfatlandırsın.

Melâike-i ebrar ufukta oldukları zaman Peygamber size dese, siz ne dersiniz.

Niçin Allah'ın şahidini azgın bir adam karşılığında katlettiniz ki, o azgın adam beldelerde ve arkadaşlar arasında fesadı şiddetlendirdi.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

الطرق

diye rivâyet olunur. Ondan geri kalanlarını biz terkettik. Çünkü onların içinde fahiş sözler söylenmişti.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Hassân b. Sâbit yine Hubeyb'e ağlayarak şöyle dedi:

يا عين جودى بدمع منك منسكب   وابكى خبيبا مع الفتيان لم يؤب
صقرا توسط فى الأنصار منصبه   سمح السجية محضا غير مؤتشب
قد هاج عينى على علات عبرتها   إذ قيل نص إلى جذع من الخشب
يا أيها الراكب الغادى لطيته   أبلغ لديك وعيدا ليس بالكذب
بنى كهيبة(۳) أن الحرب قد لقحت   محلوبها الصاب إذ تمرى لمحتلب
فيها أسود بنى النجار تقدمهم   شهب الأسنة فى معصوصب لجب

«Ey gözüm, senden akan bir göz yaşı ile yaş dök ve dönmeyen yiğitlerle birlikte Hubeyb'e ağla.

Bir doğan kuşuna ki, Ensar'ın içerisinde onun makamı orta yeri aldı, seciyyesi hoş görülü, halisdir.

Ey sabahleyin, binip gitmekte olan binici, katından bir tehdit ilet ki, yalan değildir.

Beni Küheybe'ye ki, harbin acı hanzaldan ibâret olan sütü, şerrini ziyadeleştirdi, o zaman ki sağıldığı kabın içine silindi.

Orada Beni Neccâr'ın arslanları onlara, sesleri fazla olan çok askerler içinde kılıçları parlayanlar olarak gelirler.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu kaside bundan öncekinin benzeridir. Bâzı, şiir âlimleri o ikisinin de Hassan'a âid olduğunu inkâr ederler. Hassan'ın Hübeyb hakkında söylediği bazı şiirleri, söylediğim sebepten dolayı terk ettim.

İbn-i İshâk dedi ki:

Hassân b. Sâbit yine şöyle dedi:

لَوْ كَانَ فِي الدَّارِ قَوْمٌ مَاجِدٌ بَطَلٌ ... أَلْوَى مِنَ الْقَوْمِ صَقْرٌ خَالُهُ أَنَسُ

إِذَنْ وَجَدْتَ خُبَيْبًا مَجْلِسًا فَسِحًا ... وَلَمْ يُشَدَّ عَلَيْكَ السِّجْنُ وَالْحَرَسُ

وَلَمْ تَسُقْكَ إِلَى التَّنْعِيمِ زِعْنِفَةٌ ... مِنَ الْقَبَائِلِ مِنْهُمْ مَنْ نَفَتْ عُدَسُ

دَلَّوْكَ غَدْرًا وَهُمْ فِيهَا أُولُو خُلُفٍ ... وَأَنْتَ ضَيْمٌ لَهَا فِي الدَّارِ مُحْتَبَسُ

«Şâyet bir evde şerîf, bahadır kavme husûmeti şiddetli, doğan kuşu, dayısı Enes olan bir efendi olursa.

Bu takdirde Hubeyb'i geniş bir meclis olarak bulursun ki, senin üzerine hapishane ve bekçiler şiddetli gelmezler.

Kabilelere intisab edip onlara tabi olan Zi'nefe, seni Ten'im'e sevk etmedi.

Onlardan Likim kabilesinden bir kabile olan Udes'i sürüp dışarı çıkaranlar vardır.

İhanetle seni aldattılar.

Halbuki onlar sözünü yerine getirmeyen yalancı idiler.

Sen ise orada zillet sâhibi, evde hapsedilmiş bir kimse idin.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Enes, Mutim b. Adiyy b. Nevfel b. Abd-i Menaf'ın dayısı el-Esam es-Sülemi'dir.

«نفت عُدَس»

sözü ile Huceyr b. Ebi İhab'ı kastediyor. Bir rivâyette, Aşa b. Zürare b. Nebbaş el-Esedi'dir. Bu, Beni Nevfel b. Abd-i Menaf'ın halifi idi.

Hubeyb'i katletmek için toplananlar

İbn-i İshâk dedi ki:

Hubeyb'in katl edilmesi için Kureyş'den toplanıp bağıranlar şunlar idi:

İkrime b. Ebi Cehl, Said b. Abdullah b. Ebi Kays b. Abd-i Vüd ve Ahnes b. Şerik es-Sekafi ki bu Beni Zühre'nin halifidir ve Ubeyde b. Hakim b. Ümeyye b. Hârise b. El-Evkas es-Sülemi'dir. ki bu, Beni Ümeyye b. Abd-i Şems'in halifidir ve Ümeyye b. Ebi Utbe ve Hadrami Oğulları.

Hassan'ın, Hubeyb'i katletmelerinden dolayı Huzeyli (77) kabilesini hicveden şiiri

Hassan yine Hubeyb b. Adiyy'e yaptıkları şeyler hakkında Huzeyl'i hicvederek şöyle dedi:

أَبْلِغْ بَنِي عَمْرٍو بِأَنَّ أَخَاهُمُ ... شَرَاهُ امْرُؤٌ قَدْ كَانَ لِلْغَدْرِ لَازِمَا
شَرَاهُ زُهَيْرُ بْنُ الْأَغَرِّ وَجَامِعٌ ... وَكَانَا جَمِيعاً يَرْكَبَانِ الْمَحَارِمَا
أَجَرْتُمْ فَلَمَّا أَنْ أَجَرْتُمْ غَدَرْتُمُ ... وَكُنْتُمْ بِأَكْنَافِ الرَّجِيعِ لَهَاذِمَا
فَلَيْتَ (٥) خُبَيْباً لَمْ تَخُنْهُ أَمَانَةٌ ... وَلَيْتَ خُبَيْباً كَانَ بِالْقَوْمِ عَالِمَا

«Benî Amr'a bildir ki, onların kardeşi onu sattı.
O şerli bir karekter sahibidir.
Züheyr b. el-Eğarr ve Câmi onu sattılar.
Bu iki kişi birlikte haramları işlemiş oldular.
Himayenize aldığınız zaman ğadr (ihanet) ettiniz, sizin gibi et parçaları!
Keşke Hubeyb'e emânet hiyânet etmeseydi ve keşke Hubeyb kavmin ne mal olduğunu bilseydi.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Züheyr b. El-Eğarr ve Câmi' Hubeyb'i satan iki Hüzeylidirler.

---

(77) Hassan Hüzeyl'i hicvetti. Çünkü onlar Kaare'nin kardeşleridirler ve Hubeyb ile arkadaşlarına ihanet etmekte onlara ortak oldular. Hüzeyl ve Huzeyme, Müdrike b. İlyas'ın oğullarıdır. Adal ve Kaare kabileleri Benî Huzeymedendirler (Ravz'e müracaat et).

İbn-i İshâk dedi ki:
Hassan b. Sâbit yine şöyle dedi:

إِن سَرَّكَ الْغَدْرُ صِرْفاً لاَ مِزَاجَ لَهُ   فَأْتِ الرَّجِيعَ فَسَلْ عَنْ دَارِ لِحْيَانِ
قَوْمٌ تَوَاصَوْا بِأَكْلِ الْجَارِ بَيْنَهُمُ   فَالْكَلْبُ وَالْقِرْدُ وَالْإِنْسَانُ مِثْلاَنِ
لَوْ يَنْطِقُ التَّيْسُ يَوْماً قَامَ يَخْطُبُهُمْ   وَكَانَ ذَا شَرَفٍ فِيهِمْ وَذَا شَانِ

«Eğer kendisine ihanet seni sevindirirse, Reci'e git ve Lihyan yurdundan sor.
Bir kavim ki, aralarında komşularını yemeyi birbirine tavsiye ettiler.
Demek köpek maymun ve insan birbirine benzer.
Şâyet teke bir gün konuşacak olsa, kalkıp onlara hitab eder.
O onların içinde şeref ve şan sahibi idi.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi:
Bana Ebû Zeyd el-Ensari şöyle söyledi:

لَوْ يَنْطِقُ التَّيْسُ يَوْماً قَامَ يَخْطُبُهُمْ   وَكَانَ ذَا شَرَفٍ فِيهِمْ وَذَا شَانِ

İbn-i İshâk dedi ki:
Hassan b. Sâbit yine Hüzeyl'i hicveder = yererek şöyle dedi:

سَالَتْ هُذَيْلٌ رَسُولَ اللهِ فَاحِشَةً   ضَلَّتْ هُذَيْلٌ بِمَا سَالَتْ وَلَمْ تُصِبِ
سَالُوا رَسُولَهُمُ مَا لَيْسَ مُعْطِيَهُمْ   حَتَّى الْمَمَاتِ وَكَانُوا سُبَّةَ الْعَرَبِ
وَلَنْ تَرَى لِهُذَيْلٍ دَاعِياً أَبَداً   يَدْعُو لِمَكْرُمَةٍ عَنْ مَنْزِلِ الْحَرَبِ
لَقَدْ أَرَادُوا خِلاَلَ الْفُحْشِ وَيْحَهُمُ   وَأَنْ يُحِلُّوا حَرَاماً كَانَ فِي الْكُتُبِ

«Hüzeyl, Resûlullah'dan bir fâhiş iş istedi. İstediklerinde isabet etmediler. (78)

(78) Hassân, Hüzeyl'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den müslüman olmak istedikleri zaman, onlar için zinayı helâl kılmasını istemelerine işâret ediyor.

Resûllerinden kıyâmete kadar kendilerine vermeyeceği bir şeyi istediler ve Arabın ayb ve arı oldular.
Hüzeyl'den savaşta ikrama çağıracak hiç kimse yoktur.
Onlar fuhuş haslctini isterler.
Yazık olsun onlara ki kitaplarda haram olan bir şeyi helâl kılarlar.»

Hassan b. Sâbit yine Hüzeyl'i hicvederek şöyle dedi :

لعمرى لقد شانت هذيل بن مدرك ... أحاديث كانت في خبيب وعاصم
أحاديث لحيان صلوا بقبيحها(1) ... ولحيان جرامون شر الجرائم
أناس هم من قومهم في صميمهم ... بمنزلة الزمعان دبر القوادم
هم غدروا يوم الرجيع وأسلمت ... أمانتهم ذا عفة ومكارم
رسول رسول الله غدرا ولم تكن ... هذيل توقى منكرات المحارم
فسوف يرون النصر يوما عليهم ... بقتل الذى تحميه دون الحرائم
أبابيل دبر شمس دون لحمه ... حمت لحم شهاد عظام الملاحم
لعل هذيلا أن يروا بمصابه ... مصارع قتلى أو مقاما لمأتم
ونوقع فيهم(7) وقعة ذات صولة(8) ... يوافى بها الركبان أهل المواسم
بأمر رسول الله إن رسوله ... رأى رأى ذى حزم بلحيان عالم
قبيلة ليس الوفاء يهمهم ... وإن ظلموا لم يدفعوا كف ظالم
إذا الناس حلوا بالفضاء رأيتهم ... بمجرى مسيل الماء بين المخارم
محلهم دار البوار ورأيهم ... إذا نابهم أمر كرأى البهائم

«Ömrüme kasem ederim ki, Hubeyb ve Âsım için olan hâdiseler elbette Hüzeyl b. Müdrike'yi ayıplar.
Lihyan'ın hâdiselerinin en şerlisi onlara isabet etti.
Lihyan ise suçların en şerlisini işleyicidirler.
Birtakım insanlar onların kavmindendirler, hâlis neseblidirler.

Tıpkı ellerin arkasındaki tüyler gibi.
Onlar Recî' gününde ğadrettiler ve iffet ve mekârim sâhibi Resûlullah'ın elçisine ihânet ederek yardımsız bıraktılar.
Hüzeyl, haram şeylerin münkerlerinden sakınır olmadı.
Haram kâfirlere karşı korunan Âsi'nin katli sebebiyle bir gün Zafer'in aleyhlerinde olacağını görecekler.
Müdafaacı öyle kuşlar ki, (arıları kast ediyor.) şehidin etini büyük savaşlardan korurlar.
Belki, Hüzeyl onu öldürmekle ölüm yerlerini veya ağlayan kadınlar topluluğunu görecekler.
İçlerine şiddetli bir vaka meydana koyarız ki, o vaka ile mevsimlerin ahalisinden kervanlar ödeşirler.
Resûlullah'ın emriyle ki, Onun elçisi sağlam bir görüş ile Lihyan'ı tanıdı.
O küçücük bir kabiledir ki, ahde vefa etmek onlar için mühim değildir.
Eğer zulm olunurlarsa zâlimin elini öteye itmezler, ona karşı müdafaa etmezler.
İnsanlar geniş bir yere yerleştikleri zaman, onları kendisinde sellerin aktığı su mecrâsında görürsün.
Onların yerleri ölüm yurdudur.
Ve başlarına bir iş geldiği zaman görüşleri hayvanların görüşü gibidir.

Yine Hassan b. Sâbit Hüzeyl'i hicvederek şöyle dedi:

لَحَى اللّٰهُ لِحْيَانًا فَلَيْسَتْ دِمَاؤُهُمْ ... لَنَا مِنْ قَتِيلَيْ غَدْرَةٍ بِوَفَاءِ

هُمُوا قَتَلُوا يَوْمَ الرَّجِيعِ ابْنَ حُرَّةٍ ... أَخَا ثِقَةٍ فِي وُدِّهِ وَصَفَاءِ

فَلَوْ قُتِلُوا يَوْمَ الرَّجِيعِ بِأَسْرِهِمْ ... بِذِي الدَّبْرِ مَا كَانُوا لَهُ بِكِفَاءِ

قَتِيلٌ حَمَتْهُ الدَّبْرُ بَيْنَ بُيُوتِهِمْ ... لَدَى أَهْلِ كُفْرٍ ظَاهِرٍ وَجَفَاءِ

فَقَدْ قَتَلَتْ لِحْيَانُ أَكْرَمَ مِنْهُمُ ... وَبَاعُوا خُبَيْبًا وَيْلَهُمْ بِلَفَاءِ

فَأُفٍّ لِلِحْيَانٍ عَلَى كُلِّ حَالَةٍ ... عَلَى ذِكْرِهِمْ فِي الذِّكْرِ كُلُّ عَفَاءِ

قَبِيلَةٌ بِاللُّؤْمِ وَالْغَدْرِ تَغْتَرِى ... فَلَمْ تُمْسِ يَخْفَى لُؤْمُهَا بِخَفَاءِ

فَلَوْ[1] قُتِلُوا لَمْ تُوفِ مِنْهُ دِمَاؤُهُمْ ... بَلَى إِنَّ قَتْلَ الْقَاتِلِيهِ شِفَائِى

فَإِلَّا أَمُتْ أَذْعَرْ هُذَيْلًا بِغَارَةٍ ... كَغَادِى الْجَهَامِ الْمُغْتَدِى بِإِفَاءِ

بِأَمْرِ رَسُولِ اللهِ وَالْأَمْرُ أَمْرُهُ ... يَبِيتُ لِلِحْيَانَ الْخَنَا بِفِنَاءِ

يُصَبِّحُ قَوْمًا بِالرَّجِيعِ كَأَنَّهُمْ ... جِدَاءُ شِتَاءٍ بِتْنَ غَيْرَ دِفَاءِ

«Allah Lihyan'ı zayıflattı.
Onların kanları bizim için hâinlikle katledilen iki maktulümüzün karşılığında bize yetmez.
Onlar Recî' gününde hür kadının oğlunu, dostluğunda ve safasında güvenilir arkadaşını katlettiler.
Şöyet Recî' gününde onların hepsi birden arıların korunduğu kimse mukabilinde katl olunsalardı onun için kifayet etmezdi.
Bir maktul ki, evlerinin arasında arılar, zâhir küfr ve zulüm ehlinin yanında onu himaye ettiler.
Lihyan onlardan en kerimini katletti ve Hubeyb'i az bir fiatla sattı.
Onlara yazıklar olsun, azab deresi olsun!
Lihyan kahr olsun.
Anıları unutulsun.
Yaramazlıkta ve hilede birbirini teşvik eden bir küçük kabiledir.
Onu gizlemekle kabilenin yaramazlığı gizlenir olmadı.
Şâyet onlar katl olunsalar, o katilden onların kanları ödenmeye değmez.
Onu katledenlerin katledilmesi göğsüme bir şifâdır.
Yoksa ölürüm, sabahleyin erkenden gelen ince bir bulut gibi ganimetle yağma ederek Hüzeyl'i korkuturum.
Resûlullah'ın emriyle ki emir, onun emridir, Lihyan için yaramaz söz ile birlikte fena geceler olacaktır.
Sabahleyin bir kavim Recî'e getirildi.
Sanki onlar kış oğlaklarıdır da ısınmaksızın geceyi geçirdiler.

Hassân b. Sâbit yine Hüzeyl'i hicv ederek şöyle dedi:

فَلَا وَاللهِ مَا تَدْرِى[1] هُذَيْلٌ[2] أَصَافٍ[3] مَاءُ زَمْزَمَ أَمْ مَشُوبُ

وَلَا لَهُمْ إِذَا اعْتَمَرُوا وَحَجُّوا   مِنَ الْحِجْرَيْنِ وَالْمَسْعَى نَصِيبُ
وَلَكِنَّ الرَّجِيعَ لَهُمْ مَحَلٌّ   بِهِ اللُّؤْمُ الْمُبَيَّنُ وَالْعُيُوبُ
كَأَنَّهُمْ لَدَى الْكَنَّاتِ أُصْلاً   تُيُوسٌ بِالْحِجَازِ لَهَا نَبِيبُ
مُ غَرُّوا بِذِمَّتِهِمْ خُبَيْباً   فَبِئْسَ الْعَهْدُ عَهْدُهُمُ الْكَذُوبُ

«Hayır, vallahi Hüzeyl Zemzem suyunun sâfi mi yoksa karışık mı olduuğnu bilmez.
Onlar için umre yaptıkları ve hac ettikleri zaman, iki hicirden, say'yden nasipleri yoktur.
Fakat Recî' onlar için, açık seçik bir yaramazlığın ve ayıpların bulunduğu bir mahaldir.
Sanki onlar, kendisiyle gizlenilen yerlerde ikindi ile akşam arası Hicaz'da kendileri için ses olan tekelerdir.
Onlar ahidleriyle Hubeyb'i aldattılar.
Ne kötü ahiddir, onların yalan ahidleri.»

İbn-i Hişâm dedi ki: En son beyt Ebû Zeyd el-Ensari'den mervidir.

İbn-i İshâk dedi ki: Hassan b. Sâbit Hubeyb'e ve onun arkadaşlarına ağlayarak şöyle dedi:

صَلَّى الْإِلَهُ عَلَى الَّذِينَ تَتَابَعُوا   يَوْمَ الرَّجِيعِ فَأُكْرِمُوا وَأُثِيبُوا
رَأْسُ السَّرِيَّةِ مَرْثَدٌ وَأَمِيرُهُمْ   وَابْنُ الْبُكَيْرِ إِمَامُهُمْ وَخُبَيْبُ
وَابْنٌ لِطَارِقَ وَابْنُ دَثْنَةَ مِنْهُمُ   وَافَاهُ ثَمَّ حِمَامُهُ الْمَكْتُوبُ
وَالْعَاصِمُ الْمَقْتُولُ عِنْدَ رَجِيعِهِمْ   كَسَبَ الْمَعَالِي إِنَّهُ لَكَسُوبُ
مَنَعَ الْمَقَادَةَ أَنْ يَنَالُوا ظَهْرَهُ   حَتَّى يُجَالِدَ إِنَّهُ لَنَجِيبُ

«Allah o kimselere rahmet etsin ki, Recî gününde birbiri ardına gittiler ve böylece ikram olundular, sevaba nâil oldular.
Seriyenin başı ve emirleri Mersed idi.
İbn-i Bükeyr imamları idi.

Onlardan İbn-i Tarik ve İbn-i Desine ise mükadder ölümleri onları aldı.
Recî'de öldürülen Asım ise yüce hasletler kazandı.
O kazançlı biridir.
O, onlara karşı zillet ve boyun eğmeyi kabul etmedi de, nihayet kılıçla vuruştu.
Çünkü o necibdir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Hattâ yere düşünceye kadar bunu yaptı. Çünkü o necib'dir» diye rivâyet olunur.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiir ilim ehlinin ekserisi bu beytlerin Hassân'a âid olduğunu kabul etmezler.

Bİ'R-İ MAÛNE VAK'ASI

(H. Dördüncü sene Safer ayında)
Bir-i Meûne'ye gönderilme

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Şevval'in geri kalan kısmı ile Zulkade, Zülhicce (ki Zilhicce ayında müşrikler geri çekildiler) ve Muharrem ayında Medine'de ikamet etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bi'r-i Meûne ashâbını Safer ayında, Uhud'dan dört ay geçtiği bir sırada gönderdi.

Göndermesinin sebebi

Onların hâdisesi şu idi:

Babam İshâk b. Yesâr, Muğire b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm'dan ve Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm ile ilim ehlinden başkaları bana şöyle haber verdiler:

Ebû Berâ Âmir b. Mâlik b. Cafer b. Mülâibü'l-Esinne, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına Medine'ye geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu İslâma dâvet etti. O ise müslüman olmadı. Fakat İslâm'dan da uzaklaşmadı. Ve şöyle dedi:

Ey Muhammed, şâyet ashâbından Necid halkına birtakım adamlar göndersen ve onlar da onları, senin emrine dâvet etseler, umarım ki, sana icâbet ederler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de buyurdu ki: «Ben onlar için Ehl-i Necid'den korkarım.» Ebû Berâ dedi ki:

Ben onlara kefilim. Onları gönder de milleti İslâm'a dâvet etsinler.

Gönderilen adamlar

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Münzir b. Amr'ı — ki bu Münzir, Benî Sâide'nin kardeşi olup kendisine «ölüme sür'atli koşan» anlamında «Mu'nik liyemûte» lâkabı takılmıştır — ashâbından müslümanların hayırlılarından kırk kişi ile birlikte gönderdi. Onlardan bâzıları şunlardır:

Hârise b. Simme, Haram b. Milhân — ki, bu Benî Adiyy b. Neccar'ın kardeşidir — Urve b. Esma b. Salt es-Sülemi, Nâfi b. Büdeyl b. Verka el-Huzâi, Âmir b. Füheyre — ki, bu Ebû Bekr es-Sıddık'ın mevlâsıdır. — Bunlar müslümanların hayırlılarından isimleri zikr olunan kişilerle gönderildiler. Onlar da gittiler ve Bi'r-i Maûne'de indiler. Burası Benî Âmir'in yurdu ile Benî Süleym'in arâzileri arasındadır. O beldelerin her ikisi de oraya yakındır. Fakat bu kuyu Benî Süleym'in arazilerine daha yakındır.

Âmir'in ihaneti

O sahâbeler, o kuyunun başına indikleri zaman Harâm b. Milhân'ı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektûbuyle Allah düşmanı Âmir b. Tufeyl'e gönderdiler. Ona geldiği zaman o, onun mektûbuna bakmadı ve hemen adamın üzerine saldırdı. Onu katletti. Sonra bağırarak onlara karşı Benî Âmir'den yardım istedi.

Onlar ise kendilerine dâvet ettiği şeye icâbet etmekten imtina ettiler ve şöyle dediler:

Aslâ Ebû Berâ'nın ahdini bozmayız. O, onlar için sözleşme ve kefalet vermişti. Bunun üzerine Amr onlara karşı, Benî Süleym'den Usayy, Ri'l, Zekvan kabilelerinden yardım isteyerek çağırdı. Onlar da bu hususta ona icâbet ettiler. Çıkıp, o sahâbelerin etrafını çevir-

diler. Onları yolculuk eşyaları içinde iken kuşattılar. Onlar da onları gördükleri zaman kılıçlarını alıp savaştılar ve en sonuncusuna varıncaya kadar katl olundular. Allah onlara rahmet etsin. Ancak Kâb b. Zeyd ki bu Beni Dinâr b. Neccâr'ın kardeşidir, müstesnâ olup, onlar onu canı çıkmak üzere iken bıraktılar. O da maktullerin arasından yaralı olarak kalktı. O, Hendek gününde şehid olarak katl olununcaya kadar yaşadı. Allah ona rahmet etsin.

İbn-i Ümeyye ile Münzir'in arkadaşlarının katl olunduğunu bilmelerinden sonra o azgınlara karşı tutumları

Kavmin mer'asında Amr b. Ümeyye el-Damri ve Beni Amr b. Avf'dan olan Ensâr'dan bir adam vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: O, Münzir b. Muhammed b. Ukbe b. Uheyhe b. Cülâh'dır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bu iki kişi, arkadaşlarının musibetlerini ancak askerin üzerinde dolaşan bir kartalla haber aldılar. Bunlar dediler ki:

Vallahi bu kartalda elbette bir iş vardır. Dönüp baktılar ki sahâbeler kanlar içerisindedir. Başlarına getirilen ihanetler gözle görünüyor. Bunun üzerine Ensarlı adam, Amr b. Ümeyye'ye:

Ne dersin? dedi. O dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e varmamızı ve durumu ona haber vermemizi uygun görüyorum. Ensari dedi ki: Fakat ben kendisinde Münzir b. Amr'ın kati olunduğu bir yerden yüz çevirip ayrılmam. Ve ben adamlardan onun haberini soracak da değilim. Sonra o azgınlarla savaştı ve katl olundu. Amr b. Ümeyye'yi de esir aldılar. Mudar'dan bir kimse olduğunu onlara haber verdiği zaman Âmir b. Tufeyl onu serbest bıraktı. Anasının üzerine lâzım geldiğini sandığı bir köle azad etme adağı karşılığında onu âzâd etti.

İki Âmirli'nin katl edilmesi

Amr b. Ümeyye çıkıp da Karkara'ya (79) vardığı zaman, ki burası Kanatın (80) yamacındandır. Beni Âmir'den iki adam geldi

(79) Orası Karkatü'l-Kedir'dir.

(80) Kanat Taif'den gelen bir vadidir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Beni Âmir, Beni Kilâbdandırlar. Ebû Amr el-Medeni de o iki adamın Beni Süleym'den olduğunu söyledi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Nihayet o iki kişi onunla birlikte onun içinde bulunduğu bir bölgeye indiler. Âmirli'lerin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir andlaşma ve kefaletleri vardı. Amr b. Ümeyye bunu bilmiyordu. Onlar indikleri zaman onlara, siz kimdensiniz? diye sordu. Onlar da Beni Âmir'deniz dediler. Onlara mühlet verdi ve uyudukları zaman üzerlerine saldırıp onları katletti. O Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının başına getirdikleri şeyden dolayı Beni Âmir'den bir intikam olarak bunu yaptığını zan ediyordu. Amr b. Ümeyye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelip de olanları ona haber verdiği zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

Öyle iki kişiyi katlettin ki onların diyetlerini ödemem lâzım.

Resûlullah'ın Ebû Berâ'nın yaptığından üzülmesi

Sonra Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

Bu, Ebû Berâ'nın yaptığıdır. Ben bunun için isteksizdim ve korkuyordum. Ebû Berâ'ya bu haber vardı. Amir b. Tufeyl'in onun andlaşmasını bozması ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbına onun sebebiyle ve eman vermesiyle bu durumun isabet etmesi, ona ağır geldi. Maktuller içinde Âmir b. Füheyre de vardı.

İbn-i Füheyre'nin katl olunmasından sonra durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Hişâm b. Urve babasından naklen haber verdi ki:

Âmir b. Tufeyl şöyle dedi:

Onlardan katl olunduğu zaman, gök ile yer arasında kaldırıldığını ve hatta önünde göğün yarıldığını gördüğüm adam kim idi? Dediler ki:

O Âmir b. Füheyre'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Beni Cebbar b. Selmâ b. Mâlik b. Cafer'den biri haber verdi — ki, Cebbar o günde Âmir ile birlikte hazır bulunan kimselerin içindeydi. Sonra müslüman oldu — o şöyle diyordu:

Şüphesiz ki, beni İslâma dâvet eden şeylerden birisi şu olmuştur: Ben o gün onlardan bir adamı iki omuzu arasında vurdum ve süngünün ucundaki demir onun göğsünden çıktığı zaman ona baktığımda şöyle dediğini işittim:

«Vallahi kazandım!» Ben içimden dedim ki:

Neyi kazandın? Ben seni katl etmedim mi!

Sonra onun bu sözünü sorduğumda dediler ki: O şehadeti kazandığını söylemiştir. Ben de dedim ki Allah'ın bakasına and olsun ki o kurtuldu.

Hassan'ın, Beni Ebi Berâ'yı Âmir'e karşı kışkırtan şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Hassan b. Sâbit, Beni Ebi Berâ'yı Âmir b. Tufeyl'e karşı kışkırtarak şöyle dedi:

بَنِي أُمِّ الْبَنِينَ أَلَمْ يَرُعْكُمْ ... وَأَنْتُمْ مِنْ ذَوَائِبِ أَهْلِ نَجْدِ
تَهَكُّمُ عَامِرٍ بِأَبِي بَرَاءٍ ... لِيُخْفِرَهُ وَمَا خَطَأٌ كَعَمْدِ
أَلَا أَبْلِغْ رَبِيعَةَ ذَا الْمَسَاعِي ... فَمَا أَحْدَثْتَ فِي الْحَدَثَانِ بَعْدِي
أَبُوكَ أَبُو الْحُرُوبِ أَبُو بَرَاءٍ ... وَخَالُكَ مَاجِدٌ حَكَمُ بْنُ سَعْدِ

«Ey Beni Ümmü'l-Benin, siz Necid halkının ulularından olduğunuz halde Âmir'in Ebû Berâ'ya, onun akdini bozarak onu hafife alarak sizi korkutmadı mı?

Hatâ ise, kasıd gibi değildir.

Şeref ve fazilet peşinde koşan Rabie'ye bildir ki, benden sonra hâdiselerin içinde ne icad ettin?

Baban harblerin babasıdır, Ebû Berâ'dır ve Hâlid'dir, şeriftir.

Hakem b. Sad'dir.»

Hakem ve Ümmül-Benin'in nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hakem b. Sa'd: Kayn b. Cesr'dendir. Ümmül-Benin, Amr b. Âmir b. Rebie b. Amir b. Sa'saa'nın kızıdır. Bu kadın Ebû Berâ'nın anasıdır.

Rabia'nın, Amir'i yermesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Rabie b. Amir b. Mâlik, Âmir b. Tufeyl'in üzerine hamle yaptı ve ona süngü ile vurdu. Süngü onun uyluk etine isabet etti. Ölüm yerine isabet ettiremedi. Atından düştü ve şöyle dedi:

Bu, Ebû Berâ'nın işidir. Eğer ben ölürsem benim kanım amcam içindir. Onun peşine düşmesinler. Eğer yaşarsam başına gelen şey için ne yapacağımı bilirim.

İbn-i Verka'nın katl edilmesi ve İbn-i Revâhe'nin ona mersiyesi

Tuayme b. Adiyy b. Nevfel'in dayısı olan ve o gün Nafi b. Büdeyl b. Verka El-Huzai'yi katleden Enes b. Abbas Es-Sülemi şöyle dedi:

تَرَكْتُ ابْنَ وَرْقَاءِ الْخُزَاعِيَّ ثَاوِيًا بِمُعْتَرَكٍ تَسْفِي عَلَيْهِ الْأَعَاصِرُ

ذَكَرْتُ أَبَا الرَّيَّانِ لَمَّا رَأَيْتُهُ(1) وَأَيْقَنْتُ أَنِّي عِنْدَ ذَلِكَ ثَائِرُ

«İbn-i Verka el-Huzâî'yi harpte dar bir yerde ölü olarak bıraktım ki onun üzerine rüzgârlar toprak serperler.
Ebû Reyyân'ı gördüğün zaman onu hatırladım.
Ve şunu yakinen bildim ki o arada intikamımı alacağım.»

Ebû Reyyân: Tuayme b. Adiy'dir.

Abdullah b. Revâhe, Nâfi b. Büdeyl b. Verka'ya ağlayarak şöyle dedi:

رَحِمَ اللهُ نَافِعَ بْنَ بُدَيْلٍ رَحْمَةَ الْمُبْتَغِي ثَوَابَ الْجِهَادِ

صَابِرٌ صَادِقٌ وَفِيٌّ إِذَا مَا أَكْثَرَ الْقَوْمُ قَالَ قَوْلَ السَّدَادِ

«Allah Nâfi b. Büdeyl'e, cihâdın sevabını isteyen kişinin rahmetiyle rahmet etsin.
Sabırlıdır, sâdıktır, va'dini yerine getirendir; cemaat içinde doğru söz sahibidir.»

Hassan'ın Bi'r-i Maûne'nin maktullerine ağlayarak söylediği şiiri

Hassan b. Sabit Bi'r-i Maûne'nin maktullerine, hasseten Münzir b. Amr'a ağlayarak şöyle dedi:

على قتلى معونة فاستهلي   بدمع العين سحا غير نزر
على خيل الرسول غداة لاقوا   مناياهم ولاقتهم بقدر
أصابهم الفناء بعقد قوم   تخون عقد حبلهم بغدر
فيالهفي لمنذر إذ تولى   وأعنق في منيته بصبر
وكائن قد أصيب غداة ذاكم   من ابيض ماجد من سر عمرو

«Maûne'nin maktullerine az olmayan bir döküşle göz yaşlarını dök.
Ölümlerine sabahleyin karşılaşan Resûlullah'ın atlılarına ağla.
Bir kavmin akdiyle onlara fena isabet etti ğadir ile iplerinin düğümü çözüldü.
Yazık Münzir'e ki yüz çevirdi ve ölümüne sabr ve süratle gitti.
İşte o sabahınızda çokları isabet almıştır.
Bunlar şerifin akından ve Amr'ın hayırlılarından kimselerdir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:
En son beyti, bana Ebû Zeyd el-Ensâri haber verdi.

Kâb'in Bi'r-i Maûne hakkında şiiri

Beni Cafer b. Kilâb'ı ayıplayan Bi'r-i Maûne gününde Kâb b. Mâlik'e âid olarak bana şu şiir haber verildi:

تركتم جاركم لبني سليم   مخافة حربهم عجزا وهونا
فلو حبلا تناول من عقيل   لمد بحبلها حبلا متينا
أو القرطاء ما إن أسلموه   وقدما ما وفوا إذ لا تفونا

«Komşunuzu Beni Süleym'e bıraktınız, onların harbinden korkarak acizlik ve zayıflık ederek.
Şayet Ukeyl'den bir ip alsa elbette onun ipiyle kuvvetli ve sağlam bir ipi çekerdi. (Yani onunla andlaşma sağlam bir andlaşma olurdu).
Kurela kabilesi olsaydı bunu teslim etmezdiler.
Eskiden vefa göstermediler, çünkü siz de vefakâr değildiniz.»

Kuratâ'nın nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Kuretâ: Hevazin'den bir kabiledir.

yerine rivâyet olunur. Sahih olan da budur. Çünkü Kuretâ Nüfeyl'e yakındır.

BENÎ NADİR'İN SÜRÜLMELERİ

(Dördüncü senede)
Resûlullah'ın, Beni Âmir'in maktullerinin diyeti için Beni Nadir'den yardım istemeğe gitmesi ve onların da ona ihanet etmek istemeleri:

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Beni Nadir'e gitti, Beni Âmir'den olan o iki maktulun diyeti için onlardan yardım istiyordu. O iki maktûl ki, onları Amr b. Ümeyye el-Damri katletmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu, o ikisi için akdettiği civârdan yani emân andlaşmasından dolayı yapıyordu. Nitekim Bana Yezid b. Rûmân haber verdiğine göre, Beni Nadir ile Beni Âmir'in aralarında andlaşma vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işte o iki maktûlün diyeti için onlardan yardım isteyerek onlara gelince, onlar dediler ki:

Evet, ey Ebu'l-Kasım! Senin bizden kendi istediğin şey için sana yardım ederiz. Sonra birbiriyle tenhada kaldıkları zaman şöyle dediler:

Şüphesiz siz asla bir daha onu şimdiki bu hâli üzere bulamazsınız. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onların evlerinden bir duvarın yanında oturmakta idi. «Hangi adam işte şu evin üstüne çıkar da onun üzerine bir kaya atar? Böylece ondan rahata kavuşuruz» dediler. Bunun üzerine onlardan biri olan Amr b. Cihâş b. Kâb, bu çağrıya uydu ve:

«Bunun için ben varım», dedi. Böylece Resûlullah'ın üzerine bir kaya atmak için yukarı çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise bir gurub ashabı içinde idi.

Onların içinde Ebû Bekr, Ömer ve Ali vardı. Allah onlardan razı olsun.

Onların niyyetlerinin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirilmesi ve onun onlarla harb etmek için hazırlık yapması

Allah, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onların kast ettiği şeyi bildirdi. O da kalktı ve Medine'ye dönmek üzere yola çıktı.

Ashap Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bekledikleri zaman geç kalınca onu aramaya kalktılar ve Medine'den gelen bir adama rastladılar, ona sordular. O da dedi ki:

Onu Medine'nin içinde gördüm. Bunun üzerine ordaki sahâbeler de döndü ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardılar. O da onlara Yahûdilerin ona kast ettikleri hainliğe dâir olan haberi verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarla harb etmek için hazırlık yapmayı ve üzerlerine yürümeyi emretti.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Medine üzerine de İbn-i Ümm-i Mektûm'u vâli yaptı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra üzerlerine yürüdü.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu, Rebiül-evvel ayında idi. Ve onları altı gece muhâsara altına aldı. O sırada şarabın haram kılınmasına dâir âyetler nâzil oldu.

Resûlullah'ın onları muhâsara etmesi ve onların hurmalıklarını kestirmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Onlar kalelere yerleşip sığındılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de hurmalıkların kesilmesini ve oralarda yangın çıkartılmasını emretti. Bunun üzerine onlar:

«Ey Muhammed! Sen fesaddan nehy ediyordun ve onu işleyen kimseleri ayıplıyordun o halde hurmalıkları kesmek ve onları yaktırmak nasıl olur!» diye nidâ ettiler.

Münâfıkların onları teşvik etmesi ve sulh yapmak istemeleri

Beni Avf b. Hazrec'den bir topluluk var idi. Allah düşmanı Abdullah b. Übeyy b. Selul, Vedi'e, Mâlik b. Ebi Kavkal, Süveyd ve Dâis bunlardandı. Beni Nadir'e «Sâbit olunuz, karar kılınız ve korununuz.» diye haber gönderdiler. Çünkü biz asla sizi yardımsız bırakmıyacağız. Eğer sizinle savaşılırsa biz sizinle beraber savaşırız. Eğer siz çıkartılırsanız sizinle beraber çıkarız.» Bunun üzerine onlar, onların bu yardımını beklediler, ama onlar söz verdikleri gibi bu yardımı yapmadılar. Allah onların kalblerine korku attı.

Bunun üzerine Beni Nadir, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den kendilerini çıkartmasını ve kanlarına dokunmamasını istediler. Şu şart ile ki, silâhlardan başka develerin kaldırabileceği kadar malı kendilerine alacaklar. Gerisi ganimet olarak bırakılacaktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu kabul etti. Develerin kaldırabileceği kadar mal yüklediler. Hatta adam vardı ki, evini kapı eşiğinden yıkar ve onu devesine yükler götürürdü. Ordan çıkıp Hayber'e doğru gittiler. Şam'a gidenleri de oldu.

Onlardan Hayber'e muhâcir gidenler

Onların Hayber'e gidenlerin eşrafı şunlar idi:

Sellâm b. Ebi'l-Hukayk, Kinâne b. Rebi b. Ebi'l-Hukayk ve Huyey b. Ahtab. Bunlar Hayber'e yerleştikleri zaman oranın ehli onlara itaat ve hürmet ettiler.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr haber verdi ki ona şu haber verilmiş:

Onlar kadınları, çocukları ve malları develere yüklediler. Beraberlerinde davullar, zurnalar ve oynayan oyuncu kadınlar vardı. Onların içinde Ümm-i Amr vardı. Bu Urve b. Verd el-Absi'nin yanındaydı. Ondan satın almışlardı. Bu kadın, Beni Gıfâr'ın kadınlarından biri idi. Onda, o zamanki hiç bir kabilede misli görülmemiş bir şekilde kendini beğenmişlik vardı.

Resûlullah'ın onların mallarını mühâcirlerin arasında taksim etmesi

Onlar mallarını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bıraktılar. Mallar da hasseten Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-

lem) için oldu. Onları dilediği yere veriyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de o malları Ensara değil de, ilk mühâcirlere taksim etti. Ancak Ensar'dan Sehl b. Hüneyf, Ebû Dücâne Simâk b. Hareşe fakirliklerini zikredince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara da verdi.

Beni Nadir'den müslüman olanlar

Beni Nadir'den ancak iki adam müslüman oldu. Biri Yâmin b. Ümeyr'dir ki bu Ümeyr, Amr b. Cihâş'ın babası Kâ'b'in oğludur. (Yani Amr'ın kardeşidir) Biri de Ebû Sad b. Vehb'dir. Bunlar müslüman olup mallarının başında kaldılar ve mallarını ellerinde tuttular.

Yâmîn'in, Amr b. Cihâş'ın katl edilmesine teşvik etmesi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yâmin soyundan biri şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Yâmin'e dedi ki:

Senin amca oğlundan (yani Amr b. Cihâş'dan) gördüğüm ve benim hakkımda kasd ettiği şeyi biliyor musun?

Bunun üzerine Yâmin b. Umeyr de bir adama, Amr b. Cihâş'ı katletmesi için peşkeş verdi. İddia ettiklerine göre o da onu katletti.

Beni Nadir hakkında nâzil olan âyetler

Beni Nadir hakkında bütünüyle Haşir sûresi nâzil oldu. O sûrede Allah'ın onlara verdiği azâbı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i onlardan üstün kılması ve onun (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlar hakkında yaptığı şeyler zikr edilmiş. Allah Teâlâ buyurdu ki:

« هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ
الْحَشْرِ (٢)، مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا، وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ، فَأَتَاهُمُ
اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا، وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ
وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ »

«Kitâb ehlinden inkârcı olanları ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Oysa ey inananlar! Çıkacaklarını sanmamıştınız, onlar da kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. İşte Allah'ın azabı onlara beklemedikleri yerden geldi, kalblerine korku saldı; evlerini kendi elleriyle ve inananların elleriyle yıkıyorlardı.»
Bu, onların, evlerini kapılarının eşiklerinden itibaren develerine yükleyip götürmek için yıkmalarını kast ediyor.

« فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِى الْأَبْصَارِ . وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ »

«Ey akıl sahipleri ders alın. Allah onlara sürülmeyi yazmamış olsaydı» ki bu onlar için Allah'dan bir azab oldu.

« لَعَذَّبَهُمْ فِى الدُّنْيَا »

«Dünyada başka şekilde azab verecekti.» Kılıç ile.

« وَلَهُمْ فِى الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ »

«Âhirette de onlara ateş azâbı vardır» bununla beraber,

« مَاقَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا »

«Hurma ağaçlarını kesmeniz veyâ onları kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta bırakmanız.» (Line, bir hurma ağacıdır ki, acve denilen hurma ağacının tersidir.)

« فَبِإِذْنِ اللّٰهِ »

«Allah'ın izniyledir.» Yâni Allah'ın emriyle kesilmişlerdir, fesad değildir. Allah'dan bir azabdır.

« وَلِيُخْزِىَ الْفَاسِقِينَ »

«Bir de fasıkları rezil edip hakir kılmanız içindir.»

İbn-i Hişâm'ın, bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

Line; Bir hurma ağacı türüdür ki, ne hurma ağacının berniyye türündendir, ne de acve türündendir. Bu, Ebû Ubeyde'nin bize haber verdiği şeye göredir. Zür-Rime şöyle dedi:

كَأَنَّ قُتُودِي فَوْقَهَا عُشُّ طَائِرٍ عَلَى لِينَةٍ سَوْقَاءَ تَهْفُو جُنُوبُهَا

«Sanki benim bineğimin sırtındaki, eğer takımının üstünde, kalın gövdeli, yanları sallanan line türü bir hurma ağacının üzerinde olan bir kuşun yuvasıdır.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

« وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ »

Onların mallarından Allah'ın Resûlüne ganimet kıldığı şeyler.»

İbn-i İshâk dedi ki:
Onlardan maksad Beni Nadir'dir.

« فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ »

«Siz ne at, ne de deve sürdünüz.
Fakat Allah, Peygamberlerine, dilediği kimselere karşı üstünlük verir.
Allah her şeye kaadirdir.» Yani güç ve kuvvet hasseten onundur.

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:
Evceftüm, hareket ettirdiniz veya yürümekte yordunuz, demektir. Temim b. Übeyy b. Mukbil, ki bu Beni Âmir b. Sa'saa'dan biridir, şöyle dedi:

مَذَاوِيدُ بِالْبِيضِ الْحَدِيثِ صِقَالُهَا عَنِ الرَّكْبِ أَحْيَانًا إِذَا الرَّكْبُ أَوْجَفُوا

«Revnek ve cilâsı yeni vurulmuş bir kılıç ile kervân yorgun düşürüldüğü zaman kervandan bazı zamanlarda kavimlerini müdafaa edenler...»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Bu, süratli yürüyendir. Ebû Zebîd et-Taai, ki onun ismi Hermele b. Münzir'dir, şöyle dedi:

مُسْنَفَاتٌ كَأَنَّهُنَّ قَنَا الْهِنْدِ لِطُولِ الْوَجِيفِ جَدْبَ الْمَرُودِ

«Ot arayan kimsenin aradığı bu mevkiin kuraklık ve otsuzluğunda süratli hareketin uzamasından dolayı sanki onlar kolanları bağlanmış Hind kılıçlarıdırlar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Sinâf : Bitân. Yâni devenin veyâ atın dokunmuş kolanıdır. Vecif kalbin ve ciğerin titremesi, çarpması, hareket etmesidir. Bu, iki kısımdır. Kays b. Hatim ez-Zaferi dedi ki:

إِنَّا وَإِنْ قَدَّمُوا الَّتِي عَلِمُوا(٢) أَكْبَادُنَا مِنْ وَرَائِهِمْ تَجِفُ

«Her ne kadar bildikleri kimseyi gönderdilerse de bizim ciğerlerimiz onların arkasından çarparlar.»

Bu beyt, onun bir kasidesindedir.

« مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ »

«Allah'ın, fethedilen memleketler halkının mallarından peygamberine verdikleri; Allah ve peygamber içindir.»

İbn-i İshâk dedi ki:

Müslümanların atları ve develeri sürdükleri ve harpte zorla fethedilen yerler, Allah ve Resûlü içindir.

« وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ، كَيْلَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ ، وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ ، وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا »

«Bu mallar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir; tâki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden men ederse ondan geri durun.» Der ki:

Bu harpte kazanılan başka bir maldır. Allah'ın taksimine göre olacaktır.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا »

«Ey Muhammed, münâfıkları görmedin mi?» Abdullah b. Übeyy ve onun arkadaşlarını ve onların durumlarında olanları kasd ediyor.

« يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ »

«Kitab ehlinin inkârcılarından olanlar kardeşlerine şöyle derler.» Yani Beni Nadir'e... Şu âyete kadar:

« كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ »

«Onların durumu, kendilerinden az zaman önce geçmiş ve işlerinin karşılığını tatmış olanların durumu gibidir.» Beni Kaynûka'yı kasd ediyor. Kıssa, şu âyete kadardır:

« كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ، فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ، إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ »

«İkiyüzlülerin durumu, bir insana: «İnkâr et!» deyip, o insan da inkâr edince: «Doğrusu ben senden uzağım; âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım» diyen şeytanın durumu gibidir. İkisinin sonucu da, içinde temelli kalacakları ateş olacaktır. Zâlimlerin cezası budur.»

Beni Nadir hakkında söylenen şiirlerden biri de İbn-i Lukaym el-Absi'nin aşağıdaki sözüdür. Bir rivâyette bu şiiri Kays b. Bahr b. Tarif söylemiştir.

İbn-i Hişâm dedi ki:
O, Kays b. Bahr el-Eşcaî'dir. O şöyle dedi:

أهلي فداء لامرئ غير هالك   أحل اليهود بالحسي المزنم
يقيلون في جمر الغضاة وبدلوا(٢)   أهيضب(٣) عودي(٤) بالودي المكمم
فإن يك ظني صادقا بمحمد   تروا خيله بين الصلا ويرمرم
يؤم بها عمرو بن بهثة إنهم   عدو وما حي صديق كمجرم
عليهن أبطال مساعير في الوغى   يهزون أطراف الوشيج المقوم
وكل رقيق الشفرتين مهند   تورثن من أزمان عاد وجرهم
فمن مبلغ عني قريشا رسالة   فهل بعدهم في المجد من متكرم
بأن أخاكم فاعلمن محمدا   تليد الندى بين الحجون وزمزم
فدينوا له بالحق تجسم أموركم   وتسموا من الدنيا إلى كل معظم
نبي تلاقته من الله رحمة   ولا تسألوه أمر غيب مرجم
فقد كان في بدر لعمري عبرة   لكم يا قريشا والقليب الملمم
غداة أتى في الخزرجية عامدا   إليكم مطيعا للعظيم المكرم
معانا بروح القدس ينكي عدوه   رسولا من الرحمن حقا بعلم
رسولا من الرحمن يتلو كتابه   فلما أنار الحق لم يتلعثم
أرى أمره يزداد في كل موطن   علوا لأمر حمه الله محكم

«Ehlim helâk olmayan bir kişi için fedâdır ki o, yahûdileri, aşîretlerinin bulunmadığı bir gurbet yurduna; kendilerinden olmadıkları bir kavmin içine yerleştirdi.

Ağaç közü içinde kavrulurlar ve yer değiştirirler.

Yüksek bir mevkide tomurcuğu çıkan küçük hurma ağaçlarının yerinde.

Eğer benim îmanım Muhammed'e sâdık ise, onun atlarını ve atlılarını Sala ile Yermerem denilen mevkilerin arasında göreceksiniz.
Orada Amr b. Bühse şiddetle susanır.
Çünkü onlar düşmandırlar.
Mücrim gibi dost bir kabile yoktur.
Onların üzerinde harbi kızıştıran, onu tahrik ve tehyic eden birtakım şecaatlılar vardır ki, onlar düzeltilmiş, doğrultulmuş süngülerin uçlarını titretirler.
İki ağzı da ince olan her kılıç hind kılıcıdır.
Ad ve Cürhüm zamanlarından miras kalınırlar.
Benden Kureyş'e kim bir risale ulaştıracaktır.
Acaba onlardan sonra şerefte bir üstünlük sağlayan var mıdır?
Şununla ki, kardeşiniz Muhammed'i biliniz ki o Hacûn ile Zemzem arasında eski bir keremdir.
O halde ona hakkile itaat ediniz ki sizin işleriniz canlansın ve dünyadan her büyük yere yükselesiniz.
Bir peygamberdir ki, ona Allah'dan rahmet kavuşmuştur.
Ona henüz kesinleşmemiş zanlı bir gayıb işini sormayınız.
And olsun ki, ey Kureyş!
Sizin için Bedir'de ve Bedir kuyularında elbette büyük ibretler vardır.
Bir sabahtan ki, Azîm mükerreme muti olarak sizi kasd edici olduğu halde Hazrec kabilesine geldi.
Ruhü'l-Kudüs ile yardım görmüş olarak, düşmanına zarar vermekte çok ileri gider olduğu halde Rahman'dan yüksek bir mevkide Resûl olarak geldi.
Rahman'dan O'nun kitabını okur olduğu halde Resûl olarak geldi.
Hak ateşini yaktığı zaman geri durmadı ve gecikmedi.
Onun meselesini görürüm ki, her yerde artar, Allah'ın takdir etmiş olduğu muhkem emrini yüceltmek için.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Amr b. Bühse, Gatafan'dandır.
sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ali b. Ebî Tâlib, Beni Nadîr'in yurtlarından çıkartılmasını ve Kâb b. Eşref'in katledilmesini zikrederek aşağıdaki şiiri söyledi:

İbn-i Hişâm dedi ki:

O şiiri müslümanlardan Ali b. Ebi Tâlib'in gayrı bir adam söyledi. Şiir ilim ehlinden bazılarının bana zikr ettiğine göre böyledir. Onlardan onun Ali'ye âid olduğunu bilen hiçbir kimseyi görmedim:

عرفت ومن يعتدل يعرف　　وأيقنت حقا ولم أصدف
عن الكلم المحكم اللاء من (٢)　　لدى الله ذي الرأفة الأرأف
رسائل تدرس في المؤمنين　　بهن اصطفى أحمد المصطفي
فأصبح أحمد فينا عزيزا　　عزيز المقامة والموقف
فيا أيها الموعدوه سفاها　　ولم يأت جورا ولم يعنف
ألستم تخافون أدنى العذاب　　وما آمن الله كالأخوف
وأن تصرعوا تحت أسيافه　　كمصرع كعب أبي الأشرف
غداة رأى الله طغيانه　　وأعرض كالجمل الأجنف
فأنزل جبريل في قتله　　بوحي إلى عبده ملطف
فدس الرسول رسولا له　　بأبيض ذي هبة مرهف
فباتت عيون له معولات　　متى ينع كعب لها تذرف
وقلن لأحمد ذرنا قليلا　　فإنا من النوح لم نشتف
فخلاهم ثم قال اظعنوا　　دحورا على رغم الآنف
وأجلى النضير إلى غربة　　وكانوا بدار ذوي زخرف
إلى أذرعات ردافى وهم　　على كل ذي دبر أعجف

«Bildim, kim azm ederse bilir ve gerçekten yakîn bilgi edindim ve yüz çevirmedim.

Rahmet ve marhameti en bol olan Allah'ın katından olan muhkem sözlerden yüz çevirmedim.

Birtakım risâlelerdir ki mü'minler içinde onlarla ders verilir.
Allah onlarla Ahmed Mustafa'yı seçti.
Böylece Ahmed bizim içimizde aziz oldu, kaldığı yer ve durduğu yer aziz olarak.
Ey sefiklikle onu tehdid eden kimseler!
O ne zulüm getirdi ne de rıfkın hilâfını getirdi.
Siz azabın en yakınından korkmaz mısınız, Allah'ın azabından emin olan çok korkan gibi değildir.
Onun kılıçlarının altında yere serilmekten korkmadınız mı?
Tıpkı babası Eşref olan Kab'in yere serilmesi gibi.
Bir sabahta ki Allah onun tuğyanını gördü ve o bir cihete eğri deve gibi yüz çevirdi.
Bunun üzerine Cebrâil'i onun katli hakkında indirdi.
Lûtf olunmuş kuluna bir vahy ile.
Böylece o, hareketli keskin bir kılıç ile, onun için elçi olarak toprağa ayak bastı.
Kâ'b'in ölüm haberi verildiği zaman, sesli ağlayan kadınların gözleri onun için göz yaşları akıtarak geceledi.
Ve Ahmed'e dediler ki, bizi biraz bırak.
Çünkü biz ölüye ağlamaktan şifa bulmadık.
Böylece onları çıkarttı, sonra da buyurdu ki:
Burnunuz yere gelerek zillet üzere zelil olarak göç ediniz.
Nadîr'i bir gurbete çıkarttı ki onlar zinetli ve güzel nimetli bir yurtta idiler.
Birbirinin terkisinde oldukları halde Şam'da bir yer olan Ezriât'a zayıf yaralı develer üzerinde uzaklaştırdı.»

Yahudi Semmak da, ona şöyle cevab verdi:

إِنْ تَفْخَرُوا فَهُوَ فَخْرٌ لَكُمْ   بِمَقْتَلِ كَعْبٍ أَبِي الْأَشْرَفِ
غَدَاةَ غَدَوْتُمْ عَلَى حَتْفِهِ   وَلَمْ يَأْتِ غَدْراً وَلَمْ يُخْلِفِ
فَعَلَّ اللَّيَالِي وَصَرْفَ الدُّهُورَ   يُدِيلُ (٣) مِنَ الْعَادِلِ الْمُنْصِفِ
بِقَتْلِ النَّضِيرِ وَأَحْلَافِهَا   وَعَقْرِ النَّخِيلِ وَلَمْ تُقْطَفِ
فَإِنْ لَا أَمُتْ نَأْتِكُمْ بِالْقَنَا   وَكُلُّ حُسَامٍ مَعاً مُرْهَفِ

بكف كمي به يحتمي ... متى يلق قرنا له يتلف
مع القوم صخر وأشياعه ... إذا غاور القوم لم يضعف
كليث بترج حمى غيله ... أخي غابة هاصر أجوف

«Eğer iftihar ederseniz, babası Eşref olan Kâb'in katledilmesi sizin için bir iftihardır.
Bir sabah ki, siz onun ölümüne erkenden geldiniz.
Halbuki o bir gadir yapmadı.
Geceler ve zamanlar, o âdil ve münsifinizden intikamımızı alacaktır.
Nadir'in ve onun haliflerinin katliyle ve hurma ağaçlarının meyvası koparılmadığı halde kesilmesiyle.
Eğer ölmezsem süngülerle ve her keskin kılıçla birlikte size geleceğim.
Bir şecâatlının avuciyle ki, savaşta mukavemet eden bir kimse ile karşılaştığı zaman telef eder.
Kavim ile birlikte Sahr (yani Süfyan) ve onun etbâı vardır.
Kavme daldığı zaman zayıflanmadı.
Hicâz'da Terc dağındaki yatağını himaye eden, meşenin kardeşi, saldırdığı şeyi ele geçirdiği zaman kırıcı, karnı büyük arslan gibidir.»

Kâb'in, Beni Nadir'in yurtlarından çıkartılması ve İbn-i Eşref'in katledilmesi için söylediği şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Kâb b. Mâlik Beni Nadir'in yurtlarından çıkartılmasını ve Kâb b. Eşref'in katledilmesini zikr ederek şöyle dedi:

لقد خزيت بغدرتها الحبور ... كذاك الدهر ذو صرف يدور
وذلك أنهم كفروا برب ... عزيز أمره أمر كبير
وقد أوتوا معا فهما وعلما ... وجاءهم من الله النذير
نذير صادق أدى كتابا ... وآيات مبينة تنير
فقالوا ما أتيت بأمر صدق ... وأنت بمنكر منا جدير
فقال بلى لقد أديت حقا ... يصدقني به الفهم الخبير

فمن يتبعه يهد لكل رشد ‌ ‌ ومن يكفر به يجز الكفور
فلما أشربوا غدرا وكفرا ‌ ‌ وحاد بهم[3] عن الحق النفور
أرى الله النبي برأي صدق ‌ ‌ وكان الله يحكم لا يجور
فأيده وسلطه عليهم ‌ ‌ وكان نصيره نعم النصير
فغودر منهم كعب صريعا ‌ ‌ فذلت بعد مصرعه النضير
على الكفين ثم وقد علته ‌ ‌ بأيدينا مشهرة ذكور
بأمر محمد إذ دس[5] ليلا ‌ ‌ إلى كعب أخا كعب يسير
فماكره فأنزله بمكر ‌ ‌ ومحمود أخو ثقة جسور
فتلك بنو النضير بدار سوء ‌ ‌ أبارهم بما اجترموا المبير
غداة أتاهم في الزحف رهوا ‌ ‌ رسول الله وهو بهم بصير
وغسان الحماة موازروه ‌ ‌ على الأعداء وهو لهم وزير
فقال السلم[2] ويحكم فصدوا ‌ ‌ وحالف[3] أمرهم كذب وزور
فذاقوا غب أمرهم وبالا ‌ ‌ لكل ثلاثة منهم بعير
وأجلوا عامدين لقينقاع ‌ ‌ وغودر منهم نخل ودور

«Yahudi âlimlerinin hâinlik etmesiyle yahûdi topluluğu hakir ve zelil oldu.
İşte zaman böyledir, dönen bir musibetin inmesine sahnedir.
Bu şunun içindir ki, onlar emri, büyük bir emir olan Aziz Rabbi inkâr ettiler.
İlimce ve anlayışça birlik oldukları halde geldiler.
Halbuki onlara Allah'dan nezir = korkutucu gelmişti.
Bir korkutucu ki, sadıktır, bir kitabı aydınlatan, açıklayan âyetleri edâ etti.
Onlar ise dediler ki, sen doğru bir emir ile gelmedin ve bizden inkâr edilmeğe lâyık bir kişisin.
O da şöyle dedi:

Hayır, hayır, bir hakkı yerine getirmişimdir ki, onunla beni ancak anlayışlı, bilgili kişi tastik eder.
O hâlde kim ona tâbi olur ona uyarsa, her doğru şeye erişir, doğruyu bulur.
Kim de onu inkâr ederse, kâfirlerin gördüğü ceza ile cezalanır.
Onlar ğadr ve küfür içirildikleri ve nefretler onları haktan meyl ettirdiği zaman,
Allah, peygambere, doğru bir görüş gösterdi.
Allah hükmediyor, zulüm etmiyordu.
Böylece onu kuvvetlendirdi ve üzerlerine üstün kıldı.
Onun yardımcısı, ne güzel yardımcıdır.
Böylece onlardan Kâb yere devrilmiş olarak saldırıya uğradı ve onun yere serilmesinden sonra Nadîr zelil oldu.
Orada bizim ellerimizde kınlarından çıkartılmış kılıçlar onun üzerinde yükselmiş olduğu halde.
Muhammed'in emriyle küçük Kâb'in kardeşi Kâb'e gece gittiği zaman.
Ona hile etti, o da ona hile etti.
O ki cesur, itimadlı kişilerin kârdeşi öğülmüş insandır.
İşte o Benî Nadîr kötü bir yurttadır.
Helâk edici bir şeyi iktisâb etmeleri sebebiyle helâk oldular.
Bir sabah ki, harp saffında sâkin bir yürüyüşle Resülullah'ın kendisi onları görür olduğu halde onlara geldi.
Koruyucu Ğassân ise düşmanlara karşı onun yardımcısıdır ve o onlar için bir vezîrdir.
Sulha çağırdı, onlar ise men ettiler.
Onların işlerine yalan ve yalancılık arkadaşlık etti.
Onlardan her üçüne bir deve düşerek, işlerinin âkibetini azab olarak taddılar.
Yahûdilerden Kaynuka'ı kasd ederek yurtlarından çıkartılıp uzaklaştırıldılar.
Onlardan hurmalıklar ve evler işgal olundu.»

Semmak'ın Kâb'e karşı reddiyesi

Yahudi Semmâr da ona cevap verdi ve şöyle dedi :

أَرِقْتُ وَضَافَنِي هَمٌّ كَبِيرُ   بِلَيْلٍ غَيْرُهُ لَيْلٌ قَصِيرُ
أَرَى الْأَحْبَارَ تُنْكِرُهُ جَمِيعاً   وَكُلُّهُمُ لَهُ عِلْمٌ خَبِيرُ

وَكَانُوا الدَّارِسِينَ لِكُلِّ عِلْمٍ　　بِهِ التَّوْرَاةُ تَنْطِقُ وَالزَّبُورُ
قَتَلْتُمْ سَيِّدَ الأَحْبَارِ كَعْبًا　　وَقِدْمًا كَانَ يَأْمَنُ مَنْ يُجِيرُ
تَدَلَّى نَحْوَ مَحْمُودٍ أَخِيهِ　　وَمَحْمُودٌ سَرِيرَتُهُ الْفُجُورُ
فَغَادَرَهُ كَأَنَّ دَمًا نَجِيعًا　　يَسِيلُ عَلَى مَدَارِعِهِ عَبِيرُ
فَقَدْ وَأَبِيكُمْ وَأَبِي جَمِيعًا　　أُصِيبَتْ إِذْ أُصِيبَ بِهِ النَّضِيرُ
فَإِنْ نَسْلَمْ لَكُمْ نَتْرُكْ رِجَالًا　　بِكَعْبٍ حَوْلَهُمْ طَيْرٌ تَدُورُ
كَأَنَّهُمُ عَتَائِرُ يَوْمِ عِيدٍ　　تُذَبَّحُ وَهْيَ لَيْسَ لَهَا نَكِيرُ
بِبِيضٍ لَا تَلِيقُ لَهُنَّ عَظْمًا　　صَوَافِي الْحَدِّ أَكْثَرُهَا ذُكُورُ
كَمَا لَاقَيْتُمُ مِنْ بَأْسِ صَخْرٍ　　بِأُحْدٍ حَيْثُ لَيْسَ لَكُمْ نَصِيرُ

«Benden uyku gitti ve bana büyük bir hüzün öyle bir gecede indi ki onun yanında diğer gecelerim çok kısa kalır.
Yahûdi âlimlerini hep birlikte onu inkâr ediyor olarak görüyorum.
Oysa ki onların hepsi ilim sâhibidir, bilgilidirler.
Onlar, Tevrât ve Zebûr'un konuştuğu her bir ilmi okumuş, öğrenmişler.
Yahûdi âlimlerinin efendisi, Kâb'i katlettiniz.
Halbuki daha önce onun emân verdiği kimseler emin oluyorlardı.
Kardeşi Mahmud'a doğru atından indi.
Onun kendisi de Mahmud'dur, ama içi yaramazdır.
Böylece, onu bir şekilde terketti ki, onun ceketleri üzerine akan taze kan sanki bir zaferandır.
Nadir isabet almış olduğu zaman, babanız ve babam hep birlikte isabet almışlar demektir.
Eğer biz size boyun eğersek etraflarında dolaşan kuşlar olduğu halde Kâb ile birlikte birtakım adamları da terkederiz.
Sanki onlar bayram günü bir sakınca olmadan boğazlanan hayvanlardır.
Bir kılıçla ki, onlara hiçbir kemik bırakmaz.
Demiri has onların çoğu meşhur kılıçlardır.

Nitekim Uhud'da Sahr'ın (Ebû Süfyan'ın) kahrına uğradınız da sizin için bir yardımcı yoktu.»

İbn-i Mirdâs'ın, Beni Nadir'in adamlarını medh etmesi

Abbâs b. Mirdas ki bu Beni Süleym'in kardeşidir, Beni Nadir'in adamlarını överek şöyle dedi:

لَوْ أَنَّ أَهْلَ الدَّارِ لَمْ يَتَصَدَّعُوا   رَأَيْتَ خِلَالَ الدَّارِ مَلْهًى وَمَلْعَبَا
فَإِنَّكَ عَمْرِي هَلْ أُرِيكَ ظَعَائِنًا(٤)   سَلَكْنَ عَلَى رُكْنِ الشَّطَاةِ(٥) فَتَيْأَبَا
عَلَيْهِنَّ عِينٌ(٧) مِنْ ظِبَاءِ تَبَالَةٍ   أَوَانِسُ يُصْبِينَ الْحَلِيمَ الْمُجَرَّبَا
إِذَا جَاءَ بَاغِي الْخَيْرِ قُلْنَ فُجَاءَةً   لَهُ بِوُجُوهٍ كَالدَّنَانِيرِ مَرْحَبَا
وَأَهْلًا فَلَا مَمْنُوعَ خَيْرٍ طَلَبْتَهُ   وَلَا أَنْتَ تَخْشَى عِنْدَنَا أَنْ تُؤَنَّبَا
فَلَا تَحْسَبَنِّي كُنْتُ مَوْلَى ابْنِ مِشْكَمٍ   سَلَامٍ وَلَا مَوْلَى حُيَيِّ بْنِ أَخْطَبَا

«Şâyet yurdun halkı dağılmasalardı, yurdun içinde davul zurnalı oyun ve eğlenceler görürdün.
Sana Şedât mevkiine ve oradan da Tey'eb mevkiine yolculuk eden develerin hevdeclerindeki kadınları gösterir miydim?
O kadınlar ki başlarında Tebâle veya Evânis mevkilerinin geyiklerinin gözleri vardır.
Tecrübe edilmiş aklı giderdiler o kadınlar.
Hayrın talibi geldiği zaman o kadınlar ona altınlar gibi olan yüzlerle âniden merhaba ve hoş geldin, safa getirdin, dediler.
Eğer hayrı taleb edersen verilmezlik diye bir şey yoktur ve sen bizim yanımızda kınanmaktan korkmazsın.
O hâlde benim ne İbn-i Mişkem'in, Selâm'ın halifi ne de Huyey b. Ahtab'ın halifi olduğumu zan etme.»

Havvât'ın, İbn-i Mirdâs'a karşı redden söylediği şiiri

Havvat b. Cübeyr (ki bu Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir) ona cevaben şöyle dedi:

تُبَكِّي عَلَى قَتْلَى يَهُودَ وَقَدْ تَرَى ... مِنَ الشَّجْوِ لَوْ تَبْكِي أَحَبَّ وَأَقْرَبَا
فَهَلَّا عَلَى قَتْلَى بِبَطْنِ أُرَيْنِقٍ ... بَكَيْتَ وَلَمْ تُعْوِلْ مِنَ الشَّجْوِ مُسْهِبَا
إِذَا السِّلْمُ دَارَتْ فِي صَدِيقٍ رَدَدْتَهَا ... وَفِي الدِّينِ صَدَّادًا وَفِي الْحَرْبِ ثَعْلَبَا
عَمَدْتَ إِلَى قَدْرٍ لِقَوْمِكَ تَبْتَغِي ... لَهُمْ شَبَهًا كَيْمَا تَعِزَّ وَتَغْلِبَا
فَإِنَّكَ لَمَّا أَنْ كَلِفْتَ تَمَدُّحًا ... لِمَنْ كَانَ عَيْبًا مَدْحُهُ وَتَكَذُّبَا
رَحَلْتَ بِأَمْرٍ كُنْتَ أَهْلًا لِمِثْلِهِ ... وَلَمْ تُلْفِ فِيهِمْ قَائِلًا لَكَ مَرْحَبَا
فَهَلَّا إِلَى قَوْمٍ مُلُوكٍ مَدَحْتَهُمْ ... تَبَنَّوْا مِنَ الْعِزِّ الْمُؤَثَّلِ مَنْصِبَا
إِلَى مَعْشَرٍ صَارُوا مُلُوكًا وَكُرِّمُوا ... وَلَمْ يُلْفَ فِيهِمْ طَالِبُ الْعُرْفِ مُجْدِبَا
أُولَئِكَ أَحْرَى مِنْ يَهُودَ بِمِدْحَةٍ ... تَرَاهُمْ وَفِيهِمْ عِزَّةُ الْمَجْدِ تُرَّبَا

«Yahûdilerin maktulleri için ağlat ve şayet ağlasan görürsün ki hüzün ve keder daha sevgili, daha yakındır.
Üreynik vâdisindeki maktullerin üzerine yüzünün rengi değişmiş olarak yüksek sesle ağlamaz mısın.
Sulh bir dost için devrettiği zaman, o sulhu red ettin ve dinde hakkı çok men edici oldun, harpte ise tilki oldun.
Kavminin bir şeref ve makama varmalarını kasd ettin ki izzetli ve galib olasın diye onlara benzemeyi istiyordun.
Ve sen medh olunması ayıp ve yalan olan bir kimseyi medh etmeğe özendiğin zaman, bir emir sebebiyle göç ettin ki sen onun gibisine ehil idin ve onların içinde sana bir merhaba diyeni bulamadın.
Makamı çok öncelere dayanan, izzetini kurmuş, melikler olan bir kavmi medh etmeğe gelmez misin?
Bir topluluğa ki onlar melikler oldular ve kerim kılındılar ve onların içinde iyilik talibi bir kişi bulunmaz.
İşte onlar yok mu, yahudilerden medh edilmeğe daha lâyıktırlar.
Onları görürsün ki içlerinde şeref ve izzet sâbit olmuştur.»

İbn-i Mirdas'ın Havvât'a karşı redden söylediği şiiri

Abbâs b. Mirdâs el-Sülemi de ona şöyle cevap verdi :

هجوت صريح الكاهنين وفيكم ... لهم نعم كانت من الدهر رتبا
أولئك أحرى لو بكيت عليهم ... وقومك لو أدوا من الحق موجبا
من الشكر إن الشكر خير مغبة ... وأوفق فعلا للذي كان أصوبا
فكنت كمن أمسى يقطع رأسه ... ليبلغ عزا كان فيه مركبا
فبك بني هارون واذكر فعالهم ... وقتلهم للجوع إذ كنت مجدبا
أخوات أذر الدمع بالدمع وابكهم ... وأعرض عن المكروه منهم ونكبا
فإنك لو لاقيتهم في ديارهم ... لألفيت عما قد تقول منكبا
سراع إلى العليا كرام لدى الوغى ... يقال لباغي الخير أهلا ومرحبا

«Medine yahudilerinden hâlis nesebli iki küçük kabileyi hicvettin, halbuki sizde onların zamanından sâbit nimetleri vardı.

Şâyet onlara ağlasaydın, onlar ağlanmaya daha lâyıktırlar ve senin kavmin şükürden üzerlerine lâzım gelen bir hakkı ödeseler, bu onlara daha lâyıktır.

Çünkü şükür gelecekte bir hayırdır ve fiilen de en doğru olana uygundur.

Kendisinde biriktirilmiş olan bir izzete, güçlülüğe varmak için, başını kesen bir kimse gibi oldun.

Benû Harûn'a ağla ve onların yaptıklarını hatırla ve onların kıtlık olduğu zaman açlığı katlettiklerini hatırla.

Ey Havvât, göz yaşı mukabilinde göz yaşı saç ve onlara ağla.

Çirkin şeylerden ve eğriliklerden yüz çevir.

Çünkü sen şayet onlarla yurdlarında karşılaşsaydın söylediğin şeylerden yüz çevirirdin.

Yüceliklere süratle gidicidirler, harb esnâsında kerimdirler, hayrın bâğisine ehlen ve merheben denilir.»

Kâb veya İbn-i Revâhe'nin İbn-i Mirdâs'a karşı redden söylediği şiiri

Kâb b. Mâlik veya Abdullah b. Revâhe, İbn-i Hişâm'ın dediğine göre, ona şöyle cevap verdi :

لعمري لقد حكّت رحى الحرب بعدما ... أطارت لؤيّا قبل شرقا ومغربا
بقيّة آل الكاهنين وعزّها ... فعاد ذليلا بعد ما كان أغلبا
فطاح سلام وابن سعية عنوة ... وقيد ذليلا للمنايا ابن أخطبا
وأجلب(٣) يبغي العزّ والذلّ يبتغي ... خلاف يديه ما جنى حين أجلبا
كتارك سهل الأرض والحزن همّه ... وقد كان ذا في الناس أكدى وأصعبا
وشأس وعزّال وقد صليا بها ... وما غيّبا عن ذاك فيمن تغيّبا
وعوف بن سلمى وابن عوف كلاهما ... وكعب رئيس القوم حان وخيّبا
فبعدا وسحقا للنضير ومثلها ... إن اعقب فتح أو إنّ الله أعقبا

«And olsun ki, Luayy'ın bundan önce şarka ve garba uçmasından sonra, harbin değirmeni iki yahudi kabilesinin soyunun kalanını ve onun izzetini, gücünü kökünden kazıyıp attı, gâlib olmalarından sonra zelîl olmaya döndüler.

Selâm ve İbn-i Sa'ye, kahren helâk oldular ve İbn-i Ahtab da ölümlere boynu eğik, zelil olarak yedilip götürüldü.

İzzeti ister olduğu halde bağırarak topladı, halbuki topladığı zaman önünde görünen şeyin hilâfını, zilleti taleb ediyordu.

Yerin enginini alçak olanı terkeden yükseğine göz diken insanların içinde çalışmasında başarılı olamayan gibi...

Şe's, Ezzâl da orasını yaktılar ve bu yanmadan kaybolanların içinde kaybolup gittiler.

Avf b. Selmâ ve İbn-i Avf bunların ikisi de ve kavmin başkanı Kâb helâk olup hüsrana uğradılar.

Eğer fetih peşine gelirse veya Allah onlara karşı yardım ve muzafferiyet ihsan ederse bu, Nadîr ve benzerleri kahrolup uzaklaşsınlar.»

İbn-i Hişâm dedi : Ebû Amr el-Medenî dedi ki :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Nadîr'den sonra, Beni Mustalık ile savaştı. İnşaallah onların haberini, yakında İbn-i İshâk'ın onu zikrettiği yerde zikredeceğim.

ZATÜ'R-RİKA' GAZVESİ

(H. dördüncü senede)
O gazve için yapılan hazırlıklar

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Nadir gazvesinden sonra Rebiü'l-âhir ayını ve Cumâdâ'nın da bir kısmını Medine'de geçirdi. Sonra Necid'e gazveye gitti. Beni Muhârib ve Gatafân'dan Beni Salebe'yi kast ediyordu. Medine üzerine de Ebû Zerr el-Gıfâri'yi vâli kıldı. Osmân b. Affân'ı, (İbn-i Hişâm'ın dediğine göre) âmil kıldığı da söylenir.

O gazvenin Zatür-Rika ile isimlendirilmesinin sebebi

İbn-i İshâk dedi ki:

Nihâyet Nahl'e (81) indi. Zatür-Rika gazvesi budur.

İbn-i Hişâm dedi ki:

O gazveye Zatür-Rika gazvesi ancak şunun için denildi. Çünkü onlar orada bayraklarını yamadılar. Denilir ki: Zatür-Rika, bu mevkideki bir ağaçtır. O ağacın bulunduğu yere, Zatür-Rika denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve orada Gatafan'dan olan büyük bir toplulukla karşılaştı. Millet de birbirine yaklaştılar. Aralarında bir harp olmadı. Millet birbirinden korkmuştu. Hattâ, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlarla korku namazı kıldı. Sonra, onlarla oradan ayrıldı.

Korku Namazı:

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bize Abdul-Vâris b. Said el-Tennûri — ki bu Ebû Ubeyde ile künyelenirdi — haber verdi ki: Bize Yunus b. Ubeyd, Hasan b. Ebil-Hasan'dan, o da Câbir b. Abdullah'dan naklen Salât-ı havf = korku namazı hakkında şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir bölük ile iki rekât namaz kıldı. Sonra selâm verdi. Diğer bir bölük düşmana karşı dur-

(81) Nahl.: Necid'de Gatafan'dan bir yerdir. (Mu'cem el-Buldan'a bak).

maktaydılar. Onlar geldiler ve onlarla diğer iki rekât namazı kıldırdı, sonra selâm verdi.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Abdulvâris bize haber verdi ki: Eyyûb, Ebû Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen bize şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi iki saf kıldı ve hepimizle birlikte rukû etti, sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde etti ve birinci saf da secde ettiler. Bunlar secdeden kalktıkları zaman onların peşindeki safta olanlar kendi başlarına secde ettiler. Sonra birinci saf geriye çekildi, öteki saf öne geçti, onların yerinde durdular. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hepsiyle beraber rükû etti, sonra secde etti ve onunla birlikte onun hemen arkasındakiler secde ettiler. Başlarını kaldırdıkları zaman diğerleri kendi başlarına secde ettiler. Böylece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların hepsiyle rükû etti ve o ikisinden her biri kendi başlarına birer secde ettiler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bize Abdul-Vâris b. Said el-Tennûri dedi ki: Bize Eyyûb, Nâfi'den, o, İbn-i Ömer'den naklen şöyle haber verdi:

İmam namaza durur ve onunla birlikte bir bölük de namaza durur. Bu esnada diğer bölük düşmanlarının bulunduğu tarafda dururlar. İmam onlarla rükû eder ve onlarla secde eder. Sonra geri çıkarlar ve düşmanın bulunduğu tarafta olurlar, diğerleri öne geçerler ve imam onlarla bir rekât kılar ve onlarla secde eder. Sonra her bir tâife kendi başlarına kalmış diğer rekâtı kılarlar ve böylece imamla birlikte onlar için birer rekât namaz olur. Birer rekât da kendi kendilerine kılmış olurlar.

Ğavres ve Resûlullah'ı katletmeye yeltenmesi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Amr b. Ubeyd, Hasân'dan, o, Câbir b. Abdullah'dan naklen haber verdi ki:

Benî Muhârib'den, kendisine Ğavres denilen bir adam Ğatafan ve Muhârib'den olan kavmine dedi ki:

Sizin için Muhammed'i öldüreyim mi? Dediler ki:

Evet öldür. Fakat onu nasıl öldüreceksin? Dedi ki:

Onu gâfil bir şekilde hile ile öldürürüm.

Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğru gitti. O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise oturmaktaydı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kılıcı kınında idi. Ve şöyle dedi:

Ey Muhammed! Senin bu kılıcına bakabilir miyim? Dedi ki:

Evet (İbn-i Hişâm'ın dediğine göre, gümüş ile kaplanmıştı.) Ve kılıcı aldı, kınından çıkarttı sonra salladı, bir şeyler yapmaya kalkıştı. (Allah onu zelil etsin). Sonra dedi ki:

Ey Muhammed! Benden korkuyor musun? Dedi ki:

Hayır, korkmuyorum. Senden niçin korkacak mışım? Dedi ki:

Benimle elimde kılıç olduğu halde benden korkmuyor musun? Dedi ki:

Hayır, Allah beni senden korur.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kılıcını kınına koydu ve ona geri verdi. Dedi ki:

Bunun üzerine Allah şu âyetini indirdi:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ
أَيْدِيَهُمْ، فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ، وَاتَّقُوا اللّٰهَ، وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ».

«Ey inananlar, Allah'ın üzerinize olan nimetini anın: Hani bir topluluk size tecâvüze kalkışmıştı da Allah onlara mani olmuştu. Allah'tan sakının, inananlar Allah'a güvensinler.»

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yezid b. Rûmân haber verdi ki:

O âyet ancak Beni Nadir'in kardeşi Amr b. Cihâş'ın yaptığı şeyler hakkında indirildi. Bunların hangisinin olduğunu en iyi bilen Allah'dır.

Câbir'in ve devesinin Resûlullah ile birlikte olan kıssaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Vehb b. Keysân, Câbir b. Abdullah'dan haber verdi ki o şöyle demiş:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte, zayıf bir erkek devemin üzerinde olduğum halde Nahl'den Zâtü'r-Rika' gazve-

sine çıkmıştım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferden döndüğü zaman, beraberimizdeki arkadaşlarımız ilerlemeye başladılar ben ise gerilemeğe başladım. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana kavuştu ve şöyle dedi:

Ey Câbir, sana ne oldu? Dedim ki:

Yâ Resûlallah, işte benim bu erkek devem beni geciktirdi. Buyurdu ki:

«Onu çöktür.» Ben de onu çöktürdüm. Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de çöktürdü. Sonra dedi ki:

Şu senin elindeki değneği bana ver, veyâ benim için ağaçtan bir değnek kes. Ben de bunu yaptım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu aldı ve onunla deveme bir kaç kere vurdu. Sonra dedi ki:

Bin!

Ben de bindim, yola devam ettik. Onu hak ile gönderene kasem ederim ki onun nâkesi ile (yani bindiği dişi devesi ile) yarışırcasına gitti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sohbet ettik. Bana dedi ki:

Ey Câbir, sen bu cemelini (yani bindiğin bu erkek deveyi bana satar mısın? Dedim ki:

Yâ Resûlallah, bilâkis onu sana hibe ederim. Dedi ki:

Hayır, fakat onu bana sat. Dedim ki:

O halde ya Resûlallah, onun pazarlığını yap. Dedi ki:

Onu bir dirhem mukabilinde aldım. Dedim ki:

Hayır, bu takdirde beni aldatıyorsun yâ Resûlallah! Dedi ki:

O halde iki dirhem ile olsun. Dedim ki:

Hayır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim için onun bahasında yükseltmeğe bir okkaya kadar devam etti. Ben dedim ki:

Yâ Resûlallah acaba razı oldun mu! Dedi ki:

Evet. Dedim ki:

O halde o senindir. Dedi ki:

Onu aldım. Sonra:

Ey Câbir, acaba henüz evlenmiş misin? dedi. Dedim ki:

Evet, ya Resûlallah. Dedi ki:

Dulla mı, yoksa bâkire ile mi? Dedim ki:

Hayır, bilâkis dulla ile. Dedi ki:

Acaba bir kız yok mu idi ki sen onunla oynaşasın o da seninle oynaşsın! Dedim ki :

Yâ Resûlallah, şüphesiz babam Uhud gününde şehid edildi ve yedi kızını geride bıraktı. Ben de işleri toplayan bir kadınla evlendim ki, o kızların başlarını toplasın ve onlara baksın. Dedi ki:

İnşaallah isâbet etmişsin. Biz şayet Sirâr mevkiine gelirsek bir devenin kesilmesini isteyeceğiz. Ve o günümüzü orda geçiririz. O kadın sesimizi işitmiş. Minderlerini silkelemiş. Dedim ki :

Yâ Resûlallah, minderlerimiz yoktur ki. Dedi ki :

Yakında olacak. Sen oraya geldiğin zaman güzel bir iş yap. Dedi ki :

Sirâr mevkiine geldiğimiz zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir devenin kesilmesini emr etti ve kesildi. Ve orda o günümüzü geçirdik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akşamladığı zaman yatağına girdi biz de girdik. Olan şeyleri ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bana dediğini hanıma haber verdim, dedi ki :

O halde yap dinle ve itaat et.

Sabahladığım zaman erkek devenin başından tuttum ve götürdüm ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kapısının önünde çöktürdüm. Sonra mescidde ona yakın olarak oturdum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı, erkek deveyi gördü ve şöyle dedi :

Nedir bu? Dediler ki :

Câbir'in getirdiği devedir. Dedi ki :

Câbir nerededir? Ben yanına çağırıldım ve şöyle dedi :

Ey kardeşimin oğlu, devenin başını tut, o senindir. Sonra Bilâl'ı çağırdı ve ona şöyle dedi :

Câbir'i götür, ona bir okkiye altun ver. Ben de onunla birlikte gittim ve bana okkiyeyi verdi ve biraz da fazla verdi. Vallahi yanımda durmadan artmaya devam etti. Evimizden onun tesiri görülürdü. Ta dün başımıza gelen musibet oluncaya kadar. Harre gününü kasd ediyor. (82)

---

(82) Harra vak'asını kast ediyor. O vak'a ki, Medîne'de Yezîd b. Muâviye'nin döneminde Müslim b. Ukbe el-Merrî'nin eli ile olmuştu. Ehl-i Medine onun ismini Müsrif b. Ukbe koymuştu. O hâdisenin sebebi şu idi : Medine halkı Yezîd b. Muâviye'yi hal' ettiler ve Mervân b. Hakem'i ve Benî Ümeyye'yi Medine'den çıkarttılar ve kendilerine Abdullah b. Hanzala el-Ğasîl'i emir kıl-

İbn-i Yâsir ve İbn-i Bişr ve onların, Resûlullah'ın askerlerinin bekçiliğini yapmaları ve başlarına gelen musibet

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana amcam Sadaka b. Yesâr, Akil b. Câbir'den, o da Câbir b. Abdullah el-Ensarî'den onun şöyle dediğini naklen haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Nahl'den Zât-i Rika gazvesine çıktık. Bir adam, müşriklerden bir adamın karısını katletti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kafile ile yoluna devam edince o kadının kocası geldi. O da seferde idi. Haberini aldığı zaman, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı içinde bir kan akıtmadıkça durmayacağına yemin etti. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in izine düşerek yola çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem) bir menzie indi ve şöyle dedi:

Bizi işte bu gecemizde hangi adam koruyacak, bekcilik yapacak? Bunun üzerine Muhâcirlerden bir adam ve Ensâr'dan da diğer bir adam seslendiler ve dediler ki:

Yâ Resûlallah, biz. Dedi ki:

O halde boğazın ağzında olunuz. Dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve onun ashâbı vâdinin boğazına inmişlerdi. Bu iki kişi, İbn-i Hişâm'ın dediğine göre, Ammâr b. Yâsir ve Abbâd b. Bişr'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

O iki adam boğazın ağzına doğru yola çıktıkları zaman Ensârlı Muhâcirli'ye dedi ki:

---

dılar. Abdullah, babası (yani Hanzala) Uhud gününde melekler tarafından yıkanan kişidir. Onların içinde bulunan sahâbelerin büyüklerinden hiçbir kimse bu hal'e bu çıkarmaya muvâfakat etmedi. Bu Câbir'in o gündeki durumu şu idi:

O Medîne'nin sokaklarında dolaşmaya başladı. Evler yağmalanıyordu. O ise a'ma idi. Ve o maktullerin içinde ayağı kayıp düşüyor ve şöyle diyordu: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i korkutan kimse helâk olur.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu hadisini kast ediyordu:

Kim Medine'yi korkutursa benim iki yanımın arasındakini (beni) korkutmuş demektir.» Bunun üzerine onu katletmek için onun üzerine saldırdılar. Mervan da onu emânı altına aldı ve onu evine koydu. (Ravzül-Ünüf'e bak).

Gecenin hangi tarafında senin yerine bakmamı istersin, evvelinde mi sonunda mı? Dedi ki:

Evvelinde. Bunun üzerine Muhâcirli yattı ve uyudu. Ensarlı da namaz kılmaya başladı. O adam geldi. Adamın şahsını görünce onun kavminin gözetleyicisi olduğunu bildi, bir ok attı ve ona isabet ettirdi. O da onu çıkarttı ve yere koydu. Namazına devam etti. Sonra ona diğer bir ok attı ve ona isabet ettirdi. O da onu çıkarttı, bir kenara koydu ve ayakta sâbit kaldı. Sonra ona üçüncü kere iâde etti ve oku ona isabet ettirdi. O da onu çıkarttı ve onu kenara koydu, sonra rükû ve secde etti, sonra arkadaşını uyandırdı ve şöyle dedi:

Otur, hareket etmem mümkün olmayan bir şekilde yaralanmışım.

Bunun üzerine o yerinden fırladı. O adam ise, o ikisini gördüğü zaman onların onu bildiklerini anladı ve kaçtı. Muhâcirli kişi, Ensarlı kişideki kanı görünce dedi ki:

Sübhânellah! Sana ilk attığında beni uyandırsaydın ya? Dedi ki:

Kıraat ettiğim bir sûrenin içinde idim onu bitirinceye kadar onu kesmeyi istemedim, bana ok atmaya devam ettiği zaman rükû ettim ve sana bildirdim. Allah'a yemin ederim ki, şâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bana emrettiği düşmanın hücumundan korkulur bir yerin nöbetini zayi etmem olmasaydı elbette o sûreyi kesmeden veya bitirmemden önce canımı çıkartacaktı.

Resûlullah'ın seferden dönmesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rika' gazvesinden Medine'ye geldiği zaman Cumâdel-ulâ'nın kalan kısmını ve cumâdel âhiri ve Receb ayını orada geçirdi.

SON BEDİR GAZVESİ

(Dördüncü sene Şâban ayında)

Resûlullah'ın çıkışı

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Şa'ban ayında Bedr'e doğru Ebû Süfyân ile vâidleştikleri yerde buluşmak için çıktı ve orada indi.

İbn-i Übeyy'i Medine'nin üzerine vâli kılması

İbn-i Hişâm dedi ki:

Abdullah b. Abdullah b. Übeyy b. Selûl el-Ensâri'yi Medine üzerine vâli yaptı.

Ebû Süfyân'ın, adamları ile birlikte geri dönmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Orada sekiz gece kaldı, Ebû Süfyan'ı bekliyordu. Ebû Süfyân ise Mekke halkiyle birlikte çıktı ve Zahrân bölgesinden olan Mecenne'-ye indi. Halktan biri şöyle diyor: O, Usfân'a varmıştı. Sonra onun aklına, dönmek uygun geldi ve şöyle dedi:

Ey Kureyş topluluğu! O, size iyi gitmez, ancak bolluk bir senede, onda ağaçları otlatırsınız, onda süt içersiniz. Öylece savaşa gelirsiniz. Bu sene kuraklık kıtlık senesidir, ben dönüyorum o halde sizler de dönünüz.

Bunun üzerine millet döndü. Mekke halkı onlara sevik ordusu (yâni kavut yiyen ordu) adını verdiler. Derler ki, siz ancak, kavut içmek için çıktınız.

Resûlullah ve Mahşî el-Damrî

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir'de kaldı. Onunla va'd ettikleri yerde buluşmak için Ebû Süfyan' bekliyordu. Mahşî b. Amr el-Damri ona geldi. Bu, onunla Veddân gazvesinde Beni Damre'nin başında Peygamber ile müsâlaha yapmış olan kimsedir. Ve şöyle dedi:

Ey Muhammed! Şu suyun yanına, Kureyş ile karşılaşmak için mi geldin? Dedi ki:

Evet ey Beni Damre'nin kardeşi! Eğer dilersen bununla beraber seninle bizim aramızda olan şeyi sana geri verelim (yani ahdimizi birlikte bozalım) sonra Allah seninle bizim aramızda hükmünü verinceye kadar seninle vuruşalım. Dedi ki:

Hayır vallahi ey Muhammed, sana bunu yapmaya ihtiyacımız yoktur.

Ma'bed ve onun, Resûlullah'ı süratli giden devesi hakkındaki şiiri

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Ebû Süfyân'ı bekler olduğu halde kaldı. Ma'bed b. Ebi Ma'bed el-Huzâi ona rastladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in makamını ve süratli devesini gördüğü zaman şöyle dedi:

قَدْ نَفَرَتْ مِنْ رُفْقَتَيْ مُحَمَّدِ ... وَعَجْوَةٍ مِنْ يَثْرِبَ كَالْعَنْجَدِ

تَهْوِي عَلَى دِينِ أَبِيهَا الْأَتْلَدِ ... قَدْ جَعَلَتْ مَاءَ قُدَيْدٍ مَوْعِدِي

• وَمَاءَ ضَجْنَانَ (٣) لَهَا ضُحَى الْغَدِ •

«Muhammed deve topluluklarından ve Yesrib'in kuru üzüme benzeyen avcesinden (yani bir çeşit hurma ağaçlıklarından) savaşa çıkmış.
En eski babasının âdeti üzere süratli gider, benim buluşma yerim olan Kudeyd (83) *suyuna varır.*
Decnan (84) *suyuna ise yarın kuşluk zamanı varır.»*

İbn-i Revâhe'nin veya Kâb'in Bedr hakkındaki şiiri

Abdullah b. Revâhe bu hususta aşağıdaki şiiri söyledi:
İbn-i Hişâm dedi ki:
Onu bana Ebû Zeyd el-Ensari Kâb b. Mâlik'e âid olarak haber verdi:

وَعَدْنَا أَبَا سُفْيَانَ بَدْرًا فَلَمْ نَجِدْ ... لِمِيعَادِهِ صِدْقًا وَمَا كَانَ وَافِيَا

فَأُقْسِمُ لَوْ وَافَيْتَنَا فَلَقِيتَنَا ... لَأُبْتَ ذَمِيمًا وَافْتَقَدْتَ الْمَوَالِيَا

تَرَكْنَا بِهِ أَوْصَالَ عُتْبَةَ وَابْنِهِ ... وَعَمْرًا أَبَا جَهْلٍ تَرَكْنَاهُ ثَاوِيَا

عَصَيْتُمْ رَسُولَ اللهِ أُفٍّ لِدِينِكُمْ ... وَأَمْرِكُمُ السَّيْءِ الَّذِي كَانَ غَاوِيَا

(83) Kudeyd, Mekke yakınında bir mevkidir.
(84) Dacnan, Tihame bölgesinde bir dağdır.

فَإِنِّي وَإِنْ عَنَّفْتُمُونِي لَقَائِلٌ فِدًى لِرَسُولِ اللهِ أَهْلِي وَمَالِيَا
أَطَعْنَاهُ لَمْ نَعْدِلْهُ فِينَا بِغَيْرِهِ شِهَابًا لَنَا فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ هَادِيَا

«Ebû Süfyan ile Bedir'de buluşmak üzere vadeleştik onu vadeleşmesinde doğru sözlü bulmadık ve o vâdini yerine getiren olmadı.
Kasem ederim ki şâyet bizimle ahdini yerine getirseydin ve bizimle karşılaşsaydın elbette mezmûm olarak ve akrabalarını kaybetmiş olarak dönerdin.
Orada Utbe'nin ve onun oğlunun uzuvlarını tek tek olarak bıraktık ve Amr'ı yani Ebû Cehl'i orada ikamet eder olarak bıraktık.
Allah Resûlüne isyan ettiniz, yazıklar olsun sizin âdetinize ve azgın olan kötü işinize, yazıklar olsun.
Eğer beni levm eder kınarsanız :
«Resûlullah'a ben ve ehlim ve akrabalarım feda olsun.» diyorum.
Ona itaat ettik, içimizde onun gayrını görmedik, bizim için gecenin karanlığında hidâyet edici yolu gösterici bir meş'ale olarak.»

Hassan'ın, Bedir hakkında şiiri

Hasan b. Sâbit bu hususta şöyle dedi :

«Şam'ın akar sularını bırakınız, onların önlerine, erâk ağaçlarını otlayan yavru yüklü develerin ağızları gibi buzlar gelmiştir.
Birtakım adamların elleriyle ki onlar, Rablerine doğru hicret ettiler.
Gerçek yardımcıların (ensarın) ve meleklerin elleriyle.
Âlic mevkiinin engin vâdisinden alçak yerlerinden gittiği zaman onlara de ki yol oradan değildir.
Suyu ellerle çıkarılan Ress kuyusunun yanında develerinin yatak yerleri geniş olan bir yerde kendileri için çok etba olan cerrar bir ordu ile sekiz gün kaldık.
Ortası vücûdun yarısı kadar olan atlarla ve omuzları yüksek uzun zayıf atlarla.
Sene boyu yaşıyan arafec otunun köklerini, süratli bineklerin tırnaklarının kenariyle söküp çıkarır olarak görürsün.
Eğer uzun boylu kalmamızda ve arayışımızda Furat b. Hayyan'la karşılaşırsak o, helâk olmuş bir rehin = tutsak olur.
Eğer ondan sonra Kays b. İmriül Kays'a rastlarsak onun renginde siyahlıkta şiddetli bir siyah renk artar.

Ebû Süfyan'a benden bir haber bildir ki, sen fakir beyazlardansın.»

Ebû Süfyân'ın Hassan'a karşı redden söylediği şiiri

Ebû Süfyan b. Hâris b. Abdulmuttalib de ona şöyle cevap verdi:

«Ey Hassân, ey hurma ile geçinen hurma yiyenin oğlu, and olsun ki biz geniş sahraları işte böyle kat ederiz.
Biz çıktık bizim aramızda geyik yavruları kurtulamazlar.
Birbir peşine gelen koşmalarla bizden dağlara sığınsalar bile.
Biz bir deve çökme yerinden gittiğimiz oradan kalktığımız zaman, onu mevsim ehlinin yani bir panayır veyâ hacca gelmiş kalabalık insanların kalktıkları ve terkettikleri ve hayvanlarının ve develerinin izleri ve onların tersleri ve kığılarının olduğu bir yer zan edersin.
Suyu ellerle çıkartılan Ress kuyusunun yanında ikamet ettin, bizi kast ediyordun ve bizi yakın mevzilerin yanında Nahil'de terkettin.
Ekinlerin üzerinde atlarımız ve develerimiz yürüyordu, çiğnemediler, onlara yumuşak kumlar bulaşıyordu.
Sel dağı ile Fâri' dağı arasında iyi kılıçlarla ve süratli bineklerimizle üç gün kaldık.
Zan ettiniz ki kavmin kuvvetleri zayıf atlarının yanındadır.
O halde iyi atları gönderme ve sımsıkı sarılanın sözünün minvalı üzere onlara söyle.
Siz orada mesud oldunuz, halbuki sizin gayrınız oranın ehli = halkı idi.
Bunlar Fihr b. Mâlik'in çocuklarından süvarilerdir.
Çünkü sen eğer hatırlarsan, hicrette değilsin.
Ne de dinin ahkâmında hududlarında ve dinin şiarında ve onun şerayiinde ve ahkâmında ona tâbi olan değilsin.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

O şiirlerden birtakım beyitler geriye kaldılar ki, biz onları kafiyelerinin muhtelif olmasındaki çirkinlikten dolayı terkettik. Bana Ebû Zeyd el-Ensari işte şu beyti haber verdi:

• خَرَجْنَا وَمَا تَنْجُو الْيَعَافِيرُ بَيْنَنَا •

Ve ondan sonraki Hassan b. Sâbit'e âid olan beyti şu sözü içinde söyledi:

• دَعُوا فَلَجَاتِ الشَّامِ قَدْ حَالَ دُونَهَا •

Ve bana ondaki şu beyti de ona âid olarak söyledi:

• فَأَبْلِغْ أَبَا سُفْيَانَ •

DÛMETÜ'L-CENDEL GAZVESİ

(H. Beşinci senesinin Rebiül-evvel ayında)

Savaşın Tarihi:

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye doğru ayrıldı ve orada birkaç ay kaldı. Nihâyet Zilhicce geçti ve müşrikler işte o Zilhicce'de geri dönüp gittiler. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye gelişinden itibaren dördüncü senedir. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Dûmetül-Cendel'de gazveye gitti. (85)

İbn-i Urfuta'yı Medine üzerine vâli yapması

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Rebiül-evvel ayında idi ki: Medine üzerine Sibâ b. Urfuta el-Ğıfârî'yi âmil (vâli) tâyin etti.

Resûlullah'ın seferden dönüşü

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oraya varmadan önce döndü ve bir hile ile karşılaşmadı. Ve Medine'de senenin geri kalanını geçirdi.

---

(85) Dûme, veya Devme olarak. Medine'nin kazalarından bir yerdir. İkisi arasında on beş gecelik mesâfe vardır. Devmi b. İsmâil ile isimlendi ki o oraya inmişti (Ravz ve Mucem el-Buldan ve Şerhi Mevâhib'e bak).

HENDEK GAZVESİ

(H. Beşinci senesi Şevval ayında)

Gazvenin Tarihi

Bize Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm dedi ki:

Bize Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Muttalibi'den haber verdi ki o şöyle dedi:

Sonra Hendek gazvesi, H. Beşinci senede Şevval ayında oldu.

Yahudiler'in Kureyş'i tahrik ve teşvik etmesi ve onlar hakkında nâzil olan âyetler

Bana Yezid b. Rûmân, Zübeyr b. Urve b. Zübeyr'in akrabalarının azadlısı ve kendisini itham etmediğim bir kimse, Abdullah b. Kâb b. Mâlik'den ve Muhammed b. Kâb el-Kurezi'den ve Zühri'den ve Âsım b. Ömer b. Katâde ve Abdullah b. Ebi Bekr'den ve onlardan başka âlimlerimizden naklen haber verdi.

Hepsi de Hendek savaşından söz etmişler, yalnız bazıları diğer bazılarının haber vermediğini, haber vermiştir. Demişler ki:

Hendek'te olan hâdiselerden: Yahudi bir topluluk; Sellâm b. Ebi'l-Hukayk el-Nadarî, Huyey b. Ahtab el-Nadari, Kinâne b. Ebul-Hukayk el-Nadari, Havza b. Kays el-Vâili, Ebû Ammar el-Vâilî, Beni Nadîr ve Beni Vail'den bir topluluk ile (ki bunlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı hizibleri = kabileleri tertib eden kimselerdir) çıktılar. Nihâyet Mekke'ye Kureyş'in yanına geldiler ve onları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile harb etmeğe dâvet ettiler ve dediler ki:

Biz ona karşı yakında sizinle beraber olacağız. Onun kökünü kurutuncaya kadar. Kureyş de onlara dedi ki:

Ey yahûdiler topluluğu! Siz ilk ehl-i kitapsınız ve Muhammed ile ihtilâf ettiğimiz şeyi bilirsiniz. Acaba dinimiz mi hak yoksa onun dini mi? Dediler ki:

Bilâkis sizin dininiz onun dininden hayırlıdır ve siz ondan hakka daha yakınsınız.

İşte bunlar, Allah Teâlâ'nın, haklarında şu âyetini inzâl buyurduğu kimselerdir.

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا. أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ، وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا»

«Kendilerine kitâb verilmiş olanların, puta ve şeytana kanıp, inanıp, inkâr edenlere: «Bunlar, inananlardan daha doğru yoldadırlar» dediklerini görmedin mi? İşte Allah'ın lânetledikleri onlardır. Allah'ın lânetlediği kişiye asla yardımcı bulamayacaksın.» Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar:

«أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ»

«Yoksa Allah'ın bol nimetinden nasiplerini verdiği kişileri mi çekemiyorlar?»

«فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا. فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ، وَكَفَى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا»

«Oysa İbrâhim âilesine Kitâb ve hikmet verdik, onlara büyük hükümranlık bahşettik. Onlardan ona inananlar ve yüz çevirenler vardı. Çılgın bir alev olarak cehennem yeter.»

Yahûdiler'in Ğatafan'ı teşvik etmeleri

Yahudiler bu sözleri Kureyş'e söyledikleri zaman, onları sevindirdi ve onları Resûlullah'a karşı çağırdıkları savaş için kendilerine bir istek geldi. Bu savaş için toplandılar ve hazırlık yaptılar. Sonra o yahudi topluluğu çıktı, Kays, Aylan'dan olan Ğatafan'a geldiler. Ve onları da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile harp etmeğe çağırdılar ve onlara haber verdiler ki yakında ona karşı kendileriyle sizinle beraber olacağız. Kureyş de bu konuda onlara tâbi olacaktır. Bunun üzerine Ğatafan onlarla beraber savaş için toplandı.

Müşrik ahzab'ın çıkışı

İbn-i İshâk dedi ki:

Bunun üzerine Kureyş çıktı. Onların yöneticisi Ebû Süfyân b. Harb idi. Ğatafan da çıktı. Onların kumandanı ise Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr idi. Bunlar, Beni Fezâre ile birlikte çıktılar. Hâris b. Avf b. Ebi Hârise el-Mürri de Beni Mürre ile birlikte çıktı. Mis'er b. Ruhayle b. Nüveyre b. Tarif b. Sühme b. Abdullah b. Hilâl b. Halâve b. Eşce' b. Reys b. Ğatafan da Eşce'den olan kavminden kendisine tâbi olanlar ile birlikte çıktı.

Hendek'in kazılması ve münâfıkların, mü'minlerin şevkini kırmaya çalışmaları

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların savaş için icma ettiklerini işittiği zaman Medine etrafında hendek kazdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanları sevaba terğib ve teşvik için bizzat kendisi çalıştı ve onunla birlikte müslümanlar da çalıştılar. Resûlullah ile beraber devam ettiler. Münafıklardan birtakım adamlar, bu işte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ve müslümanlardan geri kaldılar ve zayıfca çalışmakla gizlenmeğe başladılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir bilgi olmaksızın ve izin olmaksızın âilelerine sıvışıp gitmeğe başladılar. Halbuki müslüman bir adama kendisinden kurtuluş olmayan bir ihtiyaç baş gösterdiği zaman, bu ihtiyacını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zikrederdi, ihtiyacını gidermek için ondan izin isterdi, o da ona izin verirdi. Hâcetini kaza edip yerine getirdiği zaman oradaki işinin başına dönerdi. Ve bunu Allah rızası için yapardı.

Hendek'te mü'min olsun, münâfık olsun çalışanlar hakkında nâzil olan âyetler

Bunun üzerine Allah Teâlâ işte o mü'minler hakkında şu âyetlerini inzâl buyurdu:

« إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ
لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ ، إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

وَرَسُولِهِ ، فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ ، وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ ، إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ »

«Doğrusu Allah'a ve Peygamberine inanan mü'minler, Peygamberle berâber bir işe karar vermek için toplandıklarında, ondan izin almaksızın gitmezler. Ey Muhammed! Senden izin istiyenler, Allah'a ve Peygamberine inananlardır. Bâzı işleri için senden izin isterlerse, içlerinden dilediğine izin ver, Allah'dan, onların bağışlamalarını dile. Allah şüphesiz bağışlar, merhamet eder.»

İşte bu âyet, müslümanlardan Allah rızası için Allah'a ve Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e itaat edenlerin hakkında nâzil oldu.

Sonra Allah Teâlâ, işten gizlice çekip giden ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin olmaksızın gitmekte olan münâfıkları kasd ederek şöyle buyurdu :

« لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا ، قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا ، فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ »

«Peygamberin çağrısını, kendi aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın. Allah, içinizden sıvışıp gidenleri şüphesiz bilir. O'nun buyruğuna aykırı hareket edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

Livâz : Kaçma esnasında bir şeyi gizlemektir. Hassan b. Sâbit şöyle dedi :

وَقُرَيْشٌ تَفِرُّ مِنَّا لِوَاذًا أَنْ يُقِيمُوا وَخَفَّ مِنْهَا الْحُلُومُ

«Kureyş bizden kaldıklarını gizleyerek kaçarlar, onların akılları hafiftir.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir, ki onu Uhud gününün şiirleri içinde zikr etmiştim.

« أَلَا إِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ »

«Dikkat edin; göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. O, içinde bulunduğunuz durum da..»

İbn-i İshâk dedi ki: Doğru veya yalan, ne ki varsa..

« وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا، وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ »

«Kendisine döndürüleceğiniz günü de gerçekten bilir. Onlara işlediklerini haber verir. Allah her şeyi bilir.»

سَمَّاهُ مِنْ بَعْدِ جُعَيْلٍ عَمْرًا وَكَانَ لِلْبَائِسِ يَوْمًا ظَهْرًا

Müslümanların Hendek hafriyatında tekerleme söylemeleri

Müslümanlar, hendeği sağlamlaştırıncaya kadar çalıştılar. Cuayl adında bir adamı konu edinerek söyleştiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adama Amr ismini koydu. Sahabeler:

Cuayl'den sonra ona Amr ismini verdi.
O böylelikle yoksullara güç = (zahr) verdi.

diye söylüyorlardı. Amr'a vardıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Amr diyordu. Zahr'a vardıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zahr diyordu. (Yani şiirin sonunda sahâbelere bir tek kelime ile katılıyordu. Seslerinin ahengine aheng katıyordu.)

O gün zâhir olan mûcizeler

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Handek'in kazılmasında bana varan birçok mûcizeler oldu. Allah Teâlâ'dan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i tastik ve onun nübüvvetini tahkik için büyük bir ibret vardır. Müslümanlar bunu ayan beyan gördüler.

Sert yerin yumuşaması

Bana gelen hadislerden biri de: Câbir b. Abdullah'ın şu rivâyetidir.

Handek'in kazılmasında sert bir yer onlara çetin geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onu anlattılar. O da bir kab su istedi. Onun içine üfledi sonra Allah'ın dilediği bir duâ ile duâ etti. Sonra bu suyu işte o sert yerin üzerine akıttı. Orada hâzır bulunan bir kimse şöyle diyor:

Onu hak ile Peygamber olarak gönderen Allah'a kasem ederim ki, orası dağıldı kumluk gibi oldu. Öyle ki ne bir kazmayı ne de bir demir küreği geri çevirmiyordu.

Beşir'in kızının hurmasındaki bereket

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Saîd b. Mina haber verdi ki ona şu haber verilmiş:

Beşir b. Sa'd'in kızı (ki bu Numan b. Beşir'in kız kardeşidir) dedi ki:

Beni, anam Amre bint-i Revâhe çağırdı ve bir avuç hurmayı elbisemin içinde bana verdi. Sonra «Ey kızcağım, bunu babana ve dayın Abdullah b. Revâheye, yemek için götür, dedi. Dedi ki:

Ben de onu aldım götürdüm. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e rastladım. Ben babamı ve dayımı arıyordum. Bana dedi ki:

«Ey kızcağım bana gel. Seninle beraber olan şey nedir?» Dedim ki:

Yâ Resûlallah, bu bir hurmadır, anam beni bununla, babam Beşir b. Sad ve dayım Abdullah b. Revâheye yemeleri için gönderdi.

«Getir onu», diye buyurdu. Ben de onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki avucunun içine döktüm, avuçlarını doldurmadı. Sonra bir bez getirilmesini emr etti. Bez onun için yere serildi. Sonra hurmayı onun üzerine koydu ve bezin üstünde dağıttı. Sonra onun yanındaki birisine şöyle dedi:

Hendek ehline «yemeğe geliniz», diye çağır. Bunun üzerine Hendek ehli oraya toplandılar ve yemeğe başladılar. Ve hurmalar artmağa başladı, hattâ ehli Hendek doyduğu halde hurmalar bezin etrafından yere dökülüyorlardı.

Câbir'in taamındaki bereket

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bana Said b. Mina, Câbir b. Abdullah'dan naklen haber verdi ki, o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Hendek'te çalıştık. Benim zaif küçük bir koyunum vardı. Dedim ki:

Vallahi keşke onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için kebap yapsaydık. Bunun üzerine hanımıma emrettim. O bizim için arpadan bir un öğüttü ve bizim için ekmek yaptı. İşte o koyunu boğazladım. Onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için kebap yaptık. Dedi ki:

Akşamladığımız ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hendekten ayrılmayı istediği zaman (biz yalnız gündüz çalışıyorduk, akşamladığımız zaman ailemize evlerimize dönüyorduk) Dedim ki:

Yâ Resûlallah! Senin için, bizim yanımızda olan bir küçük koyunu kebap yaptık ve onunla birlikte de işte bu arpa ekmeğinden bir şey yaptık. Ben arzu ediyorum ki benimle beraber benim evime gelesin. Ancak benimle birlikte yalnızca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gelmesini istiyorum.» Bunu ona söylediğim zaman dedi ki:

«Evet, olur.» Sonra bir bağrıcıya emretti ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Câbir b. Abdullah'ın evine gidiniz. Dedim ki:

İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn! Ne yapacağız. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi ve onunla birlikte millet de geldi. Oturdu, biz de o kebabı ona çıkarttık. Besmele çekti, sonra yedi ve millet de birbir peşine ona geldiler, her bir gurup yemeklerini bitirdiği zaman kalktılar ve diğer gurup geldiler, nihâyet bütün ehli hendek o kuzuyu bitiremedi.

Allah'ın, Resûlüne, fethe dâir gösterdiği şeyler

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Selmân el-Farisi'den haber aldım ki o şöyle dedi:

Hendek'den bir bölüme vurdum. Bir kaya bana karşı katı geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise bana yakın bir yerde idi. Vurduğumu ve yerin bana sert geldiğini görünce indi, elimden kazmayı aldı bir darbe ile oraya vurdu ki kazmanın altından bir parıltı parladı. Sonra bir darbe daha indirdi ve onun altından diğer bir parıltı parladı. Sonra üçüncü bir darbe daha vurdu ve onun altından diğer bir parıltı daha parladı. Dedim ki:

Babam ve anam sana fedâ yâ Resûlallah! Kazmanın altından, sen vurdukca parladığını gördüğüm şey nedir? Dedi ki:

. Ey Selmân sen onu gördün mü? Dedim ki:

Evet. Birinciye gelince Allah bana onunla Yemen'i fethetti. İkinciye gelince Allah onunla bana Şam ve batıyı fethetti. Üçüncüye gelince Allah onunla bana doğuyu fethetti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana itham etmediğim bir kimse Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki o, işte bu memleketler Ömer ve Osman zamanında ve ondan sonra feth olundukları zaman şöyle diyordu:

Aklınıza gelen yerleri feth ediniz. Ebû Hüreyre'nin nefsi elinde olan Zâta kasem ederim ki, siz hiçbir şehir feth etmediniz ve kıyamete kadar da hiçbirini feth etmeyeceksiniz ki, ancak Allah Sübhânehu Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bundan önce oraların anahtarlarını vermemiş olsun.

Kureyş'in Medine'ye inmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hendeğin işini bitirdiği zaman Kureyş geldi ve saf Arap olmayanlardan ve onlara tâbi olan Beni Kinâne ve ehl-i Tihâme'den on bin kişi ile Cürüf ile Züğâbe arasında Rume'den sellerin toplandığı yere indiler. Ğatafan ve Necid halkından onlara tabi olanlar geldiler ve Zeheb-i Nekma'da, Uhud'un tarafına doğru olan bu yerde indiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve müslümanlar çıktılar ve arkalarını Sel' dağına verdiler. Resûlullah müslümanlardan üçbin kişi ile çıktı ve ordugâhını işte orada kurdu. Hendek onunla düşman arasında idi.

İbn-i Ümm-i Mektûm'u Medine üzerine âmil (vâlî) kılması

İbn-i Hişâm dedi ki:

Medine üzerine İbn-i Ümm-i Mektûm'u âmil kıldı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Çocuklar ve kadınlar için emretti ki kalelere = yüksek evlere sokulsunlar.

Huyey, Kâb'ı Resûlullah ile ahdini bozması üzerine sürüklemesi

Allah'ın düşmanı Huyey b. Ahtab el-Nadari çıktı ve Kâb b. Esed el-Kurezi'ye Beni Kureyze'den andlaşma yapana geldi. Kâb, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile kavmine karşı musalaha yapmıştı, onunla akidleşmiş ve ahidleşmişti. Kâb, Huyey b. Ahtab'ı işitince ona karşı kalesinin kapısını kitledi. O ise ondan izin istedi. O da ona kapıyı açmaktan imtina etti. Bunun üzerine Huyey şöyle bağırdı:

Ey Kâb, sana yazıklar olsun! Bana kapıyı aç. Dedi ki:

Ey Hüyey sana yazıklar olsun! Şüphesiz sen uğursuz bir adamsın ve ben Muhammed ile ahidleşmişimdir. Benimle onun arasında olan şeyi bozucu değilim. Ondan ancak vefâ ve doğruluk sadâkat gördüm. Dedi ki:

Sana yazıklar olsun! Bana kapıyı aç seninle konuşacağım. Dedi ki:

Ben açan maçan değilim. Dedi ki:

Vallahi benim önüme kapıyı kitlemedin, ancak senin yemeğini yememden korktuğun için kitledin. Böylelikle onu kızdırdı. Ona kapıyı açınca o şöyle dedi:

Ey Ka'b yazıklar olsun sana! Sana zamanın izzetini ve yüksek bir denizi getirdim. (86) Sana Kureyş'i getirdim. Kumandanları ile ve liderler ile beraber... Onları Rûme'den sellern toplandığı yere indirdim. Gatafan'ı getirdim. Kumandanları ve liderleri ile beraber... Ve onları, Uhud yanına Zeneb-i Nakmâ'ya indirdim. Benimle «Muhammed'in ve onunla beraber olanların kökünü kurutmamıza kadar sâbit kadem olacaklar», diye andlaştılar. Ka'b ise ona şöyle dedi:

---

(86) Denizden kasıt çok adamlardır.

Hayır, vallahi bana zamanın zilletiyle ve ince susuz bir bulutla geldin. Böyle bulutlar şimşek çakar, yıldırım saçar, halbuki onda bir şey yoktur. Yazıklar olsun sana ey Huyey. Beni ve benim, üzerinde bulunduğum şeyi bırak, çünkü ben Muhammed'den, ancak doğruluk ve vefâ gördüm. Huyey, Kâb'ı ikna etmek için çalışmaya devam etti. Nihayet Allah adı üzerine ondan bir sözleşme aldı, şöyle ki:

And olsun, eğer Kureyş ve Ğatafan geri dönerlerse ve Muhammed'e bir musibet eriştirmezlerse ben seninle birlikte senin kalene gireceğim ki sana isâbet eden şey bana da isabet etsin. Sonra Kâb b. Esed Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yaptığı sözleşmesini bozdu ve onunla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arasında o sözleşmeden beri oldu.

Resûlullah'ın, Kâb'in ahdi bozmasını araştırması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve müslümanlara haber vardığı zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd b. Muâz b. Numân'ı gönderdi. O, o zaman Evs'in efendisi idi. Yine Sa'd b. Ubâde b. Düleym'i de gönderdi. Bu, Beni Sâide b. Kâb b. Hazrec'den biri idi. Bu o zaman Hazrec'in efendisi idi. Bunlarla birlikte de Abdullah b. Revâha vardı. Bu, Beni Hâris b. Hazrec'in kardeşidir; bir de Havvât b. Cübeyr'i gönderdi. Bu, Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir. Ve şöyle dedi:

Gidiniz ve bakınız o kavimden bize varan haber gerçek midir değil midir? Eğer gerçek ise bana bileceğim bir işaretle (parola ile) bildiriniz. Milletin kuvvetlerini za'fa uğratmayınız. Eğer bizim ile kendileri arasındaki andlaşmada vefa üzere iseler, onu millete aşikâr ediniz. Bunun üzerine çıktılar ve onlara geldiler ve onları, kendilerine ulaşan haberler arasında, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaptıkları en kötü hal üzere gördüler. Onlar dediler ki:

Resûlullah kim imiş? Bizimle Muhammed arasında ne bir andlaşma ne de bir sözleşme vardır. Bunun üzerine Sa'd b. Muâz onlarla sövüştü, onlar da onunla sövüştüler. O sert bir adamdı. Sa'd b. Ubâde de ona şöyle dedi:

Onlarla sövüşmekten kendini beri al, bizimle onların arasında olan şey sövüşmekten daha büyüktür. Sonra Sa'd ve öteki Sa'd ve kendileriyle beraber olanlar, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-

lem)'e döndüler ve ona selâm verdiler sonra Adel ve Kare'dir, dediler. Yani Adel ve Kare kabilelerinin, Reci kuyusuna giden Hubeyb ve arkadaşlarına yaptıkları hiyanet gibi hiyanet yapmışlar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Allâhü ekber, ey müslümanlar topluluğu, müjdelenin!

Müslümanlarda yayılan korku ve münâfıkların nifaklarının zuhur etmesi

İşte o esnada belâ büyüdü ve korku şiddetlendi. Düşmanlar her taraftan geldiler. Mü'minler büsbütün bir zan içine düştüler. Bâzı münâfıklardan nifâk zâhir oldu ve Muattib b. Kuşeyr, (ki bu, Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir) şöyle demeğe başladı. Muhammed bize Kisrâ'nın ve Kayser'in hazinelerini yememizi va'd ediyordu. Bu gün ise bizden birimiz kazayı hâcetini def için giderken kendi için emin olamıyor.

İbn-i Hişâm'ın, Muattib'in nifâkı hakkındaki görüşü

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana ehli ilimden kendisine güvendiğim birisi «Muattib b. Kuşeyr münâfıklardan değildi» dedi ve onun ehli Bedr'den olduğunu delil gösterdi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve hattâ Evs b. Kayzi (ki bu Beni Hârise b. Hâris'den biridir) kavminden bir cemaat namına şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, bizim evlerimiz düşmana açıktır. Çıkıp evlerimize dönmemize izin ver. Çünkü evlerimiz Medine'nin dışındadır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ona karşı duran müşrikler yirmi küsur gece bir aya yakın bir zaman kaldılar, aralarında bir harb olmadı ancak ok ile atışma ve kuşatma oldu.

Resûlullah kendisiyle Ğatafan arasında musalaha yapmak istemesi ve sonra ondan vazgeçmesi

Milletin üzerine belâ şiddetlendiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Asım b. Ömer b. Katâde'nin ve itham etmediğim birinin, Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Şihâb ez-Zührî'den naklen bana bildirdiğine göre) Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr'e

ve Hâris b. Avf b. Ebi Hâris el-Mürrî'ye (ki bu ikisi Ğatafan'ın yöneticileridirler) haber gönderdi ve onlara, askerleriyle beraber kendilerinden vazgeçip geri dönmeleri karşılığında, Medîne'nin meyvalarının üçte birini vermek istedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile o iki reis arasında sulh cereyan etti. Hattâ sözleşmeyi yazdılar. Ne şehâdet ne de sulh azmi gerçekleşti. Yalnız birbirini ikna etmeye çalıştılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sözünü yerine getirmek istediği zaman Sa'd b. Muâz'a ve Sa'd b. Ubâdeye haber gönderdi. Bunu onlara zikr etti. Bu hususta onlarla istişâre etti. Onlar da ona şöyle dediler:

Yâ Resûlallah, yapmamızı istediğin bir şey midir, yoksa yapmamız gereken Allah'ın sana emr ettiği bir şey midir? Yoksa yalnız bizim için yaptığın bir şey midir?

Hayır, bilâkis onu sizin için yapıyorum. Vallahi bunu ancak şunun için yapıyorum; Gördüm ki Arap bir tek yaydan size atıyorlar, ve her bir yandan size karşı şiddetlenmişlerdir. Bu durumda istedim ki, onların şevketlerini sultalarını bir dereceye kadar sizden kırayım. Bunun üzerine Sa'd b. Muâz ona dedi ki:

Yâ Resûlallah, biz ve onlar Allah'a şirk koşan ve putlara ibâdet eden bir kavim idik. Ne Allah'a ibâdet ediyorduk ne de onu tanıyorduk. Onlar oradan (Medine'den) bir hurmayı dahi ancak misafireten veya satın alarak yiyebiliyorlardı. Allah bize İslâmı ikrâm ettiği ve bizi ona hidâyet ettiği ve bizi seninle ve İslâmla aziz kıldığı zaman mı mallarımızı onlara vereceğiz? Vallahi bizim buna ihtiyacımız yoktur. Vallahi onlara ancak kılıç veririz. Taki Allah bizimle onların arasında hükmünü versin. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Hadi bildiğin gibi yap. Bunun üzerine Sa'd b. Muâz sahifeyi eline aldı ve onda bulunan yazıyı sildi. Sonra şöyle dedi:

Hadi bize karşı bütün güçleriyle çalışsınlar.

Müşriklerden bir topluluğun hendeği geçmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Düşmanlar, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve müslümanları muhasara altında tuttular. Fakat aralarında savaş olmadı. Ancak Kureyş'den birtakım süvariler müstesna. Onlardan biri Amr b. Abd-i Vüdd b. Ebi Kays'dır, ki bu Beni Âmir b. Luayy'ın kardeşidir.

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: Amr b. Abd b. Ebi Kays'dır.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ve İkrime b. Ebi Cehl el-Mahzûmi ve Hubeyre b. Ebi Vehb el-Mahzûmi ve Şair Dırâr b. Hattâb b. Mirdâs, ki bu, Beni Muhârib b. Fihr'in kardeşidir, savaş için giyinip kuşandılar, sonra atlarının üzerinde çıkıp gittiler. Ta Beni Kinâne'nin konaklarına vardılar ve şöyle dediler:

Ey Beni Kinâne harb için hazırlanınız, yakında bu günün süvârilerinin kim olduğunu bileceksiniz. Sonra atları ile süratlice gittiler ve nihâyet hendek üzerinde durdular. Hendeği gördükleri zaman şöyle dediler:

Vallahi bu elbette kurulmuş bir hiledir. Arablar böyle bir şey bilmiyorlardı.

Selman ve onun hendeğin kazılmasına fikir vermesi

İbn-i Hişâm dedi:

Denilir ki: Selman el-Fârisi, hendek hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e fikir verdi. Bana bir ehli ilim haber verdi ki: Hendek gününde muhâcirler şöyle dediler:

Selmân bizdendir. Ensâr da dediler ki:

Selmân bizdendir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de «Selman bizdendir, ehli beyttendir», dedi.

Ali'nin Amr b. Abd-i Vüdd'ü katletmesi ve onun bu husustaki şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra o kureyşliler Hendekten dar bir yeri kasd ettiler ve atlarını vurdular. Atlar oradan şiddetle girdiler. Atlarla hendek ile Sel' dağı arasındaki çorak toprakta dolaştılar. Ali b. Ebi Tâlib, (Aleyhisselâm), kendisiyle beraber müslümanlardan birtakım kişilerle birlikte çıktı. Onlara karşı onların atlarını şiddetle girdirdikleri gediği tuttular. Atlılar onların cihetine doğru süratle gelmeğe başladılar. Amr b. Abd-i Vüdd, Bedir gününde savaşmıştı. Hattâ hareket edemeyeceği bir vaziyette yara almıştı. Uhud gününde hâzır bulunmadı. Hendek günü olduğu zaman, savaşa katıldığının görülmesi için alâmetlenmiş olarak çıktı. O ve atı durduğu zaman:

Kim mübareze edecek? dedi. Ali b. Ebi Tâlib çıktı ve şöyle dedi:

Ey Amr, sen Allah'a söz vermiştin ki Kureyş'den herhangi biri seni iki şeyden birine çağırsa illâ birini yaparsın. O da:

Evet, dedi. Ali ona dedi ki:

Ben seni Allah'a ve O'nun Resûlüne ve İslâm'a çağırıyorum. Dedi ki:

Benim bunlara ihtiyacım yoktur. Ali dedi ki:

Ben seni yerde vuruşmaya dâvet ediyorum. O dedi ki:

Niçin yâ kardeşimin oğlu? Vallahi seni katletmeyi istemiyorum. Ali ona dedi ki:

Fakat vallahi ben seni öldürmeyi istiyorum. Bunun üzerine bu esnada Amr kızdı ve atından şiddetle kendini attı ve atını durdurdu ve onun yüzüne vurdu sonra Ali'nin üzerine geldi. Böylece ikisi savaş sahasına indiler dolaştılar vuruştular. Ali (Radiyallâhü anh) onu katletti. Onların atları yenilgiye uğramış olarak çıktılar. Nihâyet hendekten kaçarak gittiler.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ali b. Ebi Tâlib (Rıdvânüllâhi aleyh), bu hususta şöyle dedi:

نصر الحجارة من سفاهة رأيه ... ونصرت رب محمد بصوابي
فصددت حين تركته متجدلا ... كالجذع بين دكادك وروابي
وعففت عن أثوابه ولو أنني ... كنت المقطر بزني أثوابي
لا تحسبن الله خاذل دينه ... ونبيه يا معشر الأحزاب

Görüşünün sefihliğinden dolayı taşlara yardım etti, ben ise isabetimle Muhammed'in Rabbi'ne yardım ettim.

Böylece:

Onu yumuşak kumlarla yüksek sarp yerlerin arasında hurma ağacının dalları gibi yere yatık olarak bıraktığım zaman hendeği tıkadım.

Elbiselerinden istemeyerek iffetimi korudum, şayet ben iki yanıma atmış olsaydım beni elbiselerimden soyardı.

Ey ahzab topluluğu, Allah'ı, dininden ve peygamberinden yardımı terkedeceğini asla zan etmeyiniz.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiir ilmi ehlinin ekserisi, onun, Ali b. Ebi Tâlib'e âid olduğunda şübhe ederler.

Hassan'ın, İkrime'nin kaçması hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

İkrime b. Ebi Cehl o günde mızrağını attı. O Amr'ın ölümünden dolayı hezimete uğramıştı. Hassan b. Sâbit bu hususta şöyle dedi:

فَرَّ وَأَلْقَى لَنَا رُمْحَهُ لَعَلَّكَ عِكْرِمَ لَمْ تَفْعَلِ
وَوَلَّيْتَ تَعْدُو كَعَدْوِ الظَّلِيمِ مَا إِنْ تَجُورُ (٢) عَنِ الْمَعْدِلِ
وَلَمْ تَلْقَ ظَهْرَكَ (٤) مُسْتَأْنِسًا كَأَنَّ قَفَاكَ قَفَا فُرْعُلِ

«Kaçtı ve bize mızrağını attı, ya İkrime! Belki yapmamışsın...
Ve yoldan sapmadıkca küçük deve kuşunun koşması gibi koşarak geri döndün.
Sanki senin kafan küçük sırtlanın kafası gibidir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Metinde geçen Fur'ul: Sırtlanın küçüğüdür. Bu beyitler onun beyitleri içindedir.

Hendek gününde müslümanların şiârı (parolası)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının Hendek ve Beni Kurayza günündeki şiârı şu idi:

«Hâ mîm, la yünsarûne» (hâmim, muzaffer olmazlar).

Sa'd b. Muâz'ın durumu

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Beni Hârise'nin kardeşi şöyle haber verdi:

Mü'minlerin anası Âişe, Hendek gününde Beni Hârise'nin kalesinde idi. Orası Medine kalelerinin en muhafazalısı idi. Sa'd b. Muâz'ın anası da kalede idi. Âişe dedi ki:

Bu, bizim üzerimize hicab vurulmadan (tesettürden) önce idi:

Sa'd, üzerinde kısa, yukarı kalkmış bir zırh olduğu halde geçti. O zırhdan kolunun hepsi çıkmıştı ve elinde de mızrağı var idi. Mızrağını hızlıca sallıyor ve şöyle diyordu :

لَبِّثْ قَلِيلًا يَشْهَدِ الْهَيْجَا جَمَلْ لَا بَأْسَ بِالْمَوْتِ إِذَا حَانَ الْأَجَلْ

«Biraz bekle ki Cemel harpte hazır bulunsun.
Ecel geldiği zaman ölümde bir sakınca yoktur.»

Anası ona şöyle dedi :

Gerçek, ey oğlum, vallahi gecikmiş bulunuyorsun. Âişe :

Ben de ona dedim ki :

Ey Sa'd'in anası, vallahi elbette Sad'in zırhının bundan daha mükemmel olmasını arzu ederdim. Anası dedi ki :

Okun isâbet ettiği noktadan onun için korkuyorum.

Sa'd b. Muâz bir ok ile vurulmuştu. Ondan koldaki bir damar kesilmişti.

Bana, Âsım b. Ömer b. Katâde'nin verdiği habere göre ona Hibbân b. Kays b. Arika ok atmıştı. Bu kişi Beni Âmir b. Luayy'dan biridir. Ona vurduğu zaman :

«Bunu benden al ben Arika'nın oğluyum.» dedi. Sa'd ona dedi ki :

Allah senin yüzünü cehennemde terletsin.

Ey Allah'ım eğer Kureyş ile savaştan bir şey geriye bıraktı isen beni yaşat. Çünkü senin Resûlüne eziyet veren onu yalanlayan ve onu memleketinden çıkartan bir kavim ile savaşmayı sevdiğim kadar hiçbir şeyi sevmiyorum. Ey Allah'ım eğer bizim ile onların arasında savaşı durdurdun ise bu darbeyi benim için bir şehâdet kıl ve Beni Kurayza'nın yıkılışını gözüm görmedikçe beni öldürme.

Üsâme'nin şiiri delâlet eder ki, Sa'd'ı o adam katletti

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana itham etmediğim biri Abdullah b. Kâ'b b. Mâlik'den naklen haber verdi ki o şöyle diyordu :

O gün Ebû Üsâme el-Cuşemi'den başkası Sa'd'e vurmadı. Bu, Beni Mahzûm'un halifidir.

Ebû Üsâme, bu hususta İkrime b. Ebi Cehl için bir şiir söyledi :

أَعِكْرِمَ هَلَّا لُمْتَنِي إِذْ تَقُولُ لِي فَدَاكَ بِآطَامِ الْمَدِينَةِ خَالِدُ
أَلَسْتُ الَّذِي أَلْزَمْتُ سَعْدًا مُرِشَّةً (٧) لَهَا بَيْنَ أَثْنَاءِ الْمَرَافِقِ عَانِدُ
فَقَضَى نَحْبَهُ مِنْهَا سُعَيْدٌ فَأَعْوَلَتْ عَلَيْهِ مَعَ الشُّمْطِ الْعَذَارَى النَّوَاهِدُ
وَأَنْتَ الَّذِي دَافَعْتَ عَنْهُ وَقَدْ دَعَا عُبَيْدَةُ جَمْعًا مِنْهُمُ إِذْ يُكَابِدُ
عَلَى حِينِ مَا هُمْ جَائِرٌ عَنْ طَرِيقِهِ وَآخَرُ مَرْعُوبٌ عَنِ الْقَصْدِ قَاصِدُ

«Ey İkrime bana, «Hâlid Medine'nin kalelerini sana feda etti» dediğin zaman beni kınasaydın ya.

Sa'd'e vurup dirsekler arasında damardan kan fışkırtan ben değil miyim?

Böylece Saîdcik ölümüne kavuştu göğsü yükselmiş bekâr kızlar saçına ak düşmüş ihtiyar ile beraber yüksek sesle ona ağladılar.

Sen misin onu koruyan.

Halbuki Ubeyde, işler sarpa sardığı zaman onlardan bir topluluğu dâvet etmişti.

Onlar onun yolundan saptıkları ve diğer taraftan, bir kasd eden kasd etmekten korkmuş olduğu zaman...»

İbn-i Hişâm'ın görüşüne göre Sa'd'in kâtili

İbn-i Hişâm dedi :

Denilir ki : Sa'd'i vuran kimse, Hefâce b. Âsım b. Hibbân'dır.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bana Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr, babası Abbâd'dan naklen şöyle haber verdi :

Safiyye, Hassan ve onun, Hassan'ın korkaklığı hakkında zikr ettiği

Safiyye bint-i Abdulmuttalib Hassân b. Sâbit'in kalesi Fâri'de idi. Dedi ki :

Hassân b. Sâbit, kadınlar ve çocuklarla birlikte orada bizimle beraber bulunuyordu.

Yahudilerden bir adam bizim yanımıza geldi. Kaleyi dolaşıp durmaya başladı. Benû Kurayza harp açmıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile aralarında olan ilişkileri kesmiştiler. Bizimle onların arasında bizi koruyacak bizi müdâfaa edecek bir kimse yoktu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve müslümanlar ise düşmanlarının karşılarında idiler. Eğer bize bir gelen gelmiş olsaydı, onlar düşmanlardan ayrılıp bize gelemiyorlardı. Ben de dedim ki:

«Ey Hassân, işte bu yahudi, gördüğün gibi, kaleyi dolaşıyor, vallâhi ben, bunun, arkamızdaki yahudilere bizi göstermeyeceğinden emin değilim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashabı da bizimle ilgilenemiyorlar. İn onu katlet. Hassân da dedi ki:

Ey Abdulmuttalib'in kızı! Allah senin iyiliğini versin, vallahi sen biliyorsun, ben bu işi yapacak bir kimse değilim. Safiyye dedi ki:

Hassan bana böyle söylediği zaman ve orda bir şey görmediğimde belimi bağladım, sonra bir direk aldım kaleden indim, o yahudiye direkle vurdum. Onu katlettim. Can verdiğinde, kaleye döndüm ve dedim ki:

Ey Hassân, in de onun techizatını soy al. Onun erkek oluşundan başka hiçbir şey onu soymaktan beni men etmedi. Hassan da dedi ki:

Onu soymaya ihtiyacım yoktur ey Abdulmuttalib'in kızı! (87)

Müşrikleri, müslümanlardan caydırmak için Nuaym'ın çalışmaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashâbı, düşmanlarının onlara karşı birbirine yardım etmelerinden ve her taraftan on-

---

(87) Süheylî dedi ki: «Bu haber, millet içinde şöyle yorumlanır. Hassân şiddetli bir korkaklıkla korkak idi. Bazı âlimler bu meseleyi atıp inkâr ediyorlar. Çünkü senedi kesik bir hadistir. Diyorlar ki: Şâyet bu sahîh olsa idi elbette Hassân korkaklıkla hicv olunurdu. Çünkü o Dırâr, İbn-i Zibe'râ ve başkaları gibi şâirleri hicvediyordu. Onlar da onu nakz ediyorlar ve ona karşı red cevaplarında bulunuyorlardı. Onlardan hiçbirisi ne onu korkaklıkla ayıpladı, ne de onunla damgaladı. Bu, İbn-i İshâk'ın rivâyetinin zafiyetine delâlet eder. Eğer hadise sahih ise muhtemeldir ki Hassân o günde savaşa katılmaktan onu men eden bir hastalık ile hastalanmış olsun. Bu yapılan tevillerin en iyisidir. Bunun sahih olmasını inkâr edenlerden birisi de Ebû Ömer (Rahimehullah) olup kendi kitâbı olan Dürer'de bunu inkâr etmiştir.»

lara saldırmalarından dolayı Allah'ın vasfettiği korku ve şiddet içinde kaldılar.

Sonra Nuaym b. Mes'ûd b. Âmir b. Üneyf b. Sa'lebe b. Kunfüd b. Hilâl b. Helâve b. Eşce, b. Reys b. Ğatafan, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, şüphesiz ben müslüman oldum ve kavmim benim müslüman olduğumu henüz bilmiyorlar. Bana dilediğin şeyi emret. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi:

Sen ancak bizim içimizde bir tek adamsın, eğer gücün yeterse aralarına gir onları dağıt. Çünkü harb bir hiledir. Bunun üzerine Nuaym b. Mes'ûd çıktı ve Beni Kureyze'ye gitti. Câhiliye'de onların dostu idi. Dedi ki:

Ey Beni Kurayza, benim size olan dostluğumu bilirsiniz ve hasseten benimle sizin aramızda olan şeyi bilirsiniz. Dediler ki:

Doğru söyledin, seni ittiham etmiyoruz. O da onlara dedi ki:

Kureyş ve Ğatafan sizin gibi değillerdir. Belde, sizin beldenizdir. İçinde mallarınız, çocuklarınız ve kadınlarınız bulunmaktadır. Ondan başka bir yere gitmeye gücünüz yetmez. Kureyş ve Ğatafan ise Muhammed ve onun ashâbiyle savaşmak için gelmişlerdir. Ona karşı onlara yardımda bulundunuz. Halbuki onların beldeleri, malları ve kadınları başka yerdedir. Sizin gibi değillerdir. Eğer ganimet bulurlarsa almaya çalışırlar. Eğer başka bir hal olursa memleketlerine gider, sizi Muhammed ile başbaşa bırakırlar, ki bu durumda gücünüz ona yetmez. Bu halde, onların reislerini rehin almadan onlarla beraber savaşmayın. Muhammed'i elde edinceye kadar, bu reisler ellerinizde güvence olsunlar... Onlar da ona dediler ki:

İyi bir görüşe işâret ettin.

Sonra çıktı ve Kureyş'e geldi, Ebû Süfyan b. Harb'e ve onunla beraber olan Kureyş'in adamlarına şöyle dedi:

Benim size olan dostluğumu ve Muhammed'e olan uzaklığımı ayrılığımı biliyorsunuz. Benim aklıma bir fikir geldi ki, bunu size bir nasihat olarak bildirmemi üzerime bir görev görüyorum. Yalnız bu fikrin benden geldiğini gizleyiniz. Onlar da dediler ki yaparız. Dedi ki:

Biliniz ki, yahudiler topluluğu kendileriyle Muhammed'in arasında yapılan andlaşmaları bozduklarına pişman olmuşlardır. Ve ona haber göndermişlerdir ki:

Biz yaptıklarımıza pişman olduk. Senin için Kureyş'den ve Ğatafan'dan, eşraflarını alalım ve onları sana verelim ki sen onların boyunlarını vurasın. Sonra onlara karşı seninle beraber oluruz ve onların köklerini kuruturuz. O da onlara:

Peki olur, diye haber gönderdi. O halde eğer yahudiler size, sizden adamlarınızdan birtakım rehineler istemek için haber gönderirlerse sakın onlara sizden hiçbir adam vermeyin.

Sonra çıktı ve Ğatafan'a geldi ve şöyle dedi:

Ey Ğatafan topluluğu! Şüphesiz siz benim aslım ve aşiretimsiniz ve insanların bana en sevgilisisiniz. Beni töhmet edeceğinizi zan etmiyorum. Dediler ki:

Doğru söyledin sen bizim katımızda töhmetlenen bir kişi değilsin. Dedi ki:

O halde bu sözlerin benden olduğunu gizli tutunuz. Dediler ki:

Yaparız, ne emredersen? Sonra onlara Kureyş'e dediğinin mislini söyledi ve onları kaçındırdığı şeylerden onları kaçındırdı.

Müşrikler arasında ayrılmaların başgöstermesi

H. Beşinci senede Şevvâl ayından Cumartesi gecesi olduğu zaman, Allah'ın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in yaptığı işlerden birisi de Ebû Süfyân b. Harb ve Ğatafan reislerinin İkrime b. Ebî Cehl'i, Kureyş ve Ğatafan'dan bir topluluk içinde Beni Kureyze'ye göndermesi olmuştur. Onlar onlara dediler ki:

Biz kalınacak bir yurtta değiliz. Develer ve atlar helâk oldular. Yarın erkenden savaş için geliniz de Muhammed ile savaşalım ve onunla bizim aramızda olan şeyden kurtulalım. Onlar da onlara haber gönderdiler ki:

Bugün Cumartesi günüdür. Bu, bir gündür ki onda hiçbir iş yapmayız. Bugünde bazılarımız iş yaptı, bildiğiniz şeyler başlarına geldi. Bununla beraber biz sizinle beraber Muhammed ile savaşacak değiliz. Siz bize adamlarınızdan birtakım rehineler güvence için vermedikçe... Çünkü korkuyoruz, eğer savaş size şiddetlenirse siz beldelerinize paçayı sıvazlayıp yumulursunuz, bizi beldemizde Muhammed ile başbaşa bırakırsınız. Bizim gücümüz ona yetmez. Elçiler onlara Benû Kurayza'nın dediklerini alıp geri döndükleri zaman Kureyş ve Ğatafan dediler ki:

Vallahi Nuaym b. Mes'ûd'un size haber verdiği gerçektir, haktır. Beni Kurayza'ya haber gönderiniz ki:

Biz vallâhi size adamlarımızdan tek bir kişi dahi vermeyiz. Eğer siz savaşmak istiyorsanız çıkınız ve savaşınız. Benû Kurayza ise Kureyş elçileri bunu onlara dedikleri zaman, şöyle dediler:

Şüphesiz Nuaym b. Mes'ud'un bize zikr ettiği şey gerçektir. Kureyş ve Ğatafan savaşmaktan başka bir şey istemiyorlar. Eğer kazanırlarsa ganimet alırlar. Eğer mağlûp olurlarsa paçaları sıvazlayıp beldelerine yumulurlar ve sizi adamla başbaşa bırakırlar. Kureyş ve Ğatafan'a haber gönderiniz:

Şüphesiz biz sizinle beraber Muhammed ile savaşmayız taki bize birtakım rehineler veresiniz. Onlar da onlara karşı imtina ettiler ve Allah aralarını açtı. Ve Allah onların üzerine şiddetli bir şekilde soğuk kış gecelerindeki bir rüzgârı gönderdi. Rüzgâr onların çömleklerini ve evlerini alt üst etti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Huzeyfe'yi gönderdi ki, müşriklerin başına gelenleri öğrensin

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, dağılan halleri ve Allah'ın onların cemaatlarını dağıtması haberi vardığı zaman Huzeyfe b. Yemân'ı çağırdı ve onu onlara gönderdi ki, geceleyin ne yaptıklarını öğrensin.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yezîd b. Ziyad, Muhammed b. Ka'b el-Kurtî'den naklen şöyle haber verdi:

Kûfe halkından bir adam Huzeyfe b. Yemân'a dedi ki:

Ey Ebû Abdullah, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördünüz mü ve ona sahâbelik yaptınız mı? Dedi ki:

Evet ey kardeşimin oğlu. Dedi ki:

Ne yapıyordunuz? Dedi ki:

Vallahi biz cehd ediyor gayret gösteriyorduk. Kûfe'li adam dedi ki:

Vallâhi şâyet biz ona kavuşsaydık onu yer üzerinde yürümeğe bırakmazdık ve elbette biz onu boyunlarımızın üzerinde taşırdık. Bunun üzerine Huzeyfe dedi ki:

Ey kardeşimin oğlu, vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hendekte hâlimizi gördüm ve Resûlullah (Sallalla-

hü Aleyhi ve Sellem) gecenin bir zamanında namaz kılıyordu. Sonra bize doğru döndü ve:

«Kim kalkar ve kavmin ne yaptığına bakar sonra da geri dönerse (Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gidecek adama geri dönmeyi şart koşuyordu) Allah Teâlâ'dan cennette arkadaşım olmasını isterim?» dedi. Korkunun şiddetinden, açlığın şiddetinden ve soğuğun şiddetinden bizden hiçbir adam kalkmadı. Hiçbir kimse kalkmayınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni çağırdı. Beni çağırdığı zaman, benim için kalkmaktan kurtuluş yoktu. Ve dedi ki:

Ey Huzeyfe, git ve kavmin içine gir, bak ki ne yapıyorlar. Bize gelinceye kadar hiçbir şey bahsetme. Dedi ki:

Ben de gittim ve kavmin içine girdim. Rüzgâr ve Allah'ın askerleri (melekler) onlara yapacağını yapıyordu. Onlar için ne bir çömlek ne bir ateş ne de bir bina yerinde kalmıyordu. Bunun üzerine Ebû Süfyan kalktı ve şöyle dedi:

Ey Kureyş topluluğu, herkes yanında kimin oturduğuna baksın! Huzeyfe dedi ki:

Ben de benim yanımda bulunan bir adamın elini tuttum ve şöyle dedim:

Sen kimsin? Dedi ki:

Ben falan oğlu falan. (88)

Ebû Süfyan'ın yolculuk için onların içinde nida etmesi

Sonra Ebû Süfyan dedi ki:

Ey Kureyş topluluğu! Şüphesiz ki siz vallahi kalınacak bir yurtta bulunmuyorsunuz. Atlar ve develer helâk oldu. Benû Kurayza da bize va'dini yerine getirmedi. Onlardan hoşumuza gitmeyen bir haber gelmiştir. Biz gördüğünüz rüzgârın şiddetiyle karşılaştık. Hiçbir çömlek devrilmeden durmuyor, hiçbir ateş doğru yanmıyor, hiç bir ev (çadır) yerinde kalmıyor. Artık yola çıkın, işte ben çıkıyorum.

---

(88) Mevâhib şerhinde şöyle denilmiştir: «Elimi sağımdaki adamın elinin üzerine koydum. Kimsin? dedim. «Muâviye b. Ebû Süfyan'ım», dedi. Sonra elimi solumdaki adam'ın elinin üzerine koydum, kimsin dedim. Ben «Amr b. As'ım» dedi.»

Sonra devesinin yanına kalkıp gitti o deve ise bağlı idi. Üzerine oturdu. Sonra vurdu ve deve üç ayak üzere kalktı. Vallahi o inmeden, bağ açılmadı. Şayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bana :

«Gelinceye kadar hiçbir şeyden bahsetme» ahdi olmasaydı ve isteseydim onu bir ok ile katlederdim.

Huzeyfe'nin, müşriklerin birbirinden yardımı kesmeleri ve ayrılmaları haberiyle, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmesi

Huzeyfe dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e döndüm ki o, hanımlarından birine âid olan bir elbise içinde namaz kılmakta idi. Elbise meracil idi.

İbn-i *Hişâm dedi ki :*

Merâcil : Yemen nakışlı kumaşlarından bir türdür.

Beni gördüğü zaman beni ayaklarının yanına çekti, üzerime elbisenin bir ucunu attı sonra rükû etti ve secde etti. Ben öyle duruyordum. Selâm verdiği zaman haberi ona bildirdim. Ĝatafan da Kureyş'in yaptığı şeyi işitmiş ve beldelerine sıvışıp gitmişlerdi.

Resûlullah'ın Hendekten ayrılması

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabahladığı zaman, Hendek'ten Medine'ye doğru müslümanlarla birlikte ayrıldılar ve silâhlarını bıraktılar.

BENİ KURAYZA GAZVESİ

(H. Beşinci senede)

Allah'ın, Resûlüne, Cebrâil'in lisanı üzere Benî Kurayza ile harb etmesini emretmesi

Öğle vakti olduğu zaman (Zühri'nin bana haber verdiğine göre) Cebrâil atlastan bir sarık ile sarıklı olarak, üzerinde ipek atlastan

bir kadifenin bulunduğu bir eğerle eğerlenmiş bir katırın üzerinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, silâhı bıraktın mı? Dedi ki:

Evet. Bunun üzerine Cibril dedi ki:

Melekler henüz silâhı bırakmadılar ve henüz geri de dönmediler. Onların peşini takip ediyorlar...

Ey Muhammed! Allah (Azze ve Celle) sana Beni Kurayza'ya gitmeni emrediyor. Ben de onlara gidiyorum, onları sarsacağım.

Resûlullah'ın müslümanları savaşa çağırması

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir nidacıya emretti. Ki millete şöyle emretsin:

Kim itaat edecek ise ikindiyi başka yerde değil, ancak Beni Kurayza'nın orada kılsın.

İbn-i Ümm-i Mektum'un Medine üzerine amil (vâli) kılınması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine üzerine İbn-i Mektum'u amil tâyin etti. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.)

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib'i bayrağiyle Beni Kurayza'ya gönderdi. Millet, onlara gitmekte yarış ettiler. Ali b. Ebi Tâlib de yürüdü ve kalelere yaklaştığı zaman, onlardan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için çirkin bir söz işitti, döndü ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yolda karşılaştı ve şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, bu habislere yaklaşman sana yakışmaz. Dedi ki:

Niçin? Sanırım onlardan benim hakkımda bir eziyet işittin? Dedi ki:

Evet yâ Resûlallah. Dedi ki:

Şâyet beni görselerdi böyle bir şey söylemezlerdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların kalelerine yaklaştığı zaman şöyle dedi:

Ey maymunların kardeşleri! Allah sizi hakir zelil etti mi ve size azâbını indirdi mi? Dediler ki:

Ey Ebûl-Kasım bilmiyor değilsin

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine sordu, denildi ki: O, Dihye idi. Bunun üzerine onun Cibril olduğunu öğrendi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Kurayza'ya kavuşmadan önce Medine'nin yakınında bir mevki olan Savreyn'de ashab'ından bir topluluğa rastladı ve şöyle dedi:

Kimse size rastladı mı? Dediler ki:

Yâ Resûlallah bize, Dihye b. Halife el-Kelbi rastladı, üzerinde eğer bulunan beyaz bir katır üzerine binmişti. O katırın üzerinde atlastan bir kadife vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

Bu Cibril'dir. Beni Kurayza'ya gönderildi ki onların kalelerini sarssın ve kalblerine korku atsın...

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Kurayza'ya geldiği zaman onların mallarının bulunduğu bölgede, kendisine Enâ kuyusu denilen bir kuyunun yanında indi.

İbn-i Hişâm dedi ki: Enni kuyusu...

Müslümanların Resûlullah'a kavuşmaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Millet Resûlullah'a kavuştu ve onlardan birtakım adamlar yatsı namazından sonra geldiler ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:

«Hiçbir kimse ikindi namazını başka yerde kılmasın, ancak Beni Kurayza da kılsın», sözünden dolayı ikindiyi kılmamışlardı. Savaş gibi vazgeçilmez bir meşgaleleri vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Beni Kurayza'ya gelinceye kadar» sözünden dolayı namazı kılmaktan çekindiler, orada ikindiyi yatsıdan sonra kıldılar. Allah Kitâbında bu sebepten onları ayıplamadı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu sebeble onları kınamadı. Bu haberi bana babam İshâk b. Yesâr, Ma'bed b. Kâb b. Mâlik el-Ensâri'den naklen haber verdi.

Onların muhasara edilmeleri ve Kâb b. Esed'in onlara sözü

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları yirmi beş gece muhasara etti ve muhasara onları güç duruma soktu; Allah onların kalblerine korkuyu attı.

Huyey b. Ahtab, Kureyş ve Ğatafan onlardan geri döndüğü zaman, Kâb b. Esed ile yaptığı sözleşmeyi yerine getirmek için Benî Kurayza ile birlikte onların kalelerine girmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlarla savaşıncaya kadar onlardan ayrılmayacağını kesinlikle bildikleri zaman, Kâ'b b. Esed onlara dedi ki:

Ey Yahudiler topluluğu, gördüğünüz bu şeyler, başınıza gelmiştir. Ben size üç şeyi gösteriyorum, hangisini dilerseniz onu yapınız. Dediler ki:

O nedir? Onlar dedi ki:

Bu adama tâbi oluruz ve onu tastik ederiz. And olsun ki, sizin için artık tebeyyün etmiştir ki o gönderilmiş bir pehgamberdir. Ve elbette o, kitabınızda bulduğunuz kimsedir. Bu durumda kanlarınızı, mallarınızı, çocuklarınızı ve kadınlarınızı emniyete almış olursunuz. Dediler ki:

Tevrât'ın hükmünden asla ayrılmayız ve başka bir şey ile onu değiştiremeyiz. Dedi ki:

Madem bunu kabul etmiyorsunuz, geliniz çocuklarımızı ve kadınlarımızı katledelim sonra Muhammed'e ve ashâbına, kılıçlarını çekmiş erkekler olarak çıkalım, arkamızda bir ağırlık bırakmayalım, taki Allah Muhammed ile bizim aramızda hükmünü versin. Eğer helâk olursak arkamızda üzerine korkacağımız bir nesil bırakmamış olarak helâk oluruz. Eğer gâlib olursak and olsun ki yeniden kadınlar ve çocuklar ediniriz. Dediler ki:

Bu mazlumları mı öldüreceğiz. Onlardan sonra yaşamanın ne hayrı kalır? Dedi ki:

Eğer bunu da kabul etmiyorsanız, bu gece Cumartesi gecesidir. Umulur ki işte bu gece Muhammed ve ashâbı bizden emindirler. İniniz, belki Muhammed ve ashâbını aldatarak matlubumuza nâil oluruz. Dediler ki:

Sebtimizi (yâni Cumartesi âyinimizi mi) ifsad edeceğiz. Bu gece bir şeyler mi kuracağız? Halbuki biliyorsun bizden kimse böyle bir şey yapmamış, illâ mesh (hayvanlaşma) musibeti başına gelmiş. Senin de başına gelmekten korkuyoruz. Dedi ki:

Sizden hiç bir adam, anası onu doğuralıdan beri işini bilen ve sağlam çalışan olmamıştır.

Ebû Lübâbe ve onun tevbesi (89)

Sonra onlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdiler ki:

Bize Ebû Lübâbe b. Abdul-Münzir'i yani Beni Amr b. Avf'ın kardeşini gönder ki bizim durumumuz hakkında onunla istişare edelim. Onlar, Evs'in halifleri idiler.

Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu onlara gönderdi. Onu gördükleri zaman adamları onun yanına kalkıp geldiler ve kadınlar ve çocuklar ona gelip ondan meded istediler ona sığındılar onun yüzüne karşı ağlıyorlardı. O da onlara acıdı. Onlar ona dediler ki:

Ey Ebû Lübâbe! Muhammed'in hükmü üzere inmemizi nasıl görürsün? (90) Dedi ki:

Evet. Ve eliyle boğazına işaret etti ki onun hükmü boğazlanmaktır. (91) Ebû Lübâbe dedi ki:

Vallâhi ayaklarım yerlerinden ayrılmadan bildim ki ben Allah'a ve Onun Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hiyânet etmişim. Sonra Ebû Lübâbe dosdoğru gitti, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmedi, mescidde direklerden bir direğe bağlandı ve şöyle dedi:

---

(89) Bu, Ebû Lübâbe b. Abdul Münzir el-Ensari el-Medeni'dir. Onun ismi hakkında ihtilâf edildi. Bir rivâyette: Rükae'dir. Bir rivâyette: Mübeşşir'dir. Bir rivâyette: Beşîr'dir. O, Nakibler'den birisidir. Ali'nin hilâfetine kadar yaşadı (İstiab, Ravz ve Şerh-i Mevâhib'e bak).

(90) Zürkani dedi ki: «Bu şunun içindir ki, onlar muhasara olundukları ve helâkı kesinlikle bildikleri zaman Şe's b. Kays'ı indirdiler ve (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu ki onlar Benû Nadir'in indikleri gibi insinler. Onlar da onlar gibi mallarını silâhlarını terketsinler, kadınlarını, çocuklarını ve silâhın dışında develerinin taşıyabileceği kadar mal çıkartıp götürsünler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de buna razı olmadı. Bunun üzerine o dedi ki: Kanlarımızı korursun ve bize kadınlarımızı ve çocuklarımız teslim edersin, bizim için develerin taşıyacağı şeye hâcet yoktur. Buna da (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) razı olmadı ancak onun hükmü üzerine inmelerine razı oldu. Şes de onlara bu haberi götürüp geri döndü. (Şerhi Mevâhib'e müràcaat et).

(91) Sanki Ebû Lübâbe, Resûlullah'ın onları koruyacağını kabul etmeyeceğini anladı. Katliâm olacaklarını anlamış ki eliyle boğazına işaret etti.

Burdan ayrılmayacağım, Allah benim işlediğim şeyden ötürü tevbemi kabûl edinceye kadar. Ve Allah'a söz verdi ki: Asla Beni Kurayza'ya adım atmayacağım, Allah'a ve Resûlüne hiyânet ettiğim bir beldede ebediyyen görünmeyeceğim.

Ebû Lübâbe'nin hiyâneti hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i Hişâm dedi ki:

Allah Teâlâ Ebû Lübâbe'nin hakkında, Süfyan b. Uyeyne'nin, İsmâil b. Ebi Hâlid'den o da Abdullah b. Ebi Katâde'den naklen dediğine göre, şu âyet-i kerimesini indirdi:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

«Ey inananlar! Size emanet edilen şeylerde bile bile hiyanet ederek Allah'a Peygamberine hâinlik yapmayınız.»

Resûlullah'ın Ebû Lübâbe'ye karşı tutumu ve Allah'ın onun tevbesini kabul etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onun haberi vardığı zaman (ki o haberi biraz geç aldı) dedi ki:

O şayet bana gelseydi elbette onun için istiğfar ederdim. Fakat böyle yemin ettikten sonra ben, Allah onun tevbesini kabûl edinceye kadar, onu mekânından serbest kılacak değilim.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yezid b. Abdullah b. Kusayd haber verdi ki:

Ebû Lübâbe'nin tevbesi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e seher vakti indi. O, Ümm-i Seleme'nin odasında idi. Ümm-i Seleme dedi ki:

Seher vaktinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm, gülüyordu. Dedim ki, «Yâ Resûlallah neden gülüyorsun? Allah gülmekten senin dişlerini gösterdi.» Dedi ki:

Ebû Lübâbe'nin tevbesi kabûl olundu. Dedim ki:

O halde yâ Resûlallah ona müjde vereyim mi? Dedi ki:

Evet, dilersen ver.

Ümm-ü Seleme kendi hücresinin kapısı önünde durdu, ki bu onların üzerine hicâb vurulmazdan önce idi, ve şöyle dedi:

Ey Ebû Lübâbe, müjde, Allah senin tevbeni kabul etmiş. Dedi ki:

Bunun üzerine millet onun yanına atıldılar ki onu bağını açsınlar. O dedi ki:

Hayır, vallâhi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni kendi eliyle serbest bırakıncaya kadar açılmam. Resûlullah (Sallalahü Aeyhi ve Sellem) sabah namazına çıkarken onun yanına vardığında bağını çözüp onu serbest bıraktı.

Ebû Lübâbe'nin tevbesinin kabul edilmesi hakkında inen âyet

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebû Lübâbe direğe altı gece bağlı kaldı. Ona karısı her namaz vakti gelir ve onu namaz için çözer sonra o yine döner ve direğe bağlanırdı. Bazı ehli ilmin bana haber verdiğine göre böyledir.

Onun tevbesi hakkında nâzil olan âyet, Allah (Azze ve Celle)'nin şu kavlidir:

«وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ

إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ»

«Savaştan geri kalanların bir kısmı da, suçlarını itiraf ettiler. Onlar iyi işi kötüyle karıştırdılar. Allah'ın onların tevbesini kabul etmesi umulur. Çünkü O bağışlayandır, merhamet edendir.»

Benî Hedl'den bir topluluğun müslüman olması

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Sa'lebe b. Sa'ye ve Üseyd b. Sa'ye ve Esed b. Ubeyd, ki bunlar Beni Hedl'den birtakım kimselerdir, ne Benî Kurayza'dan ne de Beni Nadirdendirler. Onların nesebleri daha yukardan gelir. Onlar Benî Nadr ve Benî Kurayza'nın amca oğullarıdırlar. Onlar Benû Kurayza'nın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hükmi üzere indikleri işte o gecede müslüman oldular.

Amr b. Su'da'nin durumu

İşte o gecede Amr b. Su'dâ el-Kurazi çıktı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhafızlarına rastladı. Ve o gece, Resûlullah'ın başında Muhammed b. Mesleme bulunuyordu. Onu gördüğü zaman:

Kimdir bu? dedi. Dedi ki:

Ben, Amr b. Su'dâ'yım. Amr, Beni Kurayza ile birlikte, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ihanet etmeye katılmaktan imtina etmişti ve şöyle demişti:

Muhammed'e aslâ ğadr etmem. Muhammed b. Mesleme onu tanıdığı zaman şöyle dedi:

Ey Allah'ım, beni, kerim kişilerin hatalarını izâle etmekten mahrum bırakma, sonra da onun yolunu serbest bıraktı. O da hiç aldırış etmeksizin çıktı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinin kapısına gitti.

Sonra bugüne kadar nerden geldiği bilinmedi. Onun durumu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zikr olundu. Dedi ki:

Bu öyle bir adamdır ki, Allah onu vefası sebebiyle kurtarmıştır.

Bazıları iddiâ ederler ki, o, Benû Kurayza'nın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hükmü üzere indikleri zaman onlardan bağlananlar içinde eski bir iple bağlanmış idi. Sabahleyin ipi yerde bulundu ve onun nereye gittiği bilinmiyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun hakkında işte o sözü söyledi. Allah bunun hangisi olduğunu en iyi bilendir.

Beni Kurayza'nın, Resûlün hükmü üzere inmesi ve Sad'in hakem kılınması

Sabahladıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hükmü üzere indiler, Evs kabilesi ortaya atıldı, şöyle dediler:

Yâ Resûlallah, onlar bizim mevâlilerimizdir. Hazrec'in değil. Kardeşlerimizin mevâlileri hakkında, bildiğin şeyi dün yapmıştın. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Kurayza'dan önce Beni Kaynuka'ı muhasara etmişti. Bunlar Hazrec'in halifleri idiler. Onun hükmü üzere indiler. Abdullah b. Übeyy b. Selûl Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den onların bağışlanmasını istedi, o da onları ona bağışladı. Evs onunla konuştuğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Ey Evs topluluğu, onların hakkında sizden bir adamın hüküm vermesine râzı olmaz mısınız? Dediler ki:

Evet! Razı oluruz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Bu hakemlik, Sa'd b. Muâz'a verilmiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd b. Muâz'ı, Eslem kabilesinden bir kadının çadırında bırakmıştı. O kadına Rufeyde denilir. Onun mescidinde yaralıları *tedavi ediyor ve müslümanlardan kendisinde zayiat olanlara* hizmet ediyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Handekte Sâd'e ok isabet ettiği zaman onun kavmine şöyle demişti:

Onu Rüfeyde'nin çadırına koyunuz, yakında onu ziyaret edeceğim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Beni Kurayza hakkında hakem kıldığı zaman kavmi ona geldiler ve üzerine deriden bir minder koydukları bir eşeğin üzerine onu bindirdiler. Cüsseli, güzel görünümlü bir adam idi. Sonra onunla birlikte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve onlar şöyle diyorlardı:

Ey Ebû Amr, senin mevâlin hakkında ihsanda bulun, çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seni ancak buna tâyin etti ki onlar hakkında ihsanda bulunasın! Onun üzerine fazla gidince o şöyle dedi:

And olsun ki Sa'd için Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınaması onu tutmayacağı bir vakit gelip çatmıştır. Bunun üzerine kavminden onunla birlikte olan kimselerden birisi, Beni Abdul-Eşhel yurduna döndü ve onlara Benû Kurayza'nın erkeklerinin ölüm haberlerini Sa'd'in onlara vâsıl olmasından önce verdi. Bunu ondan işittiği o sözüne dayanarak yaptı. Sa'd Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile müslümanların yanına vardığı zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Efendinizin önünden kalkınız. Kureyşli muhâcirlere gelince, onlar *şöyle diyorlardı:*

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak Ensarı kast etti. Ensara gelince onlar da şöyle diyorlardı: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o efendiliği herkese umumi kıldı. Onlar önünden kalktılar ve şöyle dediler:

Ey Ebû Amr, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şüphesiz seni senin mevâlinin işine tâyin etmiştir ki onların hakkında hüküm veresin. Sa'd b. Muâz da şöyle dedi:

Bu konuda Allah'ın ahdi ve misakı üzerinize olsun. Onlar hakkında verilecek hüküm benim hükmüm olacak değil midir? Dediler ki:

Evet. Dedi ki:

Burdakiler hakkında da... (Bunu derken) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in olduğu tarafı kast etmiyordu. O kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a hürmeten yüzünü ondan çevirmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

Evet kabul, dedi. Sa'd dedi ki:

Ben onların hakkında hükm ediyorum ki:

Erkekler katl olunsun, mallar taksim olunsun, çocuklar ve kadınlar da esir edilsinler.

Resûlullah'ın, Sa'd'ın hükmüne râzı olması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde, Abdurrahman b. Amr b. Sa'd b. Muâz'dan, o Alkame b. Vakkas el-Leysî'den naklen haber verdi ki: O şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd'e dedi ki:

Onların hakkında yedi kat gökten Allah'ın hükmiyle hükmettin.

Beni Kurayza'nın, İbn-i Hişâm'ın reyine göre, Sa'd'ın hükmü üzere inmesinin sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana ehli ilimden kendisine itimad ettiğim birisi haber verdi ki:

Ali b. Ebi Tâlib (ki onlar Beni Kurayza'nın muhasaracıları idiler):

Ey iman orduları, diye seslendi. O ve Zübeyr b. el-Avvam öne geçtiler. O şöyle dedi:

Vallahi Hamza'nın taddığı şeyi elbette taddıracağım veya onların kalelerini açacağım. Bunu işiten yahudiler dediler ki:

Ey Muhammed, Sa'd b. Muâz'ın hükmü üzere iniyoruz!

Beni Kurayza'nın katl olunması

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra indirildiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de Hâris'in kızının evinde onları hapsetti. O, Beni Nec-

câr'dan bir kadındır. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine çarşısına çıktı. O çarşı bugün hâlen oranın çarşısıdır. Orada birtakım hendekler kazdırdı. Sonra onlar oraya gönderildiler ve onların boyunlarını işte bu hendeklerde vurdurdu. Onlar oraya bölük bölük çıkarıldılar ve onların içlerinde Allah'ın düşmanı Huyay b. Ahtab ve Ka'b b. Esed (ki onların başıdır) var idiler. Bunlar altı yüz veya yediyüz kişilerdi. Onları çok gösterenler derler ki:

Onlar sekiz yüz ile dokuzyüz arasında idiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bölük bölük götürülürken Ka'b b. Esed'e dediler ki:

Ey Ka'b, bize ne yapılacağını biliyor musun? Dedi ki:

Hiç bir yerde mi kafanız çalışmıyor? Görmüyor musunuz çağrılan çıkmıyor. Ve sizden götürülen kimse geri dönmüyor? Bu vallahi kâtildir! Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) onların işini bitirinceye kadar bu minval üzere devam etti.

İbn-i Ahtab'ın katl olunması ve İbn-i Cevvâl'ın onun hakkındaki şiiri

Huyey b. Ahtab Allah'ın düşmanı getirildi. Onun üzerinde fükkahiye (Bordru) bir cübbe vardı. İbn-i Hişâm dedi ki:

Fükkahiye bir nevi nakıştır. Üzerinde o elbiseyi her bir tarafından parmak uçları kadar yarmıştı ki ondan almasınlar. Elleri bir ip ile boynuna bağlı idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baktığı zaman dedi ki:

Amma vallahi sana düşman olduğum için kendimi kınamadım. Fakat Allah'a yardım etmeyi terkedenden yardım terk edilir. Sonra millete döndü ve şöyle dedi:

Ey insanlar, Allah'ın emrine diyecek yoktur. Yazıdır, kaderdir ve Allah'ın Beni İsrâil üzerine yazdığı şiddetli bir kâtildir. Sonra oturdu ve onun boynu vuruldu.

Cebel b. Cevvâl (92) el-Sa'lebi şöyle dedi:

لَعَمْرُكَ مَا لَامَ ابْنُ أَخْطَبَ نَفْسَهُ ۞ وَلَكِنَّهُ مَنْ يَخْذُلِ اللهُ يُخْذَلِ

(92) Bu İbn-i Cevval Beni Salebe b. Sad b. Zibyan b. Bağid Ğatafan'dandır (Ravza ve İstiâb'a bak).

لَجَاهَدَ حَتَّى أَبْلَغَ النَّفْسَ عُذْرَهَا   وَقَلْقَلَ يَبْغِي الْعِزَّ كُلَّ مُقَلْقَلِ

«And olsun ki İbn-i Ahtab nefsini levm etmedi.
Fakat Allah'ı yardımsız bırakan yardımsız kalır, dedi.
Çok özendi ve nefse özrünü bildirdi.
Son anında izzet için çırpındı.»

Onların kadınlarından bir tek kadın katl edildi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed b. Câfer b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr'den, o da mü'minlerin anası Âişe'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Onların kadınlarından ancak bir tek kadın kati olundu. Âişe dedi ki:

Vallahi o kadın benimle birlikte konuşuyor, aşikâr ve gizli gülüyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise o sırada çarşıda o kadının adamlarını katlediyordu. Bir ara onun ismiyle falan kadın neredededir? diye bir ses geldi. Kadın dedi ki:

Vallahi bu çağırılan benim. Âişe dedi ki:

Ona dedim ki: Yazık sana! Sana ne oldu? Dedi ki:

Katl olunacağım. Dedim ki:

Niçin? Dedi ki:

Yaptığım bir işten dolayı. Âişe dedi ki:

O kadın götürüldü ve onun boynu vuruldu. Vallahi o kadından hayretimi unutamam. Onun gönlünün hoşluğunu ve çok gülmesini... Halbuki o biliyordu ki, biraz sonra katl olunacaktır.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu kadın değirmen taşını Hallâd b. Süveyd'in üzerine atıp onu katleden kadındır.

Zebîr b. Betâ'nın durumu

İbn-i İshâk şöyle dedi:

İbn-i Şihap Ez-Zühri bana rivâyet ettiğine göre Sâbit b. Kays b. Şemmâs, Zebir b. Betâ el-Kurzi'ye gelmişti. Bu Ebû Abdurrahman ile künyelenirdi. Zebîr, Sâbit b. Kays b. Şemmâs'a Câhiliyyede lûtufta bulunmuştu. Zebir'in çocuklarından biri bana zikr etti ki, O ona Buâs gününde lütfetmişti. Onu tutup onun başındaki perçemini

keserek onu salıvermişti. Sâbit de ona o ihtiyar iken geldi ve şöyle dedi:

Ey Ebû Abdurrahman beni tanıyor musun? Dedi ki: Benim gibisi senin gibisini tanımaz mı? Dedi ki:

Ben istedim ki seni benim yanımda senin elinle mükâfatlandırayım. Dedi ki:

Kerim kişi kerim kişiyi mükâfatlandırır. Sonra Sâbit b. Kays, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, Zebîr'in bana bir lûtfu olmuştu. Ben de arzu ettim ki o lûtuf karşılığında onu mükâfatlandırayım. O hâlde bana onun kanını bağışla. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi:

O senindir. O da ona geldi ve şöyle dedi:

Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) senin kanını bana bağışladı. Artık onlar senindir. Dedi ki:

Bir ihtiyar kişi ki onun âilesi ve çocuğu yoktur hayatı ne yapacaktır? Dedi ki:

Bunun üzerine Sâbit, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi:

Babam ve anam sana feda olsun yâ Resûlallah, onun karısını ve çocuklarını bana bağışla. Dedi ki:

Onlar da senindir. O da ona geldi ve şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana senin ehlini ve çocuklarını bağışladı. Onlar senindir. Dedi ki:

Âilem Hicâz'dadır, onların malı yoktur. Bu minval üzere onların kalması neye yarar? Bunun üzerine Sâbit, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi:

Yâ Resûlallah onun malını da. Dedi ki:

Malları da senindir. Bunun üzerine Sâbit ona gitti ve şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana senin malını verdi, işte o mal da senindir. Dedi ki:

Ey Sâbit, yüzü Çin aynası gibi olup içinde kabilenin bekâr kızlarının kendilerini gördükleri kişiye; Kâb b. Esed'e ne yapıldı? Dedi ki:

Katl olundu. Dedi ki:

Şehirlinin ve köylünün efendisi olan Huyay b. Ahtab'a ne yapıldı? Dedi ki:

Katl olundu. Dedi ki:

Şiddetli zamanlarımızda önde gidenimiz, kaçtığımız zamanlarda himayecimiz koruyucumuz Azzâl b. Semevel'e ne yapıldı? Dedi ki:

Katl olundu. Dedi ki:

İki cemaate yâni Beni Kâb b. Kurayza ve Beni Amr b. Kurayza ne yapıldı. Dedi ki:

Götürülüp katl olundular. Dedi ki:

O halde ey Sâbit ben senden öldürülmemi istiyorum ki, kavmime kavuşayım. Vallahi onlardan sonra yaşamada bir hayır yoktur. And olsun ki kuyudan su çekilen kovanın suyunun dökülüp geri itilmesi kadar bir zaman sabrım kalmadı, dostlara kavuşmak istiyorum. Sâbit de onu takdim etti ve boynu vuruldu.

Onun «dostlara kavuşayım» sözü Ebû Bekr Sıddık'a vardığı zaman dedi ki:

Vallahi onlara Cehennemin ateşinde kavuşur, orada ebedi kalmak ve bir daha çıkmamak üzere.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Su kovasının çevrilip dökülmesine kadar. Züheyr b. Ebi Sülmâ bu mânaya olan «kableti» hakkında dedi ki:

وَقَابِلٍ يَتَغَنَّى كُلَّمَا قَدَرَتْ عَلَى الْعَرَاقِي يَدَاهُ قَائِمًا دَفَقَا

«Kovayı çeviren şarkı söyler.
Ayakta kovaların dip ağaçlarına elleri her kadir oldukça suyu dökerler.»

Atiyye ve Rifâ'enin durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan bülûğa ermiş, sakalı bitmiş herkesin katl olunmasını emr etmişti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Şu'be b. Haccâc, Abdulmelik b. Umeyr'den, o da Atiyye el-Kurazî'den naklen şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Kurayza'dan, sakalı çıkıp erkekliğe ermiş herkesin katl olunmasını emretti. Ben çocuktum; beni sakalı çıkmamış diye salıverdiler.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana, Benî Adiyy b. Neccâr'ın kardeşi Eyyûb b. Abdurrahmân b. Abdullah b. Ebî Sa'saa şöyle haber verdi:

Münzir'in anası Salit b. Kays'ın kız kardeşi Selmâ bint-i Kays — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in halalarından idi — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber iki kıbleye de namaz kımıştı ve ona kadınların beyatiyle beyat etmişti. Ondan Rifâe b. Semuvel el-Kurazî'yi sordu. Bülûğa ermiş bir erkek olmuştu. Selma'ya iltica etti. Daha önce onları tanıyordu. Selma şöyle dedi:

Ey Allah'ın Peygamberi, babam ve anam sana feda olsun. Bana Rifâe'yi bağışla. Çünkü yakında namaz kılacağını ve erkek deve eti yiyeceğini söylüyor.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu Selma'ya bağışladı. Ve böylece Selma onu yaşattırdı.

Benî Kurayza'dan alınan ganimetlerin taksimi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Kurayza'nın mallarını, kadınlarını ve çocuklarını müslümanlara taksim etti. Ve o günde atlıların paylarını ve adamların sehimlerini tâyin etti. Onlardan, humûsu (beşte birini) çıkarttı. Atlı için üç pay, at için iki pay verdi. Birincisi için de bir pay verdi. Yaya için bir pay verdi. Benî Kurayza gününde atlar otuz altı idi. Payların alındığı ve humusun çıkartıldığı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu gazvede icra ettiği şekilde, bütün savaşlarda ganimet taksimatı devam etti.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Benî Abdu'l-Eşhel'in kardeşi Sa'd b. Zeyd el-Ensârî'yi Beni Kurayza'nın esirlerinden birtakım esirlerle birlikte Necd'e gönderdi. Onlar mukabilinde müslümanlara at ve silâh satın aldı.

Reyhâne'nin durumu

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onların kadınlarından Reyhâne bint-i Amr b. Hunâfe'yi kendisine seçti. Bu, Beni Amr b. Kurayza'nın kadınlarından birisidir. Bu kadın vefat edinceye kadar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mülkiyetinde kaldı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onunla evlenmeyi ve onu örttürmeyi teklif etti, o ise şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, hayır bilâkis beni senin mülkünde bıraksan bu bana ve sana da daha kolay olur. O da onu öyle bıraktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu esir ettiği zaman İslâma karşı direndi. Yahûdilikten başka bir şey kabul etmedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan ayrıldı, onun o durumundan dolayı böyle uygun buldu. Bir ara o ashâbiyle birlikte bulunurken, arkasından ayakların birbirine çırpıntısını işitti. Dedi ki:

Şüphesiz bu Sa'lebe b. Sa'ye'dir. Beni, Reyhâne'nin İslâmı ile müjdeliyor. Sa'lebe gelince şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, Reyhâne müslüman olmuştur.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çokca sevindi.

Hendek ve Benî Kurayza hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki:

Allah Teâlâ Hendek ve Beni Kurayza'nın durumu hakkında Kur'-an'da âyetler indirdi. Bu kıssa Ahzâb sûresindedir. Münâfıkların sözlerini, o sûrede, inen belâyı ve müslümanlara yapılan ni'meti ve Allah'ın bu belâyı onlardan gidermekle onlar için yeterli olduğunu zikr ediyor.

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا »

«Ey inananlar, Allah'ın size olan ni'metini anın. Hani üzerinize ordular gelmişti. Biz de onların üzerine rüzgâr ve göremediğiniz ordular gönderdik. Allah yaptıklarınızı görüyordu.»

Cünûd diye geçen ordular Kureyş, Ğatafan ve Benû Kurayza'dır. Onların üzerlerine Allah'ın gönderdiği ordular ise rüzgârla birlikte meleklerdir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

« إِذْ جَاءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ
وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا »

«Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi. Gözler de dönmüştü. Yürekler ağızlara gelmişti. Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz.»

Onların yukarılarından onlara gelenler, Benû Kurayza idi. Onların aşağısından gelenler ise Kureyş ve Ğatafan idi. Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurur:

«هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالاً شَدِيدًا . وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ إِلاَّ غُرُورًا»

«İşte orada, inananlar denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğramışlardı. İki yüzlüler ve kalblerinde hastalık olanlar: «Allah ve Peygamberi bize sadece kuru vaadlerde bulundular diyorlardı.»

Allah bunu, Muattib b. Kureyş için buyurdu.

«وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لاَ مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلاَّ فِرَارًا»

«İçlerinden bir takımı: «Ey Medineliler! Tutunacak yeriniz yok, geri dönün» demişti. İçlerinden bir topluluk da Peygamberden: «Evlerimiz düşmana açıktır» diyerek izin istemişlerdi. Oysa evleri açık değildi sadece kaçmak istiyorlardı.»

Allah, Evs b. Kayzi ve kavminden onun reyi üzere olan kimselerin şu sözünü kast ederek bunu buyurdu.

«وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا»

«Eğer Medine'nin etrafından üzerlerine varılmış olsa...»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

El-Aktar, cevânib = yanlar mânasınadır. Onun müfredi kutr'dur. Ektâr demektir. (97) Bunun müfredi ise Kater'dir.

Ferazdak şöyle dedi:

كَمْ مِنْ غِنًى فَتَحَ الإِلٰهُ لَهُمْ بِهِ وَالْخَيْلُ مُقْعِيَةٌ عَلَى الأَقْطَارِ

«Çok zenginlik vardır ki, İlâh onu onlara açtı.
Atlar ise yanlar üzerine kıçları üzere oturmuşlardır.»

«Ta» ile de rivâyet olunur. Bu beyt onun bir kasidesindedir.

« ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ »

«Sonra da fitne (yâni şirke dönmeyi) istediler.»

« لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْئُولًا »

«Hemen ona geleceklerdi ve orda az kalacaklardı. (98) And olsun ki, daha önce, sırt çevirip kaçmayacaklarına dâir Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen sözden mutlaka sorulacaktır.» Bu söz verenler Benû Hârise'dir. Onlar ki Uhud gününde bozulup geri çekilmek üzere idiler. Beni Seleme ile birlikte Uhud gününde bozulup geri çekilmek üzere iken böyle bir şey aslâ bir daha yapmayacaklarına Allah'a söz verdiler. Allah, onların bu sözünü onlara hatırlattı. Ve şöyle buyurdu:

---

(97) Aralarındaki fark biri «Ta» iledir, diğeri «Te» iledir. Aktar, hem etraf hem sap mânasına gelir, ektar ise yalnız etraf mânasına gelir.

(98) Bu âyet evvelki âyetin cevabıdır. Yani Medine etrafından üzerlerine gelinirse hemen Medine'ye döneceklerdi.

« قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذًا لَا تُمَتَّعُونَ
إِلَّا قَلِيلًا . قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ
بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ
الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ »

«Ey Muhammed, de ki: Eğer ölümden yâhut öldürülmekten kaçıyorsanız bilin ki, kaçmak size fayda vermeyecektir, kaçsanız bile az bir zamandan fazla yaşatılmazsınız.» Deki; Allah size bir kötülük dilerse veya bir rahmet istese, Ona karşı kim sizi koruyabilir? Allah'dan başka dost ve yardımcı da bulamazsınız. Allah, içinizde sizi alıkoyonları bilir.» (Yani nifak ehlini bilir.)

« وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا »

«Kardeşlerine bize gelin, diyenleri muhakkak biliyor. Bunların pek azından başkası harbe gelmezler.»

« أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ »

«Allah'ın yardımını sizden kıskanarak bunu yaparlar.» (İçlerindeki kinden dolayı.)

« فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى
عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ »

«Kalblerine korku gelince, [illegible] baygınlığı geçiren kimse gibi gözleri dönerek — Ey Muhammed! — sana baktıklarını görürsün.» O seni büyük görmekten ve senden kaçmak için...

« فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ »

«Korkuları gidince iyiliğinizi çekemeyip sivri dilleriyle sizi incitirler.» Yâni sizin sevmediğiniz şeyleri söylemekle sizi incitirler. Çünkü onlar âhireti ummuyorlar ve hiçbir sevap da onları iyiliğe sürüklemiyor. Onlar, ölümden sonrasını ummayan kimselerin korkması gibi ölümden korkuyorlar.

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Selekûküm: Hakkınızda konuşmakta aşırı giderler, sizi yakarlar ve size eziyet verirler. Araplar sözü tesirli hatibler için şöyle der:

Hatibin Sellâkûn, hatibün mislekun ve mislâkun. Âşâ Benî Kays b. Sa'lebe dedi ki:

فِيهِمْ الْجَدُ وَالسَّمَاحَةُ وَالنَّجْــدَةُ فِيهِمْ وَالْخَاطِبُ السَّلَاقُ

«Onlarda şeref, cömertlik ve şecâat vardır ve onlarda sellak hatîb de vardır.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

« يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا »

«Bunlar, düşman birliklerinin gitmediklerini sanıyorlardı.» Kureyş ve Gatafan birliklerini...

« وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا »

«Bu birlikler tekrar gelmiş olsalardı, çöllerde bedevilerin yanında kalıp haberlerinizi öğrenmek isterlerdi. Ve eğer aranızda olsalardı pek az savaşırlardı.»

Sonra Allah mü'minlere şöyle buyurdu:

« لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ »

«Ey inananlar, and olsun Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resûlullah en güzel örnektir.» Allah bunu, o kendi görüşlerini ondan üstün tutmamaları ve ondan yüz çevirmemeleri için buyurdu.

Sonra mü'minleri ve onların doğruluklarını ve Allah'ın onları imtihan için indirdiği belâyı kaldıracağım, diye verdiği va'di tasdik ettiklerini hatırlatarak şöyle dedi:

» وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا «

«İnananlar, düşman birliklerini gördükleri zaman bu Allah ve Peygamberinin bize vad ettiğidir. Allah ve Peygamberi doğru söyledi, dediler. Bu onların ancak imanını ve teslimiyetlerini artırdı.» Yâni belâya sabr ederek, kazaya teslim olarak ve hakkı ve Allah ve Resûlünün va'dini tasdik ederek dediler.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

» مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ «

«İnananlardan, Allah'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi, bu uğurda canını verdi.» Yâni işini bitirdi ve Rabbine döndü (öldü). Bedir ve Uhud gününde şehid düşenler gibi.

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

«Kaza nahbehu» öldü, demektir. Nahb Nefistir. Ebû Ubeyde'nin bana verdiği habere göre. Onun cemi ise «nuhûb» gelir. Zür-Rime şöyle dedi:

عَشِيَّةَ فَرَّ الْحَارِثِيُّونَ بَعْدَ مَا قَضَى نَحْبَهُ فِي مُلْتَقَى الْخَيْلِ هَوْبَرُ

«Atlıların karşılaştığı yerde Hevber öldükten sonra Hârisliler, akşamleyin kaçtılar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Hevber: Beni Hâris b. Kâb'-dendir. Bununla, Yezid b. Hevber'i kast eder. Nahb (yine) adak demektir. Cerir b. el-Hatafi şöyle dedi:

بِطِخْفَةَ جَالَدْنَا الْمُلُوكَ وَخَيْلُنَا عَشِيَّةَ بِسْطَامٍ جَرَيْنَ عَلَى نَحْبِ

«Tıhfe'de meliklerle çarpıştık.
Bizim atlılarımız Bistâmın akşamında bir adak üzere koştular.»

Der ki: Onu katletmesi için adadığı ve neticede onu katlettiği bir adak üzerine...

Bu beyt, onun bir kasidesindedir.

Bistâm: Bistâm b. Kays b. Mes'ûd eş-Şeybâni'dir. Bu, İbn-i Zil-Ceddeyn'dir.

Bana, Ebû Ubeyde haber verdi ki: O, Rebie b. Nizâr'ın süvârisi idi.

Tıhfe: Basra yolunda bir mevkidir. Nahb (yine) Hıtâr, rehineleşmek demektir. Ferezdak şöyle dedi:

وَإِذْ نَحَبَتْ كَلْبٌ عَلَى النَّاسِ أَيُّنَا عَلَى النَّحْبِ أَعْطَى لِلْجَزِيلِ وَأَفْضَلُ

«Bir köpek insanlara karşı havladığı zaman hangimiz bolluk için rehin verme için daha verici ve daha üstünüz.»

Nahb (yine) ağlamaktır. Arapların Yentehibü sözleri bundandır. Nahb (yine): Hâcet ve himmettir. Şöyle dersin:

Benim onlarda bir ihtiyacım yoktur. Mâlik b. Nuveyre el-Yerbûî şöyle dedi:

وَمَالِي نَحْبٌ عِنْدَهُمْ غَيْرَ أَنَّنِي تَلَمَّسْتُ مَا تَبْغِي مِنَ الشُّدُنِ الشُّجْرِ

«Benim onlarda bir ihtiyacım yoktur.
Şu kadar ki, ben Şüdünlü (99) *gözünde kırmızılık bulunan develerden ne kadar arzu edersin diye sordum.»*

Nehâr b. Tevsie, (ki bu Beni Teym El-Lât b. Sa'lebe b. Ukâbe b. Sad b. Ali b. Bekr b. Vâil'den biridir). Aşağıdaki şiiri söyledi:

---

(99) Şüdün: Yemen'de bir mevkidir.

İbn-i Hişâm dedi ki:
İşte onlar Beni Hanife'nin mevâlisidir.

وَنَجَّى يُوسُفَ الثَّقَفِيَّ رَكْضٌ دِرَاكٌ بَعْدَ مَا وَقَعَ اللِّوَاءُ
وَلَوْ أَدْرَكْنَهُ لَقَضَيْنَ نَحْباً(٥) بِهِ وَلِكُلِّ مُخْطَأَةٍ وِقَاءُ

«Sancak düştükten sonra, Yusuf es-Sakafi'yi, ancak kaçmak kurtardı. Şâyet ona kavuşsalardı elbette onun nefesine bir son verirlerdi. Her bir hata için bir koruma vardır.»

Nahb (yine) hafif yürüyüşlü yolcu mânasına gelir.
İbn-i İshâk rivayet etti: Allah Teâlâ şöyle der:

«وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ»

«Kimi de beklemektedir.»

Yâni Allah'ın yardımını ve diğer sahâbeler gibi şehit olmayı beklemektedir.

«وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلاً»

«Ahdlerini hiç değiştirmemişlerdir.» Yâni ne şek etmişlerdir, ne dinlerinde tereddüd etmişlerdir ne de onu başka dinle değiştirmişlerdir.

«لِيَجْزِيَ اللّٰهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ
إِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً . وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ»

«Bu sebeple Allah, doğruları, doğrulukları ile mükâfatlandırır. İki yüzlüleri de dilerse azablandırır veyâ tevbelerini kabul eder. Şüphesiz Allah bağışlayandır, merhamet edendir. Allah inkâr edenleri kinleriyle geri çevirdi.» (Yâni Kureyş'i ve Ğatafan'ı).

« لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللهُ قَوِيًّا عَزِيزًا .

وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ » « مِنْ صَيَاصِيهِمْ »

«Bir hayra ulaşamadılar. Savaşta, inananlara Allah'ın yardımı yetti. Allah kuvvetli ve güçlü olandır. Allah Kitâb ehlinden, kâfirleri destekleyenleri (yâni Beni Kurayza'yı) kalelerinden indirdi.»

Âyette geçen ehl-i Kitâb'dan kasit Beni Kurayza'dır. Seyâsi ise: Orada olan yüksek tepeler ve kalelerdir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Beni Heshas'ın kölesi olan Süheym aşağıdaki şiiri söyledi: Benû Heshas ise Beni Esed b. Huzeyme'dendir:

وَأَصْبَحَتِ الثِّيرَانُ صَرْعَى وَأَصْبَحَتْ نِسَاءُ تَمِيمٍ يَبْتَدِرْنَ الصَّيَاصِيَا

«Öküzler yere serildiler, Temîm'in kadınları ise kalelere sığınmada birbiriyle yarış ediyorlardı.»

Bu beyt, onun bir kasidesindedir. Sayâsi (yinė) boynuzlar mânasına gelir. Nâbiğe el-Ca'di şöyle dedi:

وَسَادَةَ رَهْطِي حَتَّى بَقِيتُ فَرْدًا كَصِيصَيةِ الأَعْضَبِ

«Kavminin liderlerine ölüm isâbet etti, ben ise tek kaldım, tıpkı kırılmış bir boynuz gibi.»

Burada, ölümün kavminin efendilerine isabet ettiğini söyler. Bu beyt onun bir kasidesindedir. Ebû Dâvûd el-İyâdi şöyle dedi:

فَذَعَرْنَا سُحْمَ الصَّيَاصِي بِأَيْدِيهِنَّ نَضْحٌ مِنَ الْكُحَيْلِ وَقَارُ

«Dağ tekesinden korktuk, ellerinde katrandan ve ziftten bulaşık vardı.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Sayâsi (yine) dokuyucuların şişi mânasına gelir. Ebû Ubeyde'nin bana haber verdiğine göre böy-

ledir. Düreyd b. Sımma el-Cuşemi'ye âid olarak bana Cuşem b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin şöyle haber verdi:

نَظَرْتُ إِلَيْهِ وَالرِّمَاحُ تَنُوشُـــهُ كَوَقْعِ الصَّيَاصِي فِي النَّسِيجِ الْمُمَدَّدِ

«Ona baktım, mızraklar ona gidiyordu, tıpkı uzun dokumanın şişlerinin vurulması gibi.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Sayâsi (yine) horozun ayağında şişkin şeye de denilir. Sanki o şişkinlik ve kabarıklık küçük boynuzlardır. Sayâsi (yine) kökler demektir. Bana Ebû Ubeyde haber verdi ki, Araplar şöyle derler:

جَذَّ اللهُ صِيصِيَتَه

«Allah onun aslını kesip attı.»

İbn-i İshâk dedi ki: Allah şöyle buyurdu:

« وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا »

«Kalblerine korku salmıştı. Kimini öldürüyor, kimini de esir alıyordunuz.»

Yani erkekler katl olundu, çocuklar ve kadınlar da esir edildiler.

« وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطَئُوهَا »

«Yerlerini, yurtlarını, mallarını ve henüz ayağınızı dahi basmadığınız yerleri Allah size mirâs olarak verdi.»

Hayber'i kasd ediyor.

« وَكَانَ اللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا »

«Allah her şeye kadir olandır.»

Sa'd b. Muâz'ın vefâtı ve bununla beraber zuhur edenler

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Kurayza'nın durumu son bulduğu zaman, Sa'd b. Muâz'ın yarası patladı ve bu yaradan şehid olarak öldü.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muâz b. Rifâe el-Züreki dedi: Bana kavmimin adamlarından birisi şöyle haber verdi:

Sa'd b. Muâz'ın rûhu kabz olunduğu zaman Cibrîl (Aleyhisselâm) atlastan bir sarık ile sarılmış bir vaziyette gecenin içinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi:

Ey Muhammed! Bu ölü kimdir? Gök kapıları bunun için açıldı ve Arş titredi. (100)

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sür'atlice kalktı elbisesini Sa'd'e doğru çekiyordu ve onu ölmüş buldu.

---

(100) Süheylî Arşın titremesi üzerine söz içinde şöyle dedi: «Millet, bunun mânası hakkında bazı şeyler söyleyip, müşkil bir meseledir demişler. Bazıları demişler ki: Bu titreme, onun ruhunun gelmesiyle müjdelenmek mânasınadır. Bazıları da demişler ki: Burada hamele-i arşı ve onun yanındaki melekleri kast eder. Böyle söyleyenler, Arş'ın bir insan için titremesini istibad ettikleri için, böyle demişlerdir. Halbuki, hiç de istibad edilecek bir şey değildir. Çünkü Arş mahlûktur ve üzerine hareket ve titreme olur. Kendisine bir yol bulundukca lafzın zâhirinden udul edilmez, yani çıkılmaz. Arş'ın Sâd'in ölümü için titremesinin hadisi sahihtir. Ebû Ömer şöyle dedi:

Bu mütevatir tariklerden sâbittir. Berâ b. Âzib'in bu hadisin mânası «Sa'din karyolası titredi», demektir, sözüne hiçbir âlim iltifat etmedi. Demişler ki: Ensâr'dan bu iki kabîle arasında kindarlıklar var idi. Hadisin lafzında: Arşürrahman titredi sözü vardır. Câbir bunu Ebû Zübeyr'den merfu olarak rivâyet etmiştir. Buharî, Salih ve Ebû Süfyan'dan naklen A'meş'in tarikiyle rivâyet etmiştir. Sâlih ve Ebû Süfyan da Câbir'den rivâyet etmişler. Câbir'den başka bir gurup sahâbe daha bunu rivâyet etmiştir. Onlardan: Ebû Said El-Hudrî, Useyd b. Hudayr, Ramise bint-i Amr var. Tirmizi böyle demiştir. En tuhafı şudur ki: Bu kadar râviler bunu rivâyet ettiği halde İmam Mâlik, bunun rivâyet edilmesini kerih görmüştür. Belki, bu rivâyetler, Mâlik'e göre sahih değildir. Allah en iyi bilendir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullâh b. Ebi Bekr, Amre bint-i Abdurrahman'dan naklen şöyle dedi:

Âişe, Mekke'den gelen bir kâfileyi karşıladı. O kafile ile birlikte Üseyd b. Hudayr vardı. Bir kadının ölümünü işitti. Biraz üzüldü. Bunun üzerine Âişe ona dedi ki:

Ey Ebû Yahyâ! Allah seni bağışlasın, bir kadına mı hüzünlenirsin, halbuki amcan öldü ve Arş onun için titredi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Kendisini itham etmediğim birisi, Hasan Basri'den naklen bana şöyle dedi:

Sa'd bedence iri bir adam idi. Millet onu taşıdıkları zaman onu hafif buldular. Bunun üzerine münafıklardan birtakım adamlar dedediler ki:

Vallâhi o muhakkak iri yarı bir adam idi. Halbuki ondan daha hafif bir cenâzeyi taşımamışız.

Bu haber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e varınca şöyle dedi:

Onun sizden başka taşıyıcıları vardır. Nefsim yedinde olan Zât-i Ecellü A'lâ'ya kasem ederim ki elbette melekler Sa'd'in ruhu ile müjdelenip sevindiler ve onun için arş titredi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Muâz b. Rifâe, Mahmûd b. Abdurrahmân b. Amr b. Cemûh'dan o da Câbir b. Abdullah'dan naklen bana şöyle dedi:

Sa'd defn olunduğu zaman, biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte idik. Resûlullah (Sallalalhü Aleyhi ve Sellem) tesbih etti. (Sübhanellah dedi) onunla birlikte millet de tesbih etti. Sonra tekbir getirdi (Allahü ekber dedi) onunla birlikte millet de tekbir getirdi. Ve dediler ki:

Yâ Resûlallah neden tesbih getirdin? Dedi ki:

Bu sâlih kula, kabri dar geldi. Allah ondan o darlığı kaldırdı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu hadisin dayanağı, Âişe'nin şu sözüdür. «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

«Kabir için bir sıkıştırma vardır ki şayet bir kişi ondan kurtulmuş olsa elbette Sa'd b. Muâz kurtulacaktı.»

İbn-i İshâk dedi: Ensârdan biri Sa'd için şöyle der:

وَمَا اهْتَزَّ عَرْشُ اللهِ مِنْ مَوْتِ هَالِكٍ سَمِعْنَا بِهِ إِلاَّ لِسَعْدٍ أَبِي عَمْرِو

«Bir ölenin ölümünden dolayı Allah'ın arşının titrediğini işitmedik, ancak Ebû Amr Sa'd için titredi.»

Sa'd'ın anası, onun naşı taşındığı zaman ağlayarak aşağıdaki şiiri söyledi: — İbn-i Hişâm dedi ki — o kadın: Kubeyşe bint-i Rafi' b. Muâviye b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Abd b. el-Ebcer'dir. Bu Ebcer Hudre b. Avf b. Hâris b. Hazrec'dir.

وَيْلُ أُمِّ سَعْدٍ سَعْدَا صَرَامَةً وَحَدَّا
وَسُودَدًا وَمَجْدَا وَفَارِسًا مُعَدَّا
سُدَّ بِهِ مَسَدَّا يَقُدُّ هَامًا قَدَّا

«Sa'd'ın anasına, Sa'd için yazık, onun şecâatına, onun anlayıştaki keskinliğine, onun efendiliğine, onun şerefine, onun biniciliğine, sayılırlığına.
O ki bir makama getirildi ki, bir başı kökünden silercesine kesip yardı.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) der ki: «Her naihe (ölü ağlayıcısı olan kadın) yalan söyler, ancak Sa'd b. Muâz'ın nâihesi müstesna.»

Hendek gününün şehidleri

İbn-i İshâk dedi ki:
Hendek gününde müslümanlardan ancak altı kişi şehid düştü.

Beni Abdul-Eşhel'den

Şehit düşenler içinde: Beni Abdul-Eşhel'den:
Sa'd b. Muâz ve Enes b. Evs b. Atik b. Amr ve Abdullah b. Sehl vardı. Üç kişidir.

Beni Cüşem'den

Beni Cüşem b. Hazrec'den olan Beni Seleme'den:
Tufeyl b. Numan ve Sa'lebe b. Ğanme vardı. İki kişidir.

Beni Neccâr'dan

Beni Neccâr'dan, sonra Benî Dinâr'dan :
Kâ'b b. Zeyd vardı. Garb oku ona isâbet etti, onunla şehit düştü.

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :
Sehmü garbin ve sahmün garbun, izafetle ve izafetsiz olarak... Söylenilir. Nerden geldiği ve kimin attığı belli olmayan ok demektir.

Müşriklerin maktulleri

Müşriklerden üç kişi katl olundu.

Beni Abduddâr'dan

Beni Abduddâr b. Kusayy'dan :
Münebbih b. Osman b. Ubeyd b. Sebbak b. Abduddar vardı. Ona, bir ok isâbet etti ve o oktan, Mekke'de öldü.

İbn-i Hişâm : «O, Osman b. Ümeyye b. Münebbih b. Ubeyd b. Sebbak'dır.» dedi.

Müşriklerin Resûlullah'a, Nevfel'in cesedinin satın alınmasını teklif etmesi

Beni Mahzûm b. Yakaza'dan : Nevfel b. Abdullah b. Muğîre vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den onun cesedini kendilerine satmasını istediler. O hendek'e girmişti ve orada takılıp kaldı oradan kurtulamayıp katl olundu. Müslümanlar onun cesedini ele geçirdiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki :

Bizim ne onun cesedine ne de onun fiatına ihtiyacımız yoktur. Böylece onun cesediyle onların arasını serbest bıraktı.

İbn-i Hişâm dedi ki :
Onun cesedi mukabilinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e on bin dirhem verdiler. Zühri'den naklen bana bildirildiğine göre böyledir.

Beni Âmir'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Âmir b. Luay'dan sonra Beni Mâlik b. Hisl'den:

Amr b. Abd-i Vüdd vardı. Onu Ali b. Ebi Tâlib (Rıdvanullahi Aleyhi) katletti.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana mutemed biri haber verdi ki; ona İbn-i Şihâb ez-Zühri'den naklen haber verilmiş ki o şöyle dedi:

Ali b. Ebi Tâlib o günde Amr b. Abd-i Vüdd'ü ve onun oğlu Hisl b. Amr'ı katletti.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Amr b. Abd-i Vüdd denilir. Amr b. Abd'da denilir.

Beni Kurayza gününde müslümanların şehidleri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Beni Kurayza gününde müslümanlardan, olan Beni Hâris b. Hazrec'den şehid düşenler:

Hallâd b. Süveyd b. Sa'lebe b. Amr... Onun üzerine değirmen taşı atıldı ve o taş onu şiddetli bir şekilde ezip yardı. İddia ettiler ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

Onun için elbette ki iki şehid ecri vardır.

Beni Esed b. Huzeyme'nin kardeşi Ebû Sinân b. Mıhsan b. Hursan... O sıra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Kurayza'yı muhasara etmiş durumda idi. Bu gün mevcut olan Beni Kurayza kabristanında defn olundu. Bu mezar, onların İslâm'dan sonra edindiği mezardır.

Resûlullah'ın, müslümanları Kureyş'e karşı savaş açmakla müjdelemesi

Hendek ehli hendekten ayrılıp uzaklaştıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana gelen habere göre şöyle dedi:

Artık Kureyş bu seneden sonra sizinle savaşmayacaktır, fakat siz onlarla savaşacaksınız. Bunun üzerine Kureyş bundan sonra onlarla savaşmadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise onlarla savaştı. Nihayet Allah ona Mekke'yi fethettirdi.

HENDEK VE BENİ KURAYZA HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİRLER

Dırâr'ın şiiri:

Dırâr b. Hattâb b. Mirdâs — ki bu, Benû Muhârib b. Fihr'in kardeşidir — Hendek hakkında şöyle dedi:

ومشفقة تظن بنا الظنونا   وقد قدنا عرندسة طحونا
كأن زهاءها أحد إذا ما   بدت أركانه للناظرينا
ترى الأبدان فيها مسبغات   على الأبطال واليلب الحصينا
وجردا كالقداح مسومات   نؤم بها الغواة الخاطئينا
كأنهم إذا صالوا وصلنا   بباب الخندقين مصافحونا
أناس لا نرى فيهم رشيدا   وقد قالوا ألسنا راشدينا
فأحجرناهم شهرا كريتا   وكنا فوقهم كالقاهرينا
نراوحهم ونغدو كل يوم   عليهم في السلاح مدججينا
بأيدينا صوارم مرهفات   نقد بها المفارق والشئونا
كأن وميضهن معريات   إذا لاحت بأيدي مصلتينا
وميض عقيقة لمعت بليل   ترى فيها العقائق مستبينا
فلولا خندق كانوا لديه   لدمرنا عليهم أجمعينا
ولكن حال دونهم وكانوا   به من خوفنا متعوذينا
فإن نرحل فإنا قد تركنا   لدى أبياتكم سعدا رهينا
إذا جن الظلام سمعت نوحى   على سعد يرجعن الحنينا
وسوف نزوركم عما قريب   كما زرناكم متوازرينا
بجمع من كنانة غير عزل   كأسد الغاب قد حمت العرينا

«Bir korkan topluluk ki, bizim hakkımızda birtakım tahminlerde bulunur.
Halbuki önüne rastlayan her şeyi öğüten bir ordu birliklerini yönettik.
Tahmin edilirlerken Uhud gibi görünüyorlardı.
Orada bahadırların üzerinde mükemmel zırhları ve kale gibi kalkanları görürsün.
Oklar gibi atları gönderilmiş, otlağa bırakılmış görürsün.
Ki onlarla azgınları yok etmeyi kast ediyorduk.
Sanki onlar, iki hendeğin kapısında hamle yaptıkları ve biz hamle yaptığımız zaman, el sıkan müsâfahacılardı.
Birtakım insanlardı ki, içlerinde hiçbir aklı eren kişiyi görmüyoruz.
Halbuki onlar dediler ki:
Bizler doğruya erenler değil miyiz?
Onları tam bir ay kuşattık ve biz onların üstünde kahrediciler gibiydik.
Her gün onların üzerlerine pür silâh olarak her akşam ve sabah yürüdük.

Ellerimizde keskin kılıçlar vardı ki onlarla baştaki saçların ayırım yerlerini ve baştaki kemiklerin toplandığı yerleri keserdik.
Sanki o kılıçların parıltıları, etrafı sarıyor.

Kılıçlarını kınlarından çıkartan kimselerin ellerinde göründükleri zaman.
Yıldırımdan yarılan bulutun parıltısı, gece parladı ki sen onda böyle bir çok bulutları açık seçik görürsün.
Şayet hendek olmasaydı onlar o esnada öyle bir durumda olurlardı ki onların hepsini mahv ederdik.

Fakat Handek onların önüne geçti ve onlar bizim korkumuzdan ona sığındılar.

Eğer biz yolcu olup gidersek sizin evlerinizin yanında Sa'd'i rehin olarak terketmiş olurduk.
Karanlık çöktüğü zaman Sa'd'in üzerine ağlayan kadınları iniltilerini tekrar tekrar olarak işitirsin...
Yakında sizi yeniden ziyâret edeceğiz, sizi yardımlaşarak ziyaret ettiğimiz gibi.
Silâhsız olmadıkları halde Kinâne'den bir topluluk ile ki Kinâne arslanın yatağı gibidir.
Arslan yatağını korur.»

Dırâr'a karşı Kâb'in reddiyesi

Kâb b. Mâlik, Beni Seleme'nin kardeşi de ona cevaben şöyle dedi :

وَسَائِلَةٍ تُسَائِلُ مَا لَقِينَا ... وَلَوْ شَهِدَتْ رَأَتْنَا صَابِرِينَا
صَبَرْنَا لَا نَرَى لِلّٰهِ عِدْلاً ... عَلَى مَا نَابَنَا مُتَوَكِّلِينَا
وَكَانَ لَنَا النَّبِيُّ وَزِيرَ صِدْقٍ ... بِهِ نَعْلُو الْبَرِيَّةَ أَجْمَعِينَا
نُقَاتِلُ مَعْشَرًا ظَلَمُوا وَعَقُّوا ... وَكَانُوا بِالْعَدَاوَةِ مُرْصِدِينَا
نُعَاجِلُهُمْ إِذَا نَهَضُوا إِلَيْنَا ... بِضَرْبٍ يُعْجِلُ الْمُتَسَرِّعِينَا
تَرَانَا فِي فَضَافِضَ سَابِغَاتٍ ... كَغُدْرَانِ الْمَلَا مُتَسَرْبِلِينَا
وَفِي أَيْمَانِنَا بِيضٌ خِفَافٌ ... بِهَا نَشْفِي مِرَاحَ الشَّاغِبِينَا
بِبَابِ الْخَنْدَقَيْنِ كَأَنَّ أُسْدًا ... شَوَابِكُهُنَّ يَحْمِينَ الْعَرِينَا
فَوَارِسًا إِذَا بَكَرُوا وَرَاحُوا ... عَلَى الْأَعْدَاءِ شُوسًا مُعْلِمِينَا
لِنَنْصُرَ أَحْمَدًا وَاللّٰهَ حَتَّى ... نَكُونَ عِبَادَ صِدْقٍ مُخْلِصِينَا
وَيَعْلَمَ أَهْلُ مَكَّةَ حِينَ سَارُوا ... وَأَحْزَابٌ أَتَوْا مُتَحَزِّبِينَا
بِأَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ لَهُ شَرِيكٌ ... وَأَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الْمُؤْمِنِينَا
فَإِمَّا تَقْتُلُوا سَعْدًا سَفَاهًا ... فَإِنَّ اللّٰهَ خَيْرُ الْقَادِرِينَا
سَيُدْخِلُهُ جِنَانًا طَيِّبَاتٍ ... تَكُونُ مُقَامَةً لِلصَّالِحِينَا
كَمَا قَدْ رَدَّكُمْ فَلًّا شَرِيدًا ... بِغَيْظِكُمْ خَزَايَا خَائِبِينَا
خَزَايَا لَمْ تَنَالُوا ثَمَّ خَيْرًا ... وَكِدْتُمْ أَنْ تَكُونُوا دَامِرِينَا
بِرِيحٍ عَاصِفٍ هَبَّتْ عَلَيْكُمْ ... فَكُنْتُمْ تَحْتَهَا مُتَكَمِّهِينَا

«Bir sorucu bizim karşılaştığımız şeyi soruyor, şayet hâzır bulunsaydı bizleri sabırlılar olarak görürdü.
Sabrettik, Allah için bir emsâl görmedik, bizim başımıza gelene karşı tevekkül edicileriz.

Bizim için Peygamber doğruluk veziri idi, onunla bütün yerlere üstün olur ve biz de galip oluruz...
Zulumkâr ve isyankâr haksız bir toplulukla savaşıyoruz ki o zulumkâr kimseler düşmanlıkla hazırlıklı idiler.

Bize doğru yerlerinden kalktıkları zaman süratli kişileri acele haklayacak bir vuruş ile onlara acele ettik.

Bizleri geniş mükemmel zırhlar içinde geniş arazinin nehirleri gibi zırhları giymiş olarak görürsün.

Bizim ellerimizde hafif kılıçlar vardır ki, biz onlarla şerri tahrik edenlerin sevinçlerinin intikamını alırız.

İki hendekin kapısında sanki arslanlar vardır.
Onların şebekeleri, arslanların yatağını korurlar.
Erkenden kalkıp düşmanlar üzerine gittikleri zaman atlılardır, gözünün ucuyla bakan mütekebbir ve harb alâmetiyle alâmetlenmiş olarak.
And olsun ki, elbette Ahmed'e ve Allah'a yardım ederiz ki doğru ve muhlis kul olalım.
Mekke halkı yürüdükleri zaman ve ahzâb, hizibler halinde geldiği zaman, bilirler ki :
Allah için bir ortak yoktur.
Ve Allah mü'minlerin Mevlâsıdır.
Eğer Sad'ı sefihlikle katlederseniz şunu bilin ki, şüphesiz Allah kadirlerin hayırlısıdır.

Yakında onu temiz güzel cennetlere girdirecektir ki sâlihler için kalacak yerlerdir.

Nitekim sizi yenilmiş ve kovulmuş bir kavim olarak rezil, hor ve ziyan edici olduğunuz halde kininizle gazabınızla geri çevirdi.
Orada bir iyiliğe hayra nâil olmadığınız hâlde rezil rüsvây olarak az kalsın helâk olan kimseler oluyordunuz.
Sizin üzerinize esen şiddetli bir rüzgâr ile.
Böylece siz onun altında görmeyen bir a'ma oldunuzdu.»

İbn-i Zibârâ'nın şiiri

Abdullah b. Ziba'râ es-Sehmî Handek günü hakkında şöyle dedi:

حَيِّ الدِّيَارَ مَحَا مَعَارِفَ رَسْمِهَا   طُولُ الْبِلَى وَتَرَاوُحُ الأَحْقَابِ
فَكَأَنَّمَا كَتَبَ الْيَهُودُ رُسُومَهَا   إِلاَّ الْكَنِيفَ وَمَعْقِدَ الأَطْنَابِ
قَفْرًا كَأَنَّكَ لَمْ تَكُنْ تَلْهُو بِهَا   فِي نِعْمَةٍ بِأَوَانِسٍ أَتْرَابِ
فَاتْرُكْ تَذَكُّرَ مَا مَضَى مِنْ عِيشَةٍ   وَمَحَلَّةٍ خَلَقِ الْمَقَامِ يَبَابِ
وَاذْكُرْ بَلاَءَ مَعَاشِرٍ وَاشْكُرْهُمُ   سَارُوا بِأَجْمَعِهِمْ مِنَ الأَنْصَابِ
أَنْصَابِ مَكَّةَ عَامِدِينَ لِيَثْرِبَ   فِي ذِي غَيَاطِلَ جَحْفَلٍ جَبْجَابِ
يَدَعُ الْحُزُونَ مَنَاهِجًا مَعْلُومَةً   فِي كُلِّ نَشْزٍ ظَاهِرٍ وَشِعَابِ
فِيهَا الْجِيَادُ شَوَازِبٌ مَجْنُوبَةٌ   قُبُّ الْبُطُونِ لَوَاحِقُ الأَقْرَابِ
مِنْ كُلِّ سَلْهَبَةٍ وَأَجْرَدَ سَلْهَبٍ   كَالسِّيدِ بَادَرَ غَفْلَةَ الرُّقَّابِ
جَيْشٌ عُيَيْنَةُ قَاصِدٌ بِلِوَائِهِ   فِيهِ وَصَخْرٌ قَائِدُ الأَحْزَابِ
قَرْمَانِ كَالْبَدْرَيْنِ أَصْبَحَ فِيهِمَا   غَيْثُ الْفَقِيرِ وَمَعْقِلُ الْهُرَّابِ
حَتَّى إِذَا وَرَدُوا الْمَدِينَةَ وَارْتَدَوْا   لِلْمَوْتِ كُلَّ مُجَرَّبٍ قَضَّابِ
شَهْرًا وَعَشْرًا قَاهِرِينَ مُحَمَّدًا   وَصِحَابُهُ فِي الْحَرْبِ خَيْرُ صِحَابِ
نَادَوْا بِرِحْلَتِهِمْ صَبِيحَةَ قُلْتُمُ   كِدْنَا نَكُونُ بِهَا مَعَ الْخُيَّابِ
لَوْلاَ الْخَنَادِقُ غَادَرُوا مِنْ جَمْعِهِمْ   قَتْلَى لِطَيْرٍ سُغَّبٍ (٨) وَذِئَابِ

«O yurdlara gel ki, onların yere bitişik eserlerinin belirtilerini, eskimenin uzaması ve zamanların gelip geçmesi mahv etmiştir.

Sanki yahudiler onların eskimelerini yazmışlardır da ancak ağıllarını ve çadır iplerinin kazıklarını değil.

Bir harap yerdir ki sanki sen orada aynı yaştaki kocaya varmamış genç kızlarla nimet içinde oynamamışsın.
Yaşamaya ve eskiden yerleşilmiş harap bir mahalleye dair geçen şeylerin hatırlamasını terket.
Toplulukların belâsını zikr et ve onlara şükret.
Onlar bütünüyle kendilerine tapılan taşlardan yürüdüler.
Bunlar Mekke'nin Harem'ine alâmet için dikili taşlarıdır.
Çok sesleri olan çok ordu birliklerinin içinde Medine'yi kasd ederek gittiler.
Her zahir yüksek yerde ve iki dağ arasındaki alçak yerde yüksek yerleri, bilinen açık seçik yollarda terkederek.
Oralarda güdülen zayıf atlar vardır.
Karınları ince sağrısına bitişik olan yerleri de ince.
Her bir cüsseli uzun kısrak ve genç erkek uzun atlar meydana gelip gözetleyenin gafletinde kurt gibi süratli saldırır.
Uyeyne'nin askerleri ki, sancağiyle yürümektedir, onda Sahr vardır ki, bu Ebû Süfyan olup ahzâbın komutanıdır.
İki erkek efendilerdir ki, iki Bedir gibi onlarda fakirin imdadcısı ve kaçanların melceidirler.
Nihâyet Medîne'ye geldikleri ve ölüm için her bir tecrübe edilmiş kılıcı kuşandıkları zaman.
Bir ay on gün Muhammed'i kahrediciler olarak.
Halbuki onun ashâbı harpte hayırlı ashâbdır.
Bir sabah yolculukla nidâ ettiler :
Siz dediniz ki az kaldı ki orada ziyâna uğrayanlarla beraber olacaktık.
Şâyet handekler olmasaydı onların hepsini aç kuşlara ve kurtlara maktuller oldukları halde terkederlerdi.»

Hassân'ın şiiri :

Hassân b. Sâbit el-Ensârî de ona cevâben şöyle dedi :

هَلْ رَسْمُ دَارِسَةِ الْمَقَامِ يَبَابِ ... مُتَكَلِّمٌ لِمُحَاوِرٍ بِجَوَابِ
قَفْرٌ عَفَا رِهَمُ السَّحَابِ رُسُومَهُ ... وَهُبُوبُ كُلِّ مُطِلَّةٍ مِرْبَابِ
وَلَقَدْ رَأَيْتُ بِهَا الْحُلُولَ يَزِينُهُمْ ... بِيضُ الْوُجُوهِ ثَوَاقِبُ الْأَحْسَابِ

فَدَعِ الدِّيَارَ وَذِكْرَ كُلِّ خَرِيدَةٍ   بَيْضَاءَ آنِسَةِ الْحَدِيثِ كَعَابِ

وَاشْكُ الْهُمُومَ إِلَى الْإِلٰهِ وَمَا تَرَى   مِنْ مَعْشَرٍ ظَلَمُوا الرَّسُولَ غِضَابِ

سَارُوا بِأَجْمَعِهِمْ إِلَيْــــهِ وَأَلَّبُوا   أَهْلَ الْقُرَى وَبَوَادِيَ الْأَعْرَابِ

جَيْشُ عُيَيْنَةَ وَابْنُ حَرْبٍ فِيهِمُ   مُتَخَمِّطُونَ بِحَلْبَةِ الْأَحْــزَابِ

حَتَّى إِذَا وَرَدُوا الْمَدِينَةَ وَارْتَجَوْا   قَتْلَ الرَّسُولِ وَمَغْنَمَ الْأَسْلَابِ

وَغَدَوْا عَلَيْنَا قَادِرِينَ بِأَيْدِهِمْ   رُدُّوا بِغَيْظِهِــمُ عَلَى الْأَعْقَابِ

بِهُبُوبِ مُعْصِفَةٍ تُفَرِّقُ جَمْعَهُمْ   وَجُنُودِ رَبِّكَ سَــيِّدِ الْأَرْبَابِ

فَـكَفَى الْإِلٰهُ الْمُؤْمِنِينَ قِتَالَهُمْ   وَأَثَابَهُمْ فِي الْأَجْرِ خَيْرَ ثَوَابِ

مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا فَفَرَّقَ جَمْعَهُمْ   تَنْزِيلُ نَصْرِ مَلِيكِنَا الْوَهَّابِ

وَأَقَرَّ عَيْنَ مُحَمَّــدٍ وَصِحَابِهِ   وَأَذَلَّ كُلَّ مُكَذِّبٍ مُرْتَابِ

عَاتِي الْفُؤَادِ مُوَقَّعٍ ذِي رِيبَةٍ   فِي الْكُفْرِ لَيْسَ بِطَاهِرِ الْأَثْوَابِ[1]

عَلِقَ الشَّــقَاءُ بِقَلْبِهِ فَفُؤَادُهُ   فِي الْكُفْرِ آخِرَ هٰذِهِ الْأَحْقَابِ

«Silinen yerlerin resmi, kırlaşmış, karşıdakilere cevap verip konuşuyor.

Bir harab yer ki, bulutların yağmurları ve daimi sâbit her yüksek yerin rüzgârları oranın yere bitişik kalan eserlerini eskitmiş değiştirmiştir.

Muhakkak ki orada birleşmiş toplu evleri görürsün ki beyaz yüzlüler şanlılar, onları süsler.

Yurdları ve her bir beyaz yumuşak kadını ve yeni tomurcuklu kocaya varmamış genç kızları an.

Kederleri hüzünleri ve Resûle zulmeden gazablı bir topluluktan gördüğün şeyleri İlâh'a şikâyet et.

Hepsi birlikte ona doğru yürüdüler ve köylerin halkını ve Araplar'ın bâdiyelerdeki nüfusunu topladılar.

Uyeyne'nin ve İbn-i Harb'in ordusu, onların içinde ahzâbın yarış için hazırlamış oldukları atlarla karışıktırlar.

Tâ Medine'ye geldikleri ve Resûlün maktullerini ve onların üstlerin-

deki silâh ve techizatı umdukları ve bizim üzerimize kuvvetleriyle kaadir oldukları halde yürüdükleri zaman, kinleriyle gerisin geriye tabanlaır üzere döndüler.

Onların topluluğunu dağıtan şiddetli rüzgârlarla ve Allah'ın askerleriyle geri çevrildiler.

Allah mü'minlerin savaşında onlara kâfidir ve onları hayırlı sevab ile sevaplandırdı.

Onlar umut kesmelerinden sonra.

Böylece Melîk-i Vehhâbımız olan Allah'ın yardımının birbir peşine inmesi onların topluluklarını dağıttı.

Muhammed'in ve onun ashâbının da gözünü karar kıldırdı umduğuna nâil etti.

Şekte bulunan her yalancıyı ise zelîl etti.

Kalbi kasvetli, korkulu durumda şekli, küfürde elbiseleri temiz olmayan kişiler.

Şakavet kalbine ilişmiş, gönlü ise ölünceye kadar küfürdedir.»

Kâb'ın şiiri :

Kâb b. Mâlik yine ona cevaben şöyle dedi :

أبقى لنا حدث الحروب بقية   من خير نحلة ربنا الوهاب
بيضاء مشرفة الذرى ومعاطنا   حم الجذوع غزيرة الأخلاب
كاللوب يبذل جمها وحفيلها   للجار وابن العم والمنتاب
ونزائعا مثل السراح نمى بها   علف الشعير وجزة المقضاب
عري الشوى منها وأردف نحضها   جرد المتون وسائر الآراب
قودا تراح إلى الصياح إذ غدت   فعل الضراء تراح للكلاب
وتحوط سائمة الديار وتارة   تردي العدا وتؤوب بالأسلاب
حوش الوحوش مطارة عند الوغى   عبس اللقاء مبينة الإنجاب
علفت على دعة فصارت بدنا   دخس البضيع خفيفة الأقصاب

يَغْدُونَ بِالزَّغْفِ الْمُضَاعَفِ شَكُّهُ ... وَبِمُتْرَصَاتٍ فِي الثِّقَافِ صِيَابِ
وَصَوَارِمٍ نَزَعَ الصَّيَاقِلُ غُلْبَهَا ... وَبِكُلِّ أَرْوَعَ مَاجِدِ الْأَنْسَابِ
يَصِلُ الْيَمِينَ بِمَارِنٍ مُتَقَارِبٍ ... وُكِلَتْ وَقِيعَتُهُ إِلَى خَبَّابِ
وَأَغَرَّ أَزْرَقَ فِي الْقَنَاةِ كَأَنَّهُ ... فِي طُخْيَةِ الظَّلْمَاءِ ضَوْءُ شِهَابِ
وَكَتِيبَةٍ يَنْفِي الْقِرَانَ قَتِيرُهَا ... وَتَرُدُّ حَدَّ قَوَاحِذِ النُّشَّابِ
جَأْوَى مُلَمْلَمَةٍ كَأَنَّ رِمَاحَهَا (٧) ... فِي كُلِّ مَجْمَعَةٍ ضَرِيمَةُ غَابِ
يَأْوِي إِلَى ظِلِّ اللِّوَاءِ كَأَنَّهُ ... فِي صَعْدَةِ الْخَطِّيِّ فَيْءُ عُقَابِ
أَعْيَتْ أَبَا كَرِبٍ وَأَعْيَتْ تُبَّعًا ... وَأَبَتْ بَسَالَتُهَا عَلَى الْأَعْرَابِ
وَمَوَاعِظٌ مِنْ رَبِّنَا نُهْدَى بِهَا ... بِلِسَانِ أَزْهَرَ طَيِّبِ الْأَثْوَابِ
عُرِضَتْ عَلَيْنَا فَاشْتَهَيْنَا ذِكْرَهَا ... مِنْ بَعْدِ مَا عُرِضَتْ عَلَى الْأَحْزَابِ
حِكَمًا يَرَاهَا الْمُجْرِمُونَ بِزَعْمِهِمْ ... حَرَجًا وَيَفْهَمُهَا ذَوُو الْأَلْبَابِ

جَاءَتْ سَخِينَةُ كَيْ تُغَالِبَ رَبَّهَا ... فَلَيُغْلَبَنَّ مُغَالِبُ الْغَلَّابِ

«Bizim için harplerin meydana gelişi çok bağışlayıcı Rabbimizin bahşişinin hayrından bir bakiyye bıraktı.

Siyah boyunlu bol sütlü beyaz develeri ve hurma ağaçlarının bittiği su başlarını.

Tıpkı bir arazi gibi ki toplanan sütleri, toplanmış suyu, komşuya, amca oğluna ve kasd edip giden ziyâretciye ihsan edilir.

Yerinden başka bir yere hamle yapan Arap atlarını da bıraktı.

Tıpkı kurtlar gibi onları arpa yemi ve bitkilerden kesilen şeyler besler büyütür.

Onlardan ayakları çıplak etti.

Sırtları dümdüz, ve sâir et parçaları da böyle.

Uzundurlar, sabahtan yürüdükleri zaman kişnemeğe neşelenirler, ava saldırmada av köpeğinin yaptığı şey, köpek sâhiblerini sevindirir.

Kurtlar mer'aya bırakılmış hayvanların etrafını çevirirler ve bazan da düşmanları helâk ederler ve silâh ve techizâtlarını üstlerinden alıp geri dönerler.

Vahşî hayvanların kaçkını, harb esnâsında hafifler, karşılaşması katı, keremi açık seçiktir.
Rahatlık ve huzur üzere beslendi ve iri cüsseli tavlı hale geldi, eti çok barsakları hafif.
Dokuması iki kat zırhlarla ve hasımlar hakkında şiddetlerle atmada isabet edip hata etmeyenler olarak sabahtan yürürler.

Ve keskin kılıçlarla ki onların üstündeki demir pareleri parıltıları çıkartmıştır.
Ve her bir nesebleri şerefli görkemli kişilerle giderler.
Hep bir emsal yumuşak süngü ile kuvvet vasıl olur ki, o mızrakların yapılması Habbab ismindeki bir demirciye ısmarlanmıştı.

Mızrakdaki demir, sanki karanlığın şiddetli siyahlığında ateşin şulesinin ışığıdır.
Ve bir ordu birliği ile ki onların zırhları okların yaklaşıp birleşmesini önler ve uyluk etlerine isabet eden okları da geri çevirir.
Siyahı kırmızıya karışmış bir topluluk, sanki onların süngüleri her bir toplulukta orman yangınının alevidir.
Sancağın gölgesine sığınır, sanki o dümdüz süngülerin içinde büyük bir bayrağın gölgesidir.
Ebû Kerib'i yordular ve Tübbei yordular ve onların şiddetleri, Arabların karşısında onları caydırdı.
Ve Rabbimizden birtakım va'z ve nasîhatlarla yürürler ki, onlarla elbiseleri temiz ve pâk beyaz bir lisan ile hidâyete ereriz.
Ahzâbın üzerine arz olunmalarından sonra bizim üzerimize de arz olundu ve biz onların anısına arzu duyduk.
Ve yine birtakım hikmetlerle yürürler ki mücrimler onları iddialarınca haram görürler, halbuki onları akıl sâhibleri anlarlar.
Sehîne (101) *geldiler ki, Rablerine gâlib olalar.*
Rabbe galebe etmek isteyenler, mutlaka mağlûp olurlar.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana kendisine itimad ettiğim birisi haber verdi. Dedi ki:

Bana Abdulmelik b. Yahyâ b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr şöyle haber verdi.

---

(101) Sehîne: Câhiliyyette Kureyş'in lâkabıdır.

Kâb b. Mâlik şunu söylediği zaman:

جاءت سخينة كي تغالب ربها ... فليغلبن مغالب الغلاب

«Sahîne geldiler ki Rablerine galib olalar, Rabbe galebe etmek isteyen mutlaka mağlûp olur.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:
Ey Kâb! İşte bu sözüne karşı Allah sana şükr etti.
İbn-i İshâk dedi ki:
Kâb b. Mâlik Handek gününde şöyle dedi:

من سره ضرب يمعمع بعضه ... بعضا كمعمعة الأباء المحرق
فليأت مأسدة تسن سيوفها (3) ... بين المذاد (4) وبين جزع (5) الخندق
دربوا بضرب المعلمين وأسلموا ... مهجات أنفسهم لرب المشرق
في عصبة نصر الإله نبيه ... بهم وكان بعبده ذا مرفق
في كل سابغة تخط (1) فضولها ... كالنهي هبت ريحه المترقرق
بيضاء محكمة كأن قتيرها ... حدق الجنادب ذات شك موثق
جدلاء يحفزها نجاد مهند ... صافي الحديدة صارم ذي رونق
تلكم مع التقوى تكون لباسنا ... يوم الهياج وكل ساعة مصدق
نصل السيوف إذا قصرن بخطونا ... قدما ونلحقها إذا لم تلحق
فترى الجماجم ضاحيا هاماتها ... بله الأكف كأنها لم تخلق
نلقى العدو بفخمة (6) ملمومة ... تنفي الجموع كقصد رأس المشرق
ونعد للأعداء كل مقلص ... ورد ومحجول القوائم أبلق
تردي بفرسان كأن كماتهم ... عند الهياج أسود طل ملثق

صُدُقٌ يُعَاطُونَ الْكُمَاةَ حُتُوفَهُمْ ... تَحْتَ الْعَمَايَةِ بِالْوَشِيجِ الْمُزْهِقِ

أَمَرَ الْإِلَهُ بِرَبْطِهَا لِعَدُوِّهِ ... فِي الْحَرْبِ إِنَّ اللهَ خَيْرُ مُوَفِّقِ

لِتَكُونَ غَيْظًا لِلْعَدُوِّ وَحُيَّطًا ... لِلدَّارِ إِنْ دَلَفَتْ خُيُولُ النُّزَّقِ

وَيُعِينُنَا اللهُ الْعَزِيزُ بِقُوَّةٍ ... مِنْهُ وَصِدْقِ الصَّبْرِ سَاعَةَ نَلْتَقِي

وَنُطِيعُ أَمْرَ نَبِيِّنَا وَنُجِيبُهُ ... وَإِذَا دَعَا لِكَرِيهَةٍ لَمْ نُسْبَقِ

وَمَتَى يُنَادِ إِلَى الشَّدَائِدِ نَأْتِهَا ... وَمَتَى نَرَ الْحَوْمَاتِ فِيهَا نُعْنِقِ

مَنْ يَتَّبِعْ قَوْلَ النَّبِيِّ فَإِنَّهُ ... فِينَا مُطَاعُ الْأَمْرِ حَقُّ مُصَدَّقِ

فَبِذَاكَ يَنْصُرُنَا وَيُظْهِرُ عِزَّنَا ... وَيُصِيبُنَا مِنْ نَيْلِ ذَاكَ بِرِفْقِ

إِنَّ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ مُحَمَّدًا ... كَفَرُوا وَضَلُّوا عَنْ سَبِيلِ الْمُتَّقِي

«Yanan kamışların yahut birbirine çiteşmiş yanan ormanların çıtırtısı gibi harpte bahadırların birbirine vururken çıkarttıkları sesler kendisini sevindiren, hoşuna giden kimse Mezaz (102) *hendekin yanı arasında kılıçları keskinletilen arslanlar yerine (yâni harp yerine) gelsin.*

Harpte tanınmak için kendilerine nişan takan ve Meşrik ve Mağrib'in Rabbına kendi canlarını teslim ettiler.

Bir cemaat içerisinde ki, İlâh, peygamberine onlarla yardım etti ve İlâh kuluna lûtfi ile muamele edendir.

Mükemmel zırhlar, fazlalıkları yerde sürünür.

Tıpkı derin bir su gibi ki ona rüzgârla sağa sola dalgalanır.

Muhkem zırhlar ki, onların halkalarının mısmarları çekirgelerin erkeklerinin göz bebeğidir, sağlam muhkem doku sahibdir.

Dokunması muhkem zırh ki onu demiri safi keskin revnekli hind kılıcının bağı kaldırır.

İşte onlar takva ile birlikte harp gününde ve her doğruluk saatında bizim elbiselerimiz olurlar.

---

(102) Mezâz : Medîne'de hendek'in kazıldığı yerde bir mevki'dir.

Kısaldıkları zaman kılıçları adımlarımıza eriştiririz, ulaşmadıkları zaman onları ulaştırırız.

Başları tepelerini güneşe vermiş olarak görürsün, avuçları terket sanki onlar yaratılmamışlar.

Düşmanla, toplanmış bir ordu birliği ile karşılaşırız ki, o ordu birliği topluluğu yok eder, (Sarîf ile Asîm arasında bir dağ olan) meşrikin başının damarını kesmesi gibi.

Düşmanlar için de her bir hafif atı hazırlarız ki onlar sarıya çalan kırmızı, ayakları beyaz ve vücûdları beyaz beneklidir.

Birtakım süvârilerle süratlenirler ki sanki o süvarilerin şecaatlıları harb esnasında az yağmur yağdığı, çamur ve kaygan olduğu bir sıradaki arslandır (çünkü arslan işte böyle bir zamanda en çok acıkmış ve en çok saldırgandır).

Birtakım sâdık kimselerdir ki, şecî kişilere, canlarını giderici süngü ile toz bulutunun altında ölümlerini verirler.

İlâhın emri harpte onları düşmanına rabt etmekledir.

Çünkü Allah başarıya erdirenlerin en hayırlısıdır.

Düşmana bir gazab olsun diye ve eğer kötü huylu gazablı atlar yaklaşırsa yurdu hıfz ediciler olsun diye.

Aziz Allah kendisinden bir kuvvet ile ve karşılaştığımız saatta doğru sabır etmemizle bize yardım eder.

Ve biz peygamberimizin emrine itaat ederiz ve ona icâbet eder sözünden çıkmayız, bizi bir felâket karşısında çağırdığı zaman bizden önce giden olmaz.

Ne zaman şiddetli durumlara çağırırsa onlara geliriz ve ne zaman kıtal mevkilerini görürsek oraya süratle koşarız.

Kim Peygamberin sözüne ittiba ederse o bizim içimizde emrine itaat olunmuştur.

Sözü de tastik olunmuş bir haktır.

İşte bununla bize yardım eder ve bizim izzetimizi izhâr eder ve bizi lûtfiyle işte bu nâiliyete kavuşturur.

Muhammed'i tekzîb edip yalanlayanlar yok mu, onlar inkâr ettiler ve muttakinin yolundan saptılar.»

İbn-i Hişâm dedi ki bana şu beyti :

• تِلكُمْ مَعَ التَّقْوٰى تَكُونُ لِبَاسَنَا •

ve şu beyti :

• مَنْ يَتَّبِعْ قَوْلَ النَّبِيِّ •

Ebû Zeyd haber verdi. Ve şu beyti de bana şu şekilde haberdi:

* تَنْفِي الْجُمُوعَ كَرَأْسِ قُدْسِ الْمُشْرِقِ *

İbn-i İshâk dedi ki:
Kâb b. Mâlik Hendek günü hakkında şöyle dedi:

لَقَدْ عَلِمَ الأَحْزَابُ حِينَ تَأَلَّبُوا ... عَلَيْنَا وَرَامُوا دِينَنَا مَا نُوَادِعُ
أَضَامِيمُ مِنْ قَيْسِ بْنِ عَيْلَانَ أَصْفَقَتْ ... وَخِنْدِفُ لَمْ يَدْرُوا بِمَا هُوَ وَاقِعُ
يَذُودُونَنَا عَنْ دِينِنَا وَنَذُودُهُمْ ... عَنِ الْكُفْرِ وَالرَّحْمٰنُ رَاءٍ وَسَامِعُ
إِذَا غَايَظُونَا فِي مَقَامٍ أَعَانَنَا ... عَلَى غَيْظِهِمْ نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَاسِعُ
وَذٰلِكَ حِفْظُ اللّٰهِ فِينَا وَفَضْلُهُ ... عَلَيْنَا وَمَنْ لَمْ يَحْفَظِ اللّٰهُ ضَائِعُ
هَدَانَا لِدِينِ الْحَقِّ وَاخْتَارَهُ لَنَا ... وَلِلّٰهِ فَوْقَ الصَّانِعِينَ صَنَائِعُ

«Ahzab bize karşı toplandıkları ve bizim dinimize attıkları zaman biliyorlardı ki, biz onlarla musâlaha yapmayacağız.
Onlar Kays b. Aylan'dan birbirine katılan cemaatlar olarak toplandılar ve emre muvafakat ettiler.
Hindef ise vâki olanı gerçekteki şeyi bilmiyorlardı.
Bizi dinimizden uzaklaştırıyor ve bizi ondan men ediyorlardı.
Biz de onları küfürden men ediyor, uzaklaştırıyorduk.
Rahman olan Allah görücü ve işiticidir.
Bir makamda bize gazablandıkları zaman, onların gazablanmalarına karşı Allah'dan geniş bir nusret, bize yardım etti.
Bu ise bizim hakkımızda Allah'ın hıfzıdır ve bize olan fazlıdır.
Kimi ki, Allah korumaz ve o da zayi olur.
Bizi hak dine hidâyet etti ve bizim için onu seçti.
San'atçıların san'atından daha üstün Allah'ın san'atları vardır.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beytler onun bir kasidesindedir.
İbn-i İshâk dedi:
Kâb b. Mâlik Hendek gününde şöyle dedi:

ألا أبلغْ قريشاً أنّ سلعاً   وما بينَ العريضِ إلى الصِّمادِ
نواضحُ في الحروبِ مدرّباتٌ   وخوصٌ ثُقّبتْ منْ عهدِ عادِ
رواكدُ يزخرُ المرّارُ فيها   فليستْ بالجِمامِ ولا الثِّمادِ
كأنّ الغابَ والبرديَّ فيها   أجشُّ إذا تبقّعَ للحصادِ
ولمْ نجعلْ تجارتَنا اشتراءَ الـ   ـحميرِ لأرضِ دوسٍ أو مرادِ
بلادٌ لمْ تُثَرْ إلّا لكيما   نجالدَ إنْ نشطتُمْ للجلادِ
أثرْنا سكّةَ الأنباطِ فيها   فلمْ ترَ مثلَها جلهاتِ وادِ
قصرْنا كلَّ ذي حضرٍ وطولٍ   على الغاياتِ مقتدرٍ جوادْ
أجيبونا إلى ما نجتديكمْ   منَ القولِ المبيّنِ والسّدادِ
وإلّا فاصبروا لجلادِ يومٍ   لكمْ منّا إلى شطرِ المذادِ
نصبّحكمْ بكلِّ أخي حروبٍ   وكلِّ مطهّمٍ[4] سلسِ القيادِ
وكلُّ طمرّةٍ خفقٍ حشاها   تدفُّ دفيفَ[5] صفراءِ الجرادِ
وكلُّ مقلّصِ الآرابِ نهدٍ   تميمِ الخلقِ منْ أخرٍ وهادي
خيولٌ لا تُضاعُ إذا أُضيعتْ   خيولُ النّاسِ في السّنةِ الجمادِ
ينازعنَ الأعنّةَ مصغياتٍ   إذا نادى إلى الفزعِ المنادي
إذا قالتْ لنا النّذرُ استعدّوا   توكّلْنا على ربِّ العبادِ
وقلْنا لنْ يفرّجَ ما لقينا   سوى ضربِ القوانسِ والجهاد
فلمْ نرَ عصبةً فيمنْ لقينا   منَ الأقوامِ منْ قارٍ وبادي
أشدَّ بسالةً منّا إذا ما   أردْناهُ وألينَ في الودادِ
إذا ما نحنُ أشرجْنا عليها[1]   جيادَ الجدْلِ[2] في الأُرَبِ الشِّدادِ
قذفْنا في السّوابغِ كلَّ صقرٍ   كريمٍ غيرِ معتلثِ الزّنادِ

أَشَمُّ(٥) كَأَنَّهُ أَسَدٌ عَبُوسٌ غَدَاةَ بَدَا(٦) بِبَطْنِ الْجِزْعِ غَادِي

يُغَشِّي هَامَةَ الْبَطَلِ الْمُذَكِّي صَبِيَّ السَّيْفِ مُسْتَرْخِي النِّجَادِ

لِنُظْهِرَ دِينَكَ اللَّهُمَّ إِنَّا بِكَفِّكَ فَاهْدِنَا سُبُلَ الرَّشَادِ

Dikkat et, Kureyş'e haber ver ki, Sel' dağı ile Ureyz vâdisi arasında Sımdâd dağına kadar harplerde, alıştırılmış develerle kuyulardan çekilen sularla sulanan hurmalık bahçeleri ve Ad kavmi zamanından kazılmış dar su kuyuları vardır.

Sâbit dâim birtakım sulardır ki, Mirar nehri onlarla yükselir, suyu ne çok ne de azdır.

Sık meşelik ve kendisinden kalın hasırlar yapılan cil ve kamış türü bir bitki orada sanki hasad için sulandığı zaman yüksek bir ses çıkarır.

Ticâretimizi, Devs veya Murâd kabîlelerinin yerlerinde, eşek satın alma yapmayız.

Birtakım beldelerdir ki, ekilmemiş ancak eğer kılıçla vuruşmak hoşunuza giderse vuruşmamız içindir.

Bir Acem kavmi olan Enbât'ın, şehirlerinde yaptığı gibi, hurmalıkları oralarda ektik ve diktik, onların mislini bir vâdinin diğer tarafından karşıya baktığın zaman görmedin.

Her koşucu, hedeflere uzanan ve muktedir, süratli koşan ata kasr ettik.

Sizden taleb ettiğimiz açık seçik ve doğru sözden bize cevap veriniz.

Yoksa bizden size Mezâz'ın kenarında olan bir günün kılıç vurması için sabr ediniz.

Sizi her bir harb kardeşlerimle ve güdülmesi kolay her bir tam hilkatlı at ile sabahleyin selâmlarım.

Her bir, ayakları uzun, süratli koşan, böğürleri ve işkembesi ince, yumurtası boşalmış bir çekirgenin hafif yürüyüşü gibi hafif yürüyen at ile de.

Salınarak ve süratle yürüyen, etleri kalın, önünden arkasına kadar her yeri mükemmel hılkatlı her bir at ile de sabahleyin sizi selâmlarım.

Birtakım atlarla ki, insanların atları kıtlık bir senede zâyi oldukları zaman bunlar zâyi olmazlar.

Bir münâdî harbe, şiddetli korkular yere nidâ ettiği zaman, ağızlarına vurulan gemlere muhâlefet ederler ve o sese kulak verirler.

Bize korku haberini veren kimseler, hazırlanınız, dedikleri zaman, kulların Rabbı üzerine tevekkül ettik.

Ve dedik ki, elbette ve bizim karşılaştığımız şeyi, keskin kılıçların üst taraflarının vurmasının ve cihâdın gayrı bir şey açmaz, onu bizim üzerimizden kaldırmaz.

Kendisini murad ettiğimiz zaman, köyler halkından ve bâdiyeler halkından kendileriyle karşılaştığımız kavimlerin içinde, şecaatca bizden daha şiddetli ve dostlukca bizden daha yumuşak bir topluluk görmedin.

Onların üzerlerine muhkem dokunuşlu zırhları şiddetli düğümler içinde bağladığımız zaman,

Çaktığı çakmaktan ateş çıkıp çıkmayacağını bilmez olmayan kerim üstün her doğanı mükemmel şekilde hazırlanmış zırhlar içerisine attık.

Güçlüdür, sanki o vâdinin yamacında zahir olduğu sabahta asık suratlı bir arslan gibidir.

Kuvvetce gayesine varmış şecaatlı kimsenin başına hamâlili sarkmış kılıcın ortasını kapatır.

Ki Ey Allah'ım, senin dinini gâlib kılalım, çünkü biz senin korumanla senin korumandayız.

Doğruluk yollarına bizi hidâyet et.»

İbn-i Hişâm şu beyti:

• قَصَرْنَا كُلَّ ذِى حُضْرٍ وَطَوْلٍ •

ve onun peşine gelen beyti ve ondan üçüncü beyti ve ondan dördüncü beyti ve şu beytini:

• أَشَمُّ كَأَنَّهُ أَسَـــدٌ عَبُوسٌ •

ve onun peşine gelen beyti Ebû Zeyd el-Ensarî'den naklen rivâyet etti.

Müsâfi'in, Amr'a ağlayarak söylediği şiiri:

İbn-i İshâk dedi ki:

Müsâfi' b. Abd-i Menâf b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh, Amr b. Abd-i Vüdd'e ağlayarak ve Ali b. Ebi Tâlib'in onu katletmesini zikrederek şöyle dedi:

عمرو بن عبد كان أول فارس ... جزع المذاد وكان فارس يليل

سمح الخلائق ماجد ذو مرة ... يبغي القتال بشكة لم ينكل

ولقد علمتم حين ولوا عنكم ... أن ابن عبد فيهم لم يعجل

حتى تكنفه الكماة وكلهم ... يبغي مقاتله وليس بمؤتلي

ولقد تكنفت الأسنة فارسا ... بجنوب سلع غير نكس أميل

تسل النزال علي فارس غالب ... بجنوب سلع، ليته لم ينزل

فاذهب علي فما ظفرت بمثله ... فخرا ولا لاقيت مثل المعضل

نفسي الفداء لفارس من غالب ... لاقى حمام الموت لم يتحلحل

أعني الذي جزع المذاد بمهره ... طلبا لثأر معاشر لم يخذل

«Amr b. Abd, süvârilerin ilki idi.

Mezâz'ı (103) *kat etti ve Bedir'deki bir vâdi olan Yelyel'in suvârisi idi.*

Yaratıkların cömerdi, şerefli, kuvvet sâhibi, hiçbir heybet ve korkudan geri dönmeyen, silâh ile savaşı talep edendir.

Sizden geri döndükleri zaman bildiniz ki, onlarda İbn-i Abd, acele etmedi.

Hattâ şecaatlı kimseler onu kuşattılar ve onların hepsi de onu katletmeyi istiyorlar ve bunda kusur etmiyorlardı.

Süngüler Sel'in güneyinde zayıf ve silâhsız olmayan bir süvariyi kuşattılar.

Alî, Galib'in süvarisini Sel'in güneşinde, atından inip yerde savaşmasını istedi, keşke inmeseydi.

Hadi Alî, git, bir fahr (iftihar) olarak onun misline zafer bulmadın.

Ne de şiddetli bir durumda misli ile karşılaşmadın.

Gâlibdln olan bir süvariye canım feda olsun ki, ölüm kaderiyle karşılaştı, yerinden ayrılmadı.

Şu adamı kasd ediyorum ki, at tayı ile Mezâz'ı kat etti ki bir topluluğun intikamını taleb etsin yardımsız bırakmadı.»

(103) Mezaz : Bir mevkidir.

Müsâfi'in, Amr ile birlikte olan süvârileri kınayarak söylediği şiiri

Yine Müsâfi', Amr ile birlikte olan ve ondan dağılıp onu terkeden süvarileri ayıplayarak şöyle dedi:

عمرو بن عبد والجياد يقودها   خيل تقاد له وخيل تنعل
أجلت فوارسه وغادر رهطه   ركنا عظيما كان فيها أول
عجبا وإن أعجب فقد أبصرته   مهما تسوم علي عمرا ينزل
لا تبعدن فقد أصبت بقتله   ولقيت قبل الموت أمرا يثقل
وهبيرة المسلوب ولى مدبرا   عند القتال مخافة أن يقتلوا
وضرار كان البأس منه محضرا   ولى كما ولى اللئيم الأعزل

«Amr b. Abd ve kendilerini güttüğü süratli yürüyen atlar, öyle atlardır ki onun için gütülür ve nallanırlar.

Onun süvarileri dağıldılar geri döndüler ve onun kavmi büyük bir rüknü terkettiler ki o onların içinde birinci idi.

Hayret!

Nasıl hayret etmeyeyim ki, Ali, Amr'dan, kendisinin inip yerde savaşmasını istediği zaman ben onu görüyordum.

Uzak görme ki muhakkak ben onun katl olunmasiyle bir musibete düştüm ve ölümden önce ağır gelen bir işle karşılaştım.

Sürülmüş Hubeyre kıtal esnâsında katl olunmalarından korkarak gerisin geri döndü.

Dırâr'a gelince, şiddet felâket başına geldi.

O, silâhsız yaramaz kötü huylu bir kişinin dönmesi gibi geri döndü.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiir ilim ehlinin bazıları bu şiirlerin ona âid olduğunu kabul etmezler.

«عمرا ينزل»

sözü İbn-i İshâk'ın gayrından nakl olunmuştur.

Hübeyre'nin Amr'a ağlayarak ve kaçtığından özür dileyerek söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Hübeyre b. Ebi Vehb kaçtığından özür dileyerek ve Amr'a ağlayarak ve Ali'nin onu katl etmesini zikr ederek şöyle dedi :

لَعَمْرِيَ مَا وَلَّيْتُ ظَهْرِي مُحَمَّداً   وَأَصْحَابَهُ جُبْناً وَلَا خِيفَةَ الْقَتْلِ
وَلَكِنَّنِي قَلَّبْتُ أَمْرِي فَلَمْ أَجِدْ   لِسَيْفِي غَنَاءً إِنْ ضَرَبْتُ وَلَا نَبْلِي
وَقَفْتُ فَلَمَّا لَمْ أَجِدْ لِي مُقَدَّماً   صَدَدْتُ كَضِرْغَامٍ هِزَبْرٍ أَبِي شِبْلِ
ثَنَى عِطْفَهُ عَنْ قِرْنِهِ حِينَ لَمْ يَجِدْ   مَكَرّاً وَقِدْماً كَانَ ذَلِكَ مِنْ فِعْلِي
فَلَا تَبْعَدَنْ يَا عَمْرُو حَيّاً وَهَالِكاً   وَحُقَّ لِحُسْنِ الْمَدْحِ مِثْلُكَ مِنْ مِثْلِي
وَلَا تَبْعَدَنْ يَا عَمْرُو حَيّاً وَهَالِكاً   فَقَدْ بِنْتَ مَحْمُودَ الثَّنَا مَاجِدَ الْأَصْلِ
فَمَنْ لِطِرَادِ الْخَيْلِ تُقْدَعُ بِالْقَنَا   وَلِلْفَخْرِ يَوْماً عِنْدَ قَرْقَرَةِ الْبُزْلِ
هُنَالِكَ لَوْ كَانَ ابْنُ عَبْدٍ لَزَارَهَا   وَفَرَّجَهَا حَقّاً فَتًى غَيْرُ مَا وَغْلِ
فَعَنْكَ عَلِيٌّ لَا أَرَى مِثْلَ مَوْقِفٍ   وَقَفْتَ عَلَى نَجْدِ الْمُقَدَّمِ كَالْفَحْلِ
فَمَا ظَفِرَتْ كَفَّاكَ فَخْراً بِمِثْلِهِ   أَمِنْتَ بِهِ مَا عِشْتَ مِنْ زَلَّةِ النَّعْلِ

«And olsun ki ne Muhammed'e ne de onun ashâbına ne korkaklıktan ne de öldürülme korkusundan sırtımı çevirmedim.

Fakat ben işimi ters çevirdim ve eğer vurursam ne kılıcım için ne de okum için yeterlilik bulmadım.

Durdum, benim için bir öncü bulamadığım zaman şiddetli arslan yavrusunun babası gibi korudum.

Bir hamle yapacak yer bulmadığı zaman, kendisine şiddette mukavemet eden kimseden büyüklük tasladı. Halbuki daha önce bunu ben yapmıştım.

Ey Amr diri ve ölü olarak uzak görme ve benim gibilere senin gibisini medh etmek bir görevdir.

Ey Amr diri olarak ve ölü olarak uzaklaşma.

Öğülmüş aslı şerefli olarak ayrılmışsındır.
Kim atlara karşı oklarla karşı koyar ve develerin böbürlenmesinde iftihar edebilir.
İşte orada şayet İbn-i Abd olsaydı elbette orayı ziyaret eder ve onları kurtarırdı.
Gerçekten bir yiğittir.
Bozuk bir erkek değildir.
Ali uzaklaş, bir boğa gibi öncünün şecaatı karşısında durduğunun mislini görmüyorum.
Senin ellerin fahr cihetinden onun misline muzaffer olmadı, yaşadığın müddetce ayakkabının kaymasından onunla emin oldun.»

Hubeyr'in Amr'a ağlayarak söylediği diğer bir şiiri

Hübeyre b. Ebi Vehb, Amr b. Abd-i Vüdd'e ve Ali'nin onu katletmesini zikr ederek şöyle dedi :

لقد علمت عليا لؤي بن غالب لفارسها عمرو إذا ناب نائب
لفارسها عمرو إذا ما يسومه علي وإن الليث لا بد طالب
عشية يدعوه علي وإنه لفارسها إذ خام عنه الكتائب
فيا لهف نفسي إن عمرا تركته بيثرب لا زالت هناك المصائب

«Elbette Luayy b. Gâlib'in en üstü bilir ki elbette bir musibet gelip çattığı zaman onların süvârisi Amr'dır.
Ali kendisini taleb ettiği zaman onların süvarisi Amr'dır.
Çünkü arslan elbetteki, ister.
Bir akşam ki Ali onu çağırır ve o elbette kendisinden askerî birlikler korkaklaşıp geri döndükleri zaman Luayy b. Gâlib'in en üstünün süvarisidir.
Vah canıma ki Amr'ı Yesrib'de terkettim ki işte orada musibetler eksik olmaz devam edip gider.»

Hassan'ın Amr'ın katl olunmasiyle iftihar ederek söylediği şiiri

Hassan b. Sâbit Amr b. Abd-i Vüdd'ün katl olunmasiyle iftihar ederek şöyle dedi :

بَقِيَّتُكُمْ عَمْرٌو أَبَحْنَاهُ بِالْقَنَا   بِيَثْرِبَ نَحْمِي وَالْحُمَاةُ قَلِيلُ
وَنَحْنُ قَتَلْنَاكُمْ بِكُلِّ مُهَنَّدٍ   وَنَحْنُ وُلَاةُ الْحَرْبِ حِينَ نَصُولُ
وَنَحْنُ قَتَلْنَاكُمْ بِبَدْرٍ فَأَصْبَحَتْ   مَعَاشِرُكُمْ فِي الْهَالِكِينَ تَجُولُ

«Geri kalanınız Amr'dır ki onu mızrak ile Yesrib'de imha ettik.
Biz orayı koruruz, koruyucular ise azdır.
Biz sizi Hind kılıçlarıyla katlettik ve biz hamle yaptığımız zaman harbin yöneticileriyiz.
Biz sizi Bedir'de katlettik ve sizin topluluğunuz helâk olanlar arasında gezip duruyorlardı.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiir ilim ehlinin bazıları o şiirin Hassan'a âid olduğunu kabul etmezler.

İbn-i İshâk dedi ki:

Hassan b. Sâbit yine Amr b. Abd-i Vüdd'ün durumu hakkında şöyle dedi:

أَمْسَى الْفَتَى عَمْرُو بْنُ عَبْدٍ يَبْتَغِي   بِجَنُوبِ يَثْرِبَ ثَأْرَهُ لَمْ يُنْظَرِ
فَلَقَدْ وَجَدْتَ سُيُوفَنَا مَشْهُورَةً   وَلَقَدْ وَجَدْتَ جِيَادَنَا لَمْ تُقْصَرِ
وَلَقَدْ لَقِيتَ غَدَاةَ بَدْرٍ عُصْبَةً   ضَرَبُوكَ ضَرْبًا غَيْرَ ضَرْبِ الْحُسَّرِ
أَصْبَحْتَ لَا تُدْعَى لِيَوْمِ عَظِيمَةٍ   يَا عَمْرُو أَوْ لِجَسِيمِ أَمْرٍ مُنْكَرِ

«Yiğit Amr b. Abd, Yesrib'in güneyinde intikamını isteyerek akşamlamıştı, bekletilmedi ihmal edilip geciktirilmedi.
Elbette ki kılıçlarımızı kınından çıkartılmış olarak buldun.
Ve elbette süratli koşan atlarımızı, geri çekilen kusur eden olmadıkları halde buldun.
Elbette Bedr sahâbında bir cemaatla karşılaştın ki, onlar sana zırhları olmayanların vuruşunun gayrı bir vuruş ile vurdular.
Ey Amr büyük bir gün için veya kötü bir işin cesimi için çağrılmaz oldun.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiir ilim ehlinin bazıları o şiirin Hassan'a âid olduğunu kabul etmezler.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Hassân b. Sâbit yine şöyle dedi:

ألا أبلغ أبا هدم رسولا ... مغلغلة تخب بها المطي
أكنت وليكم في كل كره ... وغيري في الرخاء هو الولي
ومنكم شاهد ولقد رآني ... رفعت له كما احتمل الصبي

«Dikkat et, Ebû Hidm'e elçi olarak sür'atli deve ile bir mektub ulaştır.
Acaba her bir nâhoş durumda sizin veliniz ben olup bolluk ve rahatlık zamanında başkası mı veliniz oldu.
Sizden bir şâhid vardır ve muhakkak beni görmüştür ki onun için kaldırıldım, çocuk taşınır olduğu gibi.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu beytler Rabie b. Ümeyye ed-Dili'ye âid olduğu rivâyet olunur. O şiirde onun sonu şöyle rivâyet olunur:

كببت الخزرجي على يديه ... وكان شفاء نفسي الخزرجي

«Bir Hazrecli'yi yüzü üstüne bıraktın.
Halbuki canımın şifâsı Hazrecli kişi idi.»

Yine Ebû Üsâme el-Cuşemi'ye âid olduğu da rivâyet olunur.

Hassân'ın Beni Kurayza günü İbn-i Muâz'a ağlayarak söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Hassân b. Sâbit Beni Kurayza günü hakkında Sa'd b. Muâz'a ağlayarak onun, onlar hakkındaki hükmünü zikrederek şunu söyledi:

لقد سجمت من دمع عيني عبرة — وحق لعيني أن تفيض على سعد
قتيل ثوى في معرك فجعت به — عيون ذواري الدمع دائمة الوجد
على ملة الرحمن وارث جنة — مع الشهداء وفدها أكرم الوفد
فإن تك قد ودعتنا وتركتنا — وأمسيت في غبراء مظلمة اللحد
فأنت الذي يا سعد أبت بمشهد — كريم وأثواب المكارم والحمد
بحكمك في حيي قريظة بالذي — قضى الله فيهم ما قضيت على عمد
فوافق حكم الله حكمك فيهم — ولم تعف إذ ذكرت ما كان من عهد
فإن كان ريب الدهر أمضاك في الألى — شروا هذه الدنيا بجناتها الخلد
فنعم مصير الصادقين إذا دعوا — إلى الله يوما للوجاهة والقصد

«Gözlerimin yaşından bir damla aktı.
Gözüm için Sa'd'in üzerine ağlamak vâcibtir.
Bir maktuldur ki, harp yerinde kalmıştır.
Onunla, dâimi hüzünlü olan yaş akıtan birçok gözler acımıştır.
Rahmân'ın milleti üzere, cennetin vârisi olarak, şehidlerle birlikte en kerim bir yolcu olarak cennete gitmiştir.
Bize, «Allah'a ısmarladık» ettinse ve bizi terkettinse ve kabrin lahdinin karanlığında akşamladınsa, şunu bil ki, sen ey Sa'd, o kimsenin ki, üstün bir hazır bulunma yerine ve faziletler ve örgü elbiselerine gece gittin.
Kurayza'nın iki kabilesi hakkında senin hükmün, Allah'ın onlar hakkında kaza ettiği şey iledir, sen amd üzere kaza etmedin kasden hüküm vermedin.
Onların hakkındaki senin hükmün, Allah'ın hükmüne muvâfık olmuştur.
Ve olduğu sana hatırlatıldığı zaman af etmedin.
Eğer zamanın musibetleri bu dünyada sana nüfuz etti ise işte bu dünyayı onun ebedî cennetleri mukabilinde sattılar.
İyi tanınmışlıktan ve dosdoğru olmaktan dolayı, bir gün Allah'a çağrıldıkları zaman, sadıkların varacakları yer ne güzeldir.»

Hassân'ın, İbn-i Muâz'a ve başkasına ağlayarak söylediği şiiri :

Hassân b. Sâbit yine Sa'd b. Muâz'a ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından şehidlere ağlayarak ve onları kendilerindeki hayır ile zikr eder = yâd ederek şöyle dedi :

أَلَا يَا لَقَوْمِي هَلْ لِمَا حُمَّ دَافِعٌ ... وَهَلْ مَا مَضَى مِنْ صَالِحِ الْعَيْشِ رَاجِعُ
تَذَكَّرْتُ عَصْرًا قَدْ مَضَى فَتَهَافَتَتْ ... بَنَاتُ الْحَشَى وَانْهَلَّ مِنِّي الْدَامِعُ
صَبَابَةَ[3] وَجْدٍ ذَكَّرَتْنِي أَحِبَّةً[4] ... وَقَتْلَى مَضَى[5] فِيهَا طُفَيْلٌ[7] [6] وَرَافِعُ
وَسَعْدٌ فَأَضْحَوْا فِي الْجِنَانِ وَأَوْحَشَتْ ... مَنَازِلُهُمْ فَالْأَرْضُ مِنْهُمْ بَلَاقِعُ
وَفَوْا يَوْمَ بَدْرٍ لِلرَّسُولِ وَفَوْقَهُمْ ... ظِلَالُ الْمَنَايَا وَالسُّيُوفُ اللَّوَامِعُ
دَعَا فَأَجَابُوهُ بِحَقٍّ وَكُلُّهُمْ ... مُطِيعٌ لَهُ فِي كُلِّ أَمْرٍ وَسَامِعُ
فَمَا نَكَلُوا[8] حَتَّى تَوَلَّوْا جَمَاعَةً ... وَلَا يَقْطَعُ الْآجَالَ إِلَّا الْمَصَارِعُ
لِأَنَّهُمْ يَرْجُونَ مِنْهُ شَفَاعَةً ... إِذَا لَمْ يَكُنْ إِلَّا النَّبِيُّونَ شَافِعُ
فَذَلِكَ يَا خَيْرَ الْعِبَادِ بَلَاؤُنَا[10] ... إِجَابَتُنَا لِلّٰهِ وَالْمَوْتُ نَاقِعُ
لَنَا الْقَدَمُ الْأُولَى إِلَيْكَ وَخَلْفُنَا[12] ... لِأَوَّلِنَا فِي مِلَّةِ[13] اللّٰهِ تَابِعُ
وَنَعْلَمُ أَنَّ الْمُلْكَ لِلّٰهِ وَحْدَهُ ... وَأَنَّ قَضَاءَ اللّٰهِ لَا بُدَّ وَاقِعُ

«Ey kavmim, takdir olunduğu zaman önleyici var mıdır?
Geçmiş iyi geçimlerden geri dönen var mıdır?
Geçmiş, bir zamanı hatırladın, kalb ve ona bitişik düştüler.
Süratle düştüler ve benden göz yaşları aktı, döküldü.
Gönül şevkinin inceliği rikkatı bana dostları ve geçen maktulleri hatırlattı ki onların içinde Tufeyl, Râfi ve Sa'd vardır.
Onlar cennetlerde oldular ve onların konuk yerleri = evleri yalnız kaldı ve arz (yer) onlardan harabe haldedir.
Bedr gününde, üstlerinde ölümlerin ve parıldayan kılıçların gölgeleri olduğu halde, Resûle gösterdiler.
Çağırdı; onlar da ona hak ile icâbet ettiler ve onların hepsi ona her bir emirde = işte mutidirler ve söz dinleyicidirler.

Geri dönemediler, hatta bir cemaat olarak sımsıkı bağlandılar, ecelleri başka kesmez ancak yere serilmeler keser.
Çünkü onlar, ancak peygamberlerin şecaatcı olduğu bir sırada ondan şefaat umuyorlar.
Ey hayırlı kullar, işte bu, bizim imtihânımızdır, icâbetimiz Allah'adır, ölüm ise hak bir meseledir.
Sana doğru ilk atılan adım bizim içindir.
Bizden sonrakilerimiz ise evvelkilerimize, Allah'ın milleti olarak tabidirler.
Biz biliyoruz ki :
Mülk yalnızca Allah'a âiddir ve Allah'ın kazası elbette vâkidir.»

Beni Kurayza günü hakkında Hassân'a âid bir şiir :

Hassân b. Sâbit, yine Beni Kurayza günü hakkında şöyle dedi :

لَقَدْ لَقِيَتْ قُرَيْظَةُ مَا سَاءَهَا ... وَمَا وَجَدَتْ لِذُلٍّ مِنْ نَصِيرِ
أَصَابَهُمْ بَلَاءٌ كَانَ فِيهِ ... سِوَى مَا قَدْ أَصَابَ بَنِي النَّضِيرِ
غَدَاةَ أَتَاهُمْ يَهْوِي إِلَيْهِمْ ... رَسُولُ اللهِ كَالْقَمَرِ الْمُنِيرِ
لَهُ خَيْلٌ مُجَنَّبَةٌ تَعَادَى ... بِفُرْسَانٍ عَلَيْهَا كَالصُّقُورِ
تَرَكْنَاهُمْ وَمَا ظَفِرُوا بِشَيْءٍ ... دِمَاؤُهُمْ عَلَيْهِمْ كَالْغَدِيرِ
فَهُمْ صَرْعَى تَحُومُ(٤) الطَّيْرُ فِيهِمْ ... كَذَاكَ يُدَانُ(٥) ذُو الْعَنَدِ الْفَجُورِ
فَأَنْذِرْ مِثْلَهَا نُصْحًا قُرَيْشًا ... مِنَ الرَّحْمٰنِ إِنْ قَبِلَتْ نَذِيرِي

«Kurayza kendisine kötülük yapanla karşılaştı ve zilletini giderecek bir yardımcı bulamadı.
Onlara bir belâ isabet etti ki, Beni Nadir'e isabet etmiş olanın gayrı bir belâ onda var idi.
Onlara geldiği sabah Resûlullah aydınlatıcı ay gibi onlara bineği ile süratle gidiyordu.
Onun için güdülen binilmeyen atlar vardı ki, üzerlerindeki süvârilerle doğan kuşları gibi yürüyor ve koşuyorlardı.
Onları bıraktık ve bir şeye muzaffer olamadılar.

Üzerlerindeki kanları derin bir su gibi idi.
Onlar yerlere serilmişler onların içlerinde kuşlar etraflarında halka halinde toplanırlar; fâcir, haktan çıkan kimselere işte böyle ceza verilir.
Eğer inzarımı korkutmamı kabul ederse, Rahman'dan bir nasihat olarak onun misliyle Kureyş'i korkut.»

Hassân b. Sâbit Benî Kurayza hakkında şöyle dedi :

لقد لقيت قريظة ما ساءها   وحل بحصنها ذل ذليل
وسعد كان أنذرهم بنصح   بأن إلهكم رب جليل
فما برحوا بنقض العهد حتى   فلاهم في بلادهم الرسول
أحاط بحصنهم منا صفوف   له من حر وقعتهم صليل

«Muhakkak Kurayza kendisine kötülük yapan şeylerle karşılaşmıştır ve onun kalesine zillet ve zelil kimseler yerleşmiştir.
Sa'd onları nasihatla inzar etmişti, şununla ki sizin ilâhınız Celîl bir Rabdır, demekle...
Ahdi bozmaktan bir an ayrılmadılar nihayet Resûlullah onları beldelerinde kılıçlarla katletti.
Onların kalelerini bizden birlikler kuşattılar ki, kuşatmaları ıslıklar yükseliyordu.»

Hassan b. Sâbit yine Benî Kurayza günü hakkında şöyle dedi :

تفاقد معشر نصروا قريشا   وليس لهم ببلدتهم نصير
هم أوتوا الكتاب فضيعوه   وهم عمي من التوراة بور
كفرتم بالقرآن وقد أتيتم   بتصديق الذي قال النذير
فهان على سراة بني لؤي   حريق بالبويرة مستطير

«Kureyşe yardım eden bir topluluk ferdleri birbirini kaybettiler ve onlar için beldelerinde bir yardımcı yoktur.
Onlar kendilerine kitab verilen kimseler olup onu zayi ettiler ve onlar körlerdir Tevrat'tan sapmışlardır.

Kur'an'ı inkâr ettiniz, halbuki Peygamber'in dediğini tastik etmek ile gelmiştiniz.
Benî Luayy'ın hayırlı kişileri üzerine Buveyre'de dik dörtgen şeklinde bir yangın çıktı.»

Ebû Süfyân'ın, Hasan'a karşı reddiyesi :

Ebû Süfyân b. Hâris b. Abdulmuttalib de ona cevaben şöyle dedi :

أَدَامَ اللهُ ذَلِكَ مِنْ صَنِيعٍ   وَحَرَّقَ فِي طَرَائِقِهَا السَّعِيرُ
سَتَعْلَمُ أَيُّنَا مِنْهَا بِنُزْهٍ (٣)   وَتَعْلَمُ أَيُّ أَرْضَيْنَا تَضِيرُ
فَلَوْ كَانَ النَّخِيلُ بِهَا رِكَابًا   لَقَالُوا لَا مُقَامَ لَكُمْ فَسِيرُوا

«Allah bu yapılan şeyleri devam ettirsin ve onun etrafını alevli ateş yaksın.
Yakında bilirsin ki ondan hangimiz uzağız.
Ve bilirsin ki hangimizin arazisine zarar verir.
Şayet orada hurma ağaçları, binek hayvanları olsalardı elbette derlerdi ki, sizin için durma hakkı yoktur, yürüyünüz.»

İbn-i Cevvâl'ın Hassan'a karşı reddiyesi :

Cebel b. Cevvâl es-Sa'lebi de ona cevap verdi, Beni Nadir ve Beni Kurayza'ya ağlayarak şöyle dedi :

أَلَا يَا سَعْدُ سَعْدَ بَنِي مُعَاذٍ   لِمَا لَقِيَتْ قُرَيْظَةُ وَالنَّضِيرُ
لَعَمْرُكَ إِنَّ سَعْدَ بَنِي مُعَاذٍ   غَدَاةَ تَحَمَّلُوا لَهُوَ الصَّبُورُ
فَأَمَّا الْخَزْرَجِيُّ أَبُو حُبَابٍ   فَقَالَ لِقَيْنُقَاعَ لَا تَسِيرُوا
وَبُدِّلَتِ الْمَوَالِي مِنْ حُضَيْرٍ   أُسَيْدًا وَالدَّوَائِرُ قَدْ تَدُورُ
وَأَقْفَرَتِ الْبُوَيْرَةُ مِنْ سَلَامٍ   وَسَعْيَةَ وَابْنِ أَخْطَبَ فَهِيَ بُورُ
وَقَدْ كَانُوا بِبَلْدَتِهِمْ ثِقَالًا   كَمَا ثَقُلَتْ بِمَيْطَانَ الصُّخُورُ

فَإِنْ يَهْلِكْ أَبُو حَكَمٍ سَلَامٌ ... فَلَا رَثُّ السِّلَاحِ وَلَا دَثُورُ

وَكُلُّ الْكَاهِنَيْنِ وَكَانَ فِيهِمْ ... مَعَ اللِّينِ الْخَضَارِمَةُ الصُّقُورُ

وَجَدْنَا الْمَجْدَ قَدْ ثَبَتُوا عَلَيْهِ ... بِمَجْدٍ لَا تُغَيِّبُهُ الْبُدُورُ

أَقِيمُوا يَا سَرَاةَ الْأَوْسِ فِيهَا ... كَأَنَّكُمْ مِنَ الْمَخْزَاةِ عُورُ

تَرَكْتُمْ قِدْرَكُمْ لَا شَيْءَ فِيهَا ... وَقِدْرُ الْقَوْمِ حَامِيَةٌ تَفُورُ

«Ey Sa'd, Benî Muâz'ın Sad'i, Kureyza ve Benî Nadîr ile karşılaştığı zaman, and olsun ki Benî Muâz'ın Sad'i, sabahleyin yüklendiklerinde elbette çok sabırlıdır.
Hazrecli kişiye Ebû Habâb'a gelince, Kaynuka'a dedi ki, yürümeyiniz.
Halîfler Huzeyr kabilesinden Üseyd kabîlesine değiştirildi, musibetler ise döner.
Buveyra, Selâm'dan, Saye'den ve İbn-i Ahtab'dan, çorak ve harab oldu.
Onlar da helâk olmuştur.
Onlar beldelerinde ağırlıklar idiler, nitekim Meytân adındaki dağda kaya parçalarının ağır olması gibi.
Eğer Ebû Hakem yâni Selâm helâk olursa, silâhın ne eskisine de değişmiş çürümüşü yoktur.
İki kabîle olan iki kâhinden her biri onların içinde yumuşaklıkla beraber cömert ve kerim, doğan gibi kiişler oldu...
Şerefi bulduk ki onun üzerinde sabit olmuşlardır.
Bir şeref ile ki onu aylar ve zamanlar değiştirmez.
Ey Evs'in hayırlı kişileri, orada ikamet ediniz, sanki siz zillet ve rezâletten körmüşsünüz gibi.
Çömleklerinizi içlerinde bir şey olmadığı halde terkettiniz.
Halbuki kavmin çömlekleri, kızmış kaynamaktadırlar.»

SELÂM B. EBİ'L-HUKAYK'IN KATLEDİLMESİ

Hazrec kabilesinin Resûlullah'tan İbn-i Ebil-Hukayk'ın katli için izin istemeleri:

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Handek ve Beni Kurayza'nın işi sona erdi. Selâm b. Ebi'l-Hukayk — ki bu Râfi'in babasıdır — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-

lem)'e karşı ahzâbı (yâni Kureyş ve Ğatafan kabilelerini) teşkil edenler içinde idi. Ve Evs Uhud'dan önce Kâb b. el-Eşrefi, Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e düşmanlığından ve onun aleyhinde çalıştığından dolayı öldürmüşlerdi. Hazrec kabilesi de, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, Selâm b. Ebi'l-Hukayk'ın Hayber'de katledilmesi için izin istedller. O da, onlara izin verdi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî, Abdullah b. Kâb b. Mâlik'den şöyle haber verdi:

Allah'ın Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için verdiği şeylerden birisi de, Ensâr'dan bu iki kabile, yani Evs ve Hazrec'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte kerim necib kişilerin savaşmaları gibi savaşmalarıdır.

Evs kabilesi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir şey yapmazlardı, illâ Hazrec kabilesi şöyle derdi:

«Bu yaptıklarınızla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında ve İslâm'da üzerimize bir üstünlük gösteremezsiniz.»

Böylece onlar da onların yaptıklarının mislini yapmadıkca vaz geçmezlerdi. Hazrec de bir şey yapsa, Evs onun mislini söylerdi.

Evs, Kâb b. Eşref'i, onun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e düşmanlığından dolayı öldürdükleri zaman, Hazrecliler şöyle dediler: Bununla üzerimize asla üstün olamazsınız. Böylece müzâkere edip düşündüler. 'Acaba hangi adam, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e İbn-i Eşref gibi düşmandır? ve hatırladılar ki: Böyle bir adam ancak İbn-i Ebi'l-Hukayk'dır. O, bu sırada Hayber'de idi. Neticede Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den onun katledilmesi için izin istediler, o da, onlara izin verdi.

İbn-i Ebi'l-Hukayk'ın katline çıkan kişiler ve onların kıssası:

Böylece Hazrec'den Beni Seleme'den beş kişi çıkıp gittiler. Bunlar:

Abdullâh b. Atik, Mes'ûd b. Sinân, Abdullah b. Enis, Ebî Katâde el-Hâris b. Rib'i ve Huzâi b. Esved — ki bu Eslem'den onların bir halifidir. —

Bunlar, çıktılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerlerine Abdullah b. Atik'i emir tâyin etti ve onları, çocuk veya kadın katletmekten nehyetti. Onlar çıktılar, gece Hayber'e geldikleri zaman İbn-i Ebil-Hukayk'ın evine geldiler. Evde hiçbir odayı bırakmadılar ki içindekiler üzerine kitlememiş olsunlar.

O yüksek bir odada idi ki, odanın hurma dallarından yapılmış bir merdiveni var idi. Onlar da oraya çıktılar ve kapısı önünde ayakta beklediler, içeri girmek için izin istediler. Karısı çıktı ve :

«Siz kimlersiniz?» dedi. Dediler ki :

Biz arabdan birtakım insanlarız, azık istiyoruz. Kadın dedi ki :

İşte arkadaşınız şurada.

Onlar da onun yanına girdiler. Onun yanına girdiğimiz zaman bizim ve kadının üzerine kapıları kitledik. Çünkü korkuyorduk ki bir şey yaparsak kadın bizimle onun arasına girer. Bunun üzerine onun karısı bağırdı ve yüksek sesle bizi teşhir etmeğe başladı. Biz ise onu yatağında iken kılıçlarımızla süratle katlettik. Vallahi gecenin karanlığında ancak onun beyazlığı onu bize gösteriyordu. Sanki üzerindeki elbise (Mısır'da yapılan beyaz) kıbti elbisesi idi. Elbise üzerine atılmıştı. Onun karısı bizi haber vermek için bağırdığı zaman bizden bir adam kılıcını onun başı üzerine kaldırdı sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nehyini hatırladı ve elini çekti. Şâyet bu olmasaydı o kadının işini akşamdan bitirirdik. Kılıçlarımızla onu vurduğumuz zaman Abdullah b. Enis kılıciyle, üzerine karnından yüklendi ve onu katletti.

O, «katni, katni», yani «yeter! yeter!» diyordu. Biz çıktık Abdullah b. Atik ise iyi görmeyen bir adamdı, merdivenden düştü ve onun eli şiddetli bir şekilde çarptı — Bir rivâyette : (İbn-i Hişâm'ın dediğine göre) ayağı çarptı — Biz onu, onların gözleri önünden, kalenin dışından içine giren bir su menfezine taşıdık ve onu oraya soktuk.

Bunun üzerine onlar ateşleri yaktılar ve her cihette bizi şiddetli bir şekilde arıyorlardı. Nihayet ümid kestikleri zaman arkadaşlarının yanına döndüler ve onun etrafında toplandılar, o ise, onların arasında hüküm veriyordu. Biz dedik ki :

«Nasıl Allah düşmanının ölmüş olduğunu bileceğiz.» Bizden bir adam dedi ki :

«Ben gider sizin için bakarım.» Ve gitti, milletin içine girdi. Dedi ki :

Ben onun karısını ve yahudilerin adamlarını onun etrafında görüyordum. Kadın elinde bir lâmba ile onun yüzüne bakıyor, onlara durumu anlatıyor ve şöyle diyordu:

İşte vallahi İbn-i Atik'in sesini işittim. Sonra ben kendimi yalanladım ve dedim ki:

İbn-i Atik nereden bunlara gelsin! Sonra karısı ona döndü, onun yüzüne bakıyordu. Sonra şöyle dedi:

«Yahûdilerin ilâhına and olsun. Selâm öldü.» Bu kelimeden nefsime hoş gelen daha lezzetli bir söz işitmiş değilim. Sonra arkadaşımız bize geldi ve haberi bize verdi. Biz de iyi görmeyen arkadaşımızı yüklendik ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldik ve ona Allah'ın düşmanını katl ettiğimizi haber verdik. Onun yanında hangilerimizin onu katl ettiğinde ihtilâf ettik. Her birimiz onu ben öldürdüm diye iddia ediyordu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Kılıçlarınızı getiriniz. Biz de kılıçlarımızı ona getirdik. O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara baktı ve Abdullah b. Enis'in kılıcı için dedi ki:

İşte bu onu katletmiştir. Onda yemek izini görüyorum.

Hassan'ın, İbn-i Eşref ve İbn-i Ebi'l-Hukayk'ın katli hakkındaki söylediği şiiri:

İbn-i İshâk dedi ki:

Hassân b. Sâbit Kâb b. Eşref'in ve Selâm b. Ebil-Hukayk'ın katillerini zikr ederek şöyle dedi:

لِلّٰهِ دَرُّ عِصَابَةٍ لَاقَيْتَهُمْ   يَا ابْنَ الْحُقَيْقِ وَأَنْتَ يَا ابْنَ الْأَشْرَفِ

يَسْرُونَ بِالْبِيضِ الْخِفَافِ إِلَيْكُمْ   مَرَحًا كَأُسْدٍ فِي عَرِينٍ مُغْرِفِ

حَتَّى أَتَوْكُمْ فِي مَحَلِّ بِلَادِكُمْ   فَسَقَوْكُمُ حَتْفًا بِبِيضٍ ذُفَّفِ

مُسْتَبْصِرِينَ(1) لِنَصْرِ دِينِ نَبِيِّهِمْ   مُسْتَصْغِرِينَ لِكُلِّ أَمْرٍ مُجْحِفِ

«Ey İbn-i Hukayk ve sen ey İbn-i Eşref, Allah için, kendileriyle karşılaştığın bir cemaatin iyiliğini söylemek lâzım.

Süratli hareket eden kılıçlarla sevinçli olarak gece size yürüyorlardı.
Tıpkı sık ağaçlı bir meşedeki arslanlar gibi.
Nihâyet beldelerinizin bir mahallinde size geldiler ve süratli katleden bir kılıç ile size ölüm şerbetini içirdiler.
Peygamberlerinin dinine yardım için basiretle hareket ederek malları ve canları götüren her bir durumu küçümseyerek.»

İbn-i Hişâm dedi ki: «Züffef» sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

AMR B. ÂS VE HÂLİD B. VELİD'İN MÜSLÜMAN OLMALARI

Amr'ın diğerleriyle birlikte Necâşi'ye gitmesi:

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yezid b. Ebi Habib, Habib b. Ebi Evs es-Sekafi'nin mevlâsı Râşid'den, o da Habib b. Ebi Evs es-Sekafi'den naklen şöyle haber verdi:

Bana Amr b. el-Âs kendi ağzından şöyle dedi:

Ahzâb ile birlikte handek'ten ayrıldığımız zaman, Kureyş'den birtakım adamları topladım. Onlar benim reyimi muvâfık görür ve beni dinlerlerdi. Onlara dedim ki:

Vallahi biliyorsunuz ki ben Muhammed'in durumunu görüyorum, işlerin üzerine hoş olmayan bir şekilde gidiyor. Ben böyle bir görüş içindeyim. Siz onun hakkında nasıl bir görüş içindesiniz? Dediler ki:

«Sen nasıl görürsen öyle.» Dedi ki:

Necâşi'nin yanına gidip onun yanında olmayı uygun görürüm. Eğer Muhammed kavmimize gâlib olursa biz Necâşi'nin yanında oluruz. Çünkü bizim onun elleri altında olmamız, Muhammed'in elleri altında olmamızdan daha iyidir. Eğer bizim kavmimiz gâlib gelirse, kavmimiz bizi tanıyor ve bizi biliyorlardır. Onlardan bize ancak hayır gelir. Dediler ki:

Hakikaten bu iyi bir görüştür. Dedim ki:

O halde ona hediye edeceğimiz şeyleri toplayınız. Bizim yurdumuzdan ona hediye olunacak şeylerin en iyisi derilerdir.

Böylece onun için birçok deriler topladık, sonra yola çıktık ve onun yanına geldik.

Amr b. As'ın, Necâşî'den, Amr el-Damrî'yi katletmesi için isteği, onun da ona karşı red cevabı vermesi

Amr dedi ki: Biz Habeşistan'da idik. Amr b. Ümeyye el-Damrî oraya geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu, Cafer ve arkadaşlarının durumları için Necâşi'ye göndermişti. O Necâşi'nin yanına girdi sonra ordan çıktı. Ben de arkadaşlarıma dedim ki:

İşte bu Amr b. Ümeyye el-Damri'dir. Şâyet Necâşî'nin yanına girsem ve ondan onu istediğimde onu bana verirse onun boynunu vuracağım. Bunu yaptığım zaman Kureyş anlayacak ki, ben onların yerine Muhammed'in elçisini öldürmüşüm. Ve ben onun yanına girdim ve ona secde ettim. Daha evvel secde ettiğim gibi... O da dedi ki:

Ey dostum merhaba hoş geldin. Bana memleketinden bir şey hediye getirdin mi? Dedim ki:

Evet ey melik, sana çok deriler hediye getirmişimdir.

Sonra o hediyeleri ona yaklaştırdım, beğendi. Sonra ona dedim ki:

Ey Melik, ben bir adamı gördüm ki senin yanından çıktı. O bizim düşmanımız olan bir adamın elçisidir. Onu bana ver de onu katledeyim. Çünkü o bizim eşrafımızdan ve hayırlılarımızdan birtakım kişilerimizi katl etti. Dedi ki:

Bunun üzerine gazablandı sonra elini uzattı ve kendi burnuna vurdu, zannettim ki burnu kırıldı. Dedim keşke yer yarılsaydı da ondan uzaklaşmak için batsaydım. Sonra ona dedim ki:

Ey Melik! Vallahi şayet bunun senin hoşuna gitmeyeceğini zan etseydim onu senden istemezdim. Necâşi dedi ki:

Demek Mûsâ'ya gelmiş olan Nâmus-ı Ekber'in, kendisine geldiği bir adamın elçisini sana vermemi istiyorsun ki onu katledesin! Dedim ki:

Ey Melik, o öyle midir? Dedi ki:

Yazık sana ey Amr, bana itaat et ve ona tâbi ol. Çünkü vallahi o elbetteki hak üzeredir ve ona muhâlefet eden kimselerin üzerine elbette gâlib olacaktır. Nitekim Mûsâ Firavn'in ve onun askerlerinin üzerine gâlib olduğu gibi. Ben:

Acaba İslâm üzere onun için benim sana beyatimi kabul eder misin? dedim. O:

Evet, dedi ve elini uzattı. Onunla İslâm üzerine beyatlaştım. Sonra arkadaşlarımın yanına çıktım reyim değişmişti. Ve arkadaşlarımdan İslâmımı gizledim.

Amr ve Hâlid'in İslâm üzere birleşmeleri

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müslüman olmak için gitmek üzere yola çıktım. Hâlid b. Velid'e rastladım. Bu ise Mekke fethinden biraz önce idi. O Mekke'den geliyordu. Ben dedim ki:

Ey Ebû Süleymân nereye gidiyorsun? Dedi ki:

Vallahi yol tebeyyün etti ve vüzûha kavuştu. Bu adam muhakkak peygamberdir. Vallahi gidiyorum ki, müslüman olayım, daha ne zamana kadar! Dedim ki:

Vallahi başka şey için gelmedim, ancak müslüman olmak için geldim.

Böylece Medine'ye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldik. Hâlid b. Velid öne geçti ve müslüman oldu ve beyatlaştı, sonra ben yaklaştım, dedim ki: Yâ Resûlallah! Ben sana şunun üzerine beyat ediyorum. Böylece eski günahım af olunsun ve geçenleri bir daha anmayayım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi:

Ey Amr, beyatlaş, çünkü İslâm öncesini keser. Hicret de kendisinden öncesini keser. Dedi ki: Ben de onunla beyatlaştım, sonra ayrıldım.

İbn-i Hişâm dedi:

Denilir ki: İslâm kendinden öncekini düşürür. Hicret de kendinden öncesini düşürür.

Talha'nın müslüman olması:

İbn-i İshâk dedi ki, bana itham etmediğim bir kimse, haber verdi ki:

Osman b. Talha b. Ebi Talha o ikisiyle birlikte idi, onlar müslüman oldukları zaman o da müslüman oldu.

Sehmi'nin İbn-i Talha ve Hâlid'in müslüman olmaları hakkındaki şiiri :

İbn-i İshâk dedi ki:
İbn-i Ziberâ el-Sehmi şöyle dedi:

أَنْشُدُ عُثْمَانَ بْنَ طَلْحَةَ حِلْفَنَا(٢) وَمُلْقَى نِعَالِ الْقَوْمِ عِنْدَ الْمُقَبَّلِ
وَمَا عَقَدَ الْآبَاءُ مِنْ كُلِّ حِلْفَةٍ وَمَا خَالِدٌ مِنْ مِثْلِهَا بِمُحَلَّلِ
أَمِفْتَاحَ بَيْتٍ غَيْرِ بَيْتِكَ تَبْتَغِي وَمَا يُبْتَغَى مِنْ مَجْدِ بَيْتٍ مُؤَثَّلِ
فَلَا تَأْمَنَنَّ خَالِدًا بَعْدَ هَذِهِ وَعُثْمَانُ جَاءَ بِالدُّهَيْمِ الْمُعَضَّلِ

«Osmân b. Talhâ'ya andlaşmamızı haber veririm ve Hacer-i Esved'in öpülmesi mecmaında milletin toplandığını haber veririm.
Babaların akd ettiği her bir andlaşmayı da haber veririm.
Halid bu gibi andlaşmalardan ayrılacak değil ya...
Sen Beyt'in gayrı bir Beytin açılmasını mı arzu ediyorsun.
Kâdim Beytin şerefinden ötesi arzu edilir mi?
Bundan sonra Halid'e güvenme ve Osman da şiddetli felâketlerle geldi.»

Beni Kurayza'nın fethi, Zilkade'de ve Zilhicce'nin de başında oldu. İşte o sene müşrikler geri döndüler.

BENİ LİHYAN GAZVESİ

Resûlullah'ın Beni Lihyan'a çıkması

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zilhicce, Muharrem, Safer ve Rebiül Evvel ve Rebiül Âhir aylarında Medine'de kaldı ve Cumadil Ula'da Beni Kureyza'nın fethinden itibaren altıncı ayın başında Beni Lihyâna doğru Reci ashâbını aramak üzere çıktı. Bunlar Hubeyb b. Adiyy ve onun arkadaşlarıdır. Ve Şam'a gitmeyi bildirdi ki gaflette oldukları bir anda onlara baskın yapsın.

İbn-i Ümm-i Mektûmu Medine üzerine amil (vâli) kılması:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'den çıktı ve Medine üzerine İbn-i Ümm-i Mektûm'u âmil tâyin etti. İbn-i Hişâm'ın sözüne göre böyle oldu.

Onlara doğru gidiş ve geri dönüşü:

İbn-i İshâk dedi ki:

Ğurâb üzerine yola düştü. Burası Medine etrafında Şam tarafında bir dağdır. Sonra Mahis üzerine, sonra Betrâ üzerine yol aldı. Sonra Zâtül-Yesâr'a meyletti. Medine'nin yakınında bir vâdi olan Bin üzerine yol aldı. Sonra Suhayratü'l-Yemâme'ye (104) yol aldı. Sonra Mekke yolundan geniş bir yol üzerine yöneldi. Ve süratle gitti. Nihâyet Ğurân'a indi. Burası Beni Lihyân'ın menzilleridir. Ğurân Emec ile Usfân arasında, kendisine Sâye denilen bir beldeye kadar uzanan bir vâdidir. Ve onları çekilmiş ve dağların başlarına sığınmış korunmuş olarak buldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oraya indiği zaman, onların habersiz olmadıklarını gördü. Dedi ki:

Şâyet Usfan'a inseydik elbette Mekke halkı bizim Mekke'ye geldiğimizi görürdü. Ashâbından ikiyüz binekli kişi ile çıktı ve Usfân'a indi. Sonra ashâbından iki atlı kişiyi gönderdi. Onlar da Kürâ ü'l-Ğamîm'e vardılar. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geri döndü ve gitti.

Resûlullah'ın geri dönmesi hakkındaki sözü:

Câbir b. Abdullah şöyle diyordu:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, dönerek yola yöneldiği zaman şöyle diyordu:

آيِبُونَ تَائِبُونَ إِنْ شَاءَ اللهُ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ ، أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ وَعْثَاءِ (٣) السَّفَرِ ،
وَكَآبَةِ (٤) الْمُنْقَلَبِ ، وَسُوءِ الْمَنْظَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ

---

(104) Suhayratül-Yemame: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bedr'e giderken konağıdır. Burası Seyale ile Kureyş'in arasındadır.

«Dönücüleriz, tevbe edicileriz, inşaallah Rabbimize hamd edicileriz. Seferin meşakkat ve şiddetinden, dönülmenin hüznünden ve ehil ve maldaki kötü görüntüden Allah'a sığınırım.»

Kâb'in, Beni Lihyân gazvesi hakkındaki şiiri :

Beni Lihyân Gazvesi hakkındaki haber, Âsım b. Ömer b. Katâde ve Abdullâh b. Ebi Bekr'den onun da Abdullah b. Kâb b. Mâlik'den menkuldur. Kâb b. Mâlik, Beni Lihyân gazvesi hakkında şöyle dedi :

لَوْ أَنَّ بَنِي لِحْيَانَ كَانُوا تَنَاظَرُوا ... لَقُوا عُصَباً فِي دَارِهِمْ ذَاتَ مَصْدَقِ
لَقُوا سَرَعَاناً يَمْلَأُ السَّرْبَ رَوْعُهُ ... أَمَامَ طَحُونٍ كَالْمَجَرَّةِ فَيْلَقِ
وَلٰكِنَّهُمْ كَانُوا وِبَاراً تَتَبَّعَتْ ... شِعَابَ حِجَازٍ غَيْرِ ذِي مُتَنَفَّقِ

«Şayet Benî Lihyan bekleselerdi yurtlarında doğruluk sahibi bir cemaatı karşılayacaklardı.
Gökte ziyası karışmış çok yıldızlar gibi şiddetli bir ordu birliği gibi, önüne geleni öğüten bir ordu birliği önünde korkusu yolu dolduran milletin evveline rastlarlardı.
Fakat onlar Hicâz'ın, çıkışı olmayan çukur yerlerinde birbiri peşine takılıp giden kedi kadar kurtlar oldular.»

ZÛ KIRD GAZVESİ

İbn-i Hısn'ın Resûlullah'ın yüklü develerini yağma etmesi :

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi ve orada, ancak az birkaç gece kaldı ki, Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr el-Fezâri, Ğatafan'dan birtakım atlılarla birlikte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sütlü, yüklü develeri üzerine, Şam tarafından Medine'ye yakın bir mevki olan Ğabede saldırdı. Orada Beni Ğıfar'dan bir adam ve onun karısı vardı. Adamı katlettiler ve karıyı da sütlü yüklü develerle birlikte alıp götürdüler.

Bu gazvede İbn-i Ekva'ın başına gelenler:

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde ve Abdullah b. Ebi Bekr ve itham etmediğim bir kimse Abdullah b. Kâb b. Mâlik'den naklen şöyle haber verdiler: (Bunların her birisi Zu Kıred gazvesi hakkındaki haberin bir kısmını haber vermiştir.)

Düşman haberini ilk anlayan, Seleme b. Amr b. el-Ekva' el-Eslemî oldu. Bu ormana gitmeye niyet edip okunu ve yayını kuşanmış olarak Talha b. Ubeydullah'a âid ve beraberinde güttüğü bir at bulunan bir köle ile gitti. Nihayet Seniyye-i Vedâ'a yükseldiği zaman onların atlarından birine Sel' tarafında yukardan baktı sonra; Vay sabah! diye bağırdı. Sonra çıktı düşmanın izlerine düşüp hızla yürüyordu. Yırtıcı bir arslan gibi idi. Nihâyet onlara kavuştu ve onlara ok atmakla karşılık veriyordu. Oku attığı zaman şöyle diyordu:

«Al bunu benden, ben İbn-i Ekva'im, bu gün ise yaramazların ölüm günüdür.» Atlılar ona doğru yöneldikleri zaman, kaçarak gitti. Sonra onlara karşı koydu. Atması mümkün olduğu zaman o attı. Ve al bunu benden, ben İbn-i Ekva'im, bu gün yaramazların helâk günüdür, diyordu. Araplar şöyle diyor: Üveykiimiz: Sabahımız...

Resûlullah'ın bağırması ve süvârilerin yarışırcasına ona doğru atlarını koşturmaları:

İbn-i Ekve'in bağırması Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selelm)'e ulaştı. Bunun üzerine Medine'de el-feze el-feze! (yani imdâd imdâd) diye seslenildi, atlılar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğru birbirini kovarcasına geldiler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e süvarilerden ilk varan, Mikdâd b. Amr idi. Bu, kendisine Mikdâd b. Esved denilen kimsedir. Beni Zühre'nin halifidir. Mikdâd'dan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında ilk duran atlı, Abbâd b. Bişr b. Vakş b. Züğbe b. Zeûrâ idi. Bu, Beni Abdil-Eşhel'den biridir. Biri de Sa'd b. Zeyd'dir, ki bu Beni Kâb b. Abduleşhel'den biridir. Biri de Üseyd b. Züheyr'dir, ki bu, Beni Hârise b. Hâris'in kardeşidir. (Bunda şek vardır) Biri de Ukkaşe b. Mıhsan'dır. Bu, Beni Esed b. Hu-

zeyme'nin kardeşidir. Biri de Muhriz b. Nadle'dir. Bu, Beni Esed b. Huzeyme'nin kardeşidir. Bir de Ebû Katâde el-Hâris b. Rib'î'dir. Bu, Beni Seleme'nin kardeşidir. Bir de Ebû Ayyâş'dır. Bu, Ubeyd b. Zeyd b. Sâmit'dir. Bu, Beni Züreyk'in kardeşidir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında toplandıkları zaman onların üzerine bana gelen habere göre Sa'd b. Zeyd'i emir kıldı. Sonra şöyle dedi:

Sen, kavmi yakalamak üzere çık. Ben, beraberimdekilerle birlikte sana kavuşurum.

Resûlullah ve O'nun, Ebû Ayyâş'a atını terketmesini nasihat etmesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Beni Züreyk'den birtakım adamlardan naklen bana gelen habere göre) Ebû Ayyâş'a şöyle dedi:

Ey Ebû Ayyâş, keşke bu atı senden daha iyi ata binen bir adama versen, o da, kavme kavuşsa ne olur? Ebû Ayyâş dedi:

Dedim ki:

Yâ Resûlallah, ben milletin en iyi at binicisiyim. Sonra ata vurdum, vallahi beni elli kulaç götürmedi ve beni düşürdü. Ben de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Onu senden daha iyi at binene verseydin» demesine benim de «ben milletin en iyi at bineniyim» dememe hayret ettim. Bunun üzerine (Beni Züreyk'den birtakım adamların dediğine göre) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Ayyâş'ın atını, Muâz b. Mâis'e veya Âiz b. Mâis b. Kays b. Halde'ye verdi. Ve sekizinci oldu. Bazıları ise Seleme b. Amr b. el-Ekve'i sekizden biri sayarlar ve Beni Hârise'nin kardeşi Üseyd b. Züheyr'i onlardan saymıyorlar. Bunun hangisi olduğunu en iyi bilen Allah'dır. Seleme o zaman at binicisi değildi. Kavme yaya olarak kavuşanlardan ilki idi. Bunun üzerine atlılar, kavmin yakalanması için çıktılar ve onlara kavuşmak için yarıştılar.

Muhriz'in kavme doğru koşması ve katl olunması:

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde şöyle dedi:

Onlara kavuşan ilk süvari Muhriz b. Nadle'dir. Bu, Beni Esed b. Huzeyme'nin kardeşidir — Muhriz'e, Ahrem denilirdi. Ona Kumeyr de denilir — ve imdat sesleri olduğu zaman Mahmud b. Mesleme'ye âid bir at kişnemesini işittiğinde bahcede hareketlendi — ki, o at, sahipleri tarafından bakımlı tavlı bir at idi. — Beni Abdul-Eşhel'in kadınlarından birtakım kadınlar, atın bahçede bir hurma dalına bağlı olduğu halde hareket ederken gördükleri zaman şöyle dediler:

Ey Kumeyr, bu ata binmede sana bir zarar gelmez, çünkü o gördüğün gibidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve müslümanlara kavuşsan ne olur? Dedi ki:

Evet, onlar da onu ona verdiler. Bunun üzerine o çıktı ve çok geçmedi ki, terk olunup binilmemesine rağmen atları geçip onlara gâlib oldu ve düşmana kavuştu ve onların önünde durdu. Sonra şöyle dedi:

Ey kötü huylu yaramaz oğulları topluluğu! Durunuz ki, ardınızda Muhâcirler ve Ensâr size kavuşacaklardır.

O böyle derken onlardan bir adam onun üzerine saldırdı ve onu katletti. At da hareket etti ve ona kadir olunmadı. Nihâyet Beni Abdul-Eşhel mahallesindeki yerine gelip durdu. Müslümanlardan ondan başka kimse katl olunmadı.

İbn-i Hişâm'ın, Muhriz ile birlikte katl olunan kimse hakkındaki görüşü:

İbn-i Hişâm dedi ki:

O günde müslümanlardan Muhriz ile beraber Vekkas b. Mücezzir el-Müdlicî de, (ehl-i ilimden bir çok kişilerin zikrettiğine göre) katl olundu.

Müslümanların atlarının isimleri:

İbn-i İshâk dedi ki: Mahmûd'un atının ismi, «Zul-Leme» idi.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Sa'd b. Zeyd'in atının ismi «Lâhik» idi. Mikdad'ın atının ismi: «Ba'zece» idi. «Sebha» da denilir. Ükkâşe b. Mıhsan'ın atının adı: «Zül-Leme»'dir. Ebû Katade'nin atının ismi: «Hazve» idi. Abbâd b. Bişr'in atı: «Lemma»dır. Üseyd b. Zuheyr'in atı «Mesnûn»dur. Ebû Ayyâş'ın atı «Culve»'dir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana itham etmediğim bazı kimseler, Abdullah b. Kâb b. Mâlik'-den şu haberi verdiler:

Mücezzir ancak Ükkâşe b. Mıhsan'a âid olan bir at üzerinde idi. O ata «Cenâh» denilir. Mücezzir katl olundu ve Cenâh ele geçirildi.

Müşriklerden öldürülenler:

Atlılar birbirlerine kavuştukları zaman, Ebû Katâde el-Hâris b. Rib'î — ki bu, Benî Seleme'nin kardeşidir — Habib b. Uyeyne b. Hısnı katletti ve elbisesini onun üzerine örttü, sonra millete kavuştu.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlarla birlikte dönüp gitti.

İbn-i Ümm-i Mektum'un Medine üzerine âmil (vâli) kılınması:

İbn-i Hişâm dedi ki: Medine üzerine İbn-i Ümm-i Mektûm vâli kılındı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bir de baktılar ki, Habib, Ebû Katâde'nin cübbesi ile örtülmüştür. Bunun üzerine millet istircâ' ettiler (Biz Allah içiniz ve O'na döneceğiz dediler) ve dediler ki:

Ebû Katâde katl olundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

O Ebû Katâde değildir, o Ebû Katâde'nin katl ettiği kimsedir. Üzerine elbisesini koydu ki, kendi arkadaşı olduğunu bilsinler.

Ükkaşe b. Mıhsan Evbâr ve onun oğlu Amr b. Evbâr'a kavuştu. Bu ikisi bir devenin üzerinde idiler. Bir mızrak ile o ikisini vurdu ve birlikte ikisini de katletti. Ve sağılan yüklü develerin bir kısmını kurtardılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yürüdü ve Zû Kıred'den bir dağda indi ve millet ona yetişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de orada konukladı ve orda bir gün bir gece ikamet etti. Seleme b. El-Ekve ona dedi ki:

Yâ Resûlallah, eğer beni yüz adamla birlikte gönderirsen elbette develerin kalanlarını da kurtarırım ve onların boyunlarını yaka-

rım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de, bana gelen habere göre, ona şöyle dedi:

Onlar şimdi Ğatafan'da akşam sütlerini içiyorlar.

Ganimetin müslümanlar arasında taksimi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbı içinde her yüz adama bir etlik deve taksim etti. Sahâbeler, orda kaldılar. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geri döndü ve Medine'ye geldi.

Ğıfâri'nin karısı ve nezr ettiği şey ile Resûlullah:

Ğıfâri'nin karısı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in develerinden bir dişi deve üzerinde geldi. Ve nihâyet bu kadın onun yanına gelip ona haberi verdiği ve sözünü bitirdiği zaman, şöyle dedi:

Yâ Resûlallah! Ben, «Eğer bu devenin üzerinde Allah beni kurtarırsa, Allah için onu boğazlamayı nezr etmişimdir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tebessüm etti sonra şöyle dedi:

O deveyi ne kötü mükâfatlandırıyorsun, Allah onun üzerine seni bindiriyor ve seni onunla kurtuluşa çıkarıyor sonra da sen onu boğazlıyorsun! Allah'a masiyet olan bir şeyde ve mâlik olmadığın bir şeyde nezir yoktur. O ancak benim develerimden bir devedir. Artık Allah'ın bereketi üzere âilene dön.

Ğıfâri'nin karısından ve o karının dediklerinden ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o kadına söylediklerinden verilen haber, Ebû Zübeyr el-Mekki'den ondan da Hasan b. Ebil-Hasan el-Basri'den menkuldur.

Hassân'ın Zû Kıred hakkındaki şiiri:

Zû Kıred günü hakkında söylenen şiirlerden birisi de Hassan b. Sâbit'in şu sözüdür:

لَوْلَا الَّذِى لَاقَتْ وَمَسَّ نُسُورَهَا   بِجَنُوبِ سَايَةَ أَمْسِ فِى التَّقْوَادِ

لَلَقِينَكُمْ يَحْمِلْنَ كُلَّ مُدَجَّجٍ   حَامِى الْحَقِيقَةِ مَاجِدِ الْأَجْدَادِ

وَلَسَرَّ أَوْلَادَ اللَّقِيطَةِ أَنَّنَا ... سِلْمٌ غَدَاةَ فَوَارِسِ الْمِقْدَادِ

كُنَّا ثَمَانِيَةً وَكَانُوا جَحْفَلاً ... لَجِبًا فَشُكُّوا بِالرِّمَاحِ بَدَادِ

كُنَّا مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ... وَيُقَدِّمُونَ عِنَانَ كُلِّ جَوَادِ

كَلَّا وَرَبِّ الرَّاقِصَاتِ إِلَى مِنًى ... يَقْطَعْنَ عُرْضَ مَخَارِمِ الْأَطْوَادِ

حَتَّى نُبِيلَ(٦) الْخَيْلَ فِي عَرَصَاتِكُمْ ... وَنَؤُوبَ بِالْمَلَكَاتِ وَالْأَوْلَادِ

رَهْوًا بِكُلِّ مُقَلِّصٍ وَطِمِرَّةٍ ... فِي كُلِّ مُعْتَرَكٍ عَطَفْنَ وَوَادِي

أَفْنَى دَوَابِرَهَا وَلَاحَ مُتُونَهَا ... يَوْمٌ تُقَادُ بِهِ وَيَوْمُ طِرَادِ

فَكَذَاكَ إِنَّ جِيَادَنَا مَلْبُونَةٌ ... وَالْحَرْبُ مُشْعَلَةٌ بِرِيحِ غَوَادِ

وَسُيُوفُنَا بِيضُ الْحَدَائِدِ تَجْتَلِي ... جُنَنَ الْحَدِيدِ وَهَامَةَ الْمُرْتَادِ

أَخَذَ الْإِلَهُ عَلَيْهِمُ لِحَرَامِهِ ... وَلِعِزَّةِ الرَّحْمَنِ بِالْأَسْدَادِ

كَانُوا بِدَارٍ نَاعِمِينَ فَبُدِّلُوا ... أَيَّامَ ذِي قَرَدٍ وُجُوهَ عِبَادِ

«Şayet atlılar dün Tekvâd'da Saye'nin cenûbunda karşılaşmasaydı ve ayaklarına çakıl ve çekirdek misillu şeylerin dokunması olmasaydı.

Elbette size hakikatın himayecileri ecdadın şerifleri mükemmel silâhlar ile saldırırlardı.

Ve elbette Mikdad'ın süvârilerinin sabahki gidişlerini, bizim bir sulh yaptığımız mânasında babasını kaybetmiş yitik çocukları sevindirmezdi.

Biz sekiz kişi idik, onlarsa sesleri çok bir ordu askerleri idiler.

Buna rağmen, mızraklarla dürtüldüler ve dağılıp gittiler.

Biz bir kavimdeniz ki, onların peşine düşerler ve her bir süratlı yürüyen atın yularını önde götürürler.

Hayır, hayır, Mina'ya raksederek yürüyen develerin Rabbine yemin ederim ki, onlar yüksek dağların arasındaki yolların sahalarını kat ederler.

Hattâ, atları sizin evlerinizin ortasına bevlettiririz ve harpte esir edilmiş kadınlar ve çocuklarla geri döneriz.

Rahat bir yürüyüşle hafif yürüyüşlü her at ile ve süratli atılan her bir at ile, her bir harp yerinde süratli olarak meylederler.

Kendisinde güdüldükleri ve birbirini kovaladıkları bir gün, onların ardlarını yok eder ve arkalarını keser.

Yine böyle bizim süratli koşan atlarımız süt içirilmişlerdir ve harp, arslanların rüzgâriyle yakılmıştır.

Bizim, demirleri ak kılıçlarımız, demir kalkanları ve harbi isteyenlerin başlarını keserler.

İlâh haramından ve Rahman'ın izzetinden dolayı insanlara tutulan perdelerle onları men etti.

Onlar bir yurtta nimetler içinde idiler ve sonra Zû Kıred günlerinde kölelerin yüzlerine tebdil olundular.»

Sa'd'ın, Hassân'a kızması ve Hassan'ın da onu râzı etmeğe çalışması

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hassan bu şiiri söyleyince Sa'd b. Zeyd ona kızdı ve onunla ebedi olarak bir daha konuşmamaya yemin etti. Dedi ki:

Benim atlarıma ve süvarilerime gidiyor, onları Mikdad'a mal ediyor.

Bunun üzerine Hassan ondan özür diledi ve şöyle dedi:

Vallahi bunu kast etmedim, fakat kafiye Mikdâd'ın ismine müvâfık düştü. Sonra Sa'd'i râzı edecek birtakım beytler söyledi:

إِذَا أَرَدْتُمُ الأَشَدَّ الجَلْدَا أَوْ ذَا غَنَاءٍ فَعَلَيْكُمْ سَعْدَا

* سَعْدَ بْنَ زَيْدٍ لَا يُهَدُّ هَدَّا *

«En kuvvetli ve en selabetli bir kimseyi veya menfaatlı bir kimseyi murad ettiğiniz zaman, size Sa'd'i tavsiye ederim.

Sa'd b. Zeyd hiçbir şekilde yıkılmaz.»

Hassân'a âid Zû Kıred hakkındaki diğer bir şiir:

Hassân b. Sâbit Zû Kıred günü hakkında şöyle dedi:

أَظَنَّ عُيَيْنَةُ إِذْ زَارَهَا بِأَنْ سَوْفَ يَهْدِمُ فِيهَا قُصُورَا

فَأَكْذَبْتَ مَا كُنْتَ صَدَّقْتَهُ وَقُلْتُمْ سَنَغْنَمُ أَمْرًا كَبِيرَا

فَعِفْتَ الْمَدِينَةَ إِذْ زُرْتَهَا وَآنَسْتَ لِلْأُسْدِ فِيهَا زَئِيرَا
فَوَلَّوْا سِرَاعًا كَشَدِّ النَّعَامِ وَلَمْ يَكْشِفُوا عَنْ مُلِطٍّ حَصِيرَا
أَمِيرٌ عَلَيْنَا رَسُولُ الْمَلِيكِ أَحْبِبْ بِذَاكَ إِلَيْنَا أَمِيرَا
رَسُولٌ نُصَدِّقُ مَا جَاءَهُ وَيَتْلُو كِتَابًا مُضِيئًا مُنِيرَا

«Zannediyorum ki Uyeyne Medine'yi ziyâret ettiği zaman oradaki köşkleri yakında yıkar.
Tastik etmiş olduğun bir şeyi yalanladın ve dediniz ki yakında büyük bir işi ganimet ederiz.
Medine'yi ziyaret ettiğin zaman orası hoşuna gitmedi ve orada arslanların seslerini hissettin.
Böylece deve kuşlarının koşmaları gibi süratlice geri döndüler ve herhangi bir deveye isabet etmediler.
Melik Allah'ın Resûlü, bizim üzerimize bir emirdir, kumandandır.
O bizim üzerimizde ne güzel emirdir.
Bir Resûldür ki ona gelen şeyleri tastik ederiz ve ziya veren nurlandıran bir kitâbı bize okur.»

Kâb'ın Zû Kıred günü hakkında bir şiiri :

Kâb b. Mâlik Zû Kıred günü hakkında süvariler için şunları söyledi :

أَتَحْسَبُ أَوْلَادُ اللَّقِيطَةِ أَنَّنَا عَلَى الْخَيْلِ لَسْنَا مِثْلَهُمْ فِي الْفَوَارِسِ
وَإِنَّا أُنَاسٌ لَا نَرَى الْقَتْلَ سُبَّةً وَلَا نَنْثَنِي عِنْدَ الرِّمَاحِ الدَّاعِسِ
وَإِنَّا لَنَقْرِي الضَّيْفَ مِنْ قَمَعِ الذُّرَا وَنَضْرِبُ رَأْسَ الْأَبْلَجِ الْمُتَشَاوِسِ
نَرُدُّ كُمَاةَ الْمُعْلَمِينَ إِذَا انْتَخَوْا بِضَرْبٍ يُسَلِّي نَخْوَةَ الْمُتَقَاعِسِ
بِكُلِّ فَتًى حَامِي الْحَقِيقَةِ مَاجِدٍ كَرِيمٍ كَسِرْحَانِ الْغَضَاةِ مُخَالِسِ
يَذُودُونَ عَنْ أَحْسَابِهِمْ وَتِلَادِهِمْ بِبِيضٍ تَقُدُّ الْهَامَ تَحْتَ الْقَوَانِسِ
فَسَائِلْ بَنِي بَدْرٍ إِذَا مَا لَقِيتَهُمْ بِمَا فَعَلَ الْإِخْوَانُ يَوْمَ التَّمَارُسِ

إِذَا مَاخَرَجْتُمْ فَاصْدِقُوا(1) مَنْ لَقِيتُمْ   وَلَا تَكْتُمُوا أَخْبَارَكُمْ فِي الْمَجَالِسِ

وَقُولُوا زَلَلْنَا عَنْ مَخَالِبِ خَادِرٍ   بِهِ وَحَرٌ فِي الصَّدْرِ مَالَمْ يُمَارِسِ

«Ey babasız anasız yitik çocuklar bizim atlar üzerinde süvariler içinde onların misli olmadığımızı mı zan edersiniz?

Biz bir çok insanlarız ki katli ar görmeyiz ve süngülerin dürtülmesi esnâsında da kıvranmayız.

Biz konukları develerin hörgüçlerinin tepeleriyle ağırlarız ve kibrinden göz ucuyla tekebbürlenerek bakan mütekebbir kişinin başını vururuz.

Harpte bilinsinler diye alâmet takınanların şecaatlılarını, tekebbür ettikleri zaman, yumuşamayan ve boyun eğmeyen kimselerin azamet, kibir ve böbürlenmelerini izale edecek bir darb ile geri çeviririz.

Hakikatı himaye ediciler, şerif kerim yiğitleriyle, ki bunlar gizlice kapıp kaçıran ağaç kurtları gibidir.

Haseblerini ve eski mallarını birtakım kılıçlarla korurlar ki o kılıçlar çelik başlıkların altındaki başları keserler.

Benî Bedr ile karşılaştığın zaman onlara sor ki, harpte vuruşma ve yakınlaşma gününde kardeşler ne yaparlar.

Çıktığınız zaman karşılaştığımız kimselere, doğru söz söyleyiniz, meclislerde haberlerinizi saklamayınız, gizlemeyiniz.

Ve deyiniz ki, ininde devamlı kalan arslandan öte kaçtık ki onda alışmadığı kimselere karşı göğsünde bir kin vardır.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana;

«وَإِنَّا لَنَقْرِي الضَّيْفَ»

beytini Ebû Zeyd haber verdi.

Şeddâd'ın Uyeyne için söylediği şiiri:

İbn-i İshâk dedi ki:

Şeddâd b. Ârız el-Cuşemi Zû Kıred gününde Uyeyne b. Hısn için aşağıdaki şiiri söyledi. Uyeyne b. Hısn Ebû Mâlik ile künyelenirdi:

مَهْلاً كَرَرْتَ أَبَا مَالِكٍ   وَخَيْلُكَ مُدْبِرَةٌ تُقْتَلُ

ذَكَرْتَ الْإِيَابَ إِلَى عَسْجَرٍ   وَهَيْهَاتَ قَدْ بَعُدَ الْمُقْفَلُ

وَطَمَّنْتَ[1] نَفْسَكَ ذَا مَيْعَةٍ   مِسَحَّ الْفَضَاءِ إِذَا يُرْسَلُ

إِذَا قَبَّضَتْهُ إِلَيْكَ الشِّمَا   لُ جَاشَ كَمَا اضْطَرَمَ الْمِرْجَلُ

فَلَمَّا عَرَفْتُمْ عِبَادَ الْإِلَـٰ   ـهِ لَمْ يَنْظُرِ الْآخِرُ الْأَوَّلُ

عَرَفْتُمْ فَوَارِسَ قَدْ عُوِّدُوا   طِرَادَ الْكُمَاةِ إِذَا أَسْهَلُوا

إِذَا طَرَدُوا الْخَيْلَ تَشْقَى بِهِمْ   فِضَاحًا وَإِنْ يُطْرَدُوا يَنْزِلُوا

فَيَعْتَصِمُوا فِي سَوَاءِ الْمُقَا   مِ بِالْبِيضِ أَخْلَصَهَا الصَّيْقَلُ

«Ey Ebû Mâlik hamle yapan ve atının geri dönmüş olarak katl edilmiş olarak.

Geri dönüşü Mekke yakınındaki bir mevki olan Ascer'e hatırlatsan ya.

Heyhât çok uzak oldu geri dönüş uzak oldu.

Gönderildiği zaman geniş arâzilerde çok koşan sevinçli dinç bir ata sükûnetle kendini yüklersin.

Şimâl rüzgârı, ona kendini yüklersin.

Doğru süratli koşturduğu zaman çömleğin kaynaması gibi hareket eder ve yükselir.

İlâh'ın kullarını tanıdığınız zaman evvelki sonkini beklemez.

Birtakım süvarileri tanıdınız ki onlar alçak yerlere indikleri zaman şecaatlı kimselerin kovmasına alışmışlardır.

Atları kovdukları zaman ayıplarının ortaya çıkması yönünden atlar onları mutsuz ederler ve eğer kovulurlarsa inerler.

Kötü durumlarda, parlatmanın = cilâlamanın hâlis hale getirdiği kılıçlara sığınırlar.»

BENÎ MÜSTALİK GAZVESİ

Gazve'nin olduğu tarih :

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cumâdil-âhir'in bir kısmı ve Receb ayı Medine'de ikamet etti, sonra altıncı senesinin Şâban ayında Huzaa'dan olan Benî Mustalik ile savaştı.

Ebû Zerr'in Medîne üzerine âmil kılınması:

İbn-i Hişâm dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Medine üzerine Ebû Zerr el-Ğıfâri'yi âmil tâyin etti. Bir rivâyette tâyin olunan Nümeyle b. Abdullah el-Leysi'dir.

Resûlullah'ın onlarla gazâ etmesinin sebebi:

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde ve Abdullâh b. Ebi Bekr ve Muhammed b. Yahyâ b. Hebbân şöyle haber verdiler; (onlardan her biri bana Beni Mustalik'in haberinin bir kısmını haber verdi).

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şu haber geldi ki:

«Beni Mustalik senin için toplanıyorlar. Ve onların kumandanı da Hâris b. Ebî Dırâr'dır.» Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı Cüveyriye bint-i Hâris'in babasıdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların durumunu işitince onlara çıktı ve Kudeyd'in sâhile doğru olan cihetinden, kendisine Müreysî denilen onların bir suyunun yanında onlarla karşılaştı. Millet birbirine doğru yürüdüler ve birbirini katlettiler. Allah da Beni Mustalik'i yenilgiye uğrattı ve onlardan katl olunanlar katl oldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların çocuklarını, kadınlarını ve mallarını ganimet aldı. Allah da onları ona nasip etti.

İbn-i Sübâbe'nin ölümü:

Müslümanlardan, Beni Kelb b. Avf b. Âmir b. Leys b. Bekr'den bir adam isabet aldı, ki ona Hişâm b. Sübâbe denilir, ona Ensâr'dan Ubâde b. Sâmit'in kabilesinden bir adam isâbet ettirdi. O, onu düşman sanmıştı. Böylece onu hatâen katletti.

Cehcâh, Sinân ve İbn-i Übeyy:

Bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu suyun yanında idi. Milletten bir topluluk su almaya geldiler. Ömer b. el-Hattab ile birlikte de Beni Gıfâr'dan icarladığı bir ecir vardı. Ona Ceh-

cah b. Mesûd denilir. Onun atını yediyordu. Cehcâh ve Benî Avf b. Hazrec'in halifi Sinân b. Veber el-Cühenî su yüzünden birbirini tazyik ettirip izdiham çıkardılar ve vuruştular. Cühenî:

Ey Ensâr topluluğu! dedi. Cehcâh da şöyle bağırdı:

Ey Muhâcirler topluluğu!

Bunun üzerine Abdullah b. Übeyy b. Selûl gazablandı yanında da kavminden bir topluluk vardı. Onların içinde, Zeyd b. Erkam vardı. Taze bir çocuk idi! Abdullah şöyle dedi:

Bu muhâcirler böyle mi yapıyorlar? Halbuki bize hükmettiler haseb ve nesebde bize karşı iftihar ettiler ve bizim beldelerimizde bize karşı çoklukla iftihar ettiler, çoğaldılar, vallahi Kureyş'in celâbîbi (105) ile olan misalimiz, ancak evvelkilerin şu dediği gibidir: «Köpeğini besle, yesin seni!» And olsun ki eğer Medine'ye dönersek elbette bizden güçlüler, zelilleri ondan çıkaracaktır. Sonra kavminden yanında hazır bulunan kimselere doğru döndü ve onlara şöyle dedi:

Bu kendi kendinize yaptığınız bir şeydir. Onları beldelerinize yerleştirdiniz ve mallarınızı onlarla bölüştünüz. Vallahi, şayet onlardan ellerinizdekini tutar da vermezseniz, elbette sizin yurdunuzdan başka bir yere yönelecekler. Zeyd b. Erkam bu sözleri işitti ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirdi. Bu olay Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o savaştan çıktığı sırada idi. Zeyd, haberi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirdiğinde, Hz. Ömer (Radiyallâhü anh) O'nun yanında idi. O, şöyle dedi:

Abbâd b. Bişr'e emret onu katletsin. Buna cevaben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle dedi:

Nasıl olur ya Ömer, millet aralarında, Muhammed ashâbını katlediyor demezler mi? Hayır bunu yapmayacağız. Fakat yolculuğa nida et. Bu, bir vakitte idi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o saatte yolculuğa çıkmazdı. Bunun üzerine millet yerlerini terkedip yola çıktılar.

---

(105) Kureyş'in celâbîbi: Muhâcirlerden müslüman olan kimselerin lâkabıdır. Bununla onları müşrikler lâkablandırdılar. Celâbîb'in aslı, kalın izarlar yani kalın şalvar giysilerdir. Sahâbeler, onlara bürünüyorlardı. Onlar da onları bununla lâkablandırdılar.

İbn-i Übeyy'in Resûlullah'tan özür dilemesi:

Abdullah b. Übeyy b. Selûl, Zeyd b. Erkam'ın işittiği şeyi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirmiş olduğu haberini aldığı zaman, Resûlullah (Sallalahü Aeyhi ve Selem)'in yanına geldi ve Allah'a yemin etti ki, Zeyd'in dediği şeyi demedim ve öyle bir şeyi konuşmadım, — O, kavmi içinde şerif büyük bir kimse idi — Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında hazır bulunan Ensardan olan sahâbeler dediler ki:

Yâ Resûlullah! Çocuk haberinde vehmetmiş olabilir ve adamın dediğini hıfz etmemiş olması mümkündür. İbn-i Übey b. Selûl'e şefaat için ve onu müdafaa için böyle söylediler.

Resûlullah ve Üseyd ve İbn-i Übeyy'in sözü

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) görüşünü kendine sakladığı ve yürüdüğü zaman Üseyd b. Hudayr ona vardı ve ona peygamberlik selâmiyle selâm verdi sonra dedi ki:

Yâ Nebiyyallah, vallahi bilinmeyen bir saatta yürüdün. Böyle bir saatte yola çıkmazdın. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle dedi:

Arkadaşınızın dediği şeyin haberi sana gelmedi mi? Dedi ki:

Yâ Resûlallah, hangi arkadaş? Dedi ki:

Abdullah b. Übeyy. Dedi ki:

Ne demiş? Dedi ki:

İddia etti ki, eğer Medine'ye dönerse elbete aziz olan zelil olanı oradan çıkaracaktır. Dedi ki:

O halde sen ya Resûlallah, vallahi eğer dilersen onu oradan çıkarırsın. Vallahi o zelildir sen ise Azizsin. Sonra dedi ki:

Yâ Resûlallah, ona lûtfet. Vallahi Allah seni bize getirdiğinde onun kavmi onun için elmas ve yakuttan kıymetli taşlar diziyorlardı ki ona tac giydirsinler. O senin ondan mülkü (yönetimi) kaptığını bilir.

Resûlullah'ın, fitneden meşgul etmek için insanları yürütmesi

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanları işte o günlerin de yürüttü nihayet akşam oldu. Gecelerinde de yürüttü ta

sabaha kadar. Ve işte o günün evvelinde de yürüttü ta güneş onları sıkıştırdı. Sonra insanları indirdi çok geçmedi ki yorgunluklarını hissettiler ve uyuyarak yere düştüler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yaptı ki milleti dünkü olan haberden meşgul etsin. Abdullah b. Übeyy'in olayından...

Resûlullah'ın Rifâe'nin ölümünü haber vermesi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yürüdü ve Hicâz'ın yolunu tuttu, o Hicaz'da bir suyun yanında indi. Bu, Füveykün-Naki'dir. Ona Nak'â denilir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yürüdüğü zaman milletin üzerine şiddetli bir rüzgâr esti, onlara eziyet verdi. Sahabeler, korkular. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Korkmayınız. Bu rüzgâr ancak kâfirlerin büyüklerinden bir büyüğün ölümü için esiyor. Medine'ye geldikleri zaman Rifâe b. Zeyd b. Tabûtu buldular. O Beni Kaynuka'dan biridir. Ve Yahudilerin büyüklerinden bir büyük idi. Ve münâfıkların sığınağı idi. İşte o günde öldü.

İbn-i Übeyy hakkında nâzil olan âyetler:

Allah'ın kendisinde, münafıkları zikr ettiği sûre, İbn-i Übey ve onun durumunda olan kimselerin hakkında nâzil oldu. Nâzil olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyd b. Erkam'ın kulağından tuttu, sonra şöyle dedi: İşte bu, o kimsedir ki, kulağiyle Allah için vazifesini ifâ etti. Ve bu arada Abdullah b. Abdullah b. Übeyy'e, babasının durumunun haberini verdi.

İbn-i Abdullah b. Übeyy'in, babasının katlini üstlenmeyi taleb etmesi, Resûlullah'ın da onu af etmesi:

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki:

Abdullah b. Abdullah b. Übeyy, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, bana şu haber geldi ki, sen babam Abdullah b. Übeyy'i ondan sana gelen bir şey hakkında, katletmeyi istiyormuş-

sun. Eğer bunu yapmak muhakkak gerekiyorsa, bana emr et, ben onun başını sana getireyim. Vallahi Hazrec şunu bilmektedir ki, kendilerinde babasına benden daha iyi bir adam yoktur. Ben korkuyorum ki, onu benden başka birisine emr edersin o da onu öldürür. Ben de Abdullah b. Übeyy'in katilinin milletin içinde gezmesine fırsat vermeden onu öldürürüm ve bir kâfir sebebiyle mü'min bir adamı katl ederim ve böylece de cehenneme girerim.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki: Hayır, bilâkis ona lûtfederiz ve bizimle beraber kaldığı müddetçe onunla iyi arkadaşlık ederiz.

İbn-i Übeyy'in kavminin onu cezalandırmayı üstlenmesi:

Bundan sonra o bir hâdise meydana getirdiği zaman ona itab eden ve onu muaheze eden ve onu ayıplayanlar direkt onun kendi kavmi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ömer b. el-Hattâb'a, onların bu durumlarının haberi geldiği zaman şöyle dedi:

Ey Ömer nasıl buluyorsun, vallahi bana «onu öldür!» dediğin zaman şayet onu öldürseydim onun için homurdanmalar olurdu. Şayet bu gün onun katl olunmasını emr etsem elbette katl edilir. Ömer dedi ki:

Vallahi şimdi bildim ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrinde benim emrimden daha büyük bir bereket vardır.

Mıkyâs b. Sübâbe ve kardeşinin intikamını almaktaki hîlesi ve bu husustaki şiiri:

İbn-i İshâk dedi ki:

Mıkyâs b. Sübâbe, Mekke'den, izhar ettiğine göre, müslüman olarak geldi ve şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, sana müslüman olarak geldim ve senden kardeşimin diyetini taleb ediyorum, hata ile katl olunmuştu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun kardeşi Hişâm b. Sübâbe'nin diyetinin ona verilmesini emr etti. O da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bir hayli zaman kaldı. Sonra kardeşinin kaatili üzerine saldırdı ve onu katletti. Sonra Mekke'ye mürted olarak çıkıp gitti. O bir şiirinde şöyle demiş:

شَفَى النَّفْسَ أَنْ قَدْ مَاتَ بِالْقَاعِ مُسْنَدًا ... تُضَرِّجُ ثَوْبَيْهِ دِمَاءُ الْأَخَادِعِ
وَكَانَتْ هُمُومُ النَّفْسِ مِنْ قَبْلِ قَتْلِهِ ... تُلِمُّ فَتَحْمِينِي وِطَاءَ الْمَضَاجِعِ
حَلَلْتُ بِهِ وِتْرِي وَأَدْرَكْتُ ثُؤْرَتِي ... وَكُنْتُ إِلَى الْأَوْثَانِ أَوَّلَ رَاجِعِ
ثَأَرْتُ بِهِ فِهْــرًا وَحَمَّلْتُ عَقْلَهُ ... سَرَاةَ بَنِي النَّجَّارِ أَرْبَابَ فَارِعِ

«Yerin bir çukurunda, dayandırılmış olarak, iki elbisesine kafa damarlarının kanları karışmış olarak ölmüş olması nefse şifa verdi.
Onun katledilmesinden önce nefsin kederleri hüzünleri bana yerleşiyor ve beni yatakların yumuşaklıklarından men ediyordu.
Onunla intikamımı taleb ettim ve intikamımı almaya kavuştum ve putlara ilk dönücü ben idim.
Onunla Fihr'den intikamımı aldım ve onun diyetini de kaleler sahibleri olan Benî Neccâr'ın hayırlı kişilerine yükledim.»

Mikyas b. Sübâbe yine şöyle söyledi:

جَلَّلْتُهُ(٥) ضَرْبَةً بَاءَتْ(٦) لَهَا وَشَلٌ ... مِنْ نَاقِعِ الْجَوْفِ يَعْلُوهُ وَيَنْصَرِمُ
فَقُلْتُ وَالْمَوْتُ تَغْشَاهُ أَسِرَّتُهُ ... لَا تَأْمَنَنَّ بَنِي بَكْرٍ إِذَا ظَلَمُوا

«Onun üzerine bir darbe ile yükseldim.
O darbe için kandan bir damla vardır ki onun üzerine yükselir ve kesilir.
Ben de derim ki ölüm onun yüzünün ve alnının cilde olan kırıklarını örter.
Sakın Benî Bekr'e zulm olundukları zaman eman verme!»

Müslümanların şiârı (parolası)

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Beni Mustalik gününde müslümanların şiârı: Ya mansûr, emit emit idi (Ey zafer bulmuş kimse! Öldür, öldür.)»

Beni Mustalik'in maktulleri:

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni mustalikten o günde birtakım kişiler isabet aldılar. Ali b.

Ebî Tâlib onlardan iki adamı katletti. Mâlik'i ve onun oğlunu. Abdurrahman b. Avf da onların süvârilerinden bir adamı katletti. Ona Ahmer veya Uheymir denilir.

Cüveyriye bint-i Hâris'in durumu:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan birçok esiri elde etti. Onları müslümanlar arasında dağıttı. O günde esirlerden Cüveyriye bintil-Hâris b. Ebî Dırar vardı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı oldu.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed b. Cafer b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe'den naklen şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Benî Mustalik'in esirlerini taksim ettiği zaman Cüveyriye bintil-Hâris paylaşmada Sâbit b. Kays b. Şemmâs'a düştü veya onun amca oğluna düştü. Cüveyriye de kendisi için onunla mükâtep (106) akdi yaptı. Tatlı güzel bir kadın idi. Kendisini görüp de cezb olmayan hiç kimse yoktur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ondan, kitâbeti için yardım taleb ediyordu. Âişe dedi ki:

Vallâhi başka değil ancak onu hücremin kapısı önünde gördüğüm zaman hoşuma gitmedi ve bildim ki yakında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan gördüğüm şeyi görür. Onun yanına girdi ve şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, ben, Hâris b. Ebî Dırâr'ın kızıyım, Hâris kavminin efendisidir. Bana, sana gizli olmayan bir belâ isâbet etti ve ben sehimde Sâbit b. Kays b. Şemmâs'a (veya onun amcasının oğluna) düştüm. Ve nefsim için onunla mükâtebe akdi yaptım. Ve sana geldim ki, kitâbetim için senden yardım isteyeyim. Dedi ki:

Bundan daha hayırlısını ister misin? Dedi ki:

Nedir o yâ Resûlallah? Dedi ki:

Senin yerine kitâbetini öderim ve seninle evlenirim. Dedi ki:

Evet, yâ Resûlallah. Dedi ki:

Hadi bunu yaptım.

---

(106) Mükâtebe, para karşılığında kendini azad ettirme anlaşması demektir.

Âişe dedi: Haber millet içinde yayıldı ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cüveyriye bint-i Hâris b. Ebî Dırâr ile evlenmiştir. Millet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in eshanıdır (107)lar, deyip ellerindeki esirleri gönderdiler. Âişe dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onunla evlenmesiyle Benî Mustalik'ten yüz âile âzâd olundu. Kavmi için bereket yönünden o kadından daha bereketli bir kadını bilmiyorum. (108)

İbn-i Hişâm dedi:

Bir rivâyette denilir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Benî Mustalik gazvesinden, kendisiyle beraber Cüveyriye binti'l-Hâris olduğu halde ayrıldığı zaman ve Zâtül-Ceyş'e vardığında Cüveyriyeyi Ensâr'dan bir adama vedîe olarak verdi ve onu hıfzetmesini emretti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîne'ye geldi. Cüveyriye'nin babası Hâris b. Ebî Dırâr da, kızının fidyesiyle geldi. Akik'de olduğu zaman, fidye etmek için getirdiği develere baktı ve onlardan iki deveye arzu duydu ve onları Akik'in dağ yollarından birinde gizledi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi ve dedi ki:

Ey Muhammed, benim kızımı ele geçirmişsiniz ve işte onun fidyesi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de dedi ki:

Akikde şöyle şöyle bir boğazda kendilerini sakladığın iki deve neredthough?

Şehâdet ederim ki, Allah'dan başka mabûd yoktur, ve sen Allah'ın Resûlüsün. Vallahi Allah'tan başka hiç kimse buna muttali olmadı.

(107) Hanım tarafından olan akrabalar demektir.

(108) Süheylî dedi ki: «Aleyhisselâm'ın Cüveyriye'ye bakmasına ve onu güzelliğinden bildiğini bilmesine gelince ancak şunun içindir ki, o memlûke bir kadındır. Şayet hür olsaydı ona beğenircesine bakmazdı. Çünkü cariyelere bakmak mekrûk olmaz. Ve şu da câizdir ki ona bakması onunla nikâhı murad ettiği içindir. Nitekim şöyle diyen bir kadına baktığı gibi: «Ben nefsimi sana hibe ettim ya Resûlallah.» Bunun üzerine ona baktı. Sonra başını aşağı indirdi, sonra o kadını bir başkasına nikâhladı. Aleyhisselâm'dan, nikâhını murâd etmesi esnasında kadına bakmakta ruhsat sâbit olmuştur. Bir kadınla nikâh etmeyi Peygamber de meşveret ederken Muğire'ye dedi ki: Şayet o kadına bakarsan bu ikinizin arasının devam etmesi için daha lâyıktır. Besîne bint-i Dahhâk'ın kızını nikâhlamayı murad ettiği zaman Muhammed b. Mesleme'ye de bunun mislini söyledi.

Ve böylece Hâris müslüman oldu ve beraberindeki iki oğlu ve kavminden yanındakiler de müslüman oldular. Hâris iki deve için adam gönderdi. O adam onları getirdi. Develeri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verdi ve kızı Cüveyriye de ona verildi. O da müslüman oldu ve İslâmiyeti güzelce yaşadı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) babasına dünürcü oldu. O da onu onunla evlendirdi. Ona dörtyüz dirhem mehir verdi.

Velîd b. Ukbe ve Benû Mustalik ve bu hususta nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yezîd b. Rûmân haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlara, müslüman olmalarından sonra Velid b. Ukbe b. Ebi Muayt'ı gönderdi. Onlar da onun geldiğini işittikleri zaman atlarına binip ona doğru yöneldiler. Bu ise onları işittiği zaman onlardan korktu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geri döndü ve ona haber verdi ki:

Kavim beni katletmeyi kasd ettiler ve zekâtları bana vermediler.

Bunun üzerine müslümanlar onlarla gaza yapma hususunda çok ileri gittiler. Hatta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlarla savaşmayı kasd etti. Onlar bu şey üzere iken onların elçi heyetleri Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve dediler ki:

Yâ Resûlallah bize elçi gönderdiğin zaman senin elçini işittik ve ona doğru ona ikram etmemiz ve bizim tarafımızdaki sadakayı ona ödememiz için ona doğru çıktık. O ise hemen dönerek süratle gitti. Bunun üzerine şu haber geldi ki: O, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iddia etmiş ki biz ona doğru onu katletmek için çıkmışız. Halbuki Allah'a yemin ederiz ki biz bunun için gelmedik. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun ve onların hakkında şu âyetlerini inzal buyurdu:

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ
فَتُصْبِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ. وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ
مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ »

«Ey inananlar, eğer yoldan çıkmışın biri size bir haber getirirse, onun iç yüzünü araştırın, yoksa bilmeden bir millete fenalık edersiniz de sonra ettiğinize pişman olursunuz. Bilin ki, içinizde Allah'ın peygamberi bulunmaktadır. Eğer o, bir çok işlerde size uymuş olsaydı, şüphesiz kötü duruma düşersiniz.» âyetin sonuna kadar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işte bu seferinden döndü. (Nitekim bana itham etmediğim bir kimse, Zührî'den naklen, onun Urve'den naklen, onun da Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan naklen haber verdi). Nihâyet Medine'ye yakın bir yerde ve bu seferinde Âişe ile birlikte idi ki ehl-i ifk, Âişe'nin hakkında dediklerini dediler.

BENİ MUSTALİK GAZVESİNDE İFK (109) HÂDİSESİ
(H. Altıncı senesi)

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Zührî, Alkame b. Vakkâs'dan ve Said b. Cübeyr'den ve Urve b. Zübeyr'den ve Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den naklen bize şöyle haber verdi. (Her biri bana hâdisenin bir kısmını haber verdi. Bir kısmı öbür kısmından ezberlemiş. Ben senin için onların bana haber verdiğini topladım.)

Resûlullah'ın, hanımlariyle beraber seferdeki durumu:

Muhammed b. İshâk şöyle dedi:

Bana Yahyâ b. Abbâd b. Abdullâh b. Zübeyr, babasından, o da Âişe'den... Ve Abdullah b. Ebî Bekr, Amre bint-i Abdurrahman'dan naklen, o da Âişe'den naklen, o da kendisinden (ehli ifk onun hakkında dediklerini dedikleri zaman) aşağıdaki haberi verdi. İşte bunların hepsinden naklen Âişe'nin haberine dahil olmuş kimselerden her biri diğerinin haber vermediği şeyi haber veriyor. Âişe'den nakledenlerin hepsi de sika (itimada şayan) kimselerdir. Onların hepsi Âişe'den naklen işittikleri şeyleri haber verdiler. Âişe şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sefere kast ettiği zaman hanımları arasında kur'a çekerdi. Hangisine kur'a çıkarsa onu kendisiyle beraber çıkarırdı. Beni Mustalik gazvesi olduğu zaman

(109) İfk: İfrita demektir

hanımları arasında kur'a çekti. Daha evvel kur'a çektiği gibi onlara karşı onunla birlikte gitmek için kur'a bana çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de beni sefere çıkardı.

Âişe'nin gerdanlığının düşmesi ve gerdanlığı aramak için geri kalması

Âişe dedi ki:

Kadınlar işte o zamanda ancak kifâyet edecek kadar yerlerdi ki şişmanlamasınlar ve ağırlaşmasınlar. Devem benim için yola hazırlandığı zaman hevdecime otururdum. Sonra beni yolculuğa götürecek topluluk gelir ve beni bindirirlerdi. Hevdecin alt tarafından tutarlar, onu kaldırırlar onu devenin sırtı üzerine koyarlar ve onu ipleriyle bağlarlardı. Sonra devenin başını tutarlar ve onu götürürlerdi. Âişe şöyle devam etti:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu seferini bitirdiği zaman geri dönerek Medine'ye yöneldi. Medine'ye yakın bir yerde olduğu zaman bir konaklama yerine gecenin bir kısmında orada geceledi. Sonra millete yola çıksınlar diye ilân ettirdi. Millet de yolculuğa başladı. Ben hâcetim için çıktım. Boynumda bir gerdanlığım vardı. Onda (Yemen'in San'â'ya yakın bir şehri olan) Zefâri'ye nisbet edilen bir dizi boncuk vardı. Hâcetimi bitirdiğim zaman dizi boncuk boynumdan sıyrılmış, haberim yoktu. Konuklama yerine döndüğüm zaman onu boynumda aramaya başladım. Fakat bulamadım. Millet ise yolculuğa başlamıştı. Gittiğim mekânıma geri döndüm ve gerdanlığımı arıyordum. Nihâyet buldum. Devemi hazırlayanlar ters taraftan gelip Devemin hazırlığını tamamlamışlardı. Hevdeci tutmuşlar. Onlar benim onun içinde olduğumu zan etmişler. Daha evvel de öyle yapardım. Hevdeci yükleyip devenin üzerine bağlamışlar. Benim onun içinde olduğumdan şüphe etmemişler. Sonra devenin başını tutup ve onu götürmüşler. Bunun üzerine ben ordugâha döndüm ve oradan ne bir soran ne de bir cevap veren yoktu. Millet ayrılıp gitmişlerdi.

İbn-i Muattal'ın Âişe'ye rastlaması ve onun Âişe'yi binek devesine bindirmesi

Âişe dedi ki:

Elbiselerime büründüm, sonra yerimde yan yattım. Bildim ki şayet kayboldumsa bana geri dönerler. Âişe dedi ki:

Vallahi ben yan üstü yatmaktaydım ki bana Safvân b. Muattal es-Sülemi rastladı. Bir hâceti için ordudan geri kalmıştı. Milletle beraber gecelememişti. Benim karartımı gördü ve geldi, benim yanımda durdu. Bizim üzerimize hicâb vurulmazdan önce beni görmüştü. Beni görünce şöyle dedi:

«İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn.» (Biz Allah içiniz ve biz O'na dönücüleriz.)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı!

Ben ise elbiseme bürünmüş idim. Dedi ki:

Allah seni bağışlasın, seni geriye bırakan nedir? Âişe dedi ki:

Onunla konuşmadım. Sonra binek deveyi yaklaştırdı ve dedi ki, «Bin.» Kendisi benden geriye çekildi. Âişe dedi ki:

Ben de bindim, binek devenin başını tuttu ve süratle gitti milleti arıyordu. Vallahi kayb olup millete kavuşmadan sabah oldu. Milletin yanına indik. Yerleşip sükûnete erdikleri zaman benim bineğimi yeden adam göründü. İşte o zaman Ehl-i ifk, dediklerini dediler ve ordugâh çalkalandı. Halbuki vallahi hiç bir şeyden haberim yoktu.

Resûlullah'ın Âişe'den yüz çevirmesi

Sonra Medine'ye geldik. Çok geçmedi ki ben şiddetli bir hastalıkla hastalandım. Bunlardan bir şeyin haberi bana gelmemişti. Halbuki haber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve ana babama varmıştı. Bana ondan az ve çok bir şey zikretmiyorlar ancak ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bana az da olsa bir iltifat göremedim. Ben hastalandığım zaman bana acır bana lûtfederdi. İşte bu hastalığımda ise bunları yapmadı ve ben de bunu ondan yadırgadım. Yanıma girdiğinde yanımda Anam hastalığıma bakıyordu (İbn-i Hişâm dedi ki: O kadın Ümm-ü Rûmân'dır. Onun ismi Zeyneb bint-i Abd-i Dühmân'dır. Beni Firâs b. Ğanm b. Mâlik b. Kinâne'den biridir). «Kızınız nasıldır», dedi ve bunun üzerine bir şey ilâve etmedi.

Âişe'nin, babasının evine intikal etmesi ve onun hakkında söylenenleri bilmesi

İbn-i İshâk dedi:

Âişe dedi ki:

Nihâyet kendimde bir şey hissettim ve dedim ki:

Yâ Resûlallah, hastayım bana izin versen de anamın yanına gideyim de hastalığıma baksa?» Dedi ki:

Gidebilirsin. Âişe dedi ki:

Ben de anamın yanına intikal ettim, olanlardan hiç haberim yoktu. Nihayet yirmi küsûr geceden sonra ağrımdan iyileşir hâle geldim. Biz bir Arab kavmi idik. Evlerimize Acemlerin edindikleri dar yollarda gitmezdik. Onlardan hoşlanmaz onları kerih görürdük. Biz ancak Medine'nin geniş sahalarında giderdik. Kadınlar ancak her gece hâcetlerine çıkarlardı. Ben de bir gece bir hâcetim için çıkmıştım benimle birlikte Ümm-ü Mistah bint-i Ebî Ruhm b. Muttalib b. Abd-i Menâf vardı. O kadının anası, Sahr b. Âmir b. Sa'd b. Teym'in kızı idi. Ebû Bekr es-Sıddik (Radiyallâhü anh)'in teyzesi idi. Âişe dedi ki:

Vallahi o kadın benimle beraber yürüyordu bir ara elbisesine dayandı ve şöyle dedi:

Mistah seni yok olasın! (Mistah ise bir lâkabdır.) Onun ismi Avf'dır. Âişe dedi ki:

Allah'a yemin olsun ki, Muhâcirlerden Bedr'de şehid düşmüş bir adama ne kötü söz söyledin. O kadın da dedi ki:

Ey Ebû Bekr'in kızı, sana haber varmadı mı? Âişe de dedi:

«Ne haberi?» Bunun üzerine o kadın ehli ifk'in sözüne dâir olan şeyi bana haber verdi. (Âişe dedi ki):

«Bu mu oldu?» Kadın da dedi ki:

Evet, vallahi bu oldu. Âişe dedi ki:

Vallahi hâcetimi kaza etmeğe takatım olmadı, döndüm. Vallahi ağlamaya devam ettim ve hattâ zan ettim ki ağlamak yakında benim ciğerimi yaracaktır. Anama dedim ki:

«Allah seni bağışlasın, insanlar söyledikleri konuştukları şeyi konuşuyorlar ve sen ise bunlardan bir şeyi bana zikr etmiyorsun!» O da dedi ki:

Ey kızcağım, durumu üzerine alıp büyümseme, vallahi bir adamda sevdiği güzel bir kadın olsun ve onun için de birtakım kumalar olsun da onlar onun aleyhine ileri geri çok konuşmasınlar ve insanlar da onun aleyhine çok konuşmasınlar, böylesi az bulunur.

Resûlullah'ın millet, içinde kavmin ona namusu hakkında eziyet etmelerini zikrederek verdiği hutbe

Âişe dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) milletin içinde ayağa kalkmış onlara hutbe okuyordu. Ben ise bunu bilmiyordum. Allah'a hamd etti ve Ona sena etti, sonra şöyle dedi:

Ey insanlar! Benim ehlim hakkında bana eziyet veren adamların hâli nicedir. Âilem hakkında gerçek olmayan şeyi söylüyorlar. Vallahi âilelerimden ancak iyilik gördüm. Ve tanıdığım bir adama iftira ediyorlar. Vallahi ben ondan ancak hayır gördüm. Evime ancak o benimle birlikte olduğu halde girer.

İbn-i Übeyy ve Hamne'nin, bu haberin yayılmasındaki tesirleri

Âişe dedi ki:

Bu günahın büyük bir kısmı, Hazrec'den birtakım adamlarla birlikte, Mıstah'ın ve Hamne bint-i Cahş'ın söylediği şeyle birlikte Abdullah b. Übeyy b. Selûl'a aittir. Çünkü Hamne'nin kız kardeşi Zeyneb bint-i Cahş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in hanımlarından ondan başka hiçbir hanım mertebece bana müsavi değidi. Zeyneb ise (Allah Teâlâ onu diniyle ısmetine alsın), ancak hayır söyledi. Hamne bint-i Cahş'a gelince o, bu olaydan yaydığı şeyleri yaydı. Kızkardeşi için benimle zıdlaşıyordu. Bu yüzden mutlu değildi.

Resûlullah'ın hutbesinden sonra müslümanların arasında olan şeyler:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işte o sözü söyleyince, Üseyd b. Huzayr şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, eğer Evs'den iseler senin yerine biz onları hakların ve eğer onlar bizim kardeşlerimizden Hazrec'den ise senin emrinle bize emret. Vallahi onlar boyunlarının vurulması için elbette ehildirler. Âişe dedi ki:

Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde kalktı. Bundan önce sâlih bir adam olarak bilinirdi. Ve şöyle dedi:

Allah'ın bekasına and olsun ki yalan söyledin, onların boyunlarını vurmayız. Vallahi bu sözü söylemezdin. Fakat bilirsin ki, onlar Hazrec'dendir. Şayet onlar senin kavminden olsalardı bunu söylemezdin! Bunun üzerine Üseyd şöyle dedi:

Allah'ın bekasına and olsun ki yalan söyledin fakat sen bir münafıksın ki münafıklardan yana mücâdele veriyorsun. Âişe dedi ki:

İnsanlar birbirine vurmaya kalktılar hattâ nerde ise Evs ve Hazrec'den olan bu iki kabile arasında bir şer olacaktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) indi ve benim yanıma girdi.

Resûlullah'ın Ali ve Üsâme ile istişaresi:

Âişe dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebî Tâlib (Rıdvanullahu Aleyhi)'yi ve Üsâme b. Zeyd'i çağırdı ve onlarla istişâre etti. Üsâme, bana hayır ile sena etti ve ona durumumu söyledi. Sonra dedi ki:

Yâ Resûlallah, âilenden ancak hayır biliyorsun. Bu ancak yalandır ve bâtıldır. Ali'ye gelince, o şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, şüphesiz kadınlar elbette çoktur ve sen onun yerine bir başkasını koymaya kaadirsin. Câriyeye sor, çünkü o sana doğrusunu söyler.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Büreyre'yi çağırdı ki ona sorsun. Âişe dedi ki:

Ali b. Ebi Tâlib ona doğru kalktı ve ona şiddetli bir tokat vurdu. Ve şöyle diyordu:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğruyu söyle.» Âişe dedi ki: Büreyre şöyle diyordu:

Vallahi Âişe'den ancak hayır biliyorum. Âişe'yi hiçbir şeyle ayıplamıyordum, ancak ben hamurumu yoğuruyordum ve ona hamuru beklemesini söylüyordum. O ise onu beklemekten uyuyordu. Koyun geliyor hamuru yiyordu.

Âişe'nin berâeti için âyetlerin nâzil olması:

Âişe (Radiyallâhü anhâ) dedi ki:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanıma girdi. Benim yanımda anam babam bulunuyordu. Benim yanımda Ensardan bir kadın da bulunuyordu. Ben ise ağlıyordum ve o kadın

da benimle birlikte ağlıyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturdu ve Allah'a hamd etti ve O'na sena etti, sonra şöyle dedi:

Yâ Âişe, insanların sözlerinden sana gelen bir eziyet olmuştur, Allah'dan sakın ve eğer insanların söyledikleri şeylerden bir kötülüğün içine düşmüş isen Allah'a tevbe et. Çünkü Allah kullarından tevbeyi kabûl eder. Âişe dedi ki:

Vallâhi o ancak bunu bana der demez benim göz yaşım yükseldi, hattâ Resulullah'ı göremiyordum. Bekledim ki, anam babam benden yana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e cevab versinler, onlar da konuşmadılar! Âişe dedi:

«Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın benim hakkımda mescidlerde okunan ve kendisiyle namaz kılınan bir âyet indirmesinden daha hakir ve daha küçük durumda idim. Fakat ben umuyordum ki; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uykusunda, Allah'ın beraetime dâir bildirdiği şey veyâ haber verdiği bir haber dolayısiyle benden yana müfterileri yalanladığı bir şeyi görsün. Benim hakkımda inen Kur'an'a gelince, vallahi elbette nefsim kendi katımda bundan daha hakir idi.»

Âişe dedi ki:

Anam babamı konuşur görmediğim zaman onlara dedim ki:

«Niçin, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e cevap vermiyorsunuz?» Onlar da dediler ki:

«Vallahi ona ne ile cevap vereceğimizi bilmiyoruz.» Vallahi ben de işte o günlerde Ebû Bekr âilesinin başına gelen şeyin, hiç bir ailenin başına geldiğini bilmiyorum. Âişe dedi ki:

O ikisi bana karşısükût ettikleri zaman hüzünlendim ve ağladım. Sonra şöyle dedim:

«Vallahi zikr ettiğin şeylerden dolayı Allah'a aslâ tevbe etmiyeceğim. Vallahi ben elbette biliyorum ki, eğer insanların söyledikleri şeyi ikrar edersem, Allah biliyor ki ben ondan beriyim, elbette olmayan bir şeyi söylemiş olacağım ve eğer ben onların söylediklerini inkâr edersem beni tasdik etmeyeceklerdir.» Âişe devam etti:

Sonra zihnimde Yakub'un ismini araştırdım hatırlıyamıyordum. Dedim ki:

«Fakat yakında Yûsuf'un babasının dediği gibi diyeceğim.»

« فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ، وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ »

«Artık bana güzel bir sabır gerekir. Anlattıklarınıza ancak Allah'dan yardım istenir.»

Âişe dedi ki: Vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meclisinden ayrılmadı ve Allah'dan gelen emirle kendinden geçti. Bunun üzerine elbisesiyle örtündü ve deriden bir yastık onun başının altına konuldu. Ben, bunlardan gördüğüm şeyleri gördüğüm zaman, vallahi ne korkuyordum ne de aldırış ediyordum. Biliyordum ki ben beriyim. Allah (Azze ve Celle) de bana zulmedecek değildir. Ana babama gelince, Âişe'nin nefsi kudret elinde olan Allah (Azze ve Celle)'ye kasem ederim ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o vahy haletinden çıkmadan, Allah, olayı doğrulayacaktır, diye korktuklarından nerde ise öleceklerdi. Âişe dedi ki:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den o uyku hâli zâil oldu, oturdu. Ve ondan kış gününde inci misilli gümüşten yapılan daneye benzer ter damlaları aşağı iniyordu. Alnından teri silmeye başladı. Şöyle diyordu:

Müjde, yâ Âişe, Allah senin berâetini bildirdi. Âişe dedi:

Dedim ki, Hamd Allah'adır.» Sonra millete doğru çıktı ve onlara hitâb etti ve onlara bu hususta Allah'ın ona indirdiği Kur'ân'ı okudu. Sonra Mistah b. Üsâse, Hassân b. Sâbit ve Hamne bint-i Cahş'ın hadlerinin vurulmasını emretti. Bunlar, fuhşu fasih bir şekilde konuşanlardan idiler. Onlara had vuruldu.

Ebû Eyyûb ve onun, Âişe'nin paklığını hanımına zikretmesi

İbn-i İshâk dedi:

Bana babam İshâk b. Yesâr, Beni Neccâr'ın bazı adamlarından naklen haber verdi ki:

Ebû Eyyûb Halid b. Zeyd hanımı Ümm-i Eyyub ona şöyle dedi:

Ey Ebû Eyyûb, milletin Âişe hakkında söylediği şeyi işittin mi? Dedi ki:

Evet işittim. Bu yalandır ey Ümm-i Eyyûb, sen böyle bir şey dedin mi? Ümm-ü Eyyub hayır vallahi böyle bir şey demiş değilim. dedi, Ebu Eyyup Âiş e senden daha hayırlıdır, dedi.

Bu hususta Kur'an'dan nâzil olan âyetler

Âişe dedi ki: Âyetler, yalancıların sözlerine kulak asanlar hakkında indiğinde Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ، لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ، لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ، وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ »

«(Muhammed'in eşine) o yalanı uyduranlar içinizden bir gürûhtur. Bunu kendiniz için kötü sanmayın. O, sizin için hayırlı olmuştur. O kimselerden herbirine kazandığı günah karşılığı ceza vardır. İçlerinden elebaşılık yapana ise büyük azab vardır.» Bunlar Hassân b. Sâbit ve onun arkadaşlarıdır; dediklerini demişlerdi.

İbn-i Hişâm dedi:

Denilir ki: Bunlar, Abdullah b. Übeyy ve arkadaşlarıdırlar.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ele başlığını yapan kimse ise Abdullah b. Übeyy'dir. İbn-i İshâk bunu, bundan önce bu haberde zikr etmiştir. Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا »

«Onu işittiğiniz zaman, erkek kadın mü'minlerin, kendiliklerinden hüsnü zanda bulunup da..» Yâni Ebû Eyyûb ve onun hanımının dediği gibi diyebilirlerdi. Sonra şöyle buyurdu

« إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ »

«Onu dilinize dolamıştınız. Bilmediğiniz şeyleri ağzınıza alıyordunuz. Onu önemsiz bir şey sanıyordunuz, oysa Allah katında önemi büyüktür.»

Ebû Bekr'in, Mıstah'a nafaka vermemeye niyet etmesi sonra bundan vazgeçmesi

Bu âyetler, Âişe ve onun için dediklerini diyen kimselerin hakkında nâzil olduğu zaman, Ebû Bekr —ki akrabalığından ve ihtiyacından dolayı Mistah'a infâk ediyordu— şöyle dedi:

Vallahi aslâ Mistah'a bir şey infak etmiyeceğim ve Âişe için dediğini dedikten ve bizim üzerimize çamur attıktan sonra aslâ onu bir menfaatla menfaatlandırmayacağım. Âişe dedi ki:

Bunun üzerine Allah bu hususta şu âyetini inzâl buyurdu:

«وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَكُمْ وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ»

«İçinizde lûtuf ve servet sâhibi olanlar, yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda hicret edenlere vermemek için yemin etmesinler, Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah bağışlayandır, merhametli olandır.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Rivâyette «kübrehû» denilir Kur'ân'da ise «kibrehû»dür.

İbn-i Hişâm dedi ki:

وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَلَا يَأْلُ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ

dir, istemek demektir. İmrûü'l-Kays b. Hücr el-Kindî şöyle dedi:

أَلَا رُبَّ خَصْمٍ فِيكَ أَلْوَى رَدَدْتُهُ ... نَصِيحٍ عَلَى تَعْذَالِهِ غَيْرِ مُؤْتَلِ

Dikkat et; senin çok isteyen düşmanların vardır ki,
Biz onları red ettik.
Kınama yerine nasîhatcıdır, yeminci değildir.»

Bu beyt onun bir kasîdesindedir. Denilir ki:

وَلاَ يَحْلِفْ أُولُو الْفَضْـــلِ وَلاَ يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ

dir. Bu Hasan b. Ebi'l-Hasan el-Basrî'nin sözüdür. Bize ondan gelen habere göre. Allah Teâlâ'nın Kitâbında ise şöyledir:

« لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ »

«Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler.» Bu mânadaki kelime elye'den türemiştir. Elye ise yemindir. Hassân b. Sâbit şöyle demiştir:

آلَيْتُ مَا فِي جَمِيعِ النَّاسِ مُجْتَهِداً مِـــنِّي أَلِيَّةَ بَرٍّ غَيْرِ إِفْنَادِ

«İnsanların bütünü içinde benden istenilmiş bir şey olarak yalan olmayan doğru bir yemin ile yemin ettim.»

Bu beyt onun birtakım beytleri içindedir ki inşaallah onları yakında zikr edeceğim. أَنْ يُؤْتُوا

in mânası, bu mezhebde: أَنْ لاَ يُؤْتُوا

dir. Allah (Azze ve Celle)'nin kitâbında ise: يُبَيِّنُ اللهُ لَـكُمْ أَنْ تَضِلُّوا

ile أَنْ لاَ تَضِلُّوا ü murad eder.

«وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الأَرْضِ»

deki «en tekaa» ile «**en lâ tekaa**» yi murad eder. İbn-i Muferreğ el-Himyeri şöyle dedi:

لاَذَعَرْتُ السَّوَامَ فِي وَضَحِ الصُّبْحِ مُغِيراً وَلاَ دُعِيتُ يَزِيدَا
يَوْمَ أُعْطِي مَخَافَةَ الْمَوْتِ ضَيْماً وَالْمَنَايَا يَرْصُدْنَنِي أَنْ أَحِيدَا

«Sabahın beyazında meraya gönderilmiş mallara karşı bir saldıran yağmacıdan korkmadım ne de Yezid olarak çağrıldım.
Bir günde ki zelil olarak ölümden korktuğum için veririm.
Halbuki ölümler beni gözetliyorlar ki haktan meyl etmeyeyim.»

İşte bu şiirde «Haktan meyl etmeyéyim» mânasında meyl edeyim şeklinde geçmiştir, bir menfi edâtı lâ takdir olunmuştur. Yukardaki âyetlerde de aynı şekilde kullanılmıştı. Bu iki beyt onun beyitleri içindedir.

İbn-i İshâk:

Âişe dedi ki: Babam Ebû Bekr: Evet vallahi ben Allah'ın beni bağışlamasını mağfiret etmesini severim, dedi. Ve Mistah'a eskiden olduğu gibi infak etmeğe döndü ve «Vallahi aslâ ondan bu nafakayı kesmeyeceğim», diye va'd etti.

İbn-i Muattal'ın Hassân'ı katletmeye kasd etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Safvân b. Muattal, hakkında Hassan.ın söylediği şiirin haberi ona vardığı zaman kılıç ile Hassân b. Sâbit'in önüne çıktı. Hassân bir şiir söylemişti ki onda İbn-i Muattal'a ve Mekkeli Araplardan müslüman olan kimselere tarizen söz dokunduruyordu. Hassân şöyle demişti:

أَمْسَى الْجَلاَبِيبُ قَدْ عَزُّوا وَقَدْ كَثُرُوا وَابْنُ الْفُرَيْعَةِ أَمْسَى بَيْضَةَ الْبَلَدِ
قَدْ ثَكِلَتْ أُمُّهُ مَنْ كُنْتَ صَاحِبَهُ أَوْ كَانَ مُنْتَشِباً فِي بُرْثُنِ الأَسَدِ

مَالِقَتِيلِي الَّذِي أَغْدُو فَآخُذُهُ ... مِنْ دِيَةٍ فِيهِ يُعْطَاهَا وَلاَ قَوَدِ

مَا الْبَحْرُ حِينَ تَهُبُّ الرِّيحُ شَامِيَةً ... فَيَغْطَئِلُّ وَيَرْمِي الْعِبْرَ بِالزَّبَدِ

يَوْمًا بِأَغْلَبَ مِنِّي حِينَ تُبْصِرُنِي ... مِلْغَيْظِ أَفْرِي كَفَرْيِ الْعَارِضِ الْبَرِدِ

أَمَّا قُرَيْشٌ فَإِنِّي لَنْ أُسَالِمَهُمْ ... حَتَّى يُنِيبُوا مِنَ الْغَيَّاتِ لِلرُّشْدِ

وَيَتْرُكُوا اللَّاتَ وَالْعُزَّى بِمَعْزِلَةٍ ... وَيَسْجُدُوا كُلُّهُمْ لِلْوَاحِدِ الصَّمَدِ

وَيَشْهَدُوا أَنَّ مَا قَالَ الرَّسُولُ لَهُمْ ... حَقٌّ وَيُوفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ وَالْوُكُدِ

«Celâbib (garibler) izzet bulmuş ve çoğalmış oldukları halde akşamladılar.

Füreye de yalnız başına akşamladı.

Senin arkadaşı olduğun kimseyi anası kaybetsin veya arslanın pençesinde takılı olsun.

Hakkında diyet verilen maktulum için ne sabah erkenden gidip diyet alırım ve ne de ondan kısas ederim.

Deniz, Şam rüzgârı esince, hareket ettiği ve köpükleri kenara attığı zaman, beni gazablı gördüğün bir zaman bir gün benden daha galib olmaz ki ben o günde buzlu bulutun kesmesi gibi keserim.

Kureyş'e gelince, ben onlarla elbette ve asla, sapıklıklardan rüşde = doğruya dönmelerine kadar, müsâleme etmem sulhlaşmam.

Lâtı ve Uzzâ'yı kesin bir şekilde terkedip hepsinin vâhid samed yani tek, eşi olmayan herkesin kendisine muhtaç olduğu Allah'a secde etmelerine kadar.

Ve Resûlün onlara söylediklerinin hak olduğuna şehâdet etmelerine ve Allah'ın ahdini tekidli bir şekilde îfâ etmelerine kadar.»

Bunun üzerine Safvân b. Muattal onun önüne çıktı ve ona kılıç ile vurdu. Bana Yakûb b. Utbe haber verdiğine göre sonra şöyle dedi:

تَلَقَّ (٦) ذُبَابَ السَّيْفِ عَنِّي فَإِنَّنِي ... غُلاَمٌ إِذَا هُوجِيتُ لَسْتُ بِشَاعِرِ

«Al benden kılıcı; Ben hicvedildim ise de bir hizmetçiyim. Şair değilim.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Muhammed b. İbrâhim b. Hâris et-Teymi haber verdi ki:

Sâbit b. Kays b. Şemmâs, Safvan b. Muattal'ın Hassân'a vurduğu sırada üzerine atıldı ve onun ellerini boynuna bir ip ile bağladı. Sonra onu Beni Hâris b. Hazrec'in evlerine götürdü. Abdullah b. Revâhe onunla karşılaştı. Bu nedir? dedi. Dedi ki:

Hassân'a kılıçla vurmasını görmüyor musun? Vallahi onu az daha görmeseydim onu katlederdi. Abdullah b. Revâhe de ona şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığın şeyden haberi var mı? Dedi ki:

Hayır, vallahi. Dedi ki:

O halde cür'et etmişsin, adamı serbest bırak.

O da bunun üzerine onu serbest bıraktı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve bunu ona zikrettiler. O da Hassan'ı ve Safvân b. Muattal'ı çağırdı. İbn-i Muattal dedi ki:

Yâ Resûlallah, bana eziyet etti ve beni hicvetti ve beni gazaba sürükledi. Ben de ona vurdum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hassân'a dedi ki:

Ey Hassân iyi davran. Allah kendilerini İslâma hidâyet etmesinden sonra kavmime karşı, karışıklık mı çıkarırsın. Sonra dedi ki:

Ey Hassan sana vuranı bağışla. Dedi ki:

Onu sana bağışladım yâ Resûlallah.

İbn-i Hişâm dedi:

Denilir ki: Allah'ın sizi İslâma hidâyet etmesinden sonra mı?...

İbn-i İshâk dedi:

Bana Muhammed b. İbrahim haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona o darbeye karşılık olarak Birhayı verdi. Burası bu gün Medine'de Beni Hudayle sarayıdır. Ebû Talha b. Sehl'e âid bir mal idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sadaka verilmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de orayı Hassân'a verdi Bir de Hassân'a Sirin'i verdi. Bu Kıbtiye bir câriyedir. Câriye, Hassân'dan, Abdurrahman b. Hassân'ı dünyaya getirdi. Sirin dedi ki:

Âişe şöyle diyordu:

Sonra, İbn-i Muattal araştırıldı, cinsel gücü olmadığı anlaşıldı ve şehid olarak katl olundu.

Hassan b. Sâbit Âişe (Radiyallahü anhâ)'nin şanında söylemiş olduğu şeyden özür dileyerek şöyle dedi:

حَصَانٌ رَزَانٌ مَا تُزَنُّ بِرِيبَةٍ وَتُصْبِحُ غَرْثَى مِنْ لُحُومِ الْغَوَافِلِ

عَقِيلَةُ حَيٍّ مِنْ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبٍ كِرَامُ الْمَسَاعِي مَجْدُهُمْ غَيْرُ زَائِلِ

مُهَذَّبَةٌ قَدْ طَيَّبَ اللهُ خِيمَهَا وَطَهَّرَهَا مِنْ كُلِّ سُوءٍ وَبَاطِلِ

فَإِنْ كُنْتُ قَدْ قُلْتُ الَّذِي قَدْ زَعَمْتُمُ فَلَا رَفَعَتْ سَوْطِي إِلَيَّ أَنَامِلِي

وَكَيْفَ وَوُدِّي مَا حَيِيتُ وَنُصْرَتِي لِآلِ رَسُولِ اللهِ زَيْنِ الْمَحَافِلِ

لَهُ رَتَبٌ عَالٍ عَلَى النَّاسِ كُلِّهِمْ تَقَاصَرُ عَنْهُ سَوْرَةُ الْمُتَطَاوِلِ

فَإِنَّ الَّذِي قَدْ قِيلَ لَيْسَ بِلَائِطٍ وَلَكِنَّهُ قَوْلُ امْرِئٍ بِي مَاحِلِ

«İffetlidir, evine bağlıdır, şekli şüpheli bir şey ile töhmet edilmez.
Kötülükten haberleri olmayan etle ilgisi olmayan kadınlardan biri olarak sabahlar.
Luayy b. Ğalib'in bir küçük kabîlesinden kerime bir kadındır.
O Luay ki, şerefleri zâil olmayan şerefi aramak için koşulan yerlerin kerîmleridirler.
Ayıplardan uzak kılınmıştır, Allah onun tab'ını güzel kılmıştır ve onu bütün kötülüklerden ve bâtıldan tâhir kılmıştır.
Eğer iddia etmiş olduğunuz şeyi demiş isem, elim kırılsın.
Nasıl olur, yaşadığım müddetçe Resûlullah'ın soyuna dostluk ve yardımım, mahfellerin zîneti olmuştu.
O Resûl için insanların hepsinin üzerine yüce rütbeler vardır.
Böbürlenip, salınanların atılganlar, ona ulaşamaz.
Denilen şeyler ilginç şeyler değil.
O, koğucu birinin bana söylediği bir sözdür.»

İbn-i Hişâm dedi ki: «عَقِيلَةُ حَيٍّ»

beyti ve ondan sonraki ve; لَهُ رَتَبٌ عَالٍ

beyti, Ebû Zeyd el-Ensârî'den nakl olunmuştur.

İbn-i Hişâm dedi ki:
Bana Ebû Ubeyde haber verdi ki:

Bir kadın Hassan b. Sâbit'in kızını Âişe'nin katında medh etti ve şöyle dedi:

حَصَانٌ(*) رَزَانٌ مَا تُزَنُّ بِرِيبَةٍ وَتُصْبِحُ غَرْثَى مِنْ لُحُومِ الْغَوَافِلِ

«İffetlidir, evine bağlıdır, şekli şüpheli bir şey ile töhmet edilmez. Kötülükten haberi olmayan kadındır. Etle ilgisi olmayarak sabahlar (yani gıybetlerini etmekten uzak durur).»

Bunun üzerine Âişe de şöyle dedi: Fakat onun babası!...

Hassan ve Mistah'ı hicveden bir şiir

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Müslümanlardan bir sözcü, Hassan ve onun arkadaşlarının Âişe **için** iftiralarından dolayı vurulmaları hakkında aşağıdaki şiiri söyledi: — **İbn-i Hişâm** dedi ki: Hassan ve iki arkadaşının vurulması hakkında —:

لَقَدْ ذَاقَ حَسَّانُ الَّذِي كَانَ أَهْلَهُ وَحَمْنَةُ إِذْ قَالُوا هَجِيراً وَمِسْطَحُ
تَعَاطَوْا بِرَجْمِ الْغَيْبِ زَوْجَ نَبِيِّهِمْ وَسَخْطَةَ ذِي الْعَرْشِ الْكَرِيمِ فَأَتْرَحُوا
وَآذَوْا رَسُولَ اللهِ فِيهَا فَجُلِّلُوا مَخَازِيَ تَبْقَى عُمِّمُوهَا وَفُضِّحُوا
وَصُبَّتْ عَلَيْهِمْ مُحْصَدَاتٌ كَأَنَّهَا شَآبِيبُ قَطْرٍ مِنْ ذُرَى الْمُزْنِ تَسْفَحُ

«Hassân, Hamne ve Mistah ehli oldukları bir şeyi muhakkak taddılar. Zira onlar fâhiş kabîh söz söylemişlerdi. Peygamberlerinin zevcesine gayıb bir şübheyi isnat ettiler. Ve Arş'ın Kerim Sâhibinin gazabını çektiler ve hüzünlendiler. Onun hakkında Resûlullah'a eziyet ettiler ve kalan birtakım rezâletlere büründüler ki o rezâletlerle herkese yayıldılar ve ifşâ olundular. Ve onların üzerlerine şiddetli bükülmüş kamçılar döküldüler. Sankio kamçılar bir bulutun tepelerinden akan yağmur taneleriydi.»

H. ALTINCI SENENİN SONUNDA HUDEYBİYE'NİN DURUMU, BEY'ATÜ'R-RIDVÂN'IN ZİKRİ, RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM) İLE SÜHEYL B. AMR'IN ARASINDAKİ SULH

Resûlullah'ın çıkması:

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de Ramazan ve Şevval aylarında ikamet etti ve Zilkade ve Umre yapmak üzere yola çıktı, bir savaşa niyeti yoktu.

Nümeyle'nin Medine üzerine tâyini

İbn-i Hişâm dedi ki:

Medine üzerine Nümeyle b. Abdullah el-Leysi'yi âmil tâyin etti.

Resûlullah'ın, milleti yardıma çağırması

Arapları ve etrafındaki halkını kendisiyle beraber çıkmaları için yardıma çağırdı. O Kureyş'den onların yaptıkları şeyden korkuyordu. Ona harb bile taarruz edebilirlerdi. Veya Beytten onu men edebilirlerdi. Arablardan çokları O'na (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katılmadılar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhâcirin ve Ensardan kendisiyle birlikte olan Arablardan ona iltihak eden kimselerle çıktı. Beraberinde develer sevk etti. Umre için ihram etti ki millet onun harbinden emin olsunlar ve bilsinler ki, o ancak işte bu beyti ziyâretci olarak ve onu ta'zim edici olarak çıkmış.

Beraberindeki adamların sayısı

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri, Urve b. Zübeyr'den, o, Misver b. Mahreme ve Mervân b. Hakem'den naklen haber verdi ki, o ikisi ona şöyle haber verdiler:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye (110) yılında Beyti ziyaret etmeye kast etti. Savaşa niyetli değildi, yola çıktı. Kendisiyle birlikte yetmiş deve sevk etti. Beraberindekiler yedi yüz adam idi. Her bir deve, on kişinin kurbanı idi.

Bana gelen habere göre Câbir b. Abdullâh şöyle diyordu: Biz Hudeybiye ashâbı olarak bin dörtyüz kişi idik.

Resûlullah ve Bişr b. Süfyân

Zühri şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı ve Usfân'da (111) olduğu zaman ona Bişr b. Süfyân el-Kâbi rastladı (İbn-i Hişâm dedi ki: Büsr denilir) ve şöyle dedi:

Yâ Resûlallah! Kureyş, senin çıkışını işittiler ve onlar yeni doğurmuş yavruları yanlarında bulunan develerle beraber çıktılar. (yani onlar kendileriyle beraber kadınlar ve çocuklar olduğu halde çıktılar) Kaplanların derilerini giyinmişlerdir. Zu Duvâ'ya (112) inmişlerdir. Allah'a ahd ederler ki, aslâ onların yanlarına Mekke'ye girmeyesin. İşte Hâlid b. Velid onların atlıları içindedir. Onları Kürâ-ı Ğanim (113)'e ileriye göndermişlerdir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Yazık şu Kureyş'in haline! Harb onları yedi. Şayet benimle sâir Arabın arasını serbest bıraksalar aradan çekilseler ne olur. Eğer onlar bana isâbet ederlerse bu onların istediği şey olur. Eğer Allah

---

(110) Hudeybiye büyük olmayan orta halli bir köydür. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, altında bey'atlaştığı ağacın yanındaki bir kuyu ile isimlendi. Orası ile Mekke arası bir merhalelik bir mesâfedir. Orası ile Medine arası ise dokuz merhalelik bir mesâfedir. Mucem el-Buldân'dan naklen).

(111) Usfân: Cuhfe ile Mekke arasında yolun su başlarından bir su başıdır. Denilmiştir ki: O iki mescidin arasındadır. Bu, Mekke'den iki merhale ötededir. Bunun gayrı da söylenmiştir. (Mu'cem el-Buldân'a mürâcaat et).

(112) Zû Duvâ: Mekke yakınında bir mevkidir.

(113) Kürâ'el-Ğanîm: Mekke ile Medine arasında, Hicâz bölgesinde bir mevkidir. Burası Usfân'ın önünde, sekiz mil mesâfe ötede bir vâdidir (Mu'cem el-Buldan'dan menkuldur).

beni onlara gâlib kılarsa İslâm'a çoklukla akın akın dahil olurlar. Eğer Araplar bunu yapmazlarsa onlar savaşırlar. Onlarda kuvvet vardır. Acaba Kureyş ne zannediyor. Vallahi Allah'ın beni kendisiyle gönderdiği din için mücâhede etmekte devam ederim. Nihayet ya Allah onu gâlib kılıp izhar eder veya işte bu boynumun yanı tek kalır. (yani ölürüm) Sonra şöyle dedi:

Onların bulunduğu yolların gayrı bir yol üzere bizi çıkaracak kim vardır?

Resûlullah'ın Kureyş'le karşılaşmaktan uzak durması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr şöyle haber verdi:

Eslem'den bir adam «Ben varım yâ Resûlallah» dedi. İçinde yürümesi güç olan dağlar arasındaki çukurluklar arasında taşlık bir yola onları götürdü. Ondan çıktıkları zaman, ki bu müslümanlar üzerine meşakkat verdi ve vâdinin kesildiği bir yerde düzlüğe indiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) millete dedi ki:

«Nesteğfirullâhe ve netubü ileyhi» (yâni: Allah'dan mağfiret dileriz ve O'na tevbe ederiz) deyiniz. Onlar da bunu dediler ve buyurdu ki:

Vallahi o söz hittadır yani Allah tarafından Beni İsrail'e «Ey Allahım, bizden günahlarımızı bağışla, deyiniz» sözüdür ki, Beni İsrâil'e arz olundu da onlar bunu söylemediler.

İbn-i Şihâb dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de millete emr etti ve dedi ki:

Hamd'ın (114) iki sırtı arasında sağ taraf yolunu tutunuz. Burası Mekke'nin altından Hudeybiye'ye inen yerde Seniyyetül-Mürâr'a çıkan yol üzeredir. Dedi ki:

Askerler de bu yola gittiler. Kureyş'in atlıları askerlerin tozlarını gördükleri zaman, yollarını değiştirdiler. Koşarak Kureyş'e doğru döndüler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gitti ve Seniyyetül- Mürâr'a girdiğinde devesi çöktü. Bunun üzerine orada hazır bulunanlar deve çöktü, dediler. Dedi ki:

---

(114) Bir yerin ismidir.

Ne çöktü, ne de o, onun bir huyudur. Fakat fili Mekke'den durduran onu da durdurdu. Kureyş bu gün benden kendisinde sıla-i rahmi isteyecekleri bir işe beni çağırmazlar ki onu onlara vermiyeyim. (yani veririm). Sonra insanlara şöyle dedi :

İniniz. Ona denildi ki :

Yâ Resûlallah! Vâdide bir su yoktur ki onun yanına inelim. Bunun üzerine okluğundan bir ok çıkarttı ve ashabından bir adama verdi, o da onunla işte o kuyulardan bir kuyuya indi ve içini kazıdı. Bunun üzerine su öyle yükseldi ki, millet, develerin çöktüğü yere su götürdüler.

Resûlullah'ın oku ile, suyu aramak için inen kişi

İbn-i İshâk dedi ki :

Ehli ilimden biri Eslem'den birtakım adamlardan naklen haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oku ile su kuyusuna inen kimse, Nâciye b. Cündeb b. Umeyr b. Ya'mer b. Dârim b. Amr b. Vâile b. Sehm b. Mâzin b. Selâmân b. Eslem b. Efsa' b. Ebî Hârise'dir. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bedenelerini (kurbanlık develerini) süren kimsedir.

İbn-i Hişâm dedi ki : Efsa b. Hârise'dir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ehli ilimden birinin bana dediğine göre; Berâ b. Âzib şöyle diyordu :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oku ile kuyuya inen ben idim. Bunun hangisinin doğru olduğunu en iyi bilen Allah'dır.

Naciye'ye âid şiir isbat eder ki Resûlullah'ın okunu taşıyan odur

Eslem kabilesi, Naciye'nin dediği bir şiirden birtakım beytler haber verdiler. Biz zannettik ki ok ile kuyuya inen odur. Eslem iddiâ etti ki : Ensârdan bir câriye su kovasiyle geldi, Nâciye ise o sırada su kuyusunda insanların su kovalarını su ile dolduruyordu. Ve câriye şöyle dedi :

يَاأَيُّهَا الْمَائِحُ دَلْوِى دُونَكَا   إِنِّى رَأَيْتُ النَّاسَ يَحْمَدُونَكَا

• يُثْنُونَ خَيْرًا وَيُمَجِّدُونَكَا •

«Ey kovalara su dolduran kimse, benim kovamı da al, çünkü ben milleti gördüm ki seni medhediyorlar.
Seni hayırla senâ ediyorlar ve senin şerefli olduğunu belirtiyorlar.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Şöyle de rivâyet edilir:

• إِنِّي رَأَيْتُ النَّاسَ يَمْدَحُونَكَا •

İbn-i İshâk şöyle dedi:
Nâciye kuyuda milletin su kovalarını doldururken şöyle dedi:

قَدْ عَلِمَتْ جَارِيَةٌ يَمَانِيَهْ ... أَنِّي أَنَا الْمَائِحُ وَاسْمِي نَاجِيَهْ
وَطَعْنَةٍ ذَاتِ رَشَاشٍ وَاهِيَهْ ... طَعَنْتُهَا عِنْدَ صُدُورِ الْعَادِيَهْ

«Yemenli bir câriye bildi ki:
Kuyudan suyu kovalara koyan benim ve benim ismim Nâciye'dir.
Süratli yürüyen bir kavmin çıkışı esnasında geniş bir yarık meydana getiren bir sarkıtma ile dürttüğüm dürtme ile.»

Resûlullah ile Kureyş arasında Büdeyl ve Huzâa'nın adamları

Zühri şöyle nakletti:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturunca ona Büdeyl b. Verka el-Huzâi, Huzâa'dan birtakım adamlarla birlikte geldiler ve onunla konuştular. Ondan ne sebeple geldiğini sordular. O da onlara:

«Bir harbi murad ederek gelmediğini, ancak Beyt'i ziyaret etmek ve onun hürmetini ta'zim etmek üzere geldiğini haber verdi. Sonra onlara, Bişr b. Süfyan'a dediği şeylerin benzerini söyledi. Bunun üzerine onlar Kureyş'e döndüler ve dediler ki:

Ey Kureyş topluluğu« Siz, Muhammed'e karşı acele ediyorsunuz. Çünkü Muhammed savaşmak için değil, ancak bu Beyti ziyâret etmek üzere gelmiş. Bunun üzerine onları itham ettiler ve onlara hoşlanmıyacakları şeylerle hitâb ettiler ve dediler ki:

Eğer savaşı murad etmez olduğu halde gelmiş ise bize karşı olarak Mekke'ye aslâ giremez ve Araplar bunda bizi kınamayacaklardır.

Zührî şöyle dedi:

Huzâe, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sırdaşları idi, onların müslümanları olsun, müşrikleri olsun. Mekke'de olan hiçbir şeyi ondan gizlemiyorlardı.

Kureyş'in, Resûlullah'a gönderdikleri elçileri; Mikraz

Sonra ona Beni Âmir b. Luayy'ın kardeşi Mikraz b. Hafs b. el-Ehyaf'ı gönderdiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun gelmekte olduğunu görünce şöyle dedi:

Bu gadredici bir adamdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına varıp onunla konuştuğu zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona, Büdeyl ve arkadaşlarına söylediği şeylere benzer şeyler söyledi. O da Kureyş'e döndü ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ona söylediği şeyleri onlara haber verdi.

Kureyş'in, Resûlullah'a gönderdikleri elçilerden Huleys

Sonra ona Huleys b. Alkame'yi (veya İbn-i Zebban'ı) gönderdiler. O zaman o, Ehâbiş'in (Bedevilerin) lideri idi. Bu, Beni Hâris b. Abd-i Menât b. Kinâne'den biridir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu görünce şöyle dedi:

Bu, ibâdet eden ve Allah'ın emrine tazim gösteren bir kavmdendir. O halde kurbanlıkları onun önüne gönderin ki, görsün. Kurbanlıkları vâdinin yanından gerdanlıkları ile (yani kurbanlık olduğu bilinmesi için boyunlarına asılan boncuklar ile) mahallinden (yani Harem'den kendisinde boğazlanacağı mevkiinden) uzun zaman haps olunmasından dolayı yünlerini yemekte olduklarını görünce Kureyş'e döndü ve gördüğü şeyi büyüklediğinden dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına varmadan gidip bu durumu onlara söyledi. Onlar da ona dediler ki:

Otur, sen ancak ârabi (bedevi) bir kimsesin; senin bu hususta bilgin yoktur.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr haber verdiğine göre, Hüleys bu esnâda gazablandı ve şöyle dedi:

Ey Kureyş topluluğu, vallahi sizinle bunun üzerine andlaşma yapmadık ne de bunun üzerine sizinle akidleştik. Beytullah'ı ta'zim için

gelen kimse ondan men edilir mi? Hüleys'in nefsi yed-i kudretinde olan (Allah (Azze ve Celle)'ye yemin ederim ki, ya, Muhammed ile onun kendisi için geldiği şeyin arasından çekilirsiniz veya ehâbişi (Bedeviler) bir tek adamın çıkışı gibi yollara dökerim. Onlar da ona dediler ki:

Sus, Ey Huleys, bizden çekil ki kendimiz için istediğimiz şeyi yapalım.

Kureyş'in, Resûlullah'a gönderdikleri elçilerden, Urve b. Mesud

Zühri haberinde şöyle dedi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Urve b. Mesud es-Sekâfi'yi gönderdiler. O da şöyle dedi:

Ey Kureyş topluluğu, Muhammed'e gönderdiğiniz kimselerin sizden karşılaştıkları şeyleri ben gördüm. Zira size geldiği zaman ayıpladınız ve kötü sözler sarfettiniz. Siz kendinizi bir baba gibi, beni de bir çocuk gibi biliyorsunuz. — Urve Sübey'e bint-i Abd-i Şems'den doğma idi — Halbuki ben sizin başınıza geleni işittim ve kavmimden bana itaat eden kimseleri topladım, sonra size geldim ve bizzat kendim size yardım ettim. Dediler ki:

Doğru söyledin, sen bizim katımızda ittiham olunan bir kişi değilsin. Sonra ordan çıktı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi. Onun önünde oturdu. Sonra dedi ki:

Ya Muhammed, karışık insanları topladın sonra onları senin ehline ve kabilene getirdin ki o kabileni onlarla kırdırasın. Bunlar, Kureyş'dir, çıkmışlar, beraberinde yeni yavrulamış develeri yavrulariyle beraber çıkmışlardır. (Yani yukarda geçtiği gibi çoluk çocuklariyle çıkmışlardır.) Kaplanların derilerini giymişlerdir. Allah ile ahidleşirler ki onların yanına aslâ kahren Mekke'ye girmeyeceksin. Allah'a yemin ederim ki bana öyle geliyor ki işte bunlar (sahâbeleri kast ediyor) yarın senden elbette kaçacaklardır.

Ebû Bekr es-Sıddık da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ardında oturuyordu. Şöyle dedi:

Lât'ın dılağını yut, biz mi ondan kaçacakmışız? Dedi ki:

Yâ Muhammed bu kim? Dedi ki:

Bu, Ebû Kuhâfe'nin oğludur. Dedi ki:

Vallahi şâyet senin yanımda bir elin olmasaydı elbette o el ile senin hakkından gelirdim fakat o el vardır.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sakalını eline almış onunla konuşuyordu. Muğire b. Şu'be de, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in baş ucunda hiddetler içinde duruyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sakalını eline aldığı zaman elini çırpmaya başladı ve şöyle diyordu:

Bu kılıç sana ulaşmadan önce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzünden elini çek. Dedi ki:

Urve de şöyle diyordu:

Yazık sana, seni katılaştıran ve seni sertleştiren nedir!

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de tebessüm etti. Bunun üzerine Urve ona şöyle dedi:

Yâ Muhammed bu kimdir? Dedi ki:

Bu, senin kardeşin Muğire b. Şu'be'nin oğludur. Dedi ki:

Vay hâin, ayıp yerlerini daha ancak dün yıkadın.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Urve işte bu sözüyle şunu kast etti ki: Muğire b. Şu'be müslüman olmadan önce, Sekif'den Beni Mâlik'den on üç adamı katletti. Böylece Sekîf'den iki hay (yani iki küçük kabile) birbiriyle vuruştular. Bunlar maktullerin kabilesi olan Benû Mâlik ile, Muğire'nin kabilesi olan ahlâf'dır. Böylece maktuller için Urve on üç diyet ödemiş ve bu iş yatışmıştı.

İbn-i İshâk rivâyetine göre Zührî şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onunla, onun arkadaşlarına konuştuğu şeylerin benzeriyle konuştu ve ona bir harb etmeyi murad ederek gelmediğini haber verdi.

O da, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından ashâbının ona yapmakta oldukları şeyleri görerek kalktı. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest almıyordu illâ onun abdesti için yarışırcasına suyunu verirlerdi. Bir tükrük tükürmezdi illâ yarışırcasına onun tükrüğüne koşarlardı. Saçlarından bir şey düşmezdi ki onu almasınlar. Böylece Kureyş'e döndü ve şöyle dedi:

Ey Kureyş topluluğu, şüphesiz ben Kisrâ'yı makamında gördüm. Kayser'i makamında gördüm ve Necâşi'yi de makamında gördüm. Ben vallahi şimdiye kadar kavmi içinde hiçbir meliki görmedim ki

Muhammed'in ashâbı içinde olduğu gibi bir yeri olsun. And olsun ki bir kavmi gördüm ki hiçbir şeyden dolayı aslâ onu yardımsız bırakmazlar. O halde reyinizi ona göre ayarlayın.

Resûlullah'ın Kureyş'e gönderdiği elçisi Hirâş

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana ehli ilimden birisi haber verdiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hirâş b. Ümeyye el-Hüzâî'yi çağırdı ve onu Mekke'ye Kureyş'e gönderdi. Onu Saleb denilen kendi devesine bindirdi. Gönderdi ki ondan kendisinin geliş niyetini onların eşrafına tebliğ etsin. Onlar da bu sebeple Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devesinin ayaklarını kestiler ve onun katledilmesine kast ettiler. Ehâbiş (Arap soylu olmayanlar) de onu korudular ve onun yolunu serbest bıraktılar. O da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi.

Kureyş'in, kendilerini düşmanlık için gönderdikleri Kureyşli bir topluluk ve Resûlullah'ın onları af etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana itham etmediğim bir kimse, İbn-i Abbas'ın azâdlısı İkrime'den, o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki:

Kureyş, kendilerinden kırk kişi veya elli kişi göndermişlerdi. Onlara, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından bir kimseyi onlar için ele geçirmeleri için Resûlullah (Sallallahü Aeyhi ve Sellem)'in askerlerinin etrafını dolaşmalarını emrettiler. Onlar yakalanıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirildiler. O da onları af etti ve onları salıverdi. Halbuki onlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in askerlerine taşlarla ve oklarla ateş açmışlardı.

Hz. Muhammed'in Kureyş'e gönderdiği elçisi Osman

Sonra Ömer b. el-Hattab'ı Mekke'ye göndermek için çağırdı ki geliş gayelerini Kureyş'in eşrafına tebliğ etsin. Ömer şöyle dedi:

Yâ Resûlallah! Ben kendim için Kureyş'den korkuyorum Mekke'de Beni Adiyy b. Kâb'dan beni koruyacak hiçbir kimse yoktur.

Kureyş ise benim onlara olan düşmanlığımı ve onlara karşı olan katılığımı biliyorlar. Fakat ben sana bir adam göstereyim. O onlara karşı benden daha güçlüdür. Osman b. Affan. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Osman b. Affân'ı çağırdı ve onu Ebû Süfyan ve Kureyş'in eşrafına gönderdi ki, savaş için gelmediklerini, yalnız, Kâbe'yi ziyaret için geldiklerini onlara haber versin.

Osman'ın katl edildiği haberinin yayılması

İbn-i İshâk dedi ki:

Böylece Osman Mekke'ye gitti ve Mekke'ye girdiği sırada veyâ oraya girmeğe yöneldiği zaman, Ebân b. Said b. el-Âs onunla karşılaştı. Ve onu elleri arasında götürdü. Sonra ona eman verdi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektubunu tebliğ etsin. Osman yürüdü, Ebû Süfyan'a ve Kureyş'in büyüklerinin yanına gitti, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderdiği şeyi onun adına onlara tebliğ etti. Osman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektubunu onlara okumayı bitirdiği zaman, onlar ona şöyle dediler:

Eğer Beyti tavâf etmeyi dilersen tavaf et. O da dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu tavaf etmeden tavaf edecek değilim. Kureyş onu yanlarında haps ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Osmân b. Affan'ın katl olunduğu haberi vardı.

BEY'ATÜ'R-RIDVÂN

Resûlullah'ın millet ile savaş için bey'atlaşması ve Cedd b. Kays'ın buna uymaması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Abdullah b. Ebi Bekr'in haber verdiğine göre:

Osman (Radiyallâhü anh)'ın öldürülme haberi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiğinde bana şöyle dedi: Kureyş ile savaşıncaya kadar ayrılmayız. Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) milleti bey'ata çağırdı. Ve Bey'atü'r-Rıdvân, ağacın al-

tında gerçekleşti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbeleriyle ölüm üzerine bey'atlaştı, deniliyordu. Câbir b. Abdullah şöyle diyordu:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizimle ölüm üzerine bey'atlaşmadı fakat bizimle savaştan kaçmamamız üzerine bey'atlaştı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbeleriyle bey'atlaştı, orada hazır olan müslümanlardan Beni Seleme'nin kardeşi, Ced b. Kays'tan başka hiçbir kimse bey'atdan geri durmadı. Câbir b. Abdullah şöyle diyordu:

Ona baktığımda sanki onu devesinin koltuğuna yapışmış görüyordum. Milletten gizlemek üzere devesine yapışmıştı. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Osman'ın durumu hakkında zikr olunan şeyin yalan olduğu haberi geldi.

İlk bey'atlaşan kişi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Veki, İsmâil b. Ebi Hâlid'den, o da Şa'bi'den naklen zikr etti ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile, Bey'at-i Rıdvân ile beyatlaşanların ilki, Ebû Sinân el-Esedi'dir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana kendisine itimad ettiğim biri, kendi senediyle ona haber veren birinden o da İbn-i Ebi Müleyke'den, o da İbn-i Ebi Ömer'den naklen şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Osman'ın yerine bey'atlaştı ve ellerinden birini diğeriyle tuttu.

MÜTAREKE

Kureyş'in, Süheyl'i sulh için Resûlullah'a göndermesi

İbn-i İshâk'a göre, Zühri dedi ki:

Sonra Kureyş, Süheyl b. Amr'ı, (ki bu Beni Âmir b. Luayy'ın kardeşidir), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderdiler. Ona dediler ki:

Muhammed'e git ve onunla sulh yap. Bu sulh bu sene geri dönmekten başka hiç bir şeye yaramayacak ve Araplar bizim hakkımız-

da onun Mekke'ye zorla girdiğinden asla söz etmeyeceklerdir. Süheyl b. Amr da gitti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu gelirken gördüğü zaman dedi ki:

Kureyş'in bu adamı göndermeleri onların barışa niyetli olduklarını gösteriyor. Süheyl b. Amr, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardığı zaman konuştu ve sözü uzattı. Birbiriyle karşılıklı konuştular sonra ikisi arasında sulh cereyan etti.

Ömer'in Resûlullah'a karşı sulhu yadırgaması

Anlaşma sağlanıp, yazılmasına gelince, Ömer b. el-Hatâb yerinden kalktı, Ebû Bekr'e gitti, dedi ki:

— Yâ Ebû Bekr, Allah'ın Resûlü değil midir?

Dedi ki:

— Evet, Allah'ın Resûlüdür.

Dedi ki:

— Biz müslümanlar değil miyiz?

Dedi ki:

— Evet müslümanlarız.

Dedi ki:

— Onlar müşrikler değil midirler?

Dedi ki:

— Evet müşriklerdir.

Dedi ki:

— O hâlde niçin dinimiz yolunda zillete düşüyoruz?

Ebû Bekr dedi ki:

— Yâ Ömer onun emrine sarıl. Ben şehâdet ediyorum ki o Allah'ın Resûlüdür.

Ömer dedi ki:

— Ben de şehâdet ediyorum ki O, Allah'ın Resûlü'dür.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi:

— Yâ Resûlallah! Sen Resûlullah değil misin?

Dedi ki:

— Evet Resûlullah'ım.

Dedi ki:

— Biz müslümanlar değil miyiz?

Dedi ki:

— Evet müslümanlarsınız.

Dedi ki:

— Onlar müşrikler değiller midir?

Dedi ki:

— Evet müşriklerdir.

Dedi ki:

— O halde niçin dinimiz için hakaret görüyoruz.

Dedi ki:

— Ben Allah'ın kuluyum ve O'nun Resûlüyüm, elbette ve asla O'nun emrine muhâlefet etmem ve O beni pişman etmez.

Râvi dedi ki: Bunun üzerine Ömer şöyle diyordu:

O günde işlediğim şeyden dolayı durmadan sadaka veriyor, oruç tutuyor, namaz kılıyor ve köle âzâd ediyordum. Hayırlı olabileceğini ümit edinceye kadar, o sözümden korkuyordum.

Hz. Ali'nin sulhun şartlarını yazması

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib (Rıdvanullahi Aleyhi)'yi çağırdı ve:

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

«Rahman Rahim Allah'ın isminin inâyetiyle» yaz deyince Süheyl şöyle dedi:

Bunu tanımam. Fakat şöyle yaz:

بِاسْمِكَ اللّٰهُمَّ

«Ey Allah'ım senin isminle» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

«Ey Allah'ım senin isminle» yaz, dedi. Ali de öyle yazdı. Sonra şöyle dedi:

Yaz; Bu, Muhammed Resûlullah'ın Süheyl b. Amr ile yaptığı barış sözleşmesidir. Süheyl de dedi ki:

Şâyet senin Resûlullah olduğuna inansaydım seninle savaşmazdım. Kendi ismini ve senin babanın ismini yaz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu, «Muhammed b. Abdullah'ın Süheyl b. Amr ile yaptığı barış sözleşmesidir» şeklinde yaz, diye buyurdu : Şöyle ki :

On sene insanlardan harbi kaldırma üzerine anlaşmışlardır, o seneler içinde insanlar emin olacaklar birbirinden ellerini çekecekler, şunun üzerine ki, Kureyş'ten kim velisinin izni olmaksızın Muhammed'e gelirse onu onlara geri verecektir, Muhammed ile beraber olan kimselerden kim Kureyş'e gelirse onlar onu, ona geri vermeyeceklerdir. Birbirimize kin beslemeyeceğiz. Ne gizli ne de açık hiyânet olmayacaktır. Ve kim Muhammed'in tarafına geçmeyi isterse girer ve kim de Kureyş'in tarafına geçmek isterse girer.»

Huzâa kabilesinin Muhammed'in tarafına geçmesi, Beni Bekr'in de Kureyş'in tarafına geçmesi

Huzâa kalkıştılar ve dediler ki :

Biz Muhammed'in andlaşmasına katılıyor ve onun ahdindeyiz. Benû Bekr de kalktılar ve dediler ki : Biz Kureyş'in akdinde ve onların ahidlerindeyiz.

Yâ Muhammed! Sen bu sene geri döneceksin. Yanımızda Mekke'ye girmeyeceksin. Gelecek sene olduğu zaman biz senin gelişinde çıkarız. Sen, senin ashâbınla birlikte oraya girersin. Orada üç gün kalırsın. Sizinle yalnız bineklinin silâhı bulunur, kılıçlar kınlarında olur. Başka bir şey ile oraya girmeyeceksiniz.

Milletin sulh için için mühim gördükleri şeyler ve Ebû Cendel'in gelişi

Bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisi ve Süheyl b. Amr andlaşmayı yazarken Ebû Cendel b. Süheyl b. Amr bukağıya vurulmuş olarak geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğru kaçıp kurtulmuştu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem)'in ashâbı feth'in olacağında şüphe etmedikleri halde çıkmışlardı. Bu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gördüğü bir rüyadan dolayı idi. Sulh, dönmek ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem)'in nefsinde yüklendiği şeyleri gördüklerinde, üzerlerine çok ağırlık bastı, nerde ise kahirlerinden öleceklerdi.

Süheyl, Ebû Cendel'i gördüğü zaman ona doğru kalktı, onun yüzüne vurdu, onun yakasını tuttu. Sonra şöyle dedi:

«Yâ Muhammed, benimle senin aramızda bu adamın gelmesinden önce hüküm tamamlanmıştır.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

«Doğru söyledin.»

Bunun üzerine onun yakasını şiddetli bir şekilde çekmeğe başladı, ki onu Kureyş'e geri versin. Ebû Cendel, en yüksek sesiyle bağırmaya başladı:

Ey müslümanlar topluluğu, müşriklere mi geri verilirim, onlar beni dinimden saptırırlar?

Bu hâl milletin içinde oldukları sıkıntıyı iyice artırdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

Ey Ebû Cendel, sabret ve ecrini Allah'dan iste, çünkü Allah senin ve seninle birlikte olan zayıf kimseler için bir kapı açar. Biz, Kureyş ile aramızda bir sulh akd ettik ve onlara bu durumu söz verdik, onlar da bize Allah ahdi ile söz verdiler. Biz onlara gadr etmeyiz.

Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb Ebû Cendel ile birlikte yerinden kalktı onun yanı sıra yürüyordu ve şöyle diyordu:

Ey Ebû Cendel sabr et, onlar ancak müşriklerdir, kanları ancak köpeğin kanıdır. Kılıcın kabzasını da kendisine yaklaştırıyordu. Dedi ki:

Ömer şöyle diyordu:

Ebû Cendel'in kılıcı almasını ve onunla babasına vurmasını umud ettim. Fakat Ebû Cendel cimrilik etti, artık andlaşma geçerli hâle geldi.

Sulh üzerine şâhid tutulan kimseler

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) andlaşmanın yazılmasını bitirdiği zaman sulh üzerine müslümanlardan birtakım adamlarla, müşriklerden birtakım adamları şâhid tuttu.

Bunlar: Ebû Bekr es-Sıddîk, Ömer b. el-Hattab, Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Süheyl b. Amr, Sa'd b. Ebi Vakkas, Mahmud b. Mesleme, Mikraz b. Hafs, ki bu o zaman henüz müşrikti ve Ali b.

Ebî Tâlib'dir. Ali (Kerremallahü vechehu) andlaşmayı yazdı. O, sözleşmenin kâtibi oldu.

Resûlullah, kurbanlık devesini kesti ve tıraş oldu, millet de ona iktidâ etti (uydu.)

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hill'de (115) dolaşıyordu. Haremde ise namaz kılıyordu. Sulhu bitirdiği zaman kalkıp devesine doğru gitti ve onu boğazladı, sonra oturdu ve başını tıraş etti. Bana gelen habere göre o günde onu tıraş eden kimse Hırâş b. Ümeyye b. el-Huzâî idi. Millet, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kurbanlık devesini boğazlamış ve başını tıraş etmiş olarak gördükleri zaman, kurbanlık develerini boğazlamaya ve tıraş olmaya kalkıştılar.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebî Necih, Mücahid'den o da İbn-i Abbas'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah'ın, önce tıraş olanlar sonra saçlarını kısaltanlar için duâsı

Hudeybiye gününde birtakım adamlar tıraş oldular, diğer birtakımları ise saç kısalttılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

Allah tıraş olanlara rahmet etsin. Dediler ki:

Yâ Resûlallah, saç kısaltanlara ne dersin? Dedi ki:

Allah tıraş olanlara rahmet etsin. Dediler ki:

Yâ Resûlallah saç kısaltanlara ne dersin? Dedi ki:

Allah tıraş olanlara rahmet etsin. Dediler ki:

Yâ Resûlallah, saç kısaltanlara ne dersin? Dedi ki:

Saç kısaltanlara da. Bunun üzerine dediler ki:

Yâ Resûlallah! Niçin rahmet etmeyi tıraş olanlara tekid ettin de saç kısaltanlara bunu yapmadın? Dedi ki:

Onlar tıraş olurken şek şüphe etmediler.

---

(115) Hill, Meke'nin yasak olmayan yerleri demektir. Harem de belli yasakların konulduğu Kâbe etrafındaki bölgedir.

Resûlullah'ın, boynunda gümüşten bir halka olan erkek deveyi hedy etmesi

Abdullah b. Ebi Necih dedi ki:

Bana Mücâhid, İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye senesinde kurbanlıklar içinde Ebû Cehl'e âid bir erkek deveyi kurbanlık etti. Onun başında gümüşten bir halka vardı. Bununla müşrikleri gayza gazaba getiriyordu.

Fetih sûresinin nâzil olması

Zührî haberinde şöyle dedi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke yönünden Medine'ye dönerek ayrıldı. Mekke ile Medine'nin arasında olduğu zaman Feth sûresi nâzil oldu.

«إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مُبِيناً لِيَغْفِرَ لَكَ اللهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ
وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطاً مُسْتَقِيماً»

«Ey Muhammed, doğrusu biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır. Allah böylece, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, sana olan ni'metini tamamlar, seni doğru yola eriştirir.»

Beyat'ın zikri

Sonra âyetler, Onun ve ashâbının hakkında nâzil oldu ve bey'atın bahsinde nihayet buldu. O (Celle senâuhu) şöyle buyurdu:

«إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللهَ يَدُ اللهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ
فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْراً
عَظِيماً»

«Ey Muhammed, şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler, Allah'a baş eğip el vermiş sayılırlar. Allah'ın eli onların ellerinin üstün-

dedir. Verdiği bu sözden dönen, ancak kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene Allah büyük ecir verecektir.»

Geri duranların zikri

Sonra Allah a'râbdan ondan geri kalanları zikr etti sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onları kendisiyle birlikte çıkmaya çağırdığı, onlar ise, ona karşı gecikme gösterdiklerini zikrederek şöyle dedi:

« سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا »

«Bedevîlerin savaştan geri kalmış olanları, sana bizi mallarımız ve âilelerimiz alıkoydu, diyecekler.»

Sonra sûre onlar hakkında şu kavline kadar nâzil oldu.

« سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ
أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ اللهُ مِنْ قَبْلُ »

«Savaştan geri kalmış olanlar, siz ganimetleri almaya giderken «Bırakın, biz de sizinle gelelim» diyeceklerdir. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki; Bize uymayacaksınız, Allah sizin için önceden buyurmuştur.» Sonra âyetler onların güçlü bir kavme karşı çağırılacaklarını haber verdi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebi Necih, Atâ b. Ebi Ribâh'dan, o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki:

Bu kavim, Fâris'dir. İbn-i İshâk dedi ki:

Bana itham etmediğim bir kimse, Zühri'den naklen haber verdi ki, o şöyle dedi:

Be's-i şedid güç sâhipleri Müseylime-i Kezzâb ile beraber Hanife kabilesidir.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« لَقَدْ رَضِيَ اللهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ
فَأَنْزَلَ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةَ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا

وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا. وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا. وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا» .

«Ey Muhammed, Allah, milletten ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken, hoşnud olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetler bahşetmiştir. Allah, güçlü olandır, Hakim olandır. Allah size, ele geçireceğiniz bol bol ganimetler vadetmiştir. İnananlar için bir belge olması, sizi doğru yola eriştirmesi için bunları size hemen vermiş ve insanların size uzanan ellerini önlemiştir. Bundan başka, sizin gücünüzün yetmediği fakat Allah'ın sizin için sakladığı ganimetler de vardır. Allah her şeye kaadir olandır.»

Resûlullah'ın savaşmaktan men edilmesinin zikri

Sonra Allah, «Onların savaşabildikleri halde, savaştan onları men ettiğini zikrederek şöyle buyurdu:

«وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا»

«Sizi onlara üstün kıldıktan sonra, Mekke bölgesinde, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan geri tutan, savaşı önleyen O'dur. Allah yaptıklarınızı görendir.» Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ

«Onlar inkâr edenlerdir, sizi Mescid-i Haram'ı ziyâretten ve bağlı kurbanları yerlerine ulaşmaktan alıkoyanlardır.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:
Me'kûf: Mahpus demektir. A'şâ Beni Kays b. Sa'lebe şöyle dedi:

وَكَأَنَّ السُّمُوطَ عَكَّفَهُ السِّلْكُ بِعِطْفَيْ جَيْدَاءَ أُمِّ غَزَالِ

«Sanki göğüse asılan gerdanlıklar, geyik annesinin uzunca boynunun yanlarına, kendisine boncukların dizildiği ipi hapsetti.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.
İbn-i İshâk şöyle dedi:

« وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَؤُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ »

Eğer, oradaki henüz tanımadığınız inanmış erkeklerle inanmış kadınları bilmeyerek ezip üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı Allah savaşı önlemezdi.»

«Mearre» = diyet demektir. Yani onlardan, bilginiz olmadan diyet gerektiren kişileri öldürür diyetlerini verirdiniz. Yoksa günah olduğu için sizi alıkoydu değildir.

İbn-i Hişâm dedi ki:
Bana Mücâhid'den gelen habere göre o şöyle dedi:
İşte bu âyet Velid b. Velid b. Muğire ve Seleme b. Hişâm ve Ayyâş b. Ebi Rebie ve Ebû Cendel b. Süheyl ve benzerleri hakkında nâzil oldu.

İbn-i İshâk şöyle dedi:
Sonra Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurdu:

« إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ »

«İnkâr edenler, gönüllerindeki câhiliyye çağının asabiyet ateşini ateşlendirdiklerinde..»

Yani Süheyl b. Amr **«Bismillâhirrahmanirrahim ve Muhammed Resûlullah'dır.»** yazmaktan geri çekildiğinde...

«فَأَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى
وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا»

«Allah, peygamberine ve inananlara huzur indirdi, onların takvâ sözünü tutmalarını sağladı. Onlar, bu söze lâyık ve ehil kimselerdi.»

Burda takva, tevhid, Allah'dan başka ibâdete lâyık hiçbir kimsenin olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve resûlü olduğuna şehâdet etmektir.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

«لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ
آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ، فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا»

«And olsun ki Allah, peygamberinin rüyasının gerçek olduğunu tastik etti... Ey inananlar siz, Allah dilerse, güven içinde başlarınızı tıraş etmiş veyâ saçlarınızı kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz.» Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların korkmadan Mekke'ye gireceklerini, başlarını tıraş edeceklerini ve bunun neticesinde büyük bir fethin olacağını görmüştü. Allah sizin bilmediğinizi bilir. Size, bundan (Hudeybiye sulhünden) başka, yakın zamanlarda bir zafer verecektir.

Zühri der ki:

İslâm'da ondan önce, ondan daha büyük bir fetih olmamıştı. Savaş ancak millet, birbiriyle karşılaştığı zaman olurdu. Musâlaha olduğu ve harb bırakıldığı ve insanlar birbirinden emin oldukları ve buluştukları zaman birbiriyle konuşur ve tartışırlardı. Aklı başında olan hiçbir kimse kalmadı ki İslâm hakkında konuşulsun da o İslâma girmesin. İşte o iki senenin içinde, müslümanların sayısı iki katına çıktı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Zühri'nin sözüne delil şudur:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye'ye, (Câbir b. Abdullah'ın kavline göre), bindörtyüz kişi ile çıktı. Sonra bundan iki sene sonra Mekke'nin fethi senesinde on bin kişi ile çıkı.

SULH'DAN SONRA KUREYŞ'İN MÜSTAZ'EFLERE YAPTIKLARININ NETİCELERİ

Ebû Basîr'in Medîne'ye gelişi ve Kureyş'in onu geri istemesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiğinde, Ebû Basîr Utbe b. Esîd b. Câriye ona geldi. O, Mekke'de haps edilen kimselerdendi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldiği zaman, Ezher b. Abd-i Avf b. Abd b. Hâris b. Zühre ve Ahnes b. Şerik b. Amr b. Vehb es-Sekafî, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mektub yazdılar ve Beni Âmir b. Luayy'dan bir adam ile, beraberinde onların bir kölesi olduğu halde, gönderdiler. Onlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Ezher ve Ahnes'in mektubunu getirdiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Ey Ebû Basîr, biz işte o kavme bildiğin gibi söz verdik. Bize dinimizde gadr uygun olmaz. Allah senin ve seninle beraber olan müstaz'efler için muhakkak bir çıkış yolu kılacaktır. Sen kavmine git. Dedi ki:

Yâ Resûlallah beni müşriklere mi geri veriyorsun ki beni dinimden saptıralar? Dedi ki:

Ey Ebû Basîr git, çünkü Allah Teâlâ yakında senin ve seninle birlikteki müstaz'efler için bir kurtuluş ve bir çıkış yolu kılacaktır.

Ebû Besîr'in Âmirli'yi katl etmesi ve Resûlün bu husustaki sözü

Bunun üzerine o, o kişiyle birlikte gitti ve Zul-Huleyfe'de (116) oldukları zaman bir duvarın yanına oturdu ve onunla birlikte onun iki arkadaşı da oturdular. Ebû Basîr dedi ki:

---

(116) Zü'l-Huleyfe: Bir köydür. Ora ile Medine arası altı veya yedi mildir. Medîne halkının mikatı oradadır.

— Ey Beni Âmir'in kardeşi, senin bu kılıcın keskin midir?

— Evet, dedi.

— Ona bakabilir miyim?

— Eğer dilersen bak, dedi.

Ebû Basir de kılıcı kınından çıkardı sonra onunla onun üzerine atıldı ve onu katletti. Köle ise süratle çıktı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. O sıra o mescidde oturmaktaydı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun oraya geldiğini görünce dedi ki:

Şüphesiz bu adam korkmuştur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardığı zaman buyurdu ki:

Yazık! Ne oldu sana? Dedi ki:

Sizin arkadaşınız, arkadaşımı katletti. Râvi dedi ki:

Vallahi o daha ayrılmadan Ebû Basir kılıç ile kuşanmış vaziyette ortalarda göründü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında durdu ve şöyle dedi:

Yâ Resûlallah, Ahdin yerini buldu ve Allah senden diyeti ödedi. Beni kavmin eline teslim ettin ben ise dinimden saptırılmaktan veya benimle oynanmaktan dinim ile kendimi korudum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Vay anasına şayet onunla birlikte adamlar olsaydı o savaşı ateşlendirirdi.

Mekke'de mahpus edilenlerin Ebû Besir'in yanında toplanmaları ve onların Kureyş'e eziyet vermeleri ve Resûlullah'ın onları konuk etmesi

Sonra Ebû Basir çıktı, Îs'a indi. Burası Zül-Merve bölgesindendir. Denizin sahilinde olup Kureyş'in, üzerinden Şam'a gitmekte oldukları yolun üzerindedir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Ebû Basir'e:

«Vay anasına, şâyet onunla beraber birtakım adamlar olsaydı harbi ateşleyen ve onu tahrik eden olurdu.» sözü Mekke'de mahpus tutulan müslümanlara varınca, Îs'e Ebû Basir'in yanına çıkıp geldiler ve onlardan yetmişe yakın adamlar onun yanında toplandılar. Kureyş'i tazyik ediyorlardı. Ellerine geçirdikleri herkesi öldürüyorlardı. Hiçbir kafileye rastlamıyorlardı ki onun önünü kesmesinler.

Nihâyet Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mektup gönderip akrabalık hakkı için onları durdurmalarını istedikçe Resûlullah onlara sahip çıktı. Artık, Kureyş'in onlara ihtiyacı kalmamıştı. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları konuk etti onlar da Medine'ye onun yanına geldiler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebû Basir, Sakif kabilesindendir.

Süheyl'in, Ebû Basir'in diyet ödemesini istemesi ve bu hususta Mevheb'in şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebi Basir'in Âmirliyi katlettiği haberi Süheyl b. Amr'a vardığı zaman, sırtını Kâbe'ye dayadı sonra şöyle dedi:

Vallahi bu adamın diyeti ödeninceye kadar sırtımı Kâbe'den geri çekmem. Ebû Süfyan b. Harb de şöyle dedi:

Vallahi işte bu elbette bir sefihliktir. Vallahi onun diyeti ödenmiyecektir (Bunu üç kere söyledi). Ve bu hususta Ebû Enis Beni Zühre'nin halifi Mevheb b. Riyâh şöyle dedi: — İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Enis Eş'arî'dir. —

أَتَانِي عَنْ سُهَيْلٍ ذَرْءُ قَوْلٍ (1) فَأَيْقَظَنِي وَمَا بِي مِنْ رُقَادِ
فَإِنْ تَكُنِ الْعِتَابَ تُرِيدُ مِنِّي فَعَاتِبْنِي فَمَا بِكَ مِنْ بِعَادِي
أَتُوعِدُنِي وَعَبْدُ مَنَافَ حَوْلِي بِمَخْزُومٍ أَلَهْفًا مَنْ تُعَادِي
فَإِنْ تَغْمِزْ قَنَاتِي لَا تَجِدْنِي ضَعِيفَ الْعُودِ فِي الْكُرَبِ الشِّدَادِ
أُسَامِي الْأَكْرَمِينَ أَبًا بِقَوْمِي إِذَا وَطِئَ الضَّعِيفُ بِهِمْ أُرَادِي
هُمُ مَنَعُوا الظَّوَاهِرَ غَيْرَ شَكٍّ إِلَى حَيْثُ الْبَوَاطِنُ فَالْعَوَادِي
بِكُلِّ طِمِرَّةٍ وَبِكُلِّ نَهْدٍ سَوَامٍ قَدْ طُوِينَ مِنَ الطِّرَادِ
لَهُمْ بِالْخَيْفِ قَدْ عَلِمَتْ مَعَدٌّ رِوَاقُ الْمَجْدِ رُفِّعَ بِالْعِمَادِ

«Süheyl'den bana sözün ucu geldi ve beni ikaz etti.
Halbuki bende uykudan bir şey yoktu.

Eğer bana itab etmeyi murad ediyorsan bana itab et, sende saldıracak bir kimse yoktur.
Beni mi tehdid ediyorsun, halbuki benim etrafımda Mahzum ile birlikte Abd-i Menaf vardır.
Vah! Vah! Kime saldırıyorsun.
Eğer mızrağımı denemek için ısırıyorsan beni şiddetli felâketli hüzün ve kederli günlerde zopası zayıf kimse olarak bulamazsın.
Kavmim ile baba yönünden en kerimlerle iftihar ederim.
Onların üzerine bir zayıf ayak bastığı zaman, onunla vuruşurum atışırım.
Onlar şeksiz şüphesiz Mekke'nin tepeliklerini ta çukur yerlerine hattâ vadilerine kadar korudular.
Her bir süratli kalkışa sâhib atlarla ve her bir kalın ve asık süratli çok kovulmaktan yorulmuş zayıf düşmüş atlarla.
Onlar için Hayf'da (yani Minâ'daki bir yerde) Maad'ın bilmiş olduğu şeref çadırları vardır ki, direklerle yükseltilmişlerdir.»

İbn-i Zibe'râ'nın Mevheb'e karşı söylediği şiiri

Abdullah b. Zibe'râ da ona şöyle cevap verdi:

وَأَمْسَى مَوْهَبٌ كَحِمَارِ سَوْءٍ   أَجَازَ بِبَلْدَةٍ فِيهَا يُنَادِي
فَإِنَّ الْعَبْدَ مِثْلَكَ لَا يُنَاوِي   سُهَيْلًا ضَلَّ سَعْيُكَ مَنْ تُعَادِي
فَأَقْصِرْ يَا ابْنَ قَيْنِ السُّوءِ عَنْهُ   وَعَدِّ عَنِ الْمَقَالَةِ فِي الْبِلَادِ
وَلَا تَذْكُرْ عِتَابَ أَبِي يَزِيدٍ   فَهَيْهَاتَ الْبُحُورُ مِنَ الثِّمَادِ

«Mevheb kötü bir eşek gibi, bir beldeye gitmiş, orada bağırıyor.
Senin gibi bir kul, Süheyl'e saldıramaz, senin sayin gayretin başarıya ermedi, kime saldırıyorsun.
Ey kötü bir demircinin oğlu ondan sesini kıs ve beldelerde söz söylemeyi terket.
Ebû Yezîd'in itabını ağzına alma onu zikretme ki denizler nerede, azıcık bir su nerede!»

MUSÂLAHA'DAN SONRA HİCRET EDENLERİN DURUMU

Ümm-i Külsûm'un Resûlullah'a hicreti ve Resûlullah'ın onu geri vermekten imtina etmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ümm-i Külsûm bint-i Ukbe b. Ebî Muayt sulh müddeti içinde, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hicret etti. Onun kardeşleri Ümâre ve Velid, (ki bunlar Ukbe'nin oğullarıdır) çıktılar ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Hudeybiye andlaşması gereği onu geri vermelerini istemek üzere ona geldiler. Fakat Resûlullah kabul etmedi. Allah gitmesine razı olmadı.

İbn-i Ebi Hüneyde'nin Urve'ye muhâcirât âyetini sorması, onun da ona cevap vermesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Zühri, Urve' b. Zübeyr'den haber verdi dedi ki:

Urve'nin yanına girdim. O. İbn-i Ebu Huneyde'ye mektup yazıp ona cevap veriyordu. İbn-i Ebi Hüneyde Velid b. Abdulmelik'in arkadaşı idi. Ona, Allah Teâlâ'nın şu kavlini soruyordu:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ، اللَّهُ أَعْلَمُ
بِإِيمَانِهِنَّ، فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ
لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ، وَآتُوهُمْ مَا أَنْفَقُوا، وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ
تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ، وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ»

«Ey inananlar kadınlar hicret ederek size gelirlerse, onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mü'min kadınlar olduklarını öğrenirseniz inkârcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkârcılara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmazlar. İnkârcıların bu kadınlara verdikleri mehirleri iâde edin. Bu kadınların mehirlerini kendilerine verdiğiniz

zaman, onlarla evlenmenizde bir engel yoktur. İnkârcı kadınları nikâhınızda tutmayın.»

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

İsam'ın tekili: Isme'dir. Bu habl, yani ip mânasınadır. (Ki burda âile bağı demektir) Bir de sebeb mânasınadır. A'şâ Beni Kays b. Sa'lebe şöyle dedi:

إِلَى الْمَرْءِ قَيْسٍ نُطِيلُ السُّرَى وَنَأْخُذُ مِنْ كُلِّ حَيٍّ عِصَمْ

Kays'e hüznü kederi uzatıyoruz ve her bir hayden = kabileden ipler alıyoruz.»

» وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنْفَقُوا، ذَلِكُمْ حُكْمُ اللهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ، وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ «

«Onlara verdiğiniz mehri isteyin, inkârcı erkekler de hicret eden mü'min kadınlara verdikleri mehirleri istesinler. Allah'ın hükmü budur, aranızda O hükmeder. Allah bilendir, Hakîmdir.»

Urve'nin cevâbına dönüyoruz

Râvi dedi: Bunun üzerine Urve b. Zübeyr ona yazdı ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye gününde Kureyş ile şunun üzerine musâlaha yaptı: Onlara velisinin izni olmaksızın gelen kimseleri onlara geri verecektir. Fakat kadınlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve İslâma hicret ettiler. İmtihan edildiler. İmanlarında doğru oldukları anlaşıldı. Allah, onların müşrikere geri verilmelerine râzı olmadı. Mehri için Mekke'de bırakılanlarında mehirlerinin kocalarına verilmesini ve serbest bırakılmalarını, müslümanların da kâfir karılarına mehirlerini verip onları serbest bırakmalarını emr etti. Bu Allah'ın sizin aranızda hükmettiği bir hükümdür. Allah hakkiyle bilen ve hakkiyle hükmedendir.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınları tuttu ve erkekleri geri verdi. Ve kadınlarından haps olunan müslümanların kadınlarının mehirlerine dâir istemesini Allah'ın emr ettiği gibi istedi. Ve müşrik olan, müslümanların karılarına (eğer razı olurlarsa) mehirlerini vermelerini emr etti. Allah'ın hükmettiği bu hüküm olmasaydı elbette Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınları geri verirdi.

Nitekim erkekleri geri verdiği gibi. Ve şayet onunla Kureyş'in arasında Hudeybiye günündeki musâlaha ve ahd olmasaydı elbette kadınları elinde tutar ve onlar için bir mehir geriye vermezdi. Hudeybiye Andlaşmasından önce müslüman kadınlardan Medîne'ye gelenlere böyle yapıyordu.

İbn-i İshâk'ın Zühri'ye muhâcirât âyetlerini sorması

İbn-i İshâk dedi ki:

Zühri'ye bu âyeti ve Allah (Azze ve Celle)'nin muhacirât hakkındaki şu kavlini sordum:

«وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ
ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا، وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ»

«Ey mü'min erkekler, eğer inkâr eden eşleriniz inkârcılara geçecek olursa ve siz de üstün durumda olursanız, ganimetten eşleri giden mü'min erkeklere sarfettikleri miktar kadarını verin. İnandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının.»

Zühri dedi ki:

Allah şöyle buyurur:

«Eğer sizden birinin ehli (hanımı), küffâra geçerse ve size de sizden aldıkları şeyin mislini getiren bir kadın size gelmezse; eğer bir ganimete nâil olursanız o kadınların götürdükleri kadar o kocalara ganimetten verin.» İşte:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ»

«Ey inananlar inanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse.» Allah (Azze ve Celle)'nin şu kavline kadar;

«وَلاَ تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ»

«İnkârcı kadınları nikâhınızda tutmayın» âyetleri indiği zaman karısını ilk boşayanlardan biri Ömer b. el-Hattâb oldu. Karısı Kureybe bint-i Ebî Ümeyye b. Muğire'yi boşadı. Ondan sonra o kadınla Muâviye b. Ebî Süfyan evlendi. Bu ikisi Mekke'de şirk üzere idiler. Yine Ümm-i Külsüm bint-i Cervel'i de boşadı. Bu kadın, Ubeydullah b. Ömer el-Huzâiyye'nin anasıdır. Ve o kadınla Ebû Cehm b. Hüzeyfe b. Ğaanim evlendi. Bu, onun kavminden bir adamdır. Bu ikisi şirk üzere idiler.

Mekke'nin fethinin müjdesi ve bazı müslümanların acele etmesi

İbn-i Hişâm dedi:

Bize Ebû Ubeyde haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte olan birisi Medine'ye geldiği zaman ona şöyle dedi:

Yâ Resûlallah sen, «Mekke'ye emin olarak gireceksininz», dememiş mi idin. O:

Evet, dedi. Fakat bu sene olacak dememiştim .Onlar:

Evet, dememiştin, dediler. O:

Bu haber Cibril'in bana bildirdiği gibi olacaktır, dedi.

HAYBER'E YÜRÜMENİN BAHSİ

Hayber'e doğru çıkış
(H. Yedinci sene Muharrem ayında)

Muhammed b. İshâk şöyle dedi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye'den döndüğü zaman Medine'de Zul-Hicce ile Muharrem'in de bir kısmında ikamet etti ve o Hicce ayında müşrikler geri döndüler, sonra Muharrem'in kalan kısmında Hayber'e çıktı.

Nümeyle'yi Medine üzerine âmil (vâli) kılması

İbn-i Hişâm dedi ki:

Resûlullah (S.A.V.) Medine üzerine Nümeyle b. Abdullah el-Leysi'yi âmil kıldı ve bayrağı ise Ali b. Ebî Tâlib (Radiyallâhü anh)'e verdi. Bayrak beyaz idi.

İbn-i Ekva'ın ürcûze söylemesi ve Resûlullah'ın ona duâ etmesi ve onun şehid düşmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed b. İbrâhim b. Hâris et-Teymi, Ebû Heysem b. Nasr b. Dühr el-Eslemi'den naklen haber verdi ki ona babası şöyle haber vermiş:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim: Hayber'e gidişinde, Âmir b. Ekve'a (ki o Seleme b. Amr b. Ekve'in amcasıdır ve Ekve'in ismi Sinân'dır) şöyle diyordu:

Ey İbn-i Ekvâ! İn, bizim için (haberlerinden durumlarından ve şiirlerinden) bir şeyler söyle. Dedi ki:

O da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ürcûze söyleyerek indi ve şöyle dedi:

وَاللهِ لَوْلَا اللهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا
إِنَّا إِذَا قَوْمٌ بَغَوْا عَلَيْنَا وَإِنْ أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا
فَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا(٣) وَثَبِّتِ الْأَقْدَامَ إِنْ لَاقَيْنَا

«Vallahi şayet Allah olmasaydı biz hidâyete ermezdik ve zekât vermezdik ve namaz kılmazdık.
Bir kavim, üzerimize saldırdığı zaman onları geri çeviririz.
Bizim üzerimize vakar ve kararlılık indir ve karşılaşırsak ayaklarımızı sabit kıl.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de «Allah seni bağışlaşın.» dedi. Ömer b. el-Hattab da dedi ki:

«Vallahi yâ Resûlallah, savaş vâcip oldu. Bize bu savaşla istifâde ettirsen ne iyi olur. Sonra, o Hayber gününde şehid olarak katl olundu. Bana gelen habere göre onun katli şöyle oldu. O savaşırken onun

kılıcı üzerine geri döndü ve onu şiddetli bir şekilde yaraladı. O yaradan öldü. Müslümanlar onun durumunda şekkettiler ve dediler ki:

Bu ancak kendi silâhı ile katl edilmiş. Nihayet kardeşimin oğlu Seleme b. Amr b. el-Ekve' Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den onun meselesini sordu ve milletin söylediklerini ona haber verdi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), «Bu kesin olarak şehiddir», dedi. Onun üzerine cenâze namazı kıldı, müslümanlar da namazını kıldılar.

Resûlullah'ın Hayber'i görünce duâ etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana itham etmediğim bir kimse Atâ b. Ebi Mervan el-Eslemî'den, o babasından, o Ebû Muattib b. Amr'dan şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i gördüğünde ashâbına (ki ben de onların içindeyim) durunuz, dedi. Sonra şöyle buyurdu:

اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمٰوَاتِ وَمَا أَظْلَلْنَ ، وَرَبَّ الْأَرَضِينَ وَمَا أَقْلَلْنَ ، وَرَبَّ الشَّيَاطِينِ
وَمَا أَضْلَلْنَ ، وَرَبَّ الرِّيَاحِ وَمَا أَذْرَيْنَ ، فَإِنَّا نَسْأَلُكَ خَيْرَ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ وَخَيْرَ أَهْلِهَا
وَخَيْرَ مَا فِيهَا ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ أَهْلِهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا ، أَقْدِمُوا بِسْمِ اللّٰهِ

«Ey Allah'ım, göklerin ve gök kubbenin altındakilerin Rabbı, yerlerin ve yerin üstündekilerin Rabbı, şeytanların ve onların saptırdıkları kimselerin Rabbı, rüzgârların ve onların savurup dağıttıklarının Rabbı Allah'ım! Biz senden işte bu köyün ve ehlinin ve orada bulunanların iyiliğini istiyoruz. Oranın ve ora ehlinin ve oradakilerin şerrinden sana sığınıyoruz. Allah'ın adiyle ilerleyin.» Dedi ki: Aleyhisselâm, bunu girdiği her köy için söylüyordu.

Ehl-i Hayber'in Resûlullah'ı gördükleri zaman kaçmaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana itham etmediğim biri, Enes b. Mâlik'den naklen haber verdiğine göre o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kavim ile gâza ettiği zaman sabahlamadan onlara saldırmazdı. Eğer ezan sesini işitirse oraya dokunmaz ve beklerdi. Eğer bir ezan işitmezse saldırırdı. Biz Hayber'e bir gece indik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceledi ve sabahleyin bir ezan işitmedi, atına bindi. Biz de onunla birlikte bindik. Ben Ebû Talha'nın ardına bindim. Benim ayağım Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayağına değiyordu. Hayber'in işçilerini sabah erken giderlerken karşıladık. Kürekleriyle ve büyük sepetleriyle çıkmışlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve askeri görünce:

«Muhammed ve onunla beraber de asker var!» dediler ve geri dönerek kaçtılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi:

Allahü Ekber, Hayber harab olsun! Biz bir kavmin yanına inersek ne kötü olur günleri!

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bize Hârûn, Humeyd'den, o Enes'den bunun mislini rivâyet etti.

Resûlullah'ın Hayber'e giden yolundaki konuklama yerleri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'den Hayber'e doğru çıktığı zaman Isr'a (117) doğru gitti ve kendisine orada bir mescid inşâ etti. Sonra Sahbâ (118) üzerinden gitti, sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) askeriyle ilerledi ve kendisine Recî denilen bir vâdide indi. Onlarla Ğatafan arasında indi ki, Ğatafanlılar, Hayber halkına yardım edemesinler. Ğatafanlılar, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı yahudilere yardımcı idiler.

---

(117) Isr Medine ile Vâdi'l-Furu' arasında bir dağdır (Mucem el-Buldan).

(118) Sahbâ: Kendisiyle Hayber arasında bir revhe'lik = yani öğle ile akşam arası gidilecek bir mesafe olan bir mevkidir (Mucem el-Buldan'a mürâcaat et).

Ğatafan ve onların Hayber'e yardım etmeğe kalkışmaları sonra onlardan yardımlarını kesmeleri

Bana şu haber geldi ki; Ğatafan, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hayber'e inmesini işittikleri zaman onun için toplandılar. Sonra ona karşı Yahudilere yardım etmek için çıktılar ve bir merhale yürüdükleri zaman ardlarından mallarında ve âilelerinde bir şeylerin olduğunu işittiler. Müslümanların arkadan geldiklerini işittiler. Bunun üzerine gerisin geri döndüler, âilelerinin ve mallarının yanında kaldılar, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Hayber'in arasını boş bıraktılar.

Resûlullah'ın kale kapılarını açtırması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) baştan başa mal almaya başladı. Kale kale fethediyordu. Fethedilen kalelerinden ilki Nâim idi. Mahmûd b. Mesleme onun yanında katl olundu. Onun üzerine oradan bir değirmen taşı atıldı, onu katl eti. Sonra ikinci olarak Kamus fehedildi. Burası Beni Ebil-Hukayk'ın kalesidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan birtakım esirler ele geçirdi. Onlardan biri, Safiyye bint-i Huyeyy b. Ahtab'dır. Safiyye, Kinâne b. Rebi' b. Ebi'l-Hukayk'da idi. Ayrıca onun amcasının iki kızını da esir etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safiyye'yi kendisi için seçti.

Dihye b. Halife el-Kelbi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Safiyye'yi istemişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu seçtiği zaman, Dihye'ye Safiye'nin amcasının iki kızını verdi. Hayber'in diğer esirlerini de müslümanlara dağıttı.

Resûlullah'ın Hayber gününde birtakım şeyleri yasaklaması

Müslümanlar, Hayber'in eşeklerinden ehli eşeklerin etlerini yediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı zikr ettiği birtakım şeyleri yasakladı.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullah b. Amr b. Damre el-Fezârî, Abdullah b. Ebi Salit'-den, o da babasından naklen haber verdi ki o şöyle demiş:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ehli eşeklerin etlerini yemekten nehy etmesi bize geldiğinde çömlekler kaynamakta idi. O etlere baka baka onlardan yasaklandık.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Abdullâh b. Ebî Necih, Mekhûl'dan naklen haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o günde onları dört şeyden nehy etti : Esir kadınlardan yüklü olanlarına yaklaşmaktan, ehli eşek etini yemekten ve diş sahibi bir yırtıcı hayvanı yemekten ve taksim olununcaya kadar ganimet mallarını satmaktan.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Selâm b. Kirkire, Amr b. Dînâr'dan, o da, Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den naklen (ki Câbir Hayber'de hazır bulunmadı) haber verdi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanları, eşeklerin etlerini yemekten nehy ettiği zaman onlara atların etlerini yemeğe izin verdi.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bana Yezid b. Ebi Habib, Ebû Merzûk'dan naklen (ki bu, Tücîb'in mevlâsıdır) o da Huşş Es-San'ânî'den naklen haber verdi ki o şöyle demiş :

Ruveyfi' b. Sâbit el-Ensârî ile Mağrib'de gazâ ettik ve Mağrib köylerinden bir köyü fethettik. O köye Cirbe denilir. O, içimizde bir hatib olarak kalktı ve şöyle dedi :

Ey insanlar, ben sizin içinizde başka bir şey demiyorum ancak, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim, içimizde, Hayber gününde söylediği sözlerini söylerim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizim içimizde kalktı ve şöyle dedi :

Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir kişi için suyunu başkasının ekinine akıtması helâl olmaz. (Esir kadınlardan yüklü olanlara yaklaşmayı kasd ediyor.) Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir kimseye, taksim olununcaya kadar ganimet malını satmak helâl olmaz. Allah ve âhiret gününe iman eden hiçbir kişiye helâl olmaz ki müslümanların ganimetinden bir binek hayvanına binsin de onu zayıflattığı zaman onu ganimetin içine geri versin. Allah'a ve âhirete

iman etmiş hiçbir kişi için helâl olmaz ki, müslümanların ganimetinden bir elbiseyi giysin de nihâyet onu eskittiği zaman onu ganimetin içine geri versin.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Yezid b. Abdullah b. Kusayd haber verdi ki; Ona Ubâde b. Sâmit'ten naklen haber verilmiş ki, şöyle denilmiş:

Resûlullah (S.A.M.) Hayber günü, bize külçe altını basılmış (sikkeli) altın para ile ve külçe gümüşü sikkeli gümüş para ile satmayı ve satın almayı yasakladı dedi ki:

Külçe altını sikkeli gümüş para ile külçe gümüşü sikkeli altın para ile alabilirsiniz ve verebilirsiniz.

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) azar azar kaleleri ve malları almaya başladı.

Eslemîler'den olan Benî Sehm'in durumu

Bana Abdullah b. Ebî Bekr haber verdi ki, ona Eslem'li birisi şöyle haber vermiş:

Eslem'den Beni Sehm, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve dediler ki:

Vallahi yâ Resûlallah çok çalıştık. Fakat elimizde bir şey yoktur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yanındaki her şeyi onlara verdi. Ve şöyle dedi:

Ey Allah'ım, sen onların hallerini ve onlarda kuvvet olamadığını ve elimde de onlara vereceğim bir şey olmadığını biliyorsun. Onlara menfaati en büyük olan ve yiyeceği ve yağı en bol olan kalelerinden birini aç. Bunun üzerine millet yürüdü, Allah (Azze ve Celle) Sab b. Muâz'ın kalesini açtı. Hayber'de yiyeceği ve yağı ondan daha çok olan hiçbir kale yoktu.

Yahudi Merhab'in katl edilmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların kalelerinden

açtığını açtıktan ve mallarından ele geçirdiğini ele geçirdikten sonra sahâbeler, onların Vatih ve Sülâm ismindeki iki kalelerine vardılar. Bunlar Hayber halkının feth olunan kalelerinin en sonuncusu idiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları on küsûr gece muhâsara etti.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Hayber gününde Résûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının şiârı «Ya mansûr, emit emit» idi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Sehl b. Abdurrahman b. Sehl, (ki bu, Beni Hârise'nin kardeşidir) Câbir b. Abdullah'dan şöyle dediğini haber verdi:

Yahudi Merhab onların kalelerinden çıktı, silâhını tutmuş urcûze olarak şöyle diyordu:

قَدْ عَلِمَتْ خَيْبَرُ أَنِّى مَرْحَبُ   شَاكِى السِّلَاحِ بَطَلٌ مُجَرَّبُ

أَطْعَنُ أَحْيَانًا وَحِينًا أَضْرِبُ   إِذَا اللُّيُوثُ أَقْبَلَتْ تَحَرَّبُ

* إِنَّ حِمَاىَ لِلْحِمَى لَا يُقْرَبُ (٣) *

Hayber biliyor ki, ben Merham'im.

Silâhı keskin tecrübe edilmiş bir bahadırım.

Bâzan süngüyü dürterim, bazan kılıçla vururum, arslanlar gazablanmaya başladıkları zaman...

Benim koruluğum öyle bir koruluktur ki, ona yaklaşılmaz.»

Ve karşıma çıkacak kim var? diyordu. Kâb b. Mâlik de ona şöyle cevap verdi:

قَدْ عَلِمَتْ خَيْبَرُ أَنِّى كَعْبُ   مُفَرِّجُ الْغُمَّى جَرِىءٌ صُلْبُ

إذْ شَبَّتِ الْحَرْبُ تَلَتْهَا الْحَرْبُ مَعِي حُسَامٌ كَالْعَقِيقِ عَضْبُ
نَطَؤُكُمْ حَتَّى يَذِلَّ الصَّعْبُ نُعْطِي الْجَزَاءَ أَوْ يَفِيءَ النَّهْبُ
* بِكَفِّ مَاضٍ لَيْسَ فِيهِ عَتْبُ *

Hayber biliyor ki, Ben Kâb'im.
Ğamleri kederleri giderici cüretli ve salâbetliyim.
Savaş tahrik edildiği zaman onun peşine gelir.
Benimle beraber yıldırımın parıltısı gibi keskin kılıç vardır.
Sizi ayaklar altında çiğner ezeriz, hattâ katı şeyler yumuşayıncaya kadar.
Cezâyı veririz, tâ ganimet alınıncaya kadar.
Kendisinde asla bir yorgunluk olmayan güçlü bir el ile.»

İbn-i Hişâm dedi ki:
Bana Ebû Zeyd el-Ensârî şöyle haber verdi:

قَدْ عَلِمَتْ خَيْبَرُ أَنِّي كَعْبُ وَأَنَّنِي مَتَى تَشُبُّ الْحَرْبُ
مَاضٍ عَلَى الْهَوْلِ جَرِيءٌ صُلْبُ مَعِي حُسَامٌ كَالْعَقِيقِ عَضْبُ
بِكَفِّ مَاضٍ لَيْسَ فِيهِ عَتْبُ نَدُكُّكُمْ حَتَّى يَذِلَّ الصَّعْبُ

«Hayber biliyor ki, ben Kâb'im.
Ve ben, harp tahrik edildiği zaman şiddet üzerine gidiciyim, cüretliyim, salâbetliyim, benimle birlikte yıldırım Şu'lesi gibi keskin kılıç vardır.
Kendisinde bir yorgunluk olmayan güçlü bir el ile...
Sizi döveriz ezeriz, ki kalbi yumuşayıncaya kadar.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Merhab Himyer'dendir.
İbn-i İshâk şöyle dedi:
Bana Abdullah b. Sehl, Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den şöyle rivâyet etti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi:
Buna karşı kim çıkacaktır? Muhammed b. Mesleme dedi ki:
Onun için ben varım yâ Resûlallah. Vallahi intikam almaya

hakkım vardır, dün benim kardeşim kati olundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

Hadi kalk; Ey Allah'ım ona karşı Abdullah'a yardım et. Dedi ki:

Onlardan biri diğerine yaklaştığı zaman aralarına yaşlı bir sütleğen türünden yassı yapraklı bir ağaç girdi. O ikisinden biri diğerine karşı onu siper etmeğe başladı. Onlardan herbiri ağacı siper ettikçe, diğeri, kılıciyle o ağaçtan önüne gelen kısmı kesti. O ikisinden her biri diğeriyle karşılaştıkça ağaç ikisi arasında ayakta duran bir adam gibi oldu. Onda dal kalmadı. Sonra Merhab, Muhammed b. Mesleme'nin üzerine hamle yaptı, ona vurdu. O da kalkanla ondan korundu; Onun kılıcı o kalkana kakıldı, kılıcı kırıp tuttu. Muhammed b. Mesleme de ona vurdu ve onu katletti.

Merhab'ın kardeşi Yâsir'in kati olunması

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Merhab'den sonra onun kardeşi Yâsir çıktı, o şöyle diyordu:

Kim karşıma çıkacak? Hişâm b. Urve iddia eder ki:

Zübeyr b. el-Avvâm Yâsir'ekarşı çıktı. Onun anası Safiyye bint-i Abdulmuttalib şöyle dedi:

Yâ Resûlallah! O, oğlumu katleder! Dedi ki:

Hayır bilâkis senin oğlun inşaallah onu katleder. Zübeyr çıktı, ikisi karşılaştılar. Zübeyr onu katletti.

İbn-i İshâk dedi:

Bana Hişâm b. Urve haber verdi ki:

Zübeyr'e «Vallahi o günde senin kılıcın keskin idi» denildiğinde, o da şöyle dedi:

Vallahi keskin değildi, fakat ben kılıcı zorladım.

Hayber gününde Ali'nin durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Bureyde b. Süfyan b. Ferve el-Eslemî, babası Süfyan'dan, o da Seleme b. Amr b. el-Ekve'den şöyle dediğini haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekr es-Sıddık (Radiyallâhü anh)'i bayrağiyle (ki İbn-i Hişâm'ın dediğine göre bayrak beyaz idi), Hayber'in bazı kalelerine doğru gönderdi. O da savaştı ve

bir fetih olmadığı halde geri döndü, o çok gayret göstermişti. Sonra ertesi gün Ömer b. el-Hattâb'ı gönderdi o da savaştı sonra çok çalıştığı halde bir fetih olmadan geri döndü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Yarın elbette bayrağı bir adama vereceğim ki, o, Allah'ı ve Onun Resûlünü sever, Allah onun elleriyle fetheder, o kaçacak değildir. Seleme der ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali (Rıdvanullahi Aleyhi)'yi çağırdı o ise göz ağrısına tutulmuştu. Onun gözlerine üfledi. Sonra şöyle dedi:

İşte bu bayrağı al ve onunla git. O Allah senin ellerinle Hayber'i fethedecektir.

Seleme der ki:

Vallahi bayrakla çıktı, koşmaktan, yorulmadan dolayı şiddetli nefes alıyordu. Bir hervele yapıyordu (koşma ile yürüme arası gidiş) ve biz onun ardında onun izine tabi oluyorduk. Nihâyet bayrağını kalenin altında taştan meydana gelen bir yığıntının içinde dikti. Ona kalenin başından bir yahudi baktı ve şöyle dedi:

Sen kimsin? Dedi ki:

Ben Ali b. Ebi Tâlib'im. Yahudi şöyle diyordu: Musa'ya inen şeyin üzerine çıktınız. Veya bunun benzeri bir söz söyledi. Râvi dedi ki:

Allah onun elleriyle feth edinceye kadar o geri dönmedi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullâh b. Hasân, âile efradından birinden, o da Ebi Râfi'den (ki bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in azadlısıdır) şöyle dediğini haber verdi.

Ali b. Ebi Tâlib (Radiyallâhü Teâlâ Anh ile birlikte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayrağını gönderdiği zaman çıktık. Kaleye yaklaştığı zaman kalenin ehli dışarı çıktı o, onlarla savaştı, Yahudilerden bir adam ona vurdu. Bunun üzerine onun kalkanı elinden düşünce Ali (Radiyallâhü anh) kalenin yanındaki bir kapıyı eline aldı, onu kendinden kalkan etti. O savaşırken elinde kalmakta devam etti, nihâyet Allah onun eli üzerine fethetti. Sonra savaşı bitirdiği zaman o kalkanı elinden attı. Ben kendimi benimle beraber yedi kişinin içinde gördüm, ben sekizinci idim. O kapıyı tersine çevirmeğe çalıştık fakat çeviremedik .

Ebul-Yeser Kâb b. Amr'ın durumu

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Bureyde b. Süfyan el-Eslemî, Beni Seleme'nin adamlarından birinden, o da Ebul-Yeser Kâb b. Amr'den, şöyle dediğini haber verdi:

Vallahi bir akşam, Hayber'de, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber idik. Yahudilerden bir adamın koyun sürüsü kaleye doğru gidiyordu. Biz ise onları muhasara etmiştik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

Şu koyun sürüsünden kim bize yedirecek? dedi. Dedim ki:

Yâ Resûlallah, ben varım. O buyurdu ki:

Hadi yap! Ben de deve kuşu gibi süratle çıktım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) peşimden bana baktığı zaman şöyle dedi:

Ey Allah'ım, onunla bizi müstefid kıl. Ben koyun sürüsüne kavuştum ki o sürünün baş tarafı kaleye girmişti. Ben sürünün sonundan iki koyunu tuttum ve onları elimin altına gözetimime aldım. Sonra onları süratle götürdüm. Sanki benimle beraber bir şey yoktu. Ve onları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına bıraktım. Onları boğazladılar ve yediler. Ebu'l-Yeser, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in en son ölen ashâbındandı. Bu hadisi haber verdiği zaman ağladı. Sonra şöyle dedi:

Onlar benden istifade ettiler. Ben onların en son öleni oldum.

Mü'minlerin anası Safiyye'nin durumu

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Beni Ebi'l-Hukayk'ın kal'esi Kamûsu fethettiği zaman, Safiyye bint-i Huyeyy b. Ahtab ve onunla birlikte diğer bir kız Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirildiler, Bilâl bunlara rastladı. Onları yahudilerin maktullerinden birtakım maktullerin yanına getiren odur. Safiyye ile birlikte olan kız o ölüleri gördüğü zaman bağırdı, yüzünü tırmaladı, toprağı başına saçtı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun bu durumunu gördüğü zaman dedi ki:

Bu dişi şeytanı benden uzaklaştırınız. Safiyye'yi istedi, onu arkasına aldı. Cübbesini onun üzerine örttü. Böylece müslümanlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu kendisi için seçtiğini anladılar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana gelen habere göre) o yahudi kadının durumunu gördüğü zaman Bilâl'a şöyle dedi:

Ey Bilâl! Senden şefkat mı kalmadı ki, onları maktullerin yanına götürdün?

Safiyye Kinâne b. Rebi b. Ebi'l-Hukayk'ın yeni hanımı iken rüyasında: Ay'ın onun odasına düştüğünü görmüştü. Bu rüyasını kocasına arz etmişti. O da:

«Sen ancak Hicâz'ın Meliki Muhammed'i istiyorsun», demişti. Ve onun yüzüne bir şamar vurmuştu. Onun gözü o şamardan morarmıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirildiği zaman onda o şamardan bir eser bulunuyordu. «Nedir bu iz?» diye sorunca, Safiyye işte bu rüyayı ona haber verdi.

HAYBER'İN MESELESİNİN GERİ KALAN KISMI

Kinâne b. Rebi'in cezâlandırılması

Kinâne b. Rebi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirildi. Beni Nadir'in hazinesi onun yanında idi. Ondan hazineyi sordu. O, hazinenin yerini bildiğini inkâr etti. Bunun üzerine yahudilerden bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi. Resûlullah (Sallallahü Aelyhi ve Sellem)'e dedi ki:

Ben Kinâne'yi her sabah bu harâbenin etrafında dolaşırken gördüm.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kinâne'ye şöyle dedi:

Eğer hazineyi senin yanında bulursak seni katledelim mi? Dedi ki:

Evet.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de harâbenin kazılmasını emretti, kazıldı. Oradan hazinelerinin bir kısmı çıktı. Sonra ondan geri kalanını istedi, o ise hazineyi vermekten imtina etti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zübeyr b. el-Avvam'a emredip ona dedi ki:

Bütün hazineyi buluncaya kadar ona işkence et. Zübeyr de onun göğsünde çakmakla ateş çakıyordu. Nihâyet onun öleceğinden korktu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Muhammed

b. Mesleme'ye verdi. O da kardeşi Mahmud b. Mesleme'nin öldürülmesinin kısası olarak onun boynunu vurdu.

Hayber halkı ve Fedek halkının musalahası

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Vetîh ve Selâm'da da Hayber halkını kuşattı. Nihâyet Hayberliler, helâk olacaklarını yakinen bildikleri zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, kendilerini oradan başka yerlere sürmesini ve kanlarını korumasını istediler. O da bunu yaptı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) malların hepsini topladı. Şakk, Natat, Ketibe ve diğer bütün kaleleri aldı. Ancak işte bu iki kale (Vatih ve Selâm)de olanları toplamadı. Fedek halkı müslümanların işlediklerini işlemekte olduklarını işittikleri zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdiler. Ondan kendilerini sürgüne göndermesini ve kanlarını korumasını ve mallarını da ona terketmeyi istiyorlardı. O da kabul etti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile onların arasında bu hususta uğraşanlar içinde Muhayyise b. Mesûd vardı. Bu, Beni Hârise'nin kardeşidir. Hayber halkı işte bu hüküm üzere indikleri zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den malları isteyip gelirinin yarısını onlara vermesini istediler. Dediler ki:

«Biz sizden daha iyi bu malları biliriz ve onları daha iyi mamur ederiz.» Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların çalışıp gelirinin paylaşılması üzerine onlarla sulh yaptı. Fakat şu şart ile ki, «biz sizi çıkarmayı dilediğimiz zaman sizi çıkarırız.» Fedek halkı ile de bu minvâl üzere müsalaha yaptı. Hayber, müslümanlar arasında bir ganimet oldu. Fedek ise; hasseten Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için kaldı. Çünkü müslümanlar, oranın üzerinde ne bir at ne de bir deve sürmemişlerdi.

Zehirlenmiş koyun meselesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sükûna kavuştuğu zaman, Zeyneb bintil-Hâris, (ki bu, Sellâm b. Mişkem'in karısıdır) kızartılmış bir koyun ona hediye etti. Kadın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in koyunun hangi tarafını sevdiğini sormuştu. Budunu sevdiğini söylemişlerdi. Bunun üzerine budunu tam zehirledi.

Sonra koyunun sâir yerlerini zehirledi. Sonra getirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne koyduğu zaman budunu aldı, ondan bir çiğnemlik çiğnedi. Fakat yutmadı. Onunla birlikte Bişr b. Berâ b. Ma'rûr vardı. O da ondan almıştı. Tıpkı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in aldığı yerden... Fakat Bişr onu yutmuştu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise o çiğnemi ağzından dışarı attı. Sonra «Bu kemik, bana zehirlenmişim, diye haber verdi» dedi. Sonra kadını çağırdı. O da itiraf etti. Bunun üzerine kadına dedi ki:

Buna seni sürükleyen nedir? Dedi ki:

Kavminin başına getirdiğin ma'lum... Dedim ki:

Eğer bir melik ise ondan kurtuluruz. Eğer bir Peygamber ise ona haber verilir. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu bağışladı. Fakat Bişr yediği o lokmadan öldü.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Mervân b. Osmân b. Ebi Said b. el-Muallâ şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinde vefât ettiği hastalığında, Bişr bint-i Berâ b. Marûr'un anası onun ziyaretine gelmiş olduğu bir sırada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

Ey Bişr'in anası, işte bu anlarda senin kardeşinle birlikte Hayber'de yediğim lokmadan, kalb damarımın kesilmiş olduğunu hissediyorum. Ümm-ü Bişr dedi ki: Şüphesiz müslümanlar elbette görecekler ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'ın Peygamberliği ona ikrâm ettiği gibi onu şehid olarak vefât ettirmiştir.

Resûlullah'ın Medine'ye geri dönmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'in işini bitirdiği zaman Vâdi'l-Kurâ'ya doğru ayrıldı ve oranın halkını birkaç gece muhâsara etti. Sonra Medine'ye dönerek ayrıldı.

Rifâe'nin Resûlullah'a hediye etmiş olduğu kölenin katl olunması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana, Sevr b. Zeyd, Sâlim'den naklen, (ki bu Abdullah b. Muti'in âzâdlısıdır,) o da Ebû Hureyre'den naklen şöyle haber verdi:

Hayber'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Vâdi'l-Kurâ'ya doğru ayrıldığımız zaman, oraya ikindi zamanı güneşin batışı ile birlikte indik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte de onun bir kölesi vardı (ki, onu Rifâe b. Zeyd el-Cüzâmi Ed-Dabini hediye etmişti.)

İbn-i Hişâm dedi ki: Cüzâm, Lahm'ın kardeşidir. Dedi ki:

Vallahi o, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yol eşyalarını koyarken ona kimin attığı bilinmeyen bir ok geldi, ona isâbet etti, onunla öldü. Biz dedik ki:

Cennet ona helâlu hoş olsun! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

Hayır hayır, Muhammed'in nefsi elinde olana kasem ederim ki, onun hırkası ateşte, onunla beraber yanmaktadır. Hayber gününde O, o hırkayı müslümanların ganimet mallarından hiyanetle almıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından bir adam bunu işitti, Resûlullah'a gelip:

Yâ Resûlallah, benim ayakkabılarım için iki bağı ele geçirdim, deyince Resûlullah buyurdu ki: Senin için onlar kadar ateşten pay kesilir.

İbn-i Muğaffel ve eline geçirdiği bir dağarcık dolusu içyağı

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana, itham etmediğim bir kimse Abdullah b. Muğaffel el-Müzni'den naklen şöyle haber verdi:

Hayber'in ganimetinden bir dağarcık dolu iç yağı elde ettim ve onu omuzuma yükledim, eşyalarımın ve arkadaşlarımın yanına taşıdım. Ganimet mallarının bakanı bana rastladı, o tulumun bir ucundan tuttu, «Bunu getir, müslümanların arasında onu taksim edeceğiz.» dedi. Ben dedim ki:

Hayır vallahi onu sana vermem.

Bunun üzerine benim elimden dağarcığı çekmeğe başladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de biz bunu yaparken bizi gördü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tebessüm etti sonra ganimetler bakanına dedi ki:

Sana bir şey demem, bırak onu götürsün. O da bıraktı ve onu eşya arkadaşlarımın yanına götürdüm ve yedik.

Resûlullah'ın Safiyye ile zifafa girmesi ve Ebû Eyyûb'un çadırı beklemesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safiyye ile Hayber'de veya yolun bir yerinde zifafa girdi. Safiyye'yi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için güzelleştiren ve onu tarayan ve işini düzelten Ümm-i Süley bint-i Milhân idi. Bu Enes b. Mâlik'in anasıdır, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinin bir çadırında Safiyye ile geceledi. Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd de (ki bu Beni Neccâr'ın kardeşidir), kılıcını kuşanmış, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bekçilik yaptı. Çadırın etrafını dolaşarak geceledi. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabahladığı zaman onu çadırın etrafında gördü şöyle dedi:

Ey Ebû Eyyûb sana ne oldu? Dedi ki:

Yâ Resûlallah, senin için işte bu kadından korktum. Çünkü o öyle bir kadındır ki onun babasını, kocasını ve kavmini katl etmişsin ve kendisi de kâfirdir. Ondan korktum. İddia ederler ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

Ey Allahım, Ebû Eyyûb'i koru, o beni koruyarak geceliği gibi.

Bilâl'ın bekçilik için kalmayı kabul etmesi ve uykunun ona gâlib gelmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Zühri, Said b. Museyyeb'den naklen şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'den ayrıldığı ve yolun bir yerinde olduğu zaman gecenin sonunda dedi ki:

Kim bizi sabah namazına uyandırmak için bekleyecek. Belki uyur kalırız.

Bilâl dedi ki:

Ben, yâ Resûlallah, seni uyandırmak için beklerim.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) indi, millet de indi ve uyudular. Bilâl ise namaz kılmaya kalktı. Allah (Azze ve Celle)'in namaz kılmasını dilediği kadar namaz kıldı. Sonra yolculuk eşyalarına dayandı ve fecri beklemeğe başladı. Uyku gözüne galebe çaldı, o da uyudu. Neticede ancak güneş onları uyandırdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbından önce uyandı. Şöyle dedi:

Ey Bilâl, nedir bu bize yaptığın? Dedi ki:

Yâ Resûlallah seni tutan beni de tuttu. Dedi ki:

Doğru söyledin. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) binek devesini az bir miktar eliyle götürdü. Sonra çöktürdü ve abdest aldı. Sahâbeler de abdest aldılar. Sonra Bilâl'a emretti. O da namaz için ikamet etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) millete namaz kıldırdı. Selâm verdiğinde millete döndü ve şöyle dedi:

Namazı unuttuğunuz zaman onu hatırladığınız zaman kılınız. Çünkü Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurur:

«أقم الصلاة لذكرى»

«Beni hatırlamak için namaz kıl.»

İbn-i Lukaym'ın Hayber'in fethi hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (bana gelen habere göre), İbn-i Lukaym el-Absi'ye, Hayberi fethettiği zaman orada bulunan tavuk veya evlerde beslenen diğer yenilir hayvanlardan bir şeyler verdi. Hayber'in fethi Safer ayında idi. Bunun üzerine İbn-i Lukaym el-Absi, Hayber hakkında şöyle dedi:

رميت نطاة من الرسول بفيلق ... شهباء ذات مناكب وفقار
واستيقنت بالذل لما شيعت ... ورجال أسلم وسطها وغفار
صبحت بني عمرو بن زرعة غدوة ... والشق أظلم أهله بنهار
جرت بأبطحها(٢) الذيول(٣) فلم تدع ... إلا الدجاج تصيح في الأسحار
ولكل حصن شاغل من خيلهم ... من عبد أشهل أو بني النجار
ومهاجرين قد اعلموا سيماهم ... فوق المغافر لم ينوا لفرار
ولقد علمت ليغلبن محمد ... وليثوين بها إلى أصفار
فرت(٨) يهود يوم ذلك في الوغى ... تحت العجاج غمائم(٩) الأبصار

«Netât kalesi Resûlullah tarafından silâhı çok şiddetli bir askeri birlik ile dövüldü.

Eslem ve Ğıfâr kabilesinin adamları oranın ortasına dağıldıkları zaman kesin olarak oranın boyun eğdiğini bildim.
Onlar Benî Amr b. Zür'a'ya sabahtan erkenden vardılar, Şakk kalesinin ahâlisi ise gündüz şiddetli ve kötü durumlara düştüler.
Onlar oranın çukurlarına malları çektiler ve seherlerde öten evcil hayvanlardan başka bir şey bırakmadılar.
Her bir kale için Abd-i Eşhel'den veya Benî Neccâr'dan onların atlılarından bir işgalci vardır.
Ve muhâcirlerden ki, simaları miğferlerin üstünden biliniyor.
Onlar kaçmaya niyyetli değillerdir.
Muhakkak bildim ki, elbette Muhammed gâlib gelecektir ve orada safer aylarına kadar ikamet edecektir.
Yahudiler işte o günde, harpte, gözleri kör eden tozların altında kaçtılar.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ferret, (Keşefet) = kaçtı, demektir. Nitekim, kaçan hayvan dişlerini açarak firar eder. Burda Ensar'ın onları toz duman içinde kaçırdıklarını kast ediyor.

Kadınların Hayber'de hazır bulunmaları ve Ğıfarlı kadının haberi

İbn-i İshâk dedi ki:

Hayber'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber müslümanların kadınlarından birtakım kadınlar hazır bulundular. Resûlullah (Sallallahü Aeyhi ve Sellem) onlara ganimetten, az bir şeyler verdi, onlara ayrı bir pay vermedi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Süleyman b. Süheym, Ümeyye b. Ebis-Salt'dan naklen, o da Benî Ğıfâr'lı bir kadından naklen (ki o kadının ismini bana anlattı) şöyle dediğini haber verdi:

Benî Ğıfâr'dan bir takım kadınların içinde, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldik ve dedik ki:

— Yâ Resûlallah, biz seninle birlikte işte şu gittiğin cihete çıkmayı kast ettik.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Haybere giderken yaralıları tedavi edip, müslümanlara gücümüzün yettiği kadariyle yardım ediyorduk. O da dedi ki:

— Allah'ın bereketiyle bunu yapıyordunuz. Kadın dedi ki:

— Biz onunla birlikte çıktık.

Ben henüz taze bir kız çocuğu idim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni arkasına aldı. Vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabaha doğru indi ve devesini çöktürdü. Ben de arkadaki çantadan indim. Bir de baktım ki o çantada benden bir kan vardır. O kan ilk olduğum hayz kanı idi. Kadın dedi ki:

Böylece deveye doğru büzüldüm ve utandım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bende olan durumu ve kanı gördüğü zaman, «Sana ne oldu? Belki de hayız oldun», dedi. Dedim ki:

Evet. Dedi ki:

O halde kendine iyi bak. Bir kab su al, içine tuz at sonra çantaya isâbet eden kanı onunla yıka ve bineğine dön. Kadın dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i feth ettiği zaman bizim için ganimetten bir şeyler verdi. Ve işte boynumda görmekte olduğunuz bu gerdanlığı aldı, bana verdi. Eliyle benim boynuma onu taktı. Vallahi bu benden aslâ ayrılmayacaktır.

O gerdanlık, ölünceye kadar onun boynunda kaldı. Kendisiyle beraber defn olunmasını vasiyyet etti.

Bir hayızdan temizlenmezdi, illâ temizlik suyunun içine bir tuz atmasın. Ve öldüğünde de gusül suyunun içine tuzun konulmasını vasiyyet etti.

HAYBER'İN ŞEHİDLERİ

Beni Ümeyye'den olanlar

İbn-i İshâk dedi ki:

İşte müslümanlardan Kureyş'den olan Beni Ümeyye b. Abd-i Şems'den ve onların haliflerinden Hayber'de şehid düşenler şunlardır: Rabie b. Eksüm b. Sahbere b. Amr b. Bükeyr b. Âmir b. Ğanm b. Dûdân b. Esed ve Sakif b. Amr ve Rifâe b. Mesrûh.

Beni Esed'den olanlar

Şehitler içinde Beni Esed b. Abduluzzâ'dan: Abdullah b. Hübeyb vardı. (İbn-i Hişâm'ın dediğine göre İbn-i Hebib denilir ve İbn-i Üheyb

b. Ğire, Beni Sa'd b. Leyt'dendir. Beni Esed'in halifidir ve onların kız-kardeşlerinin oğludur.

Ensârdan :

Şehitler içinde Ensâr'dan, sonra Beni Seleme'den : Bişr b. Berâ b. Marûr vardır. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zehirlendiği koyundan yediği için öldü. Bir de Fudayl b. Numân vardı.

Beni Züreyk'den :

Beni Züreyk'den : Mesûd b. Sa'd b. Kays b. Halde b. Âmir b. Züreyk vardı.

Evs'den :

Evs'den olan Beni Abdi'l-Eşhel'den : Mahmûd b. Mesleme b. Hâlid b. Adiy b. Mecdee b. Hârise b. Hâris vardı. Beni Hârise'den olup onların halifidir.

Beni Amr'dan :

Beni Amr b. Avf'dan : Ebû Dayyâh b. Sâbit b. Numân b. Ümeyye b. İmriü'l-Kays b. Sa'lebe b. Amr b. Avf ve Hâris b. Haatib ve Urve b. Mürre b. Sürâke ve Evs b. Kaaid ve Üneyf b. Habib ve Sâbit b. Esle ve Talha vardı.

Ğıfâr'dan :

Beni Ğıfâr'dan : Ümâre b. Ukbe vardı. Ok ile vuruldu.

Eslem'den :

Eslem'den : Âmir b. el-Ekva' ve Esved el-Râî, (ki bunun ismi Eslem'dir. İbn-i Hişâm dedi ki : el-Esved er-Rai Hayber halkındandır.

Beni Zühre'den :

İbn-i Şihâb ez-Zühri'nin zikr ettiğine göre Hayber'de şehid düşenlerden; Beni Zühre'den : Mesûd b. Rebie vardı. Kaare kabilesinden olup onların halifidir.

Ensâr'dan :

Ensâr'dan Beni Amr b. Avf'dan : Evs b. Katâde vardı.

HAYBER HÂDİSESİNDE EL-ESVED ER-RÂİ'NİN DURUMU

Onun müslüman olması, sonra şehid düşmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

El-Esved el-Raai'nin hâdisesi (bana gelen bilgiye göre) şöyle idi: O, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zaman Hayber kalelerinden birisinin muhâsarası ile meşguldü. Esved'in beraberinde bir koyun sürüsü vardı. O sürü üzerine yahudi bir adamın çobanı idi. Gelip dedi ki:

Yâ Resûlallah! Bana İslâmı anlat. O da onu anlattı. O, müslüman oldu! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiçbir kimseyi İslâma dâvet etmeyi küçük görmüyor, herkese İslâmiyeti anlatıyordu. Müslüman olduğu zaman dedi ki:

Yâ Resûlallah, ben işte bu koyun sürüsünün sâhibinin işçisiyim. Bunlar bana emânettirler. Bunlara ne yapayım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

Onları salıver, yakında onlar sâhiblerine dönerler (veya benzeri bir şey söyledi) Bunun üzerine El-Esved kalktı ve çakıllardan bir avuç aldı, onları onların yüzlerine attı ve şöyle dedi:

Sahibinize dönün vallahi ben size aslâ sahib olmam. Bunun üzerine toplu olarak çıktılar sanki onları sevk eden bir sürücü vardı, nihâyet kaleye girdiler. Sonra kaleye doğru El-Esved ilerledi ki müslümanlarla birlikte savaşsın. Orada ona bir taş isabet etti. O taşla öldü. O Allah için hiçbir namaz kılmamıştı .Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirildi, arkasına konuldu. Üzerindeki bir kalın elbise ile örtüldü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbiyle ona bir göz attı. Sonra yüzünü çevirdi. Dediler ki:

Yâ Resûlallah, ondan niçin yüzünü çevirdin? Dedi ki:

Şimdi hur-il ıyndan onun iki zevcesi onun yanındadırlar.

İbn-i İshâk dedi:

Bana Abdullah b. Ebi Necih haber verdi ki, ona şöyle denilmiş.

Şehide isabet olunduğu zaman ona hur-i ıynden iki zevcesi yaklaşır onun yüzünden toprağı silerler ve derler ki Allah Seni topraklayan kimsenin yüzünü topraklasın ve seni katledeni katletsin.

HACCÂC B. İLÂT EL-SÜLEMÎ'NİN MESELESİ

Onun, Mekke'den malını toplamak için hile yapması

İbn-i İshâk dedi ki:

Hayber feth edildiği zaman, Haccâc ıb. İlât el-Sülemi, el-Behzi, Resûlullah (Sallallahü Aleyh ive Sellem) ile konuştu ve dedi ki:

Yâ Resûlallah, Mekke'de benim hanımım Ümm-i Şeybe bint-i Ebi Talha'nın yanında malım vardır (o kadından olma oğlu Mu'riz b. Haccâc vardı) Mekke tüccarının yanlarında da dağınık mallarım vardır. Yâ Resûlallah, bana izin ver. O da ona izin verdi. Dedi ki:

Yâ Resûlallah, söylemem gerekecek bazı şeyler olacak. Resûlullah, «Söyle» diye ona ruhsat verdi. Haccâc dedi ki:

Ben de çıktım ve Mekke'ye geldiğim zaman Seniyyetül-Beyzâ'da Kureyş'den birtakım adamlar buldum, haberleri araştırıyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumunu soruyorlardı. Onun Hayber'e gittiği haberi onlara varmıştı. Onlar Hayber'in ziraatça, adamca ve savunmaca Hicaz'ın bir köyü olduğunu biliyorlardı. Bunun için haberleri yokluyorlardı. Gelen kafilelere soruyorlardı. Beni gördükleri zaman, bu Haccâc b. İlâttır, dediler. Benim müslüman olduğumu bilmiyorlardı. «Vallahi onda haberler vardır.» Ey Ebû Muhammed bize haber ver, çünkü bize haber gelmiştir ki o yol kesici, Hayber'e saldırmıştır. Halbuki orası yahudi beldesidir. Hicâz'ın verimli topraklarıdır. Dedim ki:

Bu haber bana da geldi. Fakat bende size gizli kalan bir haber vardır. Ben böyle deyince devemin iki yanını aldılar, şöyle diyorlardı:

Ey Haccâc söyle. Dedim ki:

Öyle bir hezimet oldu ki, onun mislini şimdiye kadar hiç işitmediniz. Onun ashâbı öyle bir şekilde katl olundu ki şimdiye kadar onun mislini işitmiş değilsiniz. Muhammed de öyle bir esir edildi ki... Onu esir edenler dediler ki:

Biz onu katletmiyeceğiz, onu Mekke halkına götüreceğiz ki onlar onu, kendi aralarında, onların adamlarından katlettiklerinin mukabilinde katletsinler. Bunun üzerine kalktılar ve Mekke'de bağırmaya başladılar. Dediler ki:

Muhammed'i bekleyin o size getirilecektir ve içinizde katl edilecektir. Ben sonra dedim ki:

Mekke'de malımı toplamam ve alacaklılarım için bana yardım ediniz. Çünkü ben Hayber'e gitmek istiyorum ki Muhammed'in ve onun ashâbının yenilmesinden sonra tüccarlar, benden önce oraya gitmeden gidip bir şeylere nâil olayım.

İbn-i Hişâm dedi: Bir rivâyette Muhammed'den alınan ganimetten bir şeylere nâil olayım.

Hz. Abbâs, Haccâc'ın haberinin güvenirliğini araştırması ve Kureyş'e âniden haber vermesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Kalktılar ve en sür'atli bir şekilde malımı bana topladılar. Hanımıma geldim ve «Benim senin yanında kalmış malım vardır. Belki ben Hayber'e kavuşurum ve tüccar beni öne geçmeden satış fırsatlarından bir şeye nâil olurum», dedim.

Abbâs b. Abdul-Muttalib haberi işittiği zaman yanıma geldi. Ben ise tüccarın çadırlarından bir çadırda idim. Dedi ki:

Yâ Haccâc, senin getirdiğin bu haber nedir? Dedim ki:

Sana bildirirsem, kimseye söylemeden durur musun?

Evet, dedi. Ben dedim ki:

Burdan git ki seninle yalnız olarak buluşayım. Çünkü ben gördüğün gibi malımı toplamaktayım. O da ben işimi bitirinceye kadar benden ayrıldı. Dedi ki:

Mekke'de benim için olan her şeyi toplamayı bitirdiğim ve çıkmaya azm ettiğim zaman Abbas ile buluştum. Dedim ki:

Ey Ebul-Fazl benim verdiğim haberi sakla. Çünkü üç gün içinde yakalanmamdan korkuyorum. Sonra dilediğin zaman söyle. Dedi ki:

Olur yaparım. Dedim ki:

Ben vallahi senin kardeşinin oğlunu onların meliklerinin kızına güveği olarak gördüm. (Safiyye bint-i Huveyy'i kast ediyor) O, Hayber'i fethetti ve oradakileri çıkarttı. Orası şimdi onunla ashabı için olmuş. Bunun üzerine o şöyle dedi:

Sen neler söylüyorsun ya Haccâc? Dedim ki:

He vallahi, böyledir. Benden olan bu haberi sakla. Ben müslüman oldum ve ancak malımı almak için geldim. Başkalarının eline geçmesinden korkuyordum. Üç gün geçtiği zaman durumu açıkla. Durum, senin arzu ettiğin gibidir.

Nihâyet üçüncü gün olduğu zaman Abbâs kendisine âid olan bir hulleyi giyindi ve haluk denen bir güzel koku süründü. Eline bastonunu aldı. Sonra çıktı ve Kâbe'ye geldi. Orayı tavaf etti. Onu gördükleri zaman dediler ki :

Yâ Ebulfazl, vallahi bu, musibetin hararetinin verdiği bir celâlettir. Dedi ki :

Sizin kendisine yemin ettiğiniz Allah'a yemin ederim. Muhammed, Hayber'i fethetmiştir. Onların meliklerinin kızı ile evlenmiştir. Onların mallarını ve orada olan malları almıştır. Orası onunla ashâbı için kalmıştır. Dediler ki :

Bu haberi sana kim getirdi? Dedi ki :

Size haberi veren kimse. Sizin yanınıza müslüman olarak girdi. Malını aldı, Muhammed'e ve onun ashâbına kavuşmak için gitti ki onunla birlikte ola. Dediler ki :

Hey Allah kulları! Allah düşmanı kaçıp kurtuldu. Amma vallahi şayet bilseydik elbette bizim elimizden çekeceği vardı. Dedi ki :

Çok beklemediler ki onlara bu haber geldi.

Hassân'ın Hayber günü hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki :

Hayber günü hakkında söylenen şiirlerden biri de Hassan b. Sâbit'in şu sözüdür :

بِئْسَمَا قَاتَلَتْ خَيَابِرُ عَمَّا   جَمَعُوا مِنْ مَزَارِعٍ وَنَخِيلِ
كَرِهُوا الْمَوْتَ فَاسْتُبِيحَ حِمَاهُمْ   وَأَقَرُّوا فِعْلَ اللَّئِيمِ الذَّلِيلِ
أَمِنَ الْمَوْتِ يَهْرُبُونَ فَإِنَّ الْـ   ـمَوْتَ مَوْتُ الْهُزَالِ غَيْرُ جَمِيلِ

«Hayber ahâlisi cem ettikleri ekinlerini ve hurmalarını müdafaasız bıraktılar.

Ne kötü savaştılar, ölümden hoşlanmadılar, korulukları ele geçirildi, ellerinden alındı ve yaramaz kötü huylu bir kimsenin zelil hakir kimsenin fiilini kendileri işlemeyi kabullendiler.

Ölümden mi kaçarlar, halbuki cılızların ölümü güzel bir ölüm değildir.»

Hassân'ın, Hayber'den geri durmasından dolayı, Eymen'in adına özür dileyerek söylediği şiiri

Hassân b. Sâbit, Eymen b. Ümm-i Eymen b. Ubeyd adına özür dileyerek yine aşağıdaki şiiri söyledi. Bu Eymen, Hayber'den geri durup oraya gitmemişti. O, Beni Avf b. Hazrec'dendir. Onun anası Ümm-i Eymen, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in azadlı câriyesidir. Bu, Üsâme b. Zeyd'in anasıdır. Böylece Eymen, Üsâme'nin anabir kardeşi olur:

عَلَى حِينِ أَنْ قَالَتْ لِأَيْمَنَ أُمُّهُ   جَبُنْتَ وَلَمْ تَشْهَدْ فَوَارِسَ خَيْبَرِ
وَأَيْمَنُ لَمْ يَجْبُنْ وَلَكِنَّ مُهْرَهُ   أَضَرَّ بِهِ شُرْبُ الْمَدِيدِ الْمُخَمَّرِ
وَلَوْلَا الَّذِي قَدْ كَانَ مِنْ شَأْنِ مُهْرِهِ   لَقَاتَلَ فِيهِمْ فَارِسًا غَيْرَ أَعْسَرِ
وَلَكِنَّهُ قَدْ صَدَّهُ فِعْلُ مُهْرِهِ   وَمَا كَانَ مِنْهُ عِنْدَهُ غَيْرُ أَيْسَرِ

«Anası, Eymen'e «korkaklaştın, Hayber süvarilerinin içinde hâzır bulunmadın» dediği zaman.
Halbuki Eymen korkaklaşmamıştı, fakat onun atı şarablaşmış yalı içmişti.
Şayet atının durumu böyle olmuş olmasaydı, elbette onların içinde bir süvari olarak, zorluk çekmeden savaşırdı.
Fakat onu atının durumu men etti.
Onda kolay olmayan bir durumdan başka bir şey olmazdı.»

İbn-i Hişâm dedi ki:
Bana Ebû Zeyd işte bu beytleri Kâb b. Mâlik'e âid olarak haber verdi. Şunu da haber verdi:

وَلَكِنَّهُ قَدْ صَدَّهُ شَأْنُ مُهْرِهِ   وَمَا كَانَ لَوْلَا ذَاكُمُ بِمُقَصِّرِ

«Fakat onu atının durumu men etti şayet işte o olmasaydı o geri kalmazdı.»

Nâciye'nin Hayber günü hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:
Nâciye b. Cündeb el-Eslemî şöyle dedi:

يَالَعِبَادِ اللهِ فِيمَ يُرْغَبُ   مَاهُوَ إِلاَّ مَأْكَلٌ وَمَشْرَبُ

* وَجَنَّـــةٌ فِيهَا نَعِيمٌ مُعْجِبُ *

«Hey Allah kulları, niçin rağbet olunur, o başka şey değil ancak yemektir, içmektir ve bir cennettir ki, onda hayret verici çok nimetler vardır.»

Nâciye b. Cündeb el-Eslemi yine şöyle dedi:

أَنَا لِمَنْ أَنْكَرَنِي ابْنُ جُنْدَبِ   يَارُبَّ قِرْنٍ فِي مَكَرِّي أَنْكَبِ

* طَاحَ بِمَغْدَى أَنْسُرٍ وَثَعْلَبِ (*) *

«Ben beni inkâr edene diyorum ki, ben İbn-i Cündeb'im.
Savaşta mukavemet eden çok kimseler, benim atımın hamle yaptığı yerde eğilirler.
Kuşların ve tilkilerin midesine girerler.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana şiir rivâyetçilerinden biri; « فِي مَكَرِّي »

ve; « طَاحَ بِمَغْدَى » sözünü haber vermiştir.

Hayber günü hakkında Kâ'b'ın şiiri

İbn-i Hişâm'ın Ebû Zeyd el-Ensârî'den zikr ettiğine göre Kâb b. Mâlik, Hayber günü hakkında şöyle dedi:

وَنَحْنُ وَرَدْنَا خَيْبَرًا وَفُرُوضَـــهُ   بِكُلِّ فَتًى عَارِي الْأَشَاجِعِ مِذْوَدِ
جَوَادٍ لَدَى الْغَايَاتِ لَا وَاهِنِ الْقُوَى   جَرِيءٍ عَلَى الْأَعْدَاءِ فِي كُلِّ مَشْهَدِ
عَظِيمٍ رَمَادِ الْقِدْرِ فِي كُلِّ شَتْوَةٍ   ضَرُوبٍ بِنَصْـــلِ الْمَشْرَفِيِّ الْمُهَنَّدِ
يَرَى الْقَتْلَ مَدْحًا إِنْ أَصَابَ شَهَادَةً   مِنَ اللهِ يَرْجُوهَا وَفَوْزًا بِأَحْمَدِ
يَذُودُ وَيَحْمِي عَنْ ذِمَارِ مُحَمَّدٍ   وَيَدْفَعُ عَنْـــهُ بِاللِّسَانِ وَبِالْيَدِ
وَيَنْصُرُهُ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ يَرِيبُـــهُ   يَجُودُ بِنَفْسٍ دُونَ نَفْسِ مُحَمَّدِ
يُصَـــدِّقُ بِالْإِنْبَاءِ بِالْغَيْبِ مُخْلِصًا   يُرِيدُ بِذَاكَ الْفَوْزَ وَالْعِزَّ فِي غَدِ

«Biz Hayber'e ve onun nehirlerinden su içilen mevkilerine avucunun damarları tüysüz, her bir yiğit koruyucu ile geldik.
Hedeflere ulaşmakta süratle koşan, kuvveti, her buluşma yerinde düşmanların üzerine saldıran atlarla geldik.
Biz, her kış gününde çömleklerinin altında yanan ateşin külü büyük olan, Hind demirinden yapılmış Meşref köyüne mensûb kılıç namlulariyle çok vurucu kimseleriz.
Eğer şehâdete isâbet ederse katli bir medih olarak gören.
Şehadeti Allah'dan uman ve Ahmed ile muzaffer olmayı kurtuluşa ermeyi de Allah'dan uman kimseleriz.
Muhammed'in, korunması gereken şeyleri dili ve eli ile onu koruyan müdafaa eden kimseleriz.
Ve ona her şüphelendiği işten dolayı yardım eden, Muhammed'in nefsi önünde bir nefsi harcayan kimseleriz.
İhlâslı olarak gayb ile olan haberleri tastik eden, bununla yarın izzet ve kurtuluşu feyz ve necat bulmayı murad eden kimseleriz.»

HAYBER'İN TAKSİM EDİLEN ARAZİLERİ VE MALLARI

Şakk, Natât ve Ketîbe

İbn-i İshâk dedi ki:

Hayber'in mallarının taksimi, Şakk, Natât ve Ketibe kaleleri üzerine oldu. Şakk ve Natât, müslümanların paylarına düştü. Ketibe kalesi ise Allah'ın humusu (beşte biri), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in payı, Zevilkurbâ'nın yetimlerin ve miskinlerin payı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarının yiyecekleri ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile, Ehl-i Fedek arasında sulh sebebiyle gidip gelen adamların yiyecekleri olarak bırakıldı.

Onlardan biri, Muhayyise b. Mes'ud'dur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona arpadan otuz yük ve hurmadan da otuz yük verdi. Hayber, Hudeybiye'de hazır bulunanlara taksim olundu. Bunlar gerek Hayber'de hazır bulunmuş olsun, gerek olmasın, Câbir b. Abdullah b. Amr b. Haram'dan başka kimse geri kalmamıştı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona, orada hâzır bulunanların payı gibi pay verdi

Hayber'in iki vâdisi Süreyr vâdisi ile Has vâdisi idi. Bunlar, Hayber'in üzerlerine taksim olunduğu vâdilerdir. Natât ve Şakk onsekiz pay (119) olarak verildi. Bunlardan Natât beş sehimdir. Şakk ise on üç sehimdir. Şakk ve Natât bin sekizyüz kişiye taksim olundu.

Kendilerine Hayber'in taksim olunduğu kimselerin sayısı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından kendilerine Hayber'in taksim olunduğu kimselerin pay sayısı bin sekiz yüz idi. Atlara da verilen paylar buna dahildir. Adamlar bin dörtyüzdür. Atlar ikiyüzdür. Her bir at için iki sehim oldu, onun binicisine ise bir sehim oldu. Her bir piyade için ise bir sehim oldu. Beşte dördü, ganimet, on sekiz paya ayrıldı. Her pay yüz pay arasında taksim edildi.

İbn-i Hişâm dedi ki:
atı sahibine arab atı payını verdi. Melez at sahiplerine de melez atı payını verdi.

Payların sâhiblerine taksim edilmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Ali b. Ebi Tâlib baş oldu. Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah, Ömer b. el-Hattab, Abdurrahman b. Avf, Asım b. Adiyy (ki bu, Beni Aclân'ın kardeşidir) Üseyd b. Hudayr da baş oldular (yani kendilerine yüz kişinin payı toplanır oldular). Bu arada Hâris b. Hazrec'in sehmi, Nâim'in sehmi, Beni Beyâze'nin sehmi, Beni Ubeyd'in sehmi, Beni Seleme'den Beni Harâm'ın sehmi ve Sehham Ubeyd'in sehmi baş oldu.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ubeyd'e «Sehham» denildi. Çünkü o Hayber gününde çok sehimleri satın almıştı. (120)

Bu, Ubeyd b. Evs'dir. Beni Hârise b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'den biridir.

---

(119) Burdaki pay, beş bölü bir olan pay demektir. Biri, Allah ve Resûlullaha dördü de müslümanlara verilmiştir.

(120) Sehim, pay demektir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sâide'nin sehmi, Ğıfar ve Eslem'in sehmi, Neccâr'ın sehmi, Hârise'nin sehmi ve Evs'in sehmi de bunlardandır. Hayber'den Natât'tan çıkan sehimlerden ilki Zübeyr b. el-Avvam'ın sehmi oldu. Bu sehim Hav'dır (Hayber'e yakın bir mevkidir). Onun peşine Süreyr gelir. Sonra ikincisi Beyâze'nin sehmi oldu. Sonra üçüncüsü Üseyd'in sehmi oldu. Sonra dördüncüsü Beni Hâris b. Hazrec'in sehmi oldu. Sonra beşincisi Nâim'in sehmi oldu. Bu sehim Beni Avf b. Hazrec ve Müzeyne ve onların ortakları içindi. Mahmud b. Mesleme orada katl olunmuştu. Bütün bu sehimler Netât'tan verildi.

Sonra Şakk'a indiler. Ondan çıkan ilk sehim Âsım b. Adiyy'in sehmi oldu. Bu, Beni Aclân'ın kardeşidir. Onunla birlikte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sehmi oldu. Sonra Abdurrahman b. Avf'ın sehmi, sonra Sâide'nin sehmi, sonra Neccâr'ın sehmi, sonra Ali b. Ebi Tâlib (Rıdvanullahi Aleyhi)'nin sehmi, sonra Talha b. Ubeydullâh'ın sehmi, sonra Ğıfâr ve Eslem'in sehmi, sonra Ömer b. el-Hattâb'ın sehmi, sonra Seleme b. Ubeyd ve Beni Harâm'ın iki sehmi, sonra Hârise'nin sehmi, sonra Sehham Ubeydi'nin sehmi, sonra Evs'in sehmi, ki bu iki kat bir sehimdi.

Cüheyne ve Hayber'de hazır bulunan diğer Araplara bu sehimden verildi. Buna karşılık, Asım b. Adi'nin ona baş sehminden Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir pay verildi.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ketibe'yi taksim etti. Burası has vâdidir. Bunu akrabaları ve hanımları arasında ve müslüman kadın ve erkeklere taksim etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızı Fâtıma'ya ikiyüz vesk (121) taksim etti. Ali b. Ebi Tâlib'e yüz vesk, Üsâme b. Zeyd'e iki yüz vesk ve hurma çekirdeğinden de elli vesk, mü'minlerin anası Âişe için ikiyüz vesk, Ebû Bekr b. Ebi Kuhafe için yüz vesk, Akil b. Ebi Tâlib için yüz kırk vesk, Beni Cafer için elli vesk, Rebie b. Hâris için yüz vesk, Salt b. Mahreme ve onun iki oğlu için yüz vesk, onlardan kırk veski Salt içindir. Ebû Nebika için elli vesk, Rükâne b. Abd-i Yezid için elli vesk, Kays b. Mahreme için otuz vesk, Ebul-Kasım b. Mahreme için kırk vesk, Ubeyde b. Hâris'in kızları için ve Husayn b. Hâris'in kızı için

(121) Vesk, deve yükü demektir.

yüz vesk, Beni Ubeyd b. Abd-i Yezid için altmış vesk, İbn-i Evs b. Mahreme için otuz vesk, Mistah b. Üsâse için ve İbn-i İlyâs için elli vesk, Ümm-i Rümeyse için kırk vesk, Nuaym b. Hind için otuz vesk, Büheyne bint-i Hâris için otuz vesk, Uceyr b. Abd-i Yezid için otuz vesk, Ümm-i Hakîm bint-i Zübeyr b. Abdulmuttalib için otuz vesk, Cümâne bint-i Ebî Tâlib için otuz vesk, İbn-i Erkam için elli vesk, Abdurrahmân b. Ebi Bekr için kırk vesk, Hamne bint-i Cahş için otuz vesk, Ümm-i Zübeyr için kırk vesk, Dubâe bint-i Zübeyr için kırk vesk, İbn-i Ebi Huneys için otuz vesk, Ümm-i Tâlib için kırk vesk, Ebû Basr için yirmi vesk, Nümeyle el-Kelbî için elli vesk, Abdullah b. Vehb ve onun iki kızı için doksan vesk, ondan kırk veski onun iki kızı içindir. Ümm-i Habîb bint-i Cahş için otuz vesk, Melku b. Abde için otuz vesk ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımları için yediyüz vesk taksim etti.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Buğday, arpa, hurma ve hurma çekirdeği ve bunların gayrı ne varsa onları ihtiyaç mikdarlarınca taksim etti. Beni Abdulmuttalib'in ihtiyaçları daha şiddetli idi. Bundan dolayı onlara daha çok verdi.

Resûlullah'ın, hanımlarına ganimetten pay vereceğini va'd etmesi

«Rahman ve Rahîm Allah'ın adiyle,

Muhammed Resûlüllah'ın hanımlarına Hayber'in buğdayından ayırdığının sözüdür.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hanımlarına yüz seksen vesk ayırmış. Fâtıma bint-i Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için seksen beş vesk, Üsâme b. Zeyd için kırk vesk, Mikdâd b. Esved için on beş vesk ve Ümm-i Rümeyse için beş vesk.

Osman b. Affân ve Abbâs şahid oldu, Abbâs bunu yazdı.

Resûlullah'ın, ölümü esnâsında yaptığı vasiyet

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Sâlih b. Keysân, İbn-i Şihâb ez-Zühri'den, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesûd'dan naklen şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ölümü esnasında başka değli ancak üç şey vasiyyet etti. Hayber'den Rehâviler (122) için yüz vesk mal, Dariler (123) için de yüz yük mal Sabe'liler için ve ariler için Hayber'den yüz vesk mal verilmesini vasiyyet etti.

HAYBER OLAYINDA FEDEK MESELESİ

Resûlullah'ın Fedek ahalisiyle müsâlahası

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'in işini bitirip Allah'ın Hayber ehlinin başına getirdikleri onlara ulaştığında Allah Fedek halkının kalblerine korku düşürdü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, malları yarı yarıya işlemek üzere müsalaha etmek haberini gönderdiler. Onların elçileri Hayber'e veya Tâif'e veya Medine'ye geldiler. O da bunu onlardan kabul etti. Böylece Fedek, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için tahsis edildi. Çünkü oranın üzerine ne atlarla ne de develerle gidilmemişti.

DARİLER'DEN BİR CEMÂATİN İSİMLERİ

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendilerine Hayber'den pay verilmelerini vasiyyet ettiği kimseler

Onlar Benû Dâr b. Hâni' b. Habib b. Nümâre b. Lahm'dır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Şam'dan yürüyüp gelenler: Temim b. Evs ve kardeşi Nuaym b. Evs ve Yezid b. Kays ve Arfe b. Mâlik (ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ismini Abdurrahman koydu.)

İbn-i Hişâm dedi:

Bir rivâyette: Azze b. Mâlik ve onun kardeşi Mürran b. Mâlik de vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Mervân b. Mâlik, denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

---

(122) Rehâvîler: Yemen'de bir kabîledir.

(123) Dâriler: Dâr b. Hâni' kabilesidir.

Ve Fakihe b. Numân, Cebele b. Mâlik ve Ebû Hind b. Berr ve onun kardeşi Tayyib b. Berr de vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Abdullah ismini verdi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), nitekim bana Abdullah b. Ebî Bekr'in haber verdiği gibi, Hayber halkına Abdullah b. Revâhe'yi müslümanlar ile yahudilerin arasında tahminci olarak gönderdi. O da onların üzerine tahmin ediyordu. Onlar «bize taaddî ettin» dedikleri zaman, dedi ki:

Eğer dilerseniz sizin için olsun, eğer dilerseniz bizim için olsun. Bunun üzerine yahudiler derlerdi ki:

İşte bu adâletle gökler ve yer ayakta durur.

Abdullah b. Revâhe onlara ancak bir sene tahmincilik yaptı, sonra Mute'de öldürüldü. (Allah ona rahmet etsin). Abdullah b. Rehâve'den sonra onların üzerine Cebbâr b. Sahr b. Ümeyye b. Hansâ tahmincilik yapıyordu. Cebbâr Benî Seleme'nin kardeşidir.

İbn-i Sehl'in katl olunması ve Resûlullah'ın onun ehline diyetini vermesi

Yahudiler işte bu minval üzere kaldılar. Müslümanlar onlarla muamelelerinde bir beis görmüyorlardı.

Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında Abdullah b. Sehl'in üzerine saldırdılar. (Bu Abdullah, Benî Hârise'nin kardeşidir) onu katlettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve müslümanlar ona karşı onları suçlu buldular.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Zühri, Sehl b. Ebî Hasme'den ve yine Büşeyr b. Yesâr, (ki bu Benî Hârise'nin mevlâsıdır), Sehl b. Ebî Hasme'den naklen bana şöyle rivâyet ettiler.

Abdullah b. Sehl Hayber'de katl olundu. Arkadaşlariyle oradan hurma toplamak üzere çıkmıştılar. Bir çeşmenin içine boynu kırılmış sonra oraya atılmış olarak bulundu. Dedi ki:

Onu, aldılar ve onu kaybettiler, sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldiler ve ona durumu zikrettiler. Onun kardeşi Abdurrahman b. Sehl de yanına geldi kendisiyle birlikte amcasının iki oğlu Huvvayyise ve Muhayyise (ki bunlar Mesûd'un

iki oğludurlar) de vardı. Abdurrahman onların yaşça en genci idi. Kavim içinde cesur birisi idi. Amcasının iki oğlundan önce konuştuğu zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Büyüklük, büyüklük (yani büyük konuşsun).

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki:

Kebbir kebbir, büyük, büyük dedi. (Mâlik b. Enes'in zikr ettiğine göre) Bunun üzerine o sustu. Huveyyise ve Muhayyise konuştular, bunlardan sonra o konuştu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arkadaşlarını katl olunduğunu zikrettiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

Kaatilinizin ismini zikr edersiniz. Sonra da onun üzerine elli yemin edersiniz. Biz o zaman onu size teslim ederiz. Dediler ki:

Yâ Resûlallah, biz bilmediğimiz bir şey üzerine yemin edecek değiliz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki: Yahudiler, Onu katletmediklerine ve onun katilini de bilmediklerine elli kere yemin edip onun kanından beri olurlar, kabul eder misiniz? Dediler ki:

Yâ Resûlallah, biz yahudilerin yeminlerini kabul edecek değiliz. Onlarda öyle bir küfür vardır ki, günah üzerine yemin etmelerinden daha büyüktür. Dedi ki:

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun diyetini kendinden yüz dişi deve olarak ödedi.

Sehl dedi ki:

Vallahi unutmuyorum: Ben onu çekerken, onlardan bir esmer kadın bana tokat attı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed b. İbrâhim b. Hâris et-Teymî, Abdurrahman b. Büceyd b. Kayzi'den (ki bu, Benî Hârise'nin kardeşidir), haber verdi. Muhammed b. İbrâhim şöyle demiş:

Allah'a yemin ederim ki: Sehl ondan daha çok âlim değildi, fakat onun yaşı ondan daha büyüktü. O ona şöyle dedi:

Vallahi durum böyle değildi. Sehl vehm etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Onu bilmediğinize yemin ediniz» demedi. Yalnız Ensar bu durumu ona söylediği zaman Hayber'in yahudilerine mektub yazdı ki:

Sizin evlerinizin arasında bir maktul bulunmuştur, onun diyetini ödeyiniz. Bunun üzerine onlar da onu kendilerinin katletmediğine ve onun kaatilini bilmediklerine yemin ederek ona mektup yazdılar.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun diyetini kendinden ödedi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Amr b. Şuayb, Abdurrahman b. Bücey'd'in rivâyetinin aynısını haber verdi. Ancak o, rivâyetinde şöyle dedi:

«Onun diyetini ödeyiniz, yoksa harb ilân ediniz.» Onlar da onu katletmediklerine ve onun kaatilini bilmediklerine dair Allah'ya yemin ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendinden onun diyetini ödedi.

Ömer'in zamanında yahudilerin Hayber'den sürülmeleri

İbn-i İshâk dedi ki: İbn-i Şihab ez-Zühri'den sordum:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hurmalıkları yahudilere çıkan mahsule göre verdiği zaman, Hayber'in yahudilerine oranın hurmalıklarını onlara vermesi nasıl oldu? Bunu onlar için kati (*) mi kıldı yoksa o hurmalıkları bundan başka bir zarûretten dolayı mı onlara verdi?

İbn-i Şihab da, bana haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i, savaştan sonra kahran fethetti. Hayber, Allah (Azze ve Celle)'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ganimet kıldığı şeylerden idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orayı humusladı (yani beşte birlere böldü) ve orayı müslümanlar arasında taksim etti. Oranın ehlinden, savaştan sonra oradan sürülmek hükmüne razı. olanlar oldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onları çağırdı ve onlara şöyle dedi:

Eğer dilerseniz, işte bu malları, onlarda çalışmanız üzere size vereyim. Meyvaları bizimle sizin aramızda yarı yarıya olsun. Allah'ın sizi karar kıldıracağı bir müddet, sizi bırakayım? Onlar da kabul ettiler ve işte bu şart üzere onlarda çalıştılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdullah b. Revahe'yi gönderiyor, o da oranın meyvasını taksim ediyor ve tahminde onlara adâletli hareket ediyordu. Allah, Peygamberini (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müteveffa kılınca, Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) orayı, Resûlullah (Sallallahü

(*) Kati, devletin ahalisine verdiği maktu arazi demektir.

Aleyhi ve Sellem)'den sonra, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar ora üzerine onlarla yaptığı muamele üzere onların elinde bıraktı. Sonra Ömer (Radiyallâhü anh) emirliğinin ilk döneminde öyle bıraktı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Allah'ın onun ruhunu kabz ettiği hastalığında «Arab yarımadasında iki din ictima etmemelidir» hadisi Ömer'e ulaştı. Bunun üzerine Ömer bu meseleyi araştırdı. Nihayet bu hadisin sâbit olduğunun delilleri ona vardı. Bunun üzerine Yahudilere haber gönderdi ve şöyle dedi:

Şüphesiz Allah (Azze ve Celle) sizin sürülmeniz için izin vermiştir. Bana şu haber gelmiştir ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle demiştir:

«Elbette Arap yarımadasında iki din ictima etmemelidir. O halde yahudilerden kimin yanında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir ahid varsa onu bana getirsin, onun için onu infaz edeyim. Yahudilerden kendisinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir ahid olmayan kimseler ise buraları boşaltmaya hazırlansınlar. Böylece Ömer onlardan, kendisinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir ahid bulunmayan kimseleri sürdü.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ömer'in mevlâsı Nâfi, Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi ki o şöyle demiş:

Ben, Zübeyr ve Mikdâd b. el-Esved Hayber'deki mallarımızın yanına gittik ki onları dolaşıp bakımını yapalım. Geldiğimiz zaman mallarımıza dağıldık. Dedi ki:

Gecenin karanlığında benim üzerime saldırıldı. Ben yatağımda uyumakta idim. Kollarım dirseklerden itibaren yarılmış. Sabahladığım zaman iki arkadaşım benim yanıma geldiler, bağırmaya başladılar. Bunu sana kim yaptı? diye sordular. Ben de dedim ki:

Bilmiyorum. Dedi ki:

Ellerime gereken ihtimamı gösterdiler ve beni Ömer (Radiyallâhü anh)'ın yanına getirdiler. O da dedi ki:

İşte yahudilerin yaptığı budur. Sonra millet içinde kalktı hutbe verdi ve şöyle dedi:

Ey insanlar! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hayber'in yahudileriyle, dilediğimiz zaman onları çıkarabileceğimiz üzerine muâmele yapmıştı. Abdullah b. Ömer'in üzerine saldırmışlar ve onun *ellerini yarmışlardır. Nitekim size bu haber gelmiştir.* Bundan önce

de Ensârlının da üzerine saldırmışlardı. Onların bunu yaptıklarında şüphemiz yoktur. Orada bizim onlardan başka bir düşmanımız yoktur. O halde Hayber'de kimin malı var ise ona kavuşsun, çünkü ben yahudileri çıkartacağım, dedi ve onları çıkarttı.

Hz. Ömer'in Vadi'l-Kurâ'yı müslümanlar arasında taksim etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr, Abdullah b. Meknef'den (ki bu Benî Hârise'nin kardeşidir) naklen haber verdi ki o şöyle demiş:

Ömer, yahudileri Hayber'den çıkarttığı zaman Muhâcirler ve Ensar ile birlikte yola çıktı. Beraberinde Cabbâr b. Sahr b. Ümeyye b. Hansâ'yı da götürdü. Bu, Beni Seleme'nin kardeşidir. Medine halkının tahmincisi ve onların muhâsibi idi. Bir de Yezid b. Sâbit'i beraberinde götürdü. Bu ikisi Hayber'i, ehli arasmda eskiden olduğu gibi sehimlerin asıl topluluğu üzerine taksim ettiler.

Ömer b. el-Hattab'ın Vâdi'l-Kurâ'dan, Osmân b. Affan'a bir hatar, (124) Abdurrahman b. Avf için bir hatar, Ömer b. Ebi Seleme için bir hatar, Âmir b. Ebi Rebiė için bir hatar, Amr b. Süraka için bir hatar, Üşeym için bir hatar verdi.

İbn-i Hişâm dedi:

Denilir ki; Eslem ve Beni Cafer için bir hatar verdi ve Muaykıl için bir hatar, Abdullah b. Erkam için bir hatar, Abdullah ve Ubeydullah için iki hatar, İbn-i Abdullah b. Cahş için bir hatar, İbn-i Bükeyr için bir hatar, Mutemir için bir hatar, Zeyd b. Sâbit için bir hatar verdi. Übeyy b. Kâb için bir hatar, Muâz b. Afrâ için bir hatar, Ebû Talha ve Hasan için bir hatar, Cebbâr b. Sahr için bir hatar, Câbir b. Abdullah b. Riâb için bir hatar, Mâlik b. Sa'saa ve Câbir b. Abdullah b. Amr için bir hatar, İbn-i Hudayr için bir hatar, İbn-i Sa'd b. Muâz için bir hatar, Seleme b. Selâme için bir hatar, Abdurrahman b. Sâbit ve Ebi Şerik için bir hatar, Ebû Abs b. Cebr için bir hatar. Muhammed b. Mesleme için bir hatar, Ubâde b. Târik için bir hatar verdi.

---

(124) Hatar, pay demektir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Denilir ki: Katâde için de bir pay verdi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Cebr b. Atik için yarım hatar verdi. Hâris b. Kays'ın iki oğlu için yarım hatar verdi. İbn-i Hezâme ve Dahhâk için bir hatar verdi. İşte Hayber'in ve Vâdi'l-Kurâ'nın durumundan ve onların taksimlerinden bize varan haber budur.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hatar: Nasib pay demektir. Benim için falan kimse bir pay ayırdı mânasına «ahtara li fulanün hataren» denilir.

3. Cildin Sonu

4 Cildin Başı: Câfer b. Ebû Tâlib'in Habeşistan'dan geri Dönmesinin ve Habeşistan'a Muhâcir Olanların Bahsidir.

FİHRİSTLER ve İNDEKS

KİTAB'IN MEVZULARINA GÖRE FİHRİSTİ

SEVİK GAZVESİ:

Zİ-EMR GAZVESİ :

BENİ KAYNUKA'NIN DURUMU :

ZEYD B. HARİSE'NİN KADRE'YE SERİYYESİ :

KAB B. EL-EŞREF'İN KATL OLUNMASI :

MUHAYYİSE VE HUVEYLİSE'NİN DURUMU :

ZATÜ'R-RİKA GAZVESİ :

SON BEDİR GAZVESİ :

DÛMETÜ'L-CENDEL GAZVESİ :

HENDEK GAZVESİ :

BENÎ KURAYZA GAZVESİ :

HENDEK VE BENİ KURAYZA HAKKINDA ŞİİRLER :

SELÂMB. EBİ'L-HUKAYK'IN KATLEDİLMESİ :

AMR B. AS VE HALİD B. VELİD'İN MÜSLÜMAN OLMALARI :

BENÎ LİHYAN GAZVESİ:

ZÛ KIRD GAZVESİ:

BENİ MUSTALİK GAZVESİ:

HİCRİ 6. SENENİN SONUNDA HUDEYBİYE'NİN DURUMU, BEY'ATÜ'R-RIDVAN'IN ZİKRİ, RESÛLULLAH (S.A.V) İLE SÜHEYL B. AMR'IN ARASINDAKİ SULH:

BEY'ATÜ'R-RIDVAN :

MÜTAREKE :

SULH'DAN SONRA KUREYŞ'İN MÜSTAZ'AFLERE YAPTIKLARININ NETİCELERİ :

MUSALAHA'DAN SONRA HİCRET EDENLERİN DURUMU :

HAYBER'E YÜRÜMENİN BAHSİ :

HAYBER'İN MESELESİNİN GERİ KALAN KISMI :

HACCAC B. İLAT EL-SÜLEMİ'NİN DURUMU :

HAYBER'İN TAKSİM EDİLEN ARAZİLERİ VE MALLARI :

HAYBER OLAYINDA FEDEK MESELESİ :

DARİ'LERDEN BİR CEMÂATIN İSİMLERİ :

